CATECHISMVS

EX DECRETO SACROSANCTI CONCILII TRIDENTINI,

Iussu Pij. V. Pont. Max. editus.

Nunc primum in capita, sectionesque distinctus, uarijsque Patrum sententijs, & auctoritatibus munitus.

Accessere duo indices, quorum alter docet: qua ratione ea, quæ in hoc opere traduntur, ad Euangelia Dominicalia, & aliorum aliquot festorum, possint accommodari, alter rerum est longè ijs locupletior, & ordinatior, qui hactenus editi sunt.

Methymnæ à Campo, Apud Iacobum à Canto.
M. D. XCVI.

Expensis Ambrosij du Port.

Tiene sesenta y tres pliegos.

CATECHISMVS

EX DECRETO SACROSANCTI CONCILII TRIDENTINI

Iussu Pij V. Pont. Max. editus.

Nunc primum in capita, sectionesque distinctus, insignibusque Patrum sententiis, et auctoritatibus munitus.

Accessere duo indices, quorum alter docet, qua ratione ea, quae in hoc opere traduntur, ad Euangelia Dominicalia, et aliorum aliquot festorum, possint accommodari, alter rerum est longe iis locupletior, et ordinatior, qui hactenus editi sunt.

Methymnae à Campo. Apud Iacobum à Canto.
M. D. XCVI.

[illegible]
[illegible]

ERRATAS.

Errata sic corrige. Folio 15. pagina 1. linea 16. dicit bus, lege mus. 33. 1. 10. ab, ad. 2. 9. incopit cunditũ est fore, incępit cui dictũ est fore. 63. 1. 7. male, maledi. 1:7. 1. 7. agua, aqua. 171. 1. 26. SIN, SIO. 189. 2. 21. nunt, nuit. 195. 2. 6. nō noui. 206. 1. 1. ru te. 9. iunis, ignis. 213. 1. 1. uora, uera. 221. 2. 2. riue, vide. 227. 1. 23. testus, tectus. 229. 1. 6. verum, vtrum. 235. 1. 14. sah, sali. 21. carite, caritate. 239. 2. 5. ot, or. 7. uic, uia. 20. vnsti vncti. 266. 2. 13. Dei, De. 272. 1. 9. pudere, pendere. 28. scaiet, faciet. 283. 1. 20. illim, illi in. 288. 2. 4. dies, dijs. 301. 18. abuc, abun molo malo. 321. 2. 16. vsarum, vsuram. 322. 1. 14. cuo, cito. 336. 2. 7. impiam, inopiam. 343. 1. 7. acerbit, acerbita. 354. 1. 8. nũ occuie, nunc occulte. 359. 2. 27. nō, nos. 366. 1. 26. industæri, industriæ. 371. 2. 13. catores, Doctores. 379. 2. 15. dolore, dolere. 384. 1. 29. stolorum, stolum. 364. 1. 11. manis, inanit. 2. 2. de et, et de. 395. 2. 20. astitur, astic tur. 426. 1. 20. venia veniam. 434. 1. 15. non esse, necesse. 2. 2. vir, vri. 446. 2. 17. ho, homi. 449. 1. 11. eui, enè. 450. 1. 15. vario, varie, Vallisoleti. 14. die Feb. Anni. 1566.

Vi este libro intitulado. *Catechismus Romanus.* El qual esta bien y fielmente impresso, y con las emiendas que lleua sacadas concuerda con su Original en Valladolid a xiiij. de Febrero de Mil y quinientos y nouenta y seys.

Doct. Alonso Vaca de Sanctiago.

TASSA.

YO Chriſtoual de Leon, ſcriuano de camara del Rey nr̃o ſeñor, de los que reſiden en ſu Conſejo, doy fee que auiendoſe viſto por los ſeñores del vn libro intitulado Catechiſmo de los Concilios, que con ſu licencia hizo imprimir, Antonio Manuel librero. Taſſaron cada pliego de los del dicho libro en papel, a tres marauedis. Y mandaron que antes que ſe venda, ſe imprima en la primera oja de cada vno dellos, eſte teſtimonio de taſſa. Y para que dello conſte, de pedimiento del dicho, y de mandamiento de los dichos ſeñores, di eſta fee en la villa de Madrid, a veinte y cinco dias del mes de Septiembre de mil y quinientos y nouenta y tres años.

Chriſtoual de Leon.

LICENCIA:

YO Chriſtoual de Leon eſcriuano de Camara de el Rey nueſtro ſeñor delos que reſiden en ſu Conſejo, doy fee, que ante los ſeñores de el, Antonio Manuel librero preſento vna peticion, por la qual dixo que con licencia de ſu Mageſtad auia hecho imprimir vn libro intitulado, *Catechiſmo Romano*, de Pio. V. la qual dicha impreſion ſe auia acauado y auia mucha falta del dicho libro, y porque era muy neceſſario, ſuplico a los dichos ſeñores, le mandaſſen dar licencia para lo voluer a imprimir, atento a la mucha falta que auia de el dicho libro, y por ellos viſto auiendoſe hecho las diligencias que la premagtica, por mandado de ſu Mageſtad nueuamente hecha, ſobre la impreſion de los libros diſpone: le dieron licencia è facultad para que per eſta vez pueda imprimir el dicho libro, q̃ de ſuſo ſe haze menciom por el original que en el conſejo ſe vio, que van rubricadas algunas de las dichas ojas de mi rubrica, y firmado al fin de el de mi nombre, y con que antes que ſe venda le trayga ante ellos, juntamente con el dicho original, que ante ellos preſento, para q̃ ſe vea ſi la dicha impreſion eſta cõforme a el, y ſe taſſe el precio que por cada volumen a de auer, y lleuar, o trayga fee en publica forma en como por Corrector nombrado por

su Magestad, se vio y corrigio la dicha impression, por el dicho original: y mandaron al impressor que lo imprimiere, no imprima el principio y primer Pliego de el, ni entregue mas de vn solo libro con el original al autor, o persona a cuya costa se imprimiere, ni a otra alguna, para efecto de la dicha correctiō y tassa, hasta que antes y primero, el tal libro este corregido y tassado, por los dichos señores, y estandolo, y no de otra manera pueda imprimir el dicho principio, y primer pliego en el qual seguidamente ponga esta licencia, y la aprouacion, y tassa sopena de caerè incurrir en las penas cōtenidas en la dicha pregmatica y leyes de estos Reynos. Y para que dello conste de mandamiento de los dichos señores de el Consejo de su Magestad, y de pedimiento de el dicho Antonio Manuel. di esta fee en la villa de Madrid a veyte dias de el mes de Agosto de Mil y quinientos y nouenta y quatro Años.

Christoual de Leon.

GVLIELMVS ROVILLIVS LVGDVnenſis diœceſis Parochis, alijſque diuini verbi præconibus, S.

Catechiſmum Romanum, (ſic enim hunc poſt alios nominamus, quòd Romæ primum Romani Pontificis iuſſu ſit editus) cum mihi in animo eſſet iterum prælo ſubijcere, Reuerendi Patres, non me ſatis officio meo facturum putaui, niſi eum prioribus & meis, & aliorũ editionibus elegantiorẽ, & aliquo quaſi authoramento cultiorem, commendatioremq́; excuderẽ. Mihi enim conſtitutum, definitumq́; eſt, quantum animo & induſtria mea conniti potero, ut libri ex noſtra officina prodeuntes, nõ ſolũ his erroribus, quos typographorum incuria ſolet plerunque inuehere, non inquinentur: ſed ut aliquibus etiam, ſi præſertim ad pietatem religionemque aſſerendam faciant, quaſi tores in corona ornatiores, & pulchriores ſolem intueantur. Nactus igitur tria illius operis exemplaria Venetũ Manutianis, Burdegalenſe Latini gallicum Me-

langianis, & Antuerpiense Plantinianis typis excussum (meum enim antiquum superuacuum est numerare) ea ad uiros tum doctrina, tum uitæ integritate probatos attuli qui mihi, quo potissimũ exemplari, in hac mea noua editione utendum esset, pro sua prudentia & eruditione indicarent. Illi uerò ex singuli aliquid deligendum esse iudicantes; ex Veneto quidem contextum maximè emẽdandum, ex Burdegalensi uerò Euangeliorum indicem, ex Antuerpiensi demum capitum distributionem, quæstionnmque partitionem nonnullis mutatis desumendã esse censuerunt. Nam cum is, qui in capita quæstionesque librum distinxerat, dum ad eas quæstiones, quas ipse adiunxit respondere nititur, aliqua ex eius contextu pro suo arbitratu immutet, pleraque amputet: non nulla etiã aliquando transponat, eadem seruata per capita diuisione, quam Antuerpiensis hic codex habet, non in quæstiones, sed sectiones eum distinxerunt quòd eo consilio editus esse hic Catechismus uidetur: ut non tam per interrogationes & responsiones Christianæ religionis capita ex eo tradantur quam ut oratione perpetua è superiore loco populo explicentur. Itaque integro ipsius Catechismi contextu seruato, singulis tantum sectionibus summam argumentum ue apposuerunt. Iidem etiam diligenter curarunt, ut sacræ Scripturæ loca, quæ hic adducuntur, & quam plurima alia, quæ proposito conuenire uisa sunt, notatis singulorum capitum

pitum

pitum uersibus margini libri adnotarẽtur. Si quibus autem in locis a uulgata, & omnium ætatum iudicio approbata editione auctor aberraret, uel exemplar Græcum consuluerunt, uel uarias illas à Doctoribus Louaniensibus Bibliorum marginibus additas lectiones (quas etiam nostra instar Bibliorum Plantinianorũ in forma parua habẽt) & unde ille suam hanc lectionem hausisset lectorem admonuerunt: dederunt etiam operam, ut sicubi in alijs Scripturæ locis, quæ hic passim citantur, diuersæ essent, uariæq; lectiones, ab iisdem Louaniensibus doctoribus (quorum opera in hoc genere pijs doctisq; uiris maximè probari solent) annotatæ, illæ margini adderentur, ut ad manum quasi uos haberetis, qua ratione uulgatam editionẽ ubique interpretari, tueriq; possetis. In id prætereà toto pectore incubuerunt, ut quæ in Catechismo traduntur, ex ijs potissimum, quæ noui hæretici in controuersiam adduxerant: ea iam olim ab ijs Ecclesiæ doctoribus contestata indicarent, quorum antiquitas ueneranda, doctrina admirabilis, pietas eximia & singularis extitit. Quem sane laborem uobis & iucundissimum, & utilissimum futurum existimamus. Nam si rem hanc uel humano tantum iudicio æstimare uolumus: quid conuenientius uobis, Reuerendi Patres, quam nõ uita solùm, sed quod permagni etiam refert cum præcipuis nostræ fidei antesignanis (Apostolos semper omnibus antepono) Dionysijs, Clementi-

bus, Ireneis, Iustinis, Cyprianis, Tertullianis, alijsq; Patribus qui primum, secundum, tertium, quatùmue sæculum non excesserunt, in tradendis nostræ religionis capitibus ita congruere, ut ipsa illorum uerba quodammodo inter docendum semper usurpare uideamini? Hæ tabulæ sunt signatæ, quibus uos iure uindiciarum aduersus Ecclesiæ Catholicæ uitilitigatores agere potestis: ut uos probetis in ueræ & Apostolicæ cathedræ possessionem uenisse, & ad uos ius hoc concionandi à maioribus uestris acceptum pertinere: eos uerò qui cathedras sibi alicubi à uestris diuersas collocarunt, alienarum iurium inuasores, & testamentorum diuinorum corruptores demonstretis. Denique Burdegalensem illum indicem, in quo aliquot Euangelij cuiusque diei Dominicæ capita proponuntur, quorum deinceps tractatio cum his coniuncta esse demonstratur, quæ in hoc opere explicantur, adiectis plurimis alijs locis copiosiorē atque ampliorem reddiderunt. Et ut illius indicis ad plures etiā emanaret utilitas, Euangelia etiam illi ea adiunxerunt, quæ iuxta Romanæ Ecclesiæ ritum, ex decreto Tridentini Concilij emendatū, toto anno in Dominicis festisque nonnullis diebus habentur. Hæc itaque omnia, Reuerendi Patres, quamuis ad communem omnium Parochorum, cæterorumque uerbi Dei præconum à me usum quanta fieri potuit diligentia & emendatione sint edita; nobis tamen peculiari nomine nuncupanda

iudi-

cani: ut hoc nostræ in uos obseruantiæ & beneuolentiæ monumentum extaret: & planum etiam omnium testaturaque reliqueram, urbem diœcesimq; Lugdunensem, tam egregijs abundare diuini uerbi præconibus, ut nulla fere in tota Gallia regio sit, quæ plures habeat uerbi diuini ad populum interpretes, nec populum Catholicæ religioni, suorumque maiorum pietati & obseruantiæ magis addictum.

Valete.

INDEX EVANGELIORVM

Dominicalium, & aliquorum festorum dierum, quo demonstratur, quodnam huius Catechismi argumentum, ad quam partem cuiuslibet Euangelij referri & accommodari posit, iuxta id quod ab ijs qui hunc Catechismum consuluerunt præcipitur, iam quidem ab ijs editus, qui Burdegalæ huius Catechismi Latino gallici edendi auctores fuerunt, nunc verò additis nonnullis alijs Euangelijs ad Romanæ Ecclesiæ vsum Tridentini Concilij decreto emendatum accommodatus: & magna locorum Euangelij & Catechismi accessione longè copiosior effectus.

Dominica. 1. Aduentus.

Erunt signa in Sole, & Luna, &c. Luc. 21. *Hoc Euangelium ad argumentum de iudicio generali traducendum est. Quare hic recurrat parochus ad articulum Symboli* inde venturus est iudicare viuos & mortuos, fol. 58. b *& sequentibus. Prout faciendum præcipitur. folio. 7. a uel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.*

Ecce rex tuus venit tibi, &c. Matth. 21. *Hic opportune tractabit parrochus ea quæ de incarnatione, & causis aduentu Christi Domini nostri habentur art. 2. & 3. Symboli Apostolici. fol. 22. 23. 30. 34.*

Inuenietis asinam alligatam & pullum cum ea, soluite, &c.

Diuus Athanasius in sermone de uerbis huius Euangelij ostendit ex hoc loco Apostolis & eorum successoribus factam esse potestatem sol-

uendi

¶¶ 5

Luc.

LAVS DEO.

INDEX CAPITVM & ſectionum huius operis. Pars prima in qua eſt.

Pars ſecunda.

Cap.

Pars tertia.

diuis.

Pars quarta.

9.

CATE

CATECHISMI
ROMANI PRÆFATIO,
agens de pastorum in Ecclesia necessitate, auctoritate, officio, & præcipuis doctrinæ Christianæ capitibus.

Potest ne homo suis relictus uiribus ueram sapientiam, & obtinendæ beatitudinis certas rationes consequi. QVAEST. I.

EST Ea humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, vt cũ alia multa, quæ ad diuinarũ rerũ cognitionem pertinent ipsa per se, magno adhibito labore & diligẽtia, inuestigauerit, ac cognouerit, maximã tamẽ illorũ partẽ, quibus æterna salus cõparatur, cuius rei in primis causa homo conditus, atq; ad imaginẽ & similitudinẽ Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere nunquã potuerit. Inuisibilia quidem Dei, vt docet Apostolus, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta cõspiciũtur: sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas, verũ mysterium illud, quod absconditum est a seculis, & generationibus,

Homo sibi relictus veræ sapientię fastigiũ conscendere nõ potuit.

Consulatur sexta quæst. primi articuli symboli, & 3. q. 12. cap. de oratione Dominica.

Ad Rom. 1.

Ad Col. 1.

Dei gratia fideiq; munere homo verã sapientiam consequitur.

bus, ita humanam intelligentiam superat, vt, nisi manifestum fuisset sanctis, quibus voluit Deus fidei munere notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset.

Ad Rom. 10

2 *Vnde tam præclarū fidei munus concipitur?*

Licet clementissimus ac benignissimus Deus intimo suo afflatu corda hominum emolliat aptaque reddat ad suscipiendas æternæ salutis diuitias, extrinsecus tamẽ, ab ipsius mundi origine, multifariè, multisq; modis locutus est Patribus in prophetis, eisque pro temporum conditione ad cælestem beatitudinem certum ac directum iter monstrauit. Fides enim est, vt inquit Apostolus, ex auditu: Auditus autem per verbũ Dei. Vnde perspicuum est quàm necessaria semper fuerit ad æternam salutem consequendam doctoris legitimi fidelis opera, ac ministerium: siquidẽ dictum est: Quomodo audient sine prædicante, quomodo verò prædicabunt nisi mittantur? Sed quoniam prædixerat daturum se doctorem iustitiæ in lucem gentium, vt esset salus eius vsque ad extremum terræ, nouissimè locutus est nobis in filio, quem etiã voce è cœlo delap-

Ad Heb. 1.
Prophetæ, Deus ministerio docentium fine animis hominũ instillát. Hoc luculẽter docet B. Augusti. pręfatione in libro de doctrina Christiana.
Psal. 49.
Ad Heb. 2.
Christus.
2. Petri. 1.
Ad Ephe. 4.
Apostoli & discipuli quorum legitimi successores sũt,

delapsa à magnifica gloria, iussit vt omnes audirent, eiusque præceptis obtemperarēt. Deinde verò filius alios dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & Doctores, qui verbum vitæ annuncient.

Ecclesiarum Pastores. Videatur principium Sess. 5. Conc. Trident.

3 *Cur externa Pastorum opera in tradendis fidei mysterijs uti uoluit Deus?*

Ne circunferremur tanquam paruuli fluctuantes omni vento doctrinæ, sed firmo fidei fundamento adhærentes, coædificaremur in habitaculū Dei, in Spiritu sancto.

4 *Quomodo igitur uerba Pastorum Ecclesiæ sunt recipienda?*

Ne quis verbum auditus Dei ab Ecclesiæ ministris, tanquam verbum hominum, sed sicut verè est, verbū Christi acciperet, ille ipse Saluator noster tantam auctoritatem eorum magisterio tribuēdam esse statuit, vt diceret: Qui vos audit: me audit: & qui vos spernit, me spernit, quod quidem non de ijs tantum, quibus cum sermo habebatur, intelligi voluit, verùm de omnibus etiam, qui legitima successione docendi munus obirent, quibus se omnibus diebus vsq; ad consummationem sæculi assuturum esse pollicitus est.

Quanta sit auctoritas euangelisantium. Conc. Trid. sessi. 23. ca. 4. decreti de sacramento ordinis. Matth. 28. Lucæ. 10.

5 *Est ne ueritate iā manifestata, hodie etiā neces*

ſum Paſtores uerbum Dei prædicare?

Verbi Dei perpetua in Eccleſia prędicatio.
Matth. 28.
Infra de Sacramento ordinis quæſt. 3. & 4.
Hiere. 23.

Cum hæc diuini verbi prædicatio nunquam intermitti in Eccleſia debeat, tum certè hoc tempore maiori ſtudio, & pietate elaborandum eſt, vt ſana, & incorrupta doctrina, tanquam pabulo vitæ, fideles nutriantur, & confirmentur. Exierunt enim falſi Prophetæ in mundum, de quibus dicit Dominus: Non mittebam prophetas, & ipſi currebant, non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant, vt varijs doctrinis & peregrinis Chriſtianorum animos deprauarẽt. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus inſtructa, tam longè progreſſa eſt, vt nullis ferè certis finibus cõtineri poſſe videatur, ac niſi Saluatoris noſtri præclara illa promiſsione niteremur, qui ſe adeò ſtabile Eccleſiæ ſuæ fundamentũ poſuiſſe affirmauit, vt portæ inferi aduerſus eã præualere nunquam poſsint; maximè verendũ eſſet, ne hoc tẽpore, tot vndique hoſtibus obſeſſa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret. Nam, vt omittamus nobiliſſimas prouincias, quæ olim veram, & Catholicam religionem, quam a maioribus acceperant, piè, & ſanctè retinebant, nunc autẽ derelinquentes viam rectã, errauerunt, atque

Matth. 16.

Quo aſtu hæretici ſint vſi ad impia dogmata infundenda.

atque in eo se maximè pietatem colere palam profitentur, quod à patrum suorum doctrina quàm longissimè recesserunt. Nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christianæ Reipub. angulus inueniri potest, quo hæc pestis occultè irrepere non tentarit.

6 *Quibus potissimum modis hæretici Christianorum animos deprauare studuerunt?*

Qui fidelium mentes corrūpere sibi proposuerunt, cùm fieri nullo modo posse intelligerent, vt cum omnibus eorum colloquerentur, & in eorum aures venenatas voces infunderent, idem alia ratione aggressi, multò facilius ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam præter illa ingentia volumina, quibus Catholicam fidem euertere conati sunt, à quibus tamen cauere, cùm apertam hæresim continerent, non magni fortasse laboris ac diligentiæ fuit, infinitos etiam libellos conscripserunt: qui cùm pietatis speciem præseferrent, incredibile est, quam facilè incautos simplicium animos deceperint.

Catechismorũ apud hæreticos pernities.

7 *Quomodo pestilentibus Pseudo prophetarũ uocibus, & scriptis fuit occurrendum?*

Patres Oecumenicæ Tridẽtinæ Synodi,

Trid. syn. sessione vltima sub finẽ.

cùm tanto, & tam pernicioso huic malo salutem aliquam medicinam adhibere maximè cuperent, non satis esse putarunt, grauiora Catholicæ doctrinæ capita, contra nostri temporis hæreses decernere: sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, vt certam aliquam formulam & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi, traderent, quã in omnibus Ecclesijs illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & Doctoris munus obeundum esset.

Duplex antidotum pestis grassantis.
Primum.
Secundum.

8 *Quid necessum fuit Oecumenici Concilij studio, summique Pontificis auctoritate, post tot do[illegible]æ Christianæ conscriptas institutiones, nouum Catechismum Pastoribus proponere?*

Comparatio huius Catechismi cum alijs Catholicorum Catechismis.
Editionis huius Catechismi ratio.
Vide secundã quæstionẽ primi capitis de symbolo Apost.

Multi quidem in hoc scriptionis genere, cum magna pietatis, & doctrinæ laude versati sunt: sed tamen patribus visum est maximè referre, si liber sanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi vel omnes alij quibus docendi munus impositum est certa præcepta petere, atque depromere ad fidelem ædificationem posint: Vt quemadmodum vnus est Dominus, vna fides, ita etiam vna sit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Christianum eru-

erudiendi communis regula, atque præscriptio.

9 *Sunt ne igitur exactè uniuersæ nostræ religionis dogmata hic discussa?*

Cum multa sint quæ ad Christianæ religionis professionem pertinere videantur, nemo existimet, illud sanctæ Synodi propositum fuisse, vt omnia Christianæ fidei dogmata, vno libro comprehensa, subtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri solet, qui se profitentur vniuersæ religionis institutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti operis fuisset, & instituto minus conuenire, perspicuum est: sed quoniam parochos, sacerdotésque animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quę pastoralis muneris maximè propriæ sunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantum in medium afferri voluit, quæ hac in re pium pastorum studiū, si in difficilioribus diuinarum rerum disputationibus non ita versati fuerint, adiuuare possent. Quę cum ita sint, antequam ad ea sigillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinæ summa continetur, institutæ rei ordo postulat, vt pauca quædam exponantur, quæ pastores considerare, sibique

Pastoribus præcipue seruire hæc instructio, & per eorū ministerium omnibus Christianis.

Multa, quæ ad Pastoris officium pertinent tractantur fere posteriori parte cuiusque sessio. Conci. Tri. vbi agitur de reformatione.

ante oculos proponere in primis debent.

10 *Cum Pastores animarũ hic instituẽdi suscipiantur, quid illi potissimum, ut rite suo fungantur munere, considerabuntur.*

Pastores omnem suã doctrinam eo debent primum referre, vt omnes intelligát quátum beneficium Deus generi humano per Christum præstiterit. Ioan 17. 1. Cor, 8.

Quoniam omnia eorum consilia, labores, & studia, ad certum finem erunt referenda, Duo sunt, quæ sibi ante oculos proponere in primis debent. Illud autem primum videtur esse, vt semper meminerint omnem Christiani hominis scientiam hoc capite comprehendi vel potius, quemadmodum Saluator noster ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verũ Deum & quem misisti, Iesum Christũ. Quamobrem in eo præcipuè Ecclesiastici doctoris opera versabitur, vt fideles scire ex animo cupiant, Iesum Christum, & hunc crucifixum: sibique certò persuadeant, atque intima cordis pietate, & religione credant, aliud nomen non esse datum hominibus sub cęlo, in quo oporteat nos saluos fieri: siquidem ipse propitiatio est pro peccatis nostris. At verò, quia in hoc scimus, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruemus: proximum est & cum eo, quod diximus, maximè coniunctum, vt simul etiam ostendat vitam a fidelibus non in otio, & desi-

Acto. 4. 1. Ioan 1. Secũdũ quo pastores docẽdo debent respicere, sunt mandata Christi ad quæ subditi sunt excitandi.

desidia degendam esse, verum oportere, vt quemadmodum ipse ambulauit, ita & nos ambulemus, sectemurque omni studio iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, mansuetudinem: dedit enim semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quæ Apostolus Pastoribus præcipit vt loquantur, & exortentur. Cùm autem Dominus, ac Saluator noster non solùm dixerit, sed etiam exemplo suo demonstrarit, legem, & Prophetas ex dilectione pendere, Apostolus deinde confirmauit, charitatem esse finem præcepti, ac legis plenitudinem, dubitare nemo potest, hoc tanquam præcipuum munus omni diligentia curandum esse, vt fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac diuino quodam ardore incensus, ad summum illud, & perfectissimum bonum rapiatur, cui adhærere, solidam, & veram fęlicitatem esse is planè sentit, qui illud Prophetæ dicere poterit: Quid enim mihi est in cęlo, & à te quid volui super terram? Hęc nimirum est via illa excellentior, quam idem Apostolus demonstrauit, cùm omnem doctri-

1. Ioann. 2. Opera esse fidei adiungenda, nec quemquã in hac sola sibi debere blandiri clare ostenditur. c. 11. sess. 6. Cócil. Trid. & cap. 20. eius. Paulus præcipit Pastoribus vt fideles exeitent ad pietatis opera. 1. ad Tim. 1. Ad Rom. 13. Solida fœlicitas hoĩs ẽ Deo integra per amorem ad hærere. Psal. 72. 1 Cor. 13. Oĩs doctrina Catholico doctori ad charitatẽ dirigẽda.

næ & institutionis suæ rationem ad charitatem, quæ nunquã excidit, dirigeret. Siue enim credendum, siue sperandum, siue agendum aliquid proponatur, ita in eo semper charitas Domini nostri commendari debet, vt quiuis perspiciat, omnia perfectè Christianæ virtutis opera, non aliunde, quã a dilectione, ortum habere, neque ad alium finem, quàm ad dilectionem, referẽda esse.

Declaratur q̃uo plenitudo legis sit dilectio.
Virtus nulla præfecta sine charitate.

11 *An satis fuerit Pastores ad duos illos fines inter docendum respicere?*

Cùm in omni re tradenda plurimum interfit, vtrum hoc, an illo modo aliquid doceas, tum verò hoc in Christiani populi institutione maximi momẽti existimandum est. Obseruanda est enim audientium ętas, ingenium, mores, conditio, vt qui docendi munus exercet, omnia omnibus efficiatur, vt & omnes Christo lucrifaciat, & seipsum fidelem ministrum, & dispensatorem probare posit, ac veluti seruus bonus & fidelis dignus sit, qui super multa constituatur a Domino. Neque vero vnius tantum generis homines fidei suæ commissos esse arbitretur, vt præscripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad veram pietatẽ instituere æquè omnes fideles possit

Pastori auditorum circunstantiæ cõsiderãdæ & inter docendum ad captum cuiusque respiciendum.
1. Cor. 9.
2. Cor. 4.
Matth. 25.

sit: sed cùm alij veluti modò geniti, infan- 1. Petr. 2.
tes sint, alij in Christo adolescere incipiant,
nonnulli verò quodam modo confirmata
sint ætate, necesse est diligenter considera-
re, quibus lacte, quibus solidiore cibo opus
sit, ac singulis ea doctrinę alimenta prębe-
re, quę spiritum augeant, donec occurrá- 1. Cor. 3. Ad Heb. 5.
mus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis Ad Eph. 4.
filij Dei, in virum perfectum, in mensu-
ram ætatis plenitudinis Christi. Id verò Ad Rom. 1.
Apostolus in se ipso omnibus obseruan-
dum indicauit, cùm dixit se Græcis & bar- Paulus veri Pastoris exẽplar.
baris, sapientibus, & insipientibus debito-
rem esse: vt videlicet intelligerent, qui ad
hoc ministerium vocati sunt, ita in traden-
dis fidei mysterijs, ac vitæ præceptis, doctri
nã ad audientiũ sensum, atque intelligentiã
accõmodari oportere: vt cùm eorum ani-
mos, qui exercitatos sensus habẽt, spirituali
cibo expleuerint, ne interim paruulos fame
perire patiantur, vt qui panẽ petant, & non
sit qui frangat eis. Neq; verò cuiusquã stu-
diũ in docendo retardari debet, propterea
quod interdum necesse sit auditorem earũ
rerum præceptis instrui, quæ leuiores & hu
miliores videntur, nec sine molestia ab ijs
potissimũ tractari solent, quorũ animus in
subli-

ſublimium rerum contemplatione verſatur, ac conquieſcit. Nam ſi ipſe æterni patris ſapientia in terras deſcendit, vt in carnis noſtræ humilitate, cęleſtis vitæ præcepta nobis traderet, quem non cōpellat charitas Chriſti, vt paruus fiat in medio fratrū ſuorum, & tanquam nutrix fouens filios ſuos, ita cupidè proximorum ſalutem deſideret, vt, quod de ſeipſo Apoſtolus teſtatur, eis velit non ſolum Euangelium Dei, ſed etiā animam tradere.

Ab exemplo Chriſti.

1. Theſ. 2.

Ibidem,

12 *Cū Deus uiſibilē ſui præſentiā nobis ſubduxerit, unde Paſtores eius uerbū hauriens.*

Omnis doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda ſit, verbo Dei continetur, quod in ſcripturam, traditioneſq; diſtributum eſt. Itaque in harum rerū meditatione Paſtores dies, nocteſque verſabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum ſcriptam, omnes quicunque animarum curæ præpoſiti ſunt, ad ſe pertinere exiſtimabunt. Eſt autem hæc admonitio in hunc modū: Attende lectioni, & exhortationi, & doctrinæ, eſt enim omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiēdum, ad erudiendū in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne

Doctrina fidei Catholicæ continetur ſcriptura & traditionibus, tū de Symbolo, Sacramentis, Decalogo, oratione Domi nica.

1. Tim 4.

2. Tim, 3,

omne opus bonum instructus. Sed quoniã quæ diuinitus tradita fuerunt, multa sunt & varia, vt nec ita facilè aut animo comprehendi, aut etiam mente comprehensa, memoria teneri possint, vt cùm se obtulerit docendi occasio, eorum parata sit & prompta explicatio, sapientissimè maiores nostri totam hanc vim, & rationem salutaris doctrinæ, in quatuor hæc capita redactam, distribuerunt, Apostolorũ Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicam orationem. Nam omnia, quę Christianæ fidei disciplina tenenda sunt, siue ad Dei cognitionem, siue ad mundi creationem & gubernationem, siue ad humani generis redemptionem spectent, siuę ad bonorum præmia, & malorũ pænas pertineãt, Symboli doctrina continentur. Quę autẽ signa sunt, & tanquam instrumenta, ad diuinam gratiam consequendam, hæc septem sacramentorum doctrina complectitur. Vt iam verò quæ ad leges referuntur, quorum finis est Charitas, Decalogo descripta sũt. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica precatione comprehenditur. Quare sequitur, vt, explanatis quatuor his, quasi communibus

De verbo Dei scripto & non scripto extat peculiare decretum. Ses. 4. Conc. Trid.

Traditionũ Ecclesiæ varietas.

Traditiones in quatuor capita distributæ. Primũ.

Secundum.

Tertium.

1. ad Tim. 1.

Quartum.

Traditionũ quatuor capita sunt veluti cões scripturæ loci ad quorũ, aliquod oĩs labor docentis respicere debet.

nibus sacræ scripturæ locis, nihil ferè ad eorum intelligentiam, quæ Christiano homini discenda sunt, desiderari posit.

13 *Qua præcipue methodo vtentur Parochi in explicando Euangelio?*

Quoties usu venerit, vt illi aliquem interpretentur Euangelij, vel quemuis alium diuinæ scripturæ locum intelligant, eius loci, quicunque is fuerit, sententiam cadere sub vnum aliquod quatuor illorum capitum, quæ diximus, quo, tanquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum sit, confugiet: exempli causa, si explanandum sit illud Euãgelium primę Dominicę Aduentus: Erunt signa in Sole & Luna, &c. quæ ad eam rationem pertinent, tradita sunt illo Symboli articulo. Venturus est iudicare viuos, & mortuos: quibus inde assumptis Pastor vna, eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Euangelium docebit. Quare in omni docendi & interpretandi munere, hanc consuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quatuor genera, ad quæ referri vniuersam diuinæ scripturæ vim atque doctrinam diximus. Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & personis & tempori accommo-

Luc. 16. cap. Pastores Ecclesiarum debere suas cociones iuxta huius Catechismi doctrinã instituere, statuitur cap. 7. Decreti de reformatione Sess. 24. Conci. Trid. A fidei doctrina inci-

modatus videbitur: nos Patrum auctoritatem secuti, quia intimandis Christo Domino, & in eius disciplina instituendis hominibus, a fidei doctrina initium fecerunt, operepretium duximus quæ ad fidem pertinent, prius explicarent.

()

piendū. De fide, & symbolo fidei, pars prima.

CATECHISMI
ROM. PARS PRIMA
de Fide & symbolo Fidei.

CAPVT. I.

1 *Quid est Fides, & quæ eius ad salutem necessitas?*

Ad Heb. 1.
Quam sit fides ad iustificationē & salutē cōsequēdam necessaria repetatur ex sess. 6. Coc. Tri. Decreto de iustificatione, præsertim. c.6. c.8.
Fidei definitio illustratur.
Quod autē sit Ecclesiæ de vero sensu scripturarum, & verbi Dei iudicare, sess. 4. Coc. Trid.

IN Diuinis literis multiplex est fidei significatio, nos autē hic de ea loquimur, cuius vi omnino assentimur ijs, quæ tradita sunt diuinitus. Hanc autē ad salutē cōsequendā esse necessariā, nemo iure dubitauit, præsertim cū scriptū sit: Sine fide impossibile est placere Deo. Cū enim finis, qui ad beatitudinē homini propositus est, altior sit quā vt humanæ mentis acie perspici possit, necesse ei erat ipsius a Deo cognitionē accipere. Hæc verò cognitio nihil aliud est, nisi fides: cuius virtus efficit, vt id ratū habeamus, quod à Deo traditū esse sanctissimæ matris Ecclesiæ auctoritas cōprobarit, nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in ijs quorū Deus auctor est, qui est ipsa veritas. Ex quo intelligimus, quantum

quantũ inter hanc fidẽ, quã Deo habemus, interſit, & illam, quã humanæ hiſtoriæ ſcriptoribus adhibemus. Fides autẽ quamquã latè pateat, & magnitudine, ac dignitate dif ferat (eſt enim ſic in ſacris literis, Modicæ fidei, quare dubitaſti? &, magna eſt fides tua: & Adauge nobis fidem: item, Fides ſine operibus mortua: &, Fides, quę per charitatem operatur) tamen eſt idem genere, & diuerſis fidei gradibus eadem definitionis vis, & ratio conuenit. Quàm verò fructuoſa ſit, & quantam ex ea vtilitatem capiamus, in articulorũ explicatione dicetur.

Decreto de editione & vſu ſacrorũ librorũ oſtẽditur. Fides Catholica etſi vna ſit, tñ ex perſonarũ qualita. diuerſos habet grad°. Matth. 14. Luc. 17. Matth. 15. Ad Gala. 5. Iacob. 5. Marc. 16.

2 *Quando, & qua de cauſa, duodecim fidei capita ab Apoſtolis ſunt tradita?*

Quæ primùm Chriſtiani homines tenere debent, illa ſunt, quæ fidei duces, doctoreſque ſancti Apoſtoli, diuino ſpiritu afflati, duodecim Symboli articulis diſtinxerunt. Nam cùm mandatum à Domino accepiſſent, vt pro ipſo legatione fungentes, in vniuerſum mundum proficiſcerentur, atque omni creaturæ Euangelium prædicarent, Chriſtianæ fidei formulam componendam cenſuerunt, vt ſcilicet id ipſum omnes ſentirent, ac dicerent, neque vlla eſſent inter eos ſchiſmata, quos ad fidei vni-

Matth. 18.

tatem vocassent, sed essent perfecti in eodem sensu & in eadem sententia.

3 *Cur breuis illa fidei formula Symbolum est uocatum?*

Hanc Christianæ fidei & spei professionem à se compositam, Apostoli Symbolū appellarunt, siue quia ex varijs sententijs, quas singuli in cōmune cōtulerunt, conflata est, siue, quia ea veluti nota, & tessera quadam vterentur, qua desertos, & sub introductos falsos fratres, qui Euangelium adulterabant, ab ijs, qui vere Christi militię sacramēto se obligarent, facilè possent internoscere.

4 *Quid Christiano præcipue credendum est, quotq; sunt Apostolici Symboli partes?*

Christiano præcipue credendum est quod Deus sit trinus & vnus.

Cum multa in Christiana religione fidelibus proponuntur, quorum sigillatim, vel vniuersè certam & firmam fidem habere oportet, tū verò illud primò, ac necessariò omnibus credendum est, quod veluti veritatis fundamentum, ac summa de diuinæ essentiæ vnitate, & triū personarum distinctione, earumq; actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipse nos docuit. Huius mysterij doctrinam breuiter in Symbolo Apostolorum comprehēsam esse, Parochus docebit. Nam vt

Symboli Apostolici tres partes tribus personis diuinis sunt accommodatæ.

ma-

maiores nostri, qui in hoc argumento piè & accuratè versati sunt, obseruauerunt, in tres potissimum partes ita distributum videtur, vt in vna, diuinæ naturæ prima persona, & mirum creationis opus describatur: in altera secunda persona, & humanæ redemptionis mysterium: in tertia, tertia itē persona, caput, & fons sanctitatis nostrę, varijs, & aptissimis sententijs cōcludatur. Eas autem sententias, similitudine quadam à patribus nostris frequenter vsurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis distinguuntur: ita etiam in hac fidei, confessione; quidquid distinctè, & separatim ab alio nobis credendum est, rectè & appositè articulum dicimus.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Singulæ symboli sententiæ quæ sunt veluti fidei Apostolica decreta, cur articuli vocati.

Quid articulus.

DE PRIMO SYMBOLI Articulo.

CAPVT. II.

Quid est primus articulus, & quæ eius sentēcia?

Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.

HIS verbis ea sententia subiecta est: certò credo, ac sine vlla dubitatione profiteor Deum Patrem, primā scilicet Trinitatis personam, qui sua omnipotenti virtute cælum ipsum, & terram, &

Primi articuli breuis expositio quæ postea minutim examinatur.

omnia, quæ cæli & terrę ambitu continenter, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit: neq; eum ſolum corde credo, & ore confiteor, verùm ſummo ſtudio ac pietate ad illũ veluti ſummum & perfectiſsimũ bonũ, cõtendo. Hæc igitur ſit breuis quædam primi huius articuli cõprehenſio. Sed quoniã magna myſteria in ſingulis ferè verbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendẽda ſunt: vt quantũ Dominus permiſerit, ad eius maieſtatis gloriã contemplãdam cũ timore & tremore fidelis populus accedat.

Singula Symboli verba diligenter ſunt expendẽda.

2 *Quis in materia fidei Euangelicæ dicitur credere?*

Credendi vox, hoc loco putare, exiſtimare, opinari, non ſignificat, ſed vt docent ſacræ literæ certiſsimæ aſſenſionis vim habet, qua mens Deo, ſua myſteria aperienti, firmè conſtanterque aſſentitur. Quamobrem is credit (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid ſine vlla hæſitatione, certum & perſuaſum eſt. Neq; verò exiſtimare quiſquam debet fidei notitiam minus certam eſſe, quòd ea non cernantur, quę nobis credenda fides proponit: etenim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametſi rebus preſpicuitatem non afferat, nos tamen

Verbi huius Credo, in materia fidei euangeliſtæ acceptio & profeſsio.

Conferantur hæc cũ q. 1. ſuperioris capitis.

Fidei notitiã, propter infalibilem quæ a Deo

men de his dubitare non ſinit. Deus enim qui dicit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris, vt non ſit nobis opertum Euangelium, ſicut iјs qui pereunt.

mẽtibus infunditur, veritatem eſſe certam.
2. Cor, 2.

3 *Vtrum curioſus ueritatis quæ ſemel* Eccle*ſiæ fuit reuelata, indagator, uere credat?*

Ex iјs quæ dicta ſunt, conſequitur eum, qui cæleſti hac fidei cognitione præditus eſt, inquirendi curioſitate liberũ eſſe. Deus enim cùm iuſsit nos credere, non diuina iudicia ſcrutanda, eorũque rationẽ, & cauſam perquirendam nobis propoſuit, ſed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, vt animus in æternę veritatis notitia conquieſcat. Ac profectò cũ Apoſt. teſtetur, Deus verax eſt, omnis autem homo mendax: ſi arrogantis, & impudentis hominis eſt, graui, ac ſapienti viro aliquid affirmanti fidem non habere, ſed præterea vrgere, vt quod dixerit rationibus aut teſtibus probetur: cuius temeritatis, atque adeò ſtultitiæ fuerit, Dei voces audientem, cæleſtis, ac ſalutaris doctrinæ rationes requirere? Fides itaque ſecluſa omni non ſolum ambiguitate, ſed etiam demonſtrandi ſtudio tenenda eſt.

Curioſus veritatis indagator eſt modicæ fidei.

Ad Rom. 3.
A minori ad maius.

Fides non fert ambiguitatem, nec demonſtrationem requirit.

4 *An ad perfectionẽ fidei ſatis ſit intimũ mẽtis*

assensum ueritati præbere?

Fidei actus interior & exterior.

Actio fidei interior voce declaranda.

Illud præterea doceat Parochus, cum, qui dicit credo, præterquam quod intimũ mentis suæ assensum declarat, qui interior fidei actus est, debere id, quod animo inclusum habeat, aperta fidei professione præferre, summaq; alacritate palam fateri, ac prędicare. Oportet enim fideles eum spiritum habere, quo fretus Propheta dixit: Credidi propter quod locutus sum: imitari Apostolos, qui ad principes populi responderunt: Non possumus, quæ vidimus & audiuimus, non loqui: Diui Pauli pręclara illa voce excitari: Non erubesco Euangeliũ: Virtus enim Dei est in salutem omni credenti. Item quo maximè huius sententiæ veritas confirmatur: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Psal. 115.
Act. 4.
Ad Rom, 1.
Ad Ro. 10.

5 *Quid illa Symboli particula, in Deum fidelibus meditandum exhibet?*

Christianæ sapientiæ quæ fide, spe & charitate perficitur dignitas.

HINC Christianæ sapientiæ dignitatẽ, & præstantiã, ex eaque quantum diuinę bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum est, statim ad rei pręstantissimę maximeque expetendæ cognitionem quasi fidei gradibus ascendere.

6 *Quatũ differt Christiana de Deo sapiẽtia, & Phi-*

Philosophica rerum diuinarum notitia?

Multũ inter se differunt Christiana Philosophia, & huius sæculi sapientia, quod hæc quidem naturalis tantum luminis ductu ab affectibus, & ab ijs, quæ sensibus percipiuntur, paulatim progressa, non nisi post longos labores, vix tandem inuisibilia Dei cõtemplatur, primamque omnium rerum causam & auctorem agnoscit, atque intelligit, contrà vero illa humanę mentis aciem ita exacuit, vt in cęlum nullo labore penetrare posśit, atq; diuino splendore collustrata, primùm quidem æternũ ipsum luminis fontẽ, deinde quæ infra ipsum posita sunt, intueri; vt nos vocatos esse de tenebris in admirabile lumen, quod est apud Apostolorũ principem, cum summa animi iucunditate experiamur, & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Rectè igitur fideles primo se in Deum credere profitentur, cuius maiestatem, ex Ieremiæ sententia, incomprehensibilem esse dicimus: lucem enim, vt ait Apostolus, inabitat inaccesśibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest; cum enim ad Moysen loqueretur, Non videbit me, inquit, homo & viuet. Nam vt mens nostra ad Deum, quo

Profuerit hæc conferre cum ijs quæ de cęlesti & perfectiori Dei cognitione q 6 art 12. explicantur, obscuram quandã Dei cognitionẽ philosophia vix præbet.

Christiana sapientia ad certam Dei notitiam adducit.

1. Petr. 2.
Ierem. 13.
1. ad Tim 6.

Exod 33.
Act. 14.

Deus suam excellentiã

&bonitatē Ethnicis, qui se magis a terrenis sensibus adducerent per ea que facta sunt ostentauit.

quo nihil est sublimis, perueniat, necesse est eam omnino à sensibus abstractam esse: cuius rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita sint, non reliquit tamen Deus, vt inquit Apostolus, semetipsum sine testimonio, bene faciens, de cęlo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Quæ causa fuit Philosophis, nihil abiectum de Deo sentiendi, & quidquid corporeum, quidquid concretum, & admistum est, ab eo longissimè remouendi, cui etiam bonorum omnium perfectam vim, & copiam tribuerunt, vt ab eo, tanquam à perpetuo quodam, & inexhausto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atque naturas, perfecta bona dimanent: quem sapientem, veritatis auctorem, & amantem, iustum, beneficentissimū & alijs nominibus apellauerunt, quibus summa, & absoluta perfectio continetur: cuius immensam & infinitam virtutem omnem complentem locum pertingētem esse dixerunt. Hoc ex diuinis literis longè melius constat, & illustrius, vt illo loco, Spiritus est Deus: item, Estote vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est: tū

Certius & clarius se Deus hominibus cognoscendum præbuit suo verbo.

omnia

omnia nuda, & aperta sunt oculis eius: & il- Ioan. 4.
lud, O altitudo diuitiarum sapientiæ, & sciē- Matth. 5.
tiæ Dei: deinde Deus verax est: &, Ego Ad Heb. 4.
sum via, & veritas, & uita: præterea, Iusti- Ad Rom. 11.
tia plena est dextera tua: denique, Aperis Ad Rom. 3.
tu manum tuā, & imples omne animal be- Ioan. 14.
nedictione: postremò, quò ibo à spiritu Psal. 17.
tuo, & quo a facie tua fugiam? Et, Si ascen- Psal. 144.
dero in cęlum, tu illic es: si descendero in Psal. 138.
infernum, ades: si sumpsero pennas meas Hier. 23.
diluculo, & habitauero in extremis maris, &c. Et, Nunquid non cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Magna & præclara hæc sunt, quæ de Dei natura sacrorū librorum auctoritate consentanea & consequentia ex rerum effectarum inuestigatione Philosophi cognouerunt, quamquam in eo etiam cęlestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si animaduertamus, fidem non solum hoc præstare, quemadmodum supra dictum est, vt quæ viri tantum sapientes longo studio consecuti sunt, ea rudibus quoque & imperitis hominibus statim pateant, atq; in promptu sint: verùm vt rerum notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quā si eas ipsas

Ad Philosophicam de Deo notitiam cur necessaria fuerit fidei doctrina.

res, humanæ scientiæ comprehensus, animus intelligeret. Sed quanto præstantior diuinis numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed propriè credentibus fidei lumen aditum patefecit? Hæc autem Symboli articulis continetur, qui nobis diuinæ essentiæ vnitatem, & trium personarum distinctionem, tum verò ipsum Deum esse vltimum hominis finem aperiunt, à quo cœlestis, æternæq; beatitudinis possessio expectanda sit: siquidem à Diuo Paulo didicimus. Deum inquirentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta sint, & an eius generis sint bona, ad hæc humana cognitio aspirare potuerit, multo ante eundem Apostolum Esaias Propheta his verbis ostendit: à sæculo non audierunt, neq; auribus perceperunt: oculus non vidit Deus absq; te, quæ præparasti expectantibus te.

Fidei summa Symbolo comprehensa.

Ad Heb. 11.

2. Cor. 2.

Esai. 64.

7 *Cur unum Deum esse, non plures, Deos confitendum?*

Quia cum Deo summam bonitatem, & perfectionem tribuamus, fieri non potest, vt id quod summum atque absolutissimum est, inueniatur in pluribus. Quod si cui aliquid ad summũ deest, eo ipso imperfectus

est:

est: quare nec Dei natura illi conuenit. Hoc autem multis sacrarum literarum locis cōprobatur: scriptum est enim, Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus vnus est: præterea est Domini iussum: Non habebis Deos alienos coram me. Deinde per Prophetam sępe admonet: Ego primus, & ego nouissimus, & absq; me nō est Deus. Apostolus etiam palam testatur, Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptisma.

Deuter. 6. Exodi. 20.

Esai 44. 48. & 41.

Ad Ephe. 4.

8 *Quomodo creatis naturis Dei nomen interdum tribuitur?*

Quod sacræ literæ Prophetas, & iudices Deos appellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures Deos, stultè & impiè finxerunt, sed quadam loquendi consuetudine significare voluerunt excellentem aliquam virtutem, vel functionē quæ Dei munere illis concessa sit. Deum igitur, natura, substantia, essentia vnum, quemadmodum ad confirmandam veritatem in Symbolo Niceni Concilij dictū est, Christiana fides credit, & profitetur: sed altius etiam ascendens ita vnum intelligit, vt vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneretur: de quo nobis mysteria nunc dicere incipiendum est.

Prophetæ & iudices interdum Domini vocati propter excellentē quādam virtutem, quæ in illis elucebat.

Vide quæstio. 6, vlti. artic.

Quo-

9 *Quomodo* Deus *generali ratione omnium hominum, peculiari autem Chriſtianorum pater dicitur.*

Deus primaria & generali ratione dicitur hominum pater, quia eos, vt res ceteras produxit & ſingalari prouidentia gubernat.

Hac de re plura initio capitis noni de oratione Dominica.

Quoniam Patris vox non vna ratione Deo tribuitur, illud prius declarãdum erit, quæ ſit magis propria huius loci ſignificatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam ſubſtantiam eſſe intellexerunt, à qua res ortæ eſſent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur, ſuumque ordinem & ſtatum conſeruarent. Ex humanis igitur rebus ducta ſimilitudine, quemadmodum eum, à quo familia propagata eſt, cuiuſque conſilio, & imperio regitur, patrem vocabant: Ita hac ratione factum eſt, vt Deum, quem omnium rerum opificem, & rectorem agnoſcebant, Patrem appellari voluerint. Eodẽ nomine ſacræ etiam literæ vſæ ſunt, cùm de Deo loquentes vniuerſorum creationẽ, poteſtatem, admirabilemque prouidẽtiam ei tribuendam iudicarent. Legimus enim: Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te? & alibi: Nunquid non pater vnus omnium noſtrum? Nunquid non Deus vnus creauit nos? At verò multò frequentius, & peculiari quodam

Deut. 23.
Malach. 2.
Deus ſecundo peculiarius dicitur pater fide-

dam

dam nomine, præſertim in noui Teſtamẽti libris, Deus Pater Chriſtianorum dicitur, qui non acceperunt ſpiritum ſeruitutis in timore; ſed acceperunt ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clament, Abba pater: eam enim charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & ſimus: quod ſi filij & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, qui eſt primogenitus in multis fratribus, nec confunditur vocare nos fratres. Siue igitur communem creationis, & prouidentiæ, ſiue præcipuam ſpiritualis adoptionis cauſam ſpectes, meritò fideles Deũ Patrẽ ſe credere profitẽtur.

liũ propter adoptioné. Ad Rom. 8. Quę obiter hic attingun tur, latius q. 7. de precatione Dominica explicabuntur. 1. Ioan. 2. Ad. Rom. 8. Ad Hebr. 2.

10 *Quid audito Patris nomine, præterea Chriſtianis meditãdũ uenit, quidque de diſtinctione perſonarum in diuinis ſentiendum eſt?*

Prẹter eas notiones, quas explicauimus, Patris nomine audito ad altiora myſteria mentem erigendam eſſe Parochus docebit. Quod enim in luce illa inacceſsibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abſtruſum eſt, quodque humana ratio, & intelligentia non conſequi, aut ne ſuſpicari quidem poterat, id patris vocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen in vna diuinitatis eſſen-

Pia meditatio circa nomen Pater, in diuinis, & de perſonarum proprietatibus.

essentia non vnam tantùm personam sed personarum distinctionem credēdam esse. Tres enim sunt in vna diuinitate personę, Patris, qui à nullo genitus est, Filij qui ante omnia sęcula à Patre genitus est: Spiritus sanctι, qui itidem ab ęterno ex Patre, & Filio procedit. Atqui pater est in vna diuinitatis substantia prima persona, qui cum vnigenito Filio suo, & Spiritu sancto, vnus est Deus, vnus est Dominus, non in vnius singularitate personæ, sed in vnius Trinitate substantiæ. Iam verò hę tres personę, cùm in ijs quidquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit, suis tantummodo proprietatibus distinctę intelliguntur. Pater siquidē ingenitus est: Filius à Patre genitus: Spiritus sanctus ab vtroq; procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam confitemur, vt in confessione verę sempiternæque Deitatis, & in personis proprietatem, & in essentia vnitatem, & in Trinitate ęqualitatem piè & sanctè colendam credamus. Nam quod patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendum est, perinde ac si aliquid in Trinitate prius, aut posterius, maius aut minus cogitemus, absit enim hæc à fidelium men-

Tertio patris nomen vnius essentiæ plures esse personas arguit.

Trinitas nō ex dissimilitudine essentiæ, sed externa distinctione proprietatum, quæ in personis diuinis inueniūtur, æstimanda est.

In Trinitate nihil maius aut minus.

mentibus impietas, cum eandem ęternitatem, eandem gloriæ maiestatem in tribus personis Christiana religio prædicet. Sed Patrem propterea, quod ipse sit principiū, sine principio, primam esse personam, verè & sine vlla dubitatione affirmamus: quæ quidem vti patris proprietate distincta est, ita in vnam illam præcipuè hoc conuenit, quod filium ab æterno genuerit: semper enim Deum simul & Patrem fuisse nobis significatur, cū Dei & Patris nomina coniuncta in hac confeßione pronunciamus. Verùm quoniā in nullius rei, quàm huius omnium altißimæ, ac difficilimæ notitia atque explicatione, aut periculosius versari aut grauius errare possumus, doceat Parochus religiose retinenda esse essentiæ & personæ propria vocabula, quibus hoc mysterium significatur; & sciant fideles vnitatem esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed hæc subtilius exquirere nihil oportet, cum meminerimus illius vocis: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria: satis enim videri debet, quod fide certum, & exploratum habeamus: nos à Deo (cuius oraculis non assentiri, extremę stultitiæ, atque miseriæ est) ita edoctos esse:

Primæ Trinitatis personæ cur Patris nomen tribuatur.

Vt Deus æternus, ita primæ Trinitatis personæ.

Patris proprietas æterna.

Diuinitatis vnitas ex essentia, trinitas, ex personis metienda

Prouer. 25.
Matth. 28.
1. Ioan. 5.

Doce-

Precibus agendũ apud Deũ, vt altissimũ Trinitatis mysteriũ fide hic tãtũ con prehensum, aliquando re ipsa degustemus.

Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Rursus: Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnũ sunt. oret tamen assiduè, ac precetur Deum & Patrem, qui vniuersa ex nihilo condidit, disponitque omnia suauiter, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humanæ menti patefecit, oret, inquam, sine intermissione qui diuino beneficio hæc credit, vt aliquando in æterna tabernacula receptus dignus sit qui videat, quæ tanta sit Dei Patris fæcunditas, vt seipsum intuens, atque intelligens, parem & ęqualem sibi filium gignat: quoue modo duorum idem planè & par charitatis amor, qui Spiritus sanctus est, à Patre & Filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indissolubili vinculo inter se connectat: atque ita diuinæ Trinitatis vna sit essentia, & trium personarum perfecta distinctio.

11 *Qua ratione hic Deum omnipotentẽ etiam confitemur.*

Dei maiestas multis nominibus

Solent sacrę literæ multis nominibus Dei summam vim, & immensam maiestatem explicare, vt ostendant quanta religione & pie-

pietate illius sanctissimum numen colendum sit: sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem vim frequentissimè tribui. Ipse enim de se dicit: Ego Dominus omnipotens, & rursus Iacob, cum filios ad Ioseph mitteret, ita illis precatus est: Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem: deinde verò in Apocalipsi scriptum est: Dominus Deus qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens, & alibi: Dies magnus Dei omnipotentis appellatur. Nonnunquam etiam pluribus verbis illud idem significari solet. Atque huc pertinet quod dicitur: Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Nunquid manus Domini inualida est? item: Subest tibi, cùm volueris posse, & alia generis eiusdem ex quibus varijs dicendi formis id percipitur, quod vno omnipotentis verbo comprehendi perspicuum est. Intelligemus autem hoc nomine, nihil esse, nihil animo, & cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat: etenim non solum hæc, quæ tametsi maxima sunt, aliquo tamen modo in cogitationem nostram cadunt, efficiendi potestatem habet, nimirum vt omnia ad nihilum recidant, atque vt plures mundi ex

in scripturis exponitur.

Omnipotentia Deo frequẽtius tribuitur.

Gen 17.
Gen. 43.
Apoc. 1.

Lucæ. 1.
Num. 11.

Sap. 12.

Omnipotẽs ideo Deus censeatur, quia omnia potest, quæ summæ eius perfectioni non repugnant.

nihilo repentè existant, verùm etiam multa maiora in illius potestate sita sunt, quæ humanæ mēti & intelligētiæ suspicari nō licet.

12 *Cum Deus sit omnipotens, an etiam peccare, vel falli potest?*

Mentiri, fallere, ignorare, vel peccare sunt actiones imbecillitatis non potentiæ.

Neque verò, licet omnia Deus possit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid potest. Hęc enim in eam naturam cadunt, cuius imperfecta actio est: Deus verò, cuius perfectissima semper est actio, ideo hæc non posse dicitur, quia posse ea infirmitatis est, nō summæ & infinitæ omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentē esse credimus, vt ab eo tam lōgè omnia abesse cogitemus, quę perfectæ eius essentiæ maxime coniuncta, & conuenientia non sunt.

13 *Cur alijs nominibus, quæ de Deo dicūtur, prætermissis, solius omnipotentiæ in Symbolo fit mentio, quæque eius fidei est utilitas.*

Omnipotentia vox qua multa suo ambitu concludat.

Quia vbi Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere; omnia item eius ditioni, & imperio subiecta esse. Cùm verò omnia ab eo fieri posse non dubitemus, consequens omnino est, vt cætera

etiam

etiam explorata de illo habeamus, quæ si desint, quomodo omnipotens sit prorsus intelligere non possumus. Præterea nulla res tam ad fidem & spem nostram confirmandam valet, quam si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri à Deo posse: quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum, admirabile sit, rerumque ordinem ac modum superet, illi tamen facile humana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine vlla hæsitatione assentitur: quin potius quo maiora sint, quæ diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam esse existimat. Quod si boni etiam aliquid expectandum sit, nunquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur, sed erigit sese, atque confirmat; sæpe illud cogitans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici non posſit. Quare hac fide præcipuè muniti nos esse oportet, vel cum admiranda aliqua opera ad proximorum vsum & vtilitatē edere cogimur, vel cùm à Deo precibus impetrare aliquid volumus. Alterum enim ipse dominus docuit, cùm Apostolis incredulitatem obijciēs diceret: Si habueritis fidem sicut granū sinapis, dicetis mōti huic.

Omnipotētiæ persuasio fidem & spem maximè confirmat.

Fides omnipotentiæ quando sit maximè necessaria.

Matth. 17.

transit hinc, illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. De altero autem Sanctus Iacobus ita testatus est: Postulet in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vẽto movetur, & circumfertur, nõ ergo æstimet homo ille quod accipiat aliquid à Domino. Multa præterea hęc fides commoda atque vtilitates nobis prębet: in primis verò ad omnẽ animi modestiã & humilitatẽ nos instituit: sicut enim inquit Princeps Apostolorũ: Humiliamini sub potẽti manu Dei, monet etiã nõ esse trepidandũ, vbi nõ sit timor, sed vnum Deũ timendum esse in cuius potestate nos ipsi, nostraq; omnia posita sunt. Inquit enim Saluator noster. Ostendã vobis, quẽ timeatis. Timete eũ, qui postquam occiderit, habet potestatẽ mittere in gehennã. Vtimur deinde hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscẽda & celebrãda. Nã qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse nõ potest, quin sæpius exclamet: Fecit mihi magna, qui potens est.

Iacob, 1.

Omnipotentię fides, humilitatem & confidẽtiam bonam præstat.

1, Petr. 5.

Lucæ. 12.

Omnipotentiæ opinio ad laudandum Deum fideles excitat.

14 *An Omnipotentiæ uox ita patri hic tribuitur, ut de Filio, uel Spiritusancto etiã non dicatur?*

Quod Patrem omnipotentem in hoc arti-

Lucæ. 1.

articulo vocamus, neminem eo errore duci oportet, vt arbitretur ita illi hoc nomen tributum esse, vt Filio etiam & Spiritui sancto commune non sit. Nam quemadmodum Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, neque tamen tres Deos sed vnũ Deum esse dicimus: ita æquè Patrem, ac Filium & Spiritum sanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, sed vnum omnipotentem esse confitemur. At vero præcipua quadam ratione Patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine vocamus, vti etiam Filio, qui æternum Patris verbum est, sapientiam, & Spiritui sancto, qui vtriusque amor est, bonitatem tribuibus: quamuis hæc & alia huiusmodi nomina, communiter in tribus personis, ex Catholicæ fidei regula dicantur.

15 *Quo pacto, quaq; de causa* Deus *cælum & terram creauit?*

QVAM necessarium fuerit, Omnipotentis Dei cognitionẽ paulo ante fidelibus tradi, ex ijs, quæ nunc de vniuersorum creatione explicanda erunt, perspici potest. Tãti enim operis miraculum facilius creditur quod nullus de immensa creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim

Deus vt suá bonitatem.

alijs commu nis aret mundum ex nihilo creauit.

non ex materia aliqua mundum fabricatus est, sed ex nihilo creauit, idque nulla vi, aut necessitate coactus, sed sua sponte, & volũtate instituit. Neque verò vlla alia fuit causa, quæ illũ ad opus creationis impelleret, nisi vt rebus, quæ ab ipso effectæ essent, bonitatẽ suã impertiretur. nã Dei natura, ipsi per se beatissima, nullius rei indigẽs est, vt inquit Dauid: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniã bonorũ meorũ non eges. Quemadmodũ autẽ sua bonitate adductus, quæcũq; voluit, fecit, ita nõ exẽplũ aliquod, aut formã, quæ extra seposita esset, cũ vniuersa cõderet, secutus est: Verùm quia rerũ omniũ exẽplar diuina intelligẽtia continetur, id summus artifex in seipso intuens, ac veluti imitatus summa sapientia & infinita virtute, quæ ipsius propria est, rerum vniuersitatem initio procreauit: Ipse enim dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt.

Psal. 15.

Deus in rerum creatione nulla idea extrinseca vsus est: sed ex se ipso exemplar sumpsit.

16 *Quid per cœlum & terram hoc loco intelligitur?*

Cœli & terræ nomine, quidquid cœlum & terra complectitur, intelligendum est. Nam præter cœlos, quos opera digitorum eius Propheta appellauit, solis etiam splendorem, lunæque, & cæterorũ siderum ornatum

natum addidit, atque, vt essent in signa, & tempora, & dies, & annos, ita cœlorum orbes certo, & constanti cursu temperauit, vt nihil perpetua eorum conuersione mobilius, nihil mobilitate illa certius videri possit. At vero, terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus verbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitque vt ascenderent montes, & descenderent campi in locum, quem fundauit eis: ac ne aquarum vis illam inundaret, terminum posuit, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Deinde non solum arboribus, omnique herbarum & florum varietate conuestiuit, atque ornauit, sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, aera, ita etiam terras compleuit. Hæc igitur de vniuersorum creatione cœli & terræ, verbis intelligenda sunt, quæ omnia breuiter quidem Propheta complexus est, illis verbis: Tui sunt cœli, & tua est terra: orbē terræ & plenitudinem eius tu fundasti: sed multo etiā breuius Patres Nicæni Concilij, additis in Symbolo duobus illis verbis, visibilium & inuisibilium, & significauerunt. Quecūque enim rerum vniuersitate com-

Terræ orbis cētrum. Psal. 103.

Terræ ornatus ex plātis & animantibus.

Psal. 88.

Cœli & terræ nomine omnia visibilia & inuisibilia denotantur.

prehenduntur, atque à Deo creata eſſe confitemur, ea vel ſub ſenſum cadunt, & viſibilia dicuntur, vel mente & intelligentia percipi à nobis poſſunt, quæ inuiſibilium nomine ſignificantur.

De creatione angelorũ mundi viſibilis. & ipſius hominis.

17 *Quid peculiariter Cœli nomine ſignificatur?*

Spiritualis natura, innumerabileſq; angeli, quos Deus vt ſibi miniſtrarent & aſsiſterent, ex nihilo creauit, admirabilique gratiæ ſuæ, & poteſtatis munere auxit, atque ornauit. Nam cùm illud ſit in diuinis literis, Diabolum in veritate non ſtetiſſet: perſpicuum eſt eum reliquoſque deſertores angelos ab ortus ſui initio gratia præditos fuiſſe, de quo ita eſt apud ſanctum Auguſtinum: Cum bona voluntate, id eſt, cum amore caſto, quo illi adhærent, Angelos creauit, ſimul in eis & condens naturam & largiens gratiam. Vnde ſine bona voluntate, hoc eſt, Dei amore, nunquam ſanctos Angelos fuiſſe credendum eſt. Quod autẽ ad ſcientiam attinet, extat illud ſacrarum literarum teſtimonium: Tu Domine mi rex ſapiens es, ſicut habet ſapientiam Angelus Dei, vt intelligas omnia ſuper terram. Poteſtatem denique eis tribuit diuinus Dauid illis verbis: Potentes virtute, facientes verbum

Ioan. 8.
Angeli oẽs in gratia creati.
Aug. lib. 12. de ciui. Dei cap. 9.
Sapientes Angeli.
2. Reg. 14.
Pſal. 102.
Angeli cur virtutes, vel exercitus Domini dicantur.
Angeli apoſtatæ in æternas pœnas cõiecti.
2. Petr. 1.

bum illius, atque ob eam rem sæpe in sacris literis virtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij cælestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen qui à Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt, de quibus princeps Apostolorum scribit in hunc modum: Angelis peccantibus non pepercit, & rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.

18 *Quæ creatura terræ uocabulo potissimũ hic intelligitur?*

Deus ex limo terræ hominem sic corpore effectum & constitutum effinxit, vt non quidem naturæ ipsius vi, sed diuino beneficio immortalis esset, & impassibilis. Quod autem ad animam pertinet, eum ad imaginem, & similitudinem suam formauit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo temperauit, vt rationis imperio nunquam non parerent. Tum originalis iustitiæ admirabile donum addidit, ac deinde cæteris animantibus præesse voluit: quæ quidem facile erit Parochis ad fidelium institutionẽ

Homo immortalis, & impatibilis creatus, etiã secundum corpus.

Hominis anima liberi arbitrij particeps creata, & in illa ratio domina sensitiui appetitus instituta.

Anima cum originali iustitia creata. An amissa post Adæ peccatum iustitia, etiam liberum hominis arbitriũ sit extinctũ, declaratur, sess. 6. Cõc. Tri. c. 4. 5. & 6. de iustificat.

ex sacra Genesis historia cognoscere.

19 *An res Dei uirtute cōditæ citra ipsius gubernationē & prouidentiā subsistere possunt?*

Res conditę Dei virtute & prouidentia subsistūt & gubernantur.

Plura de Dei prouidentia dicentur q. 16. c. 9. deprecatione Dominica, & q 4. secundæ petitionis.

Sap. 11.

Non ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, vt existimemus perfecto absolutoq; opere, ea quæ ab ipso effecta sunt, deinceps, sine infinita eius virtute constare potuisse. Nam quemadmodum omnia vt essent creatoris summa potestate, sapiētia & bonitate effectum est: ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius prouidētia adesset, atque eadē vi, qua ab initio constitutæ sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent. Atq; id scriptura declarat, cùm inquit: Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses, aut quod à te vocatum non esset conseruaretur.

20 *An Deus sua gubernatione secundarum causarum uim euertit?*

Deus ita res a se conditas gubernat, vt tamen secundarum causarum virtutē non euertat sed ꝙ hanc etiam præuertat,

Non solum Deus, vniuersa quæ sunt, prouidentia sua tuetur atque administrat, verum etiam quæ mouentur, & agunt aliquid intima virtute ad motum atque actionem ita impleuit, vt quamuis secundarū causarum efficientiam nō impediat, præueniat tamē, cum eius occultissima vis ad singula pertineat, & quemadmodum sapiens testatur,

tur, attingat à fine vſque ad finē fortiter, & diſponat omnia ſuauiter. Quare ab Apoſtolo dictū eſt, cū apud Athenienſes annunciaret Deū, quem ignorantes colebant: Nō longè eſt ab vnoquoque noſtrum, in ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus.

Confetatur hic loc⁹ cum q. 3. primæ petitionis Dominicæ orationis. S. p. 8.

Act, 17.

21 *Nunquid rerum creatio ſoli Patri eſt tribuenda?*

Creationis opus omnibus ſanctæ, & indiuiduæ Trinitatis perſonis commune eſt. Nam hoc loco ex Apoſtolorum doctrina, Patrem creatorem cœli, & terræ confitemur: in ſcripturis ſacris legimus de filio, Omnia per ipſum facta ſunt; & de Spiritu ſancto, Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas: & alibi, Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius, omnis virtus eorū.

Creationis opus toti Trinitati cōmune eſt Vide. q. 3. art. 3.

Ioan. 1.

Gen. 14.

Pſal. 32.

DE SECVNDO Articulo.

CAPVT. III.

1 *Quis eſt ſecundus articulus, & quæ profeſſionis eius utilitas?*

Et in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum Dominum noſtrum.

Miriſicam, & vberrimam eſſe vtilitatem, quæ ex huius articuli fide, & confeſſione confluxit ad humanum

Confeſsio æternæ Chriſti Natiuitatis, eſt

nostræ salutis fundamentum. 1. Ioan 4 Matth, 16.

manum genus, & illud ſancti Ioannis teſtimonium oſtendit: Quiſquis confeſſus fuerit, quoniam Ieſus eſt filius Dei, Deus in eo manet, & ipſe in Deo, & beatitudinis præconium declarat, quod à Chriſto Domino tributum eſt principi Apoſtolorum: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt: Hoc enim fundamentum firmiſsimum eſt noſtræ ſalutis ac redemptionis.

2 *Quo pacto magnitudo beneficij hoc articulo propoſiti potiſsimum cognoſcitur?*

Iuſtitia originalis deperdita per ſolum Dei filium recuperata.

De peccato originali pluribus differetur tertia petitione orationis Dominicę & initio quartæ petitionis. Seſſ. 2.

Quoniam admirabilis huius vtilitatis fructus maximè ex fęliciſsimi illius ſtatus ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocat, incumbat in hanc curã Parochus, vt fideles communium miſeriarum, & ærumnarum cauſam cognoſcant. Cum enim à Dei obedientia deſciuiſſet Adam, interdictumq́; violaſſet illud, Ex omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas: in quocũque die enim comederis ex eo, morte morieris: in ſummam illam incidit calamitatem, vt ſanctitatem & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amitteret, & reliqua ſubiret mala,

quæ sancta Tridentina Synodus vberius explicauit, Proprerea vero peccatum, & peccati pęnam in vno Adam non constitisse commemorabunt, sed ex eo tanquam ex semine, & causa ad omnem posteritatem iure permanasse.

Conc. Tri. in princip.

3 *Potuitne aliquis præter Christum genus humanum restaurare?*

Cum ex altissimo dignitatis gradu concidisset nostrum genus, subleuari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat, hominū, aut Angelorum viribus, quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum subsidium, vt Dei filij infinita virtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, infinitam tolleret peccati vim, & nos reconciliaret Deo in sanguine suo.

Genus humanum non potuit vllius creaturæ viribus restitui.

4 *An citra redemptionis fidem ullus unquam saluari potuit?*

Huius redemptionis fides & confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperq; fuit, quam Deus initio prę monstrauit: nam in illa damnatione humani generis, quę statim peccatum consecuta est, ostensa etiam fuit spes redemptionis illis verbis, quibus proprium Diabolo damnum, quod ex liberatione homi-

Redemptionis fides ad salutem semper necessaria & mox post hominis lapsum diuinitus fuit ostentata.

num

Primumſub lege naturæ.
num facturus erat, denunciauit: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ſemen tuum, & ſemen illius: ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius: & deinceps

Gen. 3.

eandem promiſsionem ſæpe confirmauit, maioremq; ſui conſilij ſignificationem iis præſertim hominibus dedit, quibus voluit ſingularem beneuolentiam præſtare: inter cæteros vero, cum Patriarchæ Abrahæ ſæpe numero hoc myſterium ſignificaſſet, eo tẽpore apertius declarauit, cum ille Dei iuſſis obediens, filium ſuum vnicum Iſaac immolare voluit. Inquit enim. Quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris, poſsidebit ſemen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ. Ex quibus verbis facilè colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immaniſsima Satanæ tyrannide libertatis ſalutem afferret: illum autem Dei filium, natum ex ſemine Abrahæ ſecũdum carnem, fore neceſſe erat. Non ita multo poſt Dominus, vt eiuſdem promiſsionis memori-

Gen. 22.

Gen. 28.

conseruaretur, idem fœdus cum Iacob Abrahæ nepote sanciuit: nam cum ille in somnis vidit scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlos, angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam, vt testatur scriptura, audiuit etiam Dominum innixum scalæ dicentem sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac, terram in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo; eritq; semen tuum quasi puluis terræ. Dilataberis ad Orientē & Occidentem, & Septentrionem, & Meridiem, & benedicētur in te & in semine tuo cunctæ tribus terræ. Neque postea destitit Deus eadem sui promissi memoria renouanda, & generi Abraham, & multis præterea hominibus Saluatoris expectationem commouere: siquidem Iudæorum republica, & religione constituta notior populo suo fieri cœpit: nam & mutæ res significarunt, & homines prædixerunt, quæ & quanta nobis bona Saluator ille & Redemptor noster Christus Iesu allaturus esset. Ac Prophetæ quidem, quorum mens cælesti lumine illustrata fuit, filij Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus, efficit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem,

Genes. 28.

Sub lege scripta sæpius memoria redemptionis humanæ renouata, per sacrificia, typos & prædictiones Prophetarum.

Patriarcharũ, Prophetarũ, & Apostolorũ fides solatemporis circunstantia differt. Videatur. q. 1. de fide & symbolo. c. 1.

mortem, resurrectionem, cæteraque eius mysteria hæc omnia, quasi tum adessent, palam docentes, populo prænunciarunt: ita vt si futuri, & præteriti temporis tollatur diuersitas, nihil iam inter Prophetarũ prædicta & Apostolorum prædicationẽ, nihil inter veterum Patriarcharum fidem, & nostram interesse videamus. Sed iam de singulis articuli partibus dicendum videtur.

5 *Quid hoc articulo Iesu nomen meditandum exhibet?*

Iesus nomẽ humani generis redemptori Dei præcepto fuit impositum. Luc, 1.

IESVS proprium est nomen eius, qui Deus, & homo est, quod Saluatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum iudicio, & voluntate, sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Angelus enim Mariæ matri ita annunciauit: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ac deinde Ioseph Virginis sponso non solum, vt eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declarauit. Inquit enim:

Matth. 1.

Ioseph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugẽ tuam: q enim in ea natũ est, de Spiritu sancto est: pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Par ne

6 *Par ne est ratio cur alijs quibusdam nomini bus idem nomen est tributum?*

Multi quidem hoc nomine fuerunt in diuinis literis: nam idem nomen Naue filio fuit qui Moysi succeſsit, & populũ à Moyse ex Ægypto liberatum in terram promiſsionis, quod illi negatum fuerat, deduxit: eodem etiam nomine Iosedech sacerdotis filius appellatus eſt. Sed quanto verius Saluatorem noſtrum hoc nomine appellandũ exiſtimabimus? qui non vni alicui populo, sed vniuerſis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Ægyptiaco vel Babylonico dominatu oppreſsis, sed in vmbra mortis sedentibus, & duriſsimis peccati, & diaboli vinculis obſtructis, lucem, libertatem, & salutem dederit: qui eis cæleſtis regni ius, & hæreditatem acquiſiuerit: qui eos Deo Patri reconciliauerit, in illis Chriſtum Dominum adumbratum videmus, à quo ijs beneficijs, quæ diximus, cumulatũ eſt genus humanum. Quæ preterea nomina prædicta sunt Dei filio diuinitus imponenda, ad vnum hoc Iesu nomen referuntur; cum enim cætera salutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum vniuerſæ salutis, humanæ vim, rationem.

Iesu Naue.

Iesus filius Iosedech, Iesus nomẽ proprijſsime Christo conuenit.

Iesus nomẽ sua amplitudine quid quid alijs nominibus per prophetas Christo fuit attributum complectitur.

tionemque complexum est.

7 *Quid sibi hic vult Christi nomen?*

Christus est officij & dignitatis nomen.

IESV nomini Christi etiam nomen additum est, quod vnctum significat, & honoris & officij nomen est, nec vnius rei proprium, sed commune multorum: nam veteres illi patres nostri Christos appellabāt sacerdotes & reges, quos Deus propter muneris dignitatem vngi præceperat. Sacerdotes enim ij sunt, qui populū assiduis precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio cōmissa est: ad eosque pertinet maximè legum auctoritatem, innocentium vitam tueri, & nocentium audaciam vlcisci. Quoniam igitur vtraque harum functionum Dei maiestatem referre in terris videtur, ideò qui vel ad regiū, vel ad sacerdotale munus obeundum delecti erant, vnguento vngebantur. Prophetas etiam vngendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncij cęlestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores salutaribus præceptis, & futurorum prædictione hortati sunt. At verò cū Iesus Christus Saluator noster in mundum venit, trium personarum partes & officii

Sacerdotū officium.

Regum officium.

Sacerdotes & Reges quare soliti sint inungi.

Prophetæ inuncti.

Filius Dei incarnatus trium personarum of-

ficia suscepit, Prophetæ, Sacerdotis, ac Regis, atque ob eas causas Christus dictus est, & vnctus ad illorum munerum functionem, non quidem alicuius mortalis opera, sed cælestis patris virtute, non terreno vnguento, sed spirituali oleo: quippe cum in sanctissimam eius animam Spiritus sancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorũ vberior copia effusa sit, quàm vlla alia creata natura capere potuerit: atque id prçclarè Propheta ostendit, cum redemptorem ipsum affatus diceret: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præconsortibus tuis. Idem etiam, ac multo apertius Esaias ijs verbis demonstrauit, Spiritus domini super me, eo quod vnxerit dominus me, ad annunciandum mansuetis misit me. Itaq; Iesus Christus summus Propheta & magister fuit, qui nos Dei voluntatem docuit, & à cuius doctrina orbis terrarum patris cælestis cognitionem accepit: quod ei nomen præclarius, ac præstantius conuenit, quod omnes quicunq; prophetæ nomine dignati sunt, eius discipuli fuerũt, atque ob illam præcipuè causam missi, vt Prophetã hunc, qui ad saluandos omnes

Ficia quia suscepit, ideò Christus dictus est.

Christus nõ humano auxilio ad ternas illas dignitates est euectus, nec terreno vnguento inunctus.

Psalm. 45.

Psalm. 61.

Christus prophetarum summus.

Christus sacerdos. venturus erat, prænuntiarent. Christus itē sacerdos fuit, nō quidem ex ordine ex quo in veteri lege Leuiticæ tribus sacerdotes extiterunt, verum ex illo, de quo Dauid Propheta cecinit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, *Psal. 109. Heb. 5. 7.* cuius rei argumentum Apostolus ad Hebræos scribens, accuratè persecutus est: sed Christum non solum vt Deus, verum vt homo ac nostræ naturæ particeps est, regē etiam agnoscimus: de quo Angelus testatus est: Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis: quod quidem Christi regnum spirituale est, atque ęternū, in terrisque inchoatur, in cœlo perficitur. *Christus iuxta vtramq; naturam est Rex. Lucæ. 1. Christi regnum spirituale est, qđ paulo post art. 6 quæ. 5. ostendetur.* Ac regis quidem officia admirabili prouidentia suæ præstat Ecclesiæ: Ipse eam regit ipse ab hostium impetu, atque insidijs tuetur: ipse ei leges præscribit: ipse non solum sanctitatem, iustitiam largitur; verum etiā ad perseuerandum facultatem, & vires præbet. *Christus quibus modis regis officium obeat, Videatur secunda petitio Dominicę orationis.* Quamquā autem huius regni finibus tam boni, quàm mali contineantur, atque adeo omnes homines iure ad illud pertineant; tamen præ cæteris summam regis nostri bonitatem, & beneficentiam experiūtur, qui ex eius præceptis integram, atq; inno- *Omnes homines ad Christi regnū generali quadam ratione pertinet, peculiarius,*

innocentem vitam degunt, neq; verò hoc illi regnum hæreditario aut humano iure obtigit, tametsi genus à clarissimis regibus duceret, sed Rex fuit, propterea quod Deus in illum hominem contulit quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere posset. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eique omnia, quod iam fieri cœptum est, plenè, perfecteque in die iudicij subijcientur.

tamen soli boni.

Christus iure diuino secundum humanam etiã naturam, totius mundi Rex.

8 *Quo pacto Iesum Christum, etiam Filium Dei unicum profitemur?*

HIS verbis altiora mysteria de Iesu credēda & contemplanda, fidelibus proponuntur, nimirum filium Dei esse & verum Deum, sicuti pater est, qui eum ab æterno genuit, præterea illum diuinæ Trinitatis secūdam personam alijs duabus omnino æqualem confitemur, nihil enim impar, & dissimile in diuinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cum vnam omnium essentiam, voluntatem, potestatem agoscamus, quod cum multis pateat diuinæ scripturæ oraculis, tum præclarissimè illud ostendit sancti Ioannis testimonium: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum Sed cum Iesum filiū

Filius Dei verus Deus est. & alijs duabus personis omnino ęqualis.

Ioan 1.

Spiritualis filijs Dei ex

Parte Natiuitas, admiranda potius quam inscrutanda.

Dei esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum est: Verum ortum illum, quo ab omni æternitate Pater Filium genuit, quem ratione percipere, atque perfecte intelligere nullo modo possumus, constanter credere, & summa animi pietate colere debemus. ac veluti mysterij admiratione obstupefacti, illud cum propheta dicere, Generationem eius quis enarrabit? Hoc igitur credendum est, Filium eiusdem esse naturæ, eiusdem potestatis & sapientiæ cum Patre, vt in Symbolo Nicæno explicatius confitemur: inquit enim, Et in Iesum Christum filium eius vnigenitum, & ex patre natum ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumē de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Ex omnibus autem, quæ ad indicandum modum rationemque æternæ generationis similitudines afferuntur, illa propius ad rē videtur accedere, quæ ab animi nostri cogitatione sumitur, quamobrē sanctus Ioannes filium eius Verbum appellat. Vt enim mens nostra seipsam quodā modo intelligens, sui effingit imaginem, quam Verbum Theologi dixerūt: ita Deus quantum

Esaiæ, 53.

Modus æternæ Christi generationis similitudine declaratus.

1. Ioan. 1.

tum tamen diuinis humana conferri possunt, seipsum intelligẽs, Verbum æternum generat, & si præstat contemplari, quod fides proponit & sincera mente Iesum Christum verum Deum, & verum hominem credere, & confiteri, genitum quidem, vt Deum, ante omnium sæculorum ætates, ex patre, vt hominem vero natum in tempore ex matre Maria Virgine.

9 *An ut duas Christi fatemur natiuitates, ita duos in illo agnoscere debemus filios?*

Quanquam duplicem eius natiuitatem agnoscamus, vnum tamen filium esse credimus: Vna enim persona est in quam diuina & humana natura conuenit. Duplex Christi natiuitas non facit duos filios.

10 *Quomodo Christus fratres habere, uel nõ habere est censendus?*

QVOD ad diuinã generationẽ attinet, nullos aut fratres, aut cohæredes habet, cùm ipse patris vnicus filius, nos verò homines, figmentum, & opus manuum eius simus. At si humanum ortum consideremus, multos ille non solum fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, vt vna cum eo paternæ hæreditatis gloriam adipiscantur: ij sunt, qui fide Christum dominum receperunt, & fidem, Pluribꝰ hæc explicantur q. 9. c. 9. de oratione Dominica,

 quam

quam nomine profitentur, re ipsa & chari
Ad Rom. 8. tatis officijs præstant: quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo vocatur.

11 *Vtrum Christus secundum alteram, an verosecundum utrãq; naturam Dominus noster dicitur?*

Diuersę proprietates iuxta diuersas naturas Christo tribuuntur.

Multa sunt, quæ de Saluatore nostro in sacris literis dicuntur: quorum alia, vt Deus est, alia, vt homo, ipsi conuenire perspicuũ est, quoniam a diuersis naturis diuersas earum proprietates accepit. Igitur verè dicimus Christum esse omnipotentẽ, æternũ immensum, quod à diuina habet Rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse, quæ naturæ hominum conuenire nemo dubitat. Verùm præter hæc quædam alia vtrique naturę congruunt, vt hoc loco, cùm Dominum nostrum dicimus. Igitur si ad vtramque naturam hoc nomen referatur, merito Dominus noster prædicandus est. Nam quemadmodum ipse ęternus Deus est, vti pater, ita etiam omnium rerum æquè Dominus est ac Pater, & quẽadmodum ipse, & Pater non est alius atque alius Deus, sed idẽ planè Deus, etiam ipse & Pater non est alius atque alius Dominus. Sed rectè etiam multis rationibus, vt

Christus iuxta vtramq; naturam noster est Dominus.

homo

homo est, Dominus noster appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipse Redēptor noster fuit, atque à peccatis nos liberauit, iure hanc potestatem accepit, vt verè Dominus noster esset ac diceretur: ita enim Apostolus docet: humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cęlestium, terrestium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Atque ipse de se post resurrectionem, Data est, inquit, mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Ob eam quoque rem Dominus dicitur, quòd in vna persona duæ naturę, diuina & humana, coniūctę sint. Hac enim admirabili coniunctione meruit, vt quamuis pro nobis mortuus non esset, tamen Dominus constitueretur, communiter quidem omnium rerum, quæ conditæ sunt pręcipuè autē fidelium, qui illi parent, atque summo animi studio inseruiunt.

Ad Phil. 2.

Matth. 22.

12 *Quare pręcipue Christiani se totos Iesu Christo, Principe tenebrarum conculcato, tradere debent?*

Quantū homo Chriſtianus Chriſto debeat.

Parochus fidelem populum ad eam rationem cohortabitur, vt ſciat æquiſsimum eſſe præ cæteris hominibus, nos, qui ab eo nomen inuenimus, Chriſtianiq; vocamur, & quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare nō poſsimus, ob id maximè, quod eius munere hæc omnia fide intelligimus: æquum eſſe, inquam, nos ipſos, non ſecus ac mancipia, redemptori noſtro, & domino in perpetuum addicere, & conſecrare. Et quidem cùm baptiſmo initiaremur, ante Eccleſiæ fores id profeſsi ſumus: declarauimus enim, nos Satanæ, & mundo renunciare, Et Ieſu Chriſto totos nos tradere.

Quanta ſit indignitas poſtquam nos Deo addiximus, ſeruire Diabolo.

Quod ſi, vt Chriſtianę militiæ adſcribimur tum ſancta, & ſolemni profeſsione nos ipſos domino noſtro deuouimus, quo ſupplicio digni erimus, ſi poſtquam Eccleſiam ingreſsi ſumus, Dei voluntatem, & leges cognouimus, poſtquam ſacramentorum gratiā percepimus, ex mundi, & Diaboli præceptis ac legibus vixerimus, perinde acſi cum baptiſmo abluti ſumus, mundo & Diabolo, non Chriſto Domino, ac redemptori nomen dediſſemus? ſed cuius animum amoris facibus non incendat tanti Domini tam benigna, & propenſa in nos

voluntas, qui tametsi nos in potestate sua, & dominatur veluti seruos, sanguine suo redemptos habeat, ea tamen charitate complectitur, vt non seruos vocet, sed amicos, sed fratres? Hæc profectò iustißima causa est, atque haud scio an omnino sit maxima, cur eum perpetuò debeamus Dominum nostrum agnoscere, venerari, & colere.

Dominatus Christi in redemptos quam sit pius.
Ioan. 15.

DE TERTIO.
Articulo.
CAPVT. IIII.

1 *Quis est tertius fidei articulus, quidq́; credẽdum fidelibus proponit.*

Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.

MAXIMO quidẽ, & singulari beneficio humanum genus à Deo affectũ esse, qui nos è durißimi tyranni seruitute in libertatem vindicarit, ex ijs, quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At verò si consilium etiam, & rationem qua potißimum id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus, profectò nihil diuina in nos beneficẽtia ac bonitate illustrius, nihil magnificẽtius esse

Quo consilio & ratione Christus genus humanum liberauerit.

eſſe videbitur. Eius igitur myſterij magnitudinem, quod nobis tanquam ſalutis, noſtræ præcipuum caput ſacræ literæ conſiderandum ſæpiſsimè proponunt, , Parochus tertij articuli explicatione oſtendere incipiet: cuius hanc eſſe ſentẽtiam docebit: nos credere & confiteri ipſum Ieſum Chriſtum vnicum dominum noſtrum , Dei filium, cum pro nobis humanam carnem ſuſcepit in vtero virginis , non ex virili ſemine , vt alij homines , ſed ſupra omnem naturæ ordinem Spiritus ſancti virtute conceptum eſſe, ita vt eadem perſona Deus permanẽs, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod ante non erat. Ea autem verba ita accipienda eſſe, ex ſacri Concilij Conſtantinopolitani confeſsione planè perſpicitur: inquit enim. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis: Et incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine, Et homo factus eſt. Atque id etiam ſanctus Ioannes Euangeliſta explicauit, vt qui ex ipſius Domini Saluatoris pectore, altiſsimi huius myſterij cognitionem hauſiſſet. nam cum diuini verbi naturam declaraſſet illis verbis: In principio erat verbum & verbum erat apud Deum , & Deus erat

Senſus 3. articuli.

ver-

verbum ;ad extremum conclusit: Et verbū caro factum est,& habitabit in nobis.

2 *An per temporariam natiuitatem aliqua fiat in Christo naturarum confusio?*

VERBVM, quod diuinæ naturæ hypostasis est,ita humanā naturam assumpsit,vt vna & eadē esset diuinæ & humanę naturę hypostasis ac persona:quo factū est, vt tā admirabilis coniūctio vtriusq; naturæ actiones & proprietates conseruaret, atque vt est apud sanctū Leonē magnū illum Pōtificem. Nec inferiorem consumeret glorificatio,nec superiorem minueret assumptio.

Quæ naturę in vna persona retinent vtrasq; proprietates vide. 2. q. artic. 4.

Leo ser. 1, de Natiuit. Domini.

3 *Solusne Dei filius incarnationis opus perfecit?*

DOCEAT Parochus cū dicimus, Dei filiū Spiritus sancti virtute conceptum esse,vnam hanc diuinæ Trinitatis personā incarnationis mysteriū nō confecisse. Quāuis enim vnus filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes diuinæ Trinitatis personæ Pater, Filius & Spiritus sanctus, huius mysterij auctores fuerunt: siquidem illa Christianæ fidei regula tenenda est. Omnia quæ Deus extra se in rebus creatis agit,tribus personis communia esse: neque vnam magis quàm aliam, aut vnā sine alia agere

Quidquid extra tres personarum Trinitatis proprietates fit diuinitus omnibus personis est commune.

Proprietates quæ in tribus personis inueniuntur, non sunt omnibus communes.

Incarnatio Patri & Spiritui sancto etiam tribuenda.

agere. Quod autẽ vna persona ab alia procedat, hoc vnum omnibus commune esse non potest: nam filius à Patre tantum generatur, Spiritus sanctus à Patre, & Filio procedit: quidquid verò extra illas ab ipsis pro ficiscitur, tres personæ sine vllo discrimine agunt atq; ex hoc genere filij Dei incarnatio censenda est. Quamquam verò hæc ita se habeant, solent tamen sacræ literę earum rerum, quæ omnibus personis communes sunt, aliã ijs tribuere: queadmodũ summã omniũ rerũ potestatẽ Patri, sapientiã Filio, Spiritui sancto amorem adscribũt. Et quoniam diuinæ incarnationis mysteriũ singularem atque immensam Dei erga nos benignitatem declarat ob eã rẽ peculiari quadã ratione hoc opus Spiritui sancto tribuitur.

4 *Vtrum omnia supra naturæ ordinẽ in Christi conceptione facta sunt?*

In incarnatione Christi quædam secũdum naturam, quædã supra naturam facta inueniuntur.

IN hoc mysterio quædam supra naturæ ordinem, quædam naturę vi effecta esse animaduertimus. Nam quod ex purissimo Virginis matris sanguine Christi corpus formatũ credimus, in eo naturam humanã agnoscimus: cùm illud omnium hominum corporibus commune sit, vt ex matris sanguine formentur. Quod verò & naturæ or-

ordinem & humanam intelligentiam ſuperat, illud eſt, ſimul atque beata Virgo Angeli verbis aſſentiens dixit, Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum, ſtatim ſanctiſsimum Chriſti corpus formatum, eique anima rationis compos coniuncta eſt, atque ita in ipſo temporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuiſſe, atque admirabile Spiritus ſancti opus, nemo dubitare poteſt, cùm ſeruato naturæ ordine, nullũ corpus, niſi intra præſcriptum temporis ſpatiũ hominis anima informari queat. Deinde verò illud accedit maxima admiratione dignum, quod, vt primum cum corpore anima coniuncta fuit, ipſa etiam diuinitas cũ corpore, & anima copulata eſt, quare ſimul corpus formatum, atque animatum eſt, corpori & animæ diuinitas coniuncta: ex quo fit vt eodem temporis puncto perfectus Deus & perfectus homo eſſet, & virgo ſanctiſsima verè, & propie mater Dei & hominis diceretur, q̃ eodem momẽto Deum, & hominem concepiſſet. Hoc autem ab Angelo ei ſignificatum eſt, cùm ait: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum: Hic erit magnus, & fi-

Luc. 1.

Quo tẽporis articulo creatur Chriſti corpus formatum in vtero virginis.

Quando diuinitas ſit humanitati coniuncta.

Eodem momento Maria Deum & hominem concepit.

Luc. 1.

& filius altissimi vocabitur. Et euentu comprobatum est, quod Esaias prædixit: Ecce virgo concipiet, & pariet filiū: Idem quoq; Elisabeth, cùm Spiritu sancto repleta, filij Dei conceptionem intellexisset, his declarauit: Vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me? Sed quemadmodum Christi corpus ex purissimis integerrimæ virginis sanguinibus sine vlla viri opera, vt antea diximus, verùm sola Spiritus sancti virtute formatum est: ita etiam vt primum cōceptus est, illius anima vberrimam spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiam accepit. neq; enim vt alijs hominibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsi ad mensuram, vt testatur sanctus Ioannes, dat Deus Spiritum, sed omnem gratiā tam affluēter in eius animam infudit, vt de plenitudine eius nos omnes acceperimus.

Esai. 7. Lucæ. 1. In Christi anima fuit plenitudo omnis gratiæ. Ioan. 8. Ioan. 1.

5 *An Christus dici possit filius Dei adoptiuus?*

Christum non licet filium Dei adoptiuū appellare quamuis spiritum illum habuerit quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur: nam cùm natura filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo existimandum est.

Christus nequit dici filius Dei adoptiuus.

6 *Quid circa primam articuli partem præcipuè meditandum est?*

Ex his quæ de admirabili conceptionis mysterio sunt explicata, vt salutaris fructus ad nos redundare poſsit, illa in primis fideles memoria repetere, ac sæpius cogitare cũ animis suis debent, Deum esse qui humanam carnem assumpsit: ea verò ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, ne dum verbis explicare: ad eum denique finem hominem fieri voluisse, vt nos homines Filij Dei renasceremur. Hæc cùm attentè considerauerint, tum verò omnia mysteria, quæ hoc articulo continentur humili ac fideli animo credant, adorent: ne curiosè & quod sine periculo vix vnquam fieri potest, illa inuestigare, ac perscrutari velint.

Cur Deus incarnatus.

7 *Quid sibi vult quod Christum ex Maria Virgine natum profitemur?*

In huius articuli parte explicanda Parochus diligenter versabitur, cùm fidelibus credendum sit Iesum Dominum non solùm conceptum Spiritus sancti virtute, sed etiam ex Maria Virgine natum, & in lucẽ editum esse, cuius mysterij fides quanta cũ lætitia, & iucunditate animi meditanda sit,

Natiuitas Christi quãtæ letitiæ causa.

angeli vox, qui primus fœlicissimum nuncium mundo attulit, declarat: inquit enim: Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Tum ex illius cælestis militiæ cantico: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: quod angeli cecinerunt, facile est intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abraham impleri incopit, cunditum est, fore aliquādo vt in eius semine omnes gentes benedicerentur Maria enim, quam verè matrem Dei prædicamus, & colimus quod eam personam, quæ simul Deus & homo erat, peperit, à Dauide rege originem duxit.

Lucæ. 2. Ibidem. Promissio seminis æternum Abrahæ facta in Christo impletur. Genes. 22. Maria quomodo Deipara.

8 *Christus ne secundum communem naturæ cursum est natus?*

Quemadmodum conceptio ipsa naturæ ordinem prorsus vincit: ita in ortu nihil nō diuinum licet contemplari. Præterea, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari potest, nascitur ex matre sine vlla maternæ virginitatis diminutione, & quomodo postea ex sepulchro clauso & obsignato egressus est, atque ad discipulos clausis ianuis introiuit: vel ne à rebus etiam, quæ natura quotidie fieri videmus, discedatur, quo

Christi ortus qua fuerit admirabilis. Ioan. 20.

quomodo solis radij concretam vitri substantiam penetrant, neq; frangunt tamen, aut aliqua ex parte lędunt: similiinquam, altiori modo, Iesus Christus ex materna aluo, sine vllo maternæ virginitatis detrimento editus est, ipsius enim incorruptam & perpetuam virginitatem verissimis laudibus celebramus. Quod quidem Spiritus sancti virtute effectum est, qui in filij conceptione & partu, matri ita affuit, vt ei fœcunditatem dederit, & perpetuam virginitatem conseruarit.

Mariæ perpetua virginitas Spiritus sanct. virtute fuit conseruati.

9 *Quare Christus secundus Adam, & Maria altera Eua dicitur?*

SOLET interdũ Apostolus Christũ Iesum nouissimũ Adam appellare, eũque primo Adam conferre: nam vt in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad vitam reuocantur: atque vt Adam, quod ad naturalem conditionem pertinet, humani generis parẽs fuit, ita Christus gratiæ, & gloriæ auctor est. Ad eũ modum nobis, etiam licet virginem matrem cum Eua ita conferre, vt priori Euæ secunda Eua, quę est Maria respondeat, quemadmodum secundum Adam, hoc est, Christum, primo Adam respondere ostẽdimus:

1.Cor.15. Christus Adamo frequenter cõparatur, & secundus Adam dictus

Mariæ cum Eua comparatio, & quo modo illa sit altera Eua.

Eua enim, quia ſerpēti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus inuexit: & Maria poſtquā Angelo credidit, Dei bonitate effectum eſt, vt benedictio, & vita ad homines perueniret. Propter Euā naſcimur filij iræ: à Maria Ieſum Chriſtū accepimus, per quem filij gratiæ regeneramur. Euæ dictum eſt: In dolore paries filios. Maria hac lege ſoluta eſt, vt quæ, ſalua virginalis pudicitiæ integritate, ſine vllo doloris ſenſu, vt antea dictum eſt, Ieſum filium Dei peperit.

Geneſ. 3.

10 *Quibus præcipue figuris ac Prophetijs cõceptionis & natiuitatis Chriſti ſacramenta ſunt adumbrata?*

Prophetiæ & figuræ cõceptionis & natiuitatis Ieſu Chriſti.

CVM tanta & tam admiranda ſint huius conceptionis, & natiuitatis ſacramenta: diuinæ prouidentiæ conſentaneū fuit, vt ea multis figuris, & oraculis ſignificarētur. Quare huc pertinere ſancti doctores intellexerūt multa, quę in varijs ſacræ ſcripturæ locis legimus, præcipuè verò portam illam ſanctuarij, quam Ezechiel clauſam vidit: item lapidem de monte ſine manibus abſciſſum, vt eſt apud Danielem, qui factus eſt magnus mons, & impleuit vniuerſam terram: deinde Aaron virgam, quæ vna

Ezech. 44. Dan. 2. Num. 17. Exod. 3.

vna inter virgas principum Israelis germinauit: & rubũ, quem Moyses vidit ardere & non cõburi. Multis verbis sanctus Euangelista Christi natiuitatis historiã descripsit: qua de re nihil est quod plura à nobis dicantur, cùm ea lectio Parocho in promptu sit. Luc. 2.

11 *Incarnationis mysterium cur sæpius populo est inculcandum, quidq; utilitatis ex eius meditatione capitur?*

DANDA est opera, vt hæc mysteria, quæ ad doctrinam nostrã scripta sunt, infixa animo, & mentibus fideliũ hæreant, primùm quidem, vt tanti beneficij commemoratione aliquam gratiam eius auctori Deo referant. Deinde, vt eximium hoc & singulare humilitatis exemplũ eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis vtilius, atque ad animorum nostrorum superbiam & elationem comprimendam accomodatius esse potest, quàm sæpius cogitare, Deum ita sese humiliare, vt cum hominibus gloriam suam communicet, & hominum infirmitatem, fragilitatemq; assumat, Deum hominem fieri, summãq; illam, & infinitam maiestatem homini ministrare, ad cuius nutum columnæ cœli,

Ad Rom. 15. Incarnationis mysterium sæpius populo inculcandú, vt sint grati tanto benefactori, & eius humilitatẽ imitentur.

vt inquit ſcriptura, contremiſcunt, & pauēt, cumque in terra naſci, quem in cœlis angeli adorant? Quid igitur, cùm hæc Deus noſtrâ cauſa faciat, quid inquam, nos, vt illi obſequamur, facere oporteat? quàm libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præſtare? Videãt fideles, quã ſalutari doctrina Christus naſcens nos inſtituat, antequã voce aliquã emittere incipiat. Naſcitur egenus: naſcitur vt peregrinus in diuerſorio: naſcitur in vili præſepio: naſcitur media hieme ita enim ſcribit ſanctus Lucas: Factum eſt cùm eſſent ibi, impleti ſunt dies, vt pareret, & peperit filium ſuum primogenitũ, & pannis eũ inuoluit, & reclinauit eum in præſepio, quia non erat ei locus in diuerſorio Potuit ne Euangeliſta humilioribus verbis omnẽ cœli & terræ maieſtatem, & gloriam inclu dere? Neque vero ſcribit non fuiſſe locum in diuerſorio, ſed ei non fuiſſe: qui dicit, Meus eſt orbis terræ & plenitudo eius. Quod etiam alius Euangeliſta teſtatus eſt: In propria venit, & ſui eũ non receperunt. Hæc cùm fideles ſibi ante oculos propoſuerint, tũ vero cogitẽt, Deũ carnis noſtræ humilitatem, & fragilitatẽ ſubire voluiſſe, vt

Iob. 26.

Lucæ. 2.

Pſal. 46.

Ioan. 1.

Incarnationis filij Dei myſterium, quanto pietatis ſtudio recolendum

vt humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud vnum satis declarat excellentem hominis dignitatem, & præstantiam, quæ illi diuino beneficio tributa est, quod homo fuerit, qui idem verus & perfectus Deus sit: vt iam gloriari nobis liceat, filium Dei os nostrum, & carnem nostrã esse: quod beatissimis illis spiritibus non licet. nusquam enim vt est apud Apostolũ, angelos apprehendit. Præterea cauendum est, nè maximo nostro malo eueniat, vt quemadmodũ illi in diuersorio Bethleem locus, vbi nasceretur, defuit, ita etiam, quando iam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris inuenire non possit, vbi in spiritu nascatur. Hoc enim, cùm salutis nostræ cupidissimus sit, vehementer optat nam vt ille Spiritus sancti virtute supra naturæ ordinẽ homo factus, & natus est, sanctusq; atq; adeò sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet, nõ sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti nouam creaturã in nouitate spiritus ambulare, sanctitatẽ illã, ac mentis integritatẽ custodire, que homines spiritu Dei regenératos maximè decet: hac enim ratione sanctæ huius filij Dei conceptionis, & natiui-

Hominis quanta dignitas.

Ad Heb. 2.

Domiciliũ Christo in cordib⁹ nostris parandum.

Ioan. 1.

Ad Rom. 9.

Filij Dei natiuitatis imago quo-

Modo in nobis ipſis exprimi poſſit.
1. Cor, 2.

tatis imaginem aliquam in nobis ipſis exprimeremus, quam fideli animo credimus, & credentes Dei ſapientiã in myſterio quę abſcondita eſt, ſuſpicimus, & adoramus.

DE QVARTO Articulo.

CAPVT. V.

1 *Quis eſt quartus articulus, & quid eius prior pars credendum exigit?*

Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus.

1, Cor. 2.

Senſus prioris partis articuli.

QVANTAM habeat neceſsitatẽ huius articuli cognitio, & quã diligẽter Parochus curare debeat, vt fideles dominicæ Paſsionis memoriã ſæpiſſimè animo repetant, docet Apoſtolus, qui nihil aliud ſe ſcire teſtatus eſt, niſi Ieſum Chriſtũ & hunc crucifixum. Quare in hoc argumento omne ſtudium, & opera adhibenda eſt, vt quam maximè illuſtretur, fideleſque tanti beneficij commemoratione excitati, totos ſe ad Dei erga nos amorem & bonitatem ſuſcipiendam conuertant. Fides itaque priore articuli parte (nam altera poſtea dicetur) illud nobis credendũ proponit, Chriſtum Dominum, cùm Pontius Pila-

Pilatus Tiberij Cæsaris iussu Iudeam Prouinciam administraret, cruci affixum esse. nam captus, irrisus, varijs iniuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est.

2 *Senitne anima Christi cruciatus?*

Nulli dubitandum est, Christi animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab ijs cruciatibus liberam non fuisse. nam quòd humanam naturam verè assumpsit, necesse est fateri, animo etiam grauissimum dolorē sensisse. quare inquit: Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Nam etsi personæ diuinæ humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam couiunctionem nihilominus passionis acerbitatem sensit, quam si ea coniunctio facta nō fuisset, cùm in vna Iesu Christi persona, vtriusq; naturæ, diuinæ & humanæ, proprietates seruata sint: atque idcirco, quod erat passibile, & mortale, passibile, mortale permansit: rursus verò quod impassibile, & immortale erat, qualem esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit.

Anima Christi q; ad partē sensitiuā attinet, varios experta est dolores.

Videatur q. 12. huius artic.

Matth. 26. Marc. 14.

In vna Christi persona duarū proprietates. sunt seruatę.

Vide secundā.q.ar.3.

3 *Cur symbolo exprimitur, sub quo Iudææ præside Christus sit passus?*

Quod hoc loco tam diligenter obseruari

videmus; Iesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Iudeam Prouinciam procuraret, id ea re factum esse docebit Parochus, quia tantę rei, & tam necessariæ cognotio exploratior omnibus esse poterat, si tei gestæ certū, quod & ab Apostolo Paulo fatum legimus, tempus describeretur. tum etiam, quia ijs verbis declaratur, illam Saluatoris prædictionē exitu comprobatam esse: Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum & flagellandū, & crucifigendum.

1. Timot. 6.

Matth. 20.

6 An temerè accidit quòd Christus in ligno crucis mortem est perpessus?

Quod potissimùm indigno crucis mortem pertulit, hoc etiam diuino consilio tribuendum est, vt scilicet vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret. serpens enim, qui in ligno primos parentes vicerat, victus est à Christo in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes possunt, quas sancti Patres latius persecuti sunt, vt ostendamus consentaneum fuisse, redemptiorem nostrū mortē crucis potissimum subire. Verùm satis esse Parochus admonet, si fideles credant, illud genus mortis à Saluatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptio-

Crucis supplicium apud gentiles & Iudæos fuit execrádū.

ptionẽ aptius, atque accommodatius videretur. quemadmodum certè nullũ turpius, atque indignius esse potuit. Non solùm enim apud Gentiles crucis supliciũ execrandũ, & dedecoris, ignominiæque plenissimum semper existimatum est, verùm etiã in lege Moysis, maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno. Deut.21. Ad Gal.3.

5 *Qua propter historia passionis Christi frequentius populo est refricanda?*

PAROCHVS huius articuli historiã non prætermittet, quæ diligentissimè à sanctis Euãgelistis exposita est, vt saltẽ summa eius mysterij capita, quæ ad confirmandã fidei nostræ veritatẽ magis necessaria videntur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, veluti fundamento quodã Christiana religio, & fides nititur: eoque posito, reliqua omnia rectè constituta sunt. Nã si quid aliud humanæ menti & intelligentię difficultatẽ affert: certè, crucis mysteriũ omniũ difficilimũ exstimandum est, vixq; percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, vt docet Apostolus, summam Dei prouidentiã licet admirari. Nã quia in Dei sapientia non

Quam necessaria huius quarti articuli professio & fides mysterij absconditi in cruce.

1.Cor.1.

non cognouit mūdus per sapientiam Deū, placuit Deo per stultitiā prædicationis saluos facere credentes. Quare mirandum nō est, si Prophetę ante Christi aduentum, Apostoli post eius mortem, & resurrectionē tantopere laborarūt, vt hominibus persuaderent hunc esse mūdi redemptorem, eosq́ue in crucifixi potestatem atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cùm nihil tam ab humana ratione remotum esset, quàm crucis mysterium, statim, post peccatum, nunquam destitit tum figuris tū prophetarum oraculis fi'ij sui mortem significare. Atque vt de figuris pauca quędam attingamus, Abel primum, qui fratris inuidia occisus est. Deinde Isaac sacrificium, præterea agnus, quem Iudæi cū è terra Ægipti egrederentur, immolarunt: tum serpens æneus, quem Moyses in deserto exaltauit, Christi Domini passionis ac mortis figurā præmonstrabant. quod autē ad prophetas pertinet, quàm multi extiterint, qui de ea vaticinati sunt, id verò multo notius est, quàm vt explicari hoc loco oporteat. Sed præ cæteris, vt Dauidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis nostræ mysteria in Psalmis complexus est, Esaiæ oracula

Prophetæ, Apostoli, & Deus ipse, cur tantopere inculcarint crucis & passionis mysteria.

Gen.4.
Gen.22.
Exod.12.
Num.21.
Ioan.3.

cula tam aperta, & clara ſunt, vt rectè dici queat, eum potius rem geſtam expoſuiſſe, quàm futuram prædixiſſe.

6 *Quid hæc clauſula, Mortuus & ſepultus, credendum ſignificat?*

IESVM Chriſtum poſtquam crucifixus eſt, verè mortuum ac ſepultum eſſe. Neque verò ſine cauſa hoc ſeparatim fidelibus credendum proponitur. cùm non defuerint qui eum in cruce mortuum negarent. illi igitur errori hanc fidei doctrinam ſancti Apoſtoli merito opponendam cenſuerunt: de cuius articuli veritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur nam omnes Euangeliſtæ conſentiunt, Ieſum ſpiritum emiſiſſe. Præterea cùm Chriſtus, verus, & perfectus homo fuerit, verè etiam mori potuit: moritur autem homo, cùm anima ſeparatur à corpore. Quare cũ Ieſum mortuum eſſe dicimus, id ſignificamus, eius animam à corpore diuiſam eſſe: neque tamen concedimus diuinitatem ſeiunctam à corpore: quin potius conſtanter credimus & confitemur, anima eius à corpore diuiſa, diuinitatem tum corpori in ſepulchro, tum animę apud inferos coniunctã ſemper fuiſſe. Decebat autem filium Dei mori, vt per mor-

Chriſtus verè in cruce fuit mortuus.

Matth. 27.
Marc. 15.
Lucæ. 23.
Ioan. 25.

Morte Chriſti diuinitas à corpore vel anima non fuit ſeparata.

Ad Heb. 2.

mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, Diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant ſeruituti.

7 *Inuituſne, & coactus mortem ſubijt Chriſtus?*

Mors Chriſti fuit volũtaria.

ILLVD in Chriſto Domino ſingulare fuit, quod tũc mortuus eſt, cum ipſe mori decreuit, & mortẽ nõ tam aliena vi illatam, quàm voluntariã obijt. Nec vero mortẽ ſolum, ſed locũ etiam & tẽpus in quo moreretur, ipſe ſibi cõſtituit. ita enim Eſaias ſcripſit: Oblatus eſt, quia ipſe voluit. Atque idẽ Dominus de ſe ante paſsionẽ dixit: Ego pono animã meã, vt iterũ ſumã eã: Nemo tollit eã à me, ſed ego pono eã à me ipſo: poteſtatẽ habeo iterũ ſumẽdi eã. Quod autẽ ad tẽpus, & locũ attinet, cùm Herodes eius vitæ inſidiaretur, ipſe inquit, Dicite vulpi illi, ecce eijcio Dæmonia, & ſanitatis perficio hodiè, & cras, & tertia die conſumat: veruntamen oportet me hodie, & cras, & ſequenti die ambulare: quia non capit propheta perire extra Hieruſalem. Ille igitur nihil inuitus aut coactus fecit, ſed ipſe ſe volens obtulit, atque inimicis ſuis obuiam procedẽs, dixit: Ego ſum: & ſponte ſua ea omnia ſupplicia per-

Eſai. 53.

Ioan. 20.

Luc. 13.

Ioan. 18.

Magnitudo beneficij paſſionis ex

pertulit, quibus illum iniustè, & crudeliter affecerunt. quo quidem nihil, ad cõmouendos animi nostri sensus maiorem vim habere potest, cum pœnas, tormentaque eius omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiam nostra causa omnes dolores patiatur, nõ quos ipse sua volũtate suscipiat, sed quos vitare nequeat: hoc vero haud magni beneficij loco à nobis ponetur. Verum si nostro tantum nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profectò hoc beneficij genus tantum est vt omnem non solum referendæ, sed etiam habendæ gratiæ facultatem vel gratissimo cuique eripiat, ex quo Iesu Christi summa & eximia charitas, eiusque diuinũ & immensum in nos meritum perspici potest.

eo ꝙ fuerit vltronea, considerari debet,

8 *Cur Christum non modo mortuũ, sed etiam sepultum esse dicimus?*

Quod sepultum esse confitemur, hoc quidem veluti articuli pars non constituitur, quod nouam aliquam difficultatem habeat preterea, quæ iã de morte dicta sunt. Nam si Christum mortuum credimus, facilè etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additum est, primũ vt minus dubitare de morte liceat: cum maximo

Sepulturæ Christi cur expressa mentio, & quid de illius passione meditandum.

ximo argumento ſit, aliquem mortuũ eſſe, ſi eius corpus ſepultũ probemus: deinde vt reſurrectionis miraculum magis declaretur atque eluceat. Neque verò hoc ſolum credimus, Chriſti corpus ſepultum eſſe, ſed illud præcipuè his verbis credendum proponitur, Deum ſepultũ eſſe, quemadmodũ ex fidei Catholicæ regula veriſsimè etiã dicimus Deum mortuum, & ex virgine natum eſſe nam cùm diuinitas nunquã diuiſa fuerit à corpore, quod in ſepulchro conditum eſt, rectè confitemur Deum ſepultum eſſe.

Deum eſſe mortuũ, & ſepultum, qua ratione affirmetur.

9 *Quæ circa mortem & ſepulturam Chriſti ſunt maximè obſeruanda?*

De genere quidẽ, & loco ſepulturę, illa Parocho ſatis erunt, quæ à ſanctis Euangeliſtis dicta ſunt. Duo verò in primis obſeruanda ſunt: alterum, Chriſti corpus in ſepulchro nulla ex parte corruptum eſſe: de quo Propheta vaticinatus erat: Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Alterum eſt, quod ad omnes huius articuli partes attinet, ſepulturam ſcilicet, paſsionem etiam, & mortem Chriſto Ieſu, vt homini, non vt Deo conuenire, nam pati & mori, in humanam tantum naturam cadunt: quãuis Deo etiam hæc omnia tribuantur: quoniam

Circa mortem & ſepulturã Chriſti, duo maximè obſeruanda.
Matth. 27.
Marci. 15.
Lucæ. 23.
Ioan. 19.
Pſal. 15.
Act. 2.

Quõ Deus nec patitur nec moritur, & tamen

niam de illa persona, quæ simul perfectus Deus, perfectus homo fuit, rectè dici perspicuum est. rectè dr̃ Deus passus & mortuus.

10 *Qua ratione contemplari oportet passionis Christi beneficium?*

Primum quidem considerandū est, quis ille sit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis verbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Ioannes Verbum esse dicit, quod erat apud Deum. Ioan. 1. Apostolus magnificis verbis describit in hunc modum: Esse eum, quem Ad Heb. 1. Deus constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & sæcula, qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, qui portat omnia verbo virsutis suę. Hic igitur purgationem peccatorum faciēs sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Atq;, vt vno verbo cõplectamur, patitur Iesus Christus Deus & homo: patitur creator pro ijs, quos ipse condidit: patitur dñs ꝓ seruis: patitur is, per quē angeli, homines, cęli, elemēta facta sũt, ille, in quā, in quo, per quem, & quo sunt Matth. 27. omnia. Quare mirandum non est, si eo tot Lucæ. 23. passionum tormētis cõmoto totũ etiã ædificiũ cõcussũ est: nã vt inquit scriptura, Terra mota est, & petræ scissæ sunt: tenebre

etiam factæ per vniuersam terrā, & sol obscuratus est. Quod si mutæ etiam res, & sensu carentes creatoris sui passionem luxerūt, cogitent fideles quibus lachrymis ipsi, tanquam viui lapides huius ædificij dolorem suum declarare debeant.

11 *Cur voluit Christus extrema pati, quidq; sentiendum de his qui Christianismum professi in peccatis sordescunt?*

Passionis Christi causæ, & de grauitate relabentium. Christus pro peccatis totius mundi satisfecit, & ideo passus est.

Si aliquis quærat, quæ causa fuerit cur filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimum fuisse inueniat, præter hæreditariam labem priorum parentum, vitia, & peccata, quæ homines à mundi origine vsque ad hanc diem admiserunt, ac deinceps vsque ad consummationem sæculi admissuri sunt. hoc enim in passione, & morte filius Dei saluator noster spectauit, vt omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret & pro eis patri abūdè cumulateque satisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quòd non solum Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam pœnarum omnium, quas pertulit, peccatores, & auctores & ministri fuerunt: de quo Apostolus admonet, ita ad Hebræos scribens; Recogitate eum qui talē sustinuit à pecc

Ad Heb. 12.

peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis vestris dificientes. Atq; hac culpa omnes teneri iudicandum est, qui in peccata sæpius prolabuntur: nam cū peccata nostra Christū Dominum impulerint, vt crucis suppliciū subiret: profectò qui in flagitijs, & sceleribus volutantur, rursus quod in ipsis est, crucifigunt in semetipsis filiū Dei, & ostentui habent. Quod quidē scelus eò grauius in nobis videri potest, quàm fuerit in Iudæis, quòd illi, eodē Apostolo teste, Si cognouissent, nunquam dominū gloriæ crucifixissent: nos autē & nosse eum profitemur, tamen, factis negantes, quodammodo violentas ei manus videmur inferre. Sed à Patre etiam, & à semetipso Christum Dominum traditum esse sacrę literę testantur: inquit enim apud Esaiam: Propter scelus populi percussi eum, & paulò antè idem Propheta cùm Dominum plagis, & vulneribus affectū, spiritu Dei plenus videret, dixit: Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suā declinauit & posuit Dominus in eo iniquitatē omnium nostrum. De filio autem scriptum est: Si posuerit pro peccato animam suam, videbit

Relabentes sępius in scelera, Deum iterum crucifigunt & grauius plerūq; offendunt quàm Iudæi.

Ad Heb. 6.

1. Cor. 2.

Christus à Patre & à semetipso etiam traditus.

Esai. 53.

Ibidem.

ſemen longæuum. Sed eandem rem Apoſtolus grauioribus etiam verbis expreſsit, cũ tamen ex altera parte vellet oſtendere, quantum nobis de immenſa Dei miſericordia & bonitate ſperare liceat: inquit enim: Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit.

Ad Rom. 8.

12 *An Chriſtus tormentorum acerbitatem corpore & animo verè ſenſit?*

Acerbitas paſsionis.

Lucæ. 22.

Si memoria teneamus ſudorem Domini factum, vt guttas ſanguinis decurrentis in terram, cùm ille tormenta, & cruciatus animo perciperet, quibus paulo poſt afficiẽdus erat: facilè ex eo vnuſquiſque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuiſſe: nam ſi malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, id quod ſanguinis ſudor declarauit: quid ipſam perpeſsionem fuiſſe exiſtimandum eſt? Sed tamen Chriſtum Dominũ ſummis tum animi, tum corporis doloribus affectũ eſſe conſtat. Ac primũ quidem nulla fuit eius corporis pars, quæ grauiſsimas pœnas non ſenſerit: nã & pedes, & manus clauis cruci affixæ, caput ſpinis compunctũ, & arundine percuſſum, facies

Ibidem.

cies ſputis fœdata, alapis cæſa, totũ corpus flagellis verberatũ eſt. Præterea omnium & generum, & ordinum homines conuenerunt in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Christum eius: Gentes enim & Iudæi paſsionis ſuaſores, auctores, miniſtri, fuerunt: Iudas eum prodidit, Petrus negauit, cæteri omnes deſeruerunt. Iam vero in cruce ipſa acerbitatẽ ne, an ignominiam, an vtrũque ſimul queremur? Ac profectò nullũ aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici nõ niſi nocentiſsimi & ſceleratiſsimi homines conſueuerunt, & in quo ſummi doloris, & cruciatus ſenſum mortis diuturnitas vehementiorẽ efficiebat. Augebat autem pœnarũ magnitudinem ipſa Chriſti Ieſu corporis conſtitutio, & habitus: quod quidem cùm Spiritus ſancti virtute formatũ eſſet, multo perfectius & tẽperatius fuit, quàm aliorum hominum corpora eſſe poſſunt: atque ideò acriorẽ quoque ſentiendi vim habuit, & grauius tormenta illa omnia perpeſſum eſt. Quod verò ad intimum animi dolorẽ pertinet, nemo dubitare poteſt, quin ſummus in Chriſto fuerit: ſanctis enim hominibus quicũque ſupplicia, & cruciatus per-

Pſalm. 2. Matth. 26. Marci. 14. Lucæ. 22.

Corpus Chr̃i perfectiſsimum, & temperatiſsimum fuit.

An ſancti Martyres tantam vim pœnarum in tormentis

senserint, quàm Christus. tulerunt, non defuit animæ solatium diuinitus datum, quo recreati tormentorum vim æquo animo ferre possent: imo vero in cruciatibus plerique intima lætitia efferebantur: inquit enim Apostolus: Gaudeo in passionibus pro vobis & adimpleo ea, quæ desunt passionũ Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia: & alibi? Repletus sum consolatione: superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Verum Christus Dominus amarissimæ passionis calicem, quem bibit, nulla suauitate permista tẽperauit. Humanæ enim naturæ quam assumpserat, sentire omnia tormenta permisit, non secus ac si homo, non etiam Deus fuisset.

Ad Col. 1.

2. Cor. 7.

Calix Christi nulla externa suauitate fuit permistus.

13 *Quæ potissimum commoda & bona Christiano generi Christi passio peperit?*

PRIMVM Domini passio peccati liberatio fuit: nã vt est apud Sanctũ Ioannẽ. Dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: & Apostolus inquit: Conuiuificauit vos, donans vobis omnia delicta, delens quod aduersum nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Deinde à Dæmonis tyrannide nos eri-

Fructus passionis varij.

Apoc. 1.

Ad Col, 2.

Secundus.

Ioan. 12.

eripuit: ipse enim Dominus inquit: Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras, & ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Pœnam præterea peccatis nostris debitam persoluit. Tum vero quia nullum gratius, & acceptius Deo sacrificium afferri potuit, patri nos reconciliauit, eumq; nobis placatum, & propitium reddidit. Postremo quoniam peccata sustulit, celorum etiam aditũ, com nam humani generis peccato interclusum nobis patefecit. Atque id Apostolus significauit illis verbis: Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi. Neq; vero in veteri lege huius mysterij figura & imago quædam defuit: nam illi, qui bus interdictum erat, ne in patriã ante summi sacerdotis mortem reuerterentur, hoc significabãt, nemini, quamuis iustè & piè vixisset aditum in celestẽ patriã patere, ante quam summus ille, atq; æternus sacerdos Christus Iesus mortem obiret; qua quidem obita, statim celi fores patuerunt ijs, qui sacramẽtis expiati, fideq;, spe, & charitate prediti passionis eius participes fiunt. Hęc autẽ omnia maxima, & diuina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos peruenis-

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Ad Heb. 10.

Num. 13.

Perfectissima pro omnium pecca

 uenis-

tis Chriſti fuit ſatisfactio. uenisse: primum quidem, quia eſt integra, atque omnibus muneris perfecta ſatisfactio, quam admirabili quadam ratione Ieſus Chriſtus pro peccatis noſtris Deo Patri perſoluit. Pretiũ perſolutũ à Chriſto maius etiam fuit debito. Neque vero pretiũ quod pro nobis perſoluit, debitis noſtris par ſolum & æquale fuit, verum ea longè ſuperauit. Chrĩ paſsio verũ ſacrificium. Deinde ſacrificium Deo acceptiſsimum fuit: quod cùm illi filius in ara crucis obtulit, patris iram, atque indignationem prorſus mitigauit: atque hoc nomine Apoſtolus Ad Eph. 5. vſus eſt, cùm inquit: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Præterea redemptio, de qua eſt apud Redẽptio. 1. Petr. 1. Apoſtolorum Principem: Non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis, de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati: & Apoſtolus docet: Chriſtus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum. Ad Gal. 3. Sextus. Verum præter hæc immenſa beneficia, illud etiam vel maximum conſecuti ſumus, In Chrĩ paſſione ſunt om̃n virtutũ exemplar. vt in hac vna paſsione, omnium virtutum clariſsima exempla habeamus: nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem

tatem, & mansuetudinem, & obedientiam & summam animi constantiam, non solum in perferendis propter iustitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, vt verè dicere possimus. Saluatorē nostrū, quæcunque vitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore verbis nos docuit, ea omnia vno passionis die in seipso expressisse. Atque hæc breuiter de Christi Domini saluberrima passione, & morte dicta sunt. Vtinā vero hæc mysteria in animis nostris assiduè versentur, & vnà cum Dño pati, & mori, & sepeliri discamus: vt deinde abiecta omni sorde peccati, ad nouā vitā cum illo resurgentes, aliquando tandē, ipsius gratia & misericordia digni simus, qui cælestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DE QVINTO Articulo.

CAPVT. VI.

1 *Quis est quintus articulus, quidque eius prima pars complectitur?*

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

MAxime quidem refert nosse gloriā sepulturæ Dñi nostri Iesu Christi, de qua proximè dictū est: sed

Triumphus Christi de inferis.

plus intereſt fidelis populi, cognoſcere illuſtres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & ſpoliatis inferorum ſedibus deportauit: de quibus, ſimulque de reſurrectione dicendum eſt: qui locus etſi ſeparatim per ſe rectè tractari poſſit; nos tamen, ſanctorũ Patrum auctoritatem ſecuti, eum cum deſcenſu ad inferos coniungendum putauimus.

Prioris partis quinti artic. ſententia.

Eius igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo iam mortuo, eius animam ad inferos deſcendiſſe, ibique tamdiu manſiſſe, quàmdiu eiuſdem corpus in ſepulchro fuit.

Christus eodem tempore in ſepulchro & apud inferos fuit. Vide q. 6 ſuperioris articuli.

His autem verbis ſimul etiã confitemur, eandem Christi perſonã eo tẽpore & apud inferos fuiſſe, & in ſepulchro iacuiſſe. Quod quidem cùm dicimus, nemini mirũ videri debet, propterea quod, vt ſæpe iam docuimus, quã is anima à corpore diſceſſerit, nunquam tamẽ diuinitas vel ab anima vel à corpore ſeparata eſt

2 *Quid hic inferorũ uocabulo intelligendũ eſt?*

De multiplicis vocis inferni, ſignificatione.

Inferi hoc loco pro ſepulchro non accipiuntur vt quidam non minus impiè, quã imperitè putauerunt: ſuperiori enim articulo, Christum dominum ſepultum eſſe, edocti ſumus: nec vlla cauſa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obſcuriori loquẽ-

Inferi.

di

di genere idem à sanctis Apostolis repeteretur: verum inferorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus animæ detinentur, quæ cælestem beatitudinem non sunt consecutæ. Ita verò sacræ literæ hanc vocem multis in locis vsurparunt. Nam apud Apostolum legimus: In nomine Iesu omne genu flecti cælestium, terrestrium, & infernorum: & in Actis Apostolorum D. Petrus testatur, Christum Dominum suscitatū solutis doloribus inferni.

Ad Phil. 3.

Act. 2.

3 *Quot sunt loca, quibus animæ extra beatitudinem constitutæ post mortem detinentur?*

Ea receptacula vnius & eiusdem generis non sunt omnia. Est enim teterrimus & obscurissimus carcer, vbi perpetuo & inextinguibili igne damnatorū animæ simul cum immundis spiritibus torquentur, qui etiam gehenna, abyssus, & propria significatione infernus vocatur. Præterea est purgarius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, vt eis in æternam patriam ingressus patere possit, in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidem doctrinæ veritate, quā & scripturarum testimonijs, & Apostolica traditione confirmatam esse sancta concilia de-

Receptacula inferna animarum nō sunt vnius generis.

Primus locus damnatorū.

Secundus locus animarú, & purgatiōis de quo. 5. q. postremæ petitionis Dñicæ orationis, quędā etiā dicētur. scriptū ēt est peculiare de

declarant, diligentius, & sæpius Parocho differendũ erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines sanam doctrinã nõ sustinent. Tertiũ postremo receptaculi genus est, in quo animæ sanctorũ ante Christi Domini aduentũ excipiebantur, ibique sine vllo doloris sensu, beata redemptionis spe sustentari, quieta habitatione fruebantur. Horũ igitur piorũ animas, qui in sinu Abrahæ Saluatorem expectabant, Christus Dominus ad inferos descendens liberauit.

cretũ de Purgatorio, initio Sess, 25. conc Tri. cũ quo ét confeɾatur c, 30. de iustific. Sess. 6. & c. 2. de sacrif. Missæ, sess. 22. Tertium animarũ receptaculum est sinus Abrahæ.

4 *Vtrum anima Christi potentia tantum, an etiam re ipsa ad inferos descendit?*

NON est existimandũ, eum sic ad inferos descendisse, vt eius tantummodo vis ac virtus, non etiam anima, eò peruenerit. Sed omnino credendũ est, ipsam animã re, & præsentia ad inferos descẽdisse, de quo extat firmissimũ illud Dauidis testimoniũ: Non derelinques animam meam in inferno.

Anima Christi re ipsa descendit, ad inferos. Psalm. 15.

5 *An aliquid dignitatis Christi descensu ad inferos detractum est?*

ETSI Christus ad inferos descendit, nihil de eius summa potestate detractũ est: neque eius sanctitatis splendor macula aliqua aspe-

aspersus: cùm potius hoc facto verissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, cumque filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertissimè comprobatũ sit: id quod facilè intelligemus, si causas cur Christus, & alij homines in ea loca venerint, inter se conferamus. Cæteri enim omnes captiui descenderant: ipse vero inter mortuos liber, & victor, ad profligandos dæmones, a quibus illi ob noxam inclusi, & constricti tenebantur, descendit. Præterea alij omnes, qui descenderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim verò, vt alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu priuati, & spe beatæ gloriæ, quâ expectabant, suspensi torquebantur. At Christus Dominus descendit, non vt aliquid pateretur, verum vt sanctos & iustos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructũ impertiret. Quod igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summa eius dignitate, & potestate diminutio facta est.

Alia fuit Chr̃o causa descendendi ad inferos q̃ alijs hominibus.
Psalm. 87.

6 *Quibus de causis Christus: ad inferos descendere uoluit?*

Docendum est, propterea Christũ domi-

minum ad inferos descendisse, vt ereptis Dæmonum spolijs sanctos illos Patres, cæterosque pios e carcere liberatos secum adduceret in cœlum, quod ab eo admirabiliter, summaq; cum gloria perfectum est.

Christus animas inferni, ex tractas mox efficit beatas.

Statim enim illius aspectus clarissimam lucē captiuis attulit, eorumque animas immensa lætitia, gaudioque impleuit: quibus etiam optatissimam beatitudinem, quæ in Dei visione consistit, impertiuit. Quo facto id comprobatū est, quod latroni promiserat illis verbis: Hodie mecū eris in paradiso.

Quomodo latroni promissa eodem die beatitudo sit præstita.

Lucæ 23.

Hanc vero priorū liberationē Oseas tanto antè prædixerat in hunc modū: Ero mors tua, ò mors: morsus tuus ero inferne.

Oseæ, 13.

Hoc etiā significauit Zacharias Propheta cùm ait. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo nō est aqua.

Zacha 9.

Idipsum demq; expressit Apostolus illis verbis: Expolians principatus & potestates, traduxit confidenter palā triamphans illos in semetipso.

Ad Col. 2.

Verum vt huius mysterij vim melius intelligamus, sæpe illud memoria repetere debemus, pios homines, non solum qui post aduentum Domini in lucē editi erant, sed qui illum post Adam antecesserant, vel qui vsque ad

Passionis Christi fructus ad om-

finem

finem sæculi futuri sunt, cuius passionis beneficio salutem consecutos esse. Quamobrem antequam ille moreretur, ac resurgeret, cæli portæ nemini vnquam patuerunt: sed piorũ animæ cùm è viuis excessissent, vel in sinum Abrahæ deferebantur, vel, quod etiam nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum & persoluendum est, Purgatorij igne expiabantur. Est illa præterea causa, cur descenderit ad inferos Christus Dominus, vt ibi etiam, quemadmodum in cœlo, & in terris, vim suã potestatẽq; declararet, & omnino, vt in nomine eius omne genu flecteretur, cęlestiũ terrestriũ, & infernorũ. Quo loco quis summam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur & obstupescat, qui non modo pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terræ partes penetrare voluerit, vt sibi charissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

nium tempo rum fideles est diffusus. Purgatorius ignis ante Christi aduentum ex Machabæis etiam colligitur.

Ad Phil. 2.

Vbi sunt inferi.

7 *Quis est alterius partis quinti articuli sensus?*

In altera articuli parte explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli verba: Memor esto Dominum Iesum Christum resurrexisse à mortuis: quod enim Timotheo præcipit, idem etiam

De glorioso resurrectionis Chrĩ mysterio.

2. Tim. 2.

etiam reliquis animarum curatoribus præceptum eſſe, dubitandum non eſt. Ea autem articuli eſt ſententia. Poſtquam Chriſtus Dominus ſexta feria, hora diei nona, in cruce ſpiritum emiſit, & eadem die veſpere ſepultus eſt, ab eius diſcipulis, qui Pilati præſidis permiſſu corpus Domini è cruce depoſitum in propinqui horti monumentum nouum intulerunt: tertio à morte die, qui fuit Dominicus, ſummo mane illius anima corpori iterum coniuncta eſt: atque ita is qui triduum illud mortuus fuerat, ad vitam, ex qua moriens diſceſſerat, redijt & reſurrexit.

8 *Aliena ne uirtute ut cæteris homines, an uerò propria ui Chriſtus reſurrexit?*

Sua vi Chriſtus ab inferis eſt excitatus.

Reſurrectionis voce, non illud ſolum intelligendum eſt, Chriſtum à mortuis excitatum eſſe, quod multis alijs cõmune fuit, ſed ſua vi, ac virtute reſurrexiſſe, quod proprium in illo fuit, & ſingulare. Neque enim natura patitur, nec vlli homini conceſſum eſt, vt ſeipſum poſsit virtute ſua à morte ad vitam reuocare. Hoc verò ſummæ Dei poteſtati tantummodo reſeruatum eſt, vt ex illis Apoſtoli verbis intelligimus: Etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex

2.Cor.13.

cor-

virtute Dei, quæ quoniam neque à christi corpore in sepulchro, neque ab anima, cùm ad inferos descendisset, seiuncta vnquam fuit diuina vis tum in corpore inerat, quæ animæ iterum coniungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti posset, qua & licuit sua virtute reuiuiscere atque à mortuis resurgere. Id vero Dauid spiritu Dei plenus, prædixit his verbis: Saluabit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Deinde, ipse Dominus diuino oris sui testimonio confirmauit: Ego pono animã meam, vt iterum sumam eam: & potestatem habeo ponendi eam, & iterum sumendi eam. Iudæis etiam ad confirmandam doctrinæ veritatem dixit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidẽ tametsi de templo illo magnifice ex lapidibus structo intelligerent, ille tamen, vt scripturę verbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamuis autem in scripturis interdum legamus, Christum Dominum à Patre suscitatum esse, hoc ad eum, vt ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, vt Deum spectant, quibus significãtur, eum sua virtute resurrexisse.

Psal. 97.

Ioan 10.

Ioan. 2.

9 *Quomodo Christus primogenitus mortuorum dicitur, cum alij ante ipsum resuscitati noscuntur?*

Illud etiam præcipuũ Christi fuit, quod ipse primus omnium hoc diuino resurrectionis beneficio affectus est: nam in scripturis & primogenitus ex mortuis, & primogenitus mortuorum vocatur. Atque, vt est
Ad Col. 1. apud Apostolũ, Christus resurrexit à mor-
Apoc. 1. tuis primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors & per hominem resurrectio mortuorum: & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes
1. Cor. 15. viuificabuntur. Vnusquisque autē in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ij, qui
Quomodo Christus primus omnium censeatur resurrexisse. sunt Christi. Quæ quidem verba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem vitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata, excitamur. Atque in eo genere Christus Dominus primum locum obtinet, nam si de resurrectione loquimur, hoc est, de reditu ad vitã, cui iterũ moriendi necessitas adiuncta est, ante Christum multi alij à mortuis excitati sunt: qui omnes tamen ea conditione reuixerunt, vt
Ad Rom. 6. eis iterum moriendum esset: At Christus Dominus ita resurrexit morte subacta & op-

oppressa, vt mori amplius non posset: quod quidem apertissimo illo testimonio confirmatur: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur.

10 *Quomodo & qua ex causa Christus in tertium diem suam resurrectionem distulit?*

QVOD articulo additur, Tertia die, Parocho explanandũ erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Dominũ in sepulchro fuisse. Nam quod integrum naturalem diem, partemque tum accedentis tũ consequẽtis diei in sepulchro conditus est, ob eam rem verissimè dicitur triduo in sepulchro iacuisse, ac tertia die à mortuis surrexisse; vt enim diuinitatem suam declararet, resurrectionẽ ad finem sæculi differre noluit, rursus verò, vt eum verè hominẽ, vereque mortuũ esse crederemus; non statim post mortẽ, sed tertiò die reuixit: quod temporis spatiũ ad veram mortem comprobandam satis esse videbatur.

11 *Quare Patres Constantinopolitanæ synodi huic articulo clausulam adiecerunt, secundum scripturas?*

HOC ab Apostolo acceptũ, in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod

resurrectionis mysterium maximè necessariũ esse, idem Apostolus docuerit, his verbis: Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra: Et si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris. Quare D. Augustinus, cum huius articuli fidem admiraretur, ita scripsit: Non magnũ est credere, quia mortuus est Christus, hoc & pagani, & Iudæi & omnes iniqui credunt: Hoc omnes credunt, quia mortuus est. Fides Christianorũ, resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse ex quo factum est, vt frequetissimè Dominus de sua resurrectione locutus sit: ac nunquam ferè de passione sua cum discipulis collocutus est, quin de resurrectione loqueretur, quare cùm dixisset: Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & cõspuetur, & postquam flagellabitur, occident eum: ad extremum addidit: Et tertia die resurget. Et cùm Iudæi ab eo peterent vt aliquo signo, & miraculo doctrinã suã comprobaret, respondit nullum aliud signũ eis datum iri, quàm Ionæ Prophetæ, signum: sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus

1. Cor. 15.

D. Augst. in Psal. 120.

Luc. 18.

Lucæ 11.

tribus diebus & tribus noctibus, sic futurũ affirmauit filium hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Verùm vt huius articuli vim & sensum melius perspiciamus, tria nobis inuestiganda & cognoscenda sunt. Primũ quidem, quare necesse fuerit Christũ resurgere; deinde qui resurrectionis finis, & scopus sit, & quæ ab ea vtilitates, & commoda in nos sint profecta. Marc. 12,

12 *Quas ob causas necessum fuit Christum resurgere?*

Primũ vt Dei iustitia ostēderetur, à quo maximè decebat eũ extolli, qui vt illi obtē peraret, depressus, atque omni ignominia affect⁹ erat. Hãc Apostolus causam attulit, cùm ad Philippenses inquit: Humiliauit se metipsum factus obediēs vsque ad mortē, mortē autē crucis, propter quod & Deus exaltauit illũ. Præterea vt fides nostra confirmetur, sine qua hominis iustitia constare nō potest: illud enim maximo argumento esse debet, Christũ filiũ Dei fuisse, quod sua virtute à mortuis resurrexit: deinde vt spes nostra aleretur atq; sustētaretur. Cum enim Christus resurrexit, certa spe nititur fore, vt nos etiam resurgamus: siquidem membra capitis sui conditionem consequantur necesse

Prima causa. Ad Phil. 2. Secunda. Tertia.

cesse est: ita enim Apostolus argumentationē concludere videtur, cùm ad Corinthios, & Thessalonicenses scribit. & à Principe Apostolorum Petro dictum est: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis in hæreditatem incorruptilem.

1. Cor. 15. 1. Thess. 4.

Quarta.

Postremo ob eam etiam rem Domini resurrectionem necessariam fuisse docēdum est, vt salutis & redēptionis nostræ mysterium absolueretur. Christus enim morte sua nos à peccatis liberauit: resurgens verò præcipua nobis bona restituit: quæ peccando amiseramus. Quare est apud Apostolū dictum: Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illum mori, ita resurgere etiam oportuit.

Ad Rom. 4

13 *Quæ commoda ex resurrectione Christi ad homines redeunt?*

EX ijs quæ hactenus dicta sunt, perspicere possumus, quātū vtilitatis Christi Domini resurrectio fidelibus attulerit: in resurrectione enim Deum esse immortalem, ple-

num

num gloria, mortis & Diaboli victorem agnoscimus: quod de Christo Iesu sine vlla dubitatione credendum & confitendum est. Deinde, Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit: tum quia eius mysterij efficiens causa fuit, tum quia ad Domini exemplum, resurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur: Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, quæcunque enim Deus in redemptionis nostræ mysterio egit, ad omnia Christi humanitate, tanquā efficienti instrumento, vsus est. Quare eius resurrectio instrumentum quoddam fuit ad resurrectionem nostram efficiendam: exemplar verò dici potest, quoniam Christi Domini resurrectio omnium est perfectissima: ac quemadmodum Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatū est, ita nostra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerāt, gloria, & immortalitate ornata restituentur. Vt enim Apostolus docet, Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hoc etiam de ani-

Secundò.

1.Cor.15.

Ad Phil.

Tertio.

ma in peccatis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem Apostolus ijs verbis ostendit: Quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus & paucis interiectis, inquit: Scientes, quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltrà non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu.

Ad Rom. 6.

14 *Quæ ex Christi resurrectione exempla sunt sumenda?*

Christi resurrectio corporalis nos ad spiritualē hortatur resurrectionem.

Duo à Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, vt postquam peccati maculas eluimus, nouum vitæ genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, vt in eo vitæ instituto ita perseueremus, vt adiuuante Domino, à iustitiæ via, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque vero Apostoli verba id solum demonstrant,

ſtrant, Chriſti reſurrectionem ad reſurrectionis exemplum nobis proponi: Verùm etiam reſurgendi virtutem nobis præbere, vireque & ſpiritum largiri, quo in ſanctitate, & iuſtitia permaneamus, ac Dei præcepta ſeruemus, declarant. nam quemadmodũ ex eius morte non ſolum peccatis moriendi exemplum capimus, ſed virtutẽ etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita eius reſurrectio ad iuſtitiam conſequendam nobis vires affert, vt deinde piè & ſanctè Deũ colentes, in nouitate vitæ ambulemus, ad quã reſurgimus. Hoc enim maximè reſurrectione ſua Dominus efficit, vt qui antea vna cum illo peccatis, & huic ſæculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouam vitę inſtitutionem, & diſciplinam reſurgeremus.

15 *Quibus indicijs colligitur aliquem ſecundum ſpiritum cum Chriſto reſurrexiſſe.*

Spiritualis reſurrectionis quæ potiſsimũ ſigna obſeruanda ſint, Apoſtolus nos admonet, nam, cùm inquit: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt, quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: planè oſtendit, eos, qui vitam, honores, otium, diuitias ibi maximè, vbi Chriſtus eſt, habere cupiant, verè cum Chriſto ſurrexiſſe,

Quæ ſint ſigna reſurrectionis noſtrę ſpiritualis.

Ad Col. 3.

cum verò addit, Quæ ſurſum ſunt, ſapite, non quæ ſuper terram, alteram etiam hanc veluti notam appoſui, qua perſpicere poſſimus, num vere cum Chriſto ſurreximus. Vt enim corporis affectionem, & valetudinem guſtus indicare ſolet: ita, ſi quæcunque ſunt vera, quæcunq; pudica, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta alicui ſapiant, iſque cœleſtium rerum iucunditatem intimo mentis ſenſu percipiat, hoc maximo argumento eſſe poteſt, cum, qui ita affectus ſit, ad nouam & ſpiritualem vitam vnà cum Chriſto Ieſu ſurrexiſſe.

Ad Phil. 4.

DE SEXTO
Articulo.
CAPVT. VII.

1 *Quis eſt ſextus articulus, & quid credendũ prior eius pars requirit?*

Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

DAuid Propheta, cùm beatam, & glorioſam Domini aſcenſionem ſpiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphũ ſumma lætitia & gaudio celebrandum illis verbis hortatur, cum inquit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate

Pſal. 46.

bilate Deo in voce exultationis: ascendit Deus in iubilatione. ex quo intelliget Parochus, maximo studio hoc mysteriũ explicandum esse, sibique diligenter curandum, vt fideles illud non solum fide & mẽte percipiant, sed, quo ad eius fieri poterit, iuuante Domino, factis etiam, & vita exprimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, in quo potissimum de diuino hoc mysterio agitur, à priori eius parte incipiendum est, & quæ eius sit vis, atque sententia aperiendum. De Christo enim Iesu illud etiam fideles sine vlla dubitatione credere oportet, eum, perfecto iam & absoluto redẽptionis nostræ mysterio, vt homo est, in cœlũ corpore, & anima ascendisse: nam, vt Deus est, nunquam ab eo abfuit, vt qui diuinitate sua loca omnia compleat. Sensus articuli.

2 *Solane diuinitatis uirtute Christus ascendit, an ui etiam humanitatis?*

ASCENDISSE eũ, docẽdũ sua virtute non aliena vi sublatũ, quemadmodum Helias qui igneo curru in cœlum euectus est: vel Abacuc Propheta, vel Philippus Diaconus, qui diuina virtute per aerẽ delati, longinqua terrarum spatia permearunt. 4.Reg.10. Dan.24. Acto.8.

Ne-

Neque verò solum, vt Deus prępotenti diuinitatis virtute in cęlos ascendit, sed etiam vt homo est. Quamuis enim naturali vi id fieri non potuerit, tamen virtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus, vt libuit, mouere potuit: corpus vero, quod iam gloriam adeptum erat, mouētis animæ imperio facilè parebat. Atque hac ratione, vt Deus, & vt homo est, Christum in cælum sua virtute ascendisse credimus.

3 *Quo sensu Christus posteriore articuli parte dicitur sedere ad dexteram Patris.*

Hoc loco tropum, id est, verbi immutationem licet animaduertere frequentem in diuinis literis, cum humanas affectiones, & membra ad nostram intelligentiam accommodātes, Deo tribuimus, neque enim cum spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed quoniam in humanis rebus ei maiorem honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est: eādem rem ad cælestia etiam transferentes ad explicandam Christi gloriam, quam vt homo præ cæteris omnibus adeptus est, eum in patris dextera esse confitemur. Sedere autem hoc loco non situm, & figuram corporis significat, sed eam regiæ, summæque pote-

Quid sedere denotet.

potestatis, ac gloriæ firmam & stabilē possessionem, quam à Patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: Suscitans illū à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominantur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius. Ex quibus verbis apparet, hanc gloriam adeò propriam, & singularē Domini esse, vt cuius alij creatæ naturæ conuenire non possit. Quare alio loco testatur: Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis?

Ad Eph. 1.

Sedere ad dexteram Dei, soli Christo est tributum.

Ad Hebh. 1.

4 *Quare ascensionis Christi historia frequentius apud populum est repetenda?*

ARTICVLI sensum Parochus latiùs explanabit, ascensionis historiā persequens, quam sanctus Lucas Euangelista in Actis Apostolorum admirabili ordine descripsit. In cuius explicatione illud primum obseruare oportebit, cętera omnia mysteria ad ascensionē tanquam ad finem referri, in eoque omniū perfectionem & absolutionē contineri. Nam vt ab incarnatione domini omnia religionis nostræ mysteria initium

Acto. 1.

Ad ascensionem omnia Christi mysteria dirigi.

tiū habent: ita aſcenſione eius peregrina-
tio concluditur. Prӕterea alia Symboli ca-
pita, quæ ad Chriſtum Dominum perti-
nent, ſummam eius humilitatem & con-
temptionem oſtendunt: neque enim abie-
ctius aut humilius quicquam cogitari po-
teſt, quàm quod filius Dei pro nobis hu-
manam naturam & imbecillitatem aſſum-
pſerit, patique & mori voluerit. At verò,
quod tum ſuperiori articulo, à mortuis re-
ſurrexiſſe, nunc vero in cœlū aſcendiſſe,
& ad Dei patris dexteram ſedere confite-
mur, nihil ad eius ſummam gloriam, diui-
namque maieſtatē declarandam magnifi-
centius dici, aut admirabilius poteſt.

5 *Cur Chriſtus in cœlum aſcendit, nec in terra potius regnum ſuum conſtituit?*

Chriſti in cœlum aſcē ſiouis cauſæ.

Prima.

P R I M V M aſcendit propterea, quòd eius corpori, quod immortalitatis gloria in reſurrectione donatū fuerat, non terrenæ huius, & obſcuræ habitationis locus, ſed altiſsimū & ſplendidiſsimū cœli domicilium conueniret: nec verò ſolùm vt eius

Secùnda.

gloriæ & regni ſolio potiretur, quod ſanguine meruerat, verùm etiam vt ea, quæ ad

Tertia.

ſalutē noſtram pertinebant, curaret: dein-

de

de vt regnum ſuum non eſſe ex hoc mundo re ipſa comprobaret. nam mundi regna terrena & fluxa ſunt, magniſq; opibus & carnis potentia nituntur: Chriſti verò regnum non terrenum, quale Iudæi expectabant, ſed ſpiritale, & æternum: itēque eius opes & diuitias ſpirituales eſſe ipſe oſtendit, cum ſuam ſedem in cęlis collocauit: in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluētiores exiſtimandi ſunt, qui ea, quæ Dei ſunt, diligentius quærunt: nam & ſanctus Iacobus teſtatur, Deum elegiſſe pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromiſit Deus diligentibus ſe. Sed illud etiam Dominus noſter in cælum aſcendens efficere voluit, vt nos eum aſcendentem mente & deſiderio proſequeremur. nam quemadmodum morte & reſurrectione ſua moriendi, & reſurgendi ſpiritu exemplum nobis relinquerat, ita aſcenſu nos docet atque inſtruit, vt in terris poſiti in cœlum nos cogitatione conferamus, confitentes nos peregrinos & hoſpites eſſe ſuper terram, ac patriam inquirentes, ciues eſſe ſanctorum, & domeſticos Dei. Noſtra enim, vt idem inquit Apoſtolus, conuerſatio in cœlis eſt.

Ioan. 18.
Vide ſecundi art. q. 7.
Chriſti regnum no terrenum.
Qui ex hominibus ſint in regno Chriſti ditiores:
Iacobi. 2.
Quarta.
Hebr. 11.
Ad Eph. 2.
Ad Phil. 3.

Quæ

6 Quæ beneficia ex Christi ascensione hominibus sunt collata?

Quanta redeat ad nos cõmoda ex ascensione Domini.
Primo.
Psal.67.
Ad Eph.4.
Mittit spiritum sanctũ.

Vim & magnitudinem inexplicabilium bonorum, quæ in nos Dei benignitas effundit, diuinus Dauid, Apostolo interprete, multo ante cecinerat illis verbis: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus. nã decimo die spiritum sanctum dedit, cuius virtute atque vbertate compleuit præsentem illam fidelium multitudinem, & verè tum magnifica illa promissa persoluit: Expedit vobis: vt ego vadam: si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Ascendit etiam in cœlum ex Apostoli sententia, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, & apud patrẽ aduocati officio fungatur. Filioli mei, inquit sanctus Ioannes, hæc scribo vobis, vt non peccetis: sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustũ, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nec vero quicquam est, vnde fideles maiorem lætitiam & animi iucunditatem capere debeant, quàm Iesum Christũ patronum causæ, ac depreccatorẽ salutis nostræ constitutum esse, cuius sit apud æternum pa-

Acto.1.
Ioan.16.
Ad Heb.9.
Secundo.
Aduocatum agit.

1.Ioan.2.
Tertio.
Spem nostrã erigit de remissione peccatorũ.

Quarto.
Ioan 14.

patrem summa gratia, & auctoritas. Parauit deniq; nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atq; omnium nostrum nomine caput, ipse Iesus Christus venit in cęlestis gloriæ possessionem, nam in cœlum abiens, portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobisq; viam muniuit, qua ad cælestem beatitudinem perueniremus: quemadmodum ipse in cœna discipulis futurum prædixerat, quod quidem vt rei etiam euentu apertè comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, secũ in æternæ beatitudinis domicilium introduxit. Hanc cælestium munerum admirabilem copiam salutaris illa commodorum series consecuta est. primum enim, fidei nostræ merito maximus cumulus accessit: nã fides earum rerum est, quæ sub aspectum non cadunt, atq; ab hominum ratione ac intelligentia remotæ sunt Quare si Dominus à nobis non discessisset, fidei nostræ meritum minueretur: siquidem à Christo Domino beati prædicantur, qui non viderunt, & crediderunt. Præterea Christi in cœlum ascensus ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum momentum habet. nam quoniam Christum hominem in

Locũ amicis apparat & viam ad cęlum prę-stiuit,

Quintò. Captiuam abducit captiuitatem.

Sextò. Fidem nostram confirmat, & merito auget.

Ioan. 20.

Septimò. Beatitudini nostræ expectationem certam facit.

cœlum aſcendiſſe, & humanam naturam in dextera Dei patris collocaſſe credimus, magna in ſpe ſumus, fore vt nos etiã, eius mẽbra, illuc aſcendamus, atque ibi cum capite noſtro coniungamur: quod ipſe Dominus his verbis teſtatus eſt: Pater quos dediſti mihi, volo, vt vbi ſum ego, & illi ſint mecũ. Deinde hoc quoque vel maximum beneficium conſecuti ſumus, quod amorem noſtrum ad cœlum rapuit, ac diuino ſpiritu inflammauit: nam veriſsimè dictũ eſt, ibi cor noſtrum eſſe, vbi theſaurus noſter eſt. Ac profectò, ſi Chriſtus Dominus in terris verſaretur, omnis noſtra cogitatio in ipſo hominis aſpectu & conſuetudine defixa eſſet: & illum duntaxat hominẽ ſpectaremus, qui nos tantis beneficijs afficeret, eumque terrena quadam beneuolentia proſequeremur. Verùm in cœlum aſcendens, amorẽ noſtrum ſpiritalem reddidit, effecitque, vt quem nunc abſentem cogitamus, eum vt Deum, veneremur & diligamus. Id autem partim Apoſtolorum exẽplo intelligimus, quibus dum præſens affuit Dominus, humano ferè ſenſu de illo iudicare videbantur: partim verò ipſius Domini teſtimonio confirmatum eſt, cùm inquit: Expedit vo-

Ioan. 17.
Octauo. Charitatem noſtram promouet, & affectum a terrenis ad cœleſtia ſuſtollit.
Marc. 6.
Ioan. 15.

vobis, vt ego vadam. Nam imperfectus ille amor, quo Christum Iesum præsentem diligebant, diuino amore perficiendus erat, idque Spiritus sancti aduentu: quare statim addit: Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Accedit etiam, quod in terris domum suam, id est, Ecclesiam, amplificauit, quæ Spiritus sancti virtute & ductu gubernaretur, eius verò vniuersæ inter homines pastorem, & summum antistitem Petrum, Apostolorum Principem, reliquit: tum vero dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores: atque ita ad dexteram Patris sedens, alijs atque alijs diuersa dona semper imperpitur. Nam testatur Apostolus, vnicuique nostrum datam esse gratiam secundum mensuram donationis Christi. Ad extremum verò quod antea de mortis & resurrectionis mysterio docuimus, idem etiam de ascensu fidelibus cogitandum est. Quamuis enim Christi passioni salutem, & redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum iustis ad cœlum aperuit: tamen eius ascensus non solum veluti exemplar nobis proposi-

Nono. Ecclesiam suam magis dilatauit.

Petrus vniuersę Ecclesiæ Pastor relictus.

Ad Eph. 4.

Christus quotidie Ecclesiam suis donis auget.

Ad Eph. 4.

Decimò. Ascensio Christi nobis ascendendi virtutem præstat.

tum eſt, quo altè ſpectare, & ſpiritu in cœlum eſcēdere diſcamus, ſed diuinam etiam virtutem, qua id efficere poſsimus largitus eſt.

DE SEPTIMO Articulo.

CAPVT. VIII.

1 *Quis eſt ſeptimus articulus, quamq́; ſententiam includit?*

Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.

Chriſti tria inſignia in ſuam Eccleſiam beneficia.

TRIA ſunt Domini noſtri Ieſu Chriſti ad ſuã Eccleſiã decorandam & illuſtrandã inſignia officia & munera, redemptionis, patrocinij, & iudicij. Cùm autem ſuperioribus articulis ab eo genus humanum paſsione & morte redemptum eſſe, aſcenſu etiam in cœlum noſtram cauſam & patrocinium in perpetuũ ſuſceptum conſtet, ſequitur, vt eius iudicium hoc articulo declaretur: cuius articuli ea vis eſt & ratio, ſummo illo die Chriſtum Dominum de vniuerſo hominum genere iudicaturum eſſe.

Articuli octaui ſenſus.

2 *Quotuplex eſt Chriſti aduentus?*

Sacræ literæ duos filij Dei aduentus eſſe teſtantur, alterum, cùm, ſalutis noſtræ cauſa,

sa, carnem assumpsit, & homo in virginis aluo effectus est, alterum, cum in consummatione sæculi ad iudicandos omnes homines veniet. Hic aduentus in sacris literis dies Domini appellatur, de quo Apostolus ait: Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet, & Saluator ipse: de die autem illa, 1. Thess. 5.
& hora nemo scit. Ac de summo iudicio satis sit illa auctoritas Apostoli: Omnes nos Marci. 13.
manifestari oportet ante tribunal Christi, Matth. 30.
vt referat vnusquisque propria corporis 2. Cor. 15.
prout gessit, siue bonũ, siue malum. Plena enim est sacra scriptura testimoniorũ, quæ passim Parochis occurẽt, ad rem nõ solùm comprobandam, sed etiam fidelium oculis subijciendam: vt, quemadmodum à mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem ille induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis suæ spem positam haberent: ita deinceps post filij Dei mortem, & ascensum in cœlum, alterũ diem Domini vehementissimo studio desideremus, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.

3 *Quoties quilibet homo Christi iudicis sententiam coram subire debet?*

Duo tempora Parochis ad rei explica-

Duplex cuiusque iudicium

tionem obseruanda sunt, in quibus vnicuique necesse est in conspectum Domini venire, & singularum cogitationum, actionum, verborum denique omnium rationē reddere, demumque iudicis præsentem subire sententiam. Primum est, cùm vnusquisque nostrum migrat è vita: nam statim ad Dei tribunal sistitur, ibique de omnibus iustissima quæstio habetur, quæcunq; aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit vnquā atque hoc priuatū iudiciū vocatur. Alterū verò, cū vno die, atq; vno in loco, omnes simul homines ad tribunal iudicis stabūt, vt, omnibus omnium sæculorū hominibus inspectantibus & audiētibus, singuli quid de ipsis decretum & iudicatū fuerit, cognoscant: cuius sententiæ pronunciatio impijs & scelestis hominibus non minima futura est pœnarum & suppliciorū pars: rursus verò pij & iusti non paruum ex ea prēmiū fructumque percepturi sunt, cum qualis quisque in hac vita fuerit, apparebit. Hoc autem generale iudicium appellatur.

4 *Quid necesse fuit priuato iudicio generale subijcere?*

Causæ ob quas priua-

QVIA cùm vel ipsis hominibus interdū superstites sint filij parentū imitatores, reli-

reliqui ſint liberi, diſcipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores ac propugnatores, quibus rebus ipſorum mortuorum præmia, & pœnas augeri neceſſe eſt, cùm hæc vel vtilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens non prius finem habitura ſit, quàm extremus veniat mundo dies: æquũ erat de vniuerſa hac rectè, aut perperam factorum, dictorumque rationẽ perfectam quæſtionẽ haberi: quod fieri non poterat, niſi facto communi omnium hominum iudicio. Accedit etiam quod cùm piorum fama ſæpe lædatur, impij vero innocẽtiæ laude commendentur, diuinæ iuſtitiæ ratio poſtulat, vt pij ereptam iniuria apud homines exiſtimationem in publico vniuerſorũ hominum conuentu & iudicio recuperent: Deinde verò boni & mali homines, quæcunq; in vita egerunt, cùm non ſine corporibus egerint: omnino ſequitur, vt benefacta, ſiue malefacta ad corpora etiã perineãt quę actionum ipſarum inſtrumentum fuerunt. Maximè igitur conueniebat, corporibus vna cum eorum animis debita æternæ glorię pręmia, aut ſupplicia impertiri: quod quidem neque ſine omnium hominum reſurrectionẽ, neque ſine generali iudicio

to iudicio vniuerſale ſubijci tur.

Prima ratio. Mortuorum præmia vel pœnæ augẽtur virtutibus, & vitijs ſuorũ ſectatorum.

Secunda.

Tertia.

 fieri

Quarta. fieri poterat. Poſtremo, quoniam in aduerſis & ſecundis hominum rebus, quæ promiſcuè nonnunquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei ſapientia & iuſtitia geri ac gubernari, par fuit non ſolum bonis præmia, improbis ſupplicia in futuro ſæculo conſtitui, verum etiam publico ac generali iudicio decerni: quo omnibus notiora & illuſtriora fierent, atque vt Deo iuſtitiæ & prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniuſta illa querela, qua ſancti etiam viri deplorare interdum vt homines ſolebant, cum improbos valentes opibus, & honoribus florentes animaduerterent. Nam Propheta, Mei, inquit, penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. Et paulo poſt: Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſæculo obtinuerunt diuitias: & dixi: Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die: & caſtigatio mea in matutinis. Atq; hęc frequens querela multorum fuit. Ergo neceſſe erat, vt generale iudicium exerceretur: ne fortè homines dicerent, Deum circa cardines cœli perambulantem non curare terrena.

Pſal. 72.

Iob 22.

rena. Hæc autẽ veritatis formula, iure vna ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est, vt si quorum animi in prouidentia & iustitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarẽtur. Præterea proposito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat, vt cognita Dei iustitia, illi ne deficerẽt, hi à malis æterni supplicij metu atque expectatione reuocarentur. Quare Dominus & Saluator noster, cùm de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquando generale iudicium: signumq; aduentantis eius temporis descripsit, vt, cum illa viderimus, finẽ sęculi propè esse intelligamus, ac deinde in cœlum ascendens. Angelos misit, qui Apostolos eius absentia mętentes his verbis consolarentur: Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum:

Quinta.

Matth. 24.

Act. 1.

5 *Iuxta quam naturam Christo tributa est potestas iudicandi genus humanum?*

Christo Domino non solùm vt Deo, sed etiam vt homini hoc iudicium datum esse, sacræ literæ declarant: quamuis enim iudicandi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis cõmunis sit, præcipuè tamen filio eam tribuimus: quòd ipsi quoq; sa-

Christus etiá vt homo iudex omniũ constitutus est.

pientiam conuenire dicimus. Quod autem vt homo mundum iudicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit: Sicut Pater habet vitam in semitipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso, &c. & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.

Ioan. 5.

6 Cur perinde Patri uel Spiritui sancto hoc iudicium non ascribitur?

Iudex Christus corporeis oculis videbitur.

Decebat maximè à Christo Domino hoc iudicium exerceri, vt cùm de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicem videre, & auribus sententiam, quę proferebatur, audire possent, & omnino iudicium illud sensibus percipere. Ac præterea æquissimum erat, vt homo ille qui iniquis hominum sententijs condemnatus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem Apostolorum Princeps, cùm in Cornelij domo summa Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetque Christum à Iudæis in ligno suspensum, atque occisum, tertia vero die ad vitam resurrexisse, subiunxit: Et præcepit nobis prędicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum, & mortuorum.

Act. 10.

Quibus

9 *Quibus indicijs extremum iudicium immi nere agnoſcetur?*

TRIA hæc præcipua ſigna iudiciū antecesſura eſſe ſacræ literæ declarant prædicationem Euangelij per vniuerſum orbem, diſceſſionem, Antichriſtum: inquit enim Dominus: Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet conſummatio: & Apoſtolus nos admonet, ne ab aliquo ſeducamur, quaſi inſtet dies Domini: quoniam niſi venerit diſceſsio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, iudicium non fiet.

Signa iudicium præceſſura.

Matth. 24.

8 *Quomodo fiet iudicium, quaq; ratione de omnibus feretur ſententia?*

QVÆ iudicij forma & ratio futura ſit, Parochis ex Danielis oraculis, tū ex ſanctorū Euangeliorū, & Apoſtoli doctrina facile erit cognoſcere. Præterea ſententia quæ à iudice pronuncianda ſit, diligentiùs hoc loco expendenda erit. Chriſtus enim Saluator noſter, lætis oculis pios à dextera ſtātes intuens, ita de illis iudiciū ſumma cū benignitate pronūciabit: Venite benedicti Patris mei: poſsidete regnum, quod paratum eſt vobis à conſtitutione mundi.

Indicij forma.

Iudicis ſententia pijs læta, impijs horribilis.

Qui-

Matth. 25. Quibus verbis nihil iucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint: ac cum animo suo cogitauerint, ijs verbis pios & iustos homines à laboribus ad quietem, à lachrymarum valle ad summum gaudium, à miserijs ad perpetuam beatitudinem, quam illi charitatis officijs promeriti fuerint, vocari. Deinde ad eos qui à sinistra stabunt, conuersus, suā iustitiam in eos effundet, his verbis: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius.

9 *Quibus pœnarum generibus impij à sinistris constituti afficientur?*

HOC commodissimè ex sententiæ formula quæ in illos feretur, intelligi queat. Prioribus enim illis verbis, discedite à me, maxima pœna significatur, qua impij plectendi erunt, cùm à Dei aspectu quàm longissimè eijcientur: neque vlla spes eos consolari poterit, fore aliquando, vt tāto bono perfruantur: atque hæc quidem à theologis Pœna damni appellata est, quòd scilicet impij apud inferos diuinæ visionis luce perpetuo carituri sint. Quod verò additur, Maledicti. mirum in modum auget illorum miseriam & calimitatem: si enim, cùm à diui-

Pœna dāni.

na præſentia expellendi eſſent, aliqua ſaltē benedictione digni haberentur: hoc profecto magno eis ſolatio eſſe potuiſſet, at quoniā nihil huiuſmodi ipſis expectandū eſt, quod calamitatem leniorē faciat, iure optimo, cum expellentur, diuina iuſtitia eos omni maledictione perſequetur. Sequitur deinde: In ignem æternum: quod quidem alterum pœnarum genus, Pœnam ſenſus Theologi vocarunt, propterea quod ſenſu corporis percipiatur, vt in verberibus & flagellis, alio ve grauiore ſuppliciorum genere: inter quæ dubitari non poteſt, ignis tormenta ſummum doloris ſenſum efficere, cui malo cum accedat, vt perpetuum tēpus duraturum ſit: ex eo oſtenditur, damnatorum pœnam omnibus ſupplicijs cumulandam eſſe atque hoc magis declarant verba illa, quæ in extrema ſententiæ parte poſita ſunt: Qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius. Cum enim ita comparatum ſit, vt omnes moleſtias lenius feramus, ſi calamitatis noſtræ ſocium aliquē & conſortem habeamus, cuius prudentia atque humanitate aliqua ex parte iuuari poſsimus: quæ tandem erit damnatorum miſeria, quibus in tantis ærumnis à perditiſsimorū dæmonum ſocieta-

Matth. 25. Pœna ſenſus.

Socij pœnarium non lenient pœnas inferni.

cietate diuelli nunquam licebit? Et hæc quidem ſententia in impios iuſtiſsimè à Domino Saluatore noſtro referetur: vt qui omnia veræ pietatis opera neglexerint, & eſurienti, ac ſitienti nec cibum nec potum miniſtrauerint, hoſpitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere incluſum, ægrumque non viſitarint. Hæc ſunt, quæ Paſtores fidelis populi auribus ſæpiſsimè inculcare debent.

Sententiæ illius acerbiſsimæ æquitas.

10 *Quare iudicij materia ſæpius fidelis populi auribus inculcari debet?*

QVIA huius articuli veritas fide concepta maximā vim habet ad frænādas prauas animi cupiditates, atque à peccatis homines abſtrahendos. Quare in Eccleſiaſtico dictū eſt: In omnibus operibus tuis memorare nouiſsima tua, & in æternū non peccabis. Ac profectò vix quiſquam adeò præceps in ſcelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis ſtudium non reuocet, fore aliquando, vt ei apud iuſtiſsimum iudicem, omnium non ſolum factorum, dictorumque, ſed occultiſsimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna perſoluenda ſit. Iuſtus verò ad colendam iuſtitiā magis ac magis incitetur, ac ſumma læti-

Eccleſi. 7.

lætitia efferatur necesse est, quamuis etiam in egestate, infamia, cruciatibus vitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo post ærumnosæ huius vitæ certamina, victor vniuersis hominibus audientibus declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æternis honoribus, in celestem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles oportet, vt optime viuendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exerceant, quo posint aduentantem magnum illum diem Domini, maiore cum securitate animi expectare, atque adeò, vt filios decet, cum summa cupiditate expetere.

DE OCTAVO Articulo.

CAPVT. IX.

1 *Quis est octauus articulus, quæq; fidei illius est necessitas & fructus?*

Credo in Spiritum sanctum.

HActenus, quæ ad primam, & secundam sanctæ Trinitatis personã pertinebant, quantũ propositi argumẽti ratio postulare videbatur, exposita sunt: sequitur nunc, vt illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est, de Spiritu san-

ſancto traduntur, explicentur. Qua in re de claranda, omne ſtudiũ, & diligẽtiam Paſtores adhibebũt, cũ homini Chriſtiano nõ magis liceat hãc partẽ ignorare, vel de ea minus rectè ſentire, quã de alijs ſuperioribus articulis exiſtimandũ ſit. Quare Apoſtolus non permiſit Epheſios quoſdã Spiritus ſancti perſonã ignorare, à quibus cũ quæſiſſet, an Spiritũ ſanctũ accepiſſent, cum illi ne ſi Spiritus ſanctus quidẽ eſſet, ſe ſcire reſpondiſſent, ſtatim rogauit. In quo ergo baptizati eſtis? quibus verbis ſignificauit, diſtinctã huius articuli notitiã fidelibus maximè neceſſariã eſſe: ex qua eum præcipuè fructum capiunt, quod cũ attentè cogitant, ſe quidquid habent, Spiritus ſancti munere, & beneficio conſecutos eſſe: tum verò de ſeipſis modeſtius & humilius ſentire, & in Dei præſidio omnẽ ſpem ponere incipiunt: qui primus homini Chriſtiano gradus ad ſummã ſapientiam & fœlicitatẽ eſſe debet.

Act. 9.

Fructus fidei huius articuli.

2 *An Spiritus ſancti uerbum ita tertiæ perſonæ Trinitatis conueniat, ut etiam alijs tribui non poſſit?*

Huius articuli explanationem à vi, & notione, quæ hoc loco Spiritus ſancti vocabulo ſubiecta eſt exordiri oportebit: nam

cum

cùm illo æquè de Patre & Filio rectissimè dicatur (vterq; enim Spiritus est, & sanctus, si quidē Deum spiritū esse cōfitemur) deinde verò hac voce Angeli etiā, & pioru animę significētur: cauendū est ne populus verbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendū est in hoc articulo, Spiritus sancti nomine tertiā Trinitatis personam intelligi: quomodo in sacris literis tum veteris nonnunquam, tum noui Testamenti frequenter accipitur. nam Dauid precatur. Et Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. in libro Sapientiæ legimus. Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiā, & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis? & alibi: Ipse creauit illā in Spiritu sancto. In nouo verò Testamento iubemur baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: & sanctissimam Virginem de Spiritu sancto concepisse legimus. tum verò a sancto Ioanne ad Christū mittitur, qui nos Spiritu sancto baptizat: ac plurimis prætereа alijs in locis ea vox legentibus occurrit.

Pater & Filius etiam dicuntur Spiritus sancti, quin omnes spiritus cęlestes, sanctorumque animæ.

Tertia Trinitatis persona propriè dicitur Spiritus sanctus.

Psal 50.

Sapien. 9.

Eccle 1.

Math. 28.

Marc. 1.

Lucæ. 1.

Ioan. 1.

3 *Quare tertiæ personæ Trinitatis perinde ac alijs duabus propriū nomen non est tributum?*

Secunda persona ideò proprium nomen

habet, & filius dicitur quia eius æternus à Patre ortus propriè generatio vocatur, vt in ſuperioribus articulis explicatum eſt. Vt igitur ortus ille generationis nomine ſignificatur: ita perſonã, quæ emanat, propriè filium appellamus, & à qua emanat, patrem.

Mens humana non alia eſſentiæ cõmunicandę rationẽ agnoſcit, quã per generandi virtutem.

Nunc cum tertiæ perſonæ deductioni proprium nomen impoſitum non ſit; ſed ſpiratio & proceſsio appelletur, ſequitur vt etiã perſona, quæ producitur, ſuo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet, propterea quòd nomina, quæ Deo tribuũtur, à rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturæ & eſſentiæ communicandę rationẽ, quã generandi virtute agnoſcimus, ob eam cauſam fit, vt rationẽ, qua ſeipſum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non poſsimus. Quare communi Spiritus ſancti nomine tertia perſona appellata eſt, quod quidem illi maximè conuenire ex eo intelligimus, quia ſpiritalem vitam in nos infundit, ac ſine eius ſanctiſsimi numinis afflatu nihil æterna vita dignum efficere poſſumus.

Tertia perſona cur dicatur Spiritus ſanctus.

4 *An Spiritus ſanctus eiuſdem omninò cũ Patre & Filio ſit potentiæ, & naturæ?*

Ex-

EXPICATA vocabuli significatione, docendus in primis erit populus, Spiritũ sanctum æquè ac patrem & filiũ, Deũ esse, eidem æqualem, æquè omnipotentẽ, æternum, & infinitæ perfectionis, summũ bonum, ac sapientissimum, eiusdemque cũ Patre & Filio naturæ. Quod quidem illius vocis: In, cum dicimus, Credo in Spiritum sanctum, proprietas satis indicat, quę ad exprimendam fidei nostræ vim, singulis Trinitatis personis apposita est. Atque id etiã aperta sacrarum literarum testimonia confirmant. nam cum sanctus Petrus in Actis Apostolorum dixisset: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? mox inquit: Non es mentitus hominibus, sed Deo: quem prius Spiritum sanctum appellauerat, eundem statim Deum vocat. Apostolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum sanctum esse interpretatur: diuisiones, inquit, operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. deinde subiungit: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult. Præterea in Actis Apostolorum, quod vni Deo Prophetæ tribuũt, ille Spiritui sancto

Spiritũ sanctum omnino Patri, & Filio in omnibus æqualem.

Quęsit hoc symbolo, particulæ, in, energia.

Act 5.

Spiritus sancti diuinitas pulcherrimè confirmatur.

1.Cor. 12.

aſcribit. dixerat enim Eſaias: Audiui vocẽ
Eſaiæ. 6. Domini dicentis: Quem mittam? & dixit
mihi: Vade, & dices populo huic: Excæca
cor populi huius, & aures eius aggraua, &
oculos eius claude: ne fortè videat oculis
ſuis, & auribus ſuis audiat. Quæ verba cùm
Apoſtolus citaret: Bene, inquit Spiritus
Act. 1. ſanctus locutus eſt per Eſaiam Prophetã.
Deinde verò cùm ſcriptura Spiritus ſancti
perſonam cũ Patre, & Filio coniungit, vt
cum Patris, & Filij, & Spiritus ſancti nomen in baptiſmo adhiberi præcipit, nullus
nobis de huius myſterij veritate dubitandi
locus relinquitur. nam ſi Pater Deus eſt, &
Filius Deus: omnino fateri cogimur, etiam
Spiritum ſanctum, qui cum eis pari honoris gradu coniungitur, Deum eſſe. Accedit
1. Cor. 8. autem, quod is qui in nomine cuiuſuis rei
creatæ baptizatur, nullum ex eo fructum
cõſequi poteſt. Nunquid in nomine Pauli
inquit, baptizati eſtis? vt oſtenderet eis nihil ad comparandam ſalutem profuturũ
eſſe. Cùm igitur baptizemur in nomine
Spiritus ſanti, eũ eſſe Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium perſonarum
ordinem, quo Spiritus ſancti diuinitas cõprobatur, licet animaduertere, tum in epi-
ſtola

stola Ioannis: Tres sunt, qui tèstimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt: tum ex præclaro illo sanctæ Trinitatis elogio, quo diuinæ laudes, & Psalmi concluduntur, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Postremo, quod ad eam veritatem confirmãdam maximè pertinet, quæcunq; Dei propria esse credimus, ea Spiritui sancto conuenire sacræ literæ testãtur. Quare illi templorum honorem tribuunt, vt cùm Apostolus ait: An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti? Item sanctificationem, & viuificationẽ: & scrutari profunda Dei: & per Prophetas loqui: & vbique esse: quæ omnia diuino tantùm numini tribuenda sunt.

1. Ioan. 5. 1. Cor 6. 2. Thess. 2. 1. Petr. 1. Ioan. 6. 2. Cor. 3. 1. Cor. 1.

5 *Est ne certò credendum, Spiritus sancti nocabulum tertiã diuinitatis personam per se subsistentem significare?*

ILLVD præterea fidelibus accuratè explanandũ est, Spiritũ sanctum ita Deũ esse, vt eum tertiam personam in diuina natura à Patre, & Filio distinctam, & voluntate productam confiteri oporteat, nam vt alia scripturarum testimonia omittantur, baptismi forma, quam Saluator noster do-

cuit, apertiſsimè oſtēdit, Spiritum ſanctum
Matth. 28. tertiam eſſe perſonam, quę in diuina natura
per ſe conſtet, & ab alijs diſtincta ſit. Quod
etiam Apoſtoli verba declarant, cùm inquit: Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti,
2. Cor. 13. & charitas Dei, & communicatio ſancti ſpiritus ſit cum omnibus vobis. Amen. Idem
vero multo apertius demonſtrant, quæ Patres in Conſtantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Macedonij amentiam addiderunt, & in Spiritum ſanctum Dominum, & viuificantem,
qui ex Patre Filioque procedit: qui cum
Patre & Filio ſimul adoratur & conglorificatur, qui locutus eſt per Prophetas. Quod
igitur Spiritum ſanctum Dominum confitentur, in eo declarant, quantum Angelis
antecellat: qui tamen nobiliſsimi ſpiritus à
Deo cōditi ſunt: illos enim omnes ſanctus
Paulus teſtatur eſſe adminiſtratorios ſpiritus, in miniſterium miſſos, propter eos, qui
Ad Heb. 2. hæreditatem capiunt ſalutis. Viuificantem
Deus eſt vita animæ. verò appellant, quod anima cũ Deo coniuncta magis viuit, quàm corpus animæ
coniunctione alitur, ac ſuſtinetur. Quoniam verò ſpiritui ſancto ſacræ literæ hanc
animæ cum Deo coniunctionem tribuunt,

rectiſsimè viuificantem Spiritum ſanctum vocari perſpicuum eſt. Iam vero quòd ſequitur. Qui ex Patre, Filioq́ue procedit, docendi ſunt fideles, Spiritum ſanctum à Patre, & Filio, tanquam ab vno principio, æterna proceſsione procedere: id enim eccleſiaſtica, regula, à qua Chriſtiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & diuinarum literarū & conciliorum auctoritate confirmatur. Nam Chriſtus Dominus cùm de Spiritu ſancto loqueretur, dixit: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur quod in ſcripturis ſacris Spiritus ſanctus nonnunquam ſpiritus Chriſti, interdum ſpiritus Patris appellatur: modo à Patre, modo à Filio mitti dicitur, vt æquè à Patre & Filio procedere non obſcurè ſignificetur. Qui ſpiritum Chriſti non habet, inquit ſanctus Paulus, hic non eſt eius, & idem ſpiritum Chriſti vocat, cùm ad Galatas inquit: Miſsit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra, clamantem Abba pater. Apud ſanctum Matthæū ſpiritus Patris appellatur: Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri: & Dominus in cœna inquit: Paracletus quem ego mittam vobis ſpiritum veritatis,

Spiritus ſancti proceſſio demonſtratur.

Concil. Florentinum.

Ioan. 19.

Ioã. 14. & 15.

Ad Rom. 8.

Ad Gal. 4.

Matth. 10.

Ioan. 15.

qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Tum alibi eundem Spiritũ sanctum à Patre mittendum affirmat his verbis: Quẽ mittet Pater in nomine meo. Ex quibus verbis cùm processionẽ Spiritus sancti intelligamus, perspicuũ est, eundem ab vtroq; procedere. Hæc sunt, que de Spiritus sancti persona tradenda erunt.

Ioan. 14.

6 *Cum opera Trinitatis sint indiuisibilia, qua rę peculiariter quidã effectus & donã illi tribuuntur?*

De admirandis Spiritus sancti effectibus & donis.

Docere præterea oportebit, quosdam esse Spiritus sancti admirabiles effectus, & amplissima quædam munera, quæ ab ipso tamquã à perenni bonitatis fonte, oriri & manare dicuntur. Quamuis enim sanctissimę Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint: ex ijs tamẽ multa Spiritui sancto propria tribuuntur, vt intelligamus illa in nos à Dei immensa charitate proficisci. nam cùm Spiritus sanctus à diuina voluntate, veluti amore inflammata, procedat, perspici potest, eos effectus, qui propriè ad Spiritum sanctum referuntur, à summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, vt Spiritus sanctus donum appelletur, nam doni vocabulo

Trinitatis opera indiuisibilia.

Cur peculiariter quędam opera Spiritui sancto tribuantur.

Spiritus sanctus cur donũ vocetur.

bulo ſignificatur id, quod benignè & gratuito, nulla ſpe remunerationis propoſita, donatur. Ac proinde quæcunque bona, & beneficia à Deo in nos collata ſunt (quid autem habemus, quod à Deo, vt inquit Apoſtolus, nõ acceperimus?) ea nobis Spiritus ſancti conceſſu & munere data eſſe, pio & grato animo agnoſcere debemus. 1.Cor.4.

Eius autem plures effectus ſunt. nam vt mundi creationem, creatarumque rerum propagationem & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemorauimus: viuificationem Spiritui ſancto propriè tribui paulò ante demõſtratum eſt, & Ezechielis teſtimonio confirmatur. Dabo, inquit, vobis Spiritum, & viuetis. Præcipuos tamẽ & maximè proprios Spiritus ſancti effectus Propheta enumerat, Spiritum ſapientiæ & intellectus. Spiritum conſilij & fortitudinis, Spiritum ſcientiæ & pietatis, & ſpiritum timoris Domini: quæ dona Spiritus ſancti vocantur: interdum autem Spiritus ſancti nomen eis tribuitur. Quare ſapienter Diuus Auguſtinus monet, animaduertendum eſſe, cum in ſacris literis huius vocis Spiritus ſancti mentio fit, vt dijudicare poſsimus, tertiam ne Trinitatis

Plures ſunt Spiritus ſancti effectus.

Ezech.37.

Spiritus ſancti dona.
Eſai.11.

D. Aug.lib. 15.de Trinit.cap.18. &.19.

personam, an eius effectus atque operatio nes significet. nam hæc duo eodem interua llo distinguenda sunt, quo etiam creatorem à rebus creatis differre credimus, Atque hæc eo diligentius explicanda sunt, quod ex hisce Spiritus sancti donis Christianæ vitæ præcepta haurimus, sentireq; possimus, an Spiritus sanctus in nobis sit. Verum præ cæteris eius amplissimis muneribus gratia illa prædicanda est, quæ nos iustos facit, signatque spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Hæc enim mentem nostram arctissimo amoris vinculo Deo iungit: ex quo fit, vt summo pietatis studio accẽsi nouam vitam instituamus, ac naturæ diuinæ participes effecti, filij Dei nominemur, & verè simus.

Argumentũ in nobis habitantis spiritus sancti.

Iustificatio nostra est spiritus sancti signaculum de qua copiosè agitur sess. 6. Cõci. Trid, 1. Ioan. 3.

DE NONO
Articulo.
CAPVT. X.

1 *Quis est nonus articulus, quibusq; de causis omnium frequentissimè populo inculcandus uenit?*

Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem.

QVANTA diligentia curare Pastores debeant, vt huius noni articuli veritatem

Cur prophetæ pla-

tem fidelibus explicent, si duo potissimùm considerentur, facilè cognosci poterit. Primum enim, teste Sancto Augustino, Prophetę planius, & apertius de Ecclesia, quàm de Christo locuti sunt, cum in eo multo plures errare ac decipi posse, quàm incarnationis sacramento præuiderent. Neque enim defuturi erant impij, qui, ad simiæ imitationem, quæ se hominem esse fingit, solos se Catholicos esse profiterentur, & Catholicam Ecclesiam apud se tantùm, non minus nefariè, quàm superbè affirmarent. Deinde si quis hanc veritatem firmo animo conceptam habuerit, facilè horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, vt quisque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus est, sed qui Ecclesiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cùm igitur fieri non posit, vt aliquis se hæresis peste commaculet, si ijs fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponantur: curent omni studio Pastores, vt fideles cognito hoc mysterio, contra aduersarij artes muniti, in fidei veritate perseuerent. Pendet autem hic articulus à superiori: quia cùm iam demonstratum sit, Spiritum sanctum omnis san-

nius de Ecclesia quam de Christo sint locuti.
Aug. con. 2. in Psal. 30.

Quis dicendus sit Hæreticus.

Verus noni articuli professor nequit dici Hæreticus.

Nonus articulus ab octauo pendet.

ſanctitatis fontem, & largitorem eſſe, nunc ab eodem Eccleſiam ſanctitate donatam confitemur.

2 *Quid peculiari ratio**n**e nomine Eccleſiæ, quidq; generatim denotatur?*

Eccleſia generatim cœtum ſignificat, ex quo hominũ genere ille ſit cõflatus nõ refert.

QVONIAM Eccleſiæ vocẽ Latini à Grecis mutuati, poſt diuulgatũ Euangeliũ ad res ſacras tranſtulerunt; quam vim habeat hoc vocabulum, aperiendũ eſt. Significat autem Eccleſia euocationem, verùm ſcriptores poſtea vſurparunt pro concilio & concione. Neque verò refert, vtrũ populus ille veri Dei, an falſæ religionis cultor extiterit. In Actis enim de Epheſino populo ſcritum eſt, cùm Scriba turbas ſedaſſet dixiſſe: Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Eccleſia poterit abſolui. Legitimam vocat Eccleſiam populum Epheſinum, Dianæ cultui addictum. Neque ſolum gentes, quæ Deum non nouerunt, ſed etiam malorum & impiorum hominum concilia interdum Eccleſia nominantur. Odiui, inquit Propheta, Eccleſiam malignantium, & cum impijs non ſedebo. communi verò deinde ſacrarum ſcripturarum conſuetudine hæc vox ad Remp. Chriſtianam, fidelium que tantum congregatio

Act. 19.

Pſalm 25.

Eccleſia peculiari & vſitata conſuetudine ſignificat omniũ.

nes

nes significandas vsurpata est: qui scilicet ad lucem veritatis, & Dei notitiam per fidem vocati sunt, vt reiectis ignorantiæ & errorum tenebris, Deum verum, & viuum piè & sanctè colant, illique ex toto corde inseruiant, atque, vt vnico verbo hæc res tota absoluatur, Ecclesia, vt ait S. Augustinus, est populus fidelis per vniuersum orbem dispersus.

fideliũ multitudinem, cæteræ significationes nominis ecclesiæ exponẽtur quęst. 9. huius art. S. August. in Psal. 149.

3 *Quæ potissimum mysteria in uocabulo Ecclesiæ contemplanda offeruntur?*

IN euocatione, quã Ecclesia significat, statim diuinę gratię benignitas & splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab alijs Rebuspublicis maximè differre. Illæ enim humana ratione & prudentia nitũtur: Hæc autem Dei sapientia & consilio constituta est, vocauit enim nos intimo quidem Spiritus sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum, & Prędicatorum opera, aut ministerio. Præterea ex hac vocatione quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerũ cognitio & possessio, is optimè perspiciet, qui animaduerterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, id est, congregatio diceretur. nam vt docet sanctus

Ecclesia quo à cæteris gentiliũ politijs differat.

Deus quomodo suam Ecclesiã vocarit.

Duplex Ecclesiæ vocatio.

Finis vocationis huius que est æternarũ rerum post cognitionẽ possessio.

Au-

August. In Psal. 77. &. 81. Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena & caduca tantum bona spectaret, quare merito Christianus populus, non Synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia, terrenis & mortalibus rebus contemptis, cælestes & æternas tantummodo consectatur.

Ecclesia quomodo differat à Iudæorum republica.

4 *Quibus modis Christianorum uniuersitas in sacris literis descripta inuenitur?*

Multa præterea nomina, quæ plena sunt mysterijs, ad Christianam rempub. significandam traducta sunt. nam & domus, & ædificium Dei ab Apostolo vocatur. Si tardauero, inquit ad Timotheum, vt scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Domus autem Ecclesia idcirco appellatur, quia sit veluti vna familia, quam vnus paterfamilias moderatur, & in qua est bonorum omnium spiritalium communio. Dicitur etiam grex ouium Christi, quarum ille ostium est, & Pastor: vocatur & sponsa Christi. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, inquit Apostolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios: Viri, diligite vxores ve-

1. Tim, 3.

Domus Dei cur sit dicta Ecclesia.

Grex ouiũ.

Spōsa Christi.

2, Cor. 11.

Ad Ehp. 5.

vestras, sicut & Christus diligit Ecclesiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Dicitur deniq; Ecclesia corpus Christi, vt ad Ephesios, & Colossēses licet videre. Et hæc singula plurimū valent ad fideles excitandos, vt se dignos immēsa Dei clementia & bonitate præbeāt, qui eos vt populus Dei esset, elegit. His verò explicatis, necesse erit, singulas Ecclesiæ partes enumerare, earumque differentias docere, quo magis Deo dilectæ Ecclesiæ naturam, proprietates, dona, & gratias, populus percipiat, & ob eam causam sanctissimum Dei numen laudare nunquam intermittat.

Corpus Christi.
Ad Eph. 1.
Ad Col. 1.
De Ecclesia militante & triumphante.

5 *Quæ sunt. Ecclesiæ partes, quæq; earundē est differentia?*

Ecclesiæ duæ potissimum sunt partes, quarum altera triumphans, altera militans vocatur. Triumphans est cœtus ille clarissimus, & fœlicissimus beatorum spirituum, & eorum, qui de mundo, de carne, de iniquissimo Dęmone triumpharunt, & ab huius vitæ molestijs liberi ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans verò Ecclesia, est cœtus omnium fideliū, qui adhuc in terris viuunt: quæ ideo militans vocatur, quod illi

Triūphans Ecclesia.
Militans Ecclesia.

illi cum immanissimis hostibus, mundo, carne, Satana, perpetuum sit bellum. Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendum est: sed eiusdem Ecclesiæ, vt antea diximus, partes duæ sunt, quarum vna antecessit, & cælesti patria iam potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cum Saluatore nostro coniuncta in sempiterna felicitate conquiescat.

Aug. lib. 12. de ciu. Dei capitulo. 9.

6 *Quibus hominum generibus Ecclesia militans concluditur?*

In Ecclesia militanti duo sunt hominum genera, bonorum & improborum: & improbi quidem eorundem sacramentorum participes, eandem quoque, quam boni, fidem profitētur, vita ac moribus dissimiles: boni verò in Ecclesia dicuntur ij, qui non solum fidei professione & communione sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ, & charitatis vinculo interse coniuncti, & colligati sunt: de quibus dicitur: Cognouit Dominus, qui sunt eius, possunt vero etiam homines aliquibus coniecturis opinari quinam sint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certo autem scire, minimè possunt. Quare existimandum non est, Christum saluatorem de hac Ecclesiæ parte

In Ecclesia militati duo sunt hominū genera. 1. Tim. 2. Electorum Ecclesia est incerta. Cōsulatur cap. 12. Sess. 6. Cōc. Trid. decreto de iustificatione.

Matth. 18.

parte locutum esse, cùm ad Ecclesiam nos remisit, eique vt pareamus præcepit. nam cùm illa sit incognita, cui certum esse poterit ad cuius iudicium confugiendum, & cuius auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum & diuinæ literæ & sanctorum virorum scripta testantur: in quam sententiam scriptum est illud Apostoli: Vnum corpus, & vnus spiritus.

Ecclesia militas bonos & malos complectitur.
Eph. 4.

7 *An Ecclesia militans bonos & malos suo sinu concludens, demonstrari possit?*

HÆC certè Ecclesia nota est, vrbiq; supra montē sitæ comparata, quæ vndiq; cōspicitur. nam cùm illi ab omnibus parendū sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantum, sed etiam malos complectitur, vt multis parabolis Euangelium docet, veluti cùm regnum cœlorum, id est, Militantem Ecclesiam simile esse sagenæ in mare missę commemorat: vel agro, in quo zizania superseminata sunt: vel areæ, in qua frumentum cum paleis continetur: vel decem virginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multo ante etiam in arca Noe, qua non solum munda, sed etiam immunda animantia concludebantur, huius Ecclesię figuram,

Ecclesia quibus figuris & similitudinibus designata.
Matth. 13.
Matth. 3.
Lucæ. 3.
Matth. 25.
Vide q. 17. huius articuli.
Genes. 7.

Duarũ Ecclesiæ partium diuersissimã esse sortem.

& similitudinem licet intueri: Quamuis autem bonos, & malos ad Ecclesiã pertinere, Catholica fides verè, & constanter affirmet: ex eisdem tamẽ fidei regulis fidelibus explicandum est, vtriusque partis diuersam admodum rationem esse: vt enim paleæ cum frumento in area confusæ sunt, vel interdum membra variè inter mortuo corpori coniuncta; ita etiam mali in Ecclesia continentur.

8 *Quinam Ecclesiæ militantis finibus non continentur?*

Tria hominum genera ab Ecclesia excluduntur.

Hæretici & schismatici sunt in potestate Ecclesiæ. Videatur c. 12. de sacramento pœnitentiæ Concil. Tri. ses. 14.

Scelerati fideles in Ecclesia per-

Tria tantummodo hominum genera ab ea excluduntur, primò infideles, deinde hæretici, & scismatici, postremò excommunicati. Ethnici quidem, quod in Ecclesia nunquam fuerunt, neque eam vnquam cognouerunt, nec vllius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt: Hæretici verò, atque schismatici, qui ab Ecclesia desciuerũt, neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quàm transfugæ ad exercitum pertineãt, à quo defecerunt. Non negandũ tamen, quin in Ecclesiæ potestate sint, vt qui ab ea in iudicium vocentur, puniãtur, & anathemate damnẽtur. Postremo etiam excommunicati, quod Ecclesiæ iudi-

iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De cæteris autem quãuis improbis & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est: idque fidelibus tradendũ assiduè, vt, si fortè Ecclesiæ antistitũ vita flagitiosa sit, eos tamẽ in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate distrahi certo sibi persuadeant.

seuerãt ses. 6 coc Tri. can. 18 de iustificatione. Antistites improbi suam potestatem non amittunt.

9 *Quæ est summatim nominis Ecclesiæ significationum uarietas?*

VNIVERSÆ etiã Ecclesiæ partes Ecclesiæ nomine significari solent, vt cũ Apostolus Ecclesiam, quę est Corinthi, Galatiæ, Laodicensium, Thessalonicensium nominat: priuatas etiã fideliũ familias Ecclesias vocat. nã Priscæ, & Aquilæ domesticam Ecclesiam salutari iubet. item alio in loco: Salutant vos, inquit, in Domino multum Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia. Ad Philemonem etiam scribens eandem vocem vsurpauit. Interdum quoq; Ecclesiæ nomine eius Præsides, ac Pastores significantur: Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesiæ: quo in loco præpositi Ecclesiæ designantur: sed locus etiã in quẽ populus siue ad cõcionem, siue

Ecclesię vniuersalis partes maiores etiam Ecclesiæ vocantur 2. Cor. 1. 1. Cor. 16. Ad Col. 4. 1. Thess. 1. Priuatæ fideliũ familiæ Ecclesiæ appellatur. Roman. 16. 1. Cor. 16. Matth 18. Ecclesia, pro ipsius pręposititis & Pa-

alicuius rei ſacræ cauſa conuenit, Eccleſia appellatur. Præcipuè verò in hoc articulo Eccleſia bonorum ſimul, & malorum multitudinem, nec præſides ſolum, ſed eos etiã qui parere debent, ſignificat.

ſtoribus aliquã vſurpatur. Eccleſia pro loco. Hic Eccleſia propriè accipitur pro omnium fideliũ tã bonorũ quã malorum multitudine.

10 *Quomodo Eccleſia Catholica inter tot populi Christiani genera eſt una?*

APERIENDÆ ſunt autẽ fidelibus huius Eccleſiæ proprietates, ex quibus licebit agnoſcere, quanto beneficio a Deo affecti ſint, quibus contigerit in ea naſci atq; educari, Prima igitur proprietas in Symbolo Patrũ deſcribitur: vt vna ſit: Vna enim, inquit, eſt columba mea, vna eſt ſpecioſa mea. Vocatur autem vna tanta hominum multitudo, quæ tam longè latè que diffuſa eſt, ob eas cauſas, quæ ab Apoſtolo ad Epeſios ſcriptæ ſunt. Vnum enim Dominum, vnam fidem, vnum Baptiſma tantum eſſe prædicat: Vnus eſt etiam eius rector, ac gubernator inuiſibilis quidem Chriſtus, quem æternus Pater dedit caput ſuper omnẽ Eccleſiam, quæ eſt corpus eius. Viſibilis autẽ is, qui Romanam cathedram Petri Apoſtolorum Principis legitimus ſucceſſor tenet.

Vnitas Eccleſiæ. Cant.6. Ad Eph.4. Ad Eph.1. Poſt inuiſibile Eccleſiæ caput neceſſario ſtatim oportuit viſibile caput. Videatur q.24. de ſacramento Ordinis.

11 *Quid de Romano Pontifice viſibili Eccleſiæ Chriſti capite ſentiendum eſt?*

De

DE eo fuit illa omniũ patrum ratio, & ſententia conſentiens, hoc viſibile capud ad vnitatem Eccleſiæ conſtituendam & conſeruandam neceſſarium fuiſſe, quod præclarè & vidit, & ſcripſit ſanctus Hieronymus, contra Ioainianum ijs verbis: Vnus eligitur, vt capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio, & ad Damaſum: Faceſſat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum ſucceſſore piſcatoris, & diſcipulo crucis loquor, Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuę, id eſt, Cathedræ Petri, communione conſocior, ſuper illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum agnum cõmederit, profanus eſt: Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio: quod & longè antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de vnitate Eccleſiæ loquens ait: Loquitur Dominus ad Petrum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hãc petram ædificabo Eccleſiam meam. Super vnum ædificat Eccleſiam: & quamuis Apoſtolis omnibus, poſt reſurrectionem ſuam parem poteſtatem tribuat, & dicat: Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos: Accipite Spiritũ ſanctum: tamen, vt vnitatem manife-

S. Hiero. in lib. 1. contra Ioui. plane in med, lib. Epiſ. ad Damaſ quæ incipit. Quoniam vetuſto.

B. Iren. lib. 3. con. Hæreti. cap. 3.
B. Cypr tracta. 3. de ſimpli. prælat.

nifestaret, vnitatis eiusdem originem, ab vno incipientem, auctoritate sua disposuit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Ignorantiæ tibi ascribi non potest, scienti in vrbe Roma, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omniũ Apostolorum caput Petrus: in quo vno Cathedræ vnitas ab omnibus seruaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent: vt iam schismaticus, & præuaricator esset, qui contra sigularem Cathedrã alteram collocaret. Post vero Basilius sic scriptum reliquit: Petrus collocatus est in fundamento: dixit enim: Tu es Christus filius Dei viui: & vicissim audiuit se esse petram: licet enim petra esset, non tamen petra erat vt Christus. Nam Christus verè immobilis petra; Petrus verò propter petrã. Dignitates enim suas Deus largitur alijs: sacerdos est, & facit sacerdotes: petra est, & petram facit, & quæ sua sunt largitur seruis suis. Postremò verò sanctus Ambrosius ait: Si quis obijciat, Ecclesiã vno capite sponso Iesu Christo contentam, preterea nullũ requirere: in promptu responsio est. Vt enim Christum Dominum singulorũ sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam

Optatus in initio lib. 2. contra Parme. Donati.

S. Basil. homil. 29. quæ est de pœnitentia.

S. Ambr.

etiam præbitorem habemus: (nam ipse est qui baptizat & qui absoluit, & tamen is homines sacramentorum externos ministros instituit) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis vicariũ, & ministrum præfecit. Nam cùm visibilis Ecclesia visibili capite egeat; ita Saluator noster Petrum vniuersi fidelium generis caput, & Pastorem constituit, cùm illi oues suas pascendas verbis amplissimis commendauit, vt qui ei successit, eandem planè totius Ecclesiæ regendæ & gubernandæ potestatem habere voluerit. Vnus præterea idemq; est spiritus, inquit Apostolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atq; anima corporeis mẽbris vitam impertitur. Ad quam vnitatẽ seruandã cùm Ephesios hortaretur, inquit: Soliciti seruare vnitatẽ spiritus in vinculo pacis, vnũ corpus & vnus spirit9. Quemadmodũ enim humanũ corpus multis cõstat mẽbris, eaq; ab vna anima aluntur, quæ oculis visum, auribus auditum, & alijs sensibus diuersas vires subministrat: ita corpus Christi mysticũ, q est Ecclesia, ex multis fidelibus cõpositum est. Vna quoque est spes, vt in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam vocati sumus:

In Petro omnes Rom. Pontifices Primatũ super omnem Ecclesiam acceperunt.

1. Cor. 12.

Ephe. 4.

Ibidem.

ſiquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam vitam, ſperamus. Vna eſt denique fides, quæ omnibus tenenda eſt ac præferenda. Non ſint, inquit Apoſtolus, in vobis ſchiſmata: atq; vnum baptiſma, quod quidem eſt Chriſtianæ fidei ſacramentum. Altera proprietas Eccleſiæ eſt, vt ſit ſancta: quod à Principe Apoſtolorum accepimus eo loco: Vos autem genus electum, gens ſancta.

1.Cor.1.

Sanctitas Eccleſiæ.

1.Petri.2.

12 *Quomodo Eccleſia Chriſti inter tot peccatores dicitur ſancta?*

Prima ratio.

Appellatur ſancta, quod Deo conſecrata dedicataque ſit. Sic enim cætera huiuſcemodi, quanquam corporea ſint, ſancta vocari conſueuerunt, cùm diuino cultui addicta, & dedicata ſunt: cuius generis ſunt in lege veteri vaſa, veſtes, & altaria: in qua primogeniti quoque, qui Deo altiſsimo dedicabantur, ſancti ſunt appellati. Nec mirum cuiquam videri debet, Eccleſiam dici ſanctam, tametſi multos peccatores continet: ſancti enim vocantur fideles, qui populus Dei effecti ſunt, quiue ſe fide & baptiſmate ſuſcepto, Chriſto conſecrarunt: quamquam in multis offendunt, & quæ polliciti ſunt, non præſtant, quemadmodum etiam

Omnes fideles generatim dicũtur ſancti.

qui

qui artem aliquā profitentur, etsi artis præcepta non seruent, nomē tamen artificum retinēt. Quare D. Paulus Corinthios sanctificatos & sanctos appellat: in quibus nōnullos fuisse perspicuum est, quos vt carnales, & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda est, quod veluti corpus cum sancto capite Christo Domino, totius sanctitatis fonte coniungitur, à quo Spiritus sancti charismata, & diuinæ bonitatis diuitiæ diffunduntur. Præclarè sanctus Augustinus interpretatus verba illa Prophetæ, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum, Audeat, inquit, & corpus Christi, audeat & vnus ille homo clamans à finibus terræ, cum capite suo, & sub capite suo dicere, sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi, & remissionis peccatorum. Ac paulò post: Si Christiani omnes, & fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt. Accedit etiam quod sola Ecclesia legitimum sacrificij cultum, & salu-

1. Cor. 1.

Secunda ratio.

S. August. in Psalm. 85.

Ad Gal. 3.

Tertia ratio.

lutarem habet sacramentorum vsum, per quæ tanquam efficacia diuinæ gratię instrumenta, Deus veram sanctitatem efficit: ita vt quicunque verè sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non posint. Patet igitur Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam, quidem: quoniam corpus est Christi, à quo sanctificatur, cuiusque sanguine abluitur.

13 *Qua ratione Ecclesia Christi est Catholica?*

Ecclesiæ. vniuersitas. Tertia proprietas Ecclesiæ ea est, vt Catholica nempe vniuersalis, vocetur: quæ appellatio verè illi tributa est: quoniam vt testatur sanctus Augustinus: A solis ortu vsque ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Neque enim vt in humanis Rebus pub. aut hæreticorum conuentibus, vnius tantum regni terminus, aut vno hominum genere Ecclesia definita est: verum omnes homines, siue illi Barbari sint, siue Scythæ, siue serui, siue liberi, siue masculi, siue fœminæ, charitatis sinu complectitur. Quare scriptum est: Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnũ, De Ecclesia dicit Dauid: Postula à me, & dabo tibi gentes hęreditatem tuã, & possessionem tuã terminos terræ. Item: Memor

S.Aug.ser. 131.&. 181. de tempore.

Apoca. 5.

Psal. 2.

ero

erò Raab, & Babylonis scientiũ me: & Homo natus est in ea. Præterea omnes fideles qui ab Adam in hunc vsque diem fuerunt, quiue futuri sunt, quamdiu mũdus extabit, verã fidẽ profitentes ad eandẽ Ecclesiã pertinent, quæ super fundamẽto Apostolorũ fundata est, ac Prophetarũ, qui omnes in illo lapide angulari Christo, qui fecit vtraque vnũ, & pacẽ ijs qui prope & ijs qui longè, annunciauit, constituti sunt & fundati. Vniuersalis etiã ob eã causam dicitur, quod omnes qui salutẽ æternã consequi cupiunt, eã tenere & amplecti debeant, non secus ac qui arcã, ne diluuio perirent, ingressi sunt. Hæc igitur veluti certissima regula tradenda est, qua vera & falsa Ecclesia indicetur. Psal. 86. Ephe. 2.

14 *Quo pacto Ecclesia Christi etiam Apostolica dicitur?*

EX origine etiam quam reuelata gratia ab Apostolis ducit, Ecclesiæ veritatem agnoscimus: siquidem eius doctrina veritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab Apostolis iam olim tradita, & in omnem orbem terrarum disseminata. Ex quo fit, vt nemo dubitare possit, impias hæreticorum voces longè à veræ Ecclesiæ fide abesse, cũ doctrinæ Ecclesiæ, quæ ab Apostolis

Ecclesię veręà falsa dignoscendę certissima regula.

Apostolica Ecclesia.

Ecclesia. hæreticorũ nũ pont, esse vera Chrsti Ecclesia,

ſtolis ad hanc diem prædicata eſt, aduerſen-
tur. Quare vt omnes intelligerent, quæ nã
eſſet Eccleſia Catholica, Patres in Symbo-
lo illud diuinitùs addiderunt, Apoſtolicã.
Etenim Spiritus ſanctus, qui Eccleſiæ præ
ſidet, eam non per aliud genus miniſtro-
rum, quàm per Apoſtolicum gubernat, qui
ſpiritus primum quidem Apoſtolis tribu-
tus eſt, deinde verò ſumma Dei benignita-
te ſemper in Eccleſia manſit.

Symb. Conſtant.

15 *Poteſt ne Eccleſia in fidei aut morũ dogmatibus errare?*

QVEMADMODVM hæc vna Eccleſia errare nõ poteſt in fidei ac morũ diſciplina tradenda, cùm à Spiritu ſancto gubernetur, ita cæteras omnes, quæ ſibi Eccleſiæ nomen arrogant, vt quæ Diaboli ſpiritu ducantur, in doctrinæ, & morũ perniciosiſſimis erroribus verſari neceſſe eſt.

16 *Quibus præcipue figuris Chriſti Eccleſia in ueteri teſtamento eſt adumbrata?*

QVONIAM magnã vim habẽt figuræ veteris Teſtamẽti ad excitãdos fidelium animos, reuocãdamque rerum pulcherrimarũ memoriam, cuius rei potiſsimum cauſa Apoſtoli his vſi ſunt: illam quoque doctrinæ partem, quę magnas vtilitates habet,

Coniungatur hæc quæſtio. cũ. 4. & 9. queſtio. huius articuli.

bet, Parochi non prætermittent. In his autem illustrem significationem habet arca Noe, quę ob eam rem tantum diuino iussu constructa est, vt nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet, quam Deus sic constituit, vt, quicunq; per baptismum allam ingrederentur, ab omni mortis æternæ periculo tuti esse possent: qui verò extra illam essent, quemadmodum ijs euenit, qui in arcam recepti non sunt, suis sceleribus obruerentur. Alia figura est magna illa ciuitas Hierusalem, cuius nomine scripturæ sæpius sanctam Ecclesiam significant. Nimirum in illa sola offerre Deo sacrificia licebat: quia in sola etiam Dei Ecclesia, neque extra eam vsquã, verus cultus, verumq; sacrificium reperitur, quod Deo placere vllo modo posfit.

Gen. 6. Arca Noe.

Ciuitas Hierusalem.

Extra Ecclesiã Catholicam non est verus Dei cultus verum que sacrificium.

17. *Quanam ratione credere Christi Ecclesiã ad articulos fidei pertinet?*

ET si quiuis ratione & sensibus percipit Ecclesiam, idest, hominum conuentũ, in terris esse, qui Christo Domino addicti, & consecrati sunt, neq; ad eam rem animo concipiendam fide opus esse videatur; cum nec Iudæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamẽ illa muysteria quæ in sancta Dei Eccle-

Sensus noni articuli

Eccleſia contineri partim declaratum eſt, partim in ſacramēto Ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illuſtrata, non vllis rationibus cōuicta, intelligere poteſt. Cùm igitur hic articulus non minus, quàm cæteri, intelligentiæ noſtræ facultatem & vires ſuperet: iure optimo confitemur nos Eccleſiæ ortum, munera & dignitatem non humana ratione cognoſcere, ſed fidei oculis intueri.

18 *Per quem Eccleſia Catholica eſt condita, & unde tāta eius poteſtas proceſsit?*

NON homines huius Eccleſiæ auctores fuerunt, ſed Deus ipſe immortalis, qui eā ſuper firmiſsimam petram ædificauit, teſte Propheta: Ipſe fundauit eā Altiſsimus: quam ob cauſam hæreditas Dei, & Dei populus appellatur. Nec poteſtas, quam accepit, humana eſt, ſed diuino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ viribus cōparari non poteſt: ita etiam fide ſolum intelligimus in Eccleſia claues regni cœlorū eſſe, eiq; poteſtatem peccata remittendi, & excommunicandi, verumque Chriſti corpus conſecrandi traditam: deinde ciues qui in ea morantur, non habere hic ciuitatem permanentem, ſed futuram inquirere. Vnam

Pſalm. 89.

Poteſtas ecclaſię à Deo proceſsit.

Regni cælorū claues ſolū in Eccleſſa inueniuntur.

Hebr. 13.

igitur Ecclesiam sanctam, & Catholicam esse, necessario credendum est.

19 *An ut in Deum, ita in Ecclesiã credendũ est?*

Tres Trinitatis personas Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, ita credimus, vt in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, sanctam, & non in sanctam Ecclesiam credere profitemur, vt hac etiam diuersa loquendi ratione, Deus omnium effector à creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt beneficia diuinæ bonitati accepta referamus.

Credimus Ecclesiam, sed non in Ecclesiam.

20 *Extrema huius articuli clausula, Sanctorum communionem, quidnam sibi uult?*

Cum sanctus Ioannes Euangelista de diuinis mysterijs ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: Vt & vos, inquit, societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre & cũ Filio eius Iesu Christo. Hæc societas in cõmunione sanctorũ sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. Vtinam verò in eo explicando ecclesiarum præsides, Pauli & aliorum Apostolorum diligentiam imitarentur. Est enim non solùm quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaque

1. Ioan. 1. De mutua Christianorũ omnium inter se societate & fraternę necessitudinis nexu plura dicentur. q. 9. c. 9. de oratione Dominica.

Quanti sit momenti

ſocietatem ſanctorum referri.

vberrimorum fructuũ, ſed etiam quis vſus myſteriorum eſſe debeat, quæ Symbolo continentur, declarat: omnia enim ejus rei cauſa perueſtiganda ſunt, ac percipienda, vt in hanc tam amplam & beatam ſocietatem ſanctorum admittatur, admiſsique conſtantiſsimè perſeueremus cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine. In primis igitur fideles docendi ſunt hunc articulum eſſe illius, qui de vna ſancta Eccleſia Catholica antea poſitus eſt, veluti explicationem quandam. Vnitas enim ſpiritus, à quo illa regitur. efficit, vt quidquid in eam collatum eſt, commune ſit, omnium enim ſacramentorum fructus ad vniuerſos fideles pertinet: quibus ſacramentis, veluti ſacris vinculis. Chriſto connectuntur & copulantur, & maximè omnium baptiſmo, quo tanquam ianua, in Eccleſiam ingredimur. Hac autem ſanctorum communione, ſacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo ſignificant illis verbis. Confiteor vnum baptiſma. Baptiſmum verò in primis Euchariſtia, & deinceps cætera ſacramenta conſequuntur. Nam etſi hoc nomen omnibus ſacramentis

Ad Col. 2.

In Eccleſia quomodo omnia dona ſint communia.

Sacramenta ſunt ſacra vincula.

Sanctorũ cõmunio in ſacramentorũ cõmunione præcipuè ſpectatur.

Symb. Conſtant.

con-

conuenit, cũm Deo nos coniungant, illiusque participes, cuius gratiam recipimus, efficiant: magis tamen proprium eſt Eucharistiæ, qui hanc efficit communionem. Sed alia etiam communio in Eccleſia cogitanda eſt. Quæcũque enim piè ſanctèque ab vno ſuſcipiuntur, ea ad omnes pertinent, & vt illis proſint, charitate quæ non quærit, quæ ſua ſunt, efficitur. Id verò cum S. Ambroſij teſtimonio comprobatur, qui locum illum Pſalmi explanans, Particeps ego ſum omnium timentium te, inquit, Sicut membrum particeps eſſe dicimus totius corporis, ſic coniunctum omnibus timentibus Deum. Quare Chriſtus eam nobis orandi formam præſcripſit, vt diceremus: Panem noſtrum, non meum: ac reliqua eius generis, non nobis tantum, ſed omnium ſaluti & commodis proſpicientes. At verò hæc bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptiſsima ſimilitudine in ſacris literis ſæpe demonſtratur. nam in corpore multa ſunt mẽbra: ſed etſi multa ſunt, vnum tamen corpus conſtituunt, in quo ſingula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec verò omnia eandem dignitatem habent, aut æquè vtiles

Charitate efficimur participes omnium bonorum quę in Eccleſia fiunt.

S. Ambr. in Pſal. 118. ſer. 6.

Matth. 6.

& decoras functiones exequuntur, nullique suum, sed totius corporis commodum, atque vtilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, & connexa sunt, vt si vnum aliquod dolore afficitur, cætera item naturæ cognatione & consensu doleant: si contra bene affectum est, communis sit omnibus ille iucunditatis sensus. Atque hæc eadem in Ecclesia licet contemplari: in qua etsi diuersa sunt membra, nempe variæ nationes, Iudæorum, Gentium, liberi & serui, pauperes & diuites, cùm tamen baptismo initiantur, vnum corpus cum Christo fiunt, cuius ille caput est. Vnicuique præterea in hac Ecclesia suum munus assignatũ est. Vt enim alij in ea Apostoli, alij doctores, omnes vero publicæ vtilitatis causa sunt constituti: ita aliorum est præesse, ac docere: aliorum item parere, & subiectos esse. At vero tot tantisque muneribus, ac bonis diuinitus collatis, illi fruuntur, qui in charitate vitam Christianam degunt, iustique & chari Deo sunt. Membra verò mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, & à Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, vt huius corporis membra esse desinant, sed cùm sit mortua, fructum spiritua-

Functionũ in Ecclesia varietas.

Sceleribus capitalibus obstricti fructum spiritualẽ non percipiunt.

ritualem, qui ad iustos, & pios homines peruenit, non percipiunt, tametsi, cùm in Ecclesia sint, ad amissam gratiam, vitamq; recuperandam ab ijs adiuuantur, qui spiritu viuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi. Nec verò tantum communia sunt ea dona, quæ homines charos Deo, ac iustos reddunt, sed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur scientia, prophetia, donum linguarum ac miraculorum, & cætera huius generis: quæ dona malis etiam hominibus, non priuatæ, sed publicæ vtilitatis causa, ad ædificandam Ecclesiam conceduntur. nam sanitatis gratia, non illius qui ea præditus est, sed ægroti curandi causa tributa est. Ac nihil tandem à verè Christiano homine possidetur, quod sibi cum cæteris omnibus commune esse non existimare debeat, quare ad subleuandam indigentium miseriam prompti ac parati esse debent: nam qui huiusmodi bonis ornatus est, si viderit fratrẽ suum egere, nec illi subuenerit, is Dei charitatem non habere planè conuincitur. Quæ cùm ita se habeant, satis constat eos, qui in hac sancta communione sunt, quadam

Gratiæ gratis datę in Ecclesia etiam communes.

1. Ioan. 3.

fęlicitate perfrui, & verè illud dicere posse: Quā dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: & Beati, qui habitant in domo tua Domine.

Psalm. 83.

DE DECIMO Articulo.

CAPVT. XI.

1 *Quis est decimus articulus, quidq; credendum proponit?*

Remissionem peccatorum:

Sine certa articulorū Symboli fide nemo saluatur.

NEMO est, qui, cùm videat hunc articulum, de remissione peccatorū in cæteris fidei articulis numeratum esse dubitare possit, eo non solum diuinum aliquod mysterium, sed etiam ad salutem cōparandam maximè necessarium contineri Nam antea declaratum est, sine certa eorū fide, quæ in Symbolo credenda proponūtur, nemini ad Christianam pietatē aditū patère Verùm si id, quod per se omnibus notū esse debet, aliquo etiā testimonio confirmandum videatur, satis illud erit, quod Saluator noster paulò antè ascensum in cœlum, de ea re testatus est, cùm discipulis sensum aperuit, vt intelligerent scripturas: Oportebat, inquit, Christum pati, & resur-

Lucæ. 14.

surgere à mortuis tertia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma. Quæ verba si Parochi animaduerterint, facilè intelligent, cùm cætera quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum verò præcipuè huius articuli diligenter explicandi magnam eis à Domino necessitatem impositã esse. Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere non solum peccatorum remissionem in Catholica Ecclesia reperiri: de qua Esaias prædixerat: Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas: sed etiam potestatem peccata remittendi in ea esse: qua si ritè, & secũdũ leges à Christo Domino præscriptas Sacerdotes vtãtur, verè peccata remitti, & cõdonari credẽdũ est.

Potestatem peccata remittendi verè esse in Ecclesia.

Esaie. 33.

2 *Qua ratione peccata in Ecclesia remittuntur?*

HÆC venia cũ primum fidem profitẽtes sacro baptismo abluimur, adeò cumulatè nobis datur, vt nihil aut culpæ delẽdum, siue ea origine contracta, siue quid propria voluntate omissum, vel commissum sit, aut pœnæ persoluendum relinquatur. Verùm per baptismi gratiam nemo tamẽ ab omni

Culpa omnis & pœna baptismo remittitur.

Hæc latiùs, vbi de Baptismo agetur.

Baptismo non tollitur omnis concupiscentia.

Necessariũ fuit Ecclesiæ relinquere potestatẽ peccata remittendi alia etiã ratione quã per baptismi sacramentũ propter relabendi pronitatem.

Illud pluribus de sacramento pœnitentiæ explicabitur.

Pœnitentiæ sacramentũ In scripturis manifestissimum.

Matth. 18.
Ioan. 20.

naturæ infirmitate liberatur, quin potius, cum vnicuique aduersus concupiscentiæ motus, qui nos ad peccata incitare non desinunt, pugnandum sit, vix vllum reperias, qui vel tam acriter resistat, vel tam vigilanter salutem suam tueatur, vt omnes plagas vitare possit. Cum igitur necesse fuerit in Ecclesia potestatem esse peccata remittendi alia etiam ratione, quàm baptismi sacramento, claues regni cœlorũ illi concreditæ sunt, quibus possint vnicuique pœnitenti, etiam si vsque ad extremum vitæ diem peccasset, delicta condonari. Clarissima huius rei testimonia in sacris literis habemus: nam apud sanctum Matthæum Dominus ita ad Petrum loquitur: Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcunq; ligaueris super terram erit ligatum & in cœlis. & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Itẽ: Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Deinde sanctus Ioannes testatur: Dominum cum insufflasset Apostolis dixisse: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittũtur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

Cer-

3 *Certis ne peccatis, & temporibus, potestas remittendi peccata est concessa?*

Non est existimandum hanc potestatē certis quibusdam peccatorū generibus definitam esse: nullum enim tam nefarium facinus vel admitti, vel cogitari potest, cuius remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat; quemadmodum etiam nemo adeò improbus, & scelestus fuerit, quem, si erratorum suorū verè pœniteat, certa ei veniæ spes proposita esse non debeat. Sed neque hæc eadem potestas ita circumscribitur, vt præfinito solum aliquo tēpore ea vti liceat. nam quacunque hora peccator ad suauitatē redire voluerit, reijciendum non esse docuit Saluator noster, cùm Principi Apostolorū interroganti quoties peccatoribus ignoscendum esset, an septies, respondit: Non septies, sed vsque septuagies septies.

Potestatis remittendi peccata amplitudo.

Matth. 16.

4 *An omnibus Christianis citra ullas leges potestas remittendi peccata est concessa?*

Si ministros diuinę huius potestatis spectemus, ea minus latè patère videbitur. Dominus enim non omnibus, sed Episcopis tantum, & sacerdotibus tam sancti muneris potestatem dedit. Idem etiam censendum erit, quod ad rationem eius potestatis exer-

Soli Sacerdotes intervenientibus tantum sacramentis remittunt

in Eccleſia peccata.

cende pertinet. nam per ſacramenta ſolum, ſi eorum forma ſeruetur, peccata remitti poſſunt: aliter enim nullum ius à peccatis ſoluendi Eccleſiæ datum eſt, ex quo ſequitur, tum ſacerdotes, tum ſacramenta ad peccata condonanda, veluti inſtrumenta valere: quibus Chriſtus Dominus auctor ipſe & largitor ſalutis, remiſsionem peccatorũ & iuſticiam in nobis efficit.

Chriſtus primaria cauſa remiſsionis peccatorũ, ſacerdotes autem & ſacramenta inſtrumẽtales.

5 *Vnde potiſsimum dignitas Eccleſiæ in remittendis peccatis intelligitur?*

Vt fideles cæleſte hoc munus quod ſingulari in nos Dei miſericordia Eccleſiæ donatum eſt, magis ſuſpiciant, atque ad eius vſum, & tractationem ardentiori pietatis ſtudio accedant, conabitur Parochus huius gratiæ dignitatem, & amplitudinem demonſtrare: ea autem ex hoc potiſsimum perſpicitur, ſi cuius virtutis ſit peccata remittere, & homines ex iniuſtis iuſtos reddere, diligenter expoſitum fuerit. Conſtat enim, infinita & immenſa Dei vi hoc effici: quum eandem in excitandis mortuis, & in mundi creatione neceſſariam eſſe credimus. Quod ſi etiam, vt Auguſtini ſententia confirmatur, maius opus exiſtimandum eſt, aliquem ex impio, pium facere, quam ce-

Quid ſit, & quanti ſit peccata remittere.

D. Auguſt. tract. 71 in Ioan.

cęlum & terram ex nihilo creare, cum ipſa creatio non niſi ex infinita virtute poſsit exiſtere. conſequens eſt, vt multo magis peccatorum remiſsio infinitæ poteſtati tribuenda ſit.

6 *An aliquis præter ſolum Deum propria au ctoritate peccata remitit?*

Veriſsimas eſſe priſcorum Patrum voces agnoſcimus, quibus confitentur ab vno Deo peccata hominibus condonari, neq; ad alium auctorē, quàm ad ſummam eius bonitatem, & potentiam tam mirificum opus referendum eſſe. Ego ſum, inquit ipſe, Dominus per Prophetam, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas. Nam ſcelerum remittendorum eadem ratio videtur eſſe, quam in pecunia debita ſeruare oportet. Quemadmodum igitur à nemine, niſi à creditore pecunia, quæ debetur, remitti poteſt: ita, cum vni Deo peccatis obſtricti ſimus, (ſi quidē quotidie oramus, Dimitte nobis debita noſtra) perſpicuū eſt à nemine, præter illum debita nobis condonari poſſe.

Solus Deus peccata remittit quod ſimilitudine declaratur.

Iſai.43.

7 *Fuit ne poteſtas remittendi peccata ante Chriſtum natum ulli mortalium cōceſſa?*

Hoc admirabile & diuinum munus, ante quam Deus homo fieret, nulli creatæ natu-

Primus omnium hom

Christus potestatem accepit verè peccata remitendi, & per illum Sacerdotes.
Math 9.
Marc.2.

ræ imperitum eſt. Primus omnium Chriſtus, Saluator noſter vt homo, cum idem Deus verus eſſet, hoc munus à cæleſti patre traditum accepit. Vt ſciatis, inquit, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico, ſurge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Cùm igitur homo factus eſſet, vt hominibus hanc peccatorum veniam largiretur, priuſquam in cęlum aſcenderet, vt ibi ad dexteram Dei in perpetuum ſederet, eam poteſtatem Epiſcopis & presbyteris in Eccleſia conceſsit. quanquam, vt antea docuimus, Chriſtus ſua auctoritate, cęteri vt eius miniſtri, peccata dimittunt. Quamobrem ſi, quæ infinita virtute effecta ſunt, maximè admirari, & ſuſcipere debemus: ſatis intelligimus. pretioſiſsimum hoc munus eſſe, quod Chriſti Domini benignitate Eccleſiæ donatum eſt.

8 *Qua uirtute homines peccatorum ſuorum ueniam conſequuntur?*

Chriſti ſanguine peccata remitti.

Ipſa etiam ratio, qua Deus, clementiſsimus Pater mundi peccata delere conſtituit, animos fidelium ad huius beneficij magnitudinem: contemplandam vehementer excitabit: ſanguine enim vnigeniti ſui filij ſce-

ſcelera noſtra expiari voluit, vt pœnam quam nos pro peccatis commeruimus, vltro ille perſoluerit, iuſtuſque pro iniuſtis damnaretur, innocens pro reis morte acerbiſsima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, non corruptibilibus auro, & argento redemptos eſſe, ſed pretioſo ſanguine, quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati: facilè ſtatuemus, nihil nobis ſalubrius contingere potuiſſe, hac remittendi peccata poteſtate, quæ inexplicabilem Dei prouidentiã, ſummãque erga nos Charitatẽ oſtẽdit. ex hac autẽ cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, neceſſe eſt.

9 *Quo maximè pacto cernitur amplitudo beneficij quod in poteſtate clauium offertur?*

QVI Deũ mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorũ ex Chriſti morte, & cruce conſecutus eſt, ſtatim amittit, & omnino paradiſi aditu, quem prius interclusum Saluator noſter paſsione ſua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cùm in mentem venit, facere non poſſumus, quin humanæ miſeriæ conſideratio vehementer ſolicitos nos habeat. Verùm ſi animum ad hanc admirabilem poteſtatem referamus, quæ Eccleſiȩ diuinitus tributa eſt: & hu-

Mortalis peccati enormitas.

Quantum ſit Dei beneficium in poteſtatẽ clauiũ Eccleſiæ conceſſum.

& huius articuli fide confirmati, oblatam vnicuique facultatem credamus, vt possit, diuina ope adiutus in pristinum dignitatis statum restitui; tunc verò cogimur summo gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profectò, si grata, & iucunda medicamenta videri solent, quæ nobis medicorū arte, & industria, cùm graui aliquo morbo laboramus, parantur: quāto iucūdiora esse debēt ea remedia, quę Dei sapientia ad animorū curationē, atq; adeo ad vitā reparandā instituit? cū presertim nō quidē dubiā salutis spem, vt medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, sed certissimā ijs, qui sanari cupiunt, salutem afferant.

Simile.

10 *Cur, ac quomodo remedia in potestate clauium Ecclesiæ tributa Christiani frequētare debent?*

Frequentandum pœnitentię sacramentum.

ERVNT fideles hortandi, postquā tam ampli & præclari muneris dignitatem cognouerunt, vt illud etiam studeant ad suū commodū religiose conuertere. Vix enim fieri potest, vt qui re vtili, & necessaria non vtatur, eam contemnere non existimetur: præsertim verò cùm Dominus hanc Potestatem remittendi peccata ea re tradiderit Ecclesiæ, vt omnes hoc salutari remedio vte-

vterentur. nam quemadmodum nemo sine baptismo expiari potest: ita quicunque baptismi gratiam, mortiferis sceleribus amissam, recuperare voluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ sacramentum, confugiat necesse est. Verùm hoc loco admonendi sunt fideles, ne, tam ampla veniæ facultate proposita, quam etiam nullius tẽporis termino definiri declarauimus, vel ad peccandum faciliores, vel ad resipiscendum tardiores reddãtur: in altero enim cum iniuriosi, & contumeliosi in hanc diuinam potestatem manifestè deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero verò, magnopere verendum est, ne morte præoccupati, frustra peccatorum remissionem confessi fuerint, quam tarditate, & procrastinatione merito amiserunt.

Facilitas peccandi, & dilatio resipiscendi ex magnitudine gratiæ, quæ in potestate clausum Ecclesiæ conceditur, non est inducenda.

DE VNDECIMO Articulo.

CAPVT. XII.

1 *Quis est undecimus articulus, quique sacræ literæ de eodem tradunt?*

Carnis resurrectionem.

MAgnam huius articuli vim esse ad fidei nostrę veritatem stabiliendam, id

Resurrectionis articulus scrima-

pturis prę- cipuè est confirmatus.

maximè ostendit, quod diuinis literis non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur. quod quidem cum in alijs Symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest, hoc veluti firmissimo fundamēto salutis nostræ spem nixam esse. nā vt Apostolus ratiocinatur: Si mortuorum resurrectio non est, neq; Christus resurrexit: quod si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra. In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & studij ponet, quàm in eo euertendo multorū impietas laborarit. magnas enim & prçclaras vtilitates ex ea cognitione ad fideliū fructū redundare, paulò post demonstrabitur.

2 *Cur Apostoli resurrectionem hominum, hic carnis resurrectionem appellarunt?*

Animæ immortalitas ex Symbolo probatur.

DOCERE voluerat illi hac loquēdi forma, quòd necessariò ponendū est, animā esse immortalē: quare ne quis fortè etiā simul cum corpore interijsse, vtrumque verò in vitam reuocari existimaret, cùm animam plurimis sacrarum literarum locis immortalem esse planè constet, ob eam rem carnis tantum suscitādæ mentio in articulo facta est, & quamquam sæpe etiam in sacris scri-

Carnis varia acceptio.

ſcripturis caro integrum hominem, vt eſt apud Eſaiam: Omnis caro fœnum: & apud ſanctum Ioánem: Et verbum caro factum eſt, ſignificet: hoc tamen loco carnis vox corpus declarat: vt duarum partium, animæ & corporis quibus homo conſtat, alteram tantum nempe corpus corrumpi, & in puluerē terræ, ex qua compactum eſt, redire, animam verò incorruptam manere, intelligamus. At verò cum nemo, niſi mortuus fuerit, ad vitam reuocetur, anima propriè non dicitur reſurgere. Carnis quoque mentio facta eſt, illius hæreſis confutandæ cauſa, quæ viuo Apoſtolo, Hymenæi & Phileti fuit: qui aſſerebant, cùm de reſurrectione in ſcripturis ſacris ageretur, non de corporea, ſed de ſpirituali, qua à morte peccati ad vitam innocentem reſurgitur, accipiendum eſſe. Itaque his verbis planum fit, eum errorem tolli, & veram corporis reſurrenem confirmari.

Eſai.4. Ioan.1.

Corpus ſolum corumpitur.

Anima cum non intereat, non reſurgit.

3 *Quibus potiſsimum rationibus doctrina de uera corporũ reſurrectione eſt ſtabiliẽda?*

Illuſtranda eſt huius articuli veritas exemplis ex veteri nouoque teſtamento, & ex omni Eccleſiaſtica hiſtoria depromptis. alij enim ab Helia, & Heliſeo in veteri teſta-

Carnis reſurrectio exẽplis ſcripturę & teſtimonijs

comprobatur. ſtamento, alij pręter eos quos Chriſtus Dominus à morte excitauit, à ſanctis Apoſtolis, alijſque permultis ad vitā reuocati ſunt: quæ reſurrectio multorum huius articuli doctrinam cōfirmat. Vt enim plures à morte excitatos credimus: ita vniuerſos ad vitam reuocatum iri credendum eſt. quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex huiuſmodi miraculis capere debemus, ille eſt, vt ſummā fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa teſtimonia, quæ Parochis, qui in ſacris literis mediocriter verſati ſunt, facile occurrent. Illuſtriora verò loca ſunt in veteri quidem Teſtamento, quæ leguntur

Iob.19. apud Iob, cum ait ſe in carne ſua conſpe-

Dan.12. cturum Deum ſuum: & apud Danielem de ijs qui in puluere terræ dormiunt, alios in vitam ęternam, alios in opprobrium ſempiternum euigilaturos: in nouo autem te-

Matth.22. ſtamento, quæ ſanctus Matthæus refert de diſputatione, quam Dominus cum Sadducæis habuit: præterea, quæ Euangeliſtæ

1.Cor.15. narrant de extremo iudicio. Atque huc etiā

1.Theſſ.4. referenda ſunt, quæ Apoſtolus ad Corinthios, & ad Theſſalonicenſes ſcribens, accurata oratione diſſeruit.

Fidei ratio non tollit mentis exa[minationem] Sed quamuis hoc fide certiſsimum ſit, multū tamen proderit vel

vel exēplis, vel rationibus oſtēdere, id quod fides credendū proponit, à natura, at ab humanæ mentis intelligentia non abhorrere. Itaque Apoſtolus quærēti quomodo reſurgerēt mortui, ſic reſpōdit: Inſipiēs, tu quod ſeminas, nō viuificatur, niſi prius moriatur: & quod ſeminas, nō corpus, quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum, vt putà tritici, aut alicuius cęterorū: Deus autem dat illi corpus ſicut vult. & paulò poſt, inquit: Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione. Ad eam ſimilitudinem multas prę terea adiungi poſſe, ſanctus Gregorius oſtēdit: Lux enim inquit, quotidie quaſi moriendo oculis ſubtrahitur, & rurſus quaſi reſurgendo reuocatur: & arbuſta viriditatē amittūt, & rurſus quaſi reſurgendo reparantur: & ſemina putreſcendo moriuntur, & rurſum germinando reſurgunt.

1 Cor 15. 36 37. 38.

Ibid. 42.

S. Greg. lib. 14. Moral. c. 28. 29. & 30.

5 *Rationes quibus hæc ipſa ueritas comprobatur?*

Rationes illæ præterea quæ ab Eccleſiaſticis ſcriptoribus afferuntur, ſatis ad eam rem probandam accomodatæ videri poſſunt Ac primum quidem, cùm animæ immortales ſint, & tanquam pars hominis ad humana corpora naturalem propēſionem habeant, eas a corporibus ſeiunctas perpetuo

Hæc ratio ſumitur ex Ariſt in 2. de anima. text. 24 & Aug. lib. 12. ſuper Gen. c. 35.

præter naturam perpetuo separantur a corpore. tuo manere præter naturam existimandū est. Quoniam vero, quod naturæ aduersatur, ac violentum est, diuturnum esse non potest, consentaneum fore videtur, vt denuo cum corporibus iungantur: ex quo etiam sequitur, vt corporum resurrectio futura sit. quo quidem argumentandi genere Saluator ipse noster vsus videtur, cum aduersus Sadducæos disputans, ex animarum immortalitate, corporum resurrectionem conclusit. (Matt. 22. 32. 33.)

Vide hanc rationem apud Damasc. lib. 4. de fide ortho cap. 28. & Ambros. in lib. de fide resur.

Deinde cùm malis suplicia, bonis præmia à iustissimo Deo sint proposita: ex illis verò quamplurimi, antequam debitas pœnas persoluant, ex his magna ex parte nullis affecti virtutis præmijs è vita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus coniungi, vt pro sceleribus, aut rectè factis corpora, quibus veluti peccati socijs homines vtuntur, vna cum anima, pœna aut præmio afficiantur, qui locus diligentissimè tractatus est à sancto Chrysostomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apostolus, cùm de resurrectione disereret: Si in hac vita, inquit, tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quæ quidem verba nemo ad animæ miseriam

S. Chrisost. hom. 49. & 50. ad pop. antio. Vide item homil. 44. in Ioan.

1. Cor. 15. 19.

referri

referri existimabit: quæ cùm immortalis sit, quamuis corpora non resurgerent, in futura tamen vita, beatitudine frui posset: verùm de toto homine intelligenda sunt, nisi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur, necesse est, vt qui, quēadmodum Apostoli, tot ærumnas, & calamitates in vita perpessi sunt, omnium sin miserrimi. Idem verò multo apertiùs docet ad Thessalonicēses his verbis: Gloriamur in Ecclesijs Dei pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplū iusti iudicij Dei, vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem ijs, qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini, requiem nobiscum, in reuelatione Domini Iesu de cœlo cum angelis virtutis eius, in flamma ignis dantis vindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi. Adde etiam non posse homines, quādiu anima á corpore seiuncta est, plenam felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipisci. Vt enim quælibet pars, à toto separata, imperfecta est: ita etiā anima, quæ corpori non est adiuncta:

2. Thes. 1. 4.

In editione vulgata non est in, sed in quibusdā exēplaribus MS. inueniuntur.

Plena beatitudo hominis non est nisi anima corpori iungatur.

ex quo ſequitur, vt illi ad ſummam felicitatem nihil deſit, corporum reſurrectionem neceſſariã eſſe. His igitur, atque alijs huiuſmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit.

6 Nullus homo tunc inuenietur, qui mortis & reſurrectionis ſit expers.

De varia reſurgentiũ conditione.
1. Cor. 15. 22.

EXPLICARE præterea diligẽter oportebit ex Apoſtoli doctrina, quinam ad vitã ſuſcitãdi ſint: nã ad Corinthios ſcribens, Sicut in Adam inquit, omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Omni itaque malorum, bonorumq; diſcrimine remoto, omnes à mortuis, quamquam non omniũ par conditio futura eſt, reſurgent: qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Cùm autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt quàm eos qui morientur. Huic enim ſententiæ quæ aſſerit omnes morituros eſſe, nemine excepto, Eccleſiam acquieſcere, ipſamque ſententiam magis veritati conuenire, ſcriptum reliquit ſanctus Hieronymus. Idem ſentit & ſanctus Auguſtinus. Neque verò huic ſententiæ repugnãt Apoſtoli verba, ad Theſſalonicenſes ſcripta: Mortui, qui

Ioãn. 5. 29.
Omnes homines morientur antequam iudicio finis imponatur.
Hieron. ep. 152. ad Minerium & Alexandrũ.
aug. lib. 20. de ciuita. cap. 20.
1. Teſ. 4. 16. 17.

in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cũ illis in nubibus obuiam Christo in aera. Nam sanctus Ambrosius, cùm ea explanaret, ita inquit: In ipso raptu mors præueniet, & quasi per soporem, vt egressa anima in momento reddatur: cum enim tollentur, morientur, vt peruenientes ad Dominum, præsentiæ Domini recipiant animos, quia cum Domino mortui esse non possunt. Eademque sententia cõprobatur sancti Augustini auctoritate in libro de ciuitate Dei.

S. Ambr. in 1. epist. ad Thes. ca. 4. Proueniet.

Aug. lib. 20. de ciuitate Dei. cap. 20.

7 *Idem prorsus corpus anima humana in extremo iudicio recipiet.*

CVM verò multũ referat, nobis certò persuaderi, hoc ipsum, atque adeò idem corpus, quod vniuscuiusque propriũ fuit, quamuis corruptum sit, & in puluerem redierit, tamen ad vitam suscitandum esse, illud etiam Parochus accuratè explicandum suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cùm inquit, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea voce, Hoc, proprium corpus apertè demonstrans Iob etiam de eo clarissime vaticinatus est: Et in carne mea, inquit, videbo Deum, * quẽ visurus sum ego ipse & oculi mei conspecturi

Idẽ omnino corpus resurget. Hieron. in Paulæ epist. Greg. li. 14. Mor. ca. 29. Idẽ probari potest ex ire. l. 4. ca. 24. & 5. ca. 2. 1. Cor. 15. 53. Iob. 19. 26. 27. *. Saluatorẽ meũ addunt MS. quædã.

ctari sunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione. Est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum vnde cecideris, reuocatio.

Damasc. li. 4. de orthod. fide. cap. 25.

Denique si consideremus cuius rei causa resurrectionem futuram paulo antè demonstratum est: nihil erit, quod cuiusquam animum hac in re dubium facere possit.

8 *Cuius rei causa resurrectio corporum diuinitus sit instituta.*

Resurrectionis causas vide sect. 5. 2. Cor. 5. 10.

IDCIRCO autem corpora excitanda esse docuimus, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Hominem igitur in eo ipso corpore cuius opera vel Deo, vel Dæmoni seruiuit resurgere oportet: vt cum eodem corpore triumphi coronas, & præmia consequatur, aut pœnas & supplicia miserrima perferat.

9 *Corpora contractam in hac mortali uita deformitatem non resument.*

Corporis resurgentis pulchritudo, & integritas. S. Aug. lib. 22. de ciuit. Dei, cap 19.

NEQVE verò corpus tātùm resurget, quidquid ad illius naturæ veritatem, atque ad hominis decus, & ornamentū pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus. Nihil tunc vitij inquit, in corporibus existet, si aliqui plus pinguedine obesi, & crassi

crassi extiterint, non totam corporis molē assumēt, sed, quod illā habitudinē superabit, reputabitur superfluū: & è diuerso, quæcunque vel morbus, vel seniū confecit in corpore, reparabitur per Christum virtute diuina: vt si aliqui propter macrorē fuerint graciles, quia Christus non solū nobis corpus reparabit, sed quicquid per miseriam huius vitæ, fuerint nobis adēptum. Item alio loco: Non resumet homo capillos, quos habuerit, sed quos decuerit, iuxta illud: Omnes capilli capitis vestri numerati sunt, qui secundum diuinam sapientiam sunt separandi. In primis verò quoniam membra, ad veritatē humanæ naturę pertinent, simul restituientur omnia. Qui enim vel ab ipso ortu oculis capti sunt, vel ob aliquē morbum lumina amiserunt, claudi, atq; omnino manci, & quibusuis membris debiles, integro ac perfecto corpore resurgent. aliter enim animæ desiderio, quæ ad corporis coniunctionem propensa est, minimè satisfactum esset: cuius tamen cupiditatem in resurrectione explēdam esse, sine dubitatione credimus. Præterea satis constat, resurrectionem æquè, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia, a Deo initio creationis perfe-

& 20. & 21. & Enchir. c. 86. 87. 88. & 89. & 90. Vide item Hier. in ep. ad Pammachiū. de erroribus Ioānis Hierpso.

Capilli quos homo recipiet. Aug. lib. 12. ciuita. cap. 19. & Enchir. cap 89. Matt. 10. 30.

 cta

cta fuerunt, ita etiam resurrectione futurum omnino affirmare oportet.

10 *Martyres corporibus integris resurgētes in eis uulnerum cicatrices gestabunt.*

Vide lib. 22. de ciuitate Dei c. 21. vbi horũ verborum sensus planior est. Cicatrices martyrum relinquētur post resurrectionem, ad cumulum fęlicitatis, in improbis autē contra ad miseriam.

Neque id de martyribus solùm fatendum est, de quibus sanctus Augustinus ita testatur: Non erunt absque illis membris. Non enim posset illis mutilatio, non esse corporis vitium, alioquin qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere: veruntamen extabunt in eorundem membrorum articulis, gladij cicatrices refulgētes, super omne aurum, & lapidem pretiosum, veluti cicatrices vulnerum Christi.

11 *Etiam improborum corpora mutilata hic, resurgunt integra.*

Quod de improbis quoque verissimè dicitur, & si illorum culpa membra amputata fuerint: nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur, quare illa membrorum restitutio non ad eorum fœlicitatem, sed calamitatem, ac miseriam est redundatura: cùm merita non ipsis membris, sed personæ, cuius corpori coniuncta sunt, ascribantur, nam ijs, qui pœnitentiam egerunt, ad præmium, illis verò qui eandem contempserint, ad supplicium restituentur. Hæc

verò

verò si à Parochis attentè considerentur, nunquam eis rerum & sententiarum copia deerit ad excitandos inflãmandosq́ue pietatis studio fidelium animos: vt vitæ huius molestias, & ærumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ iustis & pijs proposita est, auidè expectent.

12 *Corpora hominum postquam resurrexerint qualia sint futura.*

Sequitur nunc, vt fideles intelligant, si ea spectemus, quæ corporis substantiam constituunt, quamuis illud ipsum, atque idem corpus à mortuis reuocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longè aliam tamen & diuersam eius conditionem fore. Vt enim cætera omittamus, in eo maximè resurgentium corpora omnia à seipsis different, quòd cùm antea mortis legibus subiecta essent, posteaquã ad vitam suscitata fuerint, sublato bonorũ malorumq́ue discrimine, & immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturę restitutionem insignis Christi victoria meruit, quam de morte reportauit, quemadmodum sacrarum litterarũ testimonia nos admonent: scriptum est enim: Præcipitabit mortem in sempiternum, & alibi: Ero mors tua, ò mors, quod explicans Apostolus,

Corpus iuxta substantiam idem prorsus resurget, sed tamen diuersa qualitate.

Corpora damnatorum in medio igne fore perpetua probat Aug. lib. 21. ciuit. cap. 2. 3. 4.

Isa. 25. 8.
Ose. 13. 14.

1.Cor.15.16. lus, inquit: Nouissima inimica destruetur mors: & apud sanctum Ioannem legimus: Mors vltra non erit. Decebat autem maximè Christi Domini merito, quo mortis imperium euersum est, peccatum Adæ longo interuallo superari. Idem etiam diuinæ iustitiæ consentaneum fuit, vt boni, beata vita perpetuò fruerentur, mali verò sempiternas pœnas luentes, quærerent mortem, & non inuenirent: optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis & malis communis erit.

Apoc.12.4.

Immortalitas bonis & malis communis iustitiæ Dei consentanea.

Apoc.9.4.

13 *Cuiusmodi dotibus beatorũ corpora post resurrectionem erunt ornata.*

Quatuor dotes resurgentium corporũ in bertis. de quibus post Apostolũ Aug. ser. 99. de temp. Am. in com. in 1. ad. Co. D. Th. cont. gẽ. li.4.c.86.

Primum ornamentum resurgẽtium corporũ in

Habebunt præterea Sanctorũ rediuiua corpora insignia quædam, & præclara ornamenta, quibus multò nobiliora futura sint, quàm vnquam antea fuerint. Præcipua verò sunt quatuor illa, quæ Dotes appellantur, ex Apostoli doctrina, à Patribus obseruatæ, earum prima est impassibilitas, munus scilicet, & dos, quæ efficiet, ne molesti aliquid pati, vllo ve dolore, aut incommodo affici queant: nihil enim aut frigorum vis, & flammæ ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. Seminatur, inquit Apostolus, in corruptione,

sur-

ſurget in incorruptione. Quod autem Impaſsibilitatem, potius quàm incorruptionem ſcholaſtici appellarint, ea cauſa fuit, vt quod eſt proprium corporis glorioſi, ſignificarent. non enim impaſsibilitas illis communis eſt cum damnatis, quorum corpora licèt incorruptibilia ſint, æſtuare tamẽ poſſunt, atque algere, varijſque cruciatibus affici.

beatis, eſt impaſsibilitas 1. Cor. 5. 41. Vide itẽ Iſ. 25. 8. & 49. 10. Apoc. 7. 16. &. 21. 4. Damnatorũ corpora licet ſint incorruptibilia, pati tamẽ poſſunt. Vide. Iſ. 66. 24. Matth. 13. 50. &. 25. 46.

Hanc conſequitur Claritas, qua ſanctorum corpora, tânquam Sol fulgebunt, ita enim apud ſanctum Matthæum teſtatur Saluator noſter: Iuſti, inquit, fulgebunt ſicut Sol in regno patris eorum. Ac ne quis de eo dubitaret, ſuę transfigurationis exemplo declarauit. Hanc interdum Apoſtolus Gloriam, modò Claritatem appellat. Reformabit, inquit, corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ: & rurſum: Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Huius etiam gloriæ imaginem quandam vidit populus Iſrael in deſerto, cùm facies Moyſis ex colloquio & præſentia Dei ita colluceret, vt in eam filij Iſrael oculos intendere non poſſent. Eſt verò claritas hæc, fulgor quidam ex ſumma animæ felicitate ad corpus redundans, ita vt ſit quædam communicatio illius bea-

Secũdum ornamentum eſt Claritas. Matt. 13 43. Sap 3. 7. Dan. 17. 3. Matth. 17. a Phil. 3. 21. 1. Cor. 15. 4. Exod. 34. 29. 30. 2. Cor. 3. 7: Claritas hęc quid ſit.

beatitudinis, qua anima fruitur, quomodo etiam anima ipsa beata efficitur, quod in eá pars diuinæ felicitatis deriuetur. Hac vero munere non æquè omnes, perinde ac primo ornari credẽdum est: erunt quidem sanctorum corpora omnia æquè impassibilia, sed eundẽ splendorem non habebunt: nam, vt testatur Apostolus, Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, & alia claritas stellarum: stella enim à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum.

Cum hac dote coniuncta est illa; quam Agilitatem vocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur, facillimèq; in quamcunque partem anima voluerit, ita moueri poterit, vt ea motione nihil celerius esse queat: quemadmodum apertè sanctus Augustinus in libro de ciuitate Dei, & Hieronymus in Isaiam docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est: Seminatur in infirmitate, surgit in virtute.

His verò addita est, quæ vocatur Subtilitas: cuius virtute corpus animæ imperio omnino subijcietur, eique seruiet, & ad nutum præsto erit: quod ex illis Apostoli verbis ostenditur: Seminatur, inquit, corpus animale, surget corpus spirituale. Hæc ferè præcipua sunt capita, quæ in huius articuli

1. Cor. 15. 42. 42.
Tertium ornamentum agilitas.
Aug. lib. 13. de ciuit. cap. 18. & 20. & lib. 22. c. 31.
Hiero in c. 49. Isa. sup. illi verba, Mutabunt fortitudinẽ.
1. Cor. 15. 43
Editio vulgat. surget. sed MS. & græcum & Syriacum exemplar legunt surgit, quæ auctor secutus est.
Quartum ornamentum Subtilitas.
1. Cor 15. 44.

ticuli explicatione tradenda erunt.

14 *Quem fructum ex tantis resurrectionis mysterijs fideles capient.*

VT autem fideles sciant, quem fructũ ex tot tantorumque mysteriorum cognitione capere posint, primùm declarare oportebit, maximas à nobis Deo gratias agendas esse, qui hæc sapientibus abscon derit, & reuelauerit paruulis. Quot enim viri vel prudentiæ laude præstantes, vel singulari doctrina præditi, in hac tam certa veritate cæci planè fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspirare non licebat, est quòd summam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus.

Quam salutares ex articulo resurrectionis capiantur fructus.

Primus.

Matt. 11. 25.

DEINDE magnus etiã ille fructus ex huius articuli meditatione consequetur, quòd scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, vel beneuolentia coniuncti sunt, facilè tum alios, tum nos ipsos consolabimur quo quidẽ genere consolationis Apostolum vsum esse constat, cùm ad Thessalonicenses de dormientibus scriberet.

Secundus.

1. Thes. 4. 13. 14.

Sed in omnibus etiam alijs ærumnis, & in calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio: summã nobis doloris leuationem afferet: quemadmodum sancti Iob exem-

Tertius.

Iob. 19. 25. 26.

plo didicimus, qui vna hac spe afflictum, & mœrentem animum sustentabat, fore aliquando vt in resurrectione Dominum Deum suum conspiceret.

Quartus. Præterea hoc plurimum valebit ad persuadendum fidelibus populis, vt rectam vitam, integram, ab omnique prorsus peccati labe puram agere quàm diligentissimè curent. si enim cogitauerint ingentes illas diuitias, quæ resurrectionem consequuntur, ipsis propositas esse, facile ad virtutis, & pietatis studia allicientur. Contra vero, nulla res maiorem vim habitura est ad comprimendas animi cupiditates, hominesque à sceleribus auocandos, quàm si sæpius admoneantur, quibusnam malis, & cruciatibus improbi afficiendi sunt, qui extremo illo die procedent in resurrectionem iudicij,

Ioan.5.16.

DE DVODECIMO Articulo.

CAPVT. XIII.

Vitam æternam.

1 *Cur postremo loco hic fidei articulus sit positus, & quantum referat illum frequenter populo explicari.*

Quæ ad vitæ æternæ materiã pertinent plu-

SAncti Apostoli, duces nostri, Symbolum, quo fidei nostræ summa continetur,

tur; æternæ vitæ articulo claudi & terminari voluerunt: tum, quia post carnis resurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum est, nisi æternæ vitæ premium: tum verò vt perfecta illa fęlicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis semper ante oculos versaretur, doceremurque in ea mentem, & cogitationes nostras omnes defigendas esse. Quare Parochi in erudiendis fidelibus nunquam intermittent, præmijs æternæ vitæ propositis, eorum animos accedere: vt quæcunque vel difficilima Christiani nominis causa subeunda esse docuerint, facilia, atque adeò iucunda existiment, promptioresque ad parēdum Deo, & alacriores reddantur.

[...]ribus explicabuntur secunda petitione orationis Dominicæ.

Fidelibus difficillima quæque æternæ vitæ intuitu facilia. Matth. 5. 11. & 16. 24. 25 & 19. 28. 29. & 2. Cor. 4. 17. 19 & Heb. 11. 9. 10. 11. 12, 13.

2 *Quid hic per uitam æternam significetur.*

Sed quoniā sub his verbis, quæ ad beatitudinem nostram declarandam hoc loco vsurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperienda sunt, vt quantum cuiusque ingenium ferat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles, his vocibus, vitam æternam, non magis perpetuitatem vitæ, cui etiā dęmones, scelratiq; homines addicti sunt, quàm in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intel-

Vita æterna æternā beatitudinem significat. vide Aug. li. 5. ciuit. cap. 12. & 19. cap. 11. & in psal. 118. com, 19.

Luc.10.26. intelligebat legis peritus ille, qui à Domino Saluatore nostro, quid sibi faciendum esset, vt vitam æternam possideret, in Euangelio quæsiuit, perinde ac si diceret: Quænam mihi præstanda sunt, vt ad eum locum, vbi perfecta felicitate frui liceat, perueniam? In hunc verò sensum sacræ literæ hac verba accipiunt, vt multis in locis licet animaduertere.

Matt. 19. 29. & 25. 46. Ioan. 17. 3. Rom. 2. 7. & 6. 22, 23.

3 *Cur uitæ æternæ nomine summa illa beatitudo designetur?*

Hoc verò potissimum nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret eam, in rebus corporeis, & caducis, quæ eterna esse non possunt, consistere. Neque enim hęc ipsa Beatitudinis vox satis explicare poterat, quod quærebatur: pręsertim cùm non defuerint homines inanis cuiusdam sapientiæ opinione inflati, qui summum bonum in iis rebus ponerent, quæ percipiuntur sensibus. Hec enim pereunt, & veterascunt: beatitudo verò nullo temporis termino definienda est. quin potiùs terrena hęc longissimè à vera felicitate absunt, à qua is quàm maximè recedit, qui mundi amore, & desiderio tenetur. scriptum est enim: Nolite diligere mundum, neque ea quę in mundo sunt.

Beatitudo non in rebus corporeis cōsistit. vi. Au. li. 19 de ciu. c. 4. 5. 6. & 7. & Arist. li. 1. Etic. c. 7. 8. & 9.

Ioan. 2. 15.

Si

Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo, & paulò post: Mundus transit, & concupiscentia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt, vt mortalia contemnere, nullamque in hac vita, in qua non ciues, sed aduenæ sumus, felicitatem obtineri posse in animum inducant. Quamquam hic etiam spe beati meritò dicemur, si abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè, & iustè, & piè vixerimus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri, Iesu Christi. Hęc autem cùm permulti, qui sibi ipsi sapientes videbantur, minus intelligerent, & in hac vita felicitatem quærendam putarent, stulti facti sunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex vi huius nominis, Vitam æternam, percipimus, semel adeptam felicitatem amitti nunquam posse, vt falso nonnulli suspicati sunt: nam felicitas ex omnibus bonis sine vlla mali admixtione cumulatur: quæ cùm hominis desiderium expleat, in ęterna vita necessariò consistit. neque enim potest beatus non magnopere velle, vt illis bonis, quæ adeptus est sibi perpetuo frui liceat. Quare, nisi ea posses-

Ibidem. 17.

1. Pet. 2. 11.

Spe in hac vita, inchoari potest nostra beatitudo.

Tim. 2. 13.

Rom. 1. 22.

Beatitudiné æterna esse oportere.

Aug. de ciu. Dei lib 12. cap. 20.

Felicitas est omnium bonorum sine vlla mali admistione iugis possessio.

Boeth. in 3. de consol. pros. 2.

ſio, ſtabilis, & certa ſit, maximo cruciatu timoris angatur, neceſſe eſt.

4 *AEterna beatitudo uerbis, aut mente humanis comprehendi non poteſt.*

De inenarrabili ſanctorũ gloria & de præmijs eſſentialibus, & accidentalibus, vide Aug. lib. 22. de ciu. c. 29. & 30. lib. 3. de libero arbit. c. 25. & ſerm. 64. de verbis Domini. & ſer. 37. de Sanctis.

Verùm quanta ſit beatorum, qui in cæleſti patria viuunt, felicitas, eaque ab ipſis tantum, præterea à nemine comprehendi poſsit, hæ ipſæ voces, cùm vitam beatam dicimus, ſatis demonſtrant. nam cùm ad rem aliquam ſignificandam eo nomine vtimur, quod cum multis alijs commune eſt, facilè intelligimus, deeſſe propriam vocem, qua res illa planè exprimatur. Cùm igitur felicitas ijs vocibus declaretur, quæ non magis in beatos, quàm in omnes, qui perpetuò viuant, rectè conueniunt, hoc nobis argumento eſſe poteſt, altiorem, & præſtantiorem quandam rem eſſe, quàm vt proprio vocabulo perfectè ſignificare eius rationem poſsimus. nam etſi plurima alia nomina cæleſti huic beatitudini in ſacris literis tribuuntur: cuiuſmodi ſunt, regnum Dei, Chriſti, cælorum, paradiſus, ſancta ciuitas, noua Hieruſalem, domus Patris.

Beatitudo proprio verbo nequit exprimi.

Matth. 6. 33. & 21. 31. Mar. 1. 14. Luc. 6. Ioan. 18. 36. Epheſ. 5. 5. Col. 1. 13. Matth. 5. 3. 10. & 7. 21 & 15. 11. 12. & 18. 3. Ezech. 28. 13. Luc. 23. 43. 2. Cor. 12. 4. Ma. 5 2, 1. Apoc. 21. 2. 10. & 22. 19. Apoc. 3. 12. & 21, 2. Ioan. 14 2.

tamen

tamen perſpicuum eſt nullũm ex iis ad eius magnitudinem explicãdam ſatis eſſe. Quare Parochi hoc loco oblatam ſibi occaſionem non prætermittent, fideles tam amplis præmiis, quæ vitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, & iuſtitiam, & omnia Chriſtianæ religionis officia imitandi.

Conſtat enim vitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari ſolere: atqui hoc potiſsimùm bono, cùm vitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod ſi exigua hac, & calamitoſa vita, quæ tot, & tam variis miſeriis ſubiecta eſt, vt mors verius dicenda ſit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut iucundius eſſe poteſt: quo tandem animi ſtudio, qua contentione æternam illam vitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis, perfectam, & abſolutam bonorum omnium rationem coniunctam habet?

§ *Beatitudo omnium malorum priuatione, & omnium bonorum adeptione continetur.*

NAM, vt ſancti Patres tradiderunt, æternæ vitæ felicitas omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda eſt. De malis clariſsima ſunt ſanctorum literarum teſtimonia, ſcriptum eſt enim in

Vita magnũ bonum, & quantum ab omnibus expetatur, vide Aug. lib. 11. ciuit. ca. 27. & 28.

Vita hæc potius mors dicenda Aug. lib. 12. c. t. cap. 20.

Felicitas malum nullum admittit: & nullũ bonũ excludit.

Aug lib. 22. de ciu. c. 30. Chryſoſt. in 30. capit. ad Theod. lapſum. Anſel. cap. 2. ad Hugonem, & in lib. de ſimilit. cap. 47.

.16. Apocalypsi: Non esurient, neque sitient
& Is. 49. 10. amplius: neque cadet super illos Sol, neq;
Apoc. 21. 4. vllus æstus, & rursus: Absterget Deus om-
& Isa. 25 8. nem lachrymam ab oculis eorum: & mors
Omne bonum conclu vltra non erit, neque luctus, neque clamor,
dit. neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt. Iam verò beatorum immensa gloria, innumeraque solidæ lætitiæ, & voluptatis genera futura sunt, cuius gloriæ magnitudinem cùm animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo posit: necesse est, nos in illam, nempe in
Matth. 25. 21. gaudium Domini, introire, vt eo circum-
Ioan. 15. 11. fusi, mentis desiderium cumulatè explea-
& 16. 20. 21. mus.

6 *Quibus præcipue bonorum generibus beati perfruentur.*

S. Aug ser. 64. de verbo Dom. Et de Sym. ad Cathec. lib. 3, cap 11.

Beatitudo duplex, vna essentialis, altera accessoria. de hac distinctione vide docto

QVAMVIS autē vt sanctus Augustinus scribit, faciliùs mala, quibus carituri sumus, quàm bona, ac voluptates, quas hausuri sumus, numerari posse videantur: dāda tamen erit opera, vt, quæ fideles summæ illius felicitatis adipiscendæ cupiditate inflammare poterunt, breuiter & dilucidè explicentur. Sed illa in primis distinctione vti oportebit, quam à grauissimis diuinarum rerum scriptoribus accepimus. Ij enim duo bonorum genera esse statunt: quo-

quorum alterum ad veatitudinis naturam pertinet, alterum ipsam beatitudinem consequitur. quare illa essentialia, hæc verò accessoria bona, docendi causa, appellarunt.

res in 4. Séd. dist, 49. Thomam in suppl, quæ. 96, ar. 1.

7 *In quo consistat essentialis, & primaria æternæ beatitudinis causa.*

AC solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, vt Deum videamus, eiusque pulchritudine fruamur. qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. Hæc est vita æterna, inquit, Christus Dominus, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Quam sententiam sanctus Ioannes videtur interpretari, cùm ait: Carissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum aparuit quid erimus: scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, significat enim beatitudinem ex iis duobus constare: tum quod Deum intuebimur, qualis in natura sua, ac substantia est, tum quod veluti Dij efficiemur. Nam qui illo fruuntur, quãuis propriã substantiã retineat, admirabilẽ tamen quandã, & propè diuinã formã induũt vt Dij potius, quàm homines videantur.

Præmium essentiale est Dei visio. Aug. lib. 22. ciu. cap. 29. Ioan. 17. 8.

1. Ioan. 3. 2.

Beatitudo hominis. Duobus constat.

8 *Beati quomodo Dei formam, & naturam quodammodo induant.*

Beati ad diuinam naturam proximè accedũt.

HOC autem cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quòd vnaquæq; res, vel ex eius essentia, vel ex eius similitudine, & specie cognoscitur. At quoniam nihil est Dei simile, cuius similitudinis adiumento ad perfectam eius notitiam peruenire possimus: consequens est, vt eius naturam & essentiam videre nemini liceat, nisi hæc eadem diuina essentia se nobis coniunxerit. Atque id Apostoli verba significant. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autẽ facie ad faciem. nam quod inquit. In enigmate: interpretatur sanctus Augustinus, in similitudine ad Deum intelligendum accõmodata. Quod etiã sanctus Dionysius apertè ostendit, cùm affirmat, nulla inferiorum similitudine superiora percipi posse: neq; enim ex alicuius rei corporeæ similitudine, eius, quæ corpore careat, essentia, & substantia cognosci potest: cùm præsertim necesse sit, rerum similitudines minus concretionis habere, & magis spirituales esse, quàm res ipsas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omniũ rerum cognitione facilè experimur. quoniam verò fieri non potest, vt alicu-

1. Corin. 13. 12.

S. Aug. li. 15. de Trin. c. 9.
S. Dionys. cap. 1. de diuin. nom.
Vide D. Tho. in. 1. par. q. 12. artic. 2. & cõt. gen li. 3, ca. 51. 52.

ius rei creatæ similitudo æquè pura, & spiritualis, ac Deus ipse est, reperiatur: ita fit, vt ex nulla similitudine diuinam essentiam perfectè intelligere posſimus. Accedit etiam, quòd omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumscribuntur. At Deus infinitus est, neq; vllius rei creatæ similitudo eius immensitatem capere potest. Quo circa vna illa ratio diuinæ substantiæ cognoscendæ relinquitur, vt ea se nobis coniungat, & incredibili quodam modo intelligentiam nostram altiùs extollat, atque ita idonei ad eius naturæ speciem contemplandam reddamur.

9 *Lumine gloriæ beati illustrantur, & ad Deum uidendum tota spe omnes commoueri debent.*

Id verò lumine gloriæ assequemur, cum eo splendore illustrati, Deum lumen verum in eius lumine videbimus, nam beati Deum præsentem semper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & præstantisſimo, diuinæ essentiæ participes effecti, vera & solida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, vt eam Dei benignitate, cum certa spe, nobis expectandam esse, in Symbolo Patrum

Psal. 35, 10. De lumine gloriæ vide S. Tom. in 1. p. q. 12. artic. 5. & con. Gent. lib. 3. cap. 53. 2. Pet. 1. 4.

 defi-

Symb. Cōſ. definitum ſit. inquit enim: Expecto reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſæculi.

10 *Quomodo in beatitudine homo* Deo *coniungatur, ſimilitudine explicatur.*

Diuina hæc planè ſunt, neque vllis verbis explicari, aut cogitatione comprehendi à nobis poſſunt. Verùm licet aliquam huius beatitudinis imaginem in ijs etiam rebus, quæ ſenſu percipiuntur, cernere. Nam, quemadmodum ferrum admoto igni ignem concepit, & quamuis eius ſubſtantia non mutetur, fit tamen, vt diuerſum quippiam, nimirum ignis, eſſe videatur: eodem modo, qui in cœleſtem illam gloriam admiſsi ſunt Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cùm tamen id quod ſunt, eſſe non deſinant, vt multò magis diſtare ab iis, qui in hac vita ſunt, meritò dici poſſint, quàm ferrum candens ab eo, quod nullum caloris vim in ſe contineat. Vt igitur rem paucis complectamur, ſumma illa, & abſoluta beatitudo, quam eſſentialem vocamus, in Dei poſſeſsione conſtituenda eſt. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deeſſe poteſt, qui Deum optimũ & perfectiſsimum poſsidet?

à ſimili Anſelmus hanc tangit ſimilitudinem in lib. de Simi. cap. 56.

Quæ

11 *Quæ sint accidentalia bona, quibus beati circumfluent.*

Verùm ad illam tamen quædam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia: quæ quoniam ab humana ratione minus remota sunt, vehementius quoque animos nostros commouere, & excitare solent: Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. nam gloria quidem beati perfruentur, non illa solùm, quam tandem essentialem beatitudinem, vel cum eius natura, maximè coniunctã esse ostendimus: sed ea etiam, quæ constat ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & præstanti dignitate habituri sunt. At verò quantus ille honor existimandus est; qui eis à Domino tribuitur, cùm non amplius serui, sed amici, fratres, ac filij Dei vocentur. quare ita electos suos amantissimis & honorificentissimis verbis Saluator noster compellauit: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum: vt merito liceat exclamare: Nimis honorificati sunt amici tui Deus, sed laudibus etiam à Christo Domino, coram Patre cœlesti & Angelis eius celebrabuntur.

Præmiũ seu bonũ beatitudinis accidentalis.
Aug. lib. 22. ciuit. ca. 30.
Rom. 2. 10.
Qualis gloria beatorũ ob quã ipsa beatitudo gloria dicitur.
Psal. 83. 12.
Rom. 8. 18.
Honor beatorum quantus, ob quẽ ipsi reges.
Apoc. 5. 10. in Græco textu nominantur.
Luc. 12. 4.
Io. 15. 13. 14.
Psal. 21. 23.
Ioan. 20. 17.
Heb. 2. 11.
Ioan. 10. 52.
Rom. 8. 14.
Mat. 25. 34.
Psal. 138. 17.
Mat. 12. 32.
Luc. 12. 8.

tur. Prçterea, ſi hoc commune omnibus hominibus deſideriũ natura ingenuit honoris, qui à viris ſapientia præſtantibus habeatur, quòd eos locupletiſsimos virtutis ſuæ teſtes fore exiſtiment: quantum beatorum gloriæ acceſſurum putamus, quòd alius alium ſummo honore proſequetur?

12 *Quibus bonorum copijs beati in æternis illis ſedibus cumulabuntur.*

Beatitudo omnibus bonis animi & corporis cõſtat. Pſal. 35. 9.

INFINITA eſſet omniũ oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas poſſumus. Sed tamen hoc fidelibus perſuaſum eſſe debet, quæcumque nobis iucunda in hac vita contingere, vel etiam optari queant, ſiue ea ad mentis cognitionem, ſiue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam cœleſtium vitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodam modo, quàm oculus vidit, aut auris audiuit, aut in cor hominis aſcendit, fieri Apoſtolus affirmet. nam corpus quidem, quod antea craſſum, & concretum erat, cùm in cçlo, detracta mortalitate, tenue, & ſpirituale effectum fuerit, nullis amplius alimentis indigebit: anima autem æternæ gloriæ

1. Cor. 2. 9. Iſa. 64. 4.

1. Cor. 15. 42. 42.

Luc. 12. 37.

gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuij auctor, transiens omnibus ministrabit, cū summa voluptate exsaturabitur. Quis verò pretiosas vestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, vbi nullus harum rerum vsus futurus sit, omnesque immortalitate, & splendore amicti, & sempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed si amplæ etiā, & magnificæ domus possessio ad humanā felicitatem pertinet, quid cœlo ipso, quod Dei claritate vndique collustratur, vel amplius, vel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cùm eius domicilij pulchritudinē sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perueniendi cupiditate arderet, Quā dilecta, inquit, tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerunt in Deū viuum. Atque vt hic sit omnium fidelium animus, hæc communis omnium vox; quemadmodum Parochi vehementer optare, ita etiam omni studio curare debent.

Terrena vilia erunt beatis.
1.Cor.15.34.35.
Apoc.7.9.
1.Cor.9.25.
2.Tim.4.8.
Psal.83.2.3.

13 *Præmiis iisdem citra ullum discrimen beati non afficientur.*

NAM

Ioan.14.2. NAM in domo Patris mei, inquit Dominus, mansiones multæ sunt: in quibus maiora & minora præmia, vt quisque promeritus erit, reddentur. Qui enim parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Quare non solùm ad eam beatitudinem fideles excitabunt, verùm etiam eius consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt: vt fide, & caritate instructi, & in oratione, & Sacramentorum, salutari vsu perseuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant. Ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparauit, vt aliquando impleatur, quod dictum est per Prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

2.Cor.9 6.
Diuersa erunt in cœlo meritorũ præmia.
Isa.56.4.5.
Matt.19.28.29.
1.Cor.15.42.43.
Aug. in. 22. ciu. cap. 30.
Cyp. de opere.
Isa. 32.18.

CATE-

CATECHISMI ROMANI.

PARS SECVNDA.

DE SACRAMENTIS in genere.

CAPVT PRIMVM

1 *Doctrinam Sacramentorum tradere Parocho in primis est curandum.*

CVM omnis Christianæ doctrinæ pars scientiam, diligentiamque desiderat, tum Sacramentorum disciplina, quæ & Dei iussu necessaria, & vtilitate vberrima est, Parochi facultatē, & industriam postulat singularem, vt eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præstantissimæ, ac sanctissimæ res dignè & salutariter impertiri possint, & sacerdotes ab illa diuini interdicti regula non discedāt: Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.

De Sacramentis in genere tredecim Canones Conci. Trid. sess. 7. Præscripsit.

Matth. 7. 6.

Quid

2 *Quidnam ſibi uelit Sacramenti uocabulum.*

PRINCIPIO igitur, quoniam vniuerſè de toto genere Sacramẽtorũ agendũ eſt, ab ipſius nominis vi, atque notione oportet incipere, eiuſque ambiguã ſignificationẽ explanare, vt quæ huius verbi ſententia hoc loco propria ſit, faciliùs intelligatur. Quare docẽdi ſunt fideles Sacramenti nomen, quod ad propoſitã rem attinet, aliter, à profanis, quàm à ſacris ſcriptoribus acceptũ eſſe. nam alij auctores ſacramenti nomine, obligationẽ illã ſignificari voluerunt, cũ iurati aliquo ſeruitutis vinculo obſtringimur, ex quo iuſiurandũ, quo ſe milites fidelem operam Reip. præſtaturos pollicẽtur, ſacramentũ militare dictum eſt, atque hæc frequentiſsima huius vocabuli ſignificatio apud illos videtur fuiſſe. Verùm apud Latinos Patres, qui res diuinas ſcriptis tradiderunt, ſacramenti nomen aliquam rem ſacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum Græci ad eandem rem ſignificandam myſterij vocabulo vſi ſunt, in eam verò ſententiam ſacramenti vocem accipiẽdam eſſe intelligimus, cùm ad Epheſios ſcribitur: Vt notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ. Deinde ad Timo

Sacramenti vox eſt ambigua.

Primo.

Latini pro Iureiurando ſacramentum ſumpſerunt. Cic. in 1. offic. & Veget. libr. 2. de re militari.

Patres pro re diuina latente my-

Timotheum: Magnum est pietatis sacramentum Præterea in libro Sapientiæ: Ne scierunt sacramenta Dei. Quibus in locis, & alijs multis, licet animaduertere, Sacramentum nihil aliud, nisi rem sacram, abditam, atque occultam significare.

sterij & sacramenti nomine vsi sunt. Ephes.1.9. 1.Ti.3.16. Sap.2,22. D. Gregor in. cap 16. lib. Regũ, super illud Directus est spiritus Domini in Dauid.

3 *Sacramenti nomen ad signa sacra significanda, Patribus accomodatum est antiquissimum.*

Quare Latini doctores signa quædam sensibus subiecta, quę gratiam, quam efficiunt, simul declarant, ac veluti ante oculos ponunt, sacramenta commodè appellari posse existimarunt. Quamquam, vt D. Gregorio placet, ob id sacramenta dici possunt, quod diuina virtus sub rerum corporearum tegumentis, occultè salutem efficiat. Nec verò quisquam putet hoc vocabulum nuper in Ecclesiam inductum esse. nam qui sanctos, Hieronymum, & Augustinum legerit, facilè perspiciet, antiquos religionis nostræ scriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonstrandam sæpissimè Sacramenti nomine, interdum vero etiam Symboli, vel Mystici signi, vel Sacri signi voce vsos esse. Atque hæc de Sacramenti nomine dicta sint, quod quidẽ veteris

Sacramentĩ nomen primis Ecclesiæ Patribus sæpe fuit vsurpatum. Vide Tertuli. de præscr. & lib. 1. aduer Mar. Cyp. epist. 75. & in lib. de baptis. Christi. Hier. in com mẽt. in Tre, & Mich. Aug lib. 19. cont. Faustũ, ca, & in Ioã. tract. 80.

veteris etiam legis sacramentis conuenit: de quibus nihil opus est Pastoribus præcepta tradere, cùm ea Euangelij lege, & gratia sublata sint.

4 *Quam rem Catolicis scriptoribus propriè denotet Sacramentum.*

De propria vi, atque natura sacramenti.

Sacramentum est res qua salus & iustitia comparatur.

D. Aug. lib. 10 de ciuit. Dei cap. 5. quem Mag. in. 4. dist. 1. & de cons. d. 2. c. sacrificium. & sententiarũ in eod. lib. 4. & D. Tho. in. 3. par. q. 60. artic. sequũtur.

Verùm præter nominis notionem, quę hactenus declarata est, rei etiam vis, & natura diligenter inuestiganda, & quid Sacramentum sit, fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus, & iustitia comparatur, dubitare nemo potest, Sed cum multę rationes sint, quæ ad hanc rem explicandam aptè, et accommodatè videantur, nulla tamen planiùs, & dilucidius eam demonstrat, quàm definitio à D. Augustino tradita; quam deinde omnes doctores scholastici secuti sunt: Sacramentum, inquit ille, est signum rei sacræ: vel, vt alijs verbis, in eandem tamen sententiam, dictum est: Sacramentum est inuisibilis gratię visibile signum, ad nostram iustificationem institutum.

Hæc definitio, quam habet Mag. & Grat. vbi supra, colligitur ex Aug. lib. de catech. rud. c. 26. & ex epist. 166.

5 *Rerum sensibilium diuisio, quidque Signi nomine intelligendum sit.*

QVÆ quidem deanitio, vt magis pateat, singulæ eius patres Pastoribus exponendæ erunt. Atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ sensibus percipiuntur, duo esse genera: aliæ enim ob id inuentæ sunt; vt aliquid significent: aliæ non alterius rei significandæ, sed sua tantùm causa effectæ sunt: quo in numero omnes penè res, quæ naturà constant, haberi possunt. At verò in priori genere vocabula rerum, scriptura, vexilla, imagines, tubæ, & alia huiuscemodi permulta ponenda sunt. nam si ex vocabulis vim significandi detraxeris, sublata videtur esse causa, quamobrem vocabula instituerentur. Hæc igitur signa propriè dicuntur. illud enim signum esse sanctus Augustinus testatur, quod præter rem, quam sensibus obijcit, efficit etiam, vt ex se alterius rei cogitationem capiamus: sicut ex vestigio, quod terræ impressum intuemur, transisse aliquem, cuius vestigium apparet, facilè cognoscimus.

Rerum sensibiliũ duo esse genera. Aug libr. 1. de doctrina Chr. c. 2. ex quo etiam eam habuit Magist. in distinct. 1.

August. lib. 2. de doctr. Christ. ca. 1. quem sequitur Mag lib. 4. dist. 1 & Grat. de con se. d. 2. cap. signum.

6 *Quomodo sacramenta in genere signi reponenda sint ostenditur.*

Sacramentum cur inter res quæ significant reponi debet.
Aug. lib. 3. de doctri. Christ. c. 9. & epist. 22. ad Bonif. & in lib. de Cathe. rud. c. 26.
Terutul. In lib. de resurrect. carnis.
Greg. lib. 6. cap. 3. in. 1. lib. reg.

QVÆ cùm ita se habeant, sacramentum ad hoc rerum genus, quæ significandi causa institutæ sunt, referri, perspicuum est: siquidem specie quadam, & similitudine id nobis declarat, quod Deus in animis nostris, sua virtute, quæ sensu percipi non potest, efficit. Baptismus enim (vt, quod docetur, exemplo notius fiant) cùm, adhibitis certis, & solemnibus verbis, aqua extrinsecus abluimur hoc significat. Spiritus sancti virtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interius elui, & animas nostras præclaro illo cælestis iustitiæ dono augeri, atque ornari: simulque ea corporis ablutio, vt postea suo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod significat.

7 *Idem etiam ex Scripturis demonstratur.*

Sacramenta inter res quæ significant esse numeranda ex Scripturis colligitur.
Gen. 17. 10. 15. 12.
Rom 4. 11.
Rom. 6, 3.

Sed ex Scripturis etiam apertè colligitur, Sacramentum inter signa numerandũ esse. Apostolus enim de circuncisione, veteris legis sacramento, quæ Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad Romanos scribit: Et signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei. Et alio loco, cum affirmat nos omnes, qui baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizatos esse: licet cognoscere,

ſcere, baptiſmũ huius rei ſignificationem habere, nimirum, vt ait idem Apoſtulus, Nos conſepultos eſſe cum illo, per baptiſmum in mortem. Neque verò parum proderit, ſi fidelis populus ſacramenta ad ſigna pertinere intellexerit: ita enim fiet, vt quæ illis ſignificantur, continẽtur, atque efficiuntur, ſancta & auguſta eſſe facilius ſibi perſuadeat, cognitaque eorum ſanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam colendam, ac venerandam magis excitetur.

Ibidem.4.

Vtilitas ex doctrina ſuperiore emanans.

8 *Quot ſunt Signorum genera.*

Sequitur nunc, vt verba illa, rei ſacræ, quæ eſt alter deffinitionis pars, commodè explicentur. Quod quidem, vt commodè fieri poſsit, paulò altiùs repetenda ſunt, quæ de ſignorum varietate ſanctus Auguſtinus, acutè, & ſubtiliter diſputauit. Quædam enim ſigna naturalia dicuntur, quæ præter ſe ipſa alterius rei notitiam (quod omnibus ſignis commune eſſe, antea demonſtratum eſt) in animis noſtris gignunt, veluti fumus, ex quo ſtatim ignem adeſſe intelligitur. atque hoc ſignum ob eam cauſam naturale appellandum eſt, quòd fumus non voluntate ignem ſignificat, ſed rerum vſus efficit, vt, ſi quis fumum tantùm

Sacramentum eſſe rei ſacræ ſignũ quomodo intelligendũ, & quod triplex ſit ſignorũ genus

Primo naturalia.

Aug.lib.2. de doctrina Chri. cap.1.

tùm videat, naturam ſimul, & vim ignis, qui adhuc latet, ſubeſſe, mente & cogitatione percipiat. Quædam verò ſigna natura non conſtant, ſed conſtituta, atque ab hominibus inuenta ſunt, vt & colloqui inter ſe, & alijs animi ſui ſenſa explicare, viciſsimque aliorum ſententiam, & conſilia poſſent cognoſcere. Hæc autem quam varia, & multiplicia ſint, ex eo licet animaduertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium ſenſum, reliqua ad cęteros ſenſus pertinent nam cùm aliquid alicui innuimus, &, exempli cauſa, ſublato vexillo quippiam declaramus, ſatis conſtat, eam ſignificationem, ad oculos tantùm referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ ſonus, qui non ſolùm delectandi, ſed plerumque ſignificandi cauſa funditur, ad aurium iudicium ſpectat: quo quidem præcipuè ſenſu verba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam vim habent.

Secundo, Hominũ cõſenſu, & volũtate inſtitura.
Aug. ibidem cap. 3,

9 *De ſignis à Deo inſtitutis, tam in veteri, quam in nouo teſtamento.*

VERVM præter illa ſigna, quæ hominũ conſenſu, & volũtate conſtituta eſſe, hactenus diximus, alia quædam ſunt diuinitus

Signa quædam ſunt diuinitus data

tùs data, quorum tamen non vnum genus esse omnes consentiunt. Alia enim signa ob eam tantùm rem à Deo hominibus commendata sunt, vt aliquid significarent, vel admonerent: cuiusmodi fuerunt, legis purificationes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Mosaici cultus cæremonias pertinebant: alia verò Deus instituit, quæ non singificandi modò, sed efficiendi etiam vim haberent. atque in hoc posteriori signorum genere Sacramenta nouæ legis numeranda esse liquidò apparet. Signa enim sunt diuinitùs tradita, non ab hominibus inuenta, quæ rei cuiuspiam sacræ, quam declarant, efficiētiam in se continere certò credimus.

Augus. lib. 3 de doctrina Christ. ca. 9. & in. 3. de Trin. c. 10. Vide de his Leuiticum, ferè per totum, significationes autem pete ex Cyril. in li. de adoratione in Spiritu & veritate. Exo. 12. 15. 18. & 23. 15. & 34. 18.

10 *Res sacra quomodo in definitione Sacramenti sit intelligenda.*

Sed quemadmodum signa in multiplici varietate esse ostendimus: ita etiam res sacra non vnius modi existimanda est. Quod verò ad propositam Sacramenti definitionem attinet, diuinarum rerum scriptores, sacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos sanctos efficit, ac omnium diuinarum virtutum habitu exornat demonstant: huic enim gratiæ propriam sacræ rei

Concil Triden. sess. 7. cap. 6 de Sacramen. Gratia Dei sacra res propriè nuncupatur. Magist. in. 4. dist. 1. D. Th. in 3. p. q. 60. ar. 2. Hugo de Sacramen.

rei appellationem tribuendam meritò putarunt, quippe cùm eius beneficio animus noster Deo consecretur, & coniungatur.

11 *Sacramenti uberior definitio, & qua ratione a reliquis Signis sacris illud differat.*

Quare, vt explicatiùs quid Sacramentum sit, declaretur, docendum erit, rem esse sensibus subiectam; quæ ex Dei institutione, sanctitatis, & iustitiæ, tum significãdæ, tum efficiendę vim habet: ex quo sequitur, vt facilè quiuis possit intelligere, Imagines Sanctorum, Cruces, & alia id generis, quamuis sacrarum rerum signa sint, non ideo tamen sacramenta dicenda esse. Huius autem veritatis doctrinam facilè erit omnium sacramentorum exemplo conprobare, si, quod antea de Baptismo admonuimus, cùm dicebamus, solemnẽ illam corporis ablutionem signum esse, & efficientiam habere rei sacræ, quæ interius Spiritus sancti vi fieret, idem etiam in aliis Sacramẽtis exercere aliquis velit.

12 *Sacramenta non unam tantum rem, sed plura significant.*

Iam verò hisce mysticis signis, quæ a Deo instituta sunt, illud etiam præcipuè

Tho. in. 3. p. q. 60. ar. 3. quod proba

conue-

conuenit, vt ex Domini inſtitutione non vnam aliquam rem, ſed plures ſimul ſignificent. Quod in ſingulis Sacramentis licet cognoſcere, quæ non ſolùm ſanctitatem, & iuſtitiam noſtram, ſed prætera duo alia cum ipſa ſanctitate maximè coniuncta declarant, Chriſti ſcilicet redēptoris paſsionem, quæ ſanctitatis cauſa eſt, & vitam æternam, cæleſtemque beatitudinem, ad quam ſanctitas noſtra, tanquam ad finem, referri debet. Quod quidem, cùm in omnibus Sacramentis perſpici poſsit, meritò ſacri doctores vnicuique Sacramentorum triplicem ſignificandi vim tradiderunt, tum quia alicuius rei præteritæ memoriam afferat, tum quia aliam præſentem indicet, ac demonſtret: tum quia aliam futuram prænunciet. Neque verò exiſtimandum eſt hoc, ita ab illis doceri, vt etiam ſanctarum ſcripturarum teſtimonio non probetur. Nan cùm Apoſtolus ait: Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus, planè oſtendit, idcirco Baptiſmum, ſignum dicendum eſſe, quod Dominicæ paſsionis, & mortis nos admoneat. Deinde cùm inquit: Conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum in mortē, vt quo-

tur ex Aug. verbis. quæ citantur de conſe. diſt. 2. cap. hoc eſt quod. Primo, ſignificant rem præſentem. Secundo, præteritam. Tertio, futuram.

Vnunquodque ſacramentum tria ſimul ſignificat.

Rom. 6. 3.

Ibid. 4.

modo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: ex ijs verbis perspicuum est, Baptismum signum esse, quo cælestis gratia in nos infusa declaratur: cuius munere nobis datum est, vt nouam vitam instituentes, omnia veræ pietatis officia facile, & libenti animo exequamur. Postremo cum addit: Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: apparet Baptismum vitæ etiam æternæ, quam per illum consecuturi sumus, non obscuram significationem dare.

Ro. 6. 5.

13 *Sacramentum non unam tantum præsentem rem, sed plures designat.*

Sacramentū aliquando plures res præsentes designat.

Sacramentū Eucharistiæ quot habeat significationes, vide Damascen. lib. 4. de orthod. fid. c. 14. & Tho. in. 3. p. q. 73. art. 4.

Sed præter hæc quæ commemorauimus varia significandi genera & rationes, sæpe etiam euenit, vt Sacramentum non vnam tantum rem præsentem, sed plures demonstret, ac notet. id verò sanctissimum Eucharistiæ sacramentum intuentibus facile est intelligere, quo, veri corporis, & sanguinis Domini præsentia, nec non gratia, quam, non impurè sacra mysteria sumentes percipiunt, designatur. Ex ijs igitur, quæ dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendant

dant quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula Sacramentis nouæ legis insint: Vt ea summa cum religione colenda, & suscipienda esse, omnibus persuadeant.

14 *Cur Sacramenta institui apud Christianos oportuerit.*

Verùm ad rectũ Sacramentorum vsum docendum nihil accommodatius videri potest, quàm diligenter causas exponere, cur Sacramenta institui oportuerit. Plures autem numerari solent, quarum prima est, humani ingenij imbecillitas, si quidem natura ita comparatam videmus, vt ad earum rerum notitiã, quæ mente, atque intelligentia comprehensæ sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei virtute efficiuntur, faciliùs intelligere possemus, idẽ summus rerum omnium artifex sapientissimè fecit, vt eam ipsam virtutem aliquibus signis, quæ sub sensum cadunt, pro sua in nos benignitate declararet. nam, vt præclarè à sancto Chrysostomo dictum est: Si homo corporis concreatione caruisset, nuda ipsa bona, neque vllis integumentis inuoluta ei oblata essent; quoniam verò anima corpori coniuncta

Causæ ob quas institu-ta sunt sacramenta. Hug. de sacram. p. 9. cap 2. Magist. in 4. distin. 1. Tho. in 3. p. q. 61. art. 1.

Prima, vt humani ingenij imbecillitatem adiuuent.

s. Chry. ho. 83. in Matt. & hom. 60. ad pop. Antioch.

iuncta est, omnino opus fuit, vt rerum, quæ sentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda vteretur.

Secunda, vt credendi tarditatem erigat. August. lib. 4. cont. Donat. cap. 24.

Altera verò causa est, quòd animus noster haud facilè cõmouetur ad ea, quæ nobis promittuntur credēda. Quare, Deus à mundi exordio, quæ facere instituerat, verbis quidem frequentissimè indicare consueuit: interdum verò, cùm opus aliquod institueret, cuius magnitudo promissi fidem abrogare posset, alia etiam signa, quæ nonnunquam miraculi speciem haberent, verbis adiunxit. Nam cùm Deus Moysen ad Israelitici populi liberationem mitteret, ille verò, ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi grauius imponeretur, quàm vt sustinere posse: aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem non adiungeret: Dominus promissionem suam multa signorum varietate firmauit. Quemadmodum igitur in veteri testamento Deus fecerat, vt magni alicuius promissi constantiam signis testificaretur: ita etiam in noua lege Christus, Saluator noster, cùm nobis peccatorum veniam, cœlestem gratiam, Spiritus sancti communicationem pollicitus est, quædam signa oculis, & sensi-

Exod. 3. 10. 11.

Exod. 4. 2. 3. 4.

ſenſibus ſubiecta inſtituit, quibus eum quaſi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promiſsis futurum dubitare nunquam poſſemus.

Tertia; vt parata & certa ſit medicina ad depellẽdos animi morbos, & ſalutem tuendã.

Tertia cauſa fuit, vt illa tamquam remedià, vt ſcribit ſanctus Ambroſius, atque Euangelici Samaritani medicamenta ad animarum ſanitatem, vel recuperãdam, vel tuendam, præſto eſſent. Virtutem enim, quę ex paſsione Chriſti manat, hoc eſt, gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per Sacramenta, quaſi per alueum quendam, in nos ipſos deriuare oportet. aliter verò nemini vlla ſalutis ſpes reliqua eſſe poterit. Quare, clementiſſimus Dominus Sacramenta verbo ſuo, & promiſsione ſancita relinquere in Eccleſia voluit, per quæ påſsionis ſuæ fructum nobis re ipſa communicari, ſine dubitatione crederemus: ſi modò vnuſquiſque noſtrum ad ſe eam curationem piè, & religioſe admoueret.

S. Ambr. lib. 5. de ſacramen. cap. 4. Luc. 10. 3. 4.

Quarta, vt ſint Chriſtianiſmi, veræq; religionis Symbola & ſancta ſocietatis vincula.

Sed quarta etiam cauſa accedit cur Sacramentorum inſtitutio neceſſaria videri poſsit: vt ſcilicet notæ quædam, & Symbola eſſent, quibus fideles internoſcerentur, cum preſertim nullus hominũ cœtus queat, vt etiam à D. Auguſtino traditum eſt, ſiue

D. Auguſt. lib. 19. cont.

veræ

Faust.c.11. & de vera relig.c.17. & Basil.in exhorta. ad Baptis.

veræ siue falsæ religionis nomine, quasi vnum corpus coagmentari, nisi aliquo visibilium fœdere signorum coniungantur. Vtrumque igitur præstant nouæ legis Sacramenta, quæ & Christianæ fidei cultores infidelibus distinguunt, & ipsos fideles sancto quodam vinculo inter se connectunt.

Quinta sunt testimonia nostræ fidei eiusque certa declaratio.
Ro.10.10.

Præterea aliam etiam iustissimam fuisse causam, Sacramenta instituendi, ex illis Apostoli verbis, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ostendi potest. Sacramentis enim fidem nostram in hominum conspectu profiteri, & notam facere videmur. Quare ad Baptismum accedentes, palàm testamur, nos credere eius aquæ virtute, qua in Sramento abluimur, spiritualem animæ purgationem fieri.

Sexta, vt sint incitamenta fidei & caritatis.

Magnam deinde vim habent Sacramenta, non ad fidem solum in animis nostris excitandam, & exercendam, sed etiam eam caritatem inflammandam, qua amare inter nos debemus, cum arctissimo nos vinculo colligatos, & vnius corporis membra effectos esse ex sacrorum mysteriorum cómunione recordamur.

Septima.

Postremò, quod in Christianæ pietatis

ſtudiò plurimi faciendum eſt, humanæ mentis ſuperbiam edomant, ac comprimunt: nosque ad humilitatem exercent, dum ſenſibilibus elementis ſubiicere nos cogimur, vt Deo obtemporemus, à quo antea impiè defeceramus, vt mundi elementis ſeruiremus. Hæc ſunt quæ potiſsimum de Sacramenti nomine, natura, inſtitutione, fideli populo tradenda eſſe viſa ſunt: quæ poſteaquam à Paſtoribus acuratè expoſita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus ſingula Sacramenta conſtent, quæue ſint illorum partes, ac præterea, qui ritus, & ceremoniæ additæ illis fuerint.

ſunt humilitatis excitandę inſtrumenta.

Epylogus ſuperiorum.

15 *Partes ad conſtituendum unumquodque ſacramentum neceſſariæ.*

Primùm igitur explicandum eſt, rem ſenſibilem, quæ ſupra in Sacramenti definitione poſita eſt, non vnam tantùm eſſe, quamuis vnum ſignum conſtitui credendum ſit. Duo enim ſunt, ex quibus quodlibet Sacramentum conficitur: quorum alterũ materiæ rationem habet, atque Elementum dicitur: alterum formæ vim, & Verbum communi vocabulo appellatur: ſic enim à patribus accepimus. qua in re notum

Duobus quodlibet ſacramentũ conſtat.

Magiſ. in. 4. diſt. 1. l. t. d. D. Tho. in. 3 p queſ. 60 arti 4. 5, 6.

notum est, atque apud omnes peruulgatum illud sancti Augustini testimonium: Accedit Verbum ad Elementum, & fit Sacramentum. Rei igitur sensibilis nomine, tum materiam, siue elementum intelligant; vt in sacramento Baptismi aquam, Confirmationis crisma, & Extremæ vnctionis oleum, quæ omnia sub aspectum cadunt: tum præterea verba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium sensum pertinent: Apostolus verò vtrumque apartè indicauit, cùm inquit: Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, Quo in loco materia, & forma Sacramenti exprimitur.

S. Augu. tractatu. 80. in Ioan.

Eph. 5. 26.

Materia & forma sacramentorũ ex scripturis trahuntur.

16 *Cur elemento uerba addita fuerunt,*

ADDENDA Autẽ erunt verba ad materiam, vt apertior, clariorque rei, quę gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam vim habere perspicuum est: ac si ipsa desint, planè obscurum erit, quidnam materia Sacramentorum designet, ac demonstret. Nam, vt in Baptismô licet videre, cùm aqua non minus refrigerandi, quàm abluendi vim habeat, & vtriusque rei symbolum esse posit,

Verborum in sacramentis virtus.

Aug. lib. 2. de doctrina Christ. ca. 3.

posſit, niſi verba addantur, vtrum horum in Baptiſmo ſignificet, aliquis fortaſſe coniectura aliqua diiudicabit: nemo outem ea de re quippiam certi affirmare audebit, at cùm verba adhibentur, ſtatim intelligimus, abluendi vim, & ſignificationem habere.

17 *Excellentia Sacramentorum nouæ legis.*

In hoc autem noſtra Sacramenta antiquæ legis ſacramentis plurimùm prę̄ſtant, quòd in illis adminiſtrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma ſeruaretur, quo etiam fiebat, vt incerta admodum, & obſcura eſſent: noſtra verò formā verborum ita præſcriptam habent, vt, ſi fortè ab ea diſcedatur, Sacramenti ratio conſtare non poſsit: ob eamque rem clariſsima ſunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hæc igitur ſunt partes, quæ ad naturam, & ſubſtantiam Sacramentorum pertinent, & ex quibus vnumquodque Sacramentum neceſſariò conſtituitur.

Sacramenta legis veteris formam difinitā non habebant hoc colligitur ex ſcripturis. in quibus veterum ſacramentorū fit mentio.

Forma ſublata, ratio ſacramenti tollitur.

18 *Quæ ſit cæremoniarum in Sacramentis uirtus, & natura.*

His accedunt cæremoniæ: quæ tametſi prætermitti ſine peccato non poſſunt, niſi aliud facere ipſa neceſsitas cogat: tamen

Videatur cap. 13. de ſacramentis in genere. ſeſs. 7. Conc Trid.

Cærimoniarum antiquitas. Diony. Areop in. li. de Eccl. Hierar. cap 2. Clem. ep. 3. Tertul. de cor. mil. Cyp. ca. 73. Bas. de Spiritu sancto, cap. 27. Conc. Trid. sess. 22. cap. 4. & 5. in fid. doct.

men, si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de vera Sacramenti ratione imminui credendum est. Ac meritò quidem à primis vsque Ecclesiæ temporibus illud semper seruatum est, vt Sacramenta solemnibus quibusdam cæremonijs ministrarentur. Primùm enim maximè decuit sacris mysterijs eum religionis cultum tribuere, vt sancta sancti tractare videremur: præterea, quę Sacramento efficiuntur, ceremoniæ ipsæ magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fidelium altiùs imprimunt. Deinde verò mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obseruant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis, & caritatem excitant, quò maior cura, & diligentia adhibenda erit, vt fideles vim cęremoniarum, quibus singula Sacramenta conficiuntur, cognitam & perspectam habeant.

Ceremoniarum effectus. Cyrillus Hier. in Catech. 1. 2. 3. & 4. Rabanus Maurus li. 1. de inst. cler. cap. 27. Isid. li. de offi Eccl. c. 20.

19 *Quot sint Catholicæ Ecclesiæ sacramenta.*

De necessitate, numero, & vt lita te sacramentorum.

Sequitur, vt Sacramentorum etiam numerus explicetur, quæ quidem cognitio hanc vtilitatem affert, quòd populus eò maiori pietate omnes animi sui vires, ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos singu-

ſingularem beneficentiam conuertet, quo plura ſalutis, ac beatæ vitæ adiumenta nobis diuinitùs parata eſſe intellexerit. Catholicæ igitur Eccleſiæ Sacramenta, quemadmodum ex ſcripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & Conciliorum teſtatur auctoritas, ſeptenario numero definita ſunt.

Prou. 9. 1. Zach. 3. 9. & 4. 2. Apoc. 1. 16. & 5. 1. 6. Fuerunt deſignata ſeptem Eccleſiæ ſacramẽta. ſed de his fuſius pòſtea.

20 *Cur nec maiori, nec minori numero Sacramenta concludantur.*

Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quæ per ſimilitudinem à naturali vita ad ſpiritualem transferuntur, probabili quadam ratione oſtendi poterit. Homini enim ad viuendum, vitamque conſeruandam, & ex ſua, reique publicæ vtilitate traducendam, hæc ſeptem neceſſaria videntur, vt ſcilicet in lucem edatur, augeatur, alatur, ſi in morbum incidat, ſanetur, imbecillitas virium reficiatur, deinde, quod ad rem attinet, vt magiſtratus nunquam deſit, quorum auctoritate, & imperio regatur, ac poſtremò, legitima ſobolis propagatione ſeipſum, & humanum genus conſeruet. Quæ omnia

Seſ. 7. Conc. Trid. can. 1. de ſacramentis in genere. Conc. Conſtan. ſeſ. 15. Florent. in decreto dato Armenis. Naturam ipſam docere ſacramenta ſeptenario numero eſſe definienda. Humano generi ſeptem eſſe neceſſaria ad vitam commodè traducendam. Concil. Conſtan ſeſs. 15. Florent. in decreto dato Armenis. Trident. ſeſs. 7. Thom. in 3. par. quæſt. 65. art. 1. & S. cont. Gent. cap. 58.

quoniam vitæ illi, qua anima Deo viuit reſpondere ſatis apparet, ex ijs facilè Sacramentorum numerus colligetur.

21 *Septem ſacramenta eſſe ex ſcripturis demonſtrantur.*

Primus enim eſt baptiſmus, veluti cæterorum ianua, quo Chriſto renaſcimur: deinde Confirmatio, cuius virtute fit, vt diuina gratia augeamur, & roboremur. baptizatis enim iam Apoſtolis, vt D. Auguſtinus teſtatur, inquit Dominus: Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Tum Euchariſtia, qua, tanquam cibo verè cæleſti ſpiritus noſter alitur, & ſuſtinetur. de ea enim dictum eſt à Saluatore: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Sequitur quarto loco Pœnitentia, cuius ope ſanitas amiſſa reſtituitur, poſtquam peccati vulnera accipimus. Poſtea verò Extrema vnctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi virtutes recreantur: ſiquidem D. Iacobus, cùm de hoc Sacramento loqueretur, ita teſtatus eſt: Et ſi, in peccatis ſit, remittentur ei. Sequitur Ordo, quo publica Sacramentorum miniſteria perpetuò in Eccleſia exercendi, ſacraſque omnes functiones exequen-

Ioan. 3.5. Tit. 3.5. D. Auguſt. epiſt. 108. Luc. 24.49. actuũ 1.8. & 22. Ioan. 6.55. Ioan. 20.22. 23. Iacob. 5. 14. 15. actuum. 13. 2.3. 1. Tim. 4.14. & 2. Tim. 1.7.

quendi potestas traditur. Postremò additur Matrimonium, vt ex maris & feminę legitima, & sancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conseruationem procreentur, & religiosè educentur. Ephes. 5. 31. 32.

22 *Æqualis non est omnium Sacramentorum uel necessitas, uel dignitas.*

ILLVD verò maximè anmaduertendum est, quamuis omnia Sacramenta diuinam, & admirabilem virtutem in se contineant, tamen non parem omnia, & æqualē necessitatem, aut dignitatem, aut vnam, eandemque significādi vim habere. Atque ex iis tria sunt, quæ tametsi non eadem ratione, tamen præ cæteris necessaria dicuntur: Baptismum enim vnicuique sine vlla adiunctione necessarium esse, Saluator his verbis declarauit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non potest introire in regnum Dei. Pœnitentia verò illis tantummodo necessaria est, qui se post Baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt. neque enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati retè pœnituerit. Ordo prætereà, etsi nō singulis fidelibus, toti tamē Ecclesiæ omnino necessarius est. verum si dignitas in sacramentis

De præstantia, & differentia sacramentorum. Tria sunt sacramenta, præ cæteris necessaria. Thom. in. 3. p. q. 65. ar. 4. Can. 3. & 4. Conc. Tr. de sacramentis in genere. ses. 7. Baptismi necessitas. Ioan. 3. 5. Pœnitentiæ necessitas. Apoc. 2. 5. Luc. 13. 2. Ordinis necessitas. Prou. 12. 14.

Eucharistiæ dignitas. Dion. in lib. de Ec. Hier. cap. 3. Tho in. 3. p. q. 65. art. 3.

mentis spectetur, Eucharistia, sanctitate, & mysteriorum numero, ac magnitudine, longè cæteris antecellit. quæ omnia facilius intelligentur, cùm suo loco ea, quæ ad singula Sacramenta pertinent, explicabuntur.

Causa efficiens seu auctor sacramentorum Deus est per Christum, ideóque præcipue intus dispensat. Ambr. lib. 4. de sacram. cap. 4. Tho. in. 3. p. q. 64. a. Ses. 7. de sacramentis in genere. canon. 1. Côc. Trid. Rom. 8. 33. Proprium est Dei illabi in animã hominis, in li. de Ecclesi. dogm.

23 *A quo hæc sacra, & diuina mysteria sint accepta, principaliterque dispensentur.*

DEINCEPS videndũ est, à quo hæc sacra, & diuina mysteria acceperimus: neque enim dubitandum est, quin præclari alicuius muneris dignitas, eius, à quo donũ ipsum profectum est, dignitate, & præstantia, quammaximè augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationem habere non potest. Nam cùm Deus sit, qui homines iustos efficiat: ipsa verò Sacramenta iustitiæ adipiscendæ mirifica quadam instrumenta sint: patet, vnum, eundemque Deum in Christo Iustificationis, & Sacramentorum auctorem agnoscẽdum esse. Præterea Sacramenta eam vim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cùm verò vnius Dei potentiæ proprium sit in corda, & mentes hominum illabi: ex hoc etiam perspicitur, Sacramenta à Deo ipso per Christum instituta esse: quemadmodum ab eo quoque intus dispensari,

pensari, certa, & constanti fide tenendum est: hoc enim testimonium de illo se accepisse sanctus Ioannes affirmat, cùm ait: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. & Cassian. collat. 7. ca. 13. Ioan. 1. 33.

24 *Quibus ministris utatur Deus in Sacramentis dispensandis.*

SED quamuis Deus Sacramẽtorum auctor, & dispensator sit, ea tamen non per Angelos, verùm per homines ministrari in Ecclesia voluit. non minus enim ministrorum officio, quàm materia, & forma, ad Sacramenta conficienda opus esse, perpetua sanctorum Patrum traditione confirmatum est. Dispensat Deus sacramenta per homines. 1. Cor. 4. 1. Heb. 5. 1. Thom. in. 3. p. q. 64. art. 4. Cõcil. Trid. Sess. 7. can. 10.

25 *Minister, sua prauitate gratiæ sacramentalis uirtutem impedire non potest.*

ATQVE hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functione, non suam, sed Christi personã gerunt, ea re fit, vt, siue boni siue mali sint, modò ea forma, & materia vtantur, quàm ex Christi instituto semper Ecclesia Catholica seruauit, idque facere proponant. quod Ecclesia in ea administratione facit, verè sacramentum conficiant. Ministrorũ quæ sit ratio. ses. 7. Cõcil. Trid. de sacramẽtis in genere. can. 11. & 12.

Vide Greg. Nazian. in Orat. in. 5. Bap.
Amb. de his qui myst. init. cap. 5.
Chry. hom. 8. in. 1. Cor.
August. cót. Cresc. lib. 4. ca, 20. & 4. cont. Dona. ca. 4. & lib. 2. con. liter. Petil. ca. 47.
1. Cor. 1. 6. 7.

ficiant, & conferant: ita, vt gratiæ fructum nulla res impedire possit, nisi qui ea susci piunt, se ipsos tanto bono fraudare, & Spi ritui sancto velint obsistere. Hanc verò in Ecclesia certam, & exploratam senten tiam semper fuisse, sanctus Augustinus in iis disputationibus, quas aduersus Dona-tistas conscripsit, clarissimè demonstrauit. Quòd si etiam scripturæ testimonia quæ-rimus, ipsum Apostolum his verbis loquẽ tem, audiamus: Ego, inquit, plantaui: Apol lo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Neque enim qui plãtat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Ex quo loco satis intelligitur, quemad-modum arboribus nihil obest eorum im-probitas, quorum manu satæ sunt: ita ni hil vitij aliena culpa contrahi illis posse, qui malorum hominum ministerio Chri sto insiti sunt. Quare, vt ex D. Ioannis Euangelio sancti Patres nostri docuerunt, Iudas etiam Iscariotes plures baptizauit: ex quibus tamen neminem iterum baptiza tum fuisse legimus: ita vt præclarè D. Au gustinus scriptum reliquerit: Dedit Bap-tismum Iudas, & non baptizatum est post Iudam: dedit Ioannes, & baptizatum est post Ioãnem quia quod datum est à Iuda,

Ioan. 4. 2.
D. August. tract. 5 in Ioan.
Actuũ. 19. 5.

Bap-

Baptiſma Chriſti erat: quod autem à Ioanne datum eſt, Ioannis erat: non Iudam Ioanni, ſed Baptiſmum Chriſti etiam per Iudæ manus datum, Baptiſmo Ioannis, etiam per manus Ioannis dato, rectè præponimus.

26 Quid de illis ſentiendum ſit, qui impura cō ſcientia Sacramenta adminiſtrant.

Neque verò Paſtores, alij vè ſacramentorum miniſtri, cùm hæc audiunt, ſatis ſibi eſſe arbitrentur, ſi poſthabita morum integritate, ac conſcientiæ munditia, illud tantùm cogitent, quomodo Sacramenta ab illis ritè miniſtrentur. id enim etſi diligenter curandum eſt, in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, poſita non ſunt. Meminiſſe autem ſemper debent, ſacramenta diuinam quidem virtutem, quæ illis ineſt, nunquam amittere, at verò impurè ea miniſtrantibus, æternam perniciem, & mortem afferre. Sancta enim, quod ſemel, atque iterum, ac ſæpius admonere oportet, & ſanctè, & religioſè tractanda ſunt. Peccatori, vt eſt apud Prophetam, dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentū meum per os tuum? tu verò odiſti diſciplinam. Quod ſi homini peccatis contaminato

Sacramenta nouæ legis impura conſciētia miniſtrare quàm pernicioſum ipſis ſit miniſtris. Tho. in 3. p. q. 64. art. 4.
Ex Dion. li. de Eccleſ. Hier. c. 1. & ex epiſt. ad Demoph. conſentit.
Augu. lib. 2. cont. epiſt. Parm. ca. 10. & tract. 5. in Ioan. & li. 3. cōt. Creſ. cap. 6.
2. Reg. 6. 7. & 1. Paral. 13. 9. 10.
Iſai. 12. 11.
Pſal. 49. 16 17.

Sess. 7. Concil. Trid. de sacramentis in genere. Canon. 6.

minus licet de rebus diuinis agere: quantum ab eo scelus concipi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, vel in foedas manus sumere, contrectare, atque alijs porrigere, & ministrare veretur? Cùm praesertim apud sanctum Dionysium scriptum sit, malis symbola (ita enim sacramenta appellat) ne contingere quidem permissum esse. Sanctitatem igitur sacrarum rerum ministri in primis sectentur: purè ad sacramenta ministranda accedāt, atque ita se ad pietatem exerceant, vt ex eorum frequenti tractatione, & vsu, vberiorem in dies gratiam, adiuuante Deo, consequantur.

S. Dionys. de Eccles. Hierar. c. 1.

De sacramētorū primò effectu, qui est gratia iustificans.

sess. 7. Concil. Trid. de sacramentis in genere. can. 6. 7. & 8. August. tracta. 26. in Ioā. & li. 19. contra Faust. c. 16. & 17. & in Ps. 77. Tho. in 3. p. q. 62. art. 1. 2. & 3. Ephes. 25, 26.

27 *De duobus praecipuis Sacramentorum effectibus.*

Sed iam, his rebus explicatis, docēdum erit, quinam sacramentorum effectus sit: id enim sacramenti definitioni, quae supra tradita est, non parum lucis allaturum videtur. Hi autem duo praecipuè numerantur. Ac principem quidem locum meritò gratia illa obtinet, quam, vsitato à sacris doctoribus nomine, Iustificantem vocamus: ita enim Apostolus apertissimè nos docuit, cùm inquit, Christum dilexisse Ecclesiam,

clesiam, & seipsum tradidisse pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ, in verbo. Quo autem pacto tanta res, & tam admirabilis per sacramentum efficiatur, vt quemadmodum sancti Augustini sententia celebratum est: Aqua corpus abluat, & cor tangat: id quidem humana ratione atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem, suapte natura, ea vi præditam esse, vt penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotentis Dei virtutem in sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua vi res ipsę naturales præstare non possunt.

D. augst. tract. 80. in Ioannem. Duo nostra MS. exéplaria legũt in verbo vitæ. & ita hic locus citatus est supra eodẽ ca. sect. 15. sed Græca exéplaria, & Syraca nõ habẽt vocẽ, vitæ. Louaniẽsia Biblia cũ in textu habeant, in verbo, margini adiunxerãt vocẽ, vitæ.

28 *Quomodo effectus Sacramenti initio nascẽtis Ecclesiæ sint mirabiliter designati.*

Quocirca, ne vlla vnquam huius effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cùm ministrari sacramenta cœptum est, voluit clementissimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorum significationibus declarare: vt eadem perpetuo interius fieri constantissimè crederemus, quamuis longè à nostris sensibus remota essent. Itaq; vt ommittamus Saluatore no-

Sacramentorum vis miraculis declarata nascentis Ecclesiæ. Augast. lib. quæst vete. & noui testa. quæst. ...

Matt. 3. 16. Marc. 1. 10. Luc. 3. 21 22. stro in Iordane baptizato, cœlos apertos esse, & spiritum sanctum columbæ specie apparuisse: vt admoneremur eius gratiam, cùm salutari fonte abluimur, in animam nostram infundi: vt hoc in quã omittamus (magis enim ad baptismi significationem, quàm Sacramenti administrationem pertinet) nonne legimus cùm Pentecostes die Apostoli Spiritum sanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandum fidei veritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc facto repentè de cœlo sonitu, tanquam aduenientis Spiritus vehementis, apparuisse illis dispertitas linguas, quasi ignis? Ex quo intellectum est, sacramento Confirmationis eundem nobis Spiritum tribui, easque vires addi, quibus possimus Carni, Mundo, & Satanæ perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atq; hæc miracula quoties Apostoli Sacramenta ista ministrarent, initio nascentis Ecclesiæ aliquamdiu visa sunt, donec firmata iam fide, & corroborata, fieri desierunt.

Act. 2. 3. 4.

Actuũ. 8. 17. 17. & 15. & 19. 6.

29 *Quanta sit Sacramentorum nouæ legis supra ueteris legis sacramenta excellentia.*

Ex

EX iis igitur, quæ de priori sacramentorum effectu, gratia scilicet iustificante, demonstrata sunt, illud etiam planè constat, excellentiorem & præstantiorem vim Sacramentis nouæ legis inesse, quàm olim veteris legis sacramenta habuerunt: quæ cùm infirma essent, egenaque elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ, quare, vt signa tantùm earum rerũ, quæ mysterijs nostris efficienda essent, instituta sunt. At verò Sacramenta nouæ legis ex Christi latere manantia, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti, atque ita eam gratiam, quàm significant, Christi sanguinis virtute operantur. Quocirca si ea cum antiquis sacramentis conferamus, præterquàm quòd plus efficatiæ habent, & vtilitate vberiora, & sanctitate augustiora esse inueniuntur.

Præstantiora esse legis nouæ Sacramenta veteribus docet Aug. lib. 19. cont. Faust. ca. 13. & in Psal. 83. Amb. lib. de Sacra. ca. 4. Gal. 4. 9. Heb. 9. 13.

Sacramenta nouæ legis ex Christi latere manarunt. Aug. li. 2. de symb. cap. 6. in Ioan. tra. 15. & lib. 15. ciuit. ca. 26. Heb. 9. 14.

Secundus. Sacramentorum effectus est characteris sacri in animam impresio.

30 *Quæ Sacramenta Characterem imprimant, & quid sit Character.*

ALTER verò Sacramentorũ effectus nõ quidẽ omnibus cõmunis, sed trium tãtummodo proprius, Baptismi, Confirmationis,

Sess. 7. Concil. Trid. de sacramentis in genere. can.9.
2.Cor. 1. 21. 22.

ionis,& Ordinis sacri, est Character quem animæ imprimunt. nam cùm Apostolus ait: Vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris: voce illa, Signauit, non obscurè Characterem descripsit, cuius proprium est, aliquid signare, & notare. Est autem Character veluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri nunquam potest, eique perpetuò inhæret: de quo ita apud sanctum Augustinum scriptum est: An minus fortè sacramenta Christiana, quàm corporalis hæc nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? Illa namque militi ad militiam, quàm deseruisset, reuertenti, non noua imprimitur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur.

D Aug. li.2. cō.epist. Parmen. ca. 13. Et epist. 50. circa mediū Et tract. 6. in Ioan.& li. 1. cōt. Cres. cap.30. Vide itē D. Thom. in.3. p.q.63.

31 *Quis sit Characteris effectus, & quomodo sacramenta Characterem imprimentia iterari non debeant.*

Characteris vsus duplex Th. in 3.p. q. 63. art. 2.
Character Baptismi quid efficiat.

IAM verò Character hoc præstat, tū vt apti ad aliquid sacri suscipiendum, vel peragendum efficiamur, tum vt aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac Baptismi quidem charactere vtrumque consequimur, vt ad alia sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fide-

lis

lis populus à gentibus, quæ fidem nõn colũnt, distinguatur. Idem autem in charactere Confirmationis, & sacri ordinis licet agnoscere: quorum altero veluti Christi milites, ad eius nominis publicam confessionẽ, & propugnationem, ac contra insitum nobis hostẽ, & spiritualia nequitiæ in cælestibus armamur, atque instruimur, simulque ab iis, qui nuper baptizati, tanquam modò geniti infantes sunt, discernimur: alter verò, tum potestatem sacramenta conficiendi, & ministrandi cõiunctam habet: tum eorum, qui huiusmodi potestate præditi sunt, à reliquo fidelium cœtu distinctionem ostẽdit. Tenenda igitur est Catholicæ Ecclesiæ regula, qua docemur, tria hæc sacramẽta Characterum imprimere, neque vllo vnquam tempore iteranda esse Hec sunt, quæ generatim de sacramentis tradenda erunt.

Character Confirmationis quid præstet.
Character sacramenti Ordinis quid signet.
Eph. 6. 12.
1. Pet. 2. 2.
Tria tantum sacramenta Characterẽ imprimunt, quæ nec vnquã iterantur.

32 *Quibus rationibus assequentur Pastores, ut populus sacramenta ueneretur, & his religiosè utatur.*

Cõciliũ Florent. in Decret. Eug. & Trid. can. 9. sess. 7.

IN cuius argumẽti explicatione Pastores duo potissimum efficere omni studio conentur. Primum est, vt fideles intelligant, quanto honore, & cultu, & veneratione

In sacramentorũ doctrina dua præcipue obseruanda.

ctione hæc diuina, & cæleſtia munera digna ſint, alterum verò, vt, quoniam à clementiſsimo Deo, ad communem omnium ſalutem propoſita ſunt, iis piè & religioſè vtantur, atque ita Chriſtianæ perfectionis deſiderio exardeſcant, vt ſi Pœnitentiæ præſertim, & Euchariſtiæ ſaluberrimo vſu aliquandiu careant, plurimum damni ſeſe ciſſe exiſtiment. Hæc autem facilè Paſtores aſſequi poterunt, ſi quæ de Sacramentorum diuinitate, & fructu ſuprà dicta ſunt, auribus fidelium ſæpius inculcabunt, primùm à Domino Saluatore noſtro, à quo nihil niſi perfectiſsimum proficiſci poteſt, inſtituta eſſe: prætereà cùm miniſtrantur, Spiritus ſancti intima cordis noſtri permeantis efficaciſsimum numen præſto eſſe: deinde admirabili, & certa curandarum animarum virtute prædita eſſe, tum per ea immenſas illas Dominicæ paſsionis diuitias ad nos deriuari. Poſtremò verò oſtendant totum Chriſtianum ædificium, firmiſsimo quidem lapidis angularis fundamento inniti: Verùm niſi verbi Dei prædicatione, & Sacramentorum vſu vndique fulciatur, magnoperè verendum eſſe, ne magna ex parte labefactatum concidant: vt enim per Sacramenta

Euchariſtiæ & Pœnitentiæ vſus frequenter populo inculcandus.

Iſa. 28. 16. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.

Sacramentis & verbi Dei doctrina Eccleſiam maximè fulciri.

menta in vitam ſuſcipimur: ita hoc veluti pabulo alimur, conſeruamur, augemur.

DE BAPTISMI Sacramento.

CAPVT. II.

1 *Cur expediat doctrinam Baptiſmi frequenter populis fidelibus inculcari.*

EX ijs quidem, quæ hactenus de Sacramentis vniuersè tradita ſunt, cognoſci poteſt, quàm neceſſarium ſit ad Christianæ religionis, vel doctrinam percipiendam, vel pietatem exercendam, ea intelligere, quæ de illorum ſingulis credenda Eccleſia Catholica proponit. ſed ſi quis diligentiùs Apoſtolum legerit, ſine dubitatione ita ſtatuet, perfectam Baptiſmi cognitionem à fidelibus magnopere requiri: adeo non ſolùm frequenter, ſed grauibus verbis, & Spiritu Dei plenis, eius myſterij memoriam renouat, diuinitatem commendat, atque in eo Redemptoris noſtri mortem, ſepulturam, & reſurrectionem nobis ante oculos, tum ad contemplandum, tum ad imitandum conſtituit. Quare, Paſtores nunquam ſe ſatis multam operam, & ſtudium in huius Sacramenti tractatione collocaſſe arbitrentur.

Doctrina Sacramentorũ quam ſit vtilis & neceſſaria.

Rom. 6. 3. 4. 5. & 1. Cor. 6. 11. & c. 12. 13. & Gal. 3. 27. Eph. 5. 10.

Baptiſmi vis quam ſerio omnibus ſit expedenda.

Quando

2 *Quando potissimum Parocho sermo de Baptismo sit instituendus.*

Solénis baptismus sabbato Paschæ & Pentecostes agi solitus. Tertul. lib. de Bap. cap. 19. Basil. in exhor. ad bap. ambr. in lib. de myster. pas. & alij.

Verùm præter eos dies, in quibus more maiorum, diuina, Baptismi mysteria potissimùm explananda essent, in Sabbato magno Paschæ, & Pentecostes, quo tempore Ecclesia summa cum religione, maximisque cæremonijs hoc sacramentum celebrare consueuerat, alijs etiam diebus occasionem captent de hoc argumento disserendi. Atque illud in primis tempus maximè oportunum ad eam rem videri poterit, si interdum, cùm Baptismus alicui ministrandus sit, fidelis populi multitudinem conuenisse animaduerterint. Tunc enim faciliùs multò erit, si minus liceat omnia capita, quæ ad hoc sacramentum attinent, prosequi, vnum saltem, aut alterum docere: cùm fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt: simul etiam sacris Baptismi cæremonijs expressam vident, pioque, & attento animo contẽplantur. Ex quo deinde fiet, vt vnusquisq; ijs rebus admonitus, quæ in alio geri videat, secum recordetur, qua se sponsione Deo obligarit, cum Baptismo initiatus est: simulque illud cogitet, an vita, & moribus talem se præbeat, qualem ipsa Christiani nominis

Vtilitas inculcatæ de Baptismo doctrinæ. Qua se sponsione quisque in Baptismo obligauit, vide Tertul. in lib. de spectat. & de præs. & de Bap.

nominis profeſsio pollicetur. Vt igitur quę docenda erunt, dilucidè exponantur: quæ nam ſit Baptiſmi natura & ſubſtantia, aperiendum eſt: ſi prius tamen ipſius vocis ſignificatio explicetur.

Octo Baptiſmi genera vide apud Dam. lib. 4. de fid. orth. cap. 10.

3 *Quid Baptiſmi nomen proprie denotet.*

Ablutio Sacramentalis.

Ac Baptiſmum quidem Græcum eſſe nomen nemo ignorat: quod etſi in ſacris literis non ſolùm eam abſolutionem, quæ cum Sacramento coniuncta eſt, ſed etiam omne ablutionis genus, quod aliquando ad paſsionem translatum eſt, ſignificat: tamen apud Eccleſiæ ſcriptores non quamuis corporis ablutionem declarat, ſed eam quæ cum Sacramento coniungitur, nec ſine præſcripta verborum forma miniſtratur, qua quidem ſignificatione Apoſtoli ex Chriſti Domini inſtituto frequentiſsimè vſi ſunt.

Eſ. 24. 23. Marc. 7. 4. Heb. 9. 10. Marc. 10. 38 Luc. 12. 50. 1. Cor. 15. 29 Ro. 6, 3. 4. 13 1. Cor. 1. Gal. 5. 17. Eph. 4. 5. Col. 2. 12. 1. Pet. 3. 21.

4 *Quibus præterea nominibus abluptionē Sacramentalem Patres expreſſerunt.*

De varijs baptiſmi nominibus vide Greg. Nazia. in orat. in ſancta lumina, & cle. Alex. lib. 1. peda. c. 6. Aug. epiſt. 23. 5.

ALIA quoque nomina ad eandē rem ſignificandam ſancti Patres vſurparunt. Sacramentum enim fidei appellari, quod illud ſuſcipientes, vniuerſam Chriſtianæ religionis fidem profitcantur, D. Auguſtinus teſtatur, Alij verò, quia fide corda

Q noſtra

Dionysius Areop. ca. 3. de Eccl. Hierar. Illuminationẽ vocauit.

Heb. 10. 32. & 6. 4.

S. Chry. 10. 5

Expurgatio sepultura. Crux Christi. Plantatio.

1. Cor. 5. 7.

Rom. 6. 4. 5. 6.

S. Dionys. de Eccl. Hierar. c. 2. p. 1.

nostra illuminantur, quam in Baptismo profitentur, hoc sacramentum, illuminationem vocarunt. Nam & Apostolus ita inquit: Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum: tempus nimirum, quo baptizati erant, significans. Chrisostomus præterea in oratione, quam ad baptizãdos habuit, tum expurgationem, quia per Baptismum expurgamus vetus fermẽtum, vt simus noua conspersio, tum sepulturam, tum plantationem, tum crucẽ Christi nominat: quarum omnium appellationum causam ex epistola ad Romanos scripta licet colligere. Cur autem D. Dionysius principium sanctissimorum mandatorum vocauerit, perspicuum est: cùm hoc Sacramentum veluti ianua sit, quam Christianæ vitæ societatem ingredimur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperandi initium facimus. Atque hæc de nomine breuiter exponenda erunt.

Definitiones Baptismi vide apud Alex. in 4. par. q. 11. & Tho. in 3. p. q. 66. art. 1.

5 *Quæ sit Baptismi definitio.*

Quod autem ad rei definitionem attinet, etsi multæ ex sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamen aprior, & commodior esse videtur, quam ex verbis Domini apud Ioannem, & Apostoli ad Ephesios licet intel-

intelligere. nam, cùm Saluator dicat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non potest introire in regnũ Dei: & Apostolus, cùm de Ecclesia loqueretur: Mundans eã lauacro aquæ, in verbo: ita fit, vt rectè, & apposite definiatur. Baptismũ esse Sacramẽtũ regenerationis per aquã in verbo, Natura enim ex Adã filij iræ nascimur: per Baptismũ verò in Christo filij misericordiæ renascimur: siquidẽ dedit hominibus potestatem filios Dei fieri, iis qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

Ioan. 3. 5. & Spiritu sancto. Legũt MS. & August. sed Biblia. Louaniensia Græca exẽplaria sequentia habent solum & spiritu. Eph. 5. 26. Ephes. 2. 3. Ioa. 1. 13. 14.

6 *Qua ratione Baptismi Sacramentum perficiatur.*

Sed quibuscunque tandem verbis Baptismi naturam explicari contigerit, docendus erit populus, hoc sacramentum confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris instituto certa, & solemnia verba necessariò ad hibentur, quemadmodum semper sancti Patres docuerunt. quod apertissimo illo D. Augustini testimonio demonstratur. Acedit Verbum, ad Elementum, & fit Sacramentum. Id verò eò diligentius monere oportebit, ne forte fideles in eum

Baptismus ablutione, & forma verborum perficitur. Chrysost: Hom. 24. in Ioan. Aug. libr. 6. Cõt. Donat. cap. 25. Cocil. Flor. & Trid. D. Aug. tractat. 80. in Ioan.

errorem inducantur, vt existiment, quod vulgo dici solitum est, aquam ipsam, quæ ad conficiendum Baptismum in sacro fonte asseruatur, Sacramentum esse, tunc enim sacramentum Baptismi dicendum est, cùm aqua ad abluendum aliquem additis verbis, quæ à Domino instituta sunt, reipsa vtimur. Iam verò quoniam singula sacramenta, ex materia, & forma constitui initio diximus, cùm generatim de omnibus sacramentis ageretur, idcirco, quæ vtraque sit in Baptismo, à Pastoribus declarandum erit.

aqua non potest dici Sacramentum, sed ablutio.

7 *Quæ sit propria Baptismi materia.*

MATERIA igitur, siue elementum huius Sacramenti, est omne naturalis aquę genus, siue ea maris sit, siue fluuij, siue paludis, siue putei, aut fontis, quæ sine vlla adiunctione aqua dici solet. nam & Saluator docuit: Nisi qui renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non potest introire in regnum Dei. & Apostolus inquit: Ecclesiam lauacro aquæ mundatam esse, Et in B. Ioannis epistola scriptum legimus: Tres sunt, qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis. Quod etiam allis sacrarum litterarum testimoniis comprobatur.

De materia Baptismi ses. 7. Conci. Triden: de Baptismo, can. 2. Conc. Floré. Thom. in. 3. p. q. 56. ar. 5. Ioan. 3. 5. Ephes. 5. 26. 1, Ioan. 5. 8. Act. 8, 36. & 10. 47. Heb. 50. 22. &. 1. Pet. 3. 20.

Locus

8 *Locus D. Matthæi de Baptiſmo ignis exponitur.*

QVOD verò à Ioanne Baptiſta dictum eſt, vẽturum eſſe Dominum, qui baptizaret in Spiritu ſancto, & igne: id quidem nullo modo de Baptiſmi materia intelligẽdũ eſt: ſed vel ad intimũ Spiritus ſancti effectum, vel certè ad miraculum referri debet, quod die Pentecoſtes apparuit, cũ Spiritus ſanctus è cœlo in Apoſtolos ignis ſpecie delapius eſt: de quo alio loco Chriſtus Dominus noſter prædixit: Ioannem quidẽ baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies.

Matth. 3. 11. Sic exponit Hierony. in Matth.

Actuũ. 2. 3. Seſ. 7. Conc. Trid. de Baptiſm. can. 1. Act 1. 5.

9 *Quibus figuris, & Prophetijs uis aquarum Baptiſmi ſit oſtentata.*

VERVM idem quoque à Domino, tum figuris, tum Prophetarum oraculis ſignificatũ eſſe ex diuinis ſcripturis animaduertimus. Diluuiũ, enim, quo mundus purgatus eſt, quod multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum, huius aquæ figuram, & ſimilitudinem geſsiſſe, Apoſtolorũ Princeps in priori Epiſtola oſtendit. Et maris rubri tranſitum eiuſdẽ aquæ

Gen. 64. 5. Diluuium olim Baptiſmum repræſentauit. Gen. 6. 5. 1. Pet. 3. 20. Mare rubrũ Exo. 14. 22.

significationem habuisse, D. Paulus ad Corinthios scribens, exposuit: vt interim omittamus, tum Naaman Syri ablutionē, tum probaticæ piscinæ admirabilem vim, & alia id genus multa, in quibus huius mysterii symbolum inesse facilé apparet.

1. Cor. 10. 1. Naamā ablutio. 4. Reg. 5. 14. Ioan. 5. 2. Probatica piscina.

De prædictionibus autem dubitare nemo potest, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter Isaias Propheta omnes sitientes inuitat, vel quas à templo egredientes Ezechiel in spiritu vidit: tum præterea fons ille, quem domui Dauid & habitantibus Hierusalem paratum in ablutionem peccatoris, & menstruatæ Zacharias prænunciauit, ad salutarē Baptismi aquam indicandam, atque exprimendam pertineant.

Vim aquarū Baptismi prænidit Isaias. Isai. 55. 1. Ezc. 47. 1. Zach. 13. 1.

10 *Cur aqua ad Baptismum conficiendum nos potius uti uoluerit Deus, quam alia materia.*

Aquæ vsus in baptismo quam sit natura consentaneus & cōueniens. S. Hieron. ep. 83. to. 2. vide D. Tho. in. 3. p. q. 66. art. 3. Prima ratio.

QVANTVM verò Baptismi naturæ, & virtuti consentaneū fuerit, vt eius propria materia aqua institueretur, pluribus quidē rationibus D. Hieronymus ad Occeanū scribens, demonstrauit. Sed quod ad hunc locū attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniā hoc sacramentū omnibus sine vlla exceptione ad consequendam vitam necessarium erat idcirco aquæ materiam,

materiam, quæ numquam non præſto eſt, atque ab omnibus facilè parari poteſt, maximè idoneam fuiſſe. Deinde aqua effectum Baptiſmi maximè ſignificat, vt enim aqua ſordes abluit, ita etiam Baptiſmi vim atque efficentiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optimè demonſtrat. Accedit illud, quòd quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptiſsima eſt, ſic Baptiſmo cupiditatum ardor magna parte reſtinguitur.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

11 *Aquæ ſimplici, & naturali quare Chriſma adijciatur.*

ILLVD verò animaduertendũ eſt, quãuis aqua ſimplex, quæ nihil aliud admixtum habet, materia apta ſit ad hoc Sacramentum conficiendum, quoties ſcilicet Baptiſmi miniſtrandi neceſsitas incidat, tamen ex Apoſtolorum traditione, ſemper in Catholica Eccleſia obſeruatum eſſe, vt cum ſolemnibus cæremonijs Baptiſmus conficitur, ſacrum etiam Chriſma addatur, quo Baptiſmi effectum magis declarari perſpicuum eſt. Docendus quoque erit populus, etſi aliquando incertum eſſe poteſt, vtrum hæc, an illa vera aqua ſit, qualem Sacramenti perfectio requirat: hoc tamen pro certo habendum eſſe, nunquam

Aquæ ſimplici & naturali, cur chriſma adijciatur, vide Ambroſ. lib. 1. de ſacr. cap. 2. & 3. cap. 1. & Innoc. lib. 1. decret. tit. 15. cap. cum veniſſet.

ex alia materia, quam ex aquæ naturalis liquore, Baptismi sacramentum, vlla ratione confici posse.

12 *Quare promiscuè omnibus fidelibus perfecta Baptismi forma clarè exponenda sit.*

Quam sæpe & quanta cura Baptismi natura sit inculcanda.

SED duarum partium, ex quibus Baptismus constare debet, postquā altera, hoc est materia, diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadem diligentia formam etiam tradere, quæ est altera eius pars maximè necessaria. In huius autem sacramenti explicatione, eò maiori cura, & studio elaborandum putabunt, quòd tam sancti mysterij notitia non solùm sua sponte fideles vehementer delectare potest, quod quidem in omni diuinarum rerum scientia communiter euenit, verùm etiam ad vsus ferè quotidianos summoperé expetenda est. Cùm enim sæpè incidant tempora, quemadmodum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum sæpissimè à mulierculis Baptismum ministrari oporteat, ita sit, vt promiscuè omnibus fidelibus ea, quæ ad huius sacramenti substantiam pertinent, cognita & perfecta esse debeant.

13 *Quare perfecta, & absoluta huius sacramenti forma.*

Quare

Quare dilucidis, & apertis verbis, quæ facilè percipi ab omnibus posſint, Paſtores docebunt hanc eſſe perfectam, & abſolutam Baptiſmi formam. Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Ita enim à Dño, & Saluatore noſtro traditum eſt, cùm Apoſtolis apud Matthæū præcepit: Euntes docete omnes gentes, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Ex illo autem verbo, Baptizantes, Catholica Eccleſia diuinitùs edocta optimè intellexit, in huius ſacramenti forma actionem miniſtri exprimendam eſſe: quod quidem ſit, cùm dicitur, Ego te baptizo. At quoniam, præter miniſtros, tum illius perſonā, qui baptizatur, tum principalem cauſam, quæ Baptiſmum efficit, ſignificare oportebat, idcirco illud pronomen, Te, & diſtincta diuinarum perſonarum nomina adduntur, vt abſoluta ſacramenti forma ijs verbis concludatur, quæ modò expoſita ſunt. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Neque enim ſola Filij perſona, de quo à Ioanne ſcribitur: Hic eſt qui baptizat, ſed ſimul omnes ſanctæ Trinitatis perſonæ ad Baptiſmi ſacramentum operantur. Quod autem in Nomine, non

August. li. 6. cont. Don, cap. 25. & 4. cap. 15.
Th. in 3. p. q. 66. art. 5.
Baptiſmi forma.
Matt. 25. 19.
Actio miniſtri in Baptiſmo ex Chriſti verbo eſſe neceſſaria colligitur.
Perſona quę baptizatur.
Principalis cauſa ſanctificationis eſt ſancta Trinitas.
Ioan. 1. 33.

in Nominibus dictum est, hoc planè declarat vnam Trinitatis naturam, & diuinitatē. Etenim hoc loco Nomen ad personas non refertur, sed diuinam substantiam, virtutē & potestatē, quæ vna, & eadē est in tribus personis, significat.

In forma baptismi quid nomen significet.

14 *An in forma Baptismi uerba omnia periinde sint necessaria.*

Sed in hac forma, quam integram, & perfectam esse ostendimus, obseruandum est, quædam prorsus necessaria esse, quæ si omittantur, Sacramentum confici non potest: quędam verò non ita necessaria, vt si desint, Sacramenti ratio non constet: cuiusmodi est vox illa, Ego, cuius vis in verbo, Baptizo, continetur: immo verò in Ecclesijs Græcorū variata dicendi ratione prætermitti consueuit: propterea quòd nullā fieri oportere ministri mentionē iudicarūt: ex quo factū est, vt in Baptismo hac forma passim vtantur, Baptizetur seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. à quibus tamen perfectè sacramentū ministrari, ex Concilij Florentini sententia, & definitione apparet: cū ijs verbis satis explicetur, id, quod ad Baptismi veritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc reipsa peragitur.

Græcorum baptizandi ratio.

Concil. Florent. in doct. de Sacramētis.

Quo-

15 *Quomodo apostoli in nomine Christi baptizauerint.*

QVOD si etiã aliquando tẽpus fuisse dicendũ est, cùm Apostoli in nomine tantùm Domini Iesu Christi baptizarent: id quidem Spiritus sancti afflatu eos fecisse exploratum nobis esse debet, vt initio nascentis Ecclesiæ Iesu Christi nomine, prædicatio illustrior fieret, diuinaque, & immensa eius potestas magis celebraretur. Deinde verò rem penitius introspicientes, facilè intelligemus, nullã earum partiũ in ea forma desiderari, quæ ab ipso Saluatore præscriptæ sunt. qui enim Iesum Christũ dicit, simul etiã Patris personã, à quo vnctus est, & Spiritũ sanctum, quo vnctus est significat.

Thom. in. 3. p. q. 66. ar. 6. actorũ. 2. 38. &. 8. 12. & 10. 48. &. 19. 5.

Ambr. lib. 1. de Spir. sancto. capit. 3. Basil. lib. de Spiritu sancto. 1. co. 12.

16 *Apostolos in nomine Christi tacitis alijs duabus personis Trinitatis nunquam baptizasse credendum est.*

QVAMQVAM dubiũ fortasse alicui videri potest, an huiusmodi forma Apostoli aliquẽ baptizauerint, si Ambrosij, & Basilij sanctissimorũ, & grauissimorũ Patrũ, actoritatem sequi volumus, qui ita Baptismum in nomine Iesu Christi interpretati sunt, vt dixerint, iis verbis signifi-

significari Baptiſmũ, non qui à Ioanne, ſed qui à Chriſto Domino traditus eſſet: tametſi à cõmuni, & vſitata forma, quæ diſticta triũ perſonarũ nomina continet, Apoſtoli non diſcederent. Atque hoc loquendi genere Paulus etiã in epiſtola ad Galathas vſus videtur, cùm inquit: Quicumque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtũ induiſtis, vt ſignificaret in fide Chriſti, nec alia tamen forma, quàm idẽ Saluator & Dominus noſter ſeruandã præceperat, baptizatos eſſe. Hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptiſmi ſuſtantiam maximè pertinẽt, fideles docere ſatis fuerit.

Gal. 3. 27.

17 *Quo pacto in hoc regenerationis myſterio fieri debeat ablutio.*

Ablutio baptiſmi tribus modis fieri poteſt.

Thom. in. 3. p. q. 66. ar. 7.

Quoniam verò in hoc ſacramento conficiendo legitimæ etiam ablutionis rationem ſeruari oportet, iccirco eius quoque partis doctrina à Paſtoribus tradenda eſt, atque ab eis breuiter explicandum, communi Eccleſiæ more, & conſuetudine receptum eſſe. vt Baptiſmus vno aliquo ex tribus modis confici poſſet. Nam qui hoc ſacramento initiari debent, vel in aquam merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aquæ aſperſione tinguntur. Ex his autem

ritibus,

ritibus, quicumque seruetur, Baptismum verè perfici credendum est: aqua enim in Baptismo adhibetur, ad significandam animæ ablutionem, quam efficit: Quare Baptismus ab Apostolo lauacrum appellatus est. Ablutio autē non magis fit, cùm aliquis agua mergitur, quod diu à primis temporibus in Ecclesia obseruatū animaduertimus: quàm vel aquæ effusione, quod nunc in frequenti vsu positum videmus, vel aspersione, quemadmodū à Petro factū esse colligitur, cùm vno die tria millia hominum ad fidei veritatem traduxit, & baptizauit.

Tim. 3. 5. Epih. 1. 26. Lauacrū regenerationis. Trina mersio fuit in vsu August. tempore. Act. 2. 31.

18 *Vnicàne ablutio requiratur, an trina.*

VTRVM vero vnica an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est. Vtròuis enim modo & antea in Ecclesia Baptismū verè confectū esse, & nunc confici posse, ex D. Gregorij Magni epistola ad Leandrū scripta, satis apparet. Retinendus est tamen a fidelibus is ritus, quē vnusquisque in sua Ecclesia seruari animaduerterit.

Vnàne, an trina ablutio fiere debeat. Tho. in. 3. par. q. 66. art. 8. B. Greg. lib. 1. regis. epi. 41.

19 *Quare caput hic potissimum abluatur.*

ATQVE illud præcipuè monere oportet, non quamlibet corporis partē, sed potissimùm caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus vigent, abluendum,

Thom. in 3. par. q. 66. ar. 7. ad. 3.

dū, simulque ab eo, qui baptizat, non antè, aut post ablutionē verba sacramenti, quæ formā continent, sed eodē tēpore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuncianda esse. His expositis conueniet præterea docere, atque in memoriā fideliū reducere, Baptismū, quemadmodū & reliqua Sacramenta, à Christo Domino institutū esse.

Verba Sacramenti, eodem tēpore quo abluitur caput, pronuncianda sunt.

20 *Christusne Baptismum ante, an post passionem instituerit.*

HOC igitur Pastores frequenter docebunt, explicabuntque duo diuersa tēpora Baptismi notanda esse: alterū cùm Saluator eum instituit: alterū, cùm lex de eo suscipiendo sancita est. Ac, quod ad primum attinet, tunc à Domino hoc sacramentum institutum esse perspicitur, cùm ipse à Ioanne baptizatus sanctificandi virtutem aquæ tribuit. testantur enim sancti Gregorius Nazianzenus, & Augustinus, eo tempore aquæ vim generandi in spiritualem scilicet vitam datam esse. Et alio loco ita scriptum reliquit: Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptizatur Dominus, non mundari indigens, sed tactu mundæ carnis aquas mundans, vt vim abluendi habeant.

Duo tempora institutionis baptismi. Thom. in. 3. par. q. 66. art. 2.

Quando Christus baptismum instituerit. Matth. 3. 16. D. Gregor. Naziā. orat. in natal. Saluato. circa finem. Aug. ser. 29. 36. & 37. de tempore.

habeant, Atque ad eam rem illud maximo argumento eſſe potuit, quod tunc ſanctiſſima Trinitas, in cuius nomine Baptiſmus conficitur, numen ſuum præſens declarauit. Vos enim Patris audita eſt: Filij perſona aderat, & Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie deſcendit: præterea cæli aperti ſunt, quò nobis iam per Baptiſmum licet aſcendere. Quod ſi quis ſcire cupiat, qua nam ratione tanta, & tam diuina virtus à Domino aquis tributa ſit, id quidem humanam intelligentiam ſuperat. Hoc verò ſatis percipi à nobis poteſt, Baptiſmo à Domino ſuſcepto ſanctiſsimi, & puriſsimi eius corporis tactu, aquam ad Baptiſmi ſalutarem vſum, conſecratam eſſe: ita tamen, vt hoc ſacramentum, etſi ante Paſsionem inſtitutum fuerit, à Paſsione tamen, quæ omnium Chriſti actionum tanquam finis erat, vim, & efficientiam duxiſſe credendum ſit.

aquæ vis per Chriſtū eſt aucta. Tota Trinitas in baptiſmo Chriſti præſens ſuum numen declarauit. Matt. 3. 26. 27. Mar. 1. 10. 11. Luc. 3. 21. 22. Hier. in cō. in 3. cap. Matth. 5. Aug. ſerm. 36. de temp. Baptiſmus ante Chriſti paſsioné fuit quidem vſitatus, poſtea tamen vim ſuam accepit.

21 *Quando lex Baptiſmi homines obligare cœperit.*

Sed de altero etiam, quo ſcilicet tempore lex de Baptiſmo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur: nam inter ſacros ſcriptores conuenit, poſt Domini Reſurrectioné, cùm Apoſtolis præcepit. Euntes

Lex de baptiſmo ſuſcipiendo quãdo lata fuerit.

docete

Matt.28.19. Mar.16.15.16. docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti; ex eo tempore omnes homines, qui ſalutem æternam conſecuturi erãt, lege de Baptiſmo teneri capiſſe. Quod quidem ex Apoſtolorum Principis auctoritate colligitur, cùm inquit: Regenerauit nos in ſpem viuam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis. Idemque ex illo Pauli loco: Seipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, (cùm de Eccleſia loqueretur) mundans eam lauacro aquæ in verbo, licet cognoſcere. Vterque enim Baptiſmi obligationem ad tempus, quod mortem Domini conſecutum eſt, videtur retuliſſe: vt dubitandum nullo modo ſit, verba etiã illa Saluatoris, Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei, id ipſum tempus ſpectaſſe, quod poſt paſsionem futurum erat.

Quando baptiſmus homines obligare cœpit. 1.Pet.1.3. Eph.5.26. Ioan.3.5.

Quanta munera in Baptiſmo conferantur.

22 *Sacramentum Baptiſmi in quanta ueneratione habendum.*

EX ijs igitur, accuratè à Paſtoribus tractentur, haud dubium eſſe poteſt, quin fideles maximam in hoc ſacramento dignitatem agnoſcant, ac ſumma animi pietate venerentur, præſertim verò, cùm cogitarint,

Ex his quæ in Chriſti baptiſmo euenerunt, docet D. Tho. in 3. par. q. 39. art. 5. & 6.

rint, præclara illa, & amplisſima munera, quæ, cùm Christus Dominus baptizaretur, miraculorum significationibus declarata ſunt, ſingulis cùm baptizantur, intima Spiritus ſancti virtute donari, atque impertiri. Vt enim, ſi quemadmodum Eliſæi puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, vt cæleſtes res intueri poſſemus, nemo adeo communi ſenſu carere putandus eſſet, quem diuina Baptiſmi myſteria in maximam admirationem non traducerent: cur idem etiã euenturum non exiſtimemus, cùm à Paſtoribus huius ſacramenti diuitiæ ita expoſitæ fuerint, vt eas fideles, ſi non corporis oculis, vt mentis acie fidei ſplendore illuminatæ, contemplari queant? 4.Reg.6.17.

23 *Quot hominum genera Baptiſmum adminiſtrare poſsint.*

IAM verò, à quibus miniſtris hoc ſacramentũ conficiatur, non vtiliter modò, ſed neceſſariò tradendum videtur: tum vt ij, quibus præcipuè hoc munus commiſſum eſt, illud ſanctè, & religioſè curare ſtudeant, tum vt nequis tanquam fines ſuos egreſſus, in alienam poſſeſsionem tempeſtiuè ingrediatur, vel ſuperbè irrũpat: cùm in omnibus ordinem ſeruandum eſſe Apo-

Qui proprij ſint miniſtri Batptiſmi vide D. Tho.in.3. par,q.67.

1. Cor. 14. 40. ſtolus admoneat. Doceantur igitur fideles triplicem eſſe eorum ordinem: ac in primo quidem Epiſcopos, & Sacerdotes collocandos eſſe: quibus datum eſt vt iure ſuo, non extraordinaria aliqua poteſtate, hoc munus exerceant, ijs enim in Apoſtolis præceptum eſt à Domino: Euntes baptizate: quamuis Epiſcopi, ne grauiorem illam docendi populi curam deſerere cogerentur, Baptiſmi miniſterium Sacerdotibus relinquere ſoliti eſſent. Quòd verò Sacerdotes iure ſuo hanc functionem exerceant, ita vt præſente etiam Epiſcopo miniſtrare Baptiſmum poſsint, ex doctrina Patrum, & vſu Eccleſiæ conſtat. nam cùm ad Euchariſtiam conſecrandam inſtituti ſint, quæ eſt pacis, & vnitatis Sacramentum: conſentaneum fuit poteſtatem ijs dari omnia illa adminiſtrandi, per quæ neceſſariò huius pacis, & vnitatis quilibet particeps fieri poſſet. Quòd ſi aliquando Patres Sacerdotibus ſine Epiſcopi venia, baptizandi ius permiſſum non eſſe dixerunt: id de eo Baptiſmo, qui certis anni diebus ſolemni cæremonia adminiſtrari conſueuerat, intelligendum videtur.

Triplex ordo miniſtrorum Baptiſmi.

Pirmus ordo eſt Epiſcoporũ, & Sacerdotũ.

Iſid. lib. 2. de offic. Eccle. cap. 24.

Matt. 28. 19.

1. Cor. 1 17.

Sacerdotum propriũ eſt Baptiſmum conferre.

Tho. in 3. p. q. 67. ar. 2.

1. Cor. 10. 17.

Vide Leonẽ epiſt. 88. & Damaſum, ep. 4.

Secundus ordo eſt Diaconorum.

Secundum miniſtrorum locum obtinent Diaconi, quibus ſine Epiſcopi aut Sacer-

Sacerdotis conceſſu, non licere hoc ſacramentum adminiſtrare plurima ſanctorum Patrum decreta teſtantur.

24 *Qui Sacramentum Baptiſmi in caſu neceſsitatis conferre poſsunt.*

EXTREMVS ordo illorum eſt, qui cogente neceſsitate, ſine ſolemnibus cæremoniis baptizare poſſunt, quo in numero ſunt omnes, etiam de populo, ſiue mares ſiue fœminæ, quamcunque illi ſectam profiteantur. Nam & Iudæis quoque, Infidelibus, & Hæreticis: cùm neceſsitas cogit, hoc munus permiſſum eſt; ſi tamē id efficere propoſitum eis fuerit, quod Eccleſia Catholica in eo adminiſtrationis genere efficit. Hæc autem cùm multa veterum Patrum, & Conciliorum decreta confirmarunt, tum verò à ſacra Tridentina ſynodo anathema in eos ſancitum eſt, qui dicere audeant, Baptiſmum, qui etiam datur ab hereticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, non eſſe verum Baptiſmum.

Diaconi ſine neceſsitate baptizare non poſſunt. Gelaſ. in epiſt. ad Epiſ. per Lucaniam conſtitutos. ca. 9. & diſt. 63. c. diaconos. Thom. in. 3. p. q. 67. art. 1. & de conſec. d. 4. c. cunctas.

Quilibet in neceſsitate baptizare poteſt.

Seſs. 7. Concil. Trid. de Baptiſmo. can 4. & Nicolaus ad conſulta Bulga. can. 104. & habetur de conſec. diſt. 4. cap. à quodam Idem docet Auguſt. libr. 7. de vnico Baptiſ. cap. 53. & habetur ibid. cap. ſolet etiam. & lib. 3. cont. Donat. cap. 10. & habetur ibid. cap. Non eſt. & lib. 2. cont. Parmen. ca. 13. quod item habetur. 91. q. 1. cap. quod quidam. Concil. item Lateranen. cap. 1 & habetur de ſumma Trinitate. cap. firmiter. & Concil. Florent. in decretis Eugenij.

IN quo profectò summam Domini nostri bonitatẽ, & sapientiã, licet admirari. Nã cùm hoc Sacramentũ necessario ab omnibus percipiendũ sit: quemadmodũ aquam eius materiã instituit, qua nihil magis commune esse potest: sic etiã neminẽ ab eius administratione excludi voluit: quamuis, vt dictũ est non omnibus liceat solennes cæremonias adhibere: non quidẽ quod ritus, aut cæremoniæ, plus dignitatis, sed quod minus necessitatis, quàm sacramentũ habeant.

Populares non debent solennes ceremonias in Baptismo adhibere. Thom. in. 3. par. q. 67. art. 3.

25 *Quis ordo in Baptizando à fidelibus seruandus sit.*

Thom. in. 3. p. q. 67. ar. 4.

NEQVE verò hoc munus ita omnibus permissum esse, fideles arbitrentur quin ordinẽ aliquem ministrorũ instituere maximè deceat. Mulier enim, si mares adsint, Laicus item præsente Clerico, tũ Clericus corã Sacerdote, Baptismi administrationẽ sibi sumere non debent. Quamquam obstetrices, quæ baptizare consueuerunt, improbandæ non sunt, si interdũ præsente aliquo viro, qui huius sacramenti conficiẽdi minimè peritus sit, quod aliàs viri magis proprium officium videretur, ipsæ exequantur.

26 *Cur præter eos qui baptizant in regenerationis mysteriis Patrini adhibeantur.*

ACCEDIT autē ad eos ministros, qui, vt hactenus declaratum est, Baptismū conficiunt, aliud etiā ministrorum genus, qui ad sacram, & salutarem ablutionem celebrandam ex vetustissima Catholicæ Ecclesiæ consuetudine adhiberi solent, ij, nūc Patrini, olim Susceptores, Sponsores, seu Fideiussores, cōmuni vocabulo, à rerum diuinarū scriptoribus vocabantur. De quorum munere, quoniā ad omnes ferè laicos pertinet, accuratè à Pastoribus agendum erit, vt fideles intelligant, quę potissimū ad illud rectè perficiendum necessaria sint. in primis verò explicare oportet, quæ causa fuerit, cur ad Baptismum præter sacramenti ministros Patrini etiam, & Susceptores adiungerentur. quod quidem optimo iure factum esse, omnibus videbitur, si meminerint, Baptismum esse spiritualem regenerationem, per quam filij Dei nascimur. de ea enim ita loquitur diuus Petrus: Sicut modo geniti infantes rationabiles, sine dolo, lac concupiscite. Vt igitur postquā aliquis in hanc lucem editus est, nutrice & pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur,

De patrinis Baptizadorum, agit Tertu. li. de Bapt. cap. 1. vbi eos spōsores, & lib. de corona milit. vbi eos Susceptores nominat.

Tho. in. 3. p. q. 67. ar. 7.

1. Pet 2. 2. Sic habēt Biblia Louani. sed in mar. notant. legi in MS. Ro. & Græcis exēplaribus, rationabile.

ac doctrina, & bonis artibus erudiatur: ita etiã necesse est, vt qui ex Baptismi fonte vitã spiritualẽ viuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentiæ cõmittantur, à quo Christianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationẽ institui possint, atque ita paulatim in Christo adolescere donec tãdẽ viri perfecti iuuante Domino euadant: cùm præsertim Pastoribus, qui publicæ Parochiarũ curationi præpositi sunt, tantùm tẽporis non supersit, vt priuatam illam curã pueros in fide erudiẽdi suscipere possint. Huius autem vetustissimæ consuetudinis præclarũ testimonium à Diuo Dionysio habemus, cum inquit: Diuinis nostris ducibus (sic enim Apostolos vocat) in mentem venit, & visum est suscipere infantes, secundùm istum sanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuidam docto in diuinis, veluti pædagogo traderent, sub quo, sicut sub diuino patre, & salutationis sanctæ susceptore reliquum vitæ puer degeret. Eandem verò sententiam confirmat Higinij auctoritas.

Patrinorum adhibendorũ quàm vetusta sit consuetudo.

S. Dion. de Eccles. Hierarchia. ca. 7. parte. 3.

Higin. PP. de cons. dist. 4. ca. in Catechisme, & ibidẽ. ca. nõ plures, & ca. in baptismate & 30. q. 1. cap. peruenit & sequentibus.

27 *Cognatio spiritualis in Baptismo contracta, matrimonium impedit & dirimit.*

Quam-

Quamobrem sapientissimè à sancta Ecclesia constitutum est, vt nō solùm is, qui baptizat cum baptizato, sed etiam susceptor cum eo, quem suscipit, & cum eius veris parentibus affinitate deuinciantur: itē vt legitima nuptiarum fœdera inter hos homines iniri non possint, atque inita dirimantur.

De affinitate in Baptismo contracta.

Sess. 24. Concil Trid. de reformatione matrimonij. cap. 2. 30. quæst. 1. vide item & de co. nar. spirituali. in 6.

28 *Quæ sint Patrinorum partes, quidque ab illis exigatur.*

PRÆTEREA docere oportet fideles, quæ sint Susceptoris partes. Etenim hoc munus adeò negligenter in Ecclesia tractatur, vt nudum tantùm huius functionis nomen relictum sit: quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines videantur. Hoc igitur vniuersè Susceptores semper cogitent, se hac potissimum lege obstrictos esse, vt spirituales filios perpetuò commendatos habeant, atque in ijs, quæ ad Christianæ vitę institutionem spectant, curent diligenter, vt illi tales se in omni vita præbeant, quales eos futuros esse solemni cæremonia spoponderunt. Audiamus quid ea de re sanctus Dionysius scribat, verba Sponsoris exprimens: Spondeo puerum inducturū, cùm ad sacram intelli-

Patrinorum officium.

Tho. in. 3. p. q. 67. ar. 8.

Dion. loco supra citato.

telligentiam venerit, ſedulis adhortationibus meis, vt abrenunciet contrarijs omninò, profiteatur, peragatque diuina, quæ pollicetur. Item diuus Auguſtinus: Vos, inquit, ante omnia tam viros, quàm mulieres, qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo, vt cognoſcatis fideiuſſores apud Deũ extitiſſe pro illis, quos viſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere. Ac profectò decet maximè, eum qui aliquod officium ſuſcepit in eo diligenter exequendo nunquam defatigari: & qui ſe alterius pædagogum, & cuſtodem profeſſus eſt, minime pati illũ eſſe deſertum, quem ſemel in fidem, & clientelam ſuam recepit, donec illum opera, & præſidio ſuo egere intellexerit. Quæ autẽ filijs ſpiritualibus tradenda ſint, paucis Diuus Auguſtinus cõprehendit, cùm de hoc ipſo Suſceptoris officio loqueretur, inquit enim: Debent eos admonere, vt caſtitatẽ cuſtodiant, iuſtitiam diligant, caritatem teneant, & ante omnia Sympolum, & orationem Dominicam eos doceant: Decalogum etiam, quæ ſint prima Chriſtianæ religionis rudimenta.

D. Aug. ſer. 163. de tempo. & ſer. 215. ſimilia habet. quæ autẽ hic habentur referũtur de cõſecr. diſt. 4. ca, vos autẽ.

Quid Suſceptores filios ſuos ſpirituales docere debeant, fuſius Aug. ſer. 163. de tempore, ſed hæc habentur de conſecr. diſt. 4. ca. vos autẽ.

29 *Quiuis promiſcuè ad Suſceptoris munus non eſt admittendus.*

QVÆ cùm ita ſe habeant, facilè intelligimus, cui nam hominũ generi ſanctæ huius tutelæ adminiſtratio committenda non ſit, nimirum ijs, qui eam gerere, aut fideliter nolint, aut ſedulo, & accuratè non queant. Quocirca præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem ſuſcipere, vt ex eo magis appareat, quantum hæc ſpiritualis educatio à carnali diſtet, Hæretici in primis, Iudæi, Infideles, ab hoc munere omnino prohibendi ſunt, vt qui in ea cognitione & cura ſemper verſentur, vt fidei veritatem mendacijs ſemper obſcurent, atque omnem Chriſtianam pietatem euertant.

Quales Patrini ſunt aſſumendi. Parentes naturales filios ſuos ſuſcipere non poſſunt. 30. q, 1 ca. peruenit. Tho. in. 3. p q. 67. art. 8. ad. 2. Neque infideles & hæretici ex Cõcil. Mog. de conſecr. diſtin. 4. ca. in baptiſmate.

30 *Quis Patrinorum numerus eſſe debeat.*

Plures quoque ne baptizatum de Baptiſmo ſuſcipiant, ſed vt vnus tantùm, ſiue vir, ſiue mulier, vel ad ſummum vnus, & vna, Tridentino Concilio ſtatutum eſt: tum quia diſciplinæ, atque inſtitutionis ordo a multitudine magiſtrorum perturbari poterat: tum quia prouidere oportebat, ne inter plures huiuſmodi affinitates coniungerentur, quæ impedirent, quo minus legitimo matrimonij vinculo hominum inter homines ſocietas latius diffunderetur.

Patrinorum numerus, Seſsio. 24. Conc. Trid. de reformatione matrimonij. c. 20. & idem habetur de conſecra. diſt. 4. ca. non plures, & de cogn. ſpirituali. c. quã uis in. D. Thom. ibidem.

31 *Baptiſmus ad ſalutẽ omnibus neceſſarius.*

SED cùm cæterarum rerum cognitio, quæ hactenus expositæ sunt, fidelibus vtilissima habenda sit, tum vero nihil magis necessarium videri potest, quàm vt doceantur omnibus hominibus Baptismi legem à Domino præscriptam esse, ita vt, nisi per Baptismi gratiam Deo renascantur, in sempiternam miseriam, & interitum à parentibus, siue illi fideles, siue infideles sint, procreentur. Igitur sæpius à Pastoribus explicandum erit, quod apud Euangelistam legitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnum Dei.

Ioan. 3.5. Matt. 28. 9. Clemens Rom. epist. 4. Aug. in Ioan. tract. 13. & de Eccles. dog. cap. 24. Ambr. in ijs qui myster. initiantur. cap. 4. Cõcil. Late. cap. 1.

32 *Infantes omnino sunt baptizandi.*

QVAM legẽ non solùm de ijs, qui adulta ætate sunt, sed etiam de pueris infantibus intelligendam esse, idque ab Apostolica traditione Ecclesiam accepisse, communis Patrum sententia, & auctoritas confirmat. Præterea credendum est, noluisse Christum Dominum Baptismi Sacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus

Citra Baptismum nullus omnino saluari potest. Cõcil. Trid. de Baptismo can. 3. & sessio. 6. de iustificatione, cap. 4. De Baptismo paruulorum. ses. 5 Conci. Trid. decreto de peccato originali, & ses. 7. de Baptismo ca. 12. 13. & 14. Dionysius Areop. de Eccl. Hier. cap. 7. Cypr. ep. 59. ad Fidum. August. epist. 28. & lib. 1. de peccat. merit. & remis. cap. 23. Chrys. hom. de Ada & Eua. Con. Mileuit. c. 2. vide itẽ. multa. c, de cons. dist. 4.

dicebat:

dicebat: Sinite paruulos, & nolite eos pro hibere ad me venire, talium eſt enim regnũ cælorum, quos amplexabatur, ſuper quos manus imponebat, & quos benedicebat. Deinde cùm legimus totam aliquam familiam à Paulo baptizatã eſſe, ſatis apparet pueros etiam, qui in illorum numero erant, ſalutari fonte ablutos eſſe. Deinde Circumciſio, quæ figura fuit Baptiſmi, eum morem maximè commendat. Pueros enim octauo die circumcidi ſolitos, nemo eſt qui ignoret. Ac quibus circumciſio manufacta in expoliatione corporis carnis proderat, iiſdẽ Baptiſmum, qui eſt circumciſio Chriſti non manufacta prodeſſe perſpicuum eſt.

Matth. 18. 3. & 19. 14. Marc. 10. 16. Luc. 18. 15. 1. Cor. 1. 16. Gen. 17. 11. 12. Leuit. 12. 3. Luc. 1. 59. & 22. Eph. 2. 11. Col. 2. 11.

Poſtremò vt Apoſtolus docet, ſi vnius delicto mors regnauit per vnum, multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Cum itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint: multò magis per Chriſtum Dominum poſſunt gratiam, & iuſtitiam conſequi, vt regnent in vitam: quod quidem ſine Baptiſmo fieri nullo modo poteſt. Quare docebunt Paſtores infantes omnino baptizãdos & deinde paulatim

Rom. 5. 17. Thom. in. 3. p. q. 68. ar. 8.

teneram ætatem Christianæ religionis præceptis ad veram pietatem informandã esse. namvt à Sapiente præclarè dictum est: Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.

Prou. 22. 6. Dion. Areopa. in. 7. ca. lib. de Hier. Eccle. hanc etiã rationẽ habent.

33 *Infantes in Baptismo gratiam spiritualem percipiunt.*

Infantes etiam in Baptismo gratia accipiunt. Tho. ibidẽ. vide etiam Clem. 1. de summa Trinitate. D. August. epist. 23. ad Bon.

NEQVE enim dubitare licet, quin Insantes fidei Sacramenta, cùm abluuntur, accipiant: non quia mentis suæ assensione credant: sed quia parentum fide, si parentes fideles fuerunt: sin minus, fide (vt Diui Augustini verbis loquamur) vniuersæ societatis sanctorũ muniuntur. Etenim ab iis omnibus rectè dicimus eos Baptismo offerri, quibus placet, vt offerantur, & quorum caritate ad communionem sancti Spiritus adiunguntur.

Infantes mox ad Baptismũ sunt deferendi. August. li. 3. de orig. animæ. cap. 9. & libr. 1. de pecca. mor. & rem. cap. 23. & epist. 28. ad Hieron.

34 *Infantum Baptismus non differendus.*

HORTANDI autẽ sunt magnopere fideles, vt liberos suos, cum primum id sine periculo facere liceat, ad Ecclesiam deferẽdos, & solemnibus cæremoniis Baptizandos curent. Nam cùm pueris infantibus nulla alia salutis comparandæ ratio, nisi eis Baptismus præbeatur, relicta sit: facilè intelligitur, quàm graui culpa illi sese obstringant,

ſtringant, qui eos Sacramenti gratia diutiùs, quàm neceſsitas poſtulet, carere patiãtur: cum præſertim propter ætatis imbecillitatem, infinita pænè pericula illis impendeant.

35 *Adulti quomodo ante Baptiſmum inſtruẽdi ſint.*

DIVERSAM verò rationem in iis ſeruandam eſſe, qui adulta ætate ſunt, & perfectum rationis vſum habent, qui ſcilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Eccleſiæ conſuetudo declarat. nam Chriſtiana quidem fides illis proponenda eſt, atque omni ſtudio ad eam ſuſcipiendam cohordi, alliciendi, inuitandi ſunt. Quòd ſi ad Dominum Deum conuertantur: tum verò monere oportet, ne vltrà tempus ab Eccleſia præſcriptum, Baptiſmi Sacramentum differant. Nam cùm ſcriptum ſit: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: docendi ſunt perfectam conuerſionem in noua per Baptiſmum generatione poſitam eſſe: præterea, quò ſerius ad Baptiſmum veniunt, eò diutiùs ſibi carendum eſſe cæterorum ſacramentorum vſu, & gratia, quibus Chriſtiana religio colitur, cum ad ea ſine Baptiſmo nulli aditus patere poſsit: deinde etiam maximo fructu

De Baptiſmo adultorum, vide Auguſt. in li. de fide & operibus. ca. 9.

Tertul. lib. de pœnit. cap. 6. & de præſcrip. ca. 41. Cyp. ep. 13. & de conſecr. diſt. 4. ca. ante Baptiſmum, & cap. ante viginti.

Eccl. 5. 8.

Baptismi quāta sit virtus,

ctū priuari, quē ex Baptismo percipimus: siquidem non solùm omnium scelerū, quæ antea admissa sunt, maculam, & sordes Baptismi aqua prorsus eluit, ac tollit, sed diuina gratia nos ornat, cuius ope, & auxilio in posterum etiam peccata vitare possumus, iustitiamque & innocētiam tueri: qua in re summa Christianæ vitæ constare, facilè omnes intelligunt.

36 *Adultis Baptismum differendum esse demonstratur.*

Propositum Baptismi in necessitate ad salutem sufficit.

Aug. in libr. quæstio. in Leuit. q. 84.

Amb. in libr. de obitu Valent.

Thom. in. 3. p. q. 66, ar. 2.

SED quamuis hæc ita sint, non consueuit tamen Ecclesia Baptismi Sacramentum huic hominū generi statim tribuere, sed ad certū tempus differendū esse constituit, neque enim ea dilatio periculum, quod quidē pueris imminere supra dictum est, coniunctum habet: cùm illis, qui rationis vsu præditi sunt, Baptismi suscipiendi propositum, atque consilium, & malè actæ vitæ pœnitētia satis futura sit ad gratiam, & iustitiā, si repentinus aliquis casus impediat, quo minus salutari aqua ablui possint. Contrà verò hæc dilatio aliquas videtur vtilitates afferre. Primùm enim quoniā ab Ecclesia diligenter prouidendum est, ne quis ad hoc Sacra-

Sacramentum ficto, & simulato animo accedat, eorum voluntas qui Baptismum petunt, magis exploratur, atque perspicitur. cuius rei causa, in antiquis Concilijs decretum legimus, vt qui ex Iudæis ad fidem Catholicam veniunt, antequam Baptismus illis administretur, aliquot menses inter Catechumenos essent: deinde in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ vitæ institutionibus erudiuntur perfectius. Præterea maior religionis cultus Sacramento tribuitur, si constitutis tantùm Paschæ, & Pentecostes diebus solemni cæremonia Baptismum suscipiant.

Cur expeciat in adultis baptismũ differri.

Cõc. agarẽ. cap. 34. & habetur de consec. dist. 9. cap. Iudæi. Vide item Cõc. Brach. 2. cap. 1. & Laod. c. 46.

37 *Baptismus non semper est adultis differendus.*

SED interdũ tamẽ Baptismi tempus iusta aliqua & necessaria de causa differẽdum non est, velut si vitæ periculum instare videatur, ac præsertim, si illi abluendi sunt, qui iã fidei mysteria plenè perceperint. Quod quidẽ Philippum, & Apostolorum Principem fecisse satis constat, cum alter Candacis reginæ Eunuchũ, alter Corneliũ nulla interposita mora, sed statim, vt se Fidem amplecti professi sunt, baptizauit.

Quando nõ diu differri debeat Baptismus.

actorũ. 8. 28

acto. 10. 46.

38 *Quomodo affecti esse debeant qui sunt baptizandi.*

Docen-

Primum in Baptizádis propoſitum requiritur. Rom.6.2.3. Aug. in lib. de pœnit. medic.ca.2. Thom. in 3. p.q.68.ar.7.

Docendum præterea, vt populo explicandum erit, quomodo affecti eſſe debent, qui baptizandi ſunt. In primis itaque opus eſt, vt velint, propoſitumque ſit illis Baptiſmum ſuſcipere: nam cùm vnuſquiſque in Baptiſmo peccato moriatur, & nouam vitæ rationem, & diſciplinam ſuſcipiat, æquum eſt, non inuito cuiquam, aut recuſanti, ſed illis tantùm, qui ſua ſponte, & libenti animo accipiunt, Baptiſmum præberi. Quare ex ſancta traditione ſemper ſeruatum animaduertimus, vt nemini Baptiſmus miniſtretur, niſi prius interrogatus fuerit, an velit baptizari. Nec verò in pueris quoque infantibus eam voluntatem deeſſe exiſtimandum eſt, cùm Eccleſiæ voluntas, quæ pro illis ſpondet, obſcura eſſe non poſsit.

39 *Amentes quando poſsint, uel non poſsint Baptizari.*

Thom. in 3. p.q.68. art. 12. & colligitur ex Auguſt. lib. 4. Conf.cap.4.

Præterea amentes, & furioſos, qui cùm aliquando compotes mentis eſſent, in inſaniam deinde inciderunt, vt qui eo tempore nullam Baptiſmi ſuſcipiendi voluntatem habeant, niſi vitæ periculum immineat, Baptizandos non eſſe: cum autem in vitæ diſcrimine verſantur, ſi antequam furere inciperent, eius voluntatis ſignifi-

ſignificationem dederunt, abluendi ſunt: ſin minus, à Baptiſmi adminiſtratione abſtinendum eſt. Idemq́ue iudicium de dormientibus fieri debet. Quòd ſi in mentis poteſtate nunquam fuerunt, ita vt nullum rationis vſum habuerint, eos in fide Eccleſiæ, non ſecus, ac pueros, qui ratione carent, Baptizandos eſſe, Eccleſiæ auctoritas, & conſuetudo ſatis declarat.

40 *Quæ præterea ad Baptiſmum ſuſcipiendum requirantur.*

VERVM præter Baptiſmi voluntatē, fides etiam ea ratione, qua de voluntate dictum eſt, ad conſequendam Sacramenti gratiam maximè neceſſaria eſt. Etenim Dominus, & Saluator noſter docuit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Deinde vt quemlibet admiſſorum ſcelerum, & malæ actæ vitæ pœniteat, atque vt idem in poſterum à peccatis omnibus abſtinere ſtatuat, opus eſt. aliter enim, qui ita Baptiſmum peteret, vt tamen peccādi conſuetudinem nollet emendare, omninò repellendus eſt. nihil enim Baptiſmi gratiæ, & virtuti adeo repugnat, quam eorum mens, & conſilium, qui nullum vnquam peccandi finem ſibi conſtituunt. Cùm

In baptizandis fides requiritur, vide D. Tho. q. 9. art. 8.

Marc. 16. 16.

Tertio requiritur pœnitentia. Tho. ibidē art. 4.

itaque Baptismus ob eam rem expetendus
Galat. 3.27. sit, vt Christum induamus, & cum eo con
iungamur: planè constat, meritò à sacra
Vbi frustra adhiberi Sacramēta videntur, ibi abstinēdum est. ablutione reijciendum esse, cui in vitijs, & peccatis perseuerare propositum est: præsertim vero, quia nihil eorū, quæ ad Christum, & Ecclesiam pertinent, frustra suscipiendum est, inanemque Baptismum, si iustitiæ, & salutis gratiam spectemus, in eo
Rom. 8. 1. futurum esse, satis intelligimus, qui secun
Verus Baptismus esse potest in impœnitente, sed non salutaris, dum carnem ambulare, non secundum spiritum cogitat: etsi, quod ad sacramentum pertinet, perfectam eius rationem sine vlla dubitatione consequitur, si modò, cùm ritè baptizatur, in animo habeat id accipere, quod à sancta Ecclesia administratur. Quamobrem Princeps Apostolorum magnæ illi hominum multitudini, qui, vt ait Scriptura, compuncti corde, ab eo, & à reliquis Apostolis, quid sibi faciendum esse
actorū. 2.38 quæsiuerant, ita respondit: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.
actorū. 3.19. & alio loco: Pœnitemini inquit, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra. Item
Rom. 6. 11. beatus Paulus ad Romanos scribens apertè ostendit, ei qui baptizatur, omninò moriendum esse peccatis: quare nos mo
Ibidem. 13. net, ne exibeamus membra nostra arma

iniqui-

niquitatis peccato, ſed exhibeamus nos Deo, tamquam ex mortuis viuentes.

41 *Quantum de his ſermonem habere conferat.*

HÆC verò ſi fideles ſæpè meditati fuerint, primùm quidē ſummā Dei bonitatē vehementer admirari cogentur, qui nihil tale merētibus tā ſingulare, & diuinū Baptiſmi beneficiū, ſola ſua miſericordia adductus tribuit: deinde cùm ſibi ante oculos proponent, quàm aliena eſſe debeat ab omni crimine eorū vita, qui tāto munere ornati ſunt, illud etiā in primis a Chriſtiano homine requiri facilè intelligent, vt quotidie tā ſanctè, & religioſe traducere vitā ſtudeāt, perinde ac ſi ea ipſa die Baptiſmi Sacramentū, & gratiā conſecuti eſſent quamquā ad inflammādos veræ pietatis ſtudio animos, nihil magis proficiet, quàm ſi Paſtores accurata oratione explicauerint, quinam ſin Baptiſmi effectus.

42 *Præcipuus Baptiſmi effectus quis ſit.*

DE his igitur, quoniā ſæpe agendum eſt, vt fideles magis perſpiciant, ſe in altiſſimo dignitatis gradu poſitos eſſe, nec ſe ab eo deiici vllis aduerſarij inſidiis, vel impetu, vllo vnquā tempore patiantur, hoc

De eximiis Baptiſmi effectibus.
Thom. in 3. par, quæ. 67.

Primus ac præcipuus Baptiſmi, effectus est cuiuſcũque peccati remiſsio.

Thom. libr. art. 1.

Conc. Trid. ſeſsio. 5. de peccato originali

Ezec. 36. 25.

1. Cor 6. 11.

D Aug. lib. 1. de pecca. merit. & remiſſ. cap. 15.

Vide eundẽ lib. 1 contra duas epiſt. Pelag. ca. 3. & li 3. ca. 3. &, in Euch. cap 64.

Greg lib. 9. epiſt. 39.

S. Hierony. tom. 2. ad Occea. epi. 83. ante medium.

Conc. Viẽn. & Florẽt. in

primùm tradere oportet, peccatum, ſiue à primis parentibus origine contractum, ſiue à nobis ipſis commiſſum, quamuis etiam adeo nefarum ſit, vt ne cogitari quidem poſſe videatur, admirabili huius Sacramenti virtute remitti, & condonari. Id verò multò ante ab Ezechiele prænuntiatũ eſt, per quem Dominus Deus ita loquitur: Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamẽtis veſtris. Et Apoſtolus ad Corinthios, poſt longam peccatorum enumerationem, ſubiecit: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Atque hanc doctrinam perpetuò à ſancta Eccleſia traditam eſſe, perſpicuum eſt. Sanctus enim Auguſtinus in libro, quem. De baptiſmo paruulorum conſcripſit, ita teſtatur: Generante carne tantùm contrahitur peccatum originale, regenerante autem Spiritu, non ſolùm originalium, ſed etiam voluntariorũ peccatorum ſit remiſsio. & ſanctus Hieronymus ad Occeanum: Omnia, inquit, in Baptiſmate condonata ſunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, poſt aliorum Conciliorum definitionem, ſacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit, cùm anathema in eos decreuit,

creuit, qui aliter ſentire auderent, qui ve aſſeuerare non dubitarent, quamuis peccata in Baptiſmo remittantur, ea tamen prorſus non tolli, aut radicitùs euelli, ſed quodāmodo abradi, ita vt peccatorū radices animo infixæ adhuc remaneant. Nāque vt eiuſdē ſanctæ Synodi verbis vtamur, in renatis nihil odit Deus: quia nihil dānationis eſt his, qui verè conſepulti ſunt cum Chriſto per Baptiſma in mortē: qui non ſecundum carnē ambulant: ſed veterē hominē exuentes, & nouū, qui ſecundùm Deū creatus eſt, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti ſunt.

doctrina de Sacramētis. Trid. Synodus. ſeſs. 5. de peccato original. Rom. 8. 1. Rom. 6. 4. Col. 3. 9. 10. Ephe. 4. 24. Aug. de Gē. ad Litt. libr. 6. cap. 14. & habetur de Pœn. diſ. 2. c. quomodo renouari.

De concupiſcentia in Baptizatis remanente.

43 *Concupiſcentia in baptizatis an ſit peccatum.*

AC fateri quidem oportet, ſicut eodē loco ipſius Synodi auctoritate decretum eſt, in Baptizatis concupiſcentiam, vel fomitem remanere: ſed illa verè peccati rationem non habet. nam ex diui quoque Auguſtini ſententia, In paruulis baptizatis concupiſcentiæ reatus obſoluitur, ad agonem relinquitur. Atque idem alibi teſtatur: Concupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas manet: concupiſcentia enim quæ ex peccato eſt, nihil

Coc. Tridē. de peccato origi. ſeſ 5. Quid concupiſcentia. D. Aug. li. 1. de pec. meri & remiſſ. c. 39 & lib. 3. cot. 2. epiſ. Pela. cap. 3. idem lib. 1. de nup. &

conc. ca. 23. &.25. & contra Iulia. lib. 6. cap. 5. lib. 1. retract. c. 15. & de verb. apost. ser. 6.

aliud est, nisi animi appetitio, natura sua ratione repugnans: qui tamen motus si voluntatis consensum, aut negligentiā coniunctā non habeat, à vera peccati natura longè abest. Ac cùm S. Paulus inquit: Concupiscentiā nesciebam nisi lex diceret, Non concupisces: ex his, non ipsam concupiscēdi vim, sed voluntatis vitiū intelligi voluit. Eandē doctrinam tradit S. Gregorius, ita scribens: Si qui sunt, qui dicant, peccata in Baptismo superficie tenus dimitti, quid est hac prędicatione infidelius? cùm per fidei Sacramentum anima peccatis radicitùs absoluta, soli Deo inhæreat. Atque ad eam rē demonstrandā Saluatoris nostri testimonio vtitur, cùm apud sanctū Ioannem ait: Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.

Rom. 7. 7. Exo. 20. 17. Deut. 5. 21. B. Greg. lib. 5. regist. epist. 30. Ioan. 13. 10.

44 *Omnia peccata Baptismo tolli iterum demonstratur.*

QVOD si cui expressam huius rei figuram, & imaginem libet intueri, proponat sibi ad contemplandum Naaman Syri leprosi historiam: qui cùm septies Iordanis aqua se abluisset, testante Scriptura, ita à lepra mundatus est, vt eius caro,

4. Reg. 5. 14.

caro

caro pueri videretur. Quare Baptiſmi proprius effectus eſt, peccatorum omnium, ſiue originis vitio, ſiue noſtra culpa contracta ſint, remiſsio: cuius rei cauſa, à Domino, & Saluatore noſtro inſtitutum eſſe clariſsimis verbis Apoſtolorum Princeps, vt alia teſtimonia omittamus, explicauit, cùm inquit: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſsionem peccatorum. Acto. 2. 38. & 22. 16.

45 *Vt culpa, ita etiam pœna omnis Baptiſmo remittitur.*

Secũdus Baptiſmi effectus eſt omnium pœnarũ, quæ peccatis debebantur condonatio.

IAM verò in Baptiſmo nõ ſolùm peccata remittuntur, ſed peccatorum etiam, & ſcelerum pœnæ omnes à Deo benignè condonantur. nam etſi omnibus Sacramentis hoc commune eſt, vt per illa virtus paſsionis Chriſti Domini communicetur: de ſolo tamen Baptiſmo dictum eſt ab Apoſtolo, nos per ipſum Chriſto commori, & ſepeliri. Ex quo ſancta Eccleſia ſemper intellexit, ſine maxima Sacramenti iniuria fieri non poſſe, vt ei, qui Baptiſmo expiandus ſit, eiuſmodi pietatis officia, quæ vſitato nomine ſancti Patres Opera ſatiſfactionis vocarunt, imponantur. Nec verò, quæ hoc loco traduntur, veteris Eccleſiæ

Tho. in 3. p. q. 69. ar. 2. ex Ambr. in 11. cap epi. ad Rom. cui cõſentit Auguſt. libr. 1. de nuptijs & cõcup. c. 34. & in Enchi. cap. 43. Rõ. 6. 3. 4. 5.

Iam recens baptizato nō eſt imponenda ſatiſfactio.

Tho. in 3. p.q.68.ar.5. Greg. lib.7. regiſt. epiſt. 24.indict. 1. & habetur de cōſ. diſt. 4.c.ne quod abſit.

conſuetudini aduerſantur: quæ olim Iudæis, cum baptizarentur, præcipiebat, vt quadraginta continuos dies ieiunarent. Neque enim illud inſtitutum ad ſatisfactionē pertinebat: ſed qui Baptiſmum percepiſſent, ea ratione admonebantur, vt Sacramēti dignitatem venerantes, ieiunis & orationibus aliquamdiu ſine intermiſsione operam darent.

46 *Non liberatur mox baptizatus à pœnis ciuilibus.*

Baptizandis cur aliquando ieiunium ſit impoſitū

Tho. in 3. p.q.69. ar.2. ad.3.

SED quamquam in Baptiſmo pœnas peccatorum condonari exploratum eſſe debet, ab eo tamen pœnarum genere, quæ ciuilibus iudicijs ob graue aliquod ſcelus perſoluendæ ſunt, nemo liberatur, ita vt, qui morte dignus ſit, per Baptiſmum à pœna, quæ legibus conſtituta eſt, eripiantur: tametſi vehementer laudanda eſſet eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoq; animaduerſionem, vt Dei gloria in ſuis Sacramentis illuſtrior fieret, ſontibus remitterent, ac condonarent.

47 *Remittuntur in Baptiſmo pœnæ, quæ poſt hanc uitam inferri ſolent.*

Pœnę inferni in Baptiſmo remittuntur.

Efficit præterea Baptiſmus poſt huius vitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ origi-

originale peccatum conſequuntur, liberationem: ſiquidem merito mortis Domini factum eſt, vt hæc conſequi poſſemus. Baptiſmo autem, vt ſupra dictum eſt, ei commorimur. Si enim, vt inquit Apoſtolus, cōplātati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Rom.6.3.

48 Quare per Baptiſmum integræ naturæ ſtatus non ſtatim reddatur.

QVOD ſi quærat aliquis, cur ſtatim poſt Baptiſmum in hac etiam mortali vita, his incommodis non careamus, atque ad perfectum illum vitæ gradum, in quo Adā primus humani generis parens ante peccatum collocatus fuerat, ſacræ ablutionis virtute non transferamur: id quidem duabus potiſsimùm de cauſis, factum eſſe reſpondebitur. Quarum prima eſt, quòd nobis, qui per Baptiſmum Chriſti corpori coniuncti, atque eius membra effecti ſumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quàm ipſi capiti noſtro tributum eſſet. Cùm igitur Chriſtus Dominus, etſi ab initio ortus ſui, gratiæ, & veritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam ſuſcepit, non autem depoſuit, quàm paſsionis tormenta, & mor-

Cur poſt Baptiſmum huius vitæ pœnæ remaneant.

Tho, in.3. p.q.69. art.2

Ro.6.3.4.

Ioan.1.14.

tem pertulit, ac deinde ad immortalis vitæ gloriam reſurrexit. quis miretur, cùm videat fideles, qui iam per Baptiſmum cæleſtis iuſtitiæ gratiam adepti ſunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore veſtiri, vt poſtquam multis laboribus pro Chriſto perfuncti, morte obita, denuò ad vitam reuocati fuerint, tandem digni ſint, qui cum Chriſto æuo ſempiterno perfruantur?

Secunda ratio, vt per ea quæ patimur nobis merendi ſit occaſio.

Altera verò cauſa, cur in nobis poſt Baptiſmum infirmitas corporis, morbus, dolorum ſenſus, concupiſcentiæ motus relinquatur, illa eſt, vt ſcilicet, tãquam ſegetem, & materiam virtutis haberemus, ex qua deinde vberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia conſequeremur. Nam cùm patienti animo vitæ incommoda omnia toleramus, prauasque animi noſtri affectiones ſub rationis imperium diuina ope ſubijcimus, certa ſpe niti de-
2. Tim. 4. 7. bemus, fore, vt ſi cum Apoſtolo bonum certamen certauerimus, curſum conſummauerimus, fidem ſeruauerimus, repoſitam quoque iuſtitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die iuſtus iudex.
Exo. 14. 24. 25. Sic verò etiam cum filijs Iſrael videtur Dominus egiſſe, quos etſi ab Ægyptiorum

ſeruitu-

ſeruitute, Pharaone, atque eius exercito in mare demerſo liberauit, tamen non ſtatim in beatã illam promiſsionis terrã introduxit, ſed prius in multis, variisq́ue caſibus exercuit: ac deinde cùm eos in promiſſe terræ poſſeſsionem miſsiſſet, cæteros quidẽ incolas è patriis ſedibus exturbauit, quaſdã verò nationes reliquas fecit, quas delere nõ potuerunt, vt populo Dei bellicæ virtutis, & fortitudinis exercendæ occaſio nunquã deeſſet. Iud.3.2.3.

Huc accedit, quòd ſi per Baptiſmũ, præter dona cæleſtia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari meritò poſſet, quin multi, præſentis potius vitę commoda, quàm futurę ſperatã gloriã conſectantes, ad Baptimũ venirent: cùm tamen non falſa hæc, & incerta, quæ videntur, ſed vera, atque æterna, quæ non vidẽtur, bona Chriſtiano homini ſemper propoſita eſſe debeant. Tertia ratione videlicet, quis ob bona temporalia colẽdũ ſibi Deũ putaret, 2.Cor.4.18.

49 *Renati inter huius uitæ miſerias ſolida animi oblectatione non deſtituuntur.*

Renati inter huius vitæ miſerias ſuam habẽt lætitiam.

SED interim tamen huius vitæ conditio, quę miſeriarũ plena eſt, in his qui dignè ambulant ſua vocatione, ſuis voluptatibus & lætitiis non caret. Quid enim nobis, Eph.4.1.

qui

Ioan. 15.5. qui iã per Baptismũ veluti palmites, insiti sumus in Christũ, iucundius, aut optabilius esse potest, quàm, cruce in humeros nostros sublata, eũ ducẽ sequi, nullisque aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quominus ad præmiũ supernæ vocationis Dei,

Phil. 14.

Apoc. 14. 4. omni studio contendamus alij virginitatis laureã, alij doctrinæ, & prædicationis coronã, alij martyrij palmã, alij alia virtutum decora à Domino accepturi? Quæ quidẽ præclara laudis insignia nemini darentur, nisi prius nos ipsos in huius ærumnosæ vitæ studio exercuissemus, atque in acie inuicti stetissemus.

Dan. 12. 3.

Apoc. 7. 9.

Tertius Baptismi effectus gratiæ Dei largitio.

Tho. in 3. p. q. 69. ar. 4.

50 *Quid præter culpæ, & pœnæ remissionem, Baptismo, homini præstetur.*

1. Ioã. 3. 7.

Ioan. 1. 22.

Rom. 8. 17.

Marc. 16. 16.

Quomodo per Baptismũ filij Dei efficiamur. pulchrè declarabitur sect. 9. de preca. Dominica.

Eph. 5. 26.

SED vt ad Baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, huius Sacramenti virtute nos, non solùm à malis, quæ verè mala dicenda sunt, liberari, verùm etiam eximiis bonis, & muneribus augeri. Animus enim noster diuina gratia, repletur, qua iusti, & filij Dei effecti, æternæ quoq; salutis hæredes instituimur. nam vt scriptum est: qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: mundatamque Ecclesiam lauacro aquæ in verbo, Apostolus testatur.

tur. Eſt autē gratia, quemadmodū Tridentina Synodus, ab omnibus credendū, pœna anathematis propoſita, decreuit, non ſolùm per quā peccatorū ſit remiſsio, ſed diuina qualitas in anima inhærens: ac veluti ſplendor quidā, & lux, quæ animarū noſtrarū maculas omnes delet, ipſasque animas pulchriores, & ſplendidiores reddit. Atque id ex ſacris literis apertè colligitur, cùm gratiam effundi dicant, eamq; Spiritus ſancti pignus ſoleant appellare.

Quid ſit gratia. Thom. in, 1. p. q. 110. a. 1. Seſ. 6. Conc. Trid. de iuſtificatione, cap. 7. Aug li. 1 de pecc. mer. & remiſſ. c. 10. & de ſpiritu & liti. cap. 28. Rom. 5. 5. 2. Cor. 1. 12. & 5. 5.

51 *Gratiæ diuinæ, quæ Baptiſmo infunditur, adduntur ueluti pediſſequæ uirtutes.*

HVIC autem additur nobiliſsimus omniū virtutum comitatus, quæ in animā cū gratia diuinitus infundūtur. Quare, cum Apoſtolus ad Titū ait: Saluos nos fecit per lauacrū regenerationis Spiritus ſancti, quē effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrū, D. Auguſtinus verba illa, Abundè effudit, explanans: Nimirum: inquit, ad remiſsionem peccatorum, & copiam virtutum.

Virtutū infuſio in Baptiſmo. Chryſoſto. hom. ad Neoph. & ad Baptiz. Damaſ lib. 4. de fid. orth. cap. 1. Lactā lib. 3. diui iuſt. ca. 26. Titum. 3. 5.

Sic habet gloſ. ordina & ſimile Proſper. libr. 1 de voca. gent. ca 18. Aug. epiſt. 23. Ber. in ſer. decœ Dom. Auguſt. libr. 1. de Baptiſ. paruul. cap. 26. Tom. in. 3. par. q. 69, art. 5. de conſec. diſt. 4, cap. ad hæc,

52 *Per Baptismum Christo incorporamur.*

IAM verò per Baptismũ etiam Christo capiti tanquã mẽbra copulamur, & connectimur. Quemadmodũ igitur à capite vis manat, qua singulæ corporis partes ad proprias functiones aptè exequendas mouentur: ita etiã ex Christi Domini plenitudine in omnes, qui iustificantur, diuina virtus, & gratia diffunditur: quæ nos ad omnia Christianæ pietatis officia habiles reddit.

Ioan. 1. 16.

53 *Qui fiat, ut tot uirtutibus in Baptismo cumulati, adeò tardè pietate exerceant.*

NEQVE verò mirũ cuiquã videri debet, si cùm tanta virtutũ copia instructi, & ornati simus, tamẽ non sine magna difficultate & labore, pias, honestasque actiones inchoamus, vel certè absoluimus, idenim ob eã rẽ euenit, quòd virtutes, à quibus actiones ipsæ proficiscũtur, Dei beneficio, nobis donatæ nõ sint: sed quoniã post Baptismũ acerrima cupiditatis pugna aduersus spiritũ relicta est: in qua tamẽ contentione animo frangi, aut debilitari Christianũ hominẽ non decet: cùm Dei benignitate freti, optima spe niti debeamus, fore vt quotidiana rectè viuendi exercitatione, quæcunque

Ro. 7. 15. 16. Gal. 5. 17. Aug. li. 5. cõtra Iulia. ca. 3. & 5. & li. 1. de pec. mer. & re. cap. 39.

Virtutes exercitio augentur, & faciles euadunt.

cunque pudica ſunt, quæcunque iuſta, quæ cunque ſancta, eadem etiam facilia, & iucunda videantur: hæc libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus, vt Deus pacis ſit nobiſcum.

Phil. 4. 8. 2. Cor. 13. 11

Alius Baptiſmi effectus eſt characteris impreſſio.

54 *In Baptiſmo character indelebilis imprimitur*

Præterea, per Baptiſmum conſignamur charactere, qui ex anima deleri nunquam poteſt, de quo nihil eſt, vt plura hoc loco diſſerantur: cùm liceāt ex his, quæ ſupra dicta ſunt, cum vniuerſe de Sacramentis ageretur, ſatis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

Aug. li. 6. de Bapt. cont. Don. c. 1. & tract. 5. in epiſt. Ioan. Conc. Trid. ſeſ. 7. can. 9. de ſacramē. in genere.

Baptiſmum ſine ſacrilegio iterari non poſſe.

55. *Baptiſmum iterari nunquam poſſe demonſtratur.*

SED quoniam ex characteris vi, & natura ab Eccleſia definitum eſt, Baptiſmi Sacramētum nulla ratione iterandum eſſe, ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, ſæpè, & diligenter à Paſtoribus admonendi ſunt. Hoc verò docuit Apoſtolus inquiens: Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptiſma. Deinde cùm Romanos hortatur, vt mortui per Baptiſmum in Chriſto, cauerent ne vitam, quam ab illo accepiſſent, amitterent, cùm inquit: Quod enim Chriſtus mortuus eſt peccato, mortuus

Seſ. 7. Cōc. Trid. de Baptiſ. can. 11. & 13. & ſeſ. 14. de ſacr. pœnit. cap. 2. Item 1. Conc. Carthag. can. 1. & Vien. vt hab. in Cle. 1. titul. de ſumm. Tri. Eph. 4. 5. Ro. 6. 10.

Cur Baptismus semel tantũ suscipiendus sit.
Syn. Cõstantinop.
D. August. tract. 11. in Ioan.
Beda in cap. 3. in Ioan.
Leo magn. ep. 37. & 70. & cap. ne sanct. Bapt. iter. si quis,
Tho. in 3. p. q. 66. art. 9.

mortuus est semel: hoc videtur apertè significare: sicut ille mori iterum non potest, ita nobis denuò mori per Baptismum non licere. Quare sancta etiam Ecclesia, se vnum Baptismum credere, palàm profitetur. quod quidem rei natura, & rationi vehementer consentaneum esse ex eo intelligitur, quòd Baptismus est quædam spiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali virtute semel tantùm generamur, & in lucem edimur: atque, vt D. Augustinus ait: vterus non potest repeti, sic etiam vna est spiritualis generatio, nec Baptismus vllo vnquam tẽpore iterandus est.

56 Illi iteratò non baptizantur, qui certa conditione interposita abluuntur.

Licet aliquã do baptizare sub conditione.
Alexã. 3. de baptism. & eius effect. cap. de quibus.

NEQVE verò quisquam putet, eum ab Ecclesia iterari, cũ adhibita huiusmodi verborũ formula, aliquem abluit, de quo incertum est, an baptizatus prius fuerit: Si baptizatus es, te iterum non baptizo: si verò nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & filij, & spiritus sancti. Ita enim non impiè iterari, sed sanctè cum adiunctione Baptismum administrari, dicendum est.

Baptis-

57 *Baptiſmus conditionalis ſemper circa ullum diſcrimen uſurpandus non eſt.*

QVA in re tamen diligenter à Paſtoribus aliqua prouidenda ſunt, in quibus ferè quotidie, non ſine maxima Sacramenti iniuria peccatur, neque enim deſunt, qui nullum ſcelus admitti poſſe abitrentur, ſi quem uis ſine delectu, cum adiunctione illa baptizent: quare ſi infans ad eos deferatur, nihil prorſus quærendũ putant, an is priùs ablutus fuerit: ſed ſtatim ei Baptiſmum tribuunt. quin etiam quamuis exploratum habeant, domi Sacramentum adminiſtratum eſſe, tamen ſacram ablutionem in Eccleſia, adhibita ſolemni cæremonia, cum adiunctione, repetere non dubitant. quod quidem ſine ſacrilegio facere non poſſunt: & eam maculam ſuſcipiunt, quam diuinarum rerum ſcriptores Irregularitatem vocant. Nam ea Baptiſmi forma ex Alexandri Papæ auctoritate, in illis tantùm permittitur, de quibus, re diligenter perquiſita, dubium relinquitur, an Baptiſmum ritè ſuſceperint, aliter verò nunquam fas eſt, etiam cum adiunctione Baptiſmum alicui iterum adminiſtrare.

Parochi quã tum errent, dum cũ conditione ſine diſcrimine baptizant.

Qui rebaptizant ſunt irregulares.

De apoſtatis & reiter. bapti. c. ex litterarum & de conſ. diſt. 4. cap. eos qui. Libr 5. Decretaliu, de baptiſmo & eius effectu. cap. de quibus.

58 *Quis ſit poſtremus fructus, qui uirtute Baptiſmi hominibus confertur.*

T præter

Quintus Baptismi effectus est cœli, quod peccato interclusum fuerat, apertio. Beda in cap. 3. Euang. secundum Lu. Tho. in 3. p. q. 69. ar. 7. Matt. 3. 16. Marc. 1. 10. Luc. 3. 21. 22

Præter cætera verò, quæ ex Baptismo consequimur, illud veluti extremum est, quo reliqua omnia videntur referri, quod scilicet cœli aditum, propter peccatũ prius interclusum, vnicuique nostrum patefacit. Hęc autem, quæ in nobis Baptismi virtute efficiuntur, ex ijs planè intelligi possunt, quæ in Saluatoris Baptismo contigisse Euangelica auctoritas confirmauit. Etenim cœli aperti sunt, & spiritus sanctus columbæ specie in Christum Dominum descendens apparuit, ex quo significatum est, eis, qui baptizantur, diuinis numinis charismata impertiri, & cœlorum ianuam reserari, non quidem, vt simul atque baptizati sunt, sed vt magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cùm omnium miseriarum expertes, quæ in beatam vitam cadere non possunt, pro mortali conditione immortalitatem essequentur. Atque hi quidẽ sunt Baptismi fructus: quos, si quidem Sacramenti vim spectemus, a quę ad omnes pertinere dubitari non potest: sin autem, quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, cõsideremus, plus minusuè cęlestis gratiæ & fructus ad vnum aliquem, quàm ad alium peruenire, omnino fateri oportet.

Baptismi fructus, etsi omnibus hominibus sint communes, non æquè tamen ad omnes perueniunt. Tho. in 3. p. q. 69. ar. 8.

Quæ

59 *Quæ ſit cæremoniarum Baptiſmi uis, & utilitas.*

RESTAT nunc, vt quæ de huius Sacramenti precationibus, ritibus, & cæremoniis tradenda ſint, apertè, & breuiter explicentur. Nam quod Apoſtolus de linguarum dono admonuit, cùm inquit: Sine fructu eſſe, quæ aliquis loquitur, ſi à fidelibus non intelligantur: idem ferè ad ritus, & cæremonias transferri poteſt. Imaginē enim & ſignificationem earum rerum præ ſe ferunt, quæ in Sacramento geruntur. quòd ſi illorum ſignorum vim, & poteſtatem fidelis populus ignoret, non magna admodum cæremoniarum vtilitas futura eſſe videbitur. Danda eſt igitur Paſtoribus opera, vt eas fideles intelligāt, certoque ſibi perſuadeant, ſi minus neceſſariæ ſint, plurimi tamen faciendas, magnoque in honore eſſe oportere. Id verò tum inſtituentium auctoritas, qui ſine controuerſia ſancti Apoſtoli fuerunt: tum finis, cuius, cauſa cæremonias adhiberi voluerunt, ſatis docet. Ita enim Sacramentum maiori cum religione, ac ſanctitate adminiſtrari, ac veluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo cōtinētur, & in animos fideliū immenſa Dei beneficia magis imprimi, perſpicuum eſt.

De precationibus, ritibus, & cæremoniis Baptiſmi.

1. Co 14. 14.

Ritus ſunt velut imagines effectuū cuiuſcūque Sacramenti.

Rituū Eccleſiaſticorum auctores Apoſtoli. quare de his Patris conſcripſerunt. Dion. Areo pag. cap. 2. de Eccl. Hierar. Clem. Rom. ep. 3. Tertul. de cor. mil. & de bapt. Orig. homi. 12. in Num. Cyp. ep. 70. ad Ioan. vide itē de conſ. diſt. 4.

Ritus Baptis sunt triplices.

Primum genus est eorū rituum, quæ ante Baptismum adhibentur.

60 *Quotuplices sint Baptismi ritus.*

SED omnes cæremoniæ, & precationes, quibus in Baptismi administratione Ecclesia vtitur, ad tria capita redigēdæ sunt, vt in iis explicandis certus ordo à Pastoribus obseruari possit, & quæ tradita ab illis fuerint auditorū memoria facilius retineantur. Ac primū quidem illarū genus est, quę, antequam accedatur ad Baptismi fontē, seruantur. Alterū earum, quæ, cùm ad ispum fontem ventū est, adhibentur. Tertium, earū, quæ peracto iam Baptismo addi solent.

Consecrari aquā ad Baptismum testis, est Cypr. epist. 70. & Basil. lib. de Spiritu sancto. c 27. & de cons. dist 4. ca. in Sabbato.

Quæ sunt tēpora Baptismi conferendi præcipua Leo, epist. 4. ad Episcop. Siciliæ.

61 *Quo tempore aqua ad Baptismum necessaria communi ritu sit consecranda.*

IN primis igitur aqua paranda est, qua ad Baptismum vti oportet. Consecratur enim Baptismi fons, addito mysticæ vnctionis oleo, neque id omni tempore fieri permissum est: sed more maiorum, festi quidam dies, qui omnium celeberrimi, & sanctissimi omptimo iure habendi sunt, expectantur, in quorum vigiliis sacræ ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tantùm diebus, nisi necessitas aliter facere coegisset, in veteris Ecclesiæ more positum fuit, vt Baptismus administraretur. Sed quamuis

quamuis Eccleſia hoc tempore, propter communis vitæ pericula, eam conſuetudinem retinendam non iudicarit: tamen ſolemnes illos dies Paſchæ, & Pentecoſtes, quibus Baptiſmi aqua conſecranda eſt, ſumma cum religione adhuc obſeruauit.

Nō admitti Baptizadus in Eccleſia ſignificat. Terti. libr. de cor. mil. cap. 3 pet. Cyr. Hieroſ. ſeſ. Catech. 8.

62 *Baptizandi cur mox in Eccleſiam non admittantur.*

POST aquæ conſecrationem, alia deinceps quæ Baptiſmum antecedunt explicare oportet. afferuntur enim, vel etiam adducuntur, qui Baptiſmo initiandi ſunt, ad Eccleſię fores, atque ab eius introitu omnino prohibētur, quòd indigni ſint, qui domum Dei ingrediantur, antequam à ſe turpiſsimæ ſeruitutis iugum repulerint & totos ſe Chriſto Domino, eiusque iuſtiſsimo imperio addixerint.

Hinc baptizādi copetētes dicebantur, quod ſimul Baptiſmū peterent Aug. li. 1. retract cap. 17, & epiſt. 155. & alibi paſſim.

63 *Cur baptizandi quid petant, interrogentur, & inſtruantur.*

TVM verò Sacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Eccleſia petant, quo cognito, primum eos Chriſtianæ fidei doctrinam, quam in Baptiſmo profiteri debent, inſtituit: id autem Catechiſmo efficitur, cuius inſtitutionis morem à Domini Saluato-

Catechiſmū præceſsiſſe Baptiſmum eſt notiſsimū. vide August. de fide & operibus ca. 9. Clem Rom epiſ.

Matth. 28. 19. 20.
Mar. 16. 15.

ris præcepto manaſſe, nemo dubitare poteſt, cùm ipſe Apoſtolis iuſſerit: Ite in mundum vniuerſum, & docete omnes gẽtes, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docẽtes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Ex quo licet cognoſcere Baptiſmum non eſſe adminiſtrandum, priuſquam ſumma ſaltem religionis noſtræ capita, exponantur.

Catechizandi ratio ex multis interrogationibus conſtat.

Exorciſmi vſus & cæremoniæ cuius meminerunt Tertul. de preſcr. adu. hæret. cap. 41. Cyp. ep. 2. Aug. li. 2. de gratia Dei, & pec. orig. c. 40. & libr. 2. de nup. & concup. c. 29. Optat. lib. 4. contra Parmen.

64 *Quo pacto ex ueteri Eccleſiæ inſtituto Catechizari debeant rudiores.*

QVONIAM verò Catechiſmi ratio ex multis interrogationibus conſtat, ſi is, qui inſtituitur adulta ætate fuerit, ad ea quæ rogantur ipſe per ſe reſpondet: ſi autẽ infans ſit, pro illo ſponſor ritè reſpondet, ſolemnemque ſponſionem facit.

65 *Quis ſit Exorciſmi uſus.*

SEQVITVR exorciſmus, qui ad expellendum diabolum, eiuſque vires frangendas, & debilitãdas, ſacris, & religioſis verbis, ac precationibus conficitur.

Salis ſignificatio in baptiſm. cuius meminerũt, Bede in li. 1. Eſdræ. ca. 5.

66 *Cur eius, qui baptizatur, ori ſal admoueatur.*

ACCEDVNT ad exorciſmum aliæ cæremoniæ, quarũ ſingulæ, vt quæ myſticæ ſint, propriã, atque illuſtrem ſignificationem

tienem habent. Nam cùm sal in illius os, qui ad Baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrina, & gratiæ dono consequutum esse, vt à peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat. & diuinæ sapientiæ pabulo delectetur.

& habetur de cõs. dist. 4 Isid. li. 2. de offi. Eccl. c. 20. & Aug. lib. 1. conf. cap. 11.

67 *Quid sibi uellit Crucis signum multis corporis partibus adhibitum.*

Obsignãtur præterea signo Crucis frõs, oculis, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant Baptismi mysterio sensus Baptizati aperiri, ac roborari, vt Deũ excipere, præceptaq; eius intelligere, ac seruare possit.

Signũ crucis in Baptismo adhiberi solitũ scribũt Tertul. in li. de Resurre. car. Bas. lib. de Spiri. san. Chrys. lib. cõtra Gent. & alij.

68 *Quare nares, & aures Baptizandi saliua liniantur.*

POSTEA verò illi nares & aures saliua liniuntur, statimque ad Baptismi fontem mittitur, vt queãdmodũ cæcus ille Euãgelicus, quẽ Dominus iusserat oculos luto illitos Siloës aqua abluere, lumen recuperauit, ita etiã intelligamus sacræ ablutionis eã vim esse, vt menti ad cælestem veritatẽ percipiendam, lumen afferat.

Ioan. 9. 7. Saliuæ significatio in baptismo, cuius rei meminit Amb. lib. 1. de sacram. ca. 1. & de ijs qui myster. init. c. 1. & de cons. dist. 4. c. postea.

69 *Quid doceat abrenunciatio illa Satanæ facta ab illo, qui Baptizandus offertur.*

Baptizandi Satanæ abrenunciabat Tertul. lib. de coro. milit. cap. 13. & de spectat. cap. 4. & de Idol. cap. 6. Cyp. epis. 7. 54. & alij.

HIS peractis, ad Baptismi fontem veniunt, ibique aliæ cæremoniæ, & ritus adhibentur: ex quibus Christianæ religionis summam licet cognoscere Sacerdos enim ter conceptis verbis, eum, qui Baptizandus est interrogat, Abrenuntias Satanæ & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? At ille, aut eius nomine Patrinus, ad singulas interrogationes: respondet, Abrenuncio. Igitur, qui Christo nomen daturus est, hoc primum sanctè, & religiosè polliceri debet, se Diabolum, & mundum deserere, ac nullum vnquam tempus fore in quo vtrumque veluti hostem teterrimũ non detestetur.

Quæ sit vis abrenuntiationis.

70 *Quomodo Baptizandus fidei suæ professionem faciat.*

Quomodo baptizandus fidem suam profiteri debeat. Cyril. Hier. catech. 1. & 2. August. lib. 7. conf.

DEINDE ad ipsum Baptismi fontẽ consistens, interrogatur à Sacerdote hoc modo: Credis in Deũ Patrem omnipotentem? Cui ille respondet, Credo: Atque ita deinceps de reliquis symboli articulis rogatus, fidem suam solemni religione profitetur. Quibus sanè duabus sponsionibus, omnem Christianæ legis vim, & disciplinam contineri perspicuum est.

71 *Cur ab eo, qui aqua salutari proxime tingẽdus est, petitur, num Baptizari uelit.*

SED cũ iam Baptiſmum adminiſtrare oportet, quærit Sacerdos ab eo, qui Baptizandus eſt: num Baptizari velit: quo quidem per ſe, vel eius nomine, ſi infans ſit, Patrino annuente, ſtatim in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti ſalutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim homo ſua voluntate ſerpenti obediens, meritò dãnatus eſt: Ita Dominus neminẽ ad ſuorum numerũ, niſi voluntariũ militẽ adſcribi voluit, vt diuinis iuſsis ſponte obtemperans, æternã ſalutẽ conſequeretur.

Geneſ.3.6.

Nemo ſaluatur inuitus.

72 *Quamobrem Baptizati caput mox chriſmate inungatur.*

IAM poſtquam Baptiſmus abſolutus eſt, Sacerdos ſummum Baptizati verticem chriſmate perungit, vt intelligat ſe ab eo die Chriſto capiti tanquam membrum coniunctum eſſe, atque eius corpori inſitum, & ea re Criſtianum à Chriſto, Chriſtum verò, à chriſmate appellari. Quid vero chriſma ſignificet, ex ijs ſatis intelligi, quæ tunc Sacerdos orat, diuus Ambroſius teſtatur.

Vnctionis poſt Baptiſmum meminerunt Dionyſ. Areop. Eccl. Hier. cap. 1. & 3. Cyril. Hier. Catech. 3. Baſil. lib. de Spir. Sanct. cap.27. D. Amb. lib. 1. de ſacra. cap. 2. & lib. 3. cap. 7.

73 *Quid deſignet veſtis candida, vel albũ ſudariolum, quo Baptizatus donatur.*

Vestis candidæ in baptismo dari solitæ meminit Diony. vbi supra. Amb. de ijs qui myster. insti. cap. 7. & alij.

INDVIT postea Sacerdos Baptizatum veste alba, dicens, Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, vt habeas vitam eternam: infantibus verò, qui veste non vtuntur, ijsdem verbis sudariolum datur. Quo symbolo sancti Patres significari docent, tũ resurrectionis gloriã, ad quã, per Baptismũ renascimur, tũ nitorẽ & pulchritudinem, qua dilutis peccatorum maculis, anima in Baptismo ornatur, tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni vita Baptizatus seruare debet.

74 *Quæ sit ratio ardentis cerei, qui à Baptizato tenetur.*

Lucernarũ ardentium quæ dabantur in manibus baptizatorum meminit Greg. Nazian. ser. de Baptism. Greg. Turon. lib. 5. c. 15. Nicep. Histo. Eccl. lib. 3. ca. 12.

ET deinde cereus ardens in manum traditur, vt ostendat fidem, caritate inflammatã, quam in Baptismo accepit, bonorũ operum studio alendam, atque augendam esse.

75 *Quare, ac cuiusmodi nomen Baptizato sit imponendum.*

AD extremum verò nomen Baptizato imponitur, quod quidẽ ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in Sanctorum numerum relatus est: ita enim facilè fiet, vt

quiuis

quiuis nominis ſimilitudine, ad ſanctitatis & virtutis imitationem excitetur, ac præterea, quem imitari ſtudeat, eum quoque precetur, & ſperet ſibi aduocatum, tum ad ſalutem animi, tum corporis defendendam, venturum eſſe. Quare reprehendendi ſunt, qui Gentilium nomina, & eorum præcipuè qui ſceleratiſsimi fuerunt, tā diligenter conſectantur, & pueris imponunt: cùm ex eo intelligi poſsit, quanti Chriſtianæ pietatis ſtudium faciendum exiſtiment, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari videntur, vt velint fidelium aures huiuſmodi profanis nominibus vndique circumſonare. Gentilium nominibus abſtinendū.

76 Summa eorum, quæ de Baptiſmi myſteriis ſunt tradita.

HÆC de Baptiſmi Sacramento, ſi à Paſtoribus explanata fuerint, nihil eorum ferè prætermiſſum eſſe videbitur, quæ ad hanc cognitionem maximè pertinere exiſtimanda ſunt. Demonſtratum eſt enim, quid ipſum Baptiſmi nomen ſignificet, quæ ſit eius natura, & ſubſtātia, tum ex quibus partibus conſtet. Dictum eſt, à quo inſtitutus fuerit: qui miniſtri ad conficiendum Sacramentum neceſſarij ſint, quos ve Epilogus.

tanquam

tanquã pædagogos ad sustentandũ Baptizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditũ est etiam quibus, & quemadmodum animo affectis Baptismus administrari debeat, quæ sit eius virtus, & efficientia: postremò, qui ritus, & cæremoniæ sequentur. quantũ proposita ratio postulabat, satis copiosè explicatum est. Quæ omnia ob eam præcipuè causam docẽda esse Pastores meminerint: vt fideles in hac cura, & cogitatione perpetuò versentur, vt in iis, quæ adeò sanctè, & religiosè spoponderunt, cùm Baptismo initiati sunt, fidem seruent, atque eã vitam instituant, quæ sanctissima Christiani nominis professioni respondeat.

DE CONFIRMATIONIS Sacramento.

CAPVT. III.

1 *Cur hodie quam maxime Confirmationis uirtus sit explicanda.*

Quantũ Sacramẽti Cõfirmationis cõtemptus irrepserit.

SI in Confirmationis Sacramento explicando Pastorum diligentia vnquam requirenda fuit, nunc certè opus est illud quãmaximè illustrare, çùm in sancta Dei Ecclesia hoc Sacramentum à multis omnino

nino prætermittatur, paucissimi verò sint, qui diuinæ gratiæ fructum, quem deberēt, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de huius Sacramenti natura, vi, dignitate, tum in die Pentecostes, quo præcipuè die admi nistrari solet, tum aliis etiam diebus, cùm id à Pastores commodè fieri posse iudicauerint docendi erunt, vt intelligant non solùm negligendam non esse, sed summa cū pietate, & religione suscipiendum, ne ipsorum culpa, maximoque malo eueniat, vt frustra in eos diuinum hoc beneficium collatum esse videatur.

Cōfirmatio quando præcipue fieri debeat.

2 *Quare Ecclesia hoc Sacramentum Confirmationem uocarit.*

SED vt à nomine initium sumatur, Confirmationem ab Ecclesia hoc Sacramentum icciirco vocari docendū est, quoniam, qui baptizatus est, cùm ab Episcopo sacro chrismate vngitur, additis solēnibus illis verbis, Signo te signo crucis, &, Confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus santi, nisi aliud efficiētiā impediat, noue virtutis robore firmior, atque adeò perfectus Christi miles esse incipit.

Hoc Sacramentum est polyonymū apud veteres, sed Confirmatio ab Ecclesia dicitur, ob verba Christi, Luc. 24. 49. Acto 1. 10. sicque vocatum est à Coc. Aur. c. 2. & Flor & alijs.

3 *Confirmatio uerum est nouæ legis Sacramentum.*

IN

Cõfirmatione verè esse Sacramentum, ex traditione Põtificum ostẽditur.

Melch. in epist. ad Episco. Hisp. c. 1. & habetur de cons. dist. 5. cap. Spiritus, & cap. de his veró.

S. Clemens Papa, epist. 4. ad Iulia. & Iul. epis.

S. Petrus de Cõfirmatione doctrinã tradidit.

Vrban. in ep. 1. ad omnes Christianos. ca. 7. & habetur de cons. dist. 5. cap. omnes fideles.

IN Confirmatione autẽ veram, & propriam Sacramenti rationem Catholica Ecclesia semper agnouit: quod & Melchiades Pontifex, & plures etiam alij sanctissimi. & vetustissimi Pontifices apertè declarant. Ac sanctus Clemens eius veritatis doctrinam grauiori sententia comprobare nó potuit: Inquit enim: Omnibus festinandũ est sine mora renasci Deo, & demum ab Episcopo consignari, id est, septiformẽ gratiam Spiritus sancti percipere: cùm alioqui perfectus Christianus nequaquam esse possit is, qui iniuria, & voluntate, nõ autem necessitate compulsus, hoc sacramentum prætermiserit, vt à beato Petro accepimus, & cæteri Apostoli præcipiente Dominó, docuerunt. Hanc verò eandem fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem spiritu pieni pro Christo sanguinem profuderunt, Vrbanus, Fabianus, Eusebius, Romani Pontifices, quemadmodum ex eorum decretis licet perspicere.

4 *Sacri Doctores, qui huius Sacramenti meminerunt.*

Accedit præterea sanctorum Patrum

Fabia, in epist. 2. ad omnes Orient Epis. cap. 2. Euseb. in epist. 3. ad Epis. Tusc. & Camp. & habetur de cons. dist. 5. cap. manu.

con

consentiens auctoritas: inter quos Dionysius Areopagita, Athenarum Episcopus, cùm diceret, qua ratione hoc sacrum vnguentum conficere, eoque vti oporteret, ita inquit: Baptizatum Sacerdotes induunt veste congrua munditiæ, vt ad Pontificem ducant: ille verò sacro, atque prorsus diuino vnguento Baptizatum signans, sacratissime communionis participem facit. Eusebius quoque Cæsariensis tantùm huic sacramento tribuit, vt dicere non dubitari: Nouatum Hæreticum Spiritum sanctum promereri non potuisse: quia, cùm baptizatus esset in graui ægritudine, signaculo chrismatis non est signatus. Sed clarissima habemus huius rei testimonia, tum à diuo Ambrosio in eo libro, quem de ijs qui initiantur scripsit, tum à diuo Augustino in libris, quos aduersus Petiliani Donatistæ epistolas edidit: quorum vterque adeo de huius sacramenti veritate nihil dubitari posse existimauit, vt eam scripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare aliter quidem verba

Dionys. de Eccl. Hier. cap. 2.

Euseb. lib. 6. Hist. Eccles. cap. 10. hoc habet ex epist. Cornelij Romani.

D. Ambr. in lib. de ijs qui myst. init. c. 7. & lib. 2. de Sacram. cap. 2. & lib. de Spir. sanct. cap. 6.

D. August. lib. 2. cont. litt. Petil. c. 10. & 15. de Trinit. c. 26. in epis. Ioã. tract. 3 & 6. & in Ps. 26.

Sed præter illos meminerunt huius sacramẽti Tertul. in lib. de resur. car. Cypr. ep. 7. & in ep. ad Iulianum. Orig. hom. 9. in Leuit. Hier. contra lucifer. Cyril. Hier. catech. 3. & alij. Confirmatio verbi Dei auctoritate confirmatur.

illa

Ephe. 4. 30. illa Apostoli: Nolite constristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis. Alter
Psal. 132. verò, tum quod in Psalmis legitur: Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron: tum illud eiusdem
Rom. 5. 5. Apostoli: Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, cui datus est nobis: ad Confirmationis Sacramentum referri testatus est.

5 *Quæ sit Confirmationis & Baptismi differentia.*

S. Melc. PP. in med. episto. ad Episc. Hisp. & citat. de consf. dist. 5. ca. de his vero. Cō. Flor. in doct. de Sacra. Pet. Dam. in sermo. de Dicat. Eccl. Vnde distinctio Sacramentorū sit petenda. D. Tho. in 3. p. q. 72. art. 1. 1. Cor. 13. 11.

Quamuis autem à Melchiade dictum sit, Baptismum Confirmationi maximè coniunctum esse: non idem tamen Sacramentum, sed ab altero longè disiunctum existimandum est. constat enim varietatē gratiæ, quam singula sacramenta tribuunt, & rei sensibus subiectæ, quæ ipsum gratiā significat, efficere vt varia quoque, & diuersa sacramenta sint. Cùm igitur Baptismi gratia homines in nouam vitā gignantur: Confirmationis autem sacramento, qui iam geniti sunt, viri euadant, euacuatis, quæ erant paruuli: satis intelligitur, quātùm in naturali vita generatio, ab incremēto distat, tantundem inter se differre Baptismum, qui regenerandi vim habet, & Confirmationem, cuius virtute fideles auge-

augescunt, & perfectum animi robur assumunt.

Præterea quoniam nouum, atque distinctum Sacramenti genus constituẽdum est, vbi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit, facilè perspici potest, quemadmodum Baptismi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiã maximè conducere, fidelium animos alia gratia confirmari, vt nullo pœnarum, suppliciorum, mortis periculo, aut metu, à veræ fidei confessione deterreantur. quod quidem, cùm sacro Confirmationis chrismate efficiatur, ex eo apertè colligitur, huius Sacramenti rationem à Baptismo diuersam esse. Quare Melchiades Pontifex vtriusque discrimen accurata oratione persequitur, ita scribens: In Baptismate homo ad militiam recipitur, & in confirmatione coarmatur ad pugnam. In fonte Baptismatis Spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam, Confirmatione autem, perfectionem ad gratiam ministrat: In Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum ad pugnam Confirmamur: In Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur: regeneratio per se saluat in pace Baptismum recipientes. Confirmatio

Alia ratio differentiæ Baptismi & Cõfirmationis, quæ ex D. Tho. in 3. par. q. 72. art. 9. colligitur.

S. Melch. PP in epist. sup. citata. cuius verba habẽ. de cõs. dist. 5. c. Spiritus sanctus,

Cōc.Laod. can. 48. Meld. c. 6. Florent. & Constant. Synodº Trident. ses. 7. de Confirmatione.

armat, atque instruit ad agones. Verùm hæc iam non solum ab alijs Concilijs tradita, sed præcipuè sacra Synodo Tridentina decreta sunt, vt iam de ijs non solùm aliter sentire, sed ne dubitare quidem vllo modo liceat.

6 Quis sacramenti Confirmationis sit auctor.

Christus Cōfirmationis auctor. Thomas, in 3. p. q. 72. S. Fabia. PP. in init. epis. 2. quæ est ad Epis. Oriēt. tom. 1. Cōc. Omnia sacramenta à Christo sunt instituta. Thom. in 3. p. q. 64. ar. 2. Ambr. lib. 4. de sacramē. cap. 4.

QVONIAM verò supra demonstratū est, quàm necessarium esset communiter de omnibus Sacramētis docere, à quo nam ortu habuerint, idem etiam de Confirmatione tradere oportet, vt fideles huius Sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur à Pastoribus explicandum est, Christū Dominum non solum eius auctorem fuisse, sed sancto Fabiano Pontifice Romano teste, charismatis ritum, & verba, quibus in eius administratione Catholica Ecclesia vtitur, præcepisse. Quod quidem ex ijs facile probari poterit, qui Confirmationem Sacramentum esse confitentur, cùm sacra omnia mysteria, humanæ naturæ vires superēt, nec ab alio, quàm à Deo posśint institui. Iam verò quæ sint eius partes, ac primum quidem de materia dicendum est.

7 Quæ sit sacri huius mysterij materia.

Hæc

HÆC autem chrisma appellatur: quo nomine à Græcis accepto, et si profani scriptores quod libet vnguenti genus significant: illud tamen, qui res diuinas tradunt cõmuni loquendi consuetudine ad illud tantummodo vnguentũ accõmodarunt, quod ex oleo, & balsamo, solemni Episcopi consecratione conficitur. Quare duæ res corporeæ permistæ, Confirmationis materiam prebent: quæ quidem diuersarum rerũ cõpositio, quemadmodũ multiplicem Spiritus sancti gratiam, quæ confirmationi tribuitur, declarat, ita etiam ipsius Sacramenti excellentiam satis ostendit. Quod autẽ ea sit huius Sacramenti materia, cum sancta Ecclesia, & Concilia perpetuò docuerunt, tum à sancto Dionysio, & complurimis aliis grauissimis Patribus traditum est, in primisque à Fabiano Põtifice, qui Apostolos chrismatis confectionem à Domino accepisse, nobisque reliquisse testatus est.

De materia Cõfirmationis, August. in Psal. 44. & lib. 13. de Trin. ca. 26.

Quid sit chrisma apud sacros auctores.

Vide Tho. in. 3. p. q. 72. art. 2. Greg. in. 1, ca. Cãt. Coc. Laod. cap. 48. & Carth. 2. c. 3. & 3. c. 36. S. Diony. de Eccl. Hier. cap. 2. & 4. S. Fabia. PP. in. 2. epist. ad Epis. Oriẽt. & citatur de cons. dist. 3. cap. litt. vestris. Cyp. ep. 70. ad Iau. & in libr. de vnctione chrismatis.

8 *Quid oleum in materia Confirmationis significet.*

NEQVE verò vlla alia materia quàm chrismatis, aptior videri poterat ad illud declarandum, quod hoc Sacramento efficitur.

Significatio chrismatis.

Olei significatio ex ambros. super Psal. 118. & in li de Spiri. sanct. c. 3. Hier. ad Principiam. Psal. 132. 2. Psal. 43. 8. Ioan. 1. 16.

tur, Oleum enim quòd pingue sit, & natura sua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit: quæ per Spiritum sanctum à Christo capite in alios redundat, atque effunditur, sicut vnguentum quod descendit in barbam Aaron, vsque in oram vestimenti eius: vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis, ac de plenitudine eius nos omnes accepimus.

9 *Quid Balsamum oleo admixtum hic admoneat.*

Significatio Balsami. Eccle. 24. 11. 2. Cor. 2. 15.

Balsamum verò, cuius odoratus iucundissimus est, quid aliud significat, quàm fideles, cùm sacramento Confirmationis perficiuntur, eam virtutum omnium suauitatē effundere, vt illud Apostoli queant dicere: Christi bonus odor sumus Deo? Habet præterea Balsamum eam vim, vt, quicquid eo circunlitum fuerit, putrescere non sinat. Quod quidem ad huius sacramenti virtutem significandam valde accommodatum videtur, cùm planè constet, fidelium animos cælesti gratia, quæ in Confirmatione tribuitur præparatos, facilè à scelerum contagione defendi posse.

10 *Cur necesse sit Chrisma ab Episcopo consecrari.*

consecra-

CONSECRATVR autem Chrisma solemnibus cæremoniis ab Episcopo, ita enim Saluatorem nostrum docuisse in extrema cœna, cùm chrismatis conficiendi rationem Apostolis commendaret, Fabianus Pontifex sanctitate, & Martirij gloria clarissimus tradidit quamquam cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. Etenim in plerisque aliis Sacramentis Christus ita eorum materiam instituit, vt sanctitatem quoque illi tribuerit, nō solùm enim aquā elementū Baptismi esse volu t, cùm inquit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non potest intrioire in regnum Dei: sed cùm ipse baptizatus est, effecit, vt ea deinceps vi sanctificandi prædita esset: quare dictum à sancto Chrysostomo: Aqua Baptismi purgare peccata credētium non posset, nisi tactu Dominici corporis sanctificata fuisset. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam vsu ipso, & tractatione non sacrauit, necessarium est, vt sanctis, & religiosis precationibus consecretur: neque ad alium ea confectio, nisi ad Episcopum pertinere potest, qui eiusdē Sacramēti ordinarius minister institutus est.

Quando Christus cōfectionem chrismatis decuerit. S. Fabia. Pli. in epist. citata. li. hom. in. 3. p. q. 72. art. 4.

Ioan. 3. 5. Refertur de cos. dist. 4. c. nunquam, & simile habetur. ho. 4. ope, impe. in Matt. hoc autē Chromatio in nouo decreto Gregoriano tanquā vero auctori in Matt. cap. 6. est attributū.

Christus nō attactu corporis sui, sed verbis sanctis materia Cōfirmationis sacrari voluit.

11 *Quæ sit huius sacramenti forma.*

SED explicanda erit præterea altera pars, ex qua Sacramentũ constituitur, forma scilicet, & verba, quæ ad sacram vnctionẽ adhibentur: monendique fideles, vt in hoc Sacramento suscipiendo, tũ maximè, cùm ea pronuntiari animaduertunt, ad pietatem, fidem, & religionẽ, animos excitent, ne quid cælesti gratiæ impedimẽti esse possit. His igitur verbis forma Confirmationis absoluitur: Signo te signo Crucis, & Cõfirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Sed tamen si ad veritatem, rationẽ quoque reuocemus, idem facilè probari potest. Etenim Sacramenti ea omnia cõtinere debet, quæ ipsius sacramenti naturã, & substantiã explicant.

Cõc. Florẽt. in doctrina de Sacram. Thom. in 3. p. q. 72. ar. 4. Sacramenti cuiusq; forma qualis esse debeat.

12 *Hanc esse perfectam huius sacramenti formam quomodo confirmetur.*

Tria sunt in Cõfirmatione obseruanda. Thom. ibid.

ATQVI maximè hæc tria in Confirmatione obseruanda sunt, diuina potestas, quæ vt principalis causa in Sacramento operatur, tùm robur animi, & spiritus, quod per sacrã vnctionẽ fidelibus ad salutẽ tribuitur, deinde signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. Ac primum quidem verba illa: In

In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quæ extremo loco posita sunt: Alterū, ea, Confirmo te chrismate salutis. quæ in medio sunt: Tertium, quæ in principio formæ locantur, Signo te signo Crucis: satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse huius Sacramenti veram, & absolutam formam, Ecclesiæ Catholicæ auctoritas, cuius magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur non ea de re quicquam dubitare

Cōfirmationis forma ex auctoritate Ecclesiæ retinenda.

13 *Quis sit proprius sacramenti Confirmationis minister.*

De ministro Cōfirmationis vide D. Tho. in 3. p. q. 72. art. 11.

DOCERE etiam Pastores debent: quibus potissimum huius Sacramenti administratio commissa sit. Nam cùm multi sint, vt est apud Prophetam, qui currant, neque tamen mittantur, necesse est, qui veri & legitimi eius ministri sint, tradere, vt fidelis populus Confirmationis Sacramentum, & gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum huius Sacramenti conficiendi ordinariam potestatem habere, sacræ literæ ostendunt. Nam in Actis Apostolorum legimus, cùm Samaria verbum Dei accepisset, Petrum & Ioannem ad eos missos esse, qui orauerunt pro ipsis, vt acipe-

Hier. 23. 21.

Episcopi soli sunt ministri Confirmationis.

Sess. 7. Conc. Trid de Cōfirmatione. can. 2. & Sess. 23. de Sacramento ordinis. c. 4. & can. 7.

Actor. 8. 14. 15. 16. 17.

MS. vnum exēplar, & Ro. & Græ. habent Superuenerat.

ciperent Spiritum sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant. Quo in loco licet videre eum, qui baptizauerat, quod tantùm esset Diaconus, Confirmandi potestatem nullam habuisse, sed munus illud perfectioribus ministris, hoc est Apostolis, reseruatum esse. Quin etiam vbicunque sacræ scripturæ huius Sacramenti mentioné faciunt, idem obseruari potest.

Vt actor. 19.

13 *Idem etiam Pontificum Maximorum decretis ostendit.*

NEQVE ad eam rem demonstrandam desunt sanctorum patrum, atque Pontificū Vrbani, Eusebij, Damasi, Innocentij, Leonis, clarissima testimonia, quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. Diuus quoque Augustinus grauiter queritur de corrupta Ægyptiorum, & Alexandrinorum consuetudine, quorum sacerdotes audebant Confirmationis sacramētum administrare. Ac iure quidem hoc factum esse, vt eiusmodi munus ad Episcopos deferretur,

Vrb. in fi. epist. ad omnes Christianos. Euseb. ep. 3. ad Epis. Tusciæ, & campaniæ. Damas. ep. 4. cir. med. ad Prosp. & cæteros Episc. orthod. Innocen. ep. 1. ad Veren c. 3. Leo. ep. 88. ad Germaniæ & Galliæ Episc. His adde Malchiadem in epist. ad Episc. Hisp. & Clem. Rom. epist. 4. & Conc. Vuormaciense. cap. 8. & Florent. in doctrina de sacramen. Aug. in quæst. noui testam. quæst. 42. docet solum Episcopum huius sacramenti ordinarium esse ministrum.

ferretur, hac similitudine possunt Pastores declarare. Vt enim in extruendis ædificijs: etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cementa, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque cõponunt, absolutio tamen operis ad architectum spectat: ita etiam hoc Sacramentum, quo veluti spirituale ædificium perficitur, à nullo alio, nisi à summo sacerdote, administrari opus erat.

14 *Cur in Confirmatione Patrini assumantur, & quæ in Confirmatione affinitas contrahatur.*

ADDITVR verò etiam Patrinus, quemadmodũ in Baptismo fieri demonstratum est. Nam si qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicuius indigent, cuius arte, & consilio doceantur, quibus ictibus, & petitionibus, saluis ipsis conficere aduersarium posint: quanto magis fideles cùm Sacramento Confirmationis, quasi firmissimis armis tecti, ac muniti, in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, descendunt, Ducis ac monitoris indigebunt? Rectè igitur ad huius quoque Sacramenti administrationem Patrini aduocandi sunt, quibus cum eadem spiritualis affinitas coniungitur, quæ legitima nũptiarum foedera impedit, quemadmodum antea docuimus,

De Patrinis in confirmatione agitur 30. q. 1. ca. si quis, & c. dictũ est, & c. de his qui. & de consi. dist. 4. ca. in catechismo & c. non plures. & c. in Baptismate. & Tho. in 3. par. q. 72. art. 2. 10.

In cõfirmatione quãta affinitas contrahatur.

Sess. 24. Cõ. Trid. de reformatione matrimonij cap. 2. Vide idẽ in. 6. de cogn. spi. c. ne dum. & cap. quamuis.

Cõfirmationis sacramẽtum quibus dandum sit. Tho. in 3. p. q.72.ar.8. ostendit.

mus, cùm de Patrinis ageretur, qui ad Baptismum adhibendi sunt.

15 *Confirmationis sacramentum non est absolute necessarium, non tamen prætermittendum.*

Cõfirmatio. etsi ad salutem omnino nõ sit necessaria, à nullo tamẽ prętermitti debet. Melchiad. ep. supra citata, & habetur de consecra. dist. 5. cap. Spiritus sanctus. Hugo item de S. Victo. lib. 2. de Sacram. par. 7. cap. 30. Vrbanus PP. ep. 1. c. 7. & habetur de consecr. dist. 5. c. omnes. Côc. Aurel. c. 3.

SED quoniam sæpe euenit, vt fideles in hoc Sacramento suscipiendo, aut præpropera festinatione, aut dissoluta quadam negligentia, & cunctatione vtantur (nam de ijs, qui ad eum impietatis gradum venerunt, vt illud contemnere, & aspernari audeant, nihil est quod dicamus) aperiendũ est etiam Pastoribus, qui, qua ætate, quo pietatis studio præditi esse debeant, quibus Confirmationẽ dare oporteat. Atque illud in primis docendum est, hoc Sacramentum eiusmodi necessitatem non habere, vt sine eo saluus quis esse non possit. Quamquam verò necessarium non est, à nemine tamen prætermitti debet: sed potius maximè cauẽdum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam largè impertiuntur, aliqua negligentia committatur. Quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum est.

Con-

16 *Confirmationis Sacramentum ab omnibus suscipiendum demonstratur.*

AC sanctus quidem Lucas, cùm admirabilem illam Spiritus sancti effusionē describeret, ita inquit: Et factus est repente de cælo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum. Actor.2.2. Deinde, paucis interiectis: Et repleti sunt omnes Spiritu sancto. Ibid.4. Ex quibus verbis licet intelligere: quoniam domus illa sanctæ Ecclesiæ figuram, & imaginē gerebat, ad omnes fideles Confirmationis sacrnmentū, cuius initiū ab eo die ductū est, pertinere. Ecclesiæ Christi clarum initiū. Atque id etiā ex ipsius Sacramenti ratione facilè colligitur. Illi enim sacro chrismate confirmari debent quibus spirituali incremento opus est, & qui ad perfectū Christianæ religionis habitū perducendi sunt. At nulli id nō maximè conuenit. vt enim hoc spectat natura, vt qui in lucē eduntur adolescant, atque ad perfectā ætatē perueniant, etiā si interdū, quod vult minus assequatur: ita communis omnium mater Catholica Ecclesia vehementer optat, vt in iis, quos per Baptismum regenerauit, Christiani hominis forma perfectè absoluatur. Sacramento Cōfirmationis Christiani hominis forma perfecte absoluitur. id autem quoniam mysticæ vn-

ctionis

ctionis Sacramento efficitur, perspicuum est, eam ad vniuersos fideles æquè pertinere.

17 *Quæ ætate Christiani ad hoc sacramentum sint admittendi.*

Ad hoc facit. cap. aurel. conc. supra citatum, quod hab. de cons. dist. 5. capit. vt ieiuni.

IN quo illud obseruandum est, omnibus quidem post Baptismum Confirmationis Sacramentū posse administrari: sed minus tamen expedire hoc fieri, antequam pueri rationis vsum habuerint: quare, si duodecimus annus expectandus non videatur, vsque ad septimum certè hoc Sacramentum differre, maximè conuenit. Neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed vt eius virtute optimè instructi, & parati inueniremur, cùm nobis pro Christi fide pugnandū esset: ad quod sanè pugnæ genus pueros, qui adhuc vsu rationis carent, nemo aptos iudicarit.

Confirmādi peccatorum cōmissorum pœniteant. ex D. Tho. in. 3. p. q. 72. art. 7. ad. 2. & confirmatur ex cap. vt ieiun. de cons. dist. 5.

18 *Quo pacto qui iam ætate sunt prouectiores, se ad hoc sacramentum præparare debeant.*

EX iam dictis illud etiam efficitur, vt qui adulta iam ætate Confirmandi sunt, siquidem huius Sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solùm fidem, & pietatem afferre, sed grauiora etiam

peccata

peccata, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re etiam elaborandū est, vt peccata etiam priùs confiteantur, & Pastorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneāturque laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renouādam esse, vt nō nisi ieiuni, hoc Sacramentū susciperent: quod quidem fidelibus facilè persuaderi posse existimandum est, si huius Sacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerint. Conc. aurel. cap. 3.

19 *Qui sint confirmationis effectus.* De Cōfirmationis effectibus vide Tho. in. 3. p. q. 72. ar. 7: Coc. Flor. in doctr. de Sacramen.

ITAQVE Pastores docebunt Cōfirmationem hoc cum cæteris Sacramentis commune habere, vt, nisi impedimentum aliquod inferatur, nouam gratiam tribuat. Etenim hæc sacra, & mystica signa eiusmodi esse, demonstratum est, quæ gratiam declarant, atque efficiunt: ex quo sequitur, vt peccata etiam condonet, ac remittat, quoniam gratiam simul cum peccato, ne fingere quidem nobis licet. Sed præter hæc, quæ cum aliis communia censenda sunt, primum quidem illud ptopriè Confirmationi tribuitur, quòd Baptismi gratiam perficit. qui enim per Baptismum Christiani effecti sunt, quasi infantes mo- Esse in gratia, & manere in peccato repugnat Clem. ep. 4. ad Iulia. Melch. In epist. ad Episcopos Hisp. 1. Pet. 2. 2.

dō geniti teneritatem adhuc, & mollitiem quandam habent, ac deinde Chrismatus sacramento aduersus omnes Carnis, Mūdi, & Diaboli impetus robustiores fiunt: & eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen Domini nostri Iesu Christi: ex quo etiam nomen ipsum inuentū esse nemo dubitat.

Ratio nominis initio huius capitis proposita, hic illustratur.

20 *Confirmationis nomen unde ductum sit.*

NEQVE enim, vt quidam non minus imperitè, quàm impiè finxerunt, Confirmationis vocabulum ab eo deducitur, quòd olim, qui infantes baptizati erant cùm iam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, vt fidem Christianam, quam in Baptismo susceperant, confirmarent: ita vt Confirmatio nihil à Catechesi differre videatur: cuius consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest: sed ab eo nomen rei impositum est, quòd huius sacramenti virtute Deus in nobis id confirmat, quod Baptismo operari cœpit: nosque ad Christianæ soliditatis perfectionē adducit: nec verò confirmat solùm, sed auget etiā, de quo Melchiades ita testatur: Spiritus sanctus, qui super aquas Baptismi salutifero descendit illapsu, in fontem pleni-

Coc. Tridē. sess. 7. can. 2. de Confir.

Psal. 67. 29.

Melchi. PP. loco sup. citat. & habetur de cōse. dist. 5. c. Spiritus.

plenitudinem tribuit ad innocentiam: in Confirmatione augmẽtum prestat ad gratiam: Deinde, non auget modò, sed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrimè indumenti translatione Scriptura significauit, & expresſit: inquit enim Dominus Saluator, cùm de hoc Sacramen loqueretur: Sedete in ciuitate, quo adusque induamini virtute ex alto. & Euseb. Emiss. in homil. in die Pent. Luc. 24. 49.

21 *Virtus Confirmationis ex his, quæ apostolis euenerunt declaranda.*

QVOD si Pastores voluerint diuinā huius Sacramenti efficientiam ostendere, (hoc vero ad commouendos fidelium animos maximam vim habiturum esse, dubitari non potest) satis erit, quid ipsis Apostolis euenerit, explicare. Illi enim ante passionem, vel sub ipsam pasſionis horam adeò infirmi & remiſsi fuerunt, vt cùm Dominus comprehensus est, statim se in fugam coniecerint: Matt. 20. 56. Petrus verò, qui Ecclesiæ petra, & fundamẽtum designatus erat, Matt. 16. 18. & summam constantiam, excelsique animi magnitudinem præ se tulerat, Matt. 26. 36. 35. vnius mulierculæ voce perterritus, se Iesu Christi discipulum esse, non semel, aut iterum, Ibidem. 69. sed tertiò negauerit, Ioan. 18. 25. ac post resurrectionẽ,

omnes

Ioan.20.19. omnes propter metum Iudæorum, inclusi domi se continuerint. At verò in die Pentecostes tanta Spiritus sancti virtute omnes repleti sunt, vt, dum Euangelium, quod eis commissum erat, non solũ Iudęorum regione, sed vniuerso orbe audacter, & liberè dispergerent, nihil sibi felicius accidere posse existimauerint, quàm quod digni haberentur, qui pro Christi nomine contumeliam, vincula, tormenta, cruces perferrent.

Actorũ.2.14 15.& 4.13.

Actor.5.41.

22 *Confirmatio characterem imprimit, & iterari non potest.*

Cõfirmationis character.

HABET prętereа Confirmatio eam vim, vt characterem imprimat: quo fit, vt nulla vnquam ratione iterari posit, quod etiã in Baptismo supra obseruatũ est: ac de Sacramento Ordinis quoque suo loco planius exponetur. Hæc igitur, si à Pastoribus sæpe, & accuratè explicata erunt, vix fieri poterit, quin fideles, cognita huius Sacramenti dignitate, atque vtilitate, illud summa cum diligentia sanctè, & religiosè suscipere studeant. Restat nunc, vt aliqua etiam de ritibus, & cæremonijs, quibus in hoc Sacramento administrando Catholica Ecclesia vtitur, breuiter perstringantur. Quæ explicatio quanto vsui futura sit,

2.Cor.1.2. Ephes.1.13. Conc. Terrac.cap 6. & habet de cons.dist.5. c.dictũ est. Greg.3.epistol.4.& habet. ibid c. de homine. Thom. in 3. p.q.72.ar.5.

De ritibus Cõfirmationis.

Pastores

Pastores intelligēt, si, quæ antea dicta sunt cū hic locus tractaretur, repetere voluerint.

23 *Quare eorum qui confirmantur frons ad modum crucis inungatur.*

QVI igitur Confirmantur sacro chrismate in fronte vnguntur. Nam hoc sacramento Spiritus sanctus in animos fidelium se se infundit, in eisque robur, & fortitudinem auget, vt in spirituali certamine viriliter pugnare, & nequissimis hostibus resistere queant. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut verecundia, quarum affectionū signa maximè in fronte solent apparere, à libera Christiani nominis confessione absterrendos esse. Præterea nota illa, qua Christianus à cæteris veluti miles insignibus quibusdā ab alijs distinguitur, in illustriori corporis parte imprimenda erat.

Frons quare vngatur.
Bada.li.1.de instit. cleri. cap. 30. & habetur de cōse. dist. 5. cap. nouissime.
August. in Psal. 141.
Tho. in 3. p.q.72. ar.9.

24 *Quo potissimum tempore hoc sacramentum conferatur.*

SED illud quoque solemni religione in Ecclesia Dei seruatum est, vt in Pentecoste præcipuè hoc sacramentum administraretur, quod hoc maximè die Apostoli Spiritus sancti virtute roborati, & confirmati sint: cuius diuini facti recordatione

Pentecostes tēpore præcipue administratur.
Actor. 2, 2, 3

fideles admonerentur, quæ quantaque mysteria in sacra vnctione cogitanda essent.

25 *Cur Episcopus alapam infringat. & pacem Confirmato imprecetur.*

Alapa quid significet.

DEINDE verò, qui iam vnctus, & Confirmatus est, vt meminerit se tanquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia aduersa, inuicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab Episcopo ceditur. Postremò autem pax ei datur, vt intelligat se gratiæ cœlestis plenitudinem, & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consequutum esse. Atque hęc summa eorum sit, quæ de Chrismatis Sacramento à Pastoribus, non tam quidem nudis verbis, & oratione, quàm inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, vt ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inserere videantur.

Pacis imprecatio.

Phili. 4. 7.

DE EVCHARISTIÆ Sacramento.

CAPVT IIII.

1 *Quare mysteria Eucharistiæ summa cum reuerentia tractari, & suscipi debeant.*

Quemadmodum ex omnibus sacris mysterijs, quæ nobis tanquam diuinæ gratiæ certis-

certissima instrumenta Dominus Saluator noster commendauit, nullũ est, quod cũ sanctissimo Eucharistiæ Sacramento comparari queat: ita etiã nulla grauior alicuius sceleris animaduersio à Deo metuenda est, quàm si res omnis sanctitatis plena, vel potius, quæ ipsum sanctitatis auctorẽ, & fontem continet, neque sanctè, neque religiosè, à fidelibus tractetur. Id verò Apostolus & sapienter vidit, & de eo nos apertè admonuit. Nã cùm declarasset, quanto illi scelere obstricti essent, qui corpus Domini nõ diiudicarent, statim subiecit: Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Vt igitur fidelis populus, cùm cælesti huic Sacramento diuinos honores tribuendos esse intellexerit, & gratiæ vberes fructus capiat, & iustissimam Dei irã effugiat, illa omnia à Pastoribus diligentissimè exponenda erunt, quæ eius maiestatẽ magis illustrare posse videantur.

Sacramentũ Eucharistiæ omnium est sacramentorum maximus. Dion. in lib. de Eccles. Hier. cap. 7. Tho. in 3 p. q. 65. art. 3. Alexãder. PP. ep. 1 & habet. de cõs. dist. 3. c. nihil in.

Eucharistiæ irreuerentia quantum sit peccatum. 1. Cor. 11. 30.

1. Cor. 11. 23.

2 *Qua de causa & quando Eucharistiæ Sacramentum sit institutum.*

QVA in re opus erit, vt, Pauli Apostoli rationem secuti, qui se, quod à Domino acceperat, Corinthiis tradidisse professus est, in primis huius Sacramẽti institutio-

De institutione sacramẽti Eucharistiæ. Sess. 13 Conc. Trid. de Eucharistia. cap. 2.

nē fidelibus explicent. ita verò gestā rē esse, ex Euangelista perspicuè colligitur. Cū enim Dominus dilexisset suos, in finē dilexit eos: cujus quidē amoris, vt diuinū aliquod, atque admirabile pignus daret, sciens horā iā aduenisse, vt transiret ex hoc mundo ad Patrē: ne vllo vnquā tēpore à suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnē naturæ ordinē, & conditionē superat, perfecit. Etenim, celebrata cū discipulis agni Paschalis cœna, vt figura veritati, vmbra corpori cederet, panē accepit, Deoque gratias agens, benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & mādacate: Hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur: Hoc facite, in meā cōmemorationē. Similiter & calicē accepit postquā cœnauit, dicens: Hic calix nouū testamentū est in meo sanguine: Hoc facite quotiescunque bibetis in meā cōmemorationē.

Ioan. 13. 1. Causa institutionis, Chrysf. hom. 41. in Ioan. Ioan. 13. 1. Matt. 28. 20. Luc 22. 19. Tempus institutionis. Leo, ser. 7. de Pass. Domini. Euse. Emis. hom. 4. & habetur, de cons. dist. 4. c. quia corpus. Thom. in. 3. p. q. 73. ar. 5. Matt. 26. 20. Luc. 22. 19. 20. Marc. 14. 22. 1. Cor. 11. 3. 24. 25.

3 *Cur hoc sacramentum Eucharistia uocetur.*

Dignitas sacramēti pluribus vocabulis explicatur.

HVIVS ergo admirabilis Sacramenti dignitatē atque excellentiā, cùm sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, vt vno vocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt.

ſunt. interdū enim Euchariſtiā appellant, quod verbū, vel bonā gratiā, vel gratiarum actionē Latinè reddere poſſumus. Ac rectè quidē bona gratia, dicendū eſt, tū quia vitā æternā, de qua ſcriptū eſt: Gratia Dei, vita æterna, præſignificat: tū quia Chriſtū Dominū, qui vera gratia, atque oniū charifma tū fons eſt, in ſe continet, Nec verò minus apertè gratiarū actionē interpretamur, ſi quidē cum hanc puriſsimā hoſtiā immolamus, immenſas quotidie gratias pro vniuerſis in nos beneficiis Deo agimus: atque in primis pro eius gratiæ tā excellenti bono, quā nobis hoc Sacramento tribuit. Sed id ipſum etiā nomen, cū iis, quę à Chriſto Domino geſta eſſe in hoc myſterio inſtituendo legimus, optimè conuenit. Etenim panē accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quoque cùm huius myſterij magnitudinē contēplaretur, antequā carmen illud pronuntiaret: Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſeratur Dominus. eſcam dedit timentibus ſe: gratiarū actionē præponendam exiſtimauit, cùm inquit: Confeſsio, & magnificentia opus eius.

Euchariſtia cur dicatur. Chry. hom. 24. in, 1. ad Corin. ſup. illud, Calix benedictionis. Thom. in. 3. p. q. 43. art. 4. Rom. 6. 23. Ioan. 1. 14. 16. 17. Vide item Cip. in. libr. de lapſis. Amb. li. 5. de Sacram. c. 3. Magiſt. in. 4. diſt. 8. litt. a. Orig. libr. 8. cōtr. Celſū. Matt. 26. 26. 27. Marc. 14. 22. 23. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24. Pſal. 110. 5. Ibi. 4. Concil. Nic cap. 14.

Communio cur nomine tur.

4 *Quare hoc Sacramentum Communio, pacis & caritatis sacramentum nuncupetur?*

1.Cor.10, 16.
Damasc.lib. 4 orth. fid. cap.14.
Idē ferè habet Iren.lib. 5.cap.2.
Chry.hom. 45. in Ioan.
Cyr.lib.7.in Ioan.c.13.
Cyril. Hier. Catech. 4.
August.trac. 26 in Ioan.
Ses.13. Concil. Trid. de Eucharistia, in præfa.
Conc. Nicæ. c.21.& Carthag. 4.cap. 77.&.78.
Aurensicum c.6.&.26. q. 6.ca. si quis. de &. c qui recedunt. & c.i., qui. & c.de his veró
1.Cor.15.24

FREQVENTER etiã nomine sacrificij declaratur de quo mysterio paulo post latius dicendum erit. Vocatur præterea Cõmunio: quod verbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, vbi ait: Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Nam, vt Damascenus explanauit, hoc Sacramentum Christo nos copulat, atque eius carnis, & deitatis participes efficit, nosque internos in eodem Christo conciliat, ac coniungit, & veluti vnum corpus coagmentat. Ex quo factum est, vt sacramentũ etiã pacis, & caritatis diceretur, vt intelligeremus, quàm indigni sint Christiano nomine, qui inimicicias exercent, odiaque, dissidia, & discordias, vt teterrimas fideliũ pestes omnino exterminãdas esse: cùm præsertim quotidiano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosiùs seruare, quàm pacem & caritatẽ profiteamur.

5 *Qua ratione idem sacramentum Viaticum & Cœna dicatur.*

SED Viaticũ etiã frequenter à sacris scripto-

ſcriptoribus appellatur, tum quia ſpiritualis cibus eſt, quo in huius vitæ peregrinatione ſuſtentamur, tum quia viam nobis ad æternam gloriam, & fœlicitatem munit. Quare ex veteri Eccleſiæ Catholicæ inſtituto ſeruari videmus, vt nemo fidelium ſine hoc ſacramento è vita excedat. Ac vetuſtiſſimi quidem Patres, Apoſtolorum auctoritatem ſecuti, Cœnæ etiam nomine ſacrã Euchariſtiam interdum vocarunt: quòd in illo nouiſsimæ cœnæ ſalutari myſterio à Chriſto Domino ſit inſtituta.

Cęna a Cypr. hoc Sacramentũ dicitur in lib. de Cęna Domini.

6 *Euchariſtia cibo, aut potu ſumpto confici, & ſumi non poteſt.*

A ieiunis cõficienda & ſumenda eſt Euchariſtia.
D. Aug. ep. 118. cap. 6.
Conc. Carthag. 3. can. 29. & de conſec. diſt. 1. cap. Sacramento altaris.

NEQVE verò præterea à cibo, aut potione illam conficere, aut ſumere licet, quòd ab Apoſtolis ſalutariter introducta cõſuetudo, quemadmodũ veteres ſcriptores memoriæ prodiderunt, perpetuò retẽta, ac ſeruata eſt, vt à ieiunis tantũ perciperetur.

7 *Euchariſtia ueri nominis ſacramentum eſt.*

Seſ. 13. Concil. Trid. de Euchariſtia. cap 3.
Auguſt. libro 3 de Trinita. cap. 4. & lib. 20. cõt. Fau. cap. 13.

SED explicata nominis ratione, docendum erit, hoc verum eſſe ſacramentum, atq; vnũ ex illis ſeptem, quæ ſancta Eccleſia ſemper religioſe coluit, ac venerata eſt, nam cùm calicis conſecratio fit, myſterium

Amb. lib. 2. offic. c. 25. li. 1. de ſacr. c. 2. vide itẽ Tho. in 3. p. q. 73. art. 1. Matt. 26. 26. Luc. 22. 19. 20. Marc. 14. 22. 1. Cor. 11. 24. 25.

fidei apellatur. Præterea, vt infinita penè ſacrorum ſcriptorũ teſtimonia omittamus, qui hoc inter vera Sacramenta numerandũ eſſe, perpetuò ſenſerunt, ex ipſa ratione, & natura Sacramenti, idem conuincitur. Etenim in eo ſigna ſunt externa, & ſenſibus ſubiecta. Habet deinde gratiæ ſignificationẽ, & efficentiam. Præterea de Chriſti inſtitutione, neque Euangeliſtæ, neque Apoſtolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cùm in vnum conueniant ad Sacramenti veritatem confirmandam, nullis alijs argumentis opus eſſe perſpicitur.

Verba ſunt Lãfran. cõt. Bereg. quæ ſub nomine Aug. citãtur de cõſ. diſt. 2. c. hoc eſt. quibus ſimi. habet Auguſti. de catec. rud. cap 16 Similia itẽm habet Iren. lib. 4. cap. 34

8 *Multa eſſe in hoc ſacramento, quibus ſacramenti nomen conueniat.*

SED illud Paſtoribus diligenter obſeruandum eſt, multa in hoc myſterio eſſe, quibus aliquando Sacramenti nomen ſacri ſcriptores tribuerunt. Interdum enim & Conſecratio, & perceptio, frequenter verò & ipſum Domini corpus, & ſanguis qui in Euchariſtia continetur. Sacramentum vocari conſueuit: inquit enim diuus Auguſtinus, Sacramentum hoc duobus conſtare, viſibili, ſcilicet, elementorum ſpecie, & inuiſibili carne & ſanguine ipſius Domini noſtri Ieſu Chriſti. Atque ad

Euchariſtia adoranda. Sẽſſ. 13. Cõc. Trid. de Euchariſt. cap. 5. Ibidem, can. 6.

eundem

eundem modum hoc Sacramentum adorandum eſſe, nimirum corpus, & ſanguinē Domini intelligētes affirmamus, Verùm hæc omnia minus propriè dici Sacramenta perſpicuum eſt. Ipſæ autem panis & vini ſpecies, veram, & abſolutam huius nominis rationem habent.

Euchariſtiæ ſpecies propriè dicuntur ſacramētum.

9 *Quomodo differat Euchariſtia à reliquis omnibus ſacramentis.*

Magiſt. in 4. diſt. 10. lit. e Tho. in 3. p. q. 73. ar. 3. Seſ. 13. Cōc. Trid. de Euchariſtia. c. 2. & can. 4.

SED quantum hoc Sacramentum à reliquis omnibus differat, facilè colligitur. Nam cætera Sacramenta, materiæ vſu perficiuntur, dum, ſcilicet, alicui adminiſtrari ea contingit. Baptiſmus enim Sacramenti naturam tunc adipiſcitur, cùm re ipſa homo aqua abluitur. at verò ad Euchariſtiæ perfectionem, ſatis eſt ipſius materiæ conſecratio: vtrumque enim Sacramētum eſſe non deſinit, quamuis in pyxide aſſeruetur. Deinde in conficiendis alijs Sacramentis, nulla fit materiæ atquè elementi in aliam naturam mutatio. Etenim Baptiſmi aqua, aut Chriſmatis oleum, cùm illa ſacramenta adminiſtrantur, priorem aquæ & olei naturā non amittunt. In Euchariſtia vero, quod panis, & vinū ante Conſecrationem erat, confecta Conſecratione, verè eſt corporis & ſanguinis Domini ſubſtantia.

Hæc differētia colligi poteſt ex Auguſt. in 3. lib. de Trinit. cap. 4. & Ambr. lib. 4. de ſacr. cap. 4. vt habetur de con ſec. diſt. 4. c. Panis eſt. Vide item Thom. in 3. p. q. 73. ar. 1. ad 3.

Verū enim legēdū putarem, non vtrumque.

Vnũ Eucha-riſtiæ Sacra-mentum, nõ duo, vide Tho. in 3. p. q. 73. ar. 2. Lateranenſe Cõciliũ magnũ non recẽſet ſeo rẽ Sacramenta, ex eo tamen in ca. 1. & alijs colligi poſſunt, ſicut ex cap. ad abolendum. tit. de hæreticis. Concilium autem Cõſtantien. ſeſſ. 15. Florent. in doctrina de Sacram. & Tridẽt. ſeſſ. 7. c. 1. c. definiũt. Ioan. 6.

10 *Duplex Euchariſtiæ materia duo Sacramenta non conſtituit.*

LICET autem duo ſint elementa, panis ſcilicet, & vinum, ex quibus integrũ Euchariſtiæ Sacramentũ conficitur, non tamen plura Sacramenta, ſed vnum tantùm eſſe, Eccleſiæ auctoritate docti confitemur. aliter enim ſeptenarius Sacramentorũ numerus, quemadmodum ſemper traditum, atque à Concilijs Lateranenſi, Florentino, & Tridentino decretum eſt, conſtare non poterit. nam cùm huius Sacramenti gratia vnum corpus myſticum efficiatur, vt Sacramentum ipſum, rei, quam efficit, conueniat: vnum eſſe oportet, atque vnum quidem, non quia indiuiduum ſit, ſed quia vnius rei ſignificationem habet. Nam quẽadmodum cibus, & potio, quæ duæ diuerſæ res ſunt, ad vnam tantùm rem adhibentur, vt ſcilicet vires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuerſa Sacramenti ſpecies reſpondere, conſentaneum fuit, quæ cibum ſpiritualem ſignificarent, quo mentes ſuſtinentur, & recreantur. Quare à Domino Saluatore dictum eſt: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Sed diligenter explicandum eſt, quid Euchariſtiæ Sacramentum ſignificet: vt fideles

Sacramentũ Euchariſtiæ ſignificat & efficit vnionẽ mẽbrorũ Eccleſiæ.

fideles sacra mysteria oculis intuentes, simul etiam diuinarum rerum contẽplatione animum pascant.

Sess. 13. Cõcil. Trid. de Eucharistia in procemio & cap. 8.

11 *Quarum rerum significatio hoc Sacramento includatur.*

TRIA vero sunt, quæ nobis hoc Sacramẽto indicantur. Primũ est Christi Domini passio, quæ iam præteriit: ipse enim docuit: Hoc facite in meã commemorationem: & Apostolus testatus est: Quotiescũque manducabitis panẽ hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. Alterum est diuina, & cælestis gratia, quæ præsens ad animam alendã, & conseruandam hoc Sacramento tribuitur: Quemadmodũ enim Baptismo in nouam vitã gignimur, Confirmatione roboramur, vt Satanæ repugnare & palàm Christi nomen profiteri possimus: ita Eucharistiæ sacramento alimur, ac sustentamur. Tertium est, quod futurum prænuntiat, æternæ iucũditatis, & gloriæ fructus, quos in cælesti patria ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria, quæ instantis, præteriti, & consequẽtis temporis varietate distingui perspicuum est, sacris mysteriis ita significantur, vt totum Sacramentum quamuis ex diuersis

Eucharistiæ Sacramentũ tria significat mysteria. Thom. ea. q. art. 4.
Primum, præteritum.
Luc. 22. 19.
1. Cor. 11. 26.
Secundum, præsens.
Tertul. in li. de resur. car. Cõc. Florẽt. in doct. de Sacr. Tho. ea. q. art. 1.
Tertium, futurum.

uersis speciebus constet, ad singula horũ declaranda, tanquã ad vnius rei significationem referatur.

Materia Eucharistiæ duplex.

12 *Quæ sit huius sacramenti materia, & cuiusmodi panis est consecrandus.*

Alex in. 1. in epis. ad oẽs orthodoxos 1. ca. 4. & habet. de cons. dist. 2. ca. 1. Cypr. lib. 2. ep. 3. ad Cæciliũ. & habet. ibi. ca. 2. & ex Conc. Mar. ca. 55. ibid. ca. non oportet. Iren. itẽ. lib. 4. c. 34. & li. 5. c. 2. Matt. 26. 20. Marc. 34. 22. Luc. 22. 19. Ioan. 6 11.

SED in primis cognoscenda est huius Sacramenti à Pastoribus materia, tũ vt ipsi ritè illud possint conficere: tũ etiã vt fideles admoneantur, cuius rei symbolũ sit, atque eius rei, quã significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est huius Sacramẽti materia, altera panis ex tritico confectus de qua primo agetur, de altera postea dicendũ erit. Nã vt docen Euangelistę Matthęus, Marcus, & Lucas, Christus Dominus panẽ in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens: Hoc est corpus meũ. Apud Ioannẽ quoque idem Saluator noster seipsum panẽ appellauit, cùm inquit: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Cùm autem varia sint panis genera, vel quia materia differunt, vn cùm alius ex tritico, alius ex hordeo, aut ex leguminibus, cæterisque terræ fructibus, confectus est, vel quia diuersis qualitatibus prędıti sunt, (vni enim fermentũ additur, alter verò fermenti omnino expers esse potest) quod ad primum

Panis triticeus est propria huius sacramenti materia.

mũ attinet, Saluatoris verba ostendunt, panē ex tritico confici oportere; cōmuni enim loquendi consuetudine, cùm panis absolutè dicitur, panē ex tritico intelligi satis constat. Id etiā veteris testamenti figura declaratur. Præceptũ enim à Domino fuerat, vt panes propositionis, qui hoc Sacramentum significabant, ex simila conficerentur.

Thom. in. 3. p. q. 74. ar. 3.

Leuitici. 24. 5. 6.

13 *Panem ex quo Eucharistia conficitur, azymum esse conueniens est.*

SED quemadmodũ nullus panis, nisi triticeus, apta ad Sacramentũ materia putādus est (hoc enim Apostolica traditio docuit, & Ecclesiæ Catholicę auctoritas firmauit) ita etiā ex iis, quæ Christus Dominus gessit, azymũ esse debere facilè intelligitur ipse enim primo azymorũ die, quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc Sacramentũ confecit, atque instituit.

Honorius. 3. Brixiēsi episcopo, vt habetur de celeb. missarũ. cap. fin. & Thom. in. 3. p. q. 74. ar. 4. Matt. 26. 17. Mar. 14. 12. Luc. 22. 7. Exo. 12. 19.

Quòd si quis Ioannis Euangelistæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia ante diem festum Paschæ acta esse commemorat, ea ratio facilè dissolui potest. Etenim, quem primum azymorum diem cæteri Euangelistæ appellarunt, quòd feria quinta vesperi

Ioan. 13. 1.

ta vesperi dies festi azymorũ inciperent, quo tẽpore Saluator noster Pascha celebrauit: eum ipsum diẽ Ioannes pridie Paschæ fuisse describit; vt qui diei naturalis spatiũ, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandũ existimauit, Quapropter D. etiã Chrysostomus primũ azymorũ diem interpretatur eũ diẽ, quòd ad vesperã azyma comedenda essent. Sed azymi panis consecratio, quantũ conueniat integritati, & mentis munditiæ, quã fideles ad hoc Sacramentũ afferre debent, ab Apostolo docemur, cùm inquit: Expurgate vetus fermentũ, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrũ immolatus est Christus. itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & veritatis.

D. Chryso. hom. 82. in Matth.

1. Cor. 5. 7. 8

14. *Panis azymus ad Eucharistiam non omnino necessarius.*

Florẽt. Cõc. ses. vltima, Thom. ibid. Eucharistia in pane fermẽtato confici posset, sed nõ licet

NEQVE tamen ea qualitas adeo nessaria existimãda est, vt, si illa pani desit, Sacramentũ confici non possit: vtrumque enim panis genus veram & propriam panis rationem, & nomen habet. Quamquam nemini licet priuata auctoritate, vel potius

potius temeritate, laudabilem Ecclesiæ suæ ritum immutare. Atque eò minus id facere Latinis sacerdotibus permissum est, quibus præterea Pōtifices Maximi præceperunt, vt ex azymo tantùm sacra mysteria confi-cerent. Atque hæc de altera huius Sacramē-ti materia exposuisse satis sit: in quo tamen illud animaduertendū est, quàm multa materia ad Sacramentū conficiendū vti oporteat, definitū non esse, cùm illorū etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere.

Lib. 5. decr. tit. de cele. c. literas.

Quā multa materia consecrari debeat non est definitum.

Thom. ead. q. art. 2.

15 *Quæ materia sit usurpāda ad Consecratio nem sanguinis Domini.*

SVPEREST, vt de altera huius sacramenti materia, & elemento dicatur, est autem vinū ex vitis fructu expressum, cui modicum aquæ permistum sit. Nam Dominū Saluatorem vino in huius sacramenti institutione vsum esse, Catholica Ecclesia semper docuit, cùm ipse dixerit: Nō bibam amodo de hoc genimine vitis vsque in diē illum. Quo in loco Chrisostomus, de Genimine, inquit, vitis, quæ certè vinum, non aquam produxit. vt tāto antè illorum hæresim, qui aquam solam in hisce mysterijs adhibendam senserunt, conuellere videretur.

Vinum vitis aqua mixtū, ad consacrationem sanguinis necessarium est.

Thom. ead, q. art. 5.

Matt. 26. 29.

Marc 14. 25.

S. Chrys. homil. 83. in Matth.

Aqua

Tho. ead. q. ar. 6. Alexa. 1. in epil. ad omnes fideles. cap. 4. & habetur de cōs. dist. 2. cap. 1. Cōcil. Flor. Carth. 3. ca. 24.

16 *Aqua in Sacramento uino est admiscenda.*

AQVAM verò Dei Ecclesia vino semper admiscuit: primùm, quòd id à Christo Domino factum esse Conciliorum auctoritate, & sancti Cypriani testimonio comprobatur. Deindè, quòd sanguinis, & aquæ, quæ ex eius latere exierunt, hac per mistione memoria renouatur. Tum vero aquæ, vt in Apocalypsi legimus, populum designant: quare aqua vino admista, fidelis populi cum Christo capite coniunctioné significat. Atque hoc ex Apostolica traditione perpetuò sancta Ecclesia seruauit.

Aqua sola in hoc Sacramēto nō est cōsecranda. Sess. 22. Concil. Trid. de Sacramento missæ cap. 7. & can. 9. S. Cypr. lib. 2. Epist. 3. ad Cōcilium. Ioan. 19. 34. Apoc. 17. 15 Cypr lib. 2. ep. 3. ad Ceciliū. Tho. q. ead. ar. 6. Honor. li. 3. decre. tit. de missa, celeb. c. perniciosus.

17 *Non est necessarium absolutè aquam adhiberi, & minor aquæ, quam uini quantitas esse debet.*

SED quamuis aquæ admiscendæ rationes ita graues sint, vt eam sine mortali peccato prætermittere non liceat: ea tamen si desit Sacramentū constare potest. Illud autem sacerdotibus animaduertendum est, quemadmodum in sacris mysterijs aquam vino adhibere oportet, sic etiam modicam infundendam esse, nam Ecclesiasticorum scriptorum sententia, & iudicio, aqua illa in vinum conuertitur. Quare de eo Honorius Pontifex ita scribit: Perniciosus in

tuis

tuis partibus inoleuit abuſus, videlicet, quod maior quantitas aquæ, in ſacrificio, quàm vini adhibetur, cùm, ſecundũ conſuetudinem rationalem Eccleſiæ generalis longè plus vini, quàm aquæ adhibendum ſit. Huius igitur Sacramenti hæc duo tantũ elementa ſunt: ac meritò pluribus decretis ſancitum eſt, ne quid aliud præter panem, & vinũ, quod nonnulli facere non verebantur, offerre liceat. Sed iam videndũ eſt hæc duo panis, & vini ſymbola, quàm apta ſint ad eas res declarandas, quarũ Sacramenta eſſe credimus, & confitemur.

Cur aquæ parua quantitas eſſe debeat.

De conſec. diſt. 2. cap. 1. 2. & ſequen.

18 *Quot, & quanta res panis & uini ſymbola in hoc Sacramento repræſentent.*

PRIMVM enim Chriſtum nobis ſignificant, vt vera eſt hominum vita ipſe enim Dominus ait: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Cùm igitur corpus Chriſti Domini vitæ æternæ allimentũ illis præbeat, qui eius Sacramentum purè, & ſanctè ſuſcipiunt: rectè iis potiſsimum rebus conficitur, quibus hæc vita continẽtur: vt fideles facilè poſsint intelligere, pretioſi corporis, & ſanguinis Chriſti cõmunione, mentẽ animumq; ſaturari.

Panis & vini ſymbola, Chriſtum in hoc ſacramento vt ſignificent.

Tho. in 3. p. q. 74. ar. 1.

Ioan 6. 55.

Ex ipsis elementis quomodo fideles ad huius sacramenti veritatē cognoscēdam venire possint. Damasc. lib. 4. de fide orthod. cap. 14.

Nonnihil etiam hæc ipsa elementa ad id valent, vt eam cognitionem accipiant homines, esse in Sacramento corporis, & sanguinis Domini veritatem. nam cùm panem & vinum in humanam carnem, & sanguinem quotidie vi naturæ immutari animaduertamus, faciliùs adduci possumus hac similitudine, vt credamus panis, & vini substantiam in veram Christi carnem, verumque eius sanguinem, cœlesti benedictione conuerti.

Quæ fiat ex sumptione huius sacramenti in anima mutatio vide ca. cum Marthæ. de celeb. Miss. §. quæsiuisti.

Affert etiam aliquid adiumenti hæc ad mirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Vt enim, etsi nulla extrinsecus panis, & vini mutatio apparet, tamen eorum substantia in carnem & sanguinem Christi verè transit: ita etiā, tametsi in nobis nihil immutatum videtur, interiùs tamen ad vitam renouamur, dum veram vitam Eucharistiæ Sacramento accipimus.

Quomodo hæc symbola Ecclesiæ vnitatem designent. Rom. 12. 4. 5 1 Cor. 10. 17 & 12. ca. 12.

Accedit ad hæc, quòd cùm vnum Ecclesiæ corpus ex multis membris compositum sit: nulla re magis elucet ea coniunctio, quàm panis vinique elementis. Panis enim ex multis granis conficitur, & vinum ex multitudine racemorum existit. atque ita nos, cùm multi simus huius diuini my-

ni mysterii vinculo arctissimè colligari, & tamquam vnum corpus effici, declarant.

De forma cõsecrationis huius sacramenti agit. Magist. in 4. dist. 8. lit. c. & D. Tho. q. 78. in 3. p. & probatur ex Amb. lib. 4. de sacram. c. 4.

29 *Quæ forma ad consecrandum panem uti oporteat.*

SEQVITVR nunc vt de forma, qua ad consecrandum panem vti oporteat agatur. Non quidem eius rei causa, vt hæc mysteria fideli populo, nisi necessitas cogat, tradantur: (eos enim, qui sacris initiati non sunt, de his erudiri necessarium nõ est) sed ne formæ ignoratione, in Sacramento conficiendo à sacerdotibus turpissimè peccetur. Itaque sanctis Euangelistis, Matthæo & Luca, itemque ab Apostolo docemur illam esse formam, HOC EST CORPVS MEVM. Scriptum est enim: Cœnantibus illis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum. Quæ quidem Consecrationis forma, cùm à Christo Domino seruata sit, ea perpetuò Catholica Ecclesia vsa est. Prætermittenda sunt hoc loco sanctorum Patrum testimonia, quæ infinitum esset enumerare, & Cõcilij Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu est, cùm præsertim ex illis

Matt. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 1. Cor. 12. Amb. li. 4. de Sacram. 4. & s. Chry. ho. de prodit. Iudæ. August. li. 3. de Trinit. c. 4. Iren. li. 4. cõtr. hær. cap. 34. Orig. lib. 8. cõt. Celsum. Hesich. libr. 6. in Leuit. cap. 22.

Saluatoris verbis: hoc facite in meam commemorationem: idem liceat cognoscere. Nam quod Dominus faciendum præcepit, non solum ad id, quod egerat, sed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad verba maximè pertinere intelligendū est, quæ non minus efficiendi, quàm significandi causa prolata erant. Sed ratione etiam id facilè persuaderi potest: nam forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc Sacramēto efficitur. Cùm autem hęc verba, id quod fit, significent, ac declarent, hoc est, panis cōuersionem in verū Domini nostri corpus, sequitur formam in illis ipsis verbis constituendam esse. In quam sententiā, quod ab Euangelista dictum est, Benedixit, licet accipere. perinde enim videtur intelligendū, ac si dixisset: accipiens panem benedixit, dicens. Hoc est corpus meum.

Cyril. alex. in ep ad Calosyrium epist. Tertul. lib 4. cont. Marc. Hier. epist. 1. ad Heliod. Cóc. Florēt. in decret. de Sacra. Trid. sess. 13. cap. 1. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11, 24.

Hanc esse vera huius Sacramenti formam demonstrat.

Thom. ead. q. art. 2. Matt. 26. 26. Sic exponit. Thom. ead. q. art. 1. ad. 1.

20 *Non omnia uerba, quæ ex consuetudine Ecclesiæ ad Consecrationem adhibentur sunt necessaria.*

Quamuis enim Euangelista verba illa, ACCIPITE, ET COMEDITE, præposuerit: illis tamen non materiæ consecrationem, sed vsum tantummodo significari, perspicuum est. quare à sacerdote quidem

Matt, 26. 26.

quidem omnino proferri debent, ſed ad Sacramentum conficiendũ omnino neceſſaria non ſunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, ENIM, in corporis & ſanguinis conſecratione: aliter enim fiet, vt, ſi hoc ſacramentum nemini adminiſtrandum ſit, confici non oporteat, aut non poſſit quidem, cùm tamen dubitare non liceat, quin ſacerdos, prolatis ex more, atque inſtituto ſanctę Eccleſię verbis Domini, aptam panis materiam verè conſecret, quamuis deinde contingat, vt nulli vnquam ſacra Euchariſtia adminiſtretur.

21 *Quæ ſit forma conficiendi ſanguinis:*

I A M verò quod ad vini, quæ eſt altera huius Sacramenti materia, Conſecrationem attinet, ob eandẽ cauſam, quã ſupra cõ memorauimus, opus eſt, vt ſacerdos eius formam congnitam, & perſpectã habeat. Eam igitur his verbis comprehendi certò credendum eſt. HIC EST CALIX SANGVINIS MEI, NOVI, ET AETERNI TESTAMENTI, MYSTERIVM FIDEI, QVI PRO VOBIS, ET PRO MVTTIS EFFVNDETVR, IN REMISSINNEM PECCATORVM. Ex quibus

De forma Conſecrationis vini, vide cap. cum Marthæ. de celeb. Miſſarum.

Forma conſecrandi vinum.

bus verbis plura quidem à sacris scripturis colliguntur: quædam verò in Ecclesia ex Apostolica traditione conseruata sunt. Nã quod dicitur: Hic est calix: a D. Luca, & ab Apostolo scriptũ est. quod verò sequitur: Sanguinis mei, vel Sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis & pro multis, effundetur in remissionem peccatorum: partim à diuo Luca, partim à diuo Matthæo dictum est. Verba autẽ illa, Æterni, & Mysteriũ fidei, sancta traditio Catholicæ veritatis interpres, & custos, nos docuit.

Luc. 22. 20. 1. Cor. 11. 25.

Luc. 22. 20. Mat. 26. 28.

22 *Quod hæc sit uera consecrationis forma ostenditur.*

VERVM de hac forma nemo dubitare poterit, si, quod antea dictum est, de forma consecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. constat enim iis verbis, quæ vini substantiam in sanguinem Domini conuerti significant, huius elementi formam contineri. Quare cùm verba illa hoc apertè declarent, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem præterea quosdam effusi sanguinis in passione Domini admirabiles fructus, qui

Tho. quæst. ead. art. 5.

Sanguinis Christi effectus duplex

ad hoc

ad hoc Sacramentum maximè pertinent. Vnus est aditus ad æternam hæreditatem, quæ, noui, atque æterni Testamenti iure ad nos venit. Alter est, aditus ad iustitiam per mysterium fidei: Iesum enim per fidem in sanguine eius propitiatorem Deus proposuit, vt ipse sit iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Tertius est, remissio peccatorum. Heb. 10. 19. Rom. 3. 25.

Quamuis in textu legatur Propitiationem, tamē MS. exēplaria, & Ambro. & Syr. habēt, Propitiatorem, & sic possunt Græca verti.

23 *Forma consecrationis sanguinis exponitur.*

QVONIAM verò hæc ipsa Consecrationis verba plena mysteriorum sunt, aptissimeque ad rem conueniunt, diligentiùs perpendere ea oportet. Quod vero dicitur: HIC EST CALIX SANGVINIS MEI, sic intelligendū est: Hic est sanguis meus, qui hoc calice continetur. Rectè autem, & appositè dum sanguis hic, vt est fidelium potus consecratur, calicis mentio facienda est. Neque enim sanguis huiusmodi potionem satis significare videretur, nisi vase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde, NOVI TESTAMENTI: quod quidē ob eam rem additum est, vt intelligeremus Christi Domini sanguinem non figura, quemadmodum in veteri Testamento fiebat, (de

Rom. 3. 26. Heb. 9. 14.

Expositio cōsecrationis vini sumpta ex cap. cū Marthæ, de celebr. Missa. & Thom vbi supra.

Forma consecrandi sanguinis explicatur.

Hæb. 9. 18. eo enim apud Apostolum ad Hebreos legimus, sine sanguine Testamentum dedicatum non esse, sed verè, & reipsa hominibus tradi, quod ad nouum Testamentum pertinet. Quare Apostolus inquit: Ideo noui testamenti mediator est Christus, vt morte intercedente, repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis. Verbum vero, AETERNI, ad hæreditatem æternam, quæ Christi Domini æterni testatoris morte, ad nos iure peruenit, referendum est.

Heb. 9. 15.

Quomodo vinum consecratum sit mysterium fidei.

QVOD subiungitur, MYSTERIVM FIDEI, non rei veritatē excludit, sed, quod occultè latet, atque ab oculorū sensu remotissimum est, certa fide credendum esse significat. Diuersa verò hisce verbis sententia hoc loco subiecta est, ab ea, quā habent, cū Baptismo etiam tribuuntur. Nam quod sanguinem Christi, sub vini specie latētem, fide cernimus, mysterium fidei dicitur. Ac Baptismus quoniam vniuersam Christianæ fidei professionem cōplectitur, à nobis fidei Sacramentum, à Græcis mysterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione sanguinem Domini fidei mysterium dicimus, quòd scilicet in eo maximè, plurimum difficultatis, & ne-

Baptismus cur fidei sacramentum dicatur, vide Tho. in 1. 2. q. 102. ar. 5. ad 3. & in 3. 1 q. 39. ar. 5. & 66.

&negotij humana ratio experiatur, cùm nobis fides credendum proponit, Chriſtū Dominum verum Dei filium, ſimulque Deum, & hominem mortem pro nobis perpetuliſſe: quæ quidem mors ſanguinis Sacramento deſignatur.

ar. 1. & 70. ar. 1. & Aug. ep. 23. ad Bonif. & de consec. diſt. 2. c. hoc eſt.

24 *Cur maxime in ſanguinis Conſecratione mortis mentio fiat.*

Quapropter hoc loco appoſitè potius, quàm in cōſecratione corporis, paſsio Dominica commemoratur, his verbis, QVI EFFVNDETVR IN REMISSIONEM PECCATORVM. Sanguis enim ſeparatim conſecratus, ad paſsionem Domini, & mortem, & paſsionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem vim & momentum habet Sed verba illa, quæ adduntur: PRO VOBIS, ET PRO MVLTIS, à Mattheo, & Luca, ſingula ſingulis ſumpta ſunt, quæ tamē ſancta Eccleſia Spiritus Dei inſtructa, ſimul coniunxit: pertinent autem ad paſſionis fructum, atque vtilitatem declarandam. Nam ſi eius virtutem inſpiciamus, pro omnium ſalute ſanguinem à Saluatore effuſum eſſe fatendum erit: ſi verò fructum, quem homines ex eo perceperint,

Matt. 26. 28. Luc. 22. 20. Cur in cōſecratione calicis dicatur pro vobis & pro multis.

cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam vtilitatem peruenire, facilè intelligimus. Cùm igitur PRO VOBIS dixit: eos, qui aderant, vel delectos ex Iudæorum populo, quales erant discipuli excepto Iuda, quibuscum loquebatur, significauit. Cum autem additur, PRO MVLTIS, reliquos electos ex Iudæis aut gentibus intelligi voluit. Rectè ergo factum est, vt, pro vniuersis non diceretur, cũ hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solùm attulit. Atque huc spectant verba illa Apostoli: Christus semel oblatus est, ad multorum exhauriẽda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem inquit: Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Plurima alia in huius Consecrationis verbis latent mysteria, quæ Pastores assidua rerũ diuinarum meditatione, & studio: ipsi per se iuuante Domino facilè assequentur.

Heb. 9. 28.

Ioan. 17. 9.

25 *Non expedit in hoc Sacramento sensuum adhibere iudicium.*

SED iam ad earũ rerum explicationẽ oratio reuertatur: quæ vt à fidelibus ignoretur: nullo modo committendum est.

Ac

Ac quoniã Apostolus admonet, grauissimũ scelus admitti ab iis, qui non diiudicant corpus Domini: hoc in primis doceant Pastores animũ, atque rationem omni studio à sensibus auocandam esse. Si enim fideles ea tantùm in hoc Sacramẽto contineri sibi persuaserint, quæ sensibus percipiunt, in summam impietatem adducantur necesse est: cùm nihil aliud, præter panis, & vini speciem oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes panem tantummodo, ac vinũ in Sacramẽto esse iudicauerint. Curandũ igitur est, vt fideliũ mentes, quàm maximè fieri potest à sensuum iudicio abstrahantur, atque ad immensam Dei virtutem, & potentiam contemplandam excitentur.

1. Cor. 11. 29.

In hoc Sacramẽto sensuum iudiciũ reiiciendum est.

Vide Tho. opus. 58. ca. 5.

26 *Quid mysticæ consecrationis uirtute in hoc Sacramento potissimum efficiatur.*

TRIA enim sunt maximè admiranda, atque suscipienda, quę in hoc Sacramento verbis Consecrationis effici: fides catholica sine vlla dubitatione credit, & confitetur. Primum est, Verum Christi Domini corpus, illud idem, quod natum ex virgine, in cœlis sedet ad dexteram Patris, hoc Sacramento contineri. Alterum est, nullã in eo

Tria per cõsecratinem in hoc Sacramẽto effici.

Corp⁹ Christi verũ est in hoc Sacramento.

in eo elemento um ſubſtantiam remanere, quamuis nihil à ſenſibus magis alienũ, & remotũ videri poſsit. Tertium eſt, quod ex vtroque facilè colligitur, & ſi verba conſe-crationis id maximè exprimunt, acci-dentia, quæ aut oculis cernuntur, aut aliis ſenſibus percipiuntur ſine vlla re ſubie-cta eſſe, mira quadam, atque inexplica-bili ratione. Ac panis quidem, & vini acci-dentia omnia licet videre: quæ tamen nul-ſubſtantiæ inhærent, ſed per ipſa conſtan-cùm panis, & vini ſubſtantia, in ipſum D-mini corpus, & ſanguinem ita mutetur, panis, & vini ſubſtantia omnino eſſe de-ſinant.

Dion. de Eccle. Hie. c. 3. Ignat. epiſt. ad Smyrn. Iuſtin. apolog. 2. Iren. li. 4. ca. 34. & 5. c. 2. & omnes alij quot quot vnquam fuerunt ſcriptores Catholici.

Trãſubſtantiatio eſt antiquiſsima Eccleſiæ doctrina. Idem qui ſupra. Cyp. de cœna Domni. Eſue. Emiſ. ho. 5. de Paſch. Cyril. Hier. catec. 1. 3. & 4. Amb. lib. 4. de Sacr. c. 4. Chryſ. ho. 83. in Matt. & 60. ad pop. Antio. Cõccil. Late. mag. c. 1. & innumerabiles alij. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 20. 24. Matt. 26. 26. 28. Veritas corporis Chriſti in Sacramento ex ſcripturis oſtenditur.

27 *Certum eſt idem Chriſti corpus, quod na-tum eſt de Maria uirgine, in Euchari-ſtia contineri*

VERVM, vt prius de primo aga-mus, conentur Paſtores explicare, quàm perſpicua, & clara ſint Saluatoris noſtri ver-ba, quæ corporis eius veritatem in Sacra-mẽto demõſtrant. Nã cùm inquit: HOC EST CORPVS MEVM: HIC EST SANGVIS MEVS: nemo,

qui modò ſanæ mentis ſit, ignorare poteſt quid nobis intelligendũ ſit, præſertim cùm de humana natura ſermo habeatur, quàm in Chriſto verè fuiſſe Catholica fides dubitare neminem patitur: vt vir ſanctiſsimus atque doctiſsimus Hilarius præclarè ſcripſerit, De veritate carnis, & ſanguinis Chriſti, Cùm ex ipſius Domini profeſsione, & fide noſtra, Caro eius verè ſit cibus, relictum nō eſſe ambigendi locum.

Sef.13. Concil. Trid. de Euchariſtia. ca.1. Ibidem S. Hila. 8. li. de Trin. tractas illud, Vt ſint vnum, & c. vide Tho. in.3.p.q.75. art.1. &.76. per totum & in opuſ. 58. &.4. contra. Gen. ca. 65.

28 *Quomodo item verum Chriſti corpus in Euchariſtia eſſe conuincatur.*

Verùm alter præterea locus à Paſtoribus enucleandus eſt, ex quo apertè licet cognoſcere, verum Domini corpus, & ſanguinem in Euchariſtia contineri. Nam Apoſtolus poſteaquàm commemorauit panem & vinum à Domino conſecratum, & ſacra myſteria Apoſtolis ſuis adminiſtrata eſſe, ſubiungit: Probet autem ſe ipſum homo, ac ſic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, et bibit, non diiudicans corpus Domini. Quod ſi vt hæretici dictitant, nihil aliud in Sacramento venerandum eſſet præter memoriam, & ſignum paſsionis Chriſti: quid opus erat tam grauibus verbis fideles hor-

1.Cor.11.28 25.

Refutatur. Zuinglianiſmus. & Caluiſmus.

tari,

tari, vt seipsos probarent? Graui enim illa IVDICII voce, declarauit Apostolus nefarium aliquod scelus ab eo admitti, qui impurè sumens corpus Domini, quod in Eucharistia occultè latet, ab alio cibi genere non distinguit, quod etiā supra in eadē epistola vberius explicauit Apostolus his verbis: Calix benedictionis, cui benedicimus, non ne communicatio sanguinis Christi est? & panis quē frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quę quidem verba verā corporis, & sanguinis Christi Domini substantiā demonstrant. Hęc igitur scripturæ loca Pastoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in his dubij, aut incerti relictum esse, præsertim cum hæc Ecclesiæ Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit.

1. Cor. 10. 26.

29 *Ecclesiæ Christi sentētia de sensu scripturarum, & ueritate corporis Domini in Eucharistia, quomodo sit perquirenda.*

AD cuius sententiæ cognitionem duplici via, & ratione possumus peruenire. Prima est, cùm Patres, qui ab initio Ecclesię, atque omni deinceps ętate floruerūt & Ecclesiasticæ doctrinæ optimi testes sunt, consulimus, hi verò, summo consensu omnes

Primo inquirendus est Patrum & doctorū Ecclesiæ per omnia consensus,

omnes huius dogmatis veritatem apertissimè tradiderunt, quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, vel indicare potius, ex quibus iudicium de ceteris facilè fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro, de iis, qui initiantur mysteriis, testatus est, verum Christi corpus in hoc Sacramento sumi, sicut verum ex virgine sumptum est, idque certissima fide tenendum esse. Et alio loco docet ante Consecrationem, panem ibi esse, post, Consecrationem autem carnem Christi. Accedat alter testis diuus Chrysostomus, non minoris fidei, & grauitatis. qui quidem cùm multis aliis in locis hanc ipsam veritatem profitetur, & docet, tum vero præcipuè Homilia.60. de iis, qui sacra mysteria impurè sumunt, itemque Homilia.44.& 45.in sanctum Ioannem: inquit enim: Pareamus Deo, neque contradicamus, licèt vel cogitationibus, vel oculis nostris videatur aduersari quod dicitur: Ipsius enim sermo infallibilis est, sensus noster facilè seducitur. His verò omni ex parte consentiunt, quæ diuus Augustinus, acerrimus Catholicæ fidei propugnator, semper docuit; atque in primis titulum Psalmi

D. Ambros. de ijs qui myst. init. c. 9. & de consec. dist. 2. c. Sicut verus. & cap. in illo. & c. reuel. lib. 4. de sacr. cap. 4. & de consec. dist. 2. c. panis est. Chry. ad pop. Antioch. hom. 60. 61.

S. Aug. conc. 1. tract. illud ad 1. Reg. 21 secund. 70. legit. Et ferebat se in manibus suis.

S.Cyril. lib. 4. in Ioa. ca. 13. 14. & lib. 10. cap. 13. Iustin. apolog. 2. sub finem, ad Antoninũ piũ. B. Iren. lib. 5. cot. Hæret. cap. 2. Dionys. c. 3. Eccle. Hier. Hilar. lib. 8. de Trin. Iren. lib. 4. cap. 34. Hier. epist. ad Damas. de filio prodig. Et episto. ad Hebr. q. 5. Damasc. lib. 4. de orthodo. fid. c. 14. Vide de consec. dist. 2. Canisij opus Catechis. de sacra Eucha.

Psalmi. 33. exponens: Portare se in manibus suis, homini impossibile est, solique Christo conuenire potest: ferebatur enim ille in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: HOC EST CORPVS MEVM. Ac Cyrillus, (prætereo Iustinum, & Ireneum) adeò apertè libro. 4. in Ioanem, veram Domini carnem in hoc Sacramento esse affirmat, vt eius verba nullis possit fallacibus & captiosis interpretationibus obscurari. Quod si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirerent, facilè erit sanctos Dionysium, Hilarium, Hieronymum, Damascenum addere, innumerabilesque alios quorum de hac re grauissimas sententias doctorum, & piorum hominum industria, & labore in vnum congestas, passim legimus.

30 *Quoties contraria opinio in Concilijs Ecclesiæ condemnata sit.*

Altera restat via, qua sanctæ Ecclesiæ iudicium in iis, quæ ad fidem pertinent inuestigare liceat, contrariæ scilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At verò constat,

Garetium, & alios Secundò veritas corporis Christi in Eucharistia per contrariæ sententiæ damnationem Ecclesiasticam potuit cognosci.

semper

semper corporis Christi veritatem, in sancto Eucharistiæ Sacramento, ita per vniuersam Ecclesiam diffusam, & disseminatam esse, & consentienti voluntate ab omnibus fidelibus receptā, ut, cùm ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantummodò esse assereret, statim in Vercellensi Concilio, quod Leonis. IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium sententijs condemnatus, ipse hæresim suam anathemati addixerit: qui postea cùm ad eandem impietatis insaniam redijsset, tribus alijs Concilijs Turonensi, & duobus Romanis, quorum alterum Nicolaus II. alterū Gregorius VII. Pontifex Max. conuocarunt, damnatus est. Eam postea sententiam Innocentius. III. in Concilio Lateranensi magno confirmauit: ac deinceps à Florentina, & Tridentina Synodis eiusdem veritatis fides apertius declarata, ac stabilita est. Hæc igitur, si Pastores diligenter exposuerint, (vt nihil dicamus de ijs qui erroribus obcæcati, nihil magis quam veritatis lucem oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes summa quadam lętitia, & voluptate afficere poterunt.

Berengarius sententiam suá in Vercellensi Cōcilio abiurauit, vt constat ex cap. Ego Berēgarius, de consec. dist. 2. imo etiā alterā abiurationem fecit, quam Surius tom. 3. conc. edidit. Conc. Late. cap. 1. & habet. de summa Trinit. & fide Catholica. firmiter. Cōc. Florē. in doctri. de Sacra. cap. 4. & can. 22. Cōc. Trid. ses. 13. Tho. in 2. 2. q. 1. art. 8.

31 *Quomodo in symbolo dogma de ueritate corporis Christi in hoc Sacramento includatur.*

CVM præsertim fidelibus dubitare non liceat, quin inter cæteros fidei articulos huius etiam dogmatis fides comprehendatur. Nam, cùm Dei summam omnium rerum potestatem credunt, & confitentur, credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi huius operis efficiendi, quod in Eucharistiæ Sacramento admiramur, & colimus. Deinde cùm credunt sanctam Ecclesiam Catholicam, necessariò sequitur, vt simul credant eam esse, quam explicauimus, huius Sacramenti veritatem.

32 *Quanta sit Ecclesiæ militantis dignitas ex huius mysterij maiestate.*

Dignitas Sacramẽti Eucharistiæ, & Ecclesiæ propter illud.

Hæc habet magna ex parte Tho. in 3. p. q. 78. art. 1.

S. Dionys. de Eccles. Hierar. ca. 5. par. 1.

SED nihil est profectò, quod ad piorum iucunditatem, & fructum addi posit, cùm huius altissimi Sacramenti dignitatem contemplantur. Primùm enim intelligunt, quanta sit Euangelicæ legis perfectio, cui datum est, id reipsa habere, quod signis tantùm, & figuris, Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare diuinitus dictum est à Dionysio, Ecclesiam nostram mediam esse inter Synagogam, & supremam Ierusalem, ac propterea vtriusque partis

participem. Ac profectò satis mirari fideles nunquā poterunt, sanctæ Ecclesiæ perfectionē, eiusque gloriæ altitudinem, cùm inter eam, & cæleste beatitudinem, vnus tātùm gradus intercsse videatur. Hoc enim nobis cū cœlitibus commune est, vt vtrique Christum Deum, & hominem præsentem habeamus: sed, quo vno gradu ab iis distamus, illi præsentes beata visione perfruuntur, nos præsentem, & tamen ab oculorum sensu remotum, sacrorū mysteriorum admirabili integumento se occultantem, firma, & constanti fide veneramur. Præterea, fideles hoc Sacramento Christi Saluatoris nostri perfectissimam caritatem experiuntur. eius enim bonitatem maximè decuit, naturam, quam à nobis sumpserat, à nobis nunquā subtrahere, sed quantū fieri posset, esse versarique nobiscum velle, vt illud omni tēpore verè, & propriè dictum videretur: Delitiæ meæ esse cum filiis hominum. Prouerb. 8. 31.

33 *Ossa, nerui, & quæque ad hominis perfectionem pertinent, unà cum diuinitate hic uerè adsunt.* De Cōcomitantia partium corporis Christi in hoc Sacramento.

IAM verò hoc loco etiā expicandum est, non solùm verum Christi corpus, &

de conſ.diſt. 2.cap. ſinguli.& cap.vbi panis eſt. Ambr.in lib. de iis qui myſ.init ca. 9 & habet. ead. ca. ante benedictionem. Thom.in.3. p.q.76.ar.1 Christus nomen Dei, & hominis eſt.

quicquid ad verā corporis rationem pertinent, veluti oſſa, & neruos, ſed etiam totum Chriſtū in hoc Sacramēto contitineri. Docere autem oportet, Chriſtū, nomen eſſe Dei, & hominis, vnus ſcilicet perſone, in quo diuina, & humana natura coniūcta ſit. quare vtramque ſubſtantiā, & quæ vtriuſque ſubſtantiæ conſequentia ſunt, diuinitatem, & totā humanam naturā, quæ ex anima & omnibus corporis partibus, & ſanguine etiā conſtat, complectitur: quę omnia in Sacramento eſſe credendū eſt. Nam cùm in cælo tota humanitas diuinitati in vna perſona, & hypoſtaſi, coniuncta ſit, nefas eſt ſuſpicari, corpus, quod in Sacramento ineſt, ab eadem diuinitate ſciunctum eſſe.

34 *Sanguis, anima, & diuinitas, non eodem modo in Echariſtia, quo corpus Chriſti, ſunt.*

Ex Concilio Epheſino in epiſt. ad Neſtorium. & refertur de conſ. diſt. 2. c.neceſſario hoc colligit D. Thom. loco ſupra citato.

IN quo tamen Paſtores animaduertant, neceſſè eſt, non omnia eadem ratione, aut virtute in hoc Sacramento contineri. Quædam enim ſunt, quæ ex vi, & efficientia Conſecrationis, in Sacramento eſſe dicimus. nam cùm verba illa efficiant quicquid ſignificant, id eſſe in Sacramento ex vi Sacramenti, diuinarum rerum ſcriptores appallarunt, quod verborum forma ex pri-

primitur. ita si contingeret, vt aliquid ab aliis rebus omnino seiunctum esse, id solum, quod forma significaret, in Sacramento esse, cætera non item esse docuerunt quædam vero, in Sacramento continentur, quod illis rebus coniuncta sint, quæ forma exprimuntur. nam cum forma, quæ ad panem consecrandum adhibentur, corpus Domini significet, cum dicitur: HOC EST CORPVS MEVM, ipsum Christi Domini corpus ex vi Sacramenti in Eucharistia erit. At quia corpori sanguis, anima, & diuinitas coniungitur: hæc quoque in Sacramento erunt omnia, non quidem ex Consecrationis virtute, sed, vt ea quæ corpori coniuncta sunt. Atque hæc ex concomitantia in Sacramento esse dicuntur, quæ ratione totum Christum in Sacramento esse perspicuum est. Si enim duo aliqua inter se reipsa coniungantur, vbi vnum sit, ibi etiam alterum esse necesse est. Sequitur itaque, totum Christum vsque adeò tam in panis, quàm in vini specie contineri, vt, quemadmodum in panis specie non corpus modò, sed etiam sanguis, & totus Christus verè inest, sic contra in vini specie non solùm sanguis, sed corpus, & totus Christus verè insit.

Quid in Sacramẽto Eucharistiæ vi ipsius Sacramẽti efficiatur, & præsens adsit, quidque adsit ex concomitantia.

Sess. 13. Concil. Trid. de Eucharistia. cap. 3.

Matt. 26. 26.

Sub altera Eucharistiæ specie totũ Christũ per concomitantiam contineri.

35 *Cur in Euchariſtia duplex fiat conſecratio.*

SED quamquã hæc ita ſe habere omnibus fidelibus certum, & perſuaſiſsimum eſſe debet: optimo tamen iure inſtitutum eſt, vt ſeparatim duæ Conſecrationes fierent. Primò enim vt paſsio Domini, in qua ſanguis à corpore diuiſus eſt, magis referatur. cuius rei cauſa in conſecratione ſanguinẽ effuſum eſſe meminimus. Deinde maximè conſentaneum fuit, vt, quoniã Sacramẽto ad alendã animam vtendũ nobis erat, tã quam cibus, & potus inſtitueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum conſtare perpicuum eſt.

Tho. in eadem. q. ar. 2.

36 *Totus Chriſtus in quauis utriuſque ſpeciei particula præſens adeſt.*

NEQVE vero illud prætermittendũ, non ſolum in utraque ſpecie, ſed in quauis vtriuſque ſpeciei particula totum Chriſtum contineri, ſic enim Auguſtinus ſcriptum reliquit. Singuli accipiunt Chriſtũ Dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt, nec per ſingulos minuitur, ſed integrum ſe præbet in ſingulis, Atque id præterea ex Euangeliſtis facilè colligi poteſt. neque enim credendum eſt, ſingula panis fruſta propria verborum forma à Domino conſecrata eſſe, ſed eadem ſimul omnem

De hoc articulo vide D. Tho. q. ead. art. 3. De cõſ. diſt. 2. c. ſinguli. hab. in Miſſ. Ambroſ. in præfat. dñic. 5. poſt Epiph. Idq́ue citant Guidmũdus lib. 1. contra Berẽg. & Algerꝰ & Iuo,

nem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque Apostolis distribuenda satis futurus esset, id quod de calice factum esse appareret, cùm ipse dixit: Accipite & diuidite inter vos. Hactenus quæ explicata sunt, eò pertinent, vt ostendant Pastores, verum Christi corpus, & sanguinem in Eucharistiæ Sacramento contineri.

côcordat. c. vbi pars ea. dist. Istud pauló post fusius explicatur.

Ses. 3. Conc. Trid. cap. 3. & can. 3. & ses. 21 de comm. sub vtraque specie, cap. 1. Luc. 22. 17.

37 *Post Consecrationem nulla materiæ huius Sacramenti remanet substantia.*

De transsubstantiatione ses. 13. Côc. Trid. de Euchar. cap. 4. & can. 2.

NVNC, quod alterum erat propositum, docebunt etiam panis & vini substantiam in Sacramento post Consecrationem non remanere. Hoc verò quamuis maximam admirationem meritò habere possit, tamen cũ eo, quod prius demonstratum est, necessariò coniungitur. Etenim si est verum Christi corpus sub panis, & vini specie post Consecrationem, omnino necesse est, cùm ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipsum conuersione factum esse. At verò fieri non posse constat, vt Corpus Christi in Sacramento sit, quod ex vno in alium locum venerit. ita enim fieret, vt a cœli sedibus abesset: quoniam nihil mouetur nisi locum deserat, à quo mouetur. Creari

Quomodo corpus Christi in Eucharistia esse incipiat. Tho. in 3. p. q. 75. art. 2.

Non per loci mutationem.

No per creationem.

autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest relinquitur ergo, vt in sacramento sit corpus Domini, quod panis in ipsum conuertatur, quare nulla panis substan. remaneat, necesse est.

Adest per panis conuersionem.

38 *Transsubstantiatio à Concilijs approbata in scripturis fundamentum habet.*

Lateran. Cōcil. cap. 1. Eugen. 4. in epist. ad Armen. data, approbata à Cōc. Flor. Trid. Syno. ses. 13. 4. decret.

Hac ratione adducti Patres, & maiores nostri in Conciliis, Lateranensi magno, & Florentino huius articuli veritatem apertis decretis confirmarunt. à Tridentina verò synodo explicatius ita definitum est: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis, & vini, vna cum corpore, & sanguine Domini nostri Iesu Christi, anathema sit.

Transsubstātiatio in scripturis statuitur.

Matt. 26. 26. Marc. 14. 2. Luc. 22. 2. 1. Cor. 11. 24.

Ioan. 6. 51.

Hæc verò ex testimoniis scripturarum facilè fuit colligere: primùm, quòd in eius Sacramenti institutione, ipse Dominus dixit: Hoc est corpus meum: vocis enim, Hoc, ea vis est, vt omnem rei præsentis substantiam demonstret. quòd si panis substantia remaneret, nullo modo verè dici videretur: Hoc est corpus meum. Deinde Christus Dominus apud Ioannem, Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est pro

pro mundi vita: panem videlicet carnem suam vocans. Ac paulo post subiecit: Nisi manducaberitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, & rursus: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Cũ ergo tam claris, & perspicuis verbis carnem suam panem, & verum cibum: sanguinem item verum potum nominauerit, satis videtur declarasse, nullam in Sacramento substantiam panis, & vini remanere.

Ibidem. 53.

Ibidam. 53.

39 *Quomodo Patres in hoc sacramento Trãssubstantiationem agnouerint.*

ATQVE hanc perpetuò sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam, qui eos euoluerit, facilè intelliget. D. quidem Ambrosius ita scribit: Tu fortè dicis: Meus panis est vsitatus: sed panis iste, panis est ante verba Sacramentorum: vbi accesserit Consecratio, de pane fit caro Christi. quod quidem vt faciliùs probare posset, varia deinde affert exempla, & similitudines. Alibi verò, cùm verba illa interpretaretur, Omnia quæcunque Dominus voluit, fecit in cœlo, & in terra, Licet, inquit, figura panis, & vini videatur, nihil tamen aliud, quàm caro Christi, & sanguis post

Transsubstantiatio ex cõsensu Patrum ostenditur.

D. Ambr. li. 4. de Sacramen. cap. 4. & habetur de cons. dist. 2. cap. panis est.

Vide quæ supra annotauimus.

Psal. 134. 6.

Ex lib. 4. de Sacram. c. 4. & 6. habet.

De consec. dist. 1. cap. omnes. Paschasius autẽ id habet, lib. de Euch. cap. 1. & Rabanus, cap. 3. Citatur ex Hilario. ea 1. distin. cap. corpus, & Algerus hoc cit. ex August. de sacra. altar.

Consecrationem credendũ est. Atque iisdem ferè verbis eandem sentẽtiam sanctus Hilarius exponendus docuit, quamuis extrinsecus panis, & vinũ videatur, verè tamen corpus, & sanguinem Domini esse.

40 *Qua ratione Eucharistia post Consecrationem etiam panis dicitur.*

SED moneãt Pastores hoc loco, mirandum non esse, si post Consecrationem, panis etiam vocetur, hoc enim nomine Eucharistia appellari consueuit, tum quia panis speciem habeat, tũ quia naturalem alendi, & nutriendi corporis vim, quæ panis propria est, adhuc retineat. Eam autem esse sacrarum litterarum consuetudinem, vt res ita appellet, cuiusmodi esse videãtur, satis ostẽdit, quod in Genesi dictum est, tres viros Abrahæ apparuisse, qui tamen tres Angeli erant. Et duo illi, qui Apostolis, ascendente in cœlũ Christo Domino, apparuerunt, cùm essent Angeli, viri, dicuntur.

Gen. 18. 2. Acto. 1. 10. Vide Diuũ Tho. in 3. p. q. 75. ar. 3. & 4.

40 *Quomodo fiat tam admiranda substantiarum conuersio.*

Quam admirabilis sit cõuersio.

Difficillima est omninò huius mysterij explicatio, sed tamen conabuntur Pastores, ijs, qui magis in diuinarum rerum

tum cognitione profecerunt (Nam qui adhuc imbecilliores sunt, verendum esset ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur inquam, tradere huius admirabilis conuersionis modum: quæ ita fit, vt tota panis substantia, diuina virtute, in totam corporis Christi substantiam, totaque vini substantia, in totam sanguinis Christi substantiam, sine vlla Domini nostri mutatione conuertatur. Neque enim Christus, aut generatur, aut mutatur, aut augescit, sed in sua substantia totus permanet. quod mysteriũ cum D. Ambrosius declararet: Vides, inquit, quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse, quæ non erant, mundus scilicet: quantò magis operatorius est, vt sint ea, quæ erant, & in aliud commutentur? In quam sententiam alij etiam veteres, & grauissimi Patres scriptum reliquerunt: D. quidem Augustinus: Fideliter fatemur ante consecrationem panem esse, & vinum, quod natura formauit, post consecrationem verò, car-

D. Ambr. li. 4. de Sacra. cap. 4. & habet. de cons. dist. 2. cap. panis est. vbi notatũ est quædam exemplaria habere, vt quæ erãt, in aliud commutentur, vbi transsubstãtiotio maximè adstruitur.

Hab. ea. cap. nos autẽ. ex Prosperi sententijs, sed notatur hoc à Lanfranco ex august. in lib. de catechizãdis rudibus citari. vbi etiam legi dicitur inter sacram dum verò conuerti in Christi carnem & sanguinem, quas vtrasque res benedictio consecrauit. Cæterum hoc caput apud Cassiodorum in Psalm. 109. Alger. libr. 1, cap. 7. Iuo. par. 2. cap. 9. habetur.

nem

Damasc. li. 14. de orth. fide, cap, 14. Trid. syno. sess. 13. can, 4. quod nomen primò auctoritate Later. Cõc. magni, recceptũ est. ca 1. & habetur de sum. Trinita. & fide Cathol. c. 1. Consule D. Thom. in. 3. p. q. 75. ar. 4. & cap. cum Marthæ. de celeb. Miss.

nem Christi, & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Damasenus. Corpus secundùm veritatem coniunctum est diuinitati, corpus ex sancta virgine, non quod ipsum corpus assumptum de cælo descendat, sed quod ipse panis, & vinum in corpus, & sanguinem Christi transmutentur.

41 *Stupendæ huic conuersioni commodum nomen impositum est Transsubstantiatio.*

HÆC itaque admirabilis conuersio conuenienter, & propriè à sancta Catholica Ecclesia Transsubstantiatio est appellata, quemadmodum sacra Tridentina Synodus docuit. Vt enim generatio naturalis, quòd forma in ea mutatur, rectè & propriè transformatio dici potest: ita etiam, quod in Sacramento Eucharistiæ tota vnius rei substantia in totam alterius rei substantiam transeat, verbum Transsubstantiationis rectè, & sapienter à maioribus nostris inuentum est.

Sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum piè credendum non curiosè scrutandum.

Quomodo Christi corpus in minima panis particula totum conti-

42 *Modus Transsubstantiationis, & locus quo Christus est in hoc Sacramento, curiosius non inquirendus.*

SED illud sæpissimè à sanctis Patribus repetitum, fideles admonendi sunt, ne curiosiùs inquirãt, quo pacto ea mutatio fieri possit

ri possit: nec enim percipi à nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus, verùm, quid hoc sit, fide cognoscendum est: quomodo fiat, non curiosiùs inquirendum. Non minorem verò cautionem Pastores adhibeant, oportet, in eo etiam mysterio explicando, quomodo Christi Domini corpus in minima panis particula, totum contineatur. vix enim vnquam huiusmodi disputationes instituendæ erunt: sed tamen, quando Christiana caritas hoc postulauerit, primū quidem, meminerint fidelium animos illa voce præmunire, Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

neatur. vide D. Tho. in. 3. p. q. 75. art. 3. & Cōcil, Tri, sess. 13. cap. 3. & de cons. dist. 2. cap. singuli. & Florēt. Cōc. in decr. de Sacram.

Luc. ca, 1. 37

43 *Christi corpus Eucharistia non est, ut in loco.*

DEINDE verò doceant, Christū Dominum in hoc Sacramento, vt in loco, non esse, etenim locus res ipsas consequitur, vt magnitudine aliqua præditæ sunt. Christū vero Dominum ea ratione in Sacramento esse non dicimus, vt magnus, aut paruus est, quod ad quantitatem attinet, sed vt substantia est: substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem

Christus in sacramento non est vt in loco, seu vt magnus vel paruus, sed vt substātia, quæ integra æquè in paruo, & magno spatio continetur.

Thom. in ead. q. ar. 5.

tudinem, aut quantitatem conuertitur. nemo vero, dubitat substantiam, æque in paruo, atque in magno spatio contineri. nam & aeris substantia, totaque eius natura, in parua, vt in magna aeris parte: itemque tota aquæ natura non minus in vrnula quàm in flumine, insit, necesse est. Cum igitur panis substantiæ, corpus Domini nostri succedat: fateri oportet, ad eundem planè modum in Sacramento esse, quomodo panis substantia ante Consecrationē erat: verò, vtrum sub magna, an sub parua quantitate esse, nihil ad rem omnino, pertinebat.

44 *In hoc Sacramento nulla est substantia, cui accidentia panis & uini inhæreant.*

De subsistentia accidentium panis & vini sine aliqua rē subiecta.

Colligi hoc potest ex. c. nos autē. de cons. dist. 2. & cap. cum Marthæ. de celeb. Missa

TERTIVM restat, quod in hoc Sacramento maximum, atque admirabile videatur: quod quidem, iam duobus aliis explicatis, facilius à Pastoribus tractari posse existimandum est: panis videlicet, & vini species in hoc Sacramento sine aliqua re subiecta constare. Nam cùm antea demonstratum sit, corpus Domini, & sanguinem verè in Sacramento esse: ita, vt amplius nulla subsit panis, & vini substantia: quoniam ea accidentia Christi corpori, & sanguini

ſanguini inhærere non poſſunt: relinquitur, vt ſupra omnem naturæ ordinem, ipſa ſe nulla alia re niſa ſuſtentent. Hæc perpetua, & conſtans fuit Catholicæ Eccleſiæ doctrina: quæ etiam facilè eorum teſtimonio rum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum eſt, nullam reſidere in Euchariſtia panis, aut vini ſubſtantiam.

rum. §. quæſiuiſti. & probat D. Tho. 3. p. q. 75. ar. 2. & q. 77. art. 1. & ſæpe alibi. & Cõcil. Conſtan. ſeſſ. 8. [illegible]

45 *Quare Christus sub panis, & uini specie corpus, & sanguinē suū tradere uoluerit.*

Sed nihil magis fidelium pietati conuenit, quàm, omiſſis ſubtilioribus quæſtionibus, huius admirabilis Sacramenti maieſtatem venerari, & colere, ac deinde in eo ſummam Dei prouidentiam ſuſpicere, quòd ſacroſancta myſteria ſub panis, & vini ſpecie adminiſtranda inſtituerit. nam cùm à communi hominum natura maximè abhorreat, humanæ carnis eſca, aut ſanguinis potione veſci, ſapientiſsimè fecit, vt ſanctiſsimum corpus, & ſanguis ſub earum rerum ſpecie, panis, inquam, & vini, nobis adminiſtraretur: quorũ quotidiano & communi alimento, maximè delectamur. Adiunctæ verò etiam ſunt duæ illæ vtilitates, quarũ prima eſt: quòd ab infidelium calumnia liberati ſumus, quas facilè effugere

Vide Cyril. li. 4. in Ioan. cap. 22. Cyp. de cœna domini. Auguſt. tracta. 27. in Ioãnẽ. Tho. in 3. p. q. 74. ar. 1. & 75. ar. 1.

Prima ratio.

effugere non poſſemus, ſi Dominum ſub propria ſpecie comedere videremur: altera eſt: quod dum corpus, & ſanguinem Domini ita ſumimus, vt tamen, quod verè ſit ſenſibus percipi non poſsit, hoc ad fidem in animis noſtris augendam plurimum valet: quæ quidem, vt ſancti Gregorij ſententia peruulgatũ eſt, ibi non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Hæc autem, quæ hactenus expoſita ſunt, non niſi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum neceſsitate explicanda erunt.

Secunda ratio.

D. Greg. Põtif. hom. 26. ſup. Euang.

46 *Quid boni conſequantur, qui corpori, & ſanguini Domini digne communicauerint.*

VERVM quæ de huius Sacramenti admirabili virtute, & fructibus dici poſſunt, nullum eſſe genus fidelium exiſtimandum eſt, ad quos earũ rerum cognitio non pertineat, quibus maximè neceſſaria videri non debeat. Vt enim Euchariſtiæ vtilitatem fideles intelligant, ob eam potiſsimùm cauſam, quę de hoc Sacramento tam multis verbis diſſeruntur, cognoſcenda ſunt. Sed quoniam immenſæ eius vtilitates, & fructus nulla orationẽ explicari poſſunt, vnus aut alter locus à Paſtoribus tractandus

De multiplici, & admirabili fructu tanti ſacramẽti agitur ſeſ. 13. Concil. Trid. de Euchariſt. c. 2. & ca. 5. Vide Iren. lib. 4. cap. 34 Cyril. lib. 4. in Ioan. c. 11 & 14. Chry. hom. 84. in Ioã. Tho. in 3. par. q. 79. per totam. & alibi.

ctandus erit, vt ostendant quanta in sacro sanctis illis mysterijs bonorum omnium copia, & affluentia inclusa sit. hoc verò aliqua ex parte ita assequentur, si omnium Sacramentorum vi, atque natura patefacta, Eucharistiam fonti, cætera riuulis comparauerint. verè enim, ac necessariò fons omnium gratiarum dicenda est, cùm fontem ipsum cœlestium charismatum, & donorum, omniumque Sacramentorum auctorem Christum Dominum admirabili modo in se contineat, à quo, tanquam à fonte, ad alia Sacramenta, quidquid boni, & perfectionis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratiæ fonte amplissima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facilè colligi poterunt.

47 *Quæ commoda panis & uinum corpori, ea Eucharistiæ animæ affert.*

Commode etiam fieri videbitur, si panis, & vini natura, quæ huius Sacramenti symbola sunt, perpendatur nam quos vsus corpori panis, & vinum affert, eos omnes animæ salutis, iucunditati, meliori quidem, ac perfectiori ratione, Eucharistiæ Sacramentum præbet. Neque enim hoc Sacramentum in substantiam nostram, vt panis

Ambr. lib. 5. de Sacr. ca. 4. & Chrys. hom. 45. in Ioan.

Per Eucharistiam nos Deo, & Deo nobis coniungitur.

Conferatur his locus cũ secti. 6. vlt. art. symb. & vinum mutatur, sed nos quodammodo in eius naturam conuertimur: vt recte illud D. Augustini ad hunc locũ transferri possit: Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me: nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me.

S. August. li. 7. cõfes. cap. 10.

48 *Quomodo per hoc Sacramentum gratia conferatur.*

Ioan. 1. 17. QVOD si gratia, & veritas per Iesum Christum facta est, in animam quoque influat, est necesse, cum eum purè, & sanctè accipit, qui de se ipso dixit. Ioan. 6. 56. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo, nam qui pietatis, & religionis studio affecti, hoc Sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita filium Dei in se admittant, vt eius corpori tanquam viua membra inserantur: Ibidem. 57. siquidem scriptum est: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: item: Ibidem. 51. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Quem locum Cyrillus dum interpretaretur, inquit: Dei verbum vniens seipsum propriæ carni fecit ipsam viuificatiuam. Eum ergo decebat miro quodam modo vniri corporibus per sacram eius carnem, & pretiosum sanguinem, quæ accipimus

B. Cyril. li. 4. in Ioa. c. 12. 14. & epist. 10. ad Nest.

cipimus in benedictionem viuificatiuam in pane, & vino.

49 *Homo peccatis fœdatus, ac mortuus Eucharistia sumptione, non uiuificatur, etiam si hoc Sacramentum gratiam conferre dicatur.*

VERVM quod dicitur, Eucharistia gratiã tribui, Pastores admoneãt, oportet, ita intelligendũ non esse, perinde ac necesse non sit, vt, qui re ipsa hoc Sacramentũ vtiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat enim quemadmodũ mortuis corporibus naturale alimentũ nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non viuit, sacra mysteria non prodesse. ac propterea panis & vini speciem habent vt, significetur, non quidem reuocandæ ad vitam animæ, sed in vita conseruandæ causa, instituta esse. Verùm hoc ideo dictum est, quoniam prima etiam gratia, (qua omnes præditos esse oportet, antequam sacram Eucharistiã ore contingere audeant, ne iudicium sibi manducent & bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum Sacramentum desiderio, & voto percipiant. Est enim omnium Sacramentorum finis, & Ecclesiasticæ vnitatis, ac coniunctionis symbolum: neque extra Ecclesiam consequi gratiã vllus potest.

Quomodo hoc Sacramentum sit gratiæ causa. Tho. in. 3. p. q. 79. ar. 3. Vide li. de Eccl dogm. c. 53. Conc. Trid. sess. 13 c. 7. & can. 11 & de consec. dist. 2. ç. qui scelerate, &, c. timorē. &. c. quid est Christũ. &. c. sicut Iudas. 1. Cor. 11. 29.

50 *Quomodo anima hoc spirituali cibo reficiatur, & augeatur.*

Quomodo hoc Sacramentum sit de necessitate salutis saltem in voto. vide apud Tho. in 3. p. q. 73. ar. 3. & q. 79. art. 1. ap. 1. Sap. 16. 20. Ioan. 6. 49.

DEINDE quoniã, vti corpus cibo naturali non conseruatur modò, sed etiã augetur, gustusque nouã quotidie ex eo voluptatẽ, & suauitatẽ percipit. ita etiã sacræ Eucharistiæ cibus, non solùm animã sustentat, sed vires illi addit, efficitq; vt spiritus diuinarũ rerũ delectatione magis cõmoueatur: ob eã causam fit, vt gratiã hoc Sacramẽto tribui, rectè & verissimè dicatur. Iure enim mannæ cõparari potest, ex quo omnis saporis suauitas percipiebatur.

51 *Per Eucharistiam peccata leuiora dimittuntur.*

Innoc. 3. li. 4. de myst. alia cap. 44. Tho. in ea. q. 79. art. 4. Bern ser. de cæna Domini. Cyr. li. 4. in Ioã. c. 17. & lib. 3. cap. 37. D. Ambr. li. 4 de Sacra. cap. 6. & lib. 5. cap. 4.

REMITTI verò Eucharistia, & cõdonari leuiora peccata, quæ venialia dici solẽt, nõ est quod dubitari debeat. Quicquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dũ leui aliqua in re parũ offendit, totũ Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit quemadmodũ etiã (neq; enim à proposita similitudine discedendũ videtur) quod innati coloris vi quotidie detrahitur ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimẽto sentimus. Quare meritò à D. Ambrosi. de hoc celesti Sacramẽto dictũ est: Iste panis quoti-

quotidianus sumitur, in remediū quotidianæ infirmitatis. Verùm hæc de iis peccatis intelligenda sunt, quorū sensu, & delectatione animus non permouetur.

52 *Per hoc item Sacramentum anima à futuris malis præseruatur.*

ILLA preterea in sacris mysteriis vis est, vt nos à criminibus puros, & integros, atque à tētationū impetu incolumes seruet, ac tanquā cœlesti medicamento animā preparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis veneno facilè infici, aut corrūpi queat. Atque ob eā etiā causam, vt testatur Cyprianus, cùm olim à tyrannis fideles ad tormēta, & cædē propter Christiani nominis confessionē vulgò raperentur, ne illi fortè dolorū acerbitate, victi, in salutari certamine deficerent, vetus in Ecclesia Catholica mos fuit, vt eis ab Episcopis Dominici corporis, & sanguinis Sacramēta præberentur. Sed carnis etiā libidinē cohibet, ac reprimit. dū enim caritatis igne animos magis incendit, cōcupiscētiæ ardorē extinguat necesse est.

Thom. ead. q. 79. art. 6, ex Ioan. ca. 6. 50. Aug. tract. 26. in Ioan.

S. Cyp. li. 1. epist. 2. ad Cornel.

53 *Quomodo per hoc Sacramentum aditus ad æternam gloriam pateat.*

Thom.in.3. p.q.79.ar.2. Chrysos. de sacerd. li.6. Postremò, vt vno verbo omnes huius Sacramenti vtilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum est, sacræ Eucharistiæ summam vim esse ad æternam gloriam comparandam: scriptum est enim: Ioan.6.54. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Huius videlicet Sacramenti gratia fideles, dum han vitam degunt, summa conscientiæ pace, & traquillitate perfruuntur. 3.Reg.19.8 Deinde eius virtute recreati, non secus atque Elias, qui, subcinericij panis fortitudine ambulauit vsque ad montem Dei Horeb, cùm ex vita emigrandi tempus aduenit. ad æternam gloriam, & beatitudinem ascendunt. Hæc omnia à Pastoribus latissimè explicabuntur, si vel D. Ioannis cap. vj. in quo multiplices huius Sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint, vel admiranda Christi Domini facta percurrentes, ostenderint, cùm eos iure, ac meritò beatissimos fuisse existimamus, Matt.8.14. &.9.10. Luc.10.38. Matt.9.21. in quorum tecta mortalis receptus est, vel qui illius vestis, aut fimbriæ tactu, sanitatem recuperarunt, multò nos beatiores, & fæliciores esse, in quorum animã immortali gloria præditus ingredi non grauetur,

grauetur, vt eius vulnera sanet omnia, eamque amplissimis muneribus ornatam, sibi coniungat.

54 *Quot modis corpori, & sanguini Domini communicemus.*

De modis recipiendi Eucharistiā vide Trid. Conc. ses. 13. cap. 8.

VERVM docendum est, à quibus ingentes illi sacræ Eucharistiæ fructus, qui modò commemorati sunt, percipi possint, neque vnam tantùm esse communicādi rationem, vt fidelis populus discat meliora charismata æmulari. Rectè igitur, & sapienter maiores nostri: vt in Tridentino synodo legimus, tres huius Sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alij enim tantùm Sacramentum accipiunt, vt peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non verentur, quos Apostolus ait indignè manducare, & bibere, corpus Domini. De his D. Augustinus ita scribit: Qui non manet in Christo, & in quo nō manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter eius carnem, licet carnaliter, & visibiliter premat dentibus Sacramenta corporis & sanguinis. Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, non solùm ex his nullum capiunt fructum, sed ipso Apostolo teste, iudicium sibi manducant, & bibunt. Alij

1. Cor. 11. 29.

Aug. de cōs. dist. 2. cap. quid est, & in tract. 26. in Ioan. & libr. 5. de bapt. cont. Donat. ca. 8. & Magist. in 4. dist. 9. lit. b & Thom. in 3. p. q. 80. art. 1.

Triplici modo sumitur Eucharistia.

Sacramentaliter tantum & corporaliter.

1. Cor. 11. 26.

Spiritualiter tantum.

verò spiritu tantummodo Eucharistiam sumere dicuntur: ij sunt, qui desiderio, & voto, propositum cœlestem illum panem comedunt fide vera incensi, quæ per dilectionem operatur: ex quo, si non omnes, maximos certè vtilitatis fructus consequuntur. Alij denique sunt, qui Sacramento, & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt, qui cùm ex Apostoli doctrina prius se probauerint, ac veste nuptiali ornati ad diuinã hanc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt vberrimos illos, quos antea diximus fructus. Quare perspicuũ est, eos se maximis & cœlestibus bonis priuare, qui cùm ad corporis Domini Sacramentum etiam sumendũ parati esse posint, satis habẽt spiritu tantùm sacram communionem accipere.

Gal. 5.6.

Sacramentaliter & spiritualiter simul.

1. Cor. 11. 28.

Matt 22. 11.

Qui comunicare sacramentaliter negligunt, quantis se priuent fructibus,

55 *Antequam quis ad Eucharistiam accedat, præparandus animus esse ostenditur.*

De præparatione ad Eucharistiã, Sess. 13 Concil. Trid. de Euchari. ia. c. 7. & ca. 11. Vide Basil. q. 272. in reg. breuio.

SED iam docendũ est, qua ratione præparatos fidelium animos esse oporteat, antequam ad Sacramentalem Eucharistiæ perceptionem veniant. Ac primum quidem, vt pateat, eam præparationem maximè necessariam esse, Saluatoris nostri exemplum proponendum est. Nam antequam Apostolis

Apostolis pretiosi corporis, & sanguinis sui Sacramenta daret, quamuis iam mundi essent, Pedes eorum lauit, vt declararet omnem diligentiam adhibēdam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem, & innocentiam desit, cùm sacra mysteria præcepturi sumus. Deinde verò fideles intelligant, quemadmodum, si optimè affecto & præparato animo Eucharistiam aliquis sumat, amplissimis cælestis gratiæ muneribus ornatur: ita contrà, si imparatus accipiat, non solùm nihil commodi, sed maxima etiam incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maximè salutaribus hoc proprium est, vt si in tempore iis vtamur, vehementer prosint, sin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirandum non est, ingentia quoque, & præclarissima Dei dona, cùm bene constituto animo accipiuntur, ad cælestem gloriam consequendam maximo nobis adiumento esse: at verò, cùm iis nos ipsos indignos præbemus, sempiternam mortem afferre. Id verò, arcæ Domini exemplo comprobatur. arca enim fœderis, qua nihil præstantius Israelititus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & inumerabilia beneficia Do-

&ser.2.de bap.
Cypr.in sermo. de lap.
Chryso. homil.83.in Matth.
august. ser. 1.de temp.
Ioan,13.5.

Vide Tho. in.p.3.q.80. art.4.

Exo. 26. 21. 22.

1. Regũ. 5. per totum.

minus tribuerat, à Philistæis ablata, summam illis pestem, & calamitatem, cũ æterno dedecore coniunctam importauit, sic etiam cibi, qui ore accepti, in stomachum bene affectum illabuntur, corpora alunt & sustentant: qui verò in stomachum vitiosis humoribus plenum infundi solent, graues morbos efficiunt.

56 *Quo pacto animus ad Eucharistiam sit præparandus.*

Ad dignam Eucharistæ sumptionem primo discernendus est cœlestis panis à communi.
Psal. 96. 8.
Heb. 1. 5.
Iob. 26. 11.
Isai. 6. 3.
1. Cor. 11. 29.
1. Cor. 11. 29.

PRIMAM itaque illam præparationem fideles adhibeant, vt discernant mensam a mensa, hanc sacram ab alijs profanis cœlestem hunc panem à communi, atque hoc fit, cùm certo credimus præsens esse verum corpus, & sanguinem Domini, quem in cœlo Angeli adorant, ad cuius nutum columnæ cœli contremiscunt, & pauent, cuius gloria plenum est cœlum & terræ. Hoc nimirum est diiudicare corpus Domini, quod Apostolus admonuit cuius tamen mysterij magnitudinem venerari potius oportet, quam in disputationibus eius veritatem curiosius perquirere.

Secundo, recõciliatio cũ inimicis facienda est.
1. Ioã. 3. 14.

Altera verò illa præparatio maximè necessaria est, vt vnusquisque à seipso quærat, num pacem cum alijs habeat, num

proximos

proximos verè atque ex animo diligat. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare. & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.

Matt. 5. 24. 25. Recōciliare legunt sex MS. Rom. Græ. & Syria. exemp.

Tertio, conscientia per Sacramentū pœnitentiæ à capitalib9 vitiis abluēda est.

Deinde conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne fortè exitiali aliquo peccato contaminati simus, cuius poenitere necesse sit vt, prius contritionis, & Confessionis medicamento illud eluatur. Definitum est enim à sancta Tridentina Synodo: nemini licere, quem peccati mortalis conscientia stimulet, si Sacerdotis facultas data sit, antequam se Sacramentali confessione purgarit, quantumuis sibi contritus esse videatur, sacram Eucharistiam accipere.

Chry. hom. 30. in Gen. & 10. in Matth. Cyp. in ser. de lap. Syn. Tridē. ses. 13. can. 13.

Quarto præmittenda est humilis de se ipso existimatio.

Præterea, taciti cum animis nostris cogitemus, quā indigni simus, quibus diuinū hoc beneficium à Domino tribuatur: Quare illud Centurionis, de quo idem ipse Saluator testatus est, se non inuenisse tantam fidem in Israel, ex animo dicendū est, Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meū. Exquiramus etiā à nobis ipsis, an illud Petri vsurpare nobis liceat,

Matt. 8. 10. Ibid. 8.

Quinto, est vidēdum an vera charitate simus præditi.

Domine

Ioan.21.15. Domine, tu scis quia amo te. Memini
Matt.22,11. enim oportet, eũ, qui sine veste nuptiali
conuiuio Domini accubuerat, in tenebr
sum carcerẽ coniectũ, sempiternis pœ
additum fuisse.

58 *Etiam corporis aliqua ratio, commu-*
re uolenti est suscipienda.

Ieiunos cõmunicantes est necesse esse. Aug. epist. 118. c. 6 & habetur de cõs. dist. 2. c. liquida. Item castos vide Greg. in respons. ad Augus. & cap. vir cum propria. 31. q. 4. & cap. omnis homo de cons. dist. 2. August. ser. 2. de tempo. &. 244. 5. Reg. 21. 3.

NEQVE verò animi solùm, sed eti
corporis præparatione opus est: nã ieiu
ad sacrã mensam accedere debemus, ita
saltẽ, à dimidia antecedentis diei nocte, v
que ad illud tẽporis punctũ, quo sacrã Eu
charistiã accipimus, nihil omnino come
rimus, aut biberimus. Postulat etiã tanti
cramenti dignitas, vt qui matrimonio iun
cti sunt, aliquot dies à concubitu vxoru
abstineant, Dauidis exẽplo admoniti, q
cùm panes propositionis à sacerdote a
pturus esset, purũ, se & pueros suos ab vx
rum consuetudine tres ipsos dies profess
est. Hęc ferè sunt, quę maximè obseruar
fidelibus oportet, vt se ad sacra mysteria
liter accipiẽda antea pareant: reliqua enin
quæ in hac re prouidenda esse videantu
ad hæc ipsa capita facile redigi poterunt.

59 *Christiani omnes Eucharistiam sume*
saltem semel in anno tenentur.

Sed

SED, ne fortè aliqui segniores ad hoc Sacramentũ percipiendũ reddantur, quòd tantã præparationẽ adhibere graue admodũ, & difficile ducant, fideles sæpe admonẽdi sunt, omnibus eam legẽ propositã esse, vt sacrã Eucharistiã accipiant, Præterea constitutũ est ab Ecclesia, vt qui semel saltẽ singulis annis in Pascha non cõmunicauerit, ab Ecclesia arceatur.

Cõcil. Late. cap. 21. & habetur. de pœni. & remissio. cap. omnis.
Ses. 13. Cocil. Trid. de Eucharistia. canone. 6.

60 *Quoties, & quibus temporibus percipienda sit Eucharistia.*

Sæpius communicandũ.

NEQVE tamẽ fideles satis habeant, se, huius decreti auctoritati obtẽperantes, semel tantũmodò corpus Domini quotannis accipere, verùm sæpius iterandã Eucharistiæ cõmunionẽ existiment. Vtrũ autẽ singulis mensibus, vel hebdomadis, vel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præscribi non potest. Veruntamen illa sancti Augustini norma certissima, Sic viue, vt quotidie possis sumere. Quare Parochi partes erũt, fideles crebrò adhortari, vt, quemadmodũ corpori in singulos dies alimẽtũ subministrare necessariũ putant: ita etiã quotidie hoc Sacramẽto alendæ & nutriendæ animæ curã non abiiciant. neque enim

S. August. de ver. de. ser. 28. qui desumptus est ex Ambr. li. 5. de Sacra. cap. 4.
Vide itẽ August. in li. 50 ho. 41. hom. & de bono perseuer. c. 14 & epist. 118. ad Ianuar. Vide itẽ cap. peracta. & ca. quotidie. & c. si quotiescumque, & c. si non tan

enim minus spirituali cibo animã, quàm naturali corpus, indigere perspicuũ est. Vehementer autẽ proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quæ, vt ante demonstratũ est, ex Eucharistię Sacramentali communione con sequimũr. Illa etiam figura erit addenda; cùm singlis diebus corporis vires Manna reficere oportebat: Itẽque sanctorũ Patrum auctoritates; quę frequentẽ huius Sacramenti perceptionem magnoperè cõmendant. neque enim vnius sancti Patris Augustini ea fuit sententia: Quotidie peccas, quotidie sume: sed si quis diligenter attenderit, eundem omnium Patrum, qui de hac re scripserunt, sensum fuisse facilè comperiet.

ta sunt. de conf. dist. 2. Exod 16.15 D. Aug. ser. 28. de verbis Domini. Ignat. in epis. ad Eph. Basil. ad Cæsariam Patri. Ambr. lib. 3. de Sacr c. 4. Chry. hom. 61. ad pop. antioch. Cypr. ser. 6. de ora. Dñi. Hieron. ad Lucin. epist. 28. Cyril. li. 3. in Ioã. ca. 37. Acto. 2. 42. 46.

61 *Communicandi morem in Ecclesiam olim frequentem fuisse demonstratur.*

S. Anac. epsto. 2. & cita. de conf. dist. 1. c. Episcopus, & dist. 2 c. per tacta. Vide Dionysiũ areo. de Eccle. Hier. c. 3. par. 2.

AC tempus quidem olim fuisse, cùm fideles quotidie Eucharistiam acciperent ex Apostolorum actis intelligemus. omnes, enim, qui tunc fidem Christianam profitebantur, vera, & syncera caritate ita ardebant, vt cùm sine intermissione orationibus, & aliis pietatis officiis vacarent quotidie ad sacra Dominici corporis myſteri-

steria sumenda, parati inuenirentur. Eam postea consuetudinem, quæ intermitti videbatur, Anacletus, sanctissimus Martyr, & Pōtifex, aliqua ex parte renouauit: præcepit enim, vt ministri, qui Missæ sacrificio interessent, communicarent, quòd ab Apostolis constitutum esse affirmaret, diu etiam in Ecclesia ille mos fuit, vt Sacerdos, peracto sacrificio, cùm Eucharistiam sumpsisset, ad populum, qui aderat, conuersus, his verbis ad sacram mensam fideles inuitaret: Venite fratres ad Cōmunionem, tunc qui parati erant, summa cum religione sacrosancta mysteria sumebant. Sed cùm deinde caritas, & pietatis studiū adeò refrixisset, vt raro admodum ad Cōmunionem fideles accederent, sancitum est à Fabiano Pontifice, vt ter quotannis, Natali Domini, & Resurrectione, & Pentecoste omnes Eucharistiam sumerent id quod postea à multis Concilijs, præsertim verò ab Agathensi primo confirmatum est. Ad extremum, cùm eò res adducta esset, vt non modò sancta illa, & salutaris præceptio non seruaretur, sed in plures etiam annos sacræ Eucharistiæ Communio differretur, decretum est in Lateranensi Concilio, vt semel ad minus singulis

Quotidie in Ecclesia Rom. solere comunicari not. D. Hie. in epist. 28. ad Luciniū. & Greg. li. 2. dial. ca. 23.

S. Fab. epist. 3. ad Hil. Episc. & habe. de cons. dis. 2. c. etsi.

Præcipitur vt fideles ter in anno cōmunicet.

Turō. Cōc. 3. cap. 50. Cōcil. Agarens. cap. 18. & Cambil. 2 Cōc. Later. cap. ea. 21. & citat. de pœn. & remiss. c. omnis & Trid. ses. 13. canone. 9.

Præcipitur vt fideles semel vt minimum cõmunicent.

annis in Pascha fideles omnes sacrum Domini corpus acciperent: qui vero id facere negligissent, ecclesiæ aditu prohiberẽtur.

62 *Pueris nondum ratione utentibus Eucharistiam administrare non conuenit.*

Infantibus Eucharistia nõ est administranda. Conc. Trid. Sess. 21. de cõmunione sub vtraque specie, ca. 4. &.can.4. Tho. in 3. p.q.80. ar.9. Matt. 26 26. Vide Cypr. ses.3. de lapsis post medium.

VERVM quamuis hæc lex Dei, & Ecclesiæ actoritate sancita, ad omnes fideles pertineat, docendum est eos tamen excipi, qui non dũ rationis vsum propter ætatis imbecillitatem habent. Si enim neque sacram Eucharistiam à communi, & profano pane sciunt discernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, & religionem afferre possunt. Atque id etiam à Christi Domini institutionem alienissimum videtur, inquit enim: Accipite, & commedite. Infantes autem idoneos non esse, qui accipiant, & comedant, satis constant. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, vt infantibus etiam sacram Eucharistiam præberent: sed tamen tum ob eas causas, quæ antea dictæ sunt, tum ob alias Christianæ pietati maximè consentaneas, iamdiu eiusdem Ecclesiæ auctoritate id fieri desiit.

63 *Qua ætate pueris sacra mysteria dãda sint.*

Qua

QVA verò ætate pueris sacra mysteriæ danda sint, nemo melius constituere poterit, quàm Pater, & Sacerdos, cui illi confitentur peccata: ad illos enim pertinet explorare, & à pueris percunctari, an huius admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant.

Cōcil. Arau. c. 3. & habetur 26. q. 6. c. qui recedunt.

64 *Licet insanos aliquando ad Communionē admittere.*

AMENTIBVS præterea, qui tūc à pietatis sensu alieni sunt. Sacramenta dare minimè oportet: quamuis, si, antequam in insaniam inciderint, piam & religiosam animi voluntatē præ se tulerint, licebit eis in fine vitæ ex Concilij Carthaginensis decreto, Eucharistiam administrare, modò vomitionis, vel alterius indignitatis, & incōmodi periculū nullū timendum sit.

Tho. ibid. Cōcil. Carth. 4. ca. 76. & habe. 26. q. 6. cap. Is qui per pœnitentiam.

65 *Laicis sub utraque specie communicandū non est.*

QVOD verò ad communicandi ritū pertinet, doceant Parochi sanctæ Ecclesiæ lege interdictum esse, ne quis sine ipsius

Laicis nisi accedat Ecclesiæ auctoritas. sub altera tantum specie communicādum est. Videatur cap. de sacraméto ordinis. vbi agitur de ministerio diaconi. Trid. synod ses. 21. de cōm sub vtraque specie. cap. 1. 2. 3. can. 1. 2. 3. & quidē vnius tantum speciei vsum veteribus cōsuetū declarat Tertul. li 2. ad vxorem. Cyp. ser. 5. de lap. Orig. hom. 13. in Ex. Basyl. in epist. ad Cæsar. patr. August. ep. 86. ad Casul. Hier. in apol. ad Pām Chrys. hom. 41. oper. imper. in Matt.

Ecclesiæ auctoritate, præter Sacerdotes, corpus Domini in sacrificio cōficientes, sub vtraque specie sacram Eucharistiam sumat. Nam vt à Tridentina Synodo explicatum est, quamuis Christus Dominus in vltima cœna altissimum hoc Sacramentum in panis & vini speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem à Domino Saluatore constitutam esse, vt omnibus fidelibus sacra mysteria sub vtraque specie administranda sint. Etenim idem Dominus noster, cùm de hoc Sacramento loqueretur, alterius tantùm speciei sæpius meminit, vt cùm inquit: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & Panis, quem ego dabo caro mea est pro mundi vita: &, Qui manducat hunc panem viuet in æternum.

Ioan.6.51.

66 *Rationes ob quas* Ecclesia *alterius tantum speciei usum laicis concesserit.*

Cur Ecclesia alterius speciei vsum laicis tantū permisserit.

MVLTIS verò, & ijs quidem grauissimis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, vt hanc potissimùm sub altera specie communicandi consuetudinem non solum approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret.

Prima ratio.

Primùm enim maximè cauendum erat, ne san-

ne sanguis Domini in terram funderetur: quòd quidem facilè vitari posse non videbatur, si in magna populi multitudine, eum ministrare oportuisset.

Conc. Constan. ses. 3. Basil. 3. Tridēt. ses. 21.

Præterea, cùm sacra Eucharistia ægrotis præsto esse debeat, magnoperè timendū erat, ne, si diutiùs vini species asseruaretur, coacesceret.

Secunda ratio.

Cōcil. Nicæn. can. 12. & Aurel. can. 24. & Chrys. lib. 6. de sacer.

Permulti præterea sunt, qui vini saporem, ac ne odorem quidem, perferre vllo modo posſint. Quare ne, quòd spiritualis salutis causa dandum est, corporis valetudini noceret, prudentiſsimè sancitum est ab Ecclesia, vt panis tantummodò speciē fideles acciperent.

Tertia ratio.

Accedit ad alias rationes, quòd in pluribus prouinciis summa vini penuria laboratur: neque id aliunde sine maximis impensis, ac non nisi longiſsimis, ac difficillimis itineribus conuehi potest.

Quarta ratio.

Deinde, quòd maximè omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum hæresis, qui negabant sub vtraque specie totum Christum esse, sed corpus tantùm exangue sub panis, sanguinem autem sub vini specie contineri asserebant. Vt igitur fidei Catholicæ veritas magis ante omnium oculos poneretur, sapientiſsimo consilio alte-

Quinta ratio.

Totū Christum in Eucharistia cōtineri scribunt Basyl. ad Cæsar. patr. Cyril. ad Calcsyr.

rius ſpeciei, hoc eſt, panis communio indu-
cta eſt: Sunt & aliæ rationes ab iis collectæ,
qui de hoc argumēto diſſerunt, quæ, ſi opus
eſſe videbitur, à Parochis afferri poterunt.
Iam de miniſtro, quamuis id à nemine fe-
rè ignorari poſsit, agendū eſt, ne quid præ-
termiſſum ſit, quod ad huius Sacramenti
doctrinā pertinere videatur.

& in Ioā. li. 4. 5. 14. Euſeb. Emiſſ. hom. 5. de Paſcha.

67 *Proprius huius Sacramenti miniſter eſt Sacerdos.*

Miniſter Euchariſtiæ ſolus ſacerdos

ITAQVE tradendū eſt ſolis Sacer-
dotibus poteſtatē datā eſſe, vt ſacram Eu-
chariſtiā conficiāt, ac fidelibus diſtribuant:
eum autē morē in Eccleſia ſemper ſeruatū
eſſe, vt fidelis populus à ſacerdotibus Sa-
cramenta acciperet: ſacerdotes autē ſacra fa-
cientes ipſi ſe communicarent, Sancta Tri-
dendina Synodus explicauit: oſtenditque
hanc conſuetudinē tamquā ab Apoſtolica
traditione profectā, religioſè retinendam
eſſe, cùm præſertim huius rei nobis illuſtre
exēplū Chriſtus Dn̄s reliquerit, qui & ſan-

Chryſ. li. 6. de ſacerdos. & hom. 60. ad pop. Antioch. Hiero ep. 1. ad Helio. & cōtra Lucifer. Victor. li. 2. de perſ. Vā Cyp. ep. 54. ad Cōcil. & c. perlectis. diſt. 25. & c. peruenit. de conſ. diſt. 2. c. Thom. in. 3. p. q. 82. art. 1. & 3. Trid. Syn. ſeſ. 13. c. 10. Laicis non licet res ſacras ad conſecrationem Euchariſtiæ neceſſarias attingere. diſt. 23. c. ſacratus & c. non oportet. & c. non liceat. & Sixtus. 1. epiſt. 2, & citat. de conſ. diſt. 1. c. in ſancta.

ctiſsimum

ctissimũ suum corpus consecrauit,& Apostolis suis manibus porrexit. Verum, vt, quacunque ratione,tanti Sacramenti dignitati consuleretur, non modò eius administrandi potestas solis sacerdotibus data est, sed lege etiã Ecclesia vetuit,ne quis, nisi consecratus esset, sacra vasa,lintea, & alia instrumenta, quæ ad illius confectionẽ necessaria sunt,tractare auderet, modo grauis aliqua necessitas non incideret.

Matt.26.26. Marc. 14.12 August.in li. de ver. Dñi. serm.11.& libr.1.cont. Parm.c.10. Hier. cõtra Lucifer.& c.intra Catholicam.1. q.1.&.c.vtium sub figura,de cõsec. dist. & Tho. in.3. p.q.82.ar.5. Vide item Cõci. Trid. ses.14.c.6. & can, 10.

68 *Potest Eucharistia per improbos sacerdotes vel consecrari, vel administrari.*

EX quo tũ Sacerdotes ipsi,tũ reliqui fideles intelligere possunt, quanta religione, & sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Euchariſtiã vel consecrandã,vel administrãdã,vel sumẽdã accedunt. Quamquã, quod antea de cæteris Sacramentis dictũ est, ea non minus ab improbis administrari, si, quę ad illorum perfectam rationẽ attinent, ritè seruentur,idẽ valet in Eucharistiæ Sacramẽto.neque enim hæc omnia ministrorum merito niti.Sed Christi Domini virtute,& potestate geri credendũ est. Hęc sunt, quæ de Eucharistia vt Sacramentũ ex, explicãda erunt. Nunc, quod restat dicẽdum,

De Euchariſtia vt eſt ſacrificium, ſeſ. 22. Concil. Trid. in principio.

vt ſacrificium eſt, oportet explanare, vt intelligāt Parochi, quæ potiſsimū de hoc myſterio, quemadmodū ſancta Synodus decreuit, Dominicis & feſtis diebus fideli populo tradere debeant.

69 *Euchariſtia peculiare non teſtamenti ſacrificium Deo eſt acceptiſsimum.*

Sacramenti & ſacrificij diſcrimen innuitur.
Euchariſtiæ ſacrificium quā ſit Deo gratū. vide Iſ. ca. 56. 7. & 61. 7. Iere. 33. 18. Mal. 1. 10. 12 Iuſti. contra Try. Auguſ. li. 20 cōt. Fauſt. c. 21. Pſal. 39. 7. Pſal. 50. 8. Gen. 8. 21.

ETENIM hoc Sacramentum non ſolùm theſaurus eſt cæleſtium diuitiarum, quo, ſi benè vtamur, Dei gratiam nobis cōciliamus, & amorem. ſed in eo quædā præcipua ratio ineſt, qua ei pro immenſis in nos collatis beneficijs, aliquam gratiam referre poſsimus. At verò hæc victima, ſi ritè & legitimè immoletur, quàm grata, & acepta Deo ſit, ex hoc intelligitur: Si enim veteris legis ſacrificia, de quibus ſcriptum eſt: Sacrificium & oblationem noluiſti: & iterum, Si voluiſſes ſacrificiū, dediſſem vtique, holocauſtis non delectaberis: ita placuerunt Domino, vt Scriptura Deum odoratum eſſe odorem ſuauitatis, id eſt, grata ei & accepta eſſe teſtetur: quid nobis ſperandum de eo ſacrificio, in quo illè ipſe immolatur, atque offertur, de quo cæleſtis vox bis audita eſt: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene-

Matt. 3. 17. & 17. 5.

compla-

complacuit? Hoc igitur myſterium Parochi diligenter exponent, vt cùm fideles ad rem diuinam conuenerint, attentè, & religioſè ſacra, in quibus interſunt, meditari diſcant.

Euchariſtiã a Chriſto eſſe inſtitutã, cum vt ſit ſacramentum vt ſit ſacrificium.

70 *Quæ ſint cauſæ, ob quas Euchariſtia à Chriſto Domino inſtituta eſt.*

IN primis igitur docebunt Euchariſtiã duabus de cauſis inſtitutam eſſe. Altera eſt, vt cœleſte animæ noſtræ alimentũ eſſet, quo vitam ſpiritualem tueri, & conſeruare poſſemus. Altera, vt Eccleſia perpetuum ſacrificium haberet, quo peccata noſtra expiarentur, & cœleſtis Pater ſceleribus noſtris ſæpe grauiter offenſus ab ira, ad miſericordiam, à iuſtæ animaduerſionis ſeueritate, ad clementiam, traduceretur. Huius rei figuram, & ſimilitudinem in agno Paſchali licet animaduertere, qui, vt ſacrificiũ & Sacramentum a filiis Iſrael offerri, & comedi cõſueuerat. Nec verò cùm Saluator noſter Deo Patri ſeipſum in ara crucis oblaturus eſſet, vllam ſuæ erga nos immenſæ caritatis illuſtriorem ſignificationem dare potuit, quàm cùm nobis viſibile ſacrificium reliquit, quo cruentum illud, ſemel in cruce paulò poſt immolandum, inſtauraretur,

Prouer. 9.2. Ioã. 6.35.48 49.50.51. 1.Cor.10.16 & 11.26. Seſ.22. Concil. Trid. de Sacrificio Miſſ.c.1.2. Diony. lib. Eccle. Hier. c.3. Igna. ad Smyrnem. Tertul. in li. de orat. Iren. lib. 4. cap. 32. Aug. li. 10. de ciuit. ca. 20. & 17. c. 20. & 18. c. 35. & 19. c. 23. & 22. c. 8. & paſsim.

Similitudo agni Paſch. Ex. 12.3.4.

eiusque memoria vsque in finẽ sæculi, quotidie summa cum vtilitate, ab Ecclesia per vniuersum orbem diffusa, coleretur.

71 *Quomodo Sacramentum à sacrificio secernatur.*

Diffusius Sacramenti & sacrificij discrimen exponitur.

DIFFERVNT autẽ plurimũ inter se hæ duæ rationes. Sacramentum enim consecratione perficitur: omnis vero sacrificij vis in eo est, vt offeratur. Quare, sacra Eucharistia dum in pixide continetur, vel ad ægrotum defertur, Sacramenti, non Sacrificij rationem habet. Deinde etiam, vt Sacramentũ est, ijs qui diuinam Hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illius vtilitates, quæ superius cõmemoratæ sunt: vt autem sacrificium est, non merendi solum, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet. Nam vt Christus Dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit: sic qui hoc sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicæ passionis fructus merentur, ac satisfaciunt.

Sacrificium noui testamẽti quãdo sit institutũ Trid. Syno. ses. 22, de sacrificio Missæ. cap. 1. & can. 1. & 2.

72 *Quo tempore istud noui testamenti sacrificium sit institutum.*

IAM de huius sacrificij institutione nullũ ambigendi locum sancta Trinentina Synodus

Synodus reliquit. declarauit enim in extrema cœna à Christo Domino institutũ esse, simulque anathemate eos damnauit, qui asserant verum, & proprium sacrificium Deo non offerri: aut offerre, nihil aliud esse, quã Christum ad manducandum dari.

73 *Non licet Sanctis, aut ulli creaturæ sacricium offerre.*

NEC verò illud prætermisit, quin diligenter explicaret vni Deo sacrificium fieri. Nam etsi Ecclesia interdum Missas in memoriam, & honorem Sanctorũ celebrare consueuit: non tamen illis sacrificium, sed vni Deo, qui Sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec sacerdos vnquam dicere solet, Offero tibi Sacrificium Petre, vel Paule: sed dum vni soli Deo immolat, gratias illi agit, pro beatissimorũ Martyrum insigni victoria, eorumq; patrocinium ita implorat, vt ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorũ memoriam facimus in terris.

74 *Vnde doctrina illa sacrificij, & sacerdotij nouæ legis hauritur.*

HÆC autẽ, quæ de huius sacrificij veritate à Catholica Ecclesia tradita sunt, ex

Luc. 22. 19. 1. Co. 11. 24. Iren. lib. 4. c. 32. Euseb. de demõ. Euang. lib. 1. c. 10. Augus. lib. 10. ciuit. Dei. c. 20.

Soli Deo sacrificium in Missa offerri. Ses. 22. Cõcil. Trid. c. 3. & can. 5. Augus. li. 10 cont. Faust. c. 21. & li. 8. ciuit. c. 27.

Verba sunt orationis, qua S. Trinitati offertur sacrificium.

Ecclesiæ Catholicæ de sacrificio doctrina scripturis cõfirmatur.

Luc. 26. 19. 1.Cor.11.24 Apostoliquã do sacerdotes sint instituti. Ses.22.Con. Trid. de sacrificio Missæ cap. & can. 3. 1.Co.10.21. Eucharistiæ sacrificium figuris & prophetijs veteris testamenti prædictum. Malach. 1. 10.11. Martin.in epist. ad Burdeg. cap. 3. Iust. contra Tryp. Iren. li. 4. c. 32.33.34. Chry. in Ps. 96.August. serm.8.18. c.35.& 19. de ciui.c.23.

Domini verbis accipit: cùm extrema illa nocte hæc ipsa sacra mysteria Apostolis cómendans, Hoc facite, inquit, in meam cómemorationem, eos enim quemadmodũ à Synodo definitum est, tunc sacerdotes instituit, præcepitque, vt ipsi, & qui eis in sacerdotali munere successuri essent, corpus eius immolarent, & offerrent. Atque id etiam Apostoli verba ad Corinthios scripta satis demonstrant, cùm ait: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Vt enim pro dœmoniorum mensa, altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est, ita etiam (vt, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa Domini, nihil aliud, nisi altare, in quo sacrificiũ Domino fiebat, significare potest.

75 *Quibus potissimum figuris, & prophetijs istud sacrificium olim significatũ fuerit.*

SI ex veteri testamento huius sacrificij figuras, & oracula requiramus: Primus quidem de eo Malachias apertissimè vaticinatus est, his verbis: Ab ortu Solis vsq; ad occasum, magnum est nomen meũ in genti-

gentibus,& in omni loco sacrificatur,& offertur nomini meo oblatio munda : quia magnũ est nomen meum in gentibus, dicit Dominns exercituũ. Præterea hæc Hostia tã antè,quàm post latã legẽ,variis cacrificiorũ generibus prænunciata est. Etenim bona omnia,quę in iis sacrificiis significabãtur,hæc vna victima,tanquã omniũ perfectio,& absolutio cõplexa est Veruntamen nulla in re eius imaginę magis expressa licet videre,quàm in Melchisedec. sacrificio. ipse enim Saluator Sacerdotẽ secundùm ordinẽ Melchisedec, se in æternũ constitutũ declarans, corpus, & sanguinẽ suum in extrema cœna sub speciebus panis, & vini Deo Patri obtulit.

Aug.lib. 10. de ciuit. ca. 20. & lib. 6. cont. Faust. cap.5.
Gen. 14. 18.
Heb.7.3.
Psal. 109.4.
Cyp. ep. 63.
Euseb.lib.3. de demonst. cap.3.
Hier.ep.17. &.126.
Aug.in Psal. 33.

76 *Idem sacrificium quod in cruce fuit oblatum in Missa peragitur.*

VNVM itaque,& idem sacrificium esse fatemur,& haberi debet, quod in Missa peragitur, & quod in cruce oblatum est: quemadmodum vna est, & eadem hostia, Christus videlicet Dominus noster, qui se ipsum in ara crucis semel tantũmodo cruẽtum immolauit. Neque enim cruenta, & incruenta hostia, duæ sunt hostiæ, sed vna tantum,

Vnum est Christi sacrificiũ, & Ecclesiæ, vide de sum. Trinit. cap. firmiter.
Augus.li.10 de ciui.c. 20 & ser.4.
Ses. 22. de sacrifi. Miss. cap.2.
Cruenta & incruẽta hostia vnã tantum hostiã efficiunt.

Luc. 22, 9. 1. Co. 11. 24. Christus & qui offer. & consecrat. propriè. Chrys. ho. 2, in. 2. ep. ad Tim. & in hom. de prod. Iudæ. Amb. li 4. de sacr. c. 4. Missam esse no solū laudis, sed propitiationis sacrificium. ses. 22. Coc. Trid. de sacrificio Missæ. cap. & can. Fructus sacrificij Missæ, vide Mart. epis. ad Burdeg. cap. 5. Cyp. ser. de cœn. Dom. Iac. Bas. & Chryso. in. li. Iur. Hier. in. c. 1. ep. ad Titū.

tantùm: cuius sacrificiū postquā Dominus ita præcepit: Hoc facite in meā cōmemorationē, in Eucharistia quotidie instauratur.

77 *Est etiam unus utrinque sacerdos.*

SED vnus etiā, atque idē sacerdos est Christus Dominus. nā ministri, qui sacrificium faciunt, non suam, sed Christi personā suscipiunt, cùm eius corpus, & sanguinē conficiunt. id quod & ipsius Consecrationis verbis ostenditur. neque enim sacerdos inquint, Hoc est corpus Christi, sed, Hoc est corpus meū personam. videlicet, Christi Domini gerens, panis & vini substantiā in veram eius corporis & sanguinis substantiam conuertit.

78 *Missa ut laudis, ita etiam propitiationis est sacrificium.*

QVÆ cùm ita sint, sine vlla dubitatione docendum est, id, quod etiam sancta Synodus explicauit, sacrosanctum Missæ sacrificium esse non solùm laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij, quod in cruce factum est, sed verè etiam propitiatorium sacrificium quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare, si puro corde, accensa fide, & intimo scelerum nostrorum dolore affecti

cti hanc sanctissimā hostiā immolemus, & offeramus, dubitandū non est, quin misericordiā à Domino consequuturissimus, & gratiā in auxilio opportuno. Huius enim victimæ odore ita delectatur Dominus, vt gratiæ, & pœnitētiæ donū nobis impertiens, peccata condonet. Quamobrē & solemnis est illa Ecclesiæ precatio. Quoties, huius hostiæ cōmemoratio celebratur, toties opus nostræ salutis exercetur: nimirū vberrimi illi cruētæ hostiæ fructus, per hoc incruentū sacrificiū ad nos manant.

Ambr. li. offic. c. 48. Augu. li. 24. ciuit c. 8. ad Heb. 4. 16 Prodest viuis. Secret. Dominicæ. 9. post Pent. Trid. Syn. sess. 22. c. 26. alex. PP. ep. ad Orch. c. 4 Naz. inuect. 1. in dul.

79 *Pertingit etiam sacrificij Missæ fructus ad defunctos.*

DEINDE verò huius sacrificij eā vim esse Parochi docebunt, vt non solùm immolanti, & sumenti prosit, sed omnibus etiā fidelibus, siue illi nobiscum in terris viuant, siue iā in Domino mortui, non dum planè expiati sint. Neque enim minus ex Apostolorū certissima traditione pro his vtiliter offertur, quàm pro viuorū peccatis, pœnis, satisfactionibus, ac quibusuis calamitatibus, & angustiis.

Augus. ser. 4 de innoc. Cōcil. Brac. Cypr. li. 2. epist. 66. ad Cler. & popul furnit. Cryso. ho. 45 in. 1. epi. ad Cor. Augus. li. de cur. p mor. ca. 1. & de verbis Apo. ser. 34. lib. 9. confess. c. 11. 12 & 13. Epiph. cōt Aer her. 75 Prodest defunctis

80 *Nulla Missa, ex communi vsu Ecclesiæ celebrata, dicenda est priuata.*

Ex quo

Nulla Missa priuata dicenda est. Ses.22. Côc. Trid. de sacr. miss. c. 6. & can. 8.

Ex quo facilè perspicitur, omnes missas communes censendas esse, vt quæ ad communem omnium fidelium vtilitatem, & salutem pertinent.

81 *Quoniam huius sacrificij cæremoniæ pertineant.*

Ritus missæ quo pertineant. Ses.22. Côc. Trid. cap.5. & can.7. Vide Dion. Areop. de Eccl. Hier. c.3. Iust. apol.2. August. epi. 59. & 118. & 1?8. & alibi. Vide D. Thom. in 3. p. q. 83. ar. 5. & opus. 65. & 60.

HABET autē hoc sacrificiū multos, eosque maximè insignes, ac solemnes ritus, quorū nullus superuacaneus, aut inanis existimandus est, verùm omnes eò spectat, vt, & tanti sacrificij maiestas magis eluceat, & salutaribus mysteriis intuendis ad rerum diuinarum, quæ in eo sacrifio occultæ sunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est, vt plura dicamus, tum quia hoc argumentum longiorem explicatio[nem] postulare videtur, quàm propositæ institutioni conueniat, tū quia innumerabiles penè libellos & commentarios, qui hac de re à piis, & doctissimis viris conscripti sunt, sacerdotes in promptu habebunt. Hactenus igitur satis fuerit, earum rerum quæ ad Eucharistiam, tum qua Sacramentum, tū qua Sacrificium fit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino exposuisse.

D E

DE POENITENTIÆ Sacramento.

CAPVT. V.

1 *Accuratè ac frequenter, doctrina Pœnitentiæ Christianis auribus est inserenda.*

QVEMADMODVM humanæ naturæ fragilitas, & imbecilitas omnibus nota est, eamq; in seipso quisque facilis experitur: ita, tanquā habeat necessitatē Penitentiæ Sacramentū, ignorare nemo potest. Quòd si diligentiā, quæ à Parochis in vnoquoque argumento adhibenda est, ex rei, quā tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet: omnino fatebimur, eos nunquam in loci huius explicatione adeò diligētes futuros esse, vt satis videri possit: quin etiā de hoc Sacramento, quā de Baptismo eo accuratius agendū est, quod Baptismus semel tantùm administratur, nec iterari potest. Pœnitentiæ verò toties locus datur, eiusque repetēdæ toties necessitas imposita est, quoties post Baptismū peccare cōtingat, ita enim à Tridētina Synodo dictū est, Sacramentum Pœnitentiæ non secus lapsis post Baptis-

De pœnitentia ex veterib. scripserunt Tertul. lib. de pen. Cyp. epis. ad Antonianū, ac lib. de lapsis. Ambros. lib. duos. Patianus lib. vnum. Chry. hom. 10 & August. sæpe, & lib. de pœn. remed. & de vera & falsa pœniten. Consule itē septē de pœnit. dist. in Decreto, accuratius de pœnitentia, quam de Baprism. cocendum est. Trid. Syn. ses. 6. de iustificatione.

cap. 14. & Sef. 14. de pœnit. c. 2. Tertu. in li. de pœnit. Hiero. in 3. cap. Isa. super illud, Ruit & Hierusalem. & in epist. 8. Pacianus in ep. ad Sympr. Amb. ad virg. lapsā. Magist. in 4. dist. 14. lit. a & de pœn. dist. 1. c. 2.

Baptismum, ac Baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessariū esse: vulgataque illa sancti Hieronymi sententia, ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt magnoperè comprobatur, Pœnitentiam esse secundam tabulam. Vt enim confracta naui, vnū vitæ seruandæ perfugium reliquum est, si fortè tabulam aliquā de naufragio licet arripere: ita, post amissam Baptismi innocentiā, nisi quis ad Pœnitentiæ tabulam confugiat, sine dubio de eius salute desperandum est. Hæc autē non ad Pastores solum, sed ad reliquos etiam fideles excitandos, dicta sint, ne fortè in eis rei maximè necessariæ incuria reprehendatur. Primū enim communis fragilitatis memores omni studio contare debent, vt diuina ope adiuti, sine casu aut prolapsione aliqua in via Domini progredi possint. Quòd si nonnunquam offenderint, tum verò summam dei benignitatem intuentes, qui tanquā bonus pastor ouiū suarum vulnera obligare, eisque mederi solet, hoc saluberrimū Pœnitentiæ medicamentū nunquam in aliud tempus differendum esse cogitabunt.

Ioan. 10. 11. Ezech. 34. 10.

2 *Quam uaria sit uerbi Pœnitentiæ significatio.*

VT autem rem ipſam aggrediamur, prius explicanda eſt varia huius nominis poteſtas, & notio: ne aliquis ambiguitate vocis in errorem inducatur. Nonnulli enim Pœnitentiam pro ſatisfactione accipiunt. Alij à Catholicæ fidei doctrina longiſsimè remoti, cùm arbitrentur Pœnitentiam nullam præteriti temporis rationem habere, nihil aliud, quàm nouam vitā eſſe definiunt. Docendum eſt igitur multiplicem eſſe huius nominis ſignificationem. Primùm enim Pœnitentia de ijs dicitur, quibus aliquid diſplicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis bonumne, ac malum fuerit. Sic omnes pœnitet, quorum triſtitia ſecundùm ſæculum eſt, non ſecundùm Deum, cuiuſmodi pœnitentia non ſalutem affert, ſed mortem. Altera eſt pœnitentia, cùm quis ex ſcelere admiſſo, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, ſed ſui ipſius cauſa concipit. Tertia eſt, cùm non ſolum admiſsi ſceleris cauſa intimo animi ſenſu dolemus, vel eius doloris externum etiam aliquod ſignum damus, verùm vnius Dei cauſa in eo mœrore ſumus. Ac ſingulis quidem pœnitentiæ generibus, quæ commemorata ſunt, Pœnitentiæ vox propriè conuenit.

Verbi Pœnitentiæ multiplex ſignificatio.

Prima.

2.Cor. 7.10.

Secunda.

Tertia.

Genes. 6.6. 1. Re. 15. 11. Psal. 10. 45. Hiere. 26. 3. 13. 19.

Deum improprie alicuius rei pœnitet.

NAM cùm in sacris litteris Deum pœnitere legimus, id per translationem dici perspicuum est, eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum est, sacræ litteræ vtuntur, cum Deum mutare aliquid constituisse declarant: quod non aliter facere videatur, quàm homines quos si alicuius rei pœniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptum est, pœnituisse eum, quod hominem fecisset, & alio loco: quod Saul Regem constituisset.

Genes. 6.6. 1. Re. 15. 11.

4 *Quod sit inter Pœnitentiæ significationes discrimen.*

Actiones pœnitentiæ obtinent locũ materiæ in hoc quarto Sacramento Sess. 14. Concil. Trid. de pœn c. 3. & Can. 4. Vide Tho. de pœn. virtu. c. 3. 85.

VERVM inter has Pænitentiæ significationes magnum discrimen obseruare oportet. Prima enim in vitio ponenda est: altera est, quædam commoti, & perturbato animi affectio: tertia tum ad virtutem pertinere, tum Sacramentum esse dicimus, quę significatio huius loci propria est. Ac primum quidem de ipsa, vt virtutis parte agẽdum est, non solum, quia fidelis populus ad omne virtutis genus à Pastoribus institui debet: sed etiam, quia huius virtutis actiones tanquam materiam præbent, in qua Pœnitentiæ Sacramentum versatur, ac, nisi prius, quæ sit pœnitentiæ virtus in-

te liga-

telligatur, Sacramenti etiam vim ignorari necesse est.

5 *Quid sit interior Pœnitentia.*

QVARE inprimis monendi, hortãdique sunt fideles, vt omni contentione, & studio in intima animi pœnitentia, quã virtutem dicimus, elaborent, sine qua, ea quæ extrinsecus adhibetur, parũ admodum profutura est. intima autem pœnitentia est illa, cùm ad Deũ nos ex animo conuertimus, & commissa à nobis scelera detestamur, & odio habemus, simulque illud nobis certũ, & deliberatũ est malam vitæ consuetudinẽ, corruptosque mores emendare, nõ sine spe veniæ à Dei misericordia consequendæ. Hanc verò dolor & tristitia, quæ perturbatio, & affectio est, & passio à multis vocatur, consequitur, veluti comes peccatorũ, detestationi adiuncta, quã obrem apud plures ex sanctis Patribus Pœnitẽtiæ definitio huiusmodi animi cruciatu declaratur.

Duplex est pænitentia interior & exterior.

Amb. in ser. de pœn. & hab. de pœnit. dist. 3. c. pęnitentia. & August. in lib. de vera & falsa pęni. c. 8. & habetur. 16. c. pęnitentia. 12.

Greg. hom. 34. in Euag. & lib. 9. ep. 39.

6 *Fides Pœnitentiæ pars non est.*

VERVM in eo, quem pęniret, fides Pœnitentiam antecedat, necesse est neque enim potest quisquã se ad Deum conuertere, qui fide careat: ex quo fit, vt nullo modo Pœnitentiæ pars rectè dici possit.

Ses. 14. Concil. Trid. de Pęnitentia c. 3. & can. 4.

Verã animi Pænitẽtiam esse virtutẽ
Matth. 3. 2. & 4. 17.
Mar. c. 1. 11.
Luc. 15. 3.
Thom. in. 3. p. q. 35. ar. 1.

7 *Intima animi pœnitentia uirtus est censenda.*

QVOD autẽ intima hæc pœnitentia, vt antea diximus, ad virtutẽ pertineat, apertè ostendunt multa, quæ de penitentia tradita sunt, præcepta. Lex enim de iis tantùm actionibus, quæ suscipiuntur cũ virtute, precipit. Negare præterea nemo potest, quin dolere quãdo, quomodo, & quatenus oportet, virtutis sit. Hoc autẽ vt rectè fiat penitentiæ virtus præstat. Interdũ enim euenit, vt ex admissis sceleribus minorem, quàm par est, dolorem homines capiant: quin etiam, vt à Salomone scriptũ est, nonnulli sunt, qui cùm male fecerint, lætantur. rursus verò, alij ita se mœrori animi, & ægritudini dedunt, vt de salute etiã prorsus desperent: qualis fortasse Caim videri potest, qui ait: Maior est iniquitas mea, quã vt veniam merear. & qualis certè Iudas fuit, qui Pœnitentia ductus, suspendio vitam, & animam amisit. Vt igitur modum in dolore tenere possimus, Pœnitentiæ virtute adiuuamur.

Lex Dei imperat duntaxat actiones virtuti coniunctas.
Dolor triplici ratione virtus cẽ seri potest.
Prima ratio est si nõ peccetur defectu.
Prou. 2. 14.
Secunda ratio. si nõ peccetur excessu.
Gen. 4. 13.
Matt. 27. 45.
Actor. 1. 18.

8 *Quomodo is, quem uere pœnitet, affectus esse debeat.*

SED idẽ etiam, ex iis rebus colligi potest, quas sibi tanquam finem proponit is, quem

Tertia ratio si bono fine sit susceptus? quod fit tripliciter.

quē verè peccati pœnitet. Primùm autem hoc ei propoſitū eſt, vt peccatū aboleat, omnemque animæ culpā & maculā abſtegat. Alterū eſt, vt pro ſceleribus admiſsis Deo ſatisfaciat: quod quidē ad iuſtitiā referri perſpicuū eſt. Nā etſi inter Deū & homines propria iuſtitiæ ratio intercedere non poteſt, cùm tā longo interuallo inter ſe diſtent: aliquā tamē eſſe iuſtitiā conſtat, cuiuſmodi eſt inter Patrem, & filios, inter Dominū & ſeruos. Tertiū eſt, vt homo in Dei gratiā redeat, in cuius offenſionē, & odiū propter peccati fœditatē incurit. Hæc verò omnia ſatis declarant, Pœnitentiam ad virtutē ſpectare.

Chryſo. de pœn. & ha. de pœn. di. 3. ca. perfecta.

Quomodo iustitia inter Deum & homines eſſe poſsit. ex Ariſt. in. 5. Ethi. c. vlt. docet diuus Tho. in ea. q. art. 3.

9 *Quibus ueluti gradibus ad diuinam illam Pœnitentiæ uirtutem aſcendatur.*

Quæ de pænitētiæ virtute hic traduntus. habentur de iu[...] ſtificatio[...] in Coc. T[...] ſeſſ. 6. c. [...]

SED docendum eſt etiam, quibus gradibus ad hanc diuinā virtutem liceat aſcendere. Primùm itaque Dei miſericordia nos præuenit, cordaque noſtra ad ſe conuertit. quod cùm precaretur Propheta: Cōuerte, inquit, nos, Domine, ad te, & conuertemur.

Thre. 15[...]

Primus [...] dus g[...] præu[...]

Deinde hoc lumine illuſtrati, per fidē ad Deum animo tendimus: Credere enim

Secū[...] dus fi[...] Heb. [...]

oportet accedentem ad Deum, vt Apostolus testatur, quia est, & inquirentibus seremunerator sit.

Tertius gradus, timor. Isa. 26. 17.

Præterea motus timoris consequitur, & suppliciorum acerbitate proposita, animus à peccatis reuocatur. Atque huc videntur spectare illa Isaiæ verba: Sicut quæ concipit, cùm appropinquauerit ad partũ, dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus. Huc deinde accedit spes impetrãdæ à Deo misericordiæ, qua erecti vitã, & mores emẽdare constituimus. Postremò caritate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille timor, probis, & ingenus filiis dignus oritur, àtque ita vnum illud veriti, ne qua in re Dei maiestatem lædamus, peccandi consuetudinẽ omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimã Pœnitiæ virtutem peruenitur.

Quartus gradus spes Matt. 9. 2.

Quintus gradus caritas. Eccli. 1. 17.

10 *Quis sit præcipuus Pœnitentiæ fructus.*

QVÆ prorsus diuina, & cœlestis virtus existimanda est, qui scilicet regnum cœlorum sacræ litteræ pollicentur. Nam apud sanctum Matthæum scriptum est: Pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnum cœlorum; & apud Ezechielem: Si impius egerit

[...]uctus pœ[...]tiæ præ[...]us est [...]terna. [...] 3. 2. & [...]h. 18.

egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, vita viuet tum alio loco: Nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua, & viuat. Quod quidem de æterna, & beata vita intelligendum eſſe, planè conſtat.

Ezech. 33. 11.

11 *Quid de externa pœnitentia ſentiendū ſit, quaque de cauſa Chriſtus eam in numerū Sacramentorum referri uoluerit.*

Quid exterior pęnitētia, & quod Sacramenti ratio in illa conſiſtat.

DE externa verò Pœnitentia docendum eſt, eam eſſe, in qua Sacramenti ratio conſiſtit, habereque externas quaſdam res ſenſibus ſubiectas, quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus videtur, quare factum ſit, vt Chriſtus Dominus Pœnitentiam in numerum Sacramentorum referri voluerit. Huius autem rei illa omnino cauſa fuit, vt nobis de remiſsione peccatorum, quam Deus pollicitus eſt, cùm ait: Si impius egerit pœnitentiam, & cætera. minus dubitare liceret. vehementer enim pendere animo de intima pœnitentia opus eſſet, cùm de ſuo cuique indicio, in ijs, quæ agit, meritò timendum ſit, Vt igitur

Tho. in. 3. p. q. 34. ar. 1. Ezech. 13. 11.

Prima ratio eſt, vt fides noſtra de remiſsiõe peccatorũ eorũ iudicio quorum eſt diſcernere inter lepram

& leprā magis cōfirmaretur, & conſcientiæ noſtræ pacatio res rederentur.

Dominus huic noſtræ ſollicitudinis ſubueniret, Pœnitentiæ Sacramentum inſtituit, quo per ſacerdotis abſolutionem peccata nobis remiſſa eſſe conſideremus, conſcientiæque noſtræ ob fidem, quæ Sacramentorum virtuti meritò habenda eſt, pecatiores redderentur. Neque enim aliter accipiēda eſt vox ſacerdotis peccata nobis legitimè cōdonatis, quàm Chriſti Domini, qui ait paralytico: Confide filij, remittuntur tibi peccata tua.

Matth. 9. 2.

Secunda ratio eſt, vt hominibus in prōptu eſſet inſtrumentū quo peccata poſt Baptiſmū cōtracta id ſanguine Chriſti eluerentur.

Deinde verò cùm nemo ſalutem niſi per Chriſtum, eiuſque paſsionis beneficio conſequi poſsit, conſentaneum, nobisque vtiliſsimum fuit, eiuſmodi Sacramentum inſtitui, cuius vi, & efficientia Chriſti ſanguis ad nos defluens, peccata poſt Baptiſmum admiſſa elueret, atque ita reconciliationis beneficium illi vni Saluatori noſtro, acceptum referre profiteremur.

Conc. Trid. ſeſ. 14. c. 1. Inno. 1. epi. 91. inter ep. Auguſt. Cōc. Later. cap. 1. Tho. ibidē. Auguſt. li. de adu. cōiug. cap. 28.

12 *Quo pacto pœnitentia uerum ſit nouæ legis Sacramentum.*

QVOD verò Pęnitentia Sacramentū ſit Paſtores ita facilè oſtendent, ut enim Baptiſmus Sacramentum eſt, quia peccata omnia, ac præſertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione Pœnitentia,

Seſ. 14. Cōc. Tri. de pęni. c 1. & can. 1. Acto. 2. 38. Acto. 8. 22.

tentia, quæ peccata omnia post Baptismum voluntate, vel actione suscepta tollit, verè, & propriè Sacramentum dicendum est. Deinde, quod caput est, cum illa, quæ extrinsecus à pœnitente, tum à sacerdote fiũt declarent ea, quæ interius efficiuntur in anima, quis neget Pœnitẽtiam vera, & propria Sacramenti ratione præditam esse? siquidem Sacramẽtum sacræ rei signum est: peccator autem, quem pœnitet, rerum, & verborum notis planè exprimit se animum à peccati turpitudine abduxisse, itemque ex ijs, quæ a sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei peccata ipsa remittentis, facilè cognoscimus. Quamquam hoc apertè indicant illa Saluatoris verba: Tibi dabo claues regni cęlorum, &, Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Absolutio enim, sacerdotis verbis enuntiata, remissionem illam peccatorum signat, quam in anima efficit.

Dilucide exponitur quomodo pęnitentia sit sacræ rei signum.

August. li. 8. de ciuit. Dei cap. 10.

Actio Sacerdotis absoluentis nititur auctoritate verbi Dei.

Matt. 16. 18.

13 *Pœnitentiæ Sacramentum iterari potest.*

Neque verò solùm fideles docendi sunt Pœnitentiam in numero Sacramentorum habendam esse, sed eorum etiam, quæ iterari possunt. Quærenti enim Petro num septies venia peccati danda esset, Domi-

Sess. 14. Con. Trid de pœnit. cap. 2.

nus respondit: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Quare, si cum eiusmodi hominibus agendum sit, qui summæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere videantur, confirmandus erit illorũ animus, atque ad spẽ diuine gratiæ erigẽdus. Quod quidem facilè consequentur tum huius loci, & aliorum tractatione, qui in sacris litteris permulti occurrent: tum verò ijs rationibus & argumentis, quę ex sanctorũ Chrysostomi libro de lapsis, & Ambrosij libris de Pœnitentia, petere licebit.

Matt. 18. 22.

Quomodo desperãtes consolandi sint.

Chrys. 10. 5. in epist. ad Theod. lap. hab. de pęn. dis. 5. c. talis. Ambros. de pœn. li. 1. c. 1 & 2. Vide August. in li. de vera & fals. pœnit. c. 5. citatum ex c. ad huc instant.

14 *Materia Pœnitentiæ quæ & qualis.*

IAM quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quàm huius Sacramenti materia, docendum est in eo maximè hoc Sacramentum ab alijs differre, quòd aliorum Sacramentorum materia, est res aliqua naturalis, vel arte effecta, Sacramenti verò Pœnitentiæ, quasi materiæ sunt actus pęnitentis: nempe Contritio, Confessio, & Satisfactio: vt à Tridentina Synodo declaratum est: qui, quatenus in pœnitente, ad integritatem Sacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remissionem, ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes Pœnitentiæ dicuntur. Neque vero hi

De materia Sacramenti pœnitentiæ, quodq; hic sit alia eius cõsideratio, quã in alijs sacramentis.

Tres actus pœnitentiæ qui sunt loco materiæ, quo modo eiusdẽ sacramenti partes

actus

actus quasi materia à sancta Synodo appellantur, quia veræ materiæ rationē non habeant, sed quia eius generis materia non sint, quæ extrinsecus adhibeatur, vt aqua in Baptismo, & Chrisma in Confirmatione. Quòd autē ab aliis dictum est, peccata ipsa huius Sacramēti materiā esse, nihil planè aduersum dici videbitur, si diligēter attēdamus. Vt enim ignis materiā, ligna esse dicimus, quæ vi ignis consumuntur, ita peccata, quæ pœnitentia delentur, rectè huius Sacramenti materia vocari possunt.

esse dicatur Trid. Syno: sess. 14. de pœnitentia, c. 3. & can. 4 Cócil. item Florēt. in doctrina de Sacram. Chrysost. in serm. de pęnit. vt habe. 3. c. perfecta.

Peccata ipsa quomodo Sacramenti materia dici posśint, Th. ea. ar. 2.

15 *Quæ sit Sacramenti Pœnitentiæ forma.*

SED formæ, etiam explicatio Pastoribus prætermittenda non est, quòd eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam summa cum religione huius Sacramenti gratiam Est autē forma, EGO TE ABSOLVO: quam non solùm ex illis verbis licet colligere, Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis: sed ex eadē Christi Domini doctrina ab Apostolis traditam accepimus. Ac quoniā Sacramenta id significant, quod efficiunt, illa, EGO TE ABSOLVO: ostendunt peccatorū remisśionem huius Sacramenti administratione effici: planum est, hanc

De forma sacramenti pęnitentiæ sess. 4. Conc. Trid. de pęnit. c. 3. Cóc. Flo. & Th. ea. ar. 3. & opus. 22: Matt. 18. 18.

Effectus proprius sacramenti pęnitentiæ.

Prou.5.22. Isa.5.28. Vt solius cõtritionis accedente tamen Confessionis voto interdũ peccata remitti. Quãtæ Deo agendę sunt gratiæ propter institutum in Ecclesia Pœnitẽtiæ Sacramentum. Leuit.13.9.10.11.&.14.3.4. Deus est qui ministerio sacerdotis absoluit. Vide Conc. Trid.ses.14.ca.6.Chrys. lib.3.de sacer. Aug. de ver. Dom. ser. 8. &.44. & in Io. trac.49. & de ciuit. lib.20.c.9.

hanc esse Pęnitentiæ perfectã formã. Sunt enim peccata tanquã vincula, quibus constrictæ animæ tenentur, & ex quibus Pœnitentiæ Sacramento laxantur. quod quidem nominus verè de illo etiã homine sacerdos pronuntiat, qui prios ardentissimæ contritionis vt, accedente tamen Confessionis voto, peccatorũ veniã à Deo consequutus sit.

16 *Quo fructu ad formam Sacramenti preces aliæ adijciantur.*

ADDVNTVR præterea cõplures preces non quidẽ ad formam necessariæ, sed vt ea remoueantur, quæ Sacramenti vim & efficientiã, illius culpa cui administratur, impedire possent.

17 *Quantum differat potestas Sacerdotum Christi in diiudicanda peccati lepra, à potestate sacerdotum ueteris legis.*

QVAMOBREM peccatores Deo ingẽtes gratias agant, qui tã amplã potestatẽ in Ecclesia sacerdotibus tribuit. Neque enim, vt olim in veteri lege, sacerdotes testimonio suo aliquem à lepra liberatum esse, duntaxat renuntiabant, ita nunc in Ecclesia, ea tantùm potestas sacerdotibus facta est, vt aliquem peccatis esse absolutum

lutū declarent, sed verè tanquā Dei ministri absoluunt id quod Deus ipse, gratiæ, & iustitiæ auctor, ac parens efficit.

Hier. ep. 1. ad Heliod. Ps. 83. 12. Rom. 8. 33.

18 *Quo habitu, quibus ue ritibus suam actionem commendare Pœnitentes debeant.*

DELIGENTER verò ritus etiam, qui ad hoc Sacramentū adhibentur, fideles obseruabunt. ita enim fiet, vt animo magis hæreant, quæ hoc Sacramento consequuti sunt, nimirum se tanquam seruo clementissimo Domino, vel filios potius optimo parenti reconciliatos esse: & simul faciliùs intelligant, quid eos facere oporteat, qui velint (velle autem omnes debent) se tanti beneficij gratos, & memores probare. Nam, quem peccatorum pœnitet, is se humili, ac demisso animo ad pedes sacerdotis deiicit: vt cùm se tam humiliter gerat, facilè possit agnoscere, superbiæ radices euellendas esse, à qua omnia scelera, quæ deflent, ortum habuerint, & enata sint. In sacerdote autem qui in eum legitimus iudex sedet, Christi Domini personam, & potestatem veneretur. Sacerdos enim, quemadmodum in aliis ita in Pœnitentiæ Sacramento administrando Christi munus exequitur. Deinde peccata sua

Humilitas pœnitentis coram Sacerdote declaranda. Eccl. 10. 15.

pœni-

D. Dionys. Areo. in ep. ad Demop. Tertu. in li. de pęn. c. 9. Aug. homil. 49. de temp.

pœnitens ita enumerat, vt se maxima, & acerbissima animaduersione dignũ esse fa teatur, supplexque delictorũ veniã petit. quæ sanè omnia vetustatis suæ certissima testimonia à sancto Dionysio habent.

19 *Quos præcipue fructus ex sacramento Pœnitentiæ homines capiant.*

Primus fructus est beneuolentiæ diuinæ recõcilatio. Conc. Trid. ses. 14. c. 3.

SED nihil profectò tã proderit fidelibus, nihilque maiorẽ illis alacritatem Pœnitentiæ suscipiendæ afferet, quàm si à Parochis sæpe explicatũ fuerit, quantã ex ea vtilitatem capiamus. vere enim de Pœnitentia illud dici posse intelligent, eius quidem radices amaras, fructus verò suauissimos esse. Pœnitentiæ itaque omnis in eo vis est, vt nos in Dei gratiam restituat, cum eòque summa amicitia coniungat. Hanc verò reconciliationẽ interdum in hominibus piis, qui hoc Sacramentum sanctè & religiosè percipiunt, maxima conscientiæ pax, & tranquillitas, cum summa Spiritus iucunditate cõsequi solet. Nullum est enim tam graue & nefarium scelus, quod Pœnitentiæ Sacramento non quidem semel, sed iterum, & sæpius, non deleatur. Qua de re ita Dominus, per Prophetam, inquit: Si impius

Secũdus fructus est pax & tranquillitas animi.

Tertius fructus peccati quantũuis grauis remissio. Ezech. 18. 21.

impius egerit pœnitẽtiam de omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit precepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita viuet, & non morietur: omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. Et sanctus Ioannes, Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra. Et paulò post: si quis peccauerit, inquit, (nullum videlicet peccati genus excipiens) aduocatum habemus apud Patrẽ Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autẽ tantùm, sed etiã pro totius mundi.

1. Ioan. 1. 9.

1. Ioã. 2. 1. 2.

Tacitæ obiectionis dilectio.

20 *Qua ratione quædam peccata dicantur remitti non posse.*

Vt de Antiocho. 2. Mach. 9. 13. & de Esau. Heb. 12. 17.

Peccata quædã nõ remitti quomodo intelligatur. Matt. 12. 31. 32. Vide August. ser. 11. de verb. Domi. & ep. 50. ab Bonif.

QVOD autem in Scripturis legimus, quosdam à Domino misericordiam non esse consequutos, quamuis eam vehementer implorauerint, id verò iccirco factum esse intelligimus, quòd eos verè, atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare cùm huiusmodi sententiæ in sacris litteris, vel apud Patres occurrunt, quibus affirmare videntur, aliqua peccata remitti non posse, ita eas interpretari oportet, vt diffici-

lem

Gel. tom. 1. de Anat. vincul. & Tho. in 2. 2. q. 14. art. 1 & 2.
D. Aug. li. 1. de serm. Domini in mōte, cap 43. & 44. vide itē lib. 1. retractat. cap. 29.
Peccati in Spiritum sanctū grauitas.
Propria vis Pœnitentiæ est delere peccata.
Luc. 13. 5.
Thom. in 3. p. q. 86. ar. 2.
Venialia peccata non requirunt necessario pœnitentam sacramentalē.
D. Augus. li. 50. hom. ho. 50. vide item op. 108. ad Seleuc. & Enchir. c. 71.

lem admodum esse veniæ impetratione intelligamus. Vt enim morbus aliquis esse insanabilis dicitur, quòd ægrotus ita affectus sit, vt salutaris medicinæ vim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod nec remittitur, nec condonatur propterea quod proprium salutis remedium, gratiam repellit. In hanc sentētiam à D. Augustino dictum est: Tanta labes est illius peccati, cum post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidiæ facibus agitatur, vt deprecandi humilitatem subire nō possit, etiam si peccatum mala conscientia agnoscere, & annunciare cogatur.

21 *Nullus codonationem peccatorum citra Pœnitentiam obtinere potest.*

SED vt ad Pęnitētiā reuertamur, hæc adeò propria eius vis est, vt peccata deleat, vt sine pœnitentia remissionem peccatorum impetrare, aut ne sperare quidem vllo modo liceat. Scriptum est enim, Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Quod quidè de grauioribus & mortiferis peccatis dictum à Domino est: & si quo etiam pœnitentiæ genere indigent leuiora peccata, quæ venialia vocantur

Sanctus

Sanctus enim Augustinus inquit, cùm quędam sit pœnitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis venialibus agitur, illa sanè frustra esset, si peccata venialia absque pœnitentia dimitti possent.

Cōc. Tole. 4. can. 9. & Tho. in 3. p. q. 87.

22 *Quot sint partes integrales Pœnitentiæ.*

Tres pœnitētiæ partes integrales, quarū si aliqua desit, perfecta nō est. Ses. 4. Cōc. Tridē. de pœn. c. 3. & can. 4. Item Conc. Flor. in doc. de sacr. & 1. Regū. 16. 11 12, item 2. Regū. 12. 13. & 24. 13. & 3. Regū. 21. 27. Ioan. 3. 5. & Psal. 50. 19. Act. 19. 18. Iac. 5. 16. Matth. 2. 8. D. Chryso. ser. 1. de pœnit. qui ponitur post homil. 10. de

SED quoniam, de ijs rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, nō satis est vniuersè loqui, curabunt Pastores sigillatim ea tradere, ex quibus veræ, & salutaris Pœnitentiæ ratio à fidelibus percipi queat. Est autem huius Sacramenti proprium, vt præter formam & materiam, quæ omnibus Sacramentis communia sunt, partes etiam, vt antea diximus, illas habeat, quæ tanquam totam, integramque Pœnitētiam constituant, Contritionem scilicet, Confessionem, & satisfactionem, de quibus Diuus Chrysostomus his verbis loquitur: Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, vel fructifera satisfactio. Hæ autem partes ex earum partium genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum constituendum necessariæ sunt: quoniam quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, ma-

patiëtia Iob & pen. tom. 5. & de pœnit. dist. 3. c. perfecta. Vide Tho. in 3. p. q. 9c. Partes Pœnitentiæ quomodo connexa.

nibus. pedibus occulis, & alijs huiusmodi partibus, quarum aliqua si desit, meritò imperfectum videatur, perfectum verò si nulla desideretur: eodem etiam modo Pœnitentia ex hisce tribus partibus ita constituitur, vt quamuis quod ad eius naturam attinet, Contritio & Confessio, quibus homo iustus sit, satis sit: tamen nisi tertia etiã pars, id est, Satisfactio accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit, necesse est. Quare adeò hæ partes inter se connexe sunt, vt contritio confitendi, & satisfaciendi consilium, & propositum inclusum habeat: confessionem contritio, & satisfaciendi voluntas: satisfactionem verò duæ reliquæ antecedant.

Tres pœnitẽtiæ partes ex tribus peccandi modis colligitur. Thom. in 3. p. q. 90. ar. 2. Augus. in li. de vera & falsa pœnit. c. 3. & hab. de pœn. dis. 3. c. peniten.

23 *Quomodo hæ tres Pœnitentiæ partes colligantur.*

HARVM autem trium partium eam rationem afferre possumus, quòd animo, verbis, & re ipsa peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit, vt nos ipsos Ecclesiæ clauibus subijcientes, quibus rebus Dei sanctissimum numen à nobis violatum esset, ijsdem etiam eius iram placare, & peccatorum veniam ab eo impetrare conaremur.

Sed

SED idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim Pœnitentia est veluti quædam delictorũ compensatio, ab eius voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatũ commissum est, constituta. Quare & voluntas compensandi requiritur, in quo maximè Contritio versatur, & Pœnitens sacerdotis iudicio, qui Dei personã gerit, se subiiciat necesse est: vt pro scelerum magnitudine pęnam constituere in eum posit, ex quo, tum Confesionis, tum Satisfactionis ratio, & necesitas perspicitur.

tia est quædam.

De contritione prima pęnitentiæ parte. Conc. Tri. ses. 14. de pœn. c. 4. & can. 5. ses. 6. cap. 6. &. 14. Vide August. ser. 7 de tempo. & in li. 50. ho. hom. 50. c. 3 & habet. de conse. dist. 4. ca. omnis qui iam. Fulgent. de remiss. pec. car. cap. 12. Chrysos. de cõpunc. cordis. li. 1. & 2.

24 *Quid in hac materia proprie sit Contritio.*

QVONIAM verò harum partium vim, & naturam tradere fidelibus oportet: prius incipiendum est à Contritione, eaque diligenter explicanda. neque enim ad vllum temporis punctum, cùm ad memoriã præterita peccata redeunt, vel cùm aliquid offendimus, Contritione animus debet vacare. Hanc Patres in Concilio Tridentino ita definiunt: Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de catero. Et paulò post de Cõtritionis motu subiicitur. Ita demũ pręparat ad remissionẽ peccatorum,

Quid sit contritio.

Conc. Trid. ibid. & Florent.

torum, si cùm fiducia diuinæ misericordiæ & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentū requiruntur Ex hac itaque definitione intelligent fideles, contritionis vim in eo tantùm positam non esse, vt quis peccare desinat, aut propositum ei sit, nouū vitæ genus instituere, aut ipsum iā instituat, sed in primis malè actæ vitæ odiū, & expiationem suscipiendam esse. Id verò maximè confirmant illi sanctorū Patrum clamores, quos in sacris litteris frequenter profusos esse legimus: Laboraui, inquit Dauid, in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum. Et, Exaudiut Dominus vocem fletus mei. & rursus alius: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Quas certè, & alias huiusmodi voces vehemens quoddam anteactæ vitæ odiū, & peccatorum detestatio expressit.

Contrariæ opinionis refutatio, sumpta ex auctoritate Cōcilij & Scripturis. Conc. Trid. ibidē. & sess 6. c. 6. &. 14.

Psal. 6. 7. Vide idem Psal. 50. 6. Ezec. 18. 31. Psal. 6. 10. Isa. 38. 15. Vide. ca. Et venit. de pęnit. dist. 1. & cap. totam. de pęn. dist. 5. ex Hiero. ad Rusticū.

25 *Cur contritio dolor à Patribus Concilij nominata sit.*

QVOD autem contritio dolore definita est monendi sunt fideles, ne arbitrentur eum dolorē corporis sensu percipi. Cōtritio enim est voluntatis actio: Et S. Augustinus

Vera contritio non corporis sensu sed dolore animi est metienda.

ſtinus teſtatur, dolorem pœnitentiæ comitē eſſe, non Pœnitentiā. Verùm peccati deteſtationem, & odiū, doloris vocabulo Patres ſignificarunt, tū quia ſacræ litteræ ita vtuntur, inquit enim Dauid: Quamdiu ponā conſilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor in inferiori animæ parte, quæ vim concupiſcendi habet, ex ipſa contritione oritur, vt non incōmodè Contritio dolore definita fuerit, quòd dolorem efficiat, ad eumque declarādū pœnitentes veſtem etiam mutare ſoliti ſint: de quo Dominus apud ſanctū Mattheum inquit: Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro, & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ facte ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent.

August. li. 50 hom. homi 50. cap. 1.

Pſal. 12. 2.

Cur pœnitētes ſoliti ſint veſtes mutare.

Matt. 11. 21. Luc. 10. 3. Gen. 37. 34. & 3. Reg. 21 27. & 4. Regum 6. 20. Iudith. 4. 9. Ioan. 3. 8.

26 *Quare peccati deteſtatio uulgo à Theologis Contritio appelletur.*

RECTE autem Contritionis nomē peccati deteſtationi, de qua loquimur, ad ſignificandam vim doloris impoſitum eſt, ducta ſimilitudine à rebus corporeis, quæ minutatim ſaxo, aut duriore aliqua materia confringuntur: vt eo vocabulo declararetur, corda noſtra, quæ ſuperbia obduruerunt,

Vide Tho. in. 4. diſt. 17 q. 1. ar. 2. q. 1. & in ſupplem. q. 1. art. 1.

ruerunt, Pœnitentiæ vi contūdi, atque conteri. Quare nullus alius dolor, vel ex parentum, & filiorum obitu, vel cuiuſuis alterius calamitatis cauſa ſuſceptus, hoc nomine appellatur: ſed illius tantùm doloris proprium eſt nomen, quo ex amiſſa Dei gratia, atque innocentia afficimur.

Dolor aliũde prouenien non dicitur contritio.

27 *Quibus præterea uocabulis eadem peccati deteſtatio declarari ſoleat.*

Eadé peccati deteſtatio alias cordis contritio dicitur.

VERVM aliis quoque vocabulis eadem res declarari ſolet. Nam & contritio cordis dicitur: quia cordis nomen frequenter ſacræ litteræ pro voluntate vſurpant, vt enim à corde motionum corporis principium ſumitur: ita voluntas reliquas omnes animæ vires moderatur ac regit. Vocatur etiam à ſanctis Patribus cordis compūctio, qui libros de contritione conſcriptos De cópunctione cordis inſcribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida vlcera ſecantur, vt incluſum virus poſsit erumpere: ita corda, quaſi ſcalpello contritionis adhibito inciduntur, vt peccati mortiferum virus queant eiicere. quare & ſciſsio cordis à Ioele Propheta appelata eſt. Conuertimini, inquit, ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & ſcindite corda veſtra.

Gen. 6. 3. & 8. 21.
Iob. 1. 5.
Pſal. 4. 3. & 19. 5.
Matth. 5. 25. & 6. 21. & 15. 8. & 18.
Cordis compunctio.
Chryſ. in li. de compunctione cordis.
Iſid. de ſummo bono. li. 2. c. 12.
Cordis ſciſſio.
Ioel, 2, 12. 13

28 *Cur dolor de peccatis uocabulo Contritionis inclusus, maximus, & uehementissimus esse debent.*

SVMMVM verò & maximum dolorem ex peccatis, quæ commissa sunt suscipiendum esse, ita, vt nullus maior excogitari possit, facile erit hisce rationibus demonstrare, nam cùm perfecta contritio sit caritatis actio, quæ ab eo timore, qui filiorum est, proficiscitur: patet eundem contritionis, & caritatis modum statuendum esse. At quoniam caritas, qua Deum diligimus, perfectissimus est amor, hinc fit, vt contritio vehementissimum animi dolorem coniunctum habeat. vt enim maximè diligendus est Deus: ita quæ nos à Deo alienant, maximè detestari debemus. In qua etiam illud obseruandum est, eodem loquendi genere caritatis, & contritionis magnitudinem in sacris litteris significari. de caritate dictum est, Diliges Dominũ Deũ tuum ex toto corde tuo. Rursus, quod ad contritionem attinet, clamat Dominus per Prophetam: Conuertimini in toto corde vestro.

Thom. vbi sup. art. 3. q. 1. & sequentibus. & in suppli. q. 3. art. 1.
Prima ratio Ex Augu in lib. 14. ciuit. c. 7. 8. & 9.
1. Ioã. 4. 18.
Deut. 6. 5.
Matt. 22. 27.
Marc. 12. 29.
Luc. 10. 27.
Ioel. 2. 12.

Præterea, si vti Deus summum bonum est inter omnia, quæ diliginda sunt, ita etiã peccatum summum est malum inter omnia,

Secunda ratio.

nia, quæ odisse homines debẽt, illud sequitur, vt quam ob causam Deum summè diligendum esse confitemur, ob eandem rursus peccati summum odium nos capiat, necesse sit. Omnibus verò rebus Dei amorem anteponendum esse, ita, vt ne vitæ quidem conseruandæ causa peccare liceat, apertè nos docent illa Domini verba: Qui amat patrem, aut matrem plusquam, me, non est me dignus: &. Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam.

Vitæ conseruandæ causa peccare non licet.
Matt.10.27.
Luc.14.15.
Matt.16.25
Marc.8.35.
Luc.17.33.
Ioá.12.25.

Sed illud etiam animaduertendum est, vt quemadmodum, sancto Bernardo teste, nullum finis & modus caritati præscribitur (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum, est ipsum diligere sine modo) ita peccati detestationi nullus modus definiatur.

Tertia ratio.
S. Bern. circa med. lib. de diligẽdo Deo.

Sit præterea non solùm maxima, sed vehementissima, atque adeò perfecta, omnemque ignauiam, & socordiam excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est: Cùm quæsieris Dominum Deum, inuenies eum, si tamen toto corde quæsieris, tota tribulatione animæ tuæ, & apud Hieremiam: Quæretis me, & inuenietis, cum quæsieritis me in toto corde vestro, & inueniar à vobis, ait Dominus.

Dolor de peccatis non tantum debet esse maximus, sed etiam vehementissimus
Deut.4.29.
Sap 1.1.
Hiere.29.13, 14.

29 *Contritio uota esse non desinit, etiam si sensibilis dolor de peccatis non fuerit absolutus.*

Quamquā si id minus consequi nobis liceat, vt perfecta sit, vera tamen, & efficax cōtritio esse potest, sæpe enim vsu venit, vt, quæ sensibus subiecta sunt, magis quàm spiritualia nos afficiant. Quare nonnulli interdum maiorem ex filiorum obitu, quàm ex peccati turpitudine, doloris sensum capiūt. Idem etiam iudicium faciendum est, si lacrymæ doloris acerbitatem non consequantur: quæ tamen in Pœnitentia summoperè optandæ & commendandæ sunt. præclara est enim ea de re sancti Augustini sententia: Non sunt, inquit, in te Christianæ pietatis viscera, si luges corpus, à quo recessit anima, animam verò à qua recessit Deus, non luges. Atq; huc spectant illa Saluatoris nostri verba, quæ supra allata sunt, Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone factę essent virtutes, quę facta sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiā egissent. Tametsi ad eam rē comprobādā satis esse debent clarissima, Niniuitarū, Dauidis, peccatricis, Apostolorū principis exempla: Qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, pec-

Vera & vtilis contritio etiā esse potest si nō tantum dolorē sentiamus de peccatis quam de rebus externis, obstāte scilicet naturæ imbecillitate.

Sef. 14. Cōc. Trid. de pœnit. c. 4.

Cōtritio lacrymis testāda.

S. Augus. sermo. 41. de sanctis.

Matt. 11. 21.
Luc. 10. 3.
Ioā. 3. 5. 6. 7.
Matt. 12. 41.
Luc. 11. 32.
2. Re. 12. 13.
Psal. 50.
Luc. 7. 37. 38
Matt. 26. 75.
Thom. in suppl. q. 2. art. 6.

catorum veniam impetrarunt.

30 *Peccata capitalia singulatim in Contritione detestanda sunt.*

Isa. 38. 15.

Ezec. 18. 31.

Lib. de vera & falsa pœnit. cap. 14. & habet. de pœn, dist. 5. c. cõsideret.

MAXIME autem hortandi, & monendi sunt fideles, vt ad singula mortalia crimina, proprium contritionis dolorem adhibere studeant: ita enim Ezechias contritionem describit, cùm ait: Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animę meæ. Etenim recogitare omnes annos, est sigillatim peccata excutere, vt ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legimus: Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, vita viuet. Atque in hanc sententiam, sanctus Augustinus inquit: Consideret peccator qualitatem criminis in loco, in tempore, in varietate, in persona.

31 *Sufficit uniuersè quandoque peccata sua detestari.*

Non desperandum est de Dei bonitate, etiam si absolutam peccatorum contritionẽ non sentiamus.

NEQVE tamen in hac re desperent fideles de summa Dei bonitate, & clementia: is enim, cùm nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendã nobis veniam interponit, sed peccatorem paterna caritate complectitur, simul atque ille se collegerit, & vniuersè peccata sua detestatus, quæ deinde alio tempore, si facultas,

cultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se conuerterit. ita enim nos per Prophetam iubet sperare, cum inquit: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Ezec. 33. 12.

32 *Quæ ad ueram contritionem sint comprimis necessaria.*

EX his igitur colligi poterunt, quæ ad veram contritionem maximè sunt necessaria, de quibus fidelē populū accuratè oportebit docere, vt quisque intelligat, qua ratione comparare eam possit, regulamque habeat, qua diiudicet, quantū absit ab eius virtutis perfectione Primum enim necesse est peccata omnia, quæ admisimus, odisse, & dolere, ne, si quædam tantùm doleamus, ficta, & simulata, neque salutaris Pœnitentia à nobis suscipiatur. nam vt à sancto Iacobo Apostolo dictum est: Quicumque totam legem seruauerit. offendit autē in vno, factus est omnium reus.

Primum: Thom. cad. art. 23. Ficta est pœnitentia in qua quibusdam de peccatis tantum dolemus.

Iacob. 2. 11.

Alterum est, vt ipsa contritio confitendi, & satisfaciendi voluntatem coniunctam habeat, de quibus postea suo loco agetur. Tertium est vt pœnitens vitæ emendandæ certam, & stabilem cogitationem susci-

Secundum: Cōc. Tridē. sess. 14. c. 4. Tertium.

ſuſcipiat. hoc verò Propheta apertè his verbis nos docuit: Si impius egerit pœnitentiā ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudiciū, & iuſtitiā, vita viuet, & non morietur: omnium iniquitatū eius, quas operatus eſt nō recordabor. & paulò poſt: Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam operatus eſt, & fecerit iudicium, & iuſtitiā ipſe animam ſuam viuificabit. & paucis interiectis: Cōuertimini, inquit, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinā iniquitas: proiicite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Idem etiam Chriſtus Dominus mulieri, quæ in adulterio deprehenſa eſt, preſcripſit: Vade, inquit, & iam amplius noli peccare. Item Paralytico illi, quem ad probaticam piſcinam curauerat, Ecce, ait, ſanus factus es, iam noli peccare.

Ezec.18.91.22.

Ibid.27.

Ibid. 30.

Ioan.8.11.

Ioan.5.14.

33 *Dolorem præteritæ culpæ, & cauendæ in poſterum propoſitum contritioni neceſſarium eſſe oſtenditur.*

SED natura quoque ipſa, & ratio oſtendunt, duo illa ad Contritionem in primis eſſe

esse necessaria, dolorem scilicet peccati ad missi, & propositum, cautionē inque, ne quid huiusmodi in posterum committatur. Nam qui amico reconciliari velit, quē iniuria aliqua affecerit, & doleat oportet, quòd in eum iniuriosus, & contumeliosus fuerit, & diligenter reliquo tempore prouideat, ne qua in re amicitiam læsisse videatur, quæ duo obedientiam adiunctam habeant, necesse est: hominem enim legi siue naturali, & diuinæ, siue humanæ, quibus est, parere conuenit. Quare, si quid pœnitens alteri per vim, aut per fraudem abstulit, restituat oportet: itemque alicuius, aut commodi, aut officij compensatione illi satisfaciat, cuius dignitatem, aut vitam, dicto, facto ve violauit. tritum enim est omnium sermone, quod apud sanctum Augustinum legimus, Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

S. August. epist. 54. ad Maced. & habe. 14. q. 6. ca. 1. & de vsuris, cap. eum tu. & in. 6. de regu. iur. cap. peccatū. 1.

34 *Indulgendum est alijs, si nobis uolumus indulgeri.*

Neque verò inter cætera, quæ ad contritionem maximè pertinent, minus diligenter, & necessariò curandum est, vt, quidquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur ita enim

Quartum.

Dominus

Matt.6.14. &,18.33. Marc.11.25 Eccl.28.4.

Dominus, & Saluator noſter monet, atq; denunciat: Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter cæleſtis delicta veſtra: ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Hęc ſunt, quę fidelibus in contritione abſeruanda ſunt: cætera, quæ ad hanc rem à Paſtoribus colligi facilé pŏterunt, efficient quidem, vt in ſuo genere Contritio ſit magis perfecta, & abſoluta, verùm adeò neceſſaria exiſtimanda non ſunt, vt ſine his veræ ſalutaris pęnitentiæ ratio conſtate non poſsit.

35 *Quæ ſit propria Contritionis uis, & utilitas.*

Prima vtilitas eſt quod ſit certiſsima peccatorum medicina.

Prou. 15. 8. Iſ.27.15. &.58.3.4. &.61.8.

Sed quoniam non ſatis eſſe Paſtoribus debet ſi doceant, quæ ad ſalutem videntur pertinere, niſi etiam omni cura, & induſtria laboient, vt fideles ad eam ipſam rationem, quæ illis præſcripta eſt, vitam, actionesque ſuas dirigant, vehementer proderit, Contritionis vim, & vtilitatem ſæpius proponere. Nam, cùm pleraque alia pietatis ſtudia, veluti beneficentia in pauperes, ieiunia, preces, & alia idgenus ſancta & honeſta opera, hominum culpa à quibus proficiſcuntur à Deo interdum repudientur, ipſa certè Contritio nunquam

illi grata, & accepta esse non potest nam inquit Propheta: Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Psal. 50. 19.

Quin etiam statim, vt eam mentibus nostris concepimus peccatorum remissionem nobis à Deo tribui alio loco eiusdem Prophetæ verba illa declarant: Dixi, Confitebor aduersum me in iustitiā meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Atque eius rei figuram in decem leprosis animaduertimus, qui à Saluatore nostro ad Sacerdotes missi, antequam ad illos peruenirent, à lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, veræ contritionis, de qua supra dictum est, eam vim esse, vt illius beneficio omnium delictorum veniam statim à Domino impetremus.

Altera vtilitas est, quod sit facilis, expedita, & mox sanans ægrotanti animæ medicina.
Psal. 31. 5.
Luc. 17. 14.
Cōcil. Trid. sess. 14. c. 4.

36 *Qua ratione ad perfectionem Contritionis ueniatur.*

PLVRIMVM etiam valebit ad fidelium mentes excitandas, si Pastores rationem aliquam tradiderint, qua se quisque ad Contritionem exercere possit. Monere autē oportet, vt omnes conscientiam suā frequenter excutientes, videant, num, quæ à Deo, siue ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, seruauerint, quòd si quis

Primum requiritur peccati agnitiò
Chrys. ho. 2. in Psal. 50.

alicuius

Secundo sui ipsius accusatio.

Tertio confitendi ac se emendandi propositum.

Quarto diuini auxilij petitio.

Quinto vehementissima peccatorũ detestatio

Psal. 50. 7.

Eccl. 12. 7.

Sap. 14. 9. & sæpe alias.

alicuius sceleris reum se esse cognouerit, statim se ipsum accuset, supplexque à Domino veniam exposcat, & spatium tum confitendi, tum satisfaciendi sibi dari postulet, in primisque diuinæ gratiæ presidio adiuuari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admisisse vehementer pœnitet. Curandum erit præterea Pastoribus, vt in peccatum summũ fidelium odium concitetur, tum quia summa est illius fœditas, & turpitudo, tum quia grauissima damna, & calamitates nobis affert. nam Dei beneuolentiam, à quo maxima bona accepimus, longeque maiora expectare, & consequi licebit à nobis alienat, & summorum dolorum cruciatibus perpetuo afficiendos sempiternę morti addicit. Hactenus de Contritione: nunc ad Confessionem, quæ est altera Pœnitentiæ pars veniamus.

De confessione sacramẽti pœnitẽtiæ altera parte.

Cõfessionis quanta sit præstantia, primum colligitur ex eius necessitate ad salutem consequendam.

37 *Quæ sit Confessionis præstantia, quamque fuerit ad Christianam salutem necessaria eius institutio.*

Quantùm vero curæ, & diligentiæ in ea explicanda Pastores ponere debeant, ex eo facile intelligent, quod omnibus fere pijs persuasum est, quicquid hoc tempore sanctitatis, pietatis, & religionis in Eccle-

sia,

sia, summo Dei beneficio, conseruatum est, id magna ex parte Confessioni tribuẽdum esse: vt nulli mirandum sit, humani generis hostem, cùm fidem Catholicam funditus euertere cogitat, per ministros impietatis suæ, & satellites, hanc veluti Christianæ virtutis arcem totis viribus oppugnare conatum esse. Primùm itaque docendum est, Confessionis institutionem nobis summoperè vtilem, atque adeò necessariam fuisse. Vt enim hoc concedamus Contritione peccata deleri, quis ignorat illam adeò vehementem, acrem, incensam esse oportere, vt doloris acerbitas cum scelerum magnitudine æquari, conferriq; posßit? at quoniam pauci admodum ad hunc gradũ peruenirent, fiebat etiam, vt à paucißimis hac via peccatorum venia speranda esset. quare necesse fuit, vt clementißimus Dominus faciliori ratione communi hominum saluti consuleret: quod quidem admirabili consilio effecit, cùm claues regni cœlestis Ecclesiæ tradidit.

De necessitate Confessionis paulò post.

Tridẽ. Syn. seß. 14. de pœn. cap. 4.

Quæ contritio citra confesionem peccata deleat.

Vi confessionis salutis consequẽdæ ratio efficitur faciliter.

Mat. 16. 19. & 18. 18. & Ioã. 20. 23 & 21. 15.

Amb. in ser. 1. de Quadrages. & Fab. de pœnit. dist. 1. c. ecce nunc.

38 *Confessio Contritionem perficit.*

ETENIM ex fidei Catholicæ doctrina omnibus credendum, & constanter affirmandum est: si quis ita animo affectus sit

Aug. libr. 2. de adul. con. c. 9. Chrys. li. de sacerdot.

Florentinũ Conc. in decreto Eugenij. 4.

vt peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare instituat: etsi eiusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit, ei tamen cum peccata sacerdoti ritè confessus fuerit, vi clauium scelera omnia remitti, ac condonari: vt meritò à sanctissimis viris Patribus nostris celebratum sit Ecclesiæ clauibus aditum in cœlum aperiri. De quo nemini dubitandum est, cùm à Concilio Florentino decretum legamus, Pœnitentiæ effectum esse absolutionem à peccatis.

Secundo cõfessionis excellentia inde colligitur quod sit certissimum ad mores emendandos instrumẽtũ.

De pœniten. dist. 6. cap. Sacerdos. & de pœnit. & remiss. c. omnis vtriusque.

Verùm ex eo præterea licet cognoscere, quantam afferat Confessio vtilitatem, quòd ijs, quorum est corrupta vitæ consuetudo, nihil tam prodesse ad mores emendandos experimur, quàm si interdum occultas animi sui cogitationes, facta, dictaq; omnia prudenti, & fideli amico patefaciat, qui eos opera, & consilio iuuare possit. Quare ad eandem rationem maximè salutare existimandum est ijs, qui scelerum cõscientia agitantur, vt Sacerdoti, tanquam Christi Domini vicario, cui perpetui silentij seuerissima lex proposita est, animæ suæ morbos, & vulnera aperiant, statim enim parata sibi medicamenta inuenient, quæ non solùm præsentis ægritudinis sanandæ,

nandæ, verùm ita præparandæ animæ cæleſtem quandam vim habeant, vt deinceps facilè futurum non ſit, in eiuſdem morbi, & vitij genus recidere.

Neque verò illa Confeſsionis vtilitas prætermittenda, quæ ad vitæ ſocietatem & coniunctionem magnoperè pertinet. conſtat enim ſi Sacramentalem confeſsionem è Chriſtiana diſciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis ſceleribus futura eſſe, quæ poſtea & alia etiam multò grauiora homines, peccati conſuetudine deprauati, palàm committerem non verebuntur. Etenim confitendi verecundia delinquendi cupiditati, & licentiæ tanquam frænos iniicit, & improbitatem coercet. Sed iam Confeſsionis vtilitate expoſitaquæ ſit eius natura, & vis Paſtoribus tradendum erit.

Tertio, hinc in elligimus cōfeſsionis vtilitatem, quod vita humanę ſocietatem publicamq́; honeſtatem cō ſeruat.

Quid ſit confeſsio, vide Th. in ſup. q.7. art. 1. & in. 4. diſt. 17. q.3. ar. 1. q. 1.

39 *Confeſsionis Sacramentalis deſcriptio, & natura.*

EAM igitur definiunt eſſe, peccatorū accuſationem, (quæ ad Sacramenti genus pertinet) eò ſuſceptam, vt virtute clauium veniam impetremus. Rectè autem accuſatio dicitur, quòd peccata ita commemoranda non ſunt, quaſi ſcelera noſtra oſtentemus, vt ij faciunt, qui lætantur cùm malè fecerint,

Peccata accuſatorio animo in confeſsione ſūt enumerāda. Prouer. 2. 14

f, Chryſ. ho. 20. in Gen.

Quę ſit cauſa enumerationis peccatorum.

Iudiciũ confeſsionis eſt diſsimile forentibus iudicijs.

fecerit: nec omnino ita enarranda, quaſi rē aliquã geſtam otioſis auditoribus delectandi cauſa exponamus. verũ accuſatorio animo ita enumeranda ſunt, vt ea etiã in nobis vindicare cupiamus. Veniæ autē impetrandæ cauſa peccata confitemur: quoniã hoc iudicium longè diſsimile eſt, forenſibus capitalium rerum quæſtionibus, in quibus confeſsioni pœna & ſupplicium, non culpæ liberatio, & errati venia conſtituta eſt. In eandem ferè ſententiam, quamuis aliis verbis, ſanctiſsimi Patres videntur Confeſsionem definiſſe: veluti cùm ſanctus Auguſtinus inquit, Confeſsio eſt, per quam morbus latens, ſpe veniæ aperitur. & ſanctus Gregorius: Confeſsio eſt peccatorum deteſtatio. quarũ vtraque, quod in ſuperiori definitione cõtinetur, facilè ad eã referri poteſt.

Aug. ſerm. 8. de verbis Dni. in libr. de vera & falſa Pœnit. c 10. Greg. hom. 40 in Euan. & lib. 10 mor. c. 15

40 *Qua ex cauſa, & quando inſtituta ſit à Chriſto Confeſsio.*

Dei bonitas cauſa eſt inſtitutæ à Chriſto Cõfeſsionis.

Conc. Trid. ſeſſ. 14. de Pœn. c. 5. & c. 6.

Marc. 7. 37.

SED iam quod omnium maximè ſciendum eſt, docebunt Parochi, ac ſine vlla dubitatione fidelibus tradent hoc Sacramentum à Chriſto Domino, qui benè omnia, & vnius ſalutis noſtræ cauſa fecit, ob eius ſummam bonitatem & miſericordiam

diã institutũ esse. Apostolis enim post Resurrectionẽ in vnum locum congregatis, in sufflauit, dicens: Accipite Spritum sanctũ, quorũ remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Ioan. 20. 22. 25. Aug. in lib. 50. hom. ho. 49. hab. de Pœn. dist. 1. ca. Aug. Orig. hom. 1. in Psal. 37. &. 2. in Leuit. Chry. li. 3. de sacer.

41 *Ex quibus aliis Scripturæ locis Confessionem à Christo institutam esse colligatur.*

ATQVE idem significare visus est Dominus, cùm Apostolis id negotij dedit, vt Lazarum à mortuis excitatum, à vinculis soluerent, quibus constrictus erat, Nam sanctus Augustinus eum locum ita explanat. Ipsi, inquit, sacerdotes plus iã possunt proficere, plus confitẽtibus parcere, quibus enim crimen remittunt, Dominus remittit, (scilicet per ipsos Apostolos) Lazarum quem de monumento iam suscitauerat, obtulit discipulis soluendum, ostendens potestatem soluendi esse concessam sacerdotibus, Quò etiam pertinet, quod iis, qui à lepra in itinere curati sunt, præceperat, vt sacerdotibus se ostenderent, illorumque iudicium subirent. Ioan. 11. 44. S. August. li. de vera. & fal. pœnit. c. 19. & ser. 8. de ver. Dñi. Vide itẽ in Ioan. tract. 49. & in Ps. 101. conc. 2. & vide Aug. in libr. de vi sit. infir. c. 4. Luc. 17. 14. 15.

Locũ hunc ex ipso originali emendauimus.

Nam cum antea sensu imperfecto legeretur, quibus crimen remittunt Dominus. nos addidimus, enim, &. remittit. sicque sensus perfectus est.

Sacerdotes esse peccatorũ iudices docent. D. Augus. li. 20 de ciuit. c. 9. Hier. ep. 1. ad Helied. Chrys. li. 3. de sacer. & homil. 5. de verbis Isa. Greg. hom. 26. in Euãg. Ambr. lib. 2. de Cain. c. 4. & habet de pœn. dist. 1. ca. verbum Dei. Conc. Trid. de pœnitẽ. ses. 14. c. 5. can. 7.

42 *Quomodo ex uerbis Domini necessario Confessio sacerdoti facienda colligatur.*

CVM igitur Dominus potestatem retinendi, & remittendi peccata, sacerdotibus tribuerit, perspicuum est, ipsos etiam eius de re iudices constitutos fuisse. At, quoniam, vt sancta Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re verum iudicium fieri, atque in repetendis criminũ pœnis, iustitiæ modus teneri non potest, nisi planè cognita, & perspecta causa fuerit: ex eo sequitur: vt Pœnitentiam Confessione sigillatim peccata omnia sacerdotibus patefacienda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ à sancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuò à Catholica Ecclesia tradita sunt. Si enim sanctissimos Patres attentè legimus, nusquam non apertissima testimonia occurrent, quibus confirmetur, hoc Sacramentum à Christo Domino institutum esse, & confessionis Sacramentalis legem, quam illi Exomologesin

Cur in Confessione omnia peccata sunt patefacienda.

De Examologesi scripserunt præter iam citatos, Tertul. in libr. de pœn. Cypr. de lapsis. & in epist. ad anton. & 55. ad Cornelium Basil. quæst. 288. in reg. breui. & 229. & epist. 3. ad Amphil. Leo Papa, epist. 85. ad Theodo & habetur de pœn. dist. 1. cap. multiplex. & epist. 78. ad Episc Campaniæ. habetur ead. cap. sufficit. Et ante hos omnes Clem Rom. in epist. 1. ad Iacobum fratrem. Confessio veteris legis figuris est adumbrata.

& Exa-

& Exagoreusin Græco vocabulo appellant, tanquam Euangelicam accipiendam esse. Quòd si etiam veteris testamenti figuras exquirimus, sine dubio ad peccatorum confessionem videntur pertinere, varia illa sacrificiorum genera, quæ ad expianda varij generis peccata à sacerdotibus fiebat.

Sacrificia pro peccato figura fuerunt nostræ confessionis quæ habentur Leuit. 4. per totum. 5. 6.7. 8. 9. 12. 15. & 16. & Num. 5.6.7. 8.9. 12. 14. 15. & pluribus alijs in locis.

63 *Quo fructu ad sacramentalem Confessionem Ecclesia certas quasdam cæremonias adiunxerit.*

SED quemadmodum Confessionem à Domino Saluatore institutam esse fideles docendi sunt, ita etiam munere eos oportet, quosdam ritus, & solemnes cæremonias Ecclesiæ auctoritate additas esse, quæ etsi ad Sacramenti rationem non spectant, eius tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos pietate accensos, ad Dei gratiam faciliùs consequendam præparant. Cũ enim aperto capite ad pedes sacerdotis abiecti, demisso in terram vultu, supplices manus tendentes, aliaque huiusmodi Christianæ humilitatis signa dantes, quæ ad Sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur, ex his perspicuè intelligimus, cum in Sacramento cœlestem vim agnoscendam,

Cærimoniarum concessionis vtilitas. Vide Hiero. epist. 30. in epito. Fabriciæ, & alios quos sup. sect. 18. citauimus.

dam, tum à nobis diuinam misericordiam summo studio requirandam, atque efflagitandam esse.

44 *Salutem citra Confessionem recuperare non possunt, qui peccatis sunt obnoxij capitalibus.*

Necessitas salutis recuperandæ per confessioné. Hæc etiã attigit. sess. 32. Trid. Syn. de pœn. c. 5. & can. 7.

Potestas absoluendi cur claui compararetur.

Matt. 16. 19.

Aug. li. 50. hom. ho. 49.

IAM verò, nemo existimet Confessionem à Domino quidem institutam, sed ita tamen, vt eius vsum necessarium esse non edixerit. Etenim sic statuant fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, Confessionis Sacramento ad spiritualem vitam reuocandum esse, quod quidem pulcherrima translatione à Domino apertè significatum videmus, cùm huius Sacramenti administrandi potestatem, clauem regni cœlorum appellauit. Vt enim locum aliquem munitum, & sublimem, ingredi nemo potest, sine eius opera, cui claues commissæ sunt: sic intelligimus neminem in cœlum admitti, nisi fores à sacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur: aliter enim nullus planè clauium vsus in Ecclesia esse videbitur: ac frustra is, cui clauium potestas data est, quempiam cœli aditu prohibebit, si tamen alia via introitus parere queat. Hoc verò præclarè à sancto Augustino cognitum

tum est, cùm inquit: nemo sibi dicat, occultè ago apud Dominum Pœnitentiam: nouit Deus, qui mihi ignoscat, quid in corde ago: ergo sine causa dictum. Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cœlo? ergo sine causa claues datæ sunt Ecclesiæ Dei? Atque in eandem sententiam sanctus Ambrosius in libro de pœnitentia scriptum reliquit, cũ Nouatianorum hæresim conuelleret, qui soli Domino potestatem remittendi peccata reseruandam asserebant: Ec quis Deum, inquit, magis veneratur, qui mãdatis illius obtemperat, an qui resistit? Deus nos iussit eius ministris obtemperare: quibus cùm pareamus, honorem soli Deo deferimus.

& habet, de pœn. dist. 1. cap. agite. Itẽ in 4. sent. dist. 17. litt. a.

Matt. 18. 18.

S. Ambr. li 1. de pœniten. cap. 2.

Nouotianorum hæresis

45 *Quo ætatis, & anni tempore conficiendum sit.*

SED cùm minimè dubitari posit, Cõfessionis legem ab ipso Domino latam, & constitutam esse, sequitur vt videndum sit, quinam, quo etatis, & anni tempore, ei parere debeant. Primùm itaque ex Concilij Lateranensis canone, cuius initium est: Omnis vtriusque sexus, perspicitur, neminem Confessionis lege adstrictum esse ante eam ætatem, qua rationis vsum habere potest. neque tamen ea ætas certo aliquo

Trid. Syn. de pœn. ca. 58. & can. 8. Late. Conc. cap. 21. & habet. lib. 5. decretal. de pœnit. & remisi. c. omnis vtriusq; sexus.

annorum numero definita eſt: ſed illud vniuerſè ſtatuendum viuetur, ab eo tempore confeſsionem puero indictam eſſe, cùm inter bonum, & malum diſcernendi vim habet, in eiusque mentẽ dolus cadere poteſt. nam cùm ad id vitæ tempus quiſque peruenerit, in quo de ſalute ęterna deliberandum eſt, tum primùm ſacerdoti peccata confiteri debet, cùm aliter ſalutẽ ſperare nemini liceat, qui ſcelerũ conſcientia premitur. Quo verò potiſsimũ tẽpore cõfiteri oporteat, eo Canone, de quo antea diximus, ſancta Eccleſia decreuit, iubet enim ſemel ſaltẽ quotanis fideles omnes peccata ſua cõfiteri.

Quãdo pueri confiteri debeant.

46 *Quoties Chriſtiani hoc beneficio uti debeant.*

VERVM, ſi quid ſalutis noſtræ ratio poſtulet conſideremus, profectò quòties, mortis periculum imminet, vel aliquam rem tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non conueniat, veluti cùm Sacramenta adminiſtramus, aut præcipimus, toties Confeſsio prætermittenda non eſt. Atque idem omnino ſeruare oportet, cum veremur, ne nos alicuius culpæ, quam admiſerimus, obliuio capiat. Neque enim peccata confiteri poſſu-

Morituris comprimis neceſſaria eſt cõfeſsio Prudentis eſt viri & pij, ſæpius confiteri. Hoc amplificatur paulo poſt. Confitẽdum eſſe ante Cõfirmationem ſuſcipiẽdam

poſſumus, quæ nō meminimus: neque peccatorum veniam à Domino impatramus, niſi ea Pęnitentiæ Sacramentum per Confeſsionem deleat.

47 *Omnia peccata ſigillatim in confeſsione aperienda.*

SED quoniam multa in Confeſsione obſeruanda ſunt, quorum alia ad Sacramēti naturam pertinent, alia non item neceſſaria ſunt, de his accuratè agēdum erit. neque enim deſunt libelli, & commentarij, ex quibus facilè eſt horum omium explicationē depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in Confeſsione curandum eſſe, vt integra, & abſoluta ſit.* Etenim omnia mortalia peccata ſacerdoti aperire oportet. nam venialia, quæ nos à Dei gratia non diuellunt, & in quæ frequentius labimur, tametſi rectè, atque vtiliter, quod piorum vſus demonſtrat, confitemur, tamen ſine culpa prętermitti, multiſque aliis rationibus expiari poſſunt. At mortifera peccata, vt iam diximus, ſingula enumeranda ſunt, quamuis etiam occultiſsimè lateant, & eius generis

docet ca. vt ieiuni. de cōſecr. diſt. 5. & ante Euchariſtiam, Conc. Trid. ſeſſ. 13. ca. 2. & ante Matrimonium. ſeſſ. 24. c. 1. de reforma. Matri. ſicq; de alis eſſe intelligendum Doctores tradunt.

De conditionibus & circunſtantiis ad Cōfeſsionem requiſitis.

Primo eſſe debet Confeſsio integra & plena.

Tridē. Syn. ſeſſ. 14. de pęn. cap. 5. & can. 7.

Peccata venialia qua ratione dimittantur, vide Auguſtinum in Ench. cap. 71. citatum de pœniten. diſtin. 3. de quotidianis, & in Concil. Tolet. 4. cap. 9.

ſint,

Omnia & singula peccata necessario confitenda docet August. in li. de vera & falsa pœn. ca. 10. cit. de pœn. dist. 1. cap. quem pœni. & cap. 9. de pen. dist. 3. cap. sunt plures. & 14 de Pen. dist. 5. c. considerет.

Greg. hom. 10. super Ezech. & habet. ea. dist. 3. cap. pluit.

S. Ambr. lib. de parad. ca. 14. & hab. de pen. dist. 1. c. non potest.

Hier. sup. illud. cap. 10. Si mordeat serpens. &c.

S. Cyp. ser. 5. de lapsis. circa finem.

sint, quæ duobus tantùm extremis Decalogi capitibus interdicuntur. Sæpè enim euenit, vt ea grauius animam vulnerent, quàm illa quæ apertè, ac palàm peccare homines solent. ita verò à sancta Tridentina Synodo definitũ, atque à Catholica Ecclesia semper traditum est: quemadmodũ sanctorum patrum testimonia declarant. Est enim apud sanctum Ambrosium in hunc modum: Nõ potest quis iustificari à peccato, nisi ante confessus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Ecclesiaste idẽ planè confirmat: inquit enim: Si quem serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio, eum peccati veneno infecerit, si tacuerit, & Pœnitentiã non egerit, nec vulnus suum fratri, vel magistro, voluerit confiteri: Magister, qui linguã habet ad curandũ, ei prodesse non poterit. Præterea sanctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissimè hoc docet, his verbis: Quamuis nullo sacrificij, aut libelli facinore constricti sint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter confiteantur. Denique hæc omnium Ecclesiæ doctorum communis vox est, atque sententia.

Pecca-

48 *Peccatorum circunſtantiæ, dum quis confitetur, ſunt patefaciendæ.*

SED in Confeſsione ſumma illa cura & diligentia adhibenda eſt, quam in rebus grauiſsimis ponere ſolemus, omneque ſtudiũ ita eo conferendum, vt ſanemus animæ vulnera, & peccati radices euellamus. Neque verò ſolum peccata grauia narrando explicare oportet, verùm etiã illa, quæ vnũquodque peccatum circunſtant, & prauitatem valde augent, vel minuunt. Quædam enim circunſtãtiæ adeò graues ſunt, vt peccati mortiferi ratio ex illis tantùm conſtet: quare hæc omnia confiteri ſemper oportet. Si quis enim hominem interemit, explicandum eſt, vtrum ille ſacris initiatus, an profanus fuerit. Itemque, ſi cum muliere concubuit, Matrimonijne lege libera, aut, alterius vxore, aut propinqua, aut alicuius voti ſpõſione Deo conſecrata aperiat, neceſſe eſt. Hæc enim diuerſa peccatorum genera conſtituunt: ita vt primũ quidem, ſimplex fornicatio: alterum adulterium: tertium, inceſtus: quartum ſacrilegium à diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum eſt, verùm ſi quis aureum nummum furetur, leuius omnino peccat,

Circunſtantiæ aggrauãtes aperiendæ ſunt. Tridẽ. Syn. de pœn. ſeſ. 14. cap. 5. Aug. de vera & falſa pœn. ca. 14. & de pœn. diſt. 5. cap. conſideret.

Vide Diuũ Tho. in. 2. 2. q 154. art. 1.

peccat, quàm qui centum, vel ducentos, vel ingentem aliquam auri vim, præsertim verò, qui sacram pecuniam abstulit. Quæ etiã ratio ad locum, & tempus pertinet. quorum exempla notiora sunt ex multorum libris, quàm, vt à nobis commemorentur. Hæc igitur, vt diximus, enumeranda sunt: quæ verò prauitatem rei magnopere non augẽt, sine crimine omitti possent.

Circunstantiæ non grauantes possunt reticeri.

49 *Confessio, in qua sponte aliquid grauius reticetur iteranda est.*

SED Confessionem adeò necessarium est, vt, quod antea diximus, integra sit, & absoluta, vt, si quis dedita opera, alia quidem ex iis, quæ explicari debent, prætermittat, alia verò tantummodo confiteatur; non solum ex ea confessione is nullum commodum consequatur, sed etiam nouo scelere se obstringat: neque eiusmodi peccatorum enumeratio Confessionis nomine, in qua Sacramenti ratio insit, appellanda est: quin potius Pœnitenti Confessionem repetere est necesse, seque ipsum illius peccati reum facere, quod Sacramenti sanctitatem confessionis simulatione violauerit.

Confessio in qua aliquid sponte reticetur, quam sit noxia, & quod sit iteranda. Trid. Syno. sessi. 14. de Pœn. cap. 5. Tho. in 4. dist. 17. q. 3. art. 4. & cap. omnis. de Pœnit. & remiss.

Con-

50 *Confeſsio, in qua per obliuionem, uel in curiam leuem aliquid omiſſum eſt, non iteranda.*

AT verò, ſi alia de cauſa Confeſsioni aliquid defuiſſe videatur. vel quia pœnitēs nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conſcientiæ ſuæ latebras non ita accuratè perquiſierit, cum tamen illud in animo haberet, vt integrè omnia peccata confiteretur, nihil opus ei erit confeſsionem iterare, ſatis autem habebit, ſi quādo peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea ſacerdoti, alio tēpore confiteri. In quo tamen animaduertendum eſt, ne nimis diſſolutè, & remiſsè conſcientiam noſtram ſcrutati ſimus, adeoque negligenter peccata admiſſa memoria repetere ſtuduerimus, vt ea ne recordari quidem voluiſſe, meritò videri poſſimus. id enim ſi factum fuerit, Confeſsionē iterare omnino oportebit.

Reticentia quę ex obliuione, vel modica negligentia naſcitur, non requirit iterationem cōfeſsionis.

Negligentia magna & voluntaria iterationem cōfeſsionis poſtulat.

51 *Nuda, ſimplex, & aperta debet eſſe Cōfeſsio.*

PRÆTEREA curandū eſt, vt Confeſsio nuda, ſimplex, & aperta ſit, non artificioſè compoſita, quod à nonnullis fit, qui potius vitæ ſuæ rationem exponere, quàm peccata confiteri videntur, ea enim confeſsio eſſe debet, quæ nos tales ſacerdoti aperiat, quales nos ipſos nouimus, certaque pro

Tertio, nuda, & remotis ambagibus aperienda ſunt peccata.

pro certis, ac dubia pro dubijs demonstret. Quod si peccata vel non recensentur, vel alieni à re, quam tractamus, sermones inferuntur, perspicuum est Confessionem hac virtute carere.

52 *Prudens & uerecunda debet esse Cōfessio.*

Quarto, considerata sit & verecūda confessio.

Vehementer etiam commendandi sunt qui prudentiam, & verecundiam in explicandis rebus adhibent, neque enim nimis multis verbis agendum est, sed, quæ ad cuiusque peccati naturam, & rationem pertinent, breui oratione, quæ modestiam coniunctam habeat, aperienda sunt.

53 *Confessio per internuntium, aut per litteras fieri non potest.*

Quinto, secreta sit confessio, & extra periculum reuelandi.

Trid. Syn. ses. 14. cap. 5. de pœnit.

ILLVD verò etiam tum confitenti, tum sacerdoti maximè laborandum est, vt eorum sermo in Confessione secretò habeatur. Quare fit, vt nemini omnino, neque per nuncium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil iam occulte agi potest, peccata confiteri liceat.

54 *Expedit homini Christiano sæpius confiteri.*

Vtilitas frequētatæ confessionis.

SED nulla res fidelibus adeò curæ esse debet, quàm, vt frequēti peccatorum confessione

fuſsione animam ſtudeant expiare. Etenim cùm aliquis mortifero ſcelere vrgetur, nihil ei magis ſalutare eſſe poteſt, ob multa, quæ impendent, vitæ pericula, quà ſtatim peccata ſua confiteri: Nam, vt ſibi quiſque diuturnum vitæ ſpacium polliceri queat, turpe profectò eſt, cùm in eluendis corporis, aut veſtium ſordibus tam diligentes ſimus, non eadem ſaltem diligentia curare, ne animæ ſplendor turpiſsimis peccati maculis obſoleſcat.

55 *Quotuplici poteſtate huius Sacramēti miniſter præditus eſſe debeat.*

SED iam de miniſtro huius Sacramenti dicendum eſt. Eum autem ſacerdotem eſſe, qui ordinariam, aut delegatam abſoluendi poteſtatem habeat, ex Eccleſiaſticis ſanctionibus ſatis apparet. habeat enim oportet non ſolùm Ordinis, verùm etiam iuriſdictionis poteſtatem, qui hoc munere fungi debet illuſtre verò huius miniſterij teſtimonium præbent illa Domini verba apud ſanctum Ioannem: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Neque enim omnibus, ſed Apoſtolis tantùm hæc dicta fuiſſe conſtat, quibus in hac functione ſacerdotes

De legitimo & idoneo cōfeſsionis Sacramentalis miniſtro.

Miniſter duplici poteſtate ſit præditus.

Tridē. Syn. ſeſſ. 14. cap. 5. & 6. de Pœn can. 10

Ioan. 20. 23.

Ordinis poteſtas vnde probetur.

Trid Syno. c.2. ses. ead. Iurisdictionis potestas vnde probetur. Vide causa 11. q. 2. vbi ex Calixto. 1 Cō. Nanet. Antioch. Chalced. & alijs hæc probantur. Facit etiá ad hoc ca. Placuit. de pœn. dist. 6. & c. omnis vtriusq; de Pœnit. & remiss.

dotes succedunt: idque etiam maximè consentaneum est. Nam cùm omne gratiæ genus, quæ hoc Sacramento tribuitur, à Christo capite ad membra deriuetur, meritò debent corpori Christi mystico, id est fidelibus illud administrare, qui soli verum eiusdem corpus conficiendi potestatem habēt, cùm præsertim fideles hoc ipso Pœnitentiæ Sacramento, ad sacram Eucharistiam sumendā, apti, idoneique reddantur. Verùm quantam olim religione in antiquissima Ecclesia ius ordinarij sacerdotis conseruatum fuerit, ex veteribus Patrum decretis facilè intelligitur: quibus cautū est, ne quis Episcopus, aut sacerdos in alterius Parochia, aliquid gerere auderet, sine ipsius auctoritate, qui illi præesset, aut nisi magna necessitas cogere videretur. Ita verò ab Apostolo sancitum est, cùm Tito præcepit, vt in singulis ciuitatibus sacerdotes constitueret, qui scilicet doctrinæ, & Sacramentorum cęlesti pabulo fideles alerent, & educarent.

Tit. 1. 5.

Quanta cuiusque sacerdotis in periculo mortis circa absolucionē

56 *Potest quiuis sacerdos quemcunque peccatorem in necessitate absoluere.*

Quamquam si mortis periculum imminet, & proprij sacerdotis facultas non datur, ne hac occasione aliquis pereat, in Ec-

clesia Dei custoditū fuisse, Concilium Tridentinum docet, vt vnicuique sacerdoti liceret nō solum omni peccatorū genere cuiuscunque potestatis sit, illa condonare, sed etiā ab excommunicationis vinculo soluere.

sit potestas. Tridē. Syn. de Pœn. ses. 14. cap. 6. & probatur ex c. si quis suadente, 17. quæst. 4.

57 *Qualis cuique de sua salute sollicito deligendus sit Confessionis minister.*

IAM, præter Ordinis, & iurisdictionis potestatem, quæ prorsus necessaria sunt, opus est in primis, vt huius Sacramenti minister, tum scientia, & eruditione, tum prudentia præditus sit. iudicis enim, & medici simul personam gerit. Ac, quod ad primum attinet, satis constat, non vulgarem scientiam necessariam esse, qua, & peccata inuestigare, & ex varijs peccatorum generibus, quæ grauia, quæ leuia sint, pro cuiusque hominis ordine & genere iudicare possit. Vt autem medicus est, summa quoque prudentia indiget etenim diligenter prouidendum est, vt ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animā sanandam, & in posterum contra morbi vim muniendam, aptiora esse videantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuius maximo studio curandum esse, vt eum sibi sa-

Eruditio & prudētia etiam in Confessario necessaria. Augus. li de vera & falsa pœn. c. 10 & habet. de pœn. dist. 1. c. quem pœnitet & 6. c. qui vu[illegible] Cōfessarius iudicis personam sustinet. Tridē. Syn. sess. 14. de Pœn c. 6. & can 9. Cōfessarius medici personam sustinet.

Basi. in reg. breu. quæ. 217. & Cóc. Lateri. c. 21. & de pœn. & rem. cap. omnis.

cerdotem deligat, quem vitæ integritas, doctrina, prudens iudicium commendet, qui & quantum in eo officio cui præest, ponderis & momenti sit, & quæ cuique sceleri pœna conueniat, & qui vel soluendi, vel ligandi sint, optimè nouerit.

Qualis confessarius deligendus.

58 *Nunquam, quæ inter confitendum sunt audita, uerbo, aut signo patefacere licet.*

Confessarij quanta debeat esse taciturnitas.

SED quoniam nemo est, qui non vehementer cupiat scelera, & turpitudinem suam occultari, monendi sunt fideles, nihil esse quod timeant, ne ea, quæ ipsi Confessione patefecerint, à sacerdote vlli vnquam indicentur, ne ve aliquod ex ea periculi genus sibi vllo tempore creari posʃit. sacræ enim sanctiones grauisʃimè in eos sacerdotes animaduerti voluerunt, qui peccata omnia, quæ aliquis eis confessus fuerit, perpetuo & religioso silentio compressa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranensi magno ita legimus: Caueat, omnino sacerdos, ne verbo, vel signo, vel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorē.

De pœnit. dist. 6. cap. sacerdos, & de pœni. & remis. cap. omnis. ex Cócil. Lateran. c. 21.

59 *Quæ sint præcipue obseruanda sacerdoti alliorum Confessiones excipienti.*

De his quæ ad confessionis [illegible] per

SED iam rerū ordo postulat, cùm de ministro dictum si, vt quædam præcipua

capita

capita explicentur, quæ ad Confeſsionis vſum, & tractationem non parum ſunt accommodata. Magna enim fidelium pars, quibus vulgò nihil longius videri ſolet, quàm vt dies illi, qui Eccleſiaſtica lege Confeſsioni præfiniti ſunt, effluent: tantùm abſunt à Chriſtiana perfectione, vt vix peccatorum ſuorum meminerint, quæ ſacerdoti patefacienda eſſent, nedum cætera diligenter curent, quæ ad diuinam gratiam conciliandam vim habere maximam perſpicuum eſt. Quare, cùm illorum ſaluti omni ſtudio ſuccurtendum ſit, hoc primum ſacerdotes in pœnitente diligenter obſeruabunt, ſi veram peccatorum ſuorum contritionem habet, certumque illi ſit, ac deliberatum in poſterum à peccatis abſtinere. Quòd ſi ita animo affectum eſſe animaduerterint, moneant, & vehementer hortentur vt pro tanto. & tam ſingulari beneficio, maximas Deo gratias agat, ab eoque cæleſtis gratiæ præſidium petere nunquam deſinat, quo munittus, ac teſtus, facilè poterit prauis cupiditatibus reſiſtere ac repugnare.

ſacerdotem circa pœnitentem ſunt obſeruanda.

Quanta multorum circ. confeſsioné negligentia.

Primum videatur an pœnitens vere ſit cõtritus, & propoſitum abſtinendi habeat.

Docendus eſt etiam, vt nullum patiatur eſſe diem quin aliquid de paſsionis Domini noſtri myſteris meditetur, ad eumque

Diſpiciatus an frequenter beneficij paſsionis Chriſti recordetur.

mitandum, & summa caritate amandum ipse se excitet, atque inflammet. hac enim meditatione assequetur, vt ab omnibus Dæmonis tentationibus indies se tutiorem esse sentiat. Neque enim vlla est alia causa, cur tam cito, vel leuiter ab hoste impugnati, animo, & viribus succumbamus, quàm, quòd ex cælestium rerum meditatione diuini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari, atque erigi possit. Sin autē sacerdos intellexerit, eum qui velit confiteri, adeò peccata sua non dolere, vt verè contritus dicendus sit, conetur magno Contritionis desiderio eū afficere, vt deinde huius præclari doni cupiditate incensus, illud à Dei misericordia petere, & efflagitare in animum inducat.

Meditatio quanta vim habeat aduersus tentationes.

Excitandus est Pœnitēs negligētior ad cōtritionem.

60 *Quomodo se gerere debeat Confessarius erga eos, qui sua peccata excusant.*

IN primis autem reprimenda est quorumdam superbia, qui scelera sua, excusatione aliqua, vel defendere, vel minora facere nituntur. Nam, exempli causa, cùm aliquis fateatur, se ita vehementiùs commotum fuisse, statim huius perturbationis causam in alium confert, à quo prius sibi iniuriā factam esse queritur. Monendus itaque est

Monendus est confitens peccata sua vt non excuset.

est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem, vel despicientis, vel planè ignorantis signum esse: tum verò eiusmodi excusationis genus ad augendum potius, quàm ad minuendum peccatum pertinere. Nam qui ita factum suum probare contendit. hoc videtur profiteri, se tunc patientia vsurum esse, cùm à nemine ledetur, quo quidē nihil homine Christiano indignius esse potest. Etenim cùm illius vicē maximè dolere debuerit, qui iniuriam fecit: tamen non peccati prauitate commouetur, sed fratri irascitur, ac, cùm ei præclara occasio oblata fuerit, vt Deū patientia colere, & fratrem mansuetudine sua corrigere posit, salutis materiam ad perniciem suam conuertit.

61 *Quomodo his consulet confessarius, qui peccata sua confiteri erubescunt, uel imparati eum adeunt.*

Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui, stulta quadam verecundia impediti, peccata sua confiteri non audent. Ijs igitur hortando animos addere opportet, monendique sunt, nihil esse, quod vitia sua aperire vereantur, nullique mirum videri debere, si intelligat homines peccare: qui quidem cōmunis est om-

nium morbus, & in humanam imbecillitatem propriè cadit.

Supina confitentium negligentia eſt caſtiganda.

Alij ſunt, qui, vel quòd rarò peccata ſua confiteri ſolent, vel quod nullam curam & cogitationem in perueſtigandis ſuis ſceleribus poſuerunt, nec commiſſa confeſſione expedire, nec vnde eius officij initium ducendum ſit, ſatis ſciunt: quos certè acrius obiurgare opus eſt, atque in primis docere priuſquam ad ſacerdotem aliquis adeat, omni ſtudio curandum eſſe, vt peccatorum ſuorum contritione commoueatur: id verò præſtari nullo modo poſſe, niſi ea reminiſcendo ſigillatim recognoſcere ſtudeat. Quare ſi ſacerdos huiuſmodi homines prorſus imparatos cognouerit, humaniſsimis verbis à ſe dimittet: hortabiturque, vt ad cogitanda peccata aliquod ſpatium ſumant, ac deinde reuertantur. Quòd ſi fortè affirmauerint, ſe in eam rem omne ſtudium, & diligentiam ſuam contuliſſe: quoniam ſacerdoti maximè verendum eſt, ne ſemel dimiſsi, amplius non redeant, audiendi erunt, præſertim, ſi emendandæ vitæ ſtudium aliquod præ ſe ferrant, adducique poſsint, vt negligentiam ſuam accuſent, quam ſe alio tempore diligenti, & accurata meditatione compenſaturos

Pœnitentes imparati sūt remittendi.

turos

turos promittant. In quo tamen magna cautio adhibenda est. si enim, audita Confessione, iudicauerit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in detestandis dolore n poenitenti omninò defuisse, absolui poterit. sin autem verumque in eo desiderari animaduerterit, auctor illi, & suasor erit, vt maiorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, vt blandissimè poterit, tractatum dimittet.

62 *Pudori quorundam quomodo consulendum.*

SED quoniam interdum contingit, vt mulieres alicuius sceleris in priori Confessione oblitæ, interdum ad sacerdotem non audeant redire, quòd vereantur, ne vel in suspicionem magnæ improbitatis populo veniant, vel singularis religionis laudem quærere existimentur: sæpe tum publicè, tum priuatim docendum est, neminem tanta memoria esse, qui omnia sua facta, dicta, & cogitata meminisse queat. Quapropter fideles nulla re deterrendos esse, quo minus ad sacerdotem reuertantur, si in memoriam alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermissum. Hac igitur, atque alia huius generis multa, in Confessio-

ne à ſacerdotibus obſeruāda erunt nunc ad tertiā Pęnitentiæ partem veniendū eſt.

De ſatisfactione tertia Pœnitentiæ parte, eiuſque exequendæ neceſsitate.

63 Quid in genere, quidque in materia Confeſsionis ſignificet Satisfactio.

Quid ſatiſfactio generatim ſumpta ſit doct. ſit definiūt. In 4. diſt. 15. & in tit. de reſt. ſpolia. Quid ſatiſfactio vt ad pœnitētiam pertinet. vide.c. ſatisfactio. de pœnit. diſt. 3. & docto. in illud, & Thomā. in 4. diſtin. 15. q. 1. art. 1. q. 1. & in ſuppl. q. 12. art. 3.

PRIMVM itaque Satisfactionis nomē, & vis exponēda eſt. Hinc enim Catholicæ Eccleſiæ hoſtes amplā occaſionē diſsidij, & diſcordiæ, cum maxima Chriſtiani populi pernicie arripuerunt. Eſt autem Satisfactio rei debitæ integra ſolutio: nā quod ſatis eſt, ei videtur nihil deeſſe. quare cùm de gratiæ recōciliatione loquimur, idem ſatisfacere ſignificat, quod alteri tantùm præſtare, quantùm irato animo ad vlciſcendam iniuriam ſatis eſſe poſsit. atque ita Satisfactio nihil aliud eſt, quàm iniuriæ alteri illatæ compēſatio. Quod autē ad hunc locum pertinet, Satisfactionis nomen diuinarum rerū doctores ad declarandā eam compenſationem vſurparunt, cùm homo pro peccatis commiſsis Deo aliquid perſoluit.

64 Quot ſint gradus eius ſatisfactionis quæ cōpenſationem aliquam peccati includit.

Satisfactionis ſpiritualis varij gradus & multiplex acceptio.

QVO in genere quoniā multi gradus eſſe poſſunt, hinc ſit, vt Satisfactio variè accipiatur. Ac prima quidem, & præſtantiſsima

tissima illa est, qua pro scelerum nostrorum ratione, etiam si Deus summo iure nobiscum velit agere, quicquid à nobis debeatur, cumulatè persolutum est. Hæc verò eiusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propitium & placatum reddidit, eamque vni Christo Domino acceptam ferimus, qui in cruce, pretio pro peccatis nostris soluto, plenissimè Deo satisfecit. Neque enim vlla res creata tanti esse potuit, quæ nos tam graui debito liberaret: atque, vt sanctus Ioannes testatur, ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena, & cumulata est satisfactio, scelerum omnium rationi, quæ in hoc sæculo commissa sunt, parite, æqualiterque respondens: cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimum valent, ac sine eo nulla prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc Dauidis verba videntur spectare: qui postquam secum ipse reputans, illud protulisset, Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? nihil præter hanc satisfactionem, quam calicis nomine expressit, dignum tot, tantisque beneficiis inuenire potuit, quare subiecit:

Primo, Propria & plena satisfactio, Christo est adscribenda.

Vide Tho. in 3. p. q. 48. ar. 2. & cõc. Gen. libr. 4. cap. 55.

1. Ioan. 2. 2.

Vide item Ioan. 1. 29. & 2. Cor. 5. 19. 21. 21. & Eph. 2. 4. 5. & 5. 2. & Heb. 9. 11. 12. 13.

Psal 115. 12.

Calicem

Ibid. 13. Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo.

Secundo accipitur pro ſatisfactione ſacramentali, & canonica, quæ eſt pœna impoſita à ſacerdote cū propoſito vitæ emendandæ perſolutio.

Alterum ſatisfactionis genus, eſt ea, quæ & canonica appellatur, & certo temporis ſpatio definita perficitur. Quare antiquiſsimæ Eccleſiæ vſu receptum eſt, vt cum pœnitentes à pœna ſoluuntur, pœna aliqua eis irrogetur, cuius pœnæ ſolutio, Satisfactio vocari conſueuit.

Tertio, accipitur pro ſatisfactione vltro ſuſcepta.

Eodem vero nomine quodlibet pœnæ genus ſignificatur, quam pro peccatis, non quidem à ſacerdote conſtitutam ſed ſponte noſtra ſuſceptam, atque à nobis ipſis repetitam ſuſtinemus.

Tridē. Syn. ſeſ. 14. de pœn. c. 8. & 9. can. 13.

65 *Quid ſit hæc ſatisfactio, quæ ad Sacramentum pœnitentiæ pertinet.*

De hac ſatisfactione ſcripſerunt Tertul. in libr. de pęn. Cyp. ep. 59. ad Fid. & 10 ad Clerum. Aug. in Enchir. cap. 70 Anſel. lib. 1. cur Deus homo. c. 11.

VERVM hæc ad Pœnitentiam, quæ Sacramentum eſt, minimè pertinet: ſed illa tantùm Sacramenti pars cenſenda eſt, quam diximus ex pręcepto ſacerdotis Deo pro peccatis dependi: hoc adiuncto, vt ſtatutum cum animo, & deliberatū habeamus peccata in poſterum omni ſtudio vitare. Ita enim nonnulli definierunt, Satisfacere, eſt Deo debitum honorem impendere. Quòd autem nemo debitum honorem Deo poſsit tribuere, niſi qui peccata omnino

nino vitare instituat, satis apparet. Et satis facere, est peccatorum causas excidere, & eorum suggestioni aditum non indulgere. In quam sententiam alij senserunt, Satisfactionē esse purgationem, qua eluitur, quicquid sordium propter peccati maculā in anima resedit, atque à pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, absoluimur. Quæ cùm ita sin, facilè erit fidelibus persuadere, quam necessarium sit, vt pœnitentes in hoc satisfactionis studio se exerceant.

Augus. de Eccles. dogma. c. 54. & hab. de pœn. dist. 3. c. satisfactio.

Duo sunt quæ peccatum consequuntur, macula animæ. & Pœna.

Hiere. 2. 11.

66 *Non semper cum remissione pœnæ æternæ, quæ consequitur condonationem culpæ, pœna temporalis remittatur.*

Pœna æterna cū remissione culpę semper remititur temporalis non item.

DOCENDI enim sunt duo esse, quæ peccatum consequuntur, macula & pœna: ac quamuis semper culpa dimissa simul etiā æternæ mortis supplicium, apud inferos constitutum condonetur, tamen nō semper contingit, quemadmodum à Tridentina Synodo declaratum est, vt Dominus peccatorum reliquias, & pœnam, certo tempore definitam, quę peccatis debetur, remittat. Cuius rei perspicua sunt exempla in sacris litteris, Genesis tertio capite, Num. xij. &. xx. & aliis permultis locis:

Tridē. Syn. sess. 14. de pęn. cap. 8. can. 12. & 15. Gen. 4. 17. 18 Num. 12. 10 11. 12. &. 20. 12. 24. Exo. 32. 33. 34. Num. 14. 21 22. 23. Psal. 98. 8.

Sed

Videm item Aug. libr. 2. de peccat. meritis & remiss. cap. 34. & 22. cōtra Faust ca. 67. & in Ioānē. tract 124 Greg. lib. 9. mor. cap. 27 Chryso. 50. hom. 8. ad pop. Ant. 1 Reg. 12. 13. 14. Vide item eius li. c. 24. 12. 19. Psal. 50. 4. 5. 2. Reg. 12. 18. 2. Reg 15. 2. Regū. 18. 14. Exod. 32. 33 Vide item Aug. in Enchir. ca. 70.

Sed illud Dauidis clarissimum, & maximè illustre intuemur, cui, etsi Nathan dixerat: Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris, is tamen grauissimas pœnas vltro subiit, Dei misericordiam his verbis noctes diesque implorans: Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Quibus verbis illud petitum est à Domino, vt non solum crimen, sed pœnam etiam crimini debitam condonaret atque à peccati reliquis purgatum, in pristinum decoris & integritatis statum restitueret, Atque hæc cùm summis precibus peteret, eum tamen Dominus, tum filij ex adulterio suscepti, tum Absalonis, quem vnicè diligebat, defectione, & morte mulctauit, aliisque pœnis & calamitatibus affecit, quas illi antea intentarat. In Exodo etiam, etsi Dominus, Moysis precibus exoratus, populo idololatræ pepercerat, tamen minatus est, se

citatum de pœn. dist. 3. cap. sane capendum. & cap. 56. Hiero. in epit à Pal. ep. 27. Ambr. libr. de pœn. cap. 16. & libr. 2. cap. 5. Vide item Canones Pœnitentiales, qui partim à quibusdam viris peculiariter sunt conscripti, partim in ipso iuris Canonici corpore habentur, qui in prima Syno Mediolanensi iussu Reuerendissimi Cardinalis Borromæi simul collecti extant.

tan-

tanti flagitij graues pœnas repetiturum esse? ipseque Moyses testatus est fore, vt illud Dominus seuerissimè in tertiam, & quartam vsque generationem vlcisceretur. Hæc verò à sanctis Patribus in Ecclesia Catholica semper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissimè comprobatur.

67 *Quare non tantum indulgeat Deus homini per Sacramentum Pœnitentiæ, quantum per Baptismum.*

VERVM, qua de causa factum sit, vt pęna omnis Pęnitentiæ Sacramēto, æquè ac Baptismò non condonetur, præclarè à sancta Tridentina Synodo explicatum est. his verbis: Diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter verò, qui semel à peccati, & Dœmonis seruitute liberati, & eccepto Spiritus sancti dono, scientes templum Dei violare, & Spiritum sanctū contristare non formidauerint.

Pluribus de causis omnis pœna Sacramēto pœnitentiæ, vt in Baptismo non remittitur.

Tridē. Syn. eadem sess. 14. cap. 8.

Prima ratio.

1. Cor. 3. 17.

Eph. 4. 30.

Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque vlla satisfactione peccata dimittantur, vt, occasione accepta, peccata leuiora putantes, veluti iniurij, & contumeliosi Spiritui sancto, in grauiora labamur,

Secunda ratio.

Heb. 10. 29.

thesau-

Rom.2.5. thesaurizantes nobis iram in die iræ, Proculdubio enim magnopere à peccato reuocant, & quasi freno quodam coercent hæ satisfactoria pœnæ, cautiorisque, & vigilantiores in posterum pœnitentes efficiunt.

Accedit, vt tanquā testificationes quædam sin doloris, quem ex commissis peccatis, capimus, qua ratione Ecclesiæ satisfa-
Psal.50.19. tis, quæ nostris sceleribus grauiter offensa
S. August. est. nam, vt sanctus Augustinus ait, Cor cō-
Ench. cap.5. tritum & humiliatum Deus non spernit.
65. & habetur de pœn. Verùm quia plerumque dolor alterius cor-
dist. 1. cap. dis occultus est alteri, neque in aliorum no-
in actione. titiam per verba, vel alia quæcunque signa
& in 4. Senten. dist. 20. procedit, recte ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, tempora Pœnitentiæ constituuntur, vt Ecclesiæ, in qua peccata ipsa remittuntur, satisfaciat.

68 *Quomodo ex pœnis nobis inflictis alij iuuentur.*

Præterea Pœnitentiæ nostræ exempla alios docent, quomodo ipsi vitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cum enim pœnas pro peccatis nobis irrogatas, cæteri homines intuentur, & summam cautionem sibi in omni vita, adhibendam, &

morci

mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissime illud ab Ecclesia obseruatum est, vt cùm ab aliquo publicè flagitium commissum esset, publica etiam Pœnitentia ei indiceretur, vt cæteri timore perterriti, deinceps peccata diligentius vitarent: quod etiam in occultis criminibus, quæ grauiora essent, interdum fieri solitum erat. Sed in publicis, vt diximus, hoc perpetuum fuit, vt, qui ea commiserant, antequam publicam Pœnitentiam suscepissent, non absoluerentur. Interim verò Pastores pro eorum salute Deum rogabant, atque, vt ipsi etiam pœnitentes idem facerent, eos hortari non desinebant. Quo in genere summa fuit sancti Ambrosij cura, & sollicitudo: cuius lacrymis fertur quamplurimos, qui duro animo ad Pœnitentiæ Sacramentum accesserant, ita emollitos esse, vt veræ contritionis dolorem conceperint. Verùm postea tantum de veteris disciplinæ seueritate remissum est, atque ita caritas refrixit, vt iam plerique ex fidelibus, ad peccatorum veniam impetrandam, nullum intimum animi dolorem atque gemmitum cordis necessarium

Publica crimina publicè expiari olim moris fuit. Vide August. li.5. de ciuit. ca. 26. & epis. 54. & in lib. 50. hom. homil. 49. & de vera & fal. pœn. c. 11. Tertul. in libr. de Pœn. & de pudi.

Ambr. lib. 1. de vnica pœn. cap. 10 quod habetur de pœn. dist. 3. cap. reperientur. Cypr. de lapsis.

Conci. Agathen. citatũ in dist. 50. cap. pœn. & cap. in capite, & alia multa ibid & de Pœn. dist. 3. Paulinus in vita Ambrij, sub finem. Quam sit eneruata vetus disciplina.

putent, sed illud satis esse arbitrentur, si spe ciem tantùm dolentis habeant.

Quinta ratio.

69 *Per Pœnitentiam Christo assimilamur.*

DEINDE verò huiusmodi pœnarū perpessione consequimur, vt capitis nostri Iesu Christi, in quò passus est ipse, & tentatus, similitudinem, & imaginem geramus. Nihil enim tam deforme videri potest, vt à sancto Bernardo dictum est, quàm sub spinoso capite delicatum esse membrū. Nam teste Apostolo, cohæredes sumus, si tamen compatimur & quod alio loco scriptum sit. Si commortui sumus, & conuiuemus; si sustinebimus, & conregnabimus.

Hebr. 2. 8. D. Bernar. serm. 5. de omnibus Sāctis. Rom. 8. 17. 2. Tim. 2. 11. 12.

70 *Quomodo post Dei misericordiam in peccato, iustitiæ etiam locus sit.*

DIVVS etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ & plagam: ac turpitudinem quidem ipsam Dei misericordia tolli: verum sanandis peccatorum plagis valde necessariam esse eam curam, quæ in remedio Pœnitentiæ adhibetur. Quemadmodum enim sanato vulnere cicatrices quædam remanent, quæ & ipsæ curandæ sunt, ita in anima, culpa condonata, supersunt peccatorum reliquiæ purgan-

Vide item D. Tho. in 3. p. q. 88. art 4. & 5. D. Bernar. in serm. de cœna Dñi.

Sanie & vulnere peccati curatis remanet cicatrix.

purgandæ. Idem planè Diui. Chrysostomi sententia confirmat, cùm ait: Non satis est sagittam ex corpore extrahi, sed plaga quoque à sagitta inflicta, sananda est: sic etiam in anima post acceptam peccati veniam, pœnitentia curanda est, plaga relicta. Frequentissimè enim à sancto Augustino docemur duo hæc in pœnitentia animaduertenda esse, Dei misericordiam, & iustitiam: misericordiam qua peccata, & pęnas æternas illi debitas condonat: iustitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit.

D.Chryso. hom.80.ad pop.antio.

S August. in Psal.50.ad vers.Ecce enim veritatem.

71 *Per Penitentiam pœnas a Deo nobis præparatas effugimus.*

Postremo, Pœnitentiæ pœna à nobis suscepta, Dei animaduersionem, suppliciaque in nos constituta anteuertit. Ita enim docet Apostolus, cùm ait: Si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur: Dum iudicamur autē, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Quæ cùm fidelibus explicata fuerint, vix fieri poterit, quo minus ad Pœnitentiæ opera maximè excitentur.

Duo in pœnitentia animaduertenda.

Sexta ratio. 1.Cor.11. 31.32.

72 *Vnde nostra opera sint cum meritoria, tum etiam satisfactoria.*

Passionis Christi merito opera nostra sunt & meritoria & satisfactoria, Trid. Syn. sess. 14. de pœn. cap. 3. can 13. 14. & sess. 6. de iustifi. c. 16. Videatur etia. cap. 4. de oratione Dominica.

Eius autem quanta vis sit ex eo colligitur, quòd tota à Christi Domini passionis merito pendet. A quo etiã honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur. Alterum est vt immortalis gloriæ præmia mereamur, ita vt calix etiam aquæ frigidæ quam in eius nomine dederimus, mercede non careat. Alterum, vt pro peccatis nostris satisfaciamus.

Matt. 10. 42. & Matt. 9. 41

73 *Christi satisfactionem & meritum nostra satisfactio non obscurat.*

NEQVE verò perfectissimam, & cumulatissimã Christi Domini satisfactionem obscurat, sed illud potius contra euenit, vt multò clariorem, & illustriorem reddat. Eo enim copiosior Christi gratia videtur esse, quòd non solùm ea nobiscum communicantur, quæ ipse solus, sed illa etiam, quæ tanquam caput in membra suis sanctis, & iustis hominibus promeruit, ac persoluit. Qua ratione fieri perspicuum est, vt iustæ & honestæ piorum actiones, tantùm ponderis & dignitatis habeant. Christus enim Dominus tanquam caput in membra, & vitis in palmites, gratiam suam in eos, qui sibi per caritatem coniuncti sunt,

Merita sanctorum quo modo etiam alijs prosint & vnde tantus Ecclesię Catholicæ thesaurus sit collectus Cóc. Trid. sess 14. c. 8. Greg. in ca. 9 li. 1. Reg. & Basil. in reg. breu. quæst. 12. Eph. 4 16. Ioan. 15. 4. 5. 6. 7. 8. Hæc ad verbum transsumpta sunt ex sess 6. cap. 16. Trid. Syn.

conti-

continenter infundit. Quæ quidem gratia bona opera nostra semper antecedit comitatur, & consequitur, & sine qua mereri, aut satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, vt iustis nihil deesse videatur, cùm operibus, quæ Dei virtute efficiunt, & diuinæ legi pro humana, mortalique conditione satisfacere, & vitam æternam, quam, scilicet, si Dei gratia ornati è vita decesserint, consequenter, mereri possint. Nota est enim illa Saluatoris vox: Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, nõ sitiet in æternum: sed aqua, quã ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ sahentis in vitam æternã.

Gratia Dei Bona opera præuenit. cõsequitur, & comitatur. Coc. Arauf. can. 18. Aug. de cortione rep. & gra. c. 13. &. de gratia & libero arbit. c. 6. & ser. 15. de verb. apost. Fulgẽ. lib. 5 ad Mon. ca. 11. 12. Vitã æterteã cum Dei gratia mereri posimus 1. Cõ. 1. 18 &. 2. Cor. 4. 17. &. 2. Timot. 4 &. Heb. 6. 10. &. 10, 34. 35 36.

74 *Ad hoc ut opus aliquod ueram uim satis faciendi habeat, quæ sint potissimum necessaria.*

SED duo præcipuè in satisfactione requiruntur: primum est, vt is, qui satisfacit, iustus sit, ac Dei amicus. Opera enim, quæ sine fide, & carite fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt: alterum, vt eius

Iusti quomodo diuinæ legi satisfaciant. Ioan. 4. 13, 14. Quæ ad veram satisfactionem requirantur. Opera impiorum non sunt Deo grata aut satisfactoria. Rom. 14. 13. Heb. 11 6. Cor. 13. 3. Vide Tho. in. 4. distin. 15. 15. quæst. 1. art. 3. quæst. 1. & in suppl. quæst. 14. art. 1. & 2.

Opera satis factoria penalia esse necesse.
Greg. lib. 4. mor. cap. 21. Thom. in 4. dist. 15. q. 1. art. 4. q. 1. & in sup. 3. p. q. 15. ar. 1. Cypr. lib. 1. epist. 3. post medium.

modi opera suscipiantur, quæ natura sua molestiam, & dolorem afferant. Cum enim præteritorum scelerum compensationes sint, atque, vt S. Martyr Cyprianus, redemptrices peccatorum, omnino necesse est, vt aliquid acerbitatis habeant. Quamquam non semper illud consequitur, vt, qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sæpè enim vel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum caritas efficit, vt, quæ perpessu grauissima sunt, ne sentiantur quidem. Nec tamen iccirco sit, quominus ea ipsa opera satisfaciendi vim habeant. siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita eius amore, & pietate inflammari, vt acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil fere incommodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant.

Satisfactio nostra omnis oratione ieiunio, eleemosyna concluditur.
Tridē. Syn. sess. 14. de pœn can. 13. Leo. ser. 1. de ieiu. 10. mem.

65 *Quot sint opera Satisfactionis.*

Verùm omne Satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria præcipuè conferendum esse, orationem, ieiunium, & eleemosynam: quæ quidem tribus bonis animæ, corporis, & iis, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia à Deo accepimus, respondent. Nihil verò aptius, & conuenientius ad extirpandas omnium peccato-

rum

rum radices esse potest. Nam cùm omne quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ: nemo non videt, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet, ieiunium: alteri, eleemosynam: tertiæ, orationem rectissimè opponi: Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus, facilè erit intelligere, cur ad hæc tria potissimùm, omnis satisfactio referatur, Hi verò sunt Deus, proximus, nos ipsi. Quare Deum, oratione placamus, proximo eleemosyna satisfacimus, nos ipso verò, ieiunio castigamus.

Bernard. in sen. sect. 11. Tho. in sup. pl, 3. p. q. 15. art. 3.

Tribus morbis tres medicinæ opponendæ.

Ioan. 2. 16.

Peccato Deum, proximum, & nos ipsos offendimus.

76 *Afflictione, quæ extrinsecus hominibus emittuntur, sunt etiam satisfactoriæ.*

SED quoniã multæ variæque ærumnæ, & calamitates, dum in hac vita sumus, nos premunt, illud maximè fideles docendi sunt, eos, qui patienti animo, quicquid laboriosi, & incommodi Deus immiserit, ferant, amplam satisfaciendi, & merendi materiam nactos esse: qui autem inuiti, & repugnantes pœnam huiusmodi sustineãt, omni satisfactionis fructu priuari, sed Dei tantùm, peccata iusto iudicio vlciscentis, animaduersionem, & suppliciũ perferre.

Etiam afflictiones huius vitæ patienter toleratæ sunt satisfactioriæ.

Cõc. Trid. sess. 14. c. 9. & can. 13. Vide item. c. sunt plures. de pœn. dist. 3. & Thom. in suppl. q. 15, art. 2.

77 *Vnus pro alio satisfacere, non autem confiteri, aut conterere potest.*

Satisfacere potest vnus pro alio.
Tho. in 4. dist. 20. q. 1. art. 2. q. 3. & in suppl. q. 13. art. 2.
Nemo potest pro altero confiteri aut conteri. de pœn. dist. 2. cap. quem pœnitet.
Gal. 6, 2.

IN eo verò summa Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarũ actionibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonauit, vt vnus posset pro altero satisfacere. Quod quidem huius partis Pœnitẽtiæ maximè propriũ est. Vt enim, quod ad Contritionem, & Confessionem attinet, nemo pro altero dolere, aut confiteri potest: ita, qui diuina gratia præditi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persoluere. Quare fit, vt quodam pacto alter alterius, onera portare videatur. Nec verò de hoc cuiquam fidelium dubitãdi locus relictus est, qui in Apostolorũ symbolo, Sanctorum communionem confitemur.

Cur satisfactio alteri prodesse posit.

Nam cùm omnes eodem Baptismo abluti, Christo renascamur, eorundem Sacramentorum participes simus, in primis verò eiusdem corporis, & sanguinis Christi Domini cibo, & potu recreemur, hoc apertissimè demõstrat, nos omnes esse eiusdem corporis membra. Quemadmodum igitur, neque pes suæ tantum, sed etiam oculorum vtilitatis causa munere suo fungitur, neque rursus, quòd oculi videant, ad illorum

Rom. 12. 4. 5.
1. Cor. 12. 11.
Eph. 4. 7.

illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum vtilitatem referendum est: ita communia inter nos Satisfactionis officia existimari debent.

78 *Non omnis Satisfactionis uirtus alijs communicari potest.*

NEQVE tamen id sine vlla exceptione verum est, si commoda omnia, quæ ex ea capiuntur spectemus. Nam Satisfactionis opera, medicinæ etiam, & curationes quædam sunt, quæ Pœnitenti ad sanandos prauos animi affectus præscribuntur: quo quidem vtilitatis fructu, eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Hæc igitur de tribus Pœnitentiæ partibus Contritione, Confessione, Satisfactione, copiosè, & dilucidè explicanda erunt.

In satisfactione quidam cernuntur fructus, qui alijs cõmunicari nõ possunt. Arist. in 2. Eth. cap. 5. & Tho. in suppl. 3. p. q. 12. art. 3.

79 *Illi impendenda non est absolutio, qui rem ablatam restituere non promittit.*

SED illud in primis à sacerdotibus obseruari oportet, vt audita peccatorum confessione, antequam Pœnitentem à peccatis absoluant, diligenter curent, vt, si quid ille forte de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cuius peccati merito damnandus esse videatur, cumulata satisfactione

Nulli absolutio impendenda qui rem ablatam restituere nõ promittat. S. Ambr. in 2. par. summæ Trin. 2. cap. 12. & alij Theologi.

necompenſet. Nemo enim abſoluendus eſt, niſi prius, quæ cuiuſque fuerint, reſtituere polliceatur. At quoniam multi ſunt, quibus, etſi prolixè pollicentur, ſe officio ſatis eſſe facturos, tamen certum eſt, ac deliberatum nunquam promiſſa exoluere, omnino ij cogendi ſunt, vt reſtituant: ſæpeq́ue illud Apoſtoli eis inculcandum eſt, vt, Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret, operando manibus ſuis, quod bonum eſt, vt habeat, vnde tribuat neceſſitatem patienti.

Eph.4.28.

80 *Cuiuſmodi ſatisfactio Pœnitenti ſit imponenda.*

IN irroganda autem ſatisfactionis pœna ſacerdotes nihil ſibi ſuo arbitratu ſtatuendum eſſe, ſed omnia iuſtitia, prudentia, & pietare dirigenda exiſtimabunt. Atque, vt hac regula peccata metiri videantur, & Pœnitentes ſuorum ſcelerum grauitatem magis agnoſcant, operæ pretium erit, eis interdum ſignificare, quæ pœnæ, quibuſdam delictis ex veterum canonum præſcripto, qui pœnitentiales vocantur, conſtitutæ ſint. Igitur vniuerſæ ſatisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni Satisfactionum genere maximè

Inxta peccatorum qualitatem imponenda eſt ſatisfactio.
Trid. Syn. ſeſſ. 14. de pœn. c. 8. & can.11.
Vita item. c. tempora, & ſequentia. 26.q.5. & de Pœn. diſt. 3. comenſurã, & alia, vbi

ximè conuenit pœnitentibus præcipere, vt certis aliquot, & definitis diebus orationi vacent, ac pro omnibus, & præsertim pro iis, qui ex hac vita in Domino decesserunt, preces Deo faciant. Hortari verò etiam eos oportet, vt sæpe eadem Satisfactionis opera, à sacerdote indicta, vltro suscipiant, ac repetant, atque ita mores suos componant, vt, iis omnibus, quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum pertinent, diligentur absolutis, tamen virtutis Pœnitentiæ studia, numquam intermittant. Quòd si interdum etiam ob publicam offensionem, publica pœnitentia præscribenda fuerit, quamuis eam pœnitens refugiat, ac deprecetur, non erit facilè audiendus: verùm persuadere ei oportebit, vt, quæ tum sibi, tum aliis salutaria futura sunt, libenti, atque alacri animo suscipiat. Hæc de Pœnitentiæ Sacramento singulisque eius partibus ita docendi erunt, vt non solùm ea perfecte fideles intelligant, sed etiam, iuuante Domino, re ipsa piè, & religiosè præstare animum inducant.

ex multis Cōcilijs, & Pōtificum decretis, quales pęnitentiæ sint iniūgendæ osten ditur.

Veterum canonū rigor subinde inculcandus.

Vide quæ eod. c. sect. 67. notauimus.

Quæ satisfactio præcipue sit imponenda. Publicā pęnitentiā deprecāti nō mox acquiescēdum est.

Videatur paulò ante sectio. 67.

DE EX-

DE EXTREMÆ VNCTIOnis.

Sacramento.

CAPVT. VI.

1 *Quare Pastores animarum sæpius apud populum de Extremæ unctionis Sacramento agere debeant.*

Nouißima sæpe meditanda.

Consulatur sect. postrema. 7. artic. Syn. apost.

Eccli. 7. 40.

CVM sancta scripturarũ oracula doceant, In omnibus operibus tuis memorare nouißima tua, & in æternum non peccabis, tacitè Parochi admonentur, nullũ tempus prætermittendũ esse, fidelem populũ cohortandi, vt in aßidua mortis meditatione versetur. Quoniam autem Extremæ vnctionis Sacramentum non potest supremi illius diei memoriam coniunctam non habere, facilè intelligitur sæpius de eo agendũ esse, non solùm ob eam causam, quod illarũ rerũ mysteria, quæ ad salutẽ pertinent, aperire, & explicare maximè conuenit, sed etiam, quia fideles, moriendi necessitatem omnibus propositã esse, animo repetẽtes, prauas cupiditates coercebunt. Quare fiet, vt in ipsa mortis expectatione se minus perturbari sentiãt, sed immortales Deo gratias agant,

Rom. 5. 12.

Heb. 9. 27.

ągant, qui, vt Baptiſmi Sacramento aditum nobis ad veram vitam patefecit, ita etiam, vt ex hac mortali vita decedentes, expeditiorem ad cœlum viam haberemus, Extremæ vnctionis Sacramentum inſtituit.

Deo magnę habēdæ gratiæ de huius Sacramẽti inſtitutione.

2 *Quam obrem iſtud Sacramentum Extrema unctio appellatur.*

VT igitur, quæ ad eam explicationem magis neceſſaria ſunt, eodem ferè ordine, qui in aliis Sacramentis ſeruatus eſt, exponantur, primùm illud tradendũ erit, hoc Sacramentũ iccircò Extremã vnctionẽ appellatũ eſſe, quòd hæc omnium Sacrarum vnctionuũ, quas Dominus Saluator noſter Eccleſiæ ſuæ commendauit, vltima adminiſtranda ſit. Quare hæc ipſa vnctio à maioribus, Sacramentum etiã vnctionis infirmorum, &, Sacramentũ exeuntium dicta eſt: quibus vocabulis fideles in memoriam nouiſsimi illius temporis facilè redire poſſunt.

Vide tit. de Sacra vnctione in decretalibus.

Ratio nominis.

Hugo, de Sacramen par. 15. c. 2. Petr. Dam. ſer. 1. de dedic. Eccleſ. & Thom. in ſuppl. q. 31. art. 1.

3 *Quomodo Extremæ unctioni propria Sacramenti ratio conueniat.*

QVOD autem Extremæ vnctioni propria Sacramenti ratio conueniat inprimis explanãdũ eſt. Id verò maximè perſpicuum

Extremam vnctionem vere Sacramentũ eſſe. Tho. 4. diſt. 23. q. 2. ar. 1.

& in suppl. q.29.c.1. Trid. Syn. sess.14.de extre. vnct, in proœmio &.c.1.can.1 Iac.5.14. & Beda in hunclocum. Vide item Marc. 6.13. Conc. Constan. Florēt, Cabilonēse. c.48. Vnormaciense, cap.72.

cuum fieri potest, sit verba, quibus sanctus Iacobus Apostolus huius Sacramenti legem promulgauit, attendamus. Infirmatur quis in vobis, inquit, inducat presbyteros Ecclesiæ, & otent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Nam quòd peccata cōdonari Apostolus affimat, in eo declarat Sacramenti vim, & naturam. Hanc verò Catholicæ Ecclesiæ de Extrema vnctione perpetuam doctrinam fuisse, cùm alia plura Concilia testantur, tum à Tridentina Synodo hæc ita declaratum est, vt in eos omnes anathematis pœnam constituerit, qui aliter docere, aut sentire audeant. Ac Innocentius quoque primus hoc Sacramentum fidelibus maximè commendat.

4 *Cum hic plures fiant unctiones, an plura etiā ibidem dici Sacramenta debeant.*

Vnicum est extremę vnctionis sacramentum quāuis per plures vnctiones administretur.

Constanter itaque docendum est à Pastoribus, verum Sacramentum esse: nec plura, sed vnum, quamuis per plures vnctiones administretur, quarū singulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda est. Vnum verò est non partium conti-

nuatione, quæ diuidi non poſsint, ſed perfectione: cuiuſmodi ſunt cætera omnia, quę ex pluribus rebus conſtant. Nam quēadmodum domus, quæ ex multis, & diuerſis partibus compoſita eſt, vna tantùm forma perficitur, ita hoc Sacramentum, etſi ex pluribus rebus, & verbis conſtituitur, vnum tamen ſignū eſt, & vnius rei, quam ſignificat efficientiam habet. Docebunt pręterea Parochi, quæ ſint huius Sacramenti partes, Elementum, inquam, & Verbum. Hæc enim a ſancto Iacobo prætermiſſa nō ſunt, in quibus ſingulis ſua myſteria licet animaduertere.

Vide Tho. in ſuppl. q. 29. art. 1.

Iacob. 5. 14. Tho. vbi ſupra art. 4.

5 *Quæ ſit Extremæ unctionis materia.*

EIVS igitur elementum, ſiue materia, quemadmodum Concilia, ac præcipuè Tridentinum decreuit, eſt oleum ab Epiſcopo conſecratum, liquor, ſcilicet, non ex quauis pingui, & craſſa materia, ſed ex olearum baccis tantummodo expreſſus. Aptiſsimè autem hæc materia illud ſignificat, quod vi ſacramenti interius in anima efficitur. Nam vt oleum ad mitigandos corporis dolores magnoperè proficit: ita Sacramenti virtus animæ triſtitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea ſanitatē reſtituit,

De materia Cōc. Trid. ſeſſ. 14. de ſacramento Extremæ vnctionis. c. 1.

tuit, hilaritatem affert, & lumini tanquam pabulum præbet, tum vero ad recreandas de fatigati corporis vires, maximè accommodatum est. Quæ omnia quid in ægroto diuina virtute per huius Sacramenti administrationem efficiatur declarant. Hæc de materia satis sint.

6 *Qua forma perficiatur hoc sacramentum.*

De forma Conc. Trid. ibid. Thom. ca. dist. & q. art. 4. q. 1. & in sup. ead. q art. 7. Forma huius Sacramēti ex Patrum traditione, & Ecclesiarum consensu probatur. Iacob. 5. 15.

FORMA verò Sacramenti est verbū, & solemnis illa precatio, quam sacerdos ad singulas vnctiones adhibet, cùm inquit, PER ISTAM SANCTAM VNCTIONEM INDVLGEAT TIBI DEVS, QVIDQVID OCVLORVM, SIVE NARIVM, SIVE TACTVS VITIO DELIQVISTI. Quòd autem hæc vera sit, & propria huius Sacramenti forma, sanctus Iacobus Apostolus significat, cum ait: Et orent super eum, & oratio fidei saluabit infirmum. Ex quo licet cognoscere formam, precationis modo proferendam esse, tametsi, quibus potissimum verbis concipienda Apostolus non expresserit. Verùm hoc ad nos fideli Patrum traditione permanauit, ita vt omnes Ecclesiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium

mater

mater, & magiſtra, ſancta Eccleſia Romana vtitur. Nam etſi aliqui nonnulla verba immutant, cum pro, Indulgeat tibi Deus, ponunt, Remittat, vel, Parcat, interdum etiam, Sanet, quicquid commiſiſti: tamen, quia nulla fit ſententiæ immutatio, conſtat eandem ab omnibus formam religioſè ſeruari.

Eccleſia Romana omnium Eccleſiarũ mater & magiſtra. c. non decet. dist. in. 12. & de ſumma Trin. c. damnamus.

7 *Cur huius ſacramenti forma precationis modo contineatur.*

NEC verò quiſquam miretur, cur factum ſit, vt aliorum Sacramẽtorum forma, vel abſolutè ſignificet, quod efficit, vt cùm dicimus: Ego te baptizo, aut, Signo te ſigno crucis: vel tanquam ab imperantibus pronuntietur, vt cùm in Sacramento Ordinis adminiſtrando dicitur: Accipe poteſtatem: Hæc vna verò Extremæ vnctionis forma, precatione quadam abſoluatur, id enim optimo iure conſtitutum eſt. Nam cùm hoc Sacramentum propterea adhibeatur, vt præter ſpiritualem gratiam, quã tribuit, ſanitatem etiam reſtituat ægrotis: tamen, quia non ſemper ſequitur, vt ægri à morbis conualeſcant, ob eam cauſam precatione, forma conficitur, vt à Dei benignitate id impetremus, quod Sacramen-

Vide Tho. ibid. art. 8.

Extrema vnctione non tantum animus ſed etiam corpus interdũ curatur.

Syn. Trid. ſeſſ. 14. de extrema vnctione. c. 2. & can. 2.

ti vis constanti, & perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autem ritus proprij in huius quoque Sacramenti administratione: sed eorum maxima pars precationes continet, quibus sacerdos ad ægroti salutem impetrandam vtitur. Nullum enim est aliud Sacramentum, quod pluribus præcibus conficiatur: ac rectè quidem, quoniam eo potissimùm tempore fideles pijs obsecrationibus adiuuādi sunt, quare & alij omnes, quantum adesse contigerit, & Præcipuè Parochi, debent orare Deum ex animo, & eius misericordiæ laborantis vitam, & salutem omni studio commendare.

Cur in hoc sacramento tot preces adhibeatur.

Vnctionis extremæ sacramentum à Christo institutum, & quibus conferendum. Trid. Syn. ses. eadē, in doct. de sacra. extre. vnct. cap. 1. & probat D. Tho. in 4. dist. 23. artic. q. 3. & in suppl. q. 29. art. 3. Iac. 5. 14. 15.

8 Quisnam huius Sacramenti sit auctor.

VERVM cùm demonstratum sit extremam vnctionem verè, & propriè in Sacramentorum numero habēdam esse: illud etiam sequitur, eius institutionem à Christo Domino profectam esse, quæ postea à sancto Iacobo Apostolo fidelibus proposita, & promulgata est Quamquā idem Saluator huius vnctionis specimen quoddam dedisse visus est, cùm discipulos suos binos & binos ante faciem suam misit. De illis enim apud Euangelistam ita scriptum

ptum eſt: Exeuntes prædicabant, vt pœnitentiã agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & ſanabant. Quam quidem vnctionem non ab Apoſtolis inuentam, ſed à Domino præceptam, non naturali aliqua virtute præditam, ſed myſticã potius ad ſanandos animos, quàm ad corpora curanda, inſtitutam fuiſſe, credendũ eſt. Quam rem ſancti Dionyſius, Ambroſius, Chryſoſtomus. & Gregorius Magnus aſſerunt, vt nullo modo dubitandũ ſit, quin hoc vnum ex ſeptem Eccleſiæ Catholicæ Sacramentis, ſumma cũ religione accipere oporteat.

Marc. 6. 13. Extremæ vnctionis vſus Apoſtolis à Domino eſt imperatus. Chriſ. lib. 3. de ſacer. ante medium. D. Bern. in vita Malach. Cõc. Meld. cap. 1. teſte Burchar. lib. 4. cap. 75. Theoph. in Marc. Aug. libr. de viſit. infir. lib. 2. cap. 4. & in libr. de rect. fid. Cathol. & de tẽp. ſer. 215. & Car. Magli. 1. de leg. Fran. c. 156. Haymo itẽ ſuper Euang. vt recent. prætermittam Magiſtrum ſcilicet In. 4. diſt. 23. & quot quot eum poſtea ſecuti ſunt. Imo vero etiam Tertul. in lib. de præſcrip. ſi Pamelio credimus. Extrema vnctio non omnibus adminiſtranda. Primo firmi & ſani excludũtur. Thom. in. 4. diſt. 23. quæ. 2. art. 2. quæ. 1. & in ſuppl. quæſt. 32. articulo. 1.

9 *Extrema unctio quibus adminiſtranda ſit.*

SED docendi ſunt fideles, quamuis hoc Sacramentũ ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus adminiſtrandum non ſit. Ac primum excipiũtur, qui ſano & firmo corpore ſunt: iis enim Extremam vnctionem tribuendã non eſſe, & Apoſtolus docet, cùm inquit:

Iacob.5.a.

Infirmatur quis in vobis: & ratio, ostendit, siquidem ob eam rem instituta est, non modò vt animæ, sed etiam vt corpori medicinam afferat. Cùm igitur illi tantum, qui morbo laborant, curatione indigeant, iccirco iis etiam, qui adeò periculose ægrotare videntur, vt, ne supremus illis vitæ dies instet, metuendum sit, hoc Sacramentum præberi debet. In quo tamen grauissime peccant, qui illud tempus ægroti vngendi obseruare solent, cum iam omni salutis spe amissa, vita, & sensibus carere incipiat: constat enim, ad vberiorem Sacramenti gratiam percipiendam plurimum valere, si ægrotus, cùm in eo adhuc integra mens, & ratio viget, fidemque, & religiosam animi voluntatem afferre potest, sacro oleo liniatur. Quare Parochis animaduertendum est, vt eo potissimum tempore cælestem medicinam adhibeant: illam quidem semper vi sua admodum salutarem, cùm eorum etiam pietate, & religione, qui curandi sunt, magis profuturam intellexerint.

Tēpestiuè ægrotis adhiberi debet hæc vnctio.

Nemini igitur, qui grauiori morbo affectus non sit, Sacramentum vnctionis dare licet, tametsi vitæ periculum adeat, vel quia periculosam nauigationem paret, vel quia prælium initurus sit, à quo illi certa mors

Sano periculū mortis adeuntinon detur extrema vnctio.

mors impendeat, vel etiam ſi capitis damnatus, ad ſupplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis vſu carent, ad hoc Sacramentum ſuſcipiendum apti non ſunt, & pueri, qui nulla peccata admitum, quorum reliquias ſanare huius Sacramenti remedio opus ſit: amentes item, & furioſi, niſi interdum rationis vſum haberent, & eo potiſsimũ tempore pij animi ſignificationẽ darent, peterentq́ue, vt ſacro oleo vngerentur. Nam, qui ab ipſo ortu nunquam mentis, & rationis compos fuit, vngendus non eſt: ſecus verò, ſi ægrotus, cũ mente adhuc intrega huius Sacramenti particeps fieri voluiſſet, poſteo in inſaniã, & furorẽ incidit.

Secundo, pueri & inſani nõ ſunt inungendi. Tho. in ſup pl. q. 32. art. 3. & 4.

10 *Quæ corporis partes hic debeant ingungi.*

NON ſunt autem omnes corporis partes vngendæ, ſed eæ tantũ, quas veluti ſenſuũ inſtrumenta homini natura attribuit, oculi propter viſionẽ, aures propter auditũ, nares ꝓpter odoratũ, os propter guſtũ, vel ſermonẽ, manꝰ ꝓpter tactũ, qui tametſi toto corpore æquabiliter fuſus eſt, in ea tamẽ parte maximè viget. Hũc autẽ vngẽdi ritũ vniuerſalis Eccleſia retinet, atq; etiã huius

Quæ corpores partis vngi debeant. Tridẽt. Syn. de extrema vnctio. ſeſſ. 14. cap. 3. & can. 3. Tho. vbi ſupra. artic. 6.

Sacramenti naturæ optimè conuenit: medicamenti enim eſt inſtar. Ac quoniam in corporis morbis, quamuis vniuerſum corpus malè affectum ſit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, à qua tanquam à fonte, & origine, morbus manat, iccirco non totum corpus, ſed ea membra, in quibus potiſsimum ſentiendi vis eminet. Renes enim veluti libidinis, & voluptatis ſedes, vnguntur: tum pedes, qui nobis ingreſſus, & ad locum mouendi principium ſunt.

Renes.

Pedes.

11 *Extrema unctio iterari poteſt.*

In vna eademq; ęgrotatione non eſt iteranda vnctio. Tho. in. 4. diſt. 23. q. 1. art. 4. & in ſuppl. q. 33. art. 1.

IN quibus illud obſeruare oportet, in vna, eademque ægrotatione, cùm æger in eodem vitæ periculo poſitus eſt, ſemel tantùm vngendum eſſe. Quòd ſi poſt ſuſceptam hanc vnctionem æger conualuerit, quoties poſtea in id vitæ diſcrimen inciderit, toties eiuſdem Sacramenti ſubſidium ei poterit adhiberi. Ex quo patet, in eorum Sacramentorum numero, quæ iterari ſolent, reponendum eſſe.

12 *Qua religione & præparatione debeat iſtud ſacramentum ſuſcipi.*

Primo, vnctionẽ pręeat Eucharistiæ & Pę

Quoniam verò omni ſtudio curare oportet, ne quid Sacramenti gratiam impediat,

diat, ei verò nihil magis aduerſatur quàm alicuius peccati mortiferi conſcientia, ſeruanda eſt Catholicæ Eccleſiæ perpetua cõſuetudo, vt ante Extremam vnctionem, Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ Sacramentum adminiſtretur.

nitentiæ ſacramentum. Vide quæ notauimus ſupr. cap. 5. ſect. 46. & Thom. in ſuppl. q. 30. art. 1.

Ac deinde ægroto Parochi perſuadere ſtudeant, vt ea fide ſe vngendum ſacerdoti præbeat, qua olim, qui ab Apoſtolis ſanandi erant, ſe ipſos afferre conſueuerant. In primis autem animæ ſalus: deinde corporis valetudo, cũ illa adiunctione. *Si ea ad æternam gloriam pro futura ſit*, expetenda eſt. 1 Nec verò dubitare fideles debent, quin ſanctæ illæ, & ſolemnes preces à Deo audiantur, quibus ſacerdos non ſuam, ſed Eccleſiæ, & Domini noſtri Ieſu Chriſti perſonam gerens, vtitur. Qua vna maximè re cohortandi ſunt, vt huius ſaluberrimi olei Sacramentum, ſanctè, & religioſè ſibi adminiſtrandum curent, cùm & acrior pugna inſtare, & vires tum animi, tum corporis deficere videantur.

Secũdo eſt firma fides ſuſcipienda.

Tertio, tum peſtiue eſt adhibenda.

13 *Quo adminiſtrante hoc ſacramentum percipiendum ſit.*

Iam verò quis Extremę vnctionis mini-

Sacerdos huius sacramenti est minister, loco Christi.
Iacob. 5. 14.
Tridē. Syn. sess. 14. de Extre. vnctione. c. 3. & can. 4.
Vide item Thomam in 4. dist. 23. q 1. art. 2. & in suppl. q. 31. art. 1.

ster sit, ab eodem Apostolo, qui Domini legē promulgauit, didicimus: inquit enim: Inducat presbyteros. Quo nomine non eos significat, qui ætate prouectiores sunt, quemadmodum sapienter Tridentina Synodus exponit, aut qui in populo principem locum obtinent, sed sacerdotes, qui ab ipsis Episcopis per manuum impositionem ritè ordinati sunt. Sacerdoti igitur huius Sacramenti administratio commissa est. Neque tamen ex sanctæ Ecclesiæ decreto cuiuis sacerdoti, sed proprio Pastori, qui iurisdictionem habeat, siue alteri, cui ille eius muneris fungendi potestatem fecerit, hoc Sacramentum administrari licet. Illud vero maximè animaduertendum est, sacerdotē in ea administratione, quemadmodū etiam in alijs Sacramentis fit, Christi Domini nostri, & sanctæ Ecclesiæ, eius sponsæ, personam sustinere.

14 *Qui fructus ex huius Sacramenti usu ad homines redeant.*

Quæ vtilitates ex huius sacramēti vsu proueniant.
Tridē. Syn. ibid. cap. 2.

Explicandæ sunt etiam accuratius, vtilitates, quas ex hoc Sacramento capimus, vt, si nihil aliud fideles ad eius vsum possit allicere, ipsa saltem vtilitate ducantur: cùm ita comparatum sit, vt omnia ferè no-

stris

ſtris commodis metiamur. Docebunt igitur Paſtores hoc Sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, &, vt communi nomine appellantur, venialia remittit: exitiales enim culpæ Pęnitentiæ Sacramento tolluntur. Neque enim hoc Sacramentum primario loco ad grauiorum criminum remiſsionem inſtitutum eſt, ſed Baptiſmus tantùm & Pœnitētia vi ſua hoc efficiunt.

Prima vtilitas eſt, quod peccata venialia delet. Vide Conc. Trid. cap. 2. de extrem. vnctione. & can. 2. ſeſſ. 14. & Tho. in ſuppl. q. 30. art. 1.

Altera eſt ſacræ vnctionis vtilitas, quòd animam à languore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & à cęteris omnibus peccati reliquijs liberat. Tempus autem huic curationi opportuniſsimum exiſtimandum eſt, cùm graui morbo afflictamur, ac vitæ periculum impendent. Etenim homini natura inſitum eſt, vt nihil in rebus humanis æquè ac mortem pertimeſcat. Auget autem magnoperè hunc timorem præteritorum ſcelerum memoria: cùm præſertim grauiſsima conſcientiæ noſtræ accuſatio nos vrgeat. vt enim ſcriptum eſt: Venient in peccatorum ſuorum cogitationem timidi, & traducent illos ex aduerſo iniquitates ipſorum.

Secundo animum confirmat.

Quo tempore hoc Sacramentum ſit ſuſcipiendum. Tridē. Syn. ibidem c. 3.

Sap. 4. 21.

Deinde illa cura, & cogitatio vehementer angit, quòd paulò poſt ſtare oporteat

Rom. 14. 10 2. Co. 5, 10.

ante tribunal Dei, à quo de nobis iustissima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Sæpe autem euenit, vt fideles hoc terrore perculsi, se miris modis exagitari sentiant. Nihil autem ad mentis tranquilitaté magis conducit, quàm si tristitiam adijciamus, & læto animo Domini aduentum expectemus, paratique simus, depositum nostrum, quandocunque illud à nobis repetere voluerit, libenter reddere. Vt igitur hac sollicitudine fidelium mẽtes liberentur, animusque pio, & sancto gaudio repleatur, extremæ vnctionis Sacramentum efficit.

Tit. 2. 13. 2. Tim. 1. 12.

15 *Quomodo in animæ exitu dæmones nobis insidientur.*

PRÆTEREA aliud etiam, quod meritò omniũ maximum videri potest, ex eo consequimur. Nam etsi humani generis hostis, quo ad viuimus, nunquam desinit de interitu, & exitio nostro cogitare: nullo tamen tempore, vt nos omnino perdat, ac si fieri possit, spem nobis diuinæ misericordiæ eripiat, vehementius omnes neruos contendit, quàm cùm supremũ vitæ diem appropinquare animaduerterit. Quamobrẽ fidelibus arma, & vires hoc Sacramento subministrantur, quibus aduersarij vim, & impe-

1. Pet. 5. 8. Tertio aduersus diaboli insultus nos munit. Vide Cyril. Alex. in lib. de exitu animæ. Grego. lib. 24. mor. ca. 17. & 18.

& impetũ frangere, & illi fortiter repugnare possint. Alleuatur enim, & erigitur ægri animus, diuinæ bonitatis spe, eaque confirmatus morbi incõmoda omnia fert leuius, ac ipsius Dæmonis calcaneo insidiantis artificium, & calliditatem facilius eludit.

Ioan, Cim, in lib. de. 30. gradibus. grad. 7.
Euse. Emisse. homil. 1. ad mon.
Gen. 3. 15.

16 *Quomodo ex hoc sacramento possit corpori sanitas accedere.*

ACCEDIT postremò, siquidem profutura sit, etiam corporis sanitas, Quòd si ęgroti eo tempore eam minus consequũtur, id quidem non Sacramenti vitio, sed ob eam potius causam euenire credendũ est, quòd eorum magna pars, vel qui sacro oleo perunguntur, vel à quibus administratur fides infirmior est. Testatur enim Euangelista Dominum apud suos multas virtutes non fecisse propter incredulitatem illorum. Quamquam etiam rectè dici potest, Christianã religionem, ex quo altius tanquam radices egit in animis hominum, minus iam huiusmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim nascentis Ecclesiæ initio necessaria esse viderentur. Sed tamen hoc loco fides magnoperè excitanda erit. vt cumque enim, quod ad corporis valetudinem attinet, Dei consilio, & volun-

Quarto, sanitas corporis. si ita expediat redditur.

Matt. 13. 58.
Marc. 6 7.
Greg. hom. 29. Euang.

Fides, & spes ęgrotãtium hoc sacramẽto suscepto est erigenda.

tate ceciderit, certa spe niti fideles debent, se huius sacri olei virtute spiritualem sanitatem consecuturos esse, futurumque, vt si eos vita decedere contingat, præclaræ illius vocis fructum percipiant, qua scriptum est:
Apoc. 14. 13. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hæc de extremæ vnctionis Sacramento breuiter quidē dicta sunt; verum, si hæc ipsa rerū capita à Pastoribus latius, & ea, qua decet diligentia explanata erunt, dubitandum non est, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

DE ORDINIS Sacramento.

CAPVT. VII.

1 *Cur Parochi magna diligentia Sacramenti Ordinis doctrinam populo exponere debeant.*

Præter quā quod in inicio. 23. sess. Tridē. Syn. doctrina de sacra. ordinis. 4. c. & 8. can. est tra-

SI Quis aliorum Sacramentorum naturam, & rationem diligenter considerarit, facilè perspiciet, ea omnia ab ordinis Sacramento ita pendere, vt sine illo partim cōfici, & administrari nullo modo queant, partim solemni cæremonia, & religioso

quodam

quodam ritu, ac cultu carere videantur. Quare necesse est, vt Pastores institutam Sacramentorum doctrinam persequentes, eò diligentius etiam de Ordinis Sacramento sibi agendum arbitrentur.

Proderit autem maximè hæc explicatio, primum quidem, illis ipsis, deinde aliis, qui Ecclesiasticæ vitæ rationem ingressi sunt, postremò etiam fideli populo: ipsis, quod dum in huius argumenti tractatione versantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc Sacramento adepti sunt, magis commouentur, aliis, qui in sortem Domini vocari sunt, partim, vt eodem pietatis studio afficiantur, partim verò, vt earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi, viam sibi ad vlteriores gradus facilius munere posint. Reliquis autē fidelibus, primùm quidem, vt intelligant, quo honore digni sint Ecclesiæ ministri: deinde, quoniam sæpè contingit, vt multi ad sint, vel qui spe liberos suos adhuc infantes Ecclesiæ ministerio destinarint, vel qui sua sponte, & voluntate illud vitæ genus sequi velint, quos certè minimè ignorare æqum est, quæ precipuè ad hanc rationem pertinent.

dita ferè etia posteriori parte cuiusque sess. decre. de reformat. actū est eorum moribus qui ad sacros ordines sint promoti

Omnia alia sacramenta ab Ordinis sacra. pēdēt.

Vtilitas doctrinæ de ordinis sacra.

2. Tim. 1. 7.

Vlla

2 *Vlla dignitas sacerdotij Ordine in terris excellentior.*

Quanta sit ordinis sacri excellentia.

Sacerdotio nihil in terris dignius. Vide Ignatiũ in epist. ad Smyrnẽ. Ambr. lib. 5. epist. 32. Chry. hom. 60. ad pop. Antioch. & in Matth. hom. 83. Naziã. orat. 17. ad suos ciues. Itẽ Chrys. hom. 4. sup. verb. Isa. Malach. 7. Exo. 27. 28. Cõstã. mag. apud Ruff. libr 10. Hist. Eccl. cap. 2.

PRIMVM itaque fidelibus tradẽdũ est, quanta sit huius instituti, si summũ eius gradũ, hoc est sacerdotium, spectemus, nobilitas, & excellentia. Nam cum Episcopi & sacerdotes, tanquã Dei interpretes, & internuntij quidã sint, qui eius nomine diuinã legem, & vitæ præcepta homines docent, & ipsius Dei personã in terris gerunt; perspicuum est, eam esse illorũ functionẽ, qua nulla maior excogitari posit. Quare meritò non solùm Angeli, sed Dij etiam, quod Dei immortalis vim, & numen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omni tẽpore summam dignitatem obtinuerint: tamen noui testamenti sacerdotes, cæteris omnibus honore longè antecellunt. Potestas enim, tum corpus, & sanguinem Domini nostri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem, atque intelligentiam superat: nedum ei aliquid par, & simile in terris inueniri queat.

3 *Quid diuinitus ad sacerdotium, ministeria que Ecclesiastica uocati censeantur.*

Deinde

Deinde verò, quemadmodum Saluator noster à Patre, Apostoli autem, & discipuli in vniuersum mundum, à Christo Domino missi sunt, ita quotidie sacerdotes eadem, qua illi, potestate præditi, ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi mittuntur. Huius igitur tanti officij munus nemini temere imponendum est, sed ijs tantùm, qui illud vitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia substinere possint: Nec verò quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Vocari autem à Deo dicuntur, qui à legitimis Ecclesiæ ministris vocantur. Nam qui in hoc ministerium se ipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse docendum est, cum inquit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant. Quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest.

Ioan. 3. 17. & 5. 23. 24. 36. 37. Ioan. 20. 21. Matth. 28. 19. Eph. 4. 12.

Quales deligendi ad sacerdotium latius tractatur sect. 26. istius capitis.

Tridē. Syn. sess. 23. de Ordine. cap. 3. & can. 7. Multa præterea in toto iuris corpore ad hæc pertinentia habentur. vt dist. 23. cap. qui episcopus, & cap. his igitur. & cap. tales. & cap. quamquam omnes. Itē dist. 24. cap. Episcopi. & cap. quando Episcopus. Et tit. de ætate & qualitate, & ordine præficiendorum. Et multa eiusmodi. Vide item Diuum Paulum in epist. ad Titum, & Timoth. Hebr. 3. 4. Vide. 2. Paral. 26. 16. Vocari à Deo cui dicantur. Hiere. 23. 21. Vide item eius. cap. 14. 14. & 27. 15. & 29. 9.

Quinam

4 Quinam iudicādi sint perperam ad ordines sacros accedere, & aliunde in Ecclesiã ingredi.

Quanta circumspectione ad sacros Ordines accedendum.

SED quoniam in omni actione suscipienda magnopere refert, quem sibi quisque finem constituat (optimo enim fine posito, rectè omnia consequuntur) de hoc in primis, qui sacris initiari volũt, admonēdi sunt: vt nihil sibi tanto munere indignum propõnant. Qui quidem locus eò diligentius tractandus erit, quò grauius hoc tempore ea in re peccare fideles solent. Alij enim eo consilio ad hanc viuendi rationem se conferunt, vt quæ ad victum, vestitumque necessaria sunt, parent, ita, vt præter quæstum nihil aliud in sacerdotio, quemadmodum vulgo cæteri omnes in quouis sordidi artificij genere, spectare videantur. Quãuis enim ex Apostoli sententia, natura, & diuina lex iubeat, vt qui altari seruit, ex altari viuat: tamen quæstus, & lucri causa ad altare accedere, maximum sacrilegium est. Alios honorũ cupiditas, & ambitio ad sacerdotalem ordinem ducit. Alij verò, vt diuitijs affluant, initiari volunt: cuius quidem rei illud argumento est, quòd nisi opulentum aliquod Ecclesiasticum beneficium eis deferatur, nullam

Quæstus causa ad sacerdotium aspirare sacrilegiũ est.

1.Cor.9.9.10.11.12.13
Deut.18.1.2.&.25.4.
1.Tim.3.8.

Honorũ aut diuitiarum spe ad sacerdotium procedere perniciosissimum est.

nullam sacri ordinis cogitationē habent. Hi vero sunt, quos Saluator noster a mercenarios appellat & quos b Ezechiel dicebat se metipsos, & nō oues pascere: quorū turpitudo, & improbitas nō solum sacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita vt iā nihil ferè à fideli populo haberi possit cōtemptius, & abiectius: verùm etiam efficit, vt ipsi nihil amplius ex sacerdotio consequantur, quàm Iudas ex Apostolatus munere, quod illi sempiternū exitiū attulit. Illi autē c ostio in Ecclesiā introire meritò dicūtur, qui à Deo legitimè vocati Ecclesiastica munera eius vnius rei causa suscipiunt, vt Dei honori inseruiant.

a Ioā. 10. 12.
b Ezech. 34. 8.
Ambitione & auaritia eorū qui verè sunt mercenarij quātū euiluerit sacerdotiū.
c Ioā. 10. 1. 2
Qui ad Ecclesiasticas functiones per ostiū adeant

5 *Qui per ordines sacros se Ecclesiæ dedicarunt, qua parte cæteros è populo superare & excellere debeant.*

Neque tamen hoc ita accipiendum est, quasi nō eadē lex æquè omnibus nō sit imposita. Homines enim ob eam rem conditi sunt, vt Deū colant, quod præcipuè fideles, qui baptismi gratiā consequuti sunt, d ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus præstare debent. Verū, qui ordinis sacramento initiari volūt, hoc sibi proponāt opus est, vt nō solum Dei gloriā in omnibus rebus quærant, quod quidē cum omnibus, tū maximè fidelibus, cōmune esse constat, sed etiam, vt

Omnes homines, ideo sunt conditi, vt Dei honori inseruiāt, sed hoc excellentius præstare debent qui vltro se Ecclesiæ tradiderunt.
d Deuter. 6. 5.
Matt. 22. 37.
Luc. 10. 27.

alicui certo Ecclesiæ ministerio addicti, in sa-
ctitate, & iustitia illi seruiant. a Nam vt in
exercitu omnes quidẽ milites imperatoris le-
gibus parẽt, sed inter eos tamẽ alius cẽturio,
ali⁹ præfectus est, alij, alia munera obeũt: ita
quãuis omnes fideles pietatẽ & innocentiã
omni studio sectari debeãt, quib⁹ reb⁹ maxi-
mè Deus colitur, eos tamẽ, qui Ordinis sacra-
mẽto sunt initiati, pręcipua quędã munera
& functiones in Ecclesia exequi oportet:
b & sacra pro se ipsis, & pro omni populo fa-
ciunt, & c diuinæ legis vim tradũt, ad eamq;
prõpto, & alacri animo seruandã fideles hor-
tãtur, & instituũt, d & Christi Domini sacra-
mẽta, quibus omnis gratia impertitur, & au-
getur, administrant, & vt vno verbo cõple-
ctamur, à reliquo populo segregati, in om-
niũ lõgè maximo, & præstãtissimo minist-
rio se exercẽt. His igitur explicatis, accedat
paroch. ad ea explicãda, quę propria hui⁹ sa-
cramẽti sũt, vt intelligãt fideles, qui in Eccle-
siasticũ ordinẽ cooptari volũt ad quodnã o-
ficij gen⁹ vocẽtur, quãtaq; ipsi Ecclesiæ, eius-
que ministris potestas diuinitus tributa sit.

6 *Quotuplex sit potestas Ecclesiastica.*

EA autem duplex est, ordinis & iurisdi-
ctionis. Ordinis potestas ad verum Christi
Domini corpus in sacrosancta Eucharistia
refertur. Iurisdictionis verò potestas tota in
Chri-

a Luc. 1. 74, 75.
A simili.
b Heb. 5. 3.
c Leuit. 10. 11.
Deuter. 17. 8. 9. & 21. 7. vide cõcil. Tolet. 11. c. 2. & Cartha. 4. c. 20. c. episcopus nullam dis. 88. & cõ. Trid. sess. 5. c. 7. de refor, & sess. 24. c. 4.
d 1. Cor. 4. 1.
Duplex est potestas, ordinis & iurisdictionis.
Tho. in sup. q. 17. art. 3. & doctores alij in 4. sen. dist. 17. & colligitur ex c. qui vult de pæn. dist. 6. & ex cap. omnis d poenit. & remiss. ex cõc. Triden. sess. 14. ca. 6. & 7.

Christi corpore mystico versatur. Ad eam enim spectat Christianum populũ guberna re, & moderari, & ad æternã, cælestemque beatitudinem dirigere.

7 *Ordinis potestas ad quę se extendat.*

VERVM ordinis potestas non solùm cõsecrãdæ Eucharistiæ vim, & potestatẽ cõtinet, sed ad eam accipiendã hominum animos præparat; & idoneos reddit, cęteraque omnia cõplectitur, quæ ad Eucharistiã quouis modo referri possũt. Eius verò plura ex sacris literis testimonia afferri possunt, sed illa pręclara, & grauissima sunt quæ apud sanctos Ioãnem, & Mattæum leguntur: inquit enim Dominus: [a]Sicut misit me Pater & ego mitto vos: Accipite Spiritum sanctũ: quorum remiseritis peccata, remituntur eis, & quorũ retinueritis, retẽta sunt. Et: [b]Amen dico vobis, quęcũque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Quæ quidẽ loca à Pastoribus ex sanctorũ Patrũ doctrina, & auctoritate explanata, maximũ veritati lumen afferre poterũt.

8 *Christi sacerdotiũ legis naturæ, uel etiã Moysi sacerdotio sublimius est.*

HÆC autẽ potestas plurimum illi præstat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est. Nã & illa ætas,

Ordinis potestas ad quę se extendat, vide Thom. in 4. dist. 24. q. 1. ar. 1. §. 1. & in su. q. 34. a Ioan. 21. 22. Act. 13. 3. & 14. 2. 1. Tim. 1. 12. & 4. 14. & 5. 19. 22. & 2. Tim. 1. 7. Heb. 13. 17. b Mat. 18. 18.

Sacerdotiũ nouæ legis quanto præstantius sit sacerdotio legis naturę, vide ca. nihil in sacrificijs de cons. dist. 2 & Coc. Trident. sess. 22. c. 1. Item. li. 4. c. 34. Aug. lib. 19 deciu. Dei cap. 23. Vbi est lex, ibi & sacerdotium Ses 23. Tri. Syn. de ordine c. 1.

a Heb.7.12. Abel fuit ſacerdos Gen. 44. omnesq; primo genitos hos fuiſſe ſacerdotes ſcribit Hiero. in trad. Hebr Sacerdotiũ. Chriſti quanto ſit excellẽtius ſacerdotio Aaronis. b Hebr.7.11 Chr.l.3.ďſa. c Pſal.109.4 Heb.5 & 7.17 Chriſti poteſtas in effectu ſacramẽtorũ qualis. vide Tho.in.3.p. q.64.art.3. Quomodo eam cõmunicauerit idem ea.q.2.49.& 4.ſent. diſt.5 q.1. art.2. & conc. Trid. ſeſ.23.ca.1. Quid ſit proprie & generatim Ordo. Similẽ defi-

ætas, quæ ſcriptam legẽ anteceſsit, ſuum ſacerdotium, ſuàmque ſpiritualem poteſtatẽ habuerit, neceſſe eſt, cum legem habuiſſe ſatis conſtet. Hæc duo enim ita cõiuncta teſtatur eſſe Apoſtolus, a vt, eorum altero trãslato, ſimul etiam alterum trãsferri neceſſe ſit. Cũ igitur naturali inſtinctu homines agnoſcerẽt, Deum colẽdum eſſe, cõſequens erat, vt in quauis republica, aliqui ſacrorum, & diuini cultus procurationi præficerẽtur, quorũ poteſtas aliquo modo ſpiritualis diceretur.

Eadẽ etiã poteſtate populus Iſraeliticus nõ caruit: quæ tametſi dignitate ſuperior fuit quã, quã in lege naturæ ſacerdotes præditi erant, b longè tamen inferior, quàm legis Euãgelicæ ſpiritualis poteſtas exiſtimãda eſt. Hæc enim cęleſtis eſt, omnẽque angelorum etiam virtutem ſuperat, neque à ſacerdotio Moſaico, ſed à Chriſto Domino, c qui non ſecundum Aaron ſacerdos fuit ſed ſecundum ordinem Melchiſedech ortũ habet. Is enim, qui ſumma poteſtate gratiam tribuẽdi, & peccata remittẽdi præditus fuit hanc poteſtatem, quãuis virtute definitam, & ſacramẽtis adſtrictã, Eccleſiæ ſuæ reliquit. quare ad eã exercendã certi miniſtri inſtituti ſunt, & ſolemni religione conſecrati: quæ quidem conſecratio ordinis ſacramentum, vel ſacra ordinatio vocatur.

Quid

9 *Quid sit ordo, & cur functio Ecclesiasticus Ordo uocetur.*

PLACVIT autē sanctis Patribus hoc vocabulo vti quod latissimā significationē habet, vt dignitatē, & excellentiā ministrorum Dei indicarent. Est enim Ordo, si propriā eius vim, & notionē accipiamus dispositio superiorū, & inferiorū rerum, quę inter se ita aptæ sunt, vt vna, ad alterā referatur, Cū itaque in hoc ministerio multi sint gradus & variæ functiones, omnia verò certa ratione distributa sint, & collocata, rectè, & cōmodè ordinis nomē ei impositū videtur.

nitionē ordinis habet Augu. in 19. ciu. c. 13. Ordinē siue sacra ordinationē verè esse sacramentū docet Conc. Trid. ses. 23. de Ordine. c. 1. 3. & ca. 3. 4. & 5. Conci. Flos. in decre. de sacr. Aug. lib 2. cō. ep. Parmen. ca. 13. & in lib de bono cōiug. c. 24. & lib. 1. de bapti. con Donat. ca. 1. leo epis. 81. ad Diosc. Gre. in c. 10. lib. 1. Reg.

10 *Ordo ueri nominis est sacramentum.*

QVOD autem inter cętera Ecclesię sacramēta, sacra ordinatio numerāda sit, sancta Tridētina Synodus ratione illa, quæ sæpius repetita est, cōprobauit. nā cū sacramētum sit rei sacræ signū, id verò, quod hac cōsecratione extrinsecus fit, gratiā, & potestatem significet, quę illi tribuitur, qui consecratur: omnino sequi perspicuum est, Ordinē verè, ac propriè sacramentū dicēdum esse. Quare Episcopus ei calicem cum vino, & aqua, & patenam, cū pane porrigens, qui sacerdos ordinatur, inquit: *Accipe potestatē offerendi sacrificium, &c.* quibus verbis sēper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem consecrandæ Eucharistię charactere

a 2. Tim. 1. 7 vide Theo. In eũdẽlocũ. Quomodo ordinis sacramento potestas consecrãde Eucharist. & gratia ad illam exercẽdam requisita cõferatur.

animo impresso, tradi, cui gratia adiũcta sit, ad illud munus ritè, & legitimè obeũdum: quod Apostol⁹ his verbis declarat: a Admoneo, te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionẽ manuũ mearũ: nõ enim dedit nobis Deus spiritum timores, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.

11 *Quare in Ecclesia plures sint instituti ministrorum ordines.*

Quare sacra. ordinis varios habeat sui exercẽdi ministros. Trid. Syn. de ordine. c. 2. c. 6 Fũctio õĩ; Eccles. quæ sacra ordinatione in stituitur septenario num. concluditur

IAM verò, vt sacræ Synodi verbis vtamur, cùm diuina res sit tãti sacerdotij administratio: cõsentaneum fuit, quo dignius, & maiori cũ veneratione exerceri posset, vt in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures essẽt, & diuersi ministrorũ ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirẽt, atque hi quidẽ ita distributi, vt qui iã clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascẽderẽt.

12 *Quot sint ordines ministrorũ Ecclesiæ, quaq; ratione communiter distribuantur.*

* Horũ ordinũ meminerunt. Diony. lib. Hier. Eccle c. 3. Cornel. Rom. in ep. ad Fab. Antioch. apud Euse. Hist. Eccl. li.

DOCENDVM igitur erit, hosce omnes ordinis septenario numero cõtineri, semperque ita à Catholica Ecclesia traditũ esse, quorũ nomina hæc sũt * Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos, Hũc autem ministrorum numerũ rectè ita difinitũ esse, probari potest, propter ea ministeria, quæ ad sacrosanctum Missæ sacrificiũ, & Eucharistiam, vel confi-

cien

ciendam, vel adminiſtrandã, cuius cauſa prę cipuè ſunt inſtituta, neceſſaria videntur. Ex his alij maiores, qui etiam ſacri dicuntur, alij minores ſunt. Maiores, vel ſacri ſunt, Ordo ſacerdotalis, Diaconatus & Subdiaconatus: ad minores referũtur Acolyti, Exorciſtę, Lectores & Oſtiarij, de quorũ ſingulis pauca dicenda ſunt, vt habeant Paſtores, vnde eos potiſsimum inſtituãt, quos nouerint aliquo ordine initiandos eſſe.

13 *Quid clericalis tonſura, clericique nomen ſibi uelint.*

INCIPIENDVM autẽ eſt à prima tõſura, quam quidẽ docere oportet quãdam præparationẽ eſſe ad ordines accipiendos. Vt enim homines ad baptiſmum exorciſmis, ad matrimonium ſponſalibus præparari ſolent: ita, cùm tonſo capillo, Deo dicãtur, tanquam aditus ad ordinis ſacramẽtũ illis aperitur. Declaratur enim qualis eſſe debeat, qui ſacris imbui cupit. Nam Clerici nomẽ, quod ei primũ tunc imponitur, ab eo deductum eſt, quod Dominũ, ſortem, & hæreditatẽ ſuam habere incipiat, veluti in He-

6.c.35. Cõci. Carth. 4. ca. 6. Ignati. in ep. ad Antio. Caius P . in ſua ep. Cõci. Roman. ſub Sylueſtro & alijs. Quomodo hęc ordinũ ſufficiẽtia colligat vide D. Tho in ſup. q. 37. art. 2. Ordinũ alij maiores, alij minores dicuntur Quid requiratur ad ordines ſacros ſuſcipiendos & quales Epiſcopi miniſtros altariseligere debeant, docet Tri. Syn. ſeſ. 23. decret. de reformat. ca: 3. & ſequẽtibus, Clericalis tõſura eſt quędã præparatio ad ſuſciẽdos ordines, vide Tho. in ſupp. q. 40. ar. 2. Hug. li. 2. de ſacra. par. 3. c. 1. Mag. in 4. diſtint. 24. Clerici nomen quid ſibi velit. Hiero. epiſ. 2. ad Nepot. & habetur. 12. quæſt. 1. cap. clericus. Quã integra debeat eſſe clericorũ vita diſerte oſtenditur. ſeſ. 14. Concil. Trid. decret. de reform. in proœmio, & ſeſs. 22. de reformat. c. 1.

a Num. 18. 20. Deu. 10. 9. & 18. 2.

Omnes Christiani ad sortē Dñi pertinēt, sed tamē nō ideo sunt omnes clerici. Corona clericalis quid significet & qualis in quolibet esse debeat. Quod clericorū capita tōdeātur ex Apostolica traditione manauit. Rabanus Maurus in lib. de cler. Insti. S. Dionys. de Eccles. Hier. cap. 6 par 2 Vvolfridus in epi quęst. 6. apud Bed. l. 5. hist. Aug. cap. 21. Primo, coronæ spineæ significandæ causa paratur corona in capite ...

bræorū populo, qui diuino cultui mācipati erant: quibus vetuit Dominus aliquā agrorum partē in terra promissionis illis distribui, cùm inquit: a Ego pars, & hæreditas tua. Ac quamuis omnibus fidelibus id commune sit, præcipua tamen ratione ijs conueniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt.

14 *Quare clerici rotunda corona in capite insigniantur.*

TVNDENTVR verò capilli ad coronæ speciem, & similitudinē, quam perpetuo conseruare oportet: & vt quisque in altiori deinceps ordinis gradu collocatur, sic eius orbis forma latior circumscribi debet. Quod quidē ex Apostolorū traditione acceptum esse, docet Ecclesia, cùm de huiusmodi tondēdi more sancti, Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronimus, vetustissimi & grauissimi Patres meminerint.

Primùm autem omnium ferunt Apostolorum principem eam consuetudinē induxisse ad memoriam coronæ, quæ ex spinis cōtexta, Saluatoris nostri capiti fuit imposita, vt, quod impij ad Christi ignominiā, & cruciatū excogitarūt, eo Apostoli ad decus, & gloriā vterētur, simulq; significarēt curandū esse à ministris Ecclesiæ, vt omnib⁹ in rebus Cri Dñi nostri speciē, & figurā gerant.

Quam

Quamquã nonnulli asserant, hac nota regiam dignitatẽ declarari, quæ ijs maximè, qui in sortem Domini vocati sunt, videtur cõuenire. Quod enim Petr⁹ Apostolus fideli populo tribuit, a Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, peculiari quadam & magis propria ratione ad Ecclesiasticos ministros pertinere facilè intelligimus.

Et si non desunt, qui vel perfectioris vitę professione à Clericis susceptã circuli figura, quæ omnium perfectissima est, significari existiment, vel externarum rerum contẽptionẽ animaque ab omnibus humanis curis vacuitatem declarari putẽt, quod capilli, superuacaneũ quiddã in corpore tõdeantur.

15 *Quæ sit Ostiatorum functio.*

POST primã, tonsuram ad Ostiarij ordinẽ primus gradus fieri consueuit. Eius munus est templi claues, & ianuam custodire, & aditu tẽpli arcere eos quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctũ etiam Missæ sacrificium assistebat, curaturus nequis propius, quàm par esset, ad sacram aram accederet, & sacerdotem rem diuinam facientẽ interpellaret. Alia etiam ministeria illi commissa erant, vt ex ritibus, quæ in eius consecrationem adhibentur, perspici potest. Nã Episcop⁹ claues ex altari acceptas ei tradens quẽ ostiariũ vult constituere. *Sic age*, inquit

Cleri. Sec. regię dignitatis, vt sit dclaratio. Mag. in 4. dist. 24. lite. b.

a 1. Pet. 2. 9.

Tertio perfectioris vitę professiones designat.

Quartò adhibetur ad iudicandum rerũ minus necessariũ contemptum.

Vt hoc mun⁹ & alij minores ordines pristinæ dignitati restituatur hortatur Trid. Syn. ses. 23. de reform. c. 17. De hoc munere agit. Côc. Tolet. c. 9. & h[...] dis. 23. cap. ostiarius. Isid. in li. de offic. Eccl. c. 14. & [...] dis. 23. Mag. li. 4.

quaſi Deo redditurus ratione pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur. Magnam autem in antiqua Ecclesia huius ordinis dignitatem fuiſſe, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Ecclesia ſeruari adima duertimus. Nã Theſaurarij officium, quidē erat ſacrarij cuſtos, quod ad Oſtiarios pertinebat, inter honeſtiores Eccleſię functiones etiã nũc habetur.

Quãta dignitas Oſtiariorum.
Theſaurarij & cuſtodes ſacrarij inter Oſtiarios sũt numerãdi.
Lectoris officium.

16 *Quid ſit in Eccleſia Lectoris officium.*

Secundus ordinis gradus eſt Lectoris munus. Ad eũ pertinet in Eccleſia noui & veteris Teſtamēti libros clara voce, & diſtincta recitare, preſertim verò eos, qui inter nocturnã pſalmodiã legi ſolent. Eius quoq; partes erãt prima Chriſtianæ religionis rudiméta fidelibus tradere. Epiſcopus itaq; , præſente populo, in eius ordinatione librũ, quo deſcripta ſunt, quæ ad hãc functionē pertinēt, illi tradēs, inquit: *Accipe, & eſto uerbi dei relator, habiturus, ſi fideliter, & utiliter impleueris officium tuum, partem cum ijs, qui uerbũ Dei bene miniſtrarunt ab initio.*

De hoc item munere vide locos ſupra citatos, quomodo autem fuerit ordo lectorũ, vel vnus Arſenius D. Athanaſij lector, de quo tam multi Eccleſiaſtici hiſtoriographi ſcribunt, docere poteſt. ſed ijs etiã antiquiores Cypr. ep. 33. & Tertu. de præſcrip. c. 41. lectorũ meminerũt.

17 *Exorciſtis quid ex officio incumbat.*

Tertius ordo eſt Exorciſtarũ, quibus poteſtas data eſt nomē Dñi inuocandi in eos, qui ab immundis ſpiritib⁹ obſidētur. Quare Eps cũ eos inſtituit, librũ, in quo exorciſmi continentur, eis porrigit, vſus ea formula verborum: Accipe, *& cõmenda memoriæ, & habe* pote-

Exorciſtæ man⁹. de eiſdē agunt auctores ſupra

potestatem manus imponendi super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos.

18 *Quae sint Acolyti partes.*

Acolitorum quartus est gradus, & vltimus eorum omnium, qui minores, & non sacri appellantur. Eorum munus est, ministros maiores Subdiaconos, & Diaconos in altaris ministerio assectari, eisque operam dare. Praeterea lumina deferũt & asseruãt, cũ Missę sacrificiũ celebratur, praecipuè verò, cũ Euãgeliũ legitur: ex quo Ceroferarij alio nomine vocati sunt. Cũ itaq; ordinãtur, hic rit⁹ ab Episcopo seruari cõsueuit. Primũ quidẽ postquã eos officij sui diligẽter admonuit, lumina eorũ singulis tradit in hũc modũ: *Accipe Ceroferariũ, cũ cereo, & scias te ad accẽdenda Ecclesiae luminaria, mancipari in nomine Domini.* Deinde etiam vrceolos vacuos, quibus aqua, & vinũ in sacrifficio ministratur: *Accipe urceolos ad suggerendum uinum, & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi in nomine Domini.*

16 *Quodnam sit Subdiaconi ministerium, ac cuiusmodi ritus in eius consecrationi adhibeantur.*

A minoribus ordinibus, iisdemq; nõ sacris, de quibus hactenus dictũ est, ad maiores, & sacros legitimus aditus, & ascẽsus patet.

memo rati. Petrus item qui cũ Marcellino sub Diocletiano passus est, ab hoc munere exorcista dictus est.

Acolytorum partes. iidẽ qui supra. & Cypr. ep. 55. eius gradus meminerũt. quidã aũt ex veteribus vocãt eos acolytos: quasi latinè dicas non prohibitos. alij vocant acolythos quasi pedisse quos aliorũ maiorum ministrorum.

De maiorib⁹, qui sacri dicũtur, Ordinibus.

Subdiacono qđ incũbat. De subdiaconis pręter auctores supra qđ incũbat.

tet. In eorũ primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus eſt, vt nomen ipſum declarat, Diacono ad altare inſeruire: ſacra enim lintea, vaſa, panē, & vinũ, ad ſacrificij vſum neceſſaria parare bebet. Nũc Epo, & ſacerdoti aquã præbet cũ manus in Miſſæ ſacrificio abluunt. Epiſtolã etiam, quę olim à Diacono in miſſa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tanquam teſtis ad ſacrũ aſsiſtit, prohibetque, ne ſacerdos ſacra faciens, à quopiam perturbari poſsit, Hæc autē, quæ ad Subdiaconi miniſterium ſpectant, ex ſolemnibus cæremoniis, quę in illius conſecratione adhibentur, licet cognoſcere, Primum enim Epiſcopus legem perpetuæ continentiæ huic ordini impoſitã eſſe admonet, edicitque neminem in Subdiaconorũ ordinē cooptandum eſſe, cui vltrò hanc legem accipere non ſit propoſitum, deinde poſt ſolemnem litaniarum precationem, quæ Subdiaconi munera, & functiones ſint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum ſinguli, qui ordinantur, ab Epiſcopo quidem calicem, & ſacram patenam accipiunt, ab Archidiacono verò (vt intelligatur Subdiaconũ Diaconi officio ſubſeruire (vrceolos aqua, & vino plenos, vnà cum lebete, & linteo, quo manus abſterguntur, dicente Epiſcopo: *Videte cuius modi miniſteriũ uobis traditur, ideo uos* admoneo

citatos ſcribit Cyp ep. 24. & ep. 42. ſubdiacono lex perpetuę cõtinētiæ impoſitur. Diſt. 27. cap. presbyteris. item Can. Apoſt. 25. Con. Carth. 2. can 2. & 5. Can. 3. & Ro. ſub Sylueſtro. 1. cá. 8. Arelat. 2. Cá. 2. Aurel. 3. can. 33. & mult alia. Item Innoc. 1. ep. ad Heinier. cap. 7. leo. 1. ep. 82. ad Anaſtaſiũ epiſt. Theſſal & ep. 90. Ad Ruſticũ Narbon.

moneo, ut ita uos exhibeatis, ut Deo placere possitis. Addũtur prȩterea aliȩ preces. Ad extremum cum Episcopus sacris vestibus Subdiaconum ornauit, ad quarum singulas propria verba, & cæremoniæ adhibentur, tradit ei Epistolarum librum, ac dicit: *Accipe librum Epistolarum, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta dei, tã pro uiuis, quã pro defũctis.*

20 *Quod sit Diaconi munus.*

SECVNDVM autẽ sacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius ministerium latius patet, sanctiusque semper habitum est. Ad eum enim pertinet Episcopum perpetuo sequi, concionantem custodire, eiq;, & sacerdoti sacra facieti, vel alia Sacramenta administranti, præsto esse, & in missæ sacrificio Euangeliũ legere. Olim verò fidelium animos sæpius excitabat, vt sacra attenderent: sanguinem etiam Domini ministrabat, in quibus Ecclesijs ea consuetudo erat, vt fideles Eucharistiam sub vtraque specie sumerent.

Diacono præterea Eccelesiasticorum bonorum dispensatio comissa erat, vt vnicuique ad victum nenessaria subministraret.

Ad Diaconum etiam pertinet tanquam Episcopi oculum, peruestigare, quinam in

Quod sit Diaconi ministerium. De Diaconis prȩter supra citatos auctores scribunt Lu. in Actis ca. 6. paul. Phil. 1. 1. & 1. Tim. 3. 8 12. vide Itẽ Cle. lib. 2. const. Apost. ca. 6. Cyp. serm. de lapf. Ambr. lib. 1. offic. ca. 41. Diaconi dispensabat pecunias Ecclesiȩ Act 6. Leo 1, ser. d̃ S. Laur. Diaco. fut oculi Epis Clem. ep 1. ad. Iac. fra. Dom. hab. dist. 93. cap. Diaco. Eccle & Euarist. PP. epi. 1 & hab. ibi. c. Diaconi. qui quasi. hoc postea ad Archid. est translatũ vt videre est de offic. Archid. c. ad hæc & Cõ. Tri, sess. 24 in dec. de refor. c. 14.

vrbe piè, & religioſè, quiue ſecus vitã traducãt; qui ad ſacrificium, & concionem ſtatis temporibus conueniant, qui rurſus non conueniant, vt, cum de omnibus Epiſcopũ certiorem fecerit, ille vel priuatim vnumquemque hortari, & admonere, vel palam corrigere, & obiurgare poſsit, vti ſe magis profecturum intellexerit. Catechumenorum etiã nomina recitare debet, & eos, qui ordinis ſacramento initiandi ſunt; ante Epiſcopum ſtatuere.

Licet ei præterea, ſi abſit Epiſcopus & ſacerdos * euangelium explanare, non tamẽ è ſuperiori loco, vt intelligatur hoc eius proprium munus non eſſe.

* Diaconos cõcionari potuiſſe docet in primis exẽplum Stephani. Act. 6. & Philippi Acto. 8. & S. Vincẽtij, qui teſte Augu. ſerm. 2. de S. Vincentio prędicare.

21 *Quales diaconi eligendi ſint.*

QVANTA verò diligẽtia adhibẽda ſit, ne quis eo munere indignus ad hunc Ordinis gradũ aſcẽdat, Apoſtolus oſtẽdit, a cũ ad Timotheum Diaconi mores, virtutẽ, & integritatem expoſuit. Hoc idem ſatis etiam declarant ritus, & ſolemnes cærimoniæ, quibus ab Epiſcopo conſecratur. Pluribus enim, & sãctioribus precibus ad Diaconi, quã ad Subdiaconi ordinationem vtitur Epiſcopus, & alia addit ſacrarum veſtium ornamẽta. Præterea manus ei imponit: quod puidem ab b Apoſtolis factitatum eſſe legimus, cum primos Diaconos inſtituerũt. Denique

a. 1. Tim. 3. 7. 8.
b Act. 66.

Diaconos etiã olim legere conſueuiſſe Euangelium teſtatur Hieron. Epiſt. 48. ad Sabin.

nique Euangeliorum librũ ei tradit, his verbis: *Accipe potestatem legendi Euangeliũ in Ecclesia Dei, tam pro uiuis, quàm pro defunctis in nomine domini.*

22 *Quæ sit dignitas, & amplitudo sacerdotij.*

TERTIVS, omniumque sacrorum ordinum summus gradus est sacerdotiũ: qui verò illo præditi sunt, eos veteres Patres duobus dominibus vocare solent. interdum enim Presbyteros appellant, quod Græcè seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maximè necessaria est, sed multò magis propter morum grauitatẽ, doctrinam, & prudentiam, vt enim scriptum est, c Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata, cani autẽ sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Interdũ verò Sacerdotes vocant, quia tum Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet Sacramenta administrare sacrasque res, & diuinas tractare.

De Sacerdotij dignitate & offi. vide sess. 23. Cõc. Trid. per totã & cap. sit rector, d. 43. & c. Pastoralis, 7. q. 1.

Cur sacerdotes olim Presbyteri sunt dicti. Prima ratio. c. Sap. 4. 3.

Altera ratio.

23 *Quotuplex sit cùm nouæ, tum ueteris legis Sacerdotium.*

SED quoniam duplex sacerdotium in sacris literis describitur, alterum internum, alterum externum, vtrumque distinguendũ est, vt de quo hoc loco intelligatur, à Pastoribus explicari posit. Quod igitur ad interius,

Duplex sacerdotiũ internũ & externum. Omnes fideles quomodo sint sacerdotes, & quas hostias offerant.

Amb.li.4.de Sacram. c.1. Baſ. ſerm. 2. de Bap. 68. Aug.lib. 10. de ciu. c. 10. Leo ſer. 3. de anniuerſa. Pōtificatus vide caput. multi d. 4. a Gal. 5. 9. b 1. Pet. 2. 5. c Aug. li. 10. ciu. ca. 6. d Apo. 1. 5. 6 e 1. Pet. 2. 5. e Rom. 12. 1. *Alij legunt rationale vide Not. Bibl. Louan. f Pſa. 50. 19. * Deſpiciet legũt Rom. Hier. Aug. verũ M.S. & Hebr. & Cal. textui. ſuffragatur. Externum ſacerdotiũ nō cadit in omnes Chriſtianos. Trid. Syn. de Ordine ſeſſ. 3.

rius ſacerdotiũ pertinet, omnes fideles, poſt quam ſalutari aqua abluti ſunt, ſacerdotes dicuntur, præcipue iuſti, qui Spiritum Dei habent, & diuinę gratię beneficio Ieſu Chriſti sũmi ſacerdotis viua mẽbra effecti ſunt, hi enim a fide, quæ charitate inflãmatur, in altari mentis ſuæ b ſpirituales Deo hoſtias immolant: c quo in genere bonæ omnes, & honeſtæ actiones, quas ad Dei gloriá referunt, numerãdæ ſunt. Quare in Apocalypſi ita legimus: d Chriſtus lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum & ſacerdotes Deo, & Patri ſuo. In quam ſententiam ab Apoſtolorum principe dictum eſt: e Ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini domus ſpirituales, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtũ. Et Apoſtolus nos hortatur, vt e exhibeamus corpora noſtra hoſtiam viuẽtem, ſanctum, Deo placẽtẽ, * rationabile obſequium noſtrum. Dauid itẽ multo ante dixerat. f Sacrificiũ Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatũ Deus non * deſpicies. Quæ omnia ad interius ſacerdotium ſpectare facile intelligitur.

24 *Præter internum ſacerdotium, aliud eſſe externum demonſtratur.*

EXTERNVM verò ſacerdotiũ nõ

omnium

omniũ fideliũ multitudini, ſed certis hominibus conuenit, qui legitima manuum impoſitione, ſolemnibusque ſanctæ Eccleſiæ cæremonijs inſtituti, & Deo conſecrati, ad aliquod proprium, ſacrumque miniſterium adſcribantur. Hoc ſacerdotio diſcrimen in veteri etiam lege obſeruari poteſt, nam de interiori Dauidem eſſe locutum, paulo ante demonſtratum eſt; externi vero, nemo ignorare poteſt, a quam multa Dominus Moyſi, & Aaroni præcepta dederit. Præterea Leuiticam tribus miniſterio templi adſcripſit, ac lege cauit, b ne quis ex alia tribu in eam functionem ſe inferre auderet. Quare c Ozias Rex lepra a Domino percuſſus, quod ſacerdotale munus vſurpaſſet, arrogontiæ & ſacrilegi ſui grauiſsimas pœnas dedit. Quia igitur eandem ſacerdoti diſtinctionem in lege Euangelica licet animaduertere, docendi erunt fideles, nunc de externo ſacerdotio agi, quod certis hominibus attributum eſt, hoc enim tantumodo ad ordinis Sacramentum pertinet.

cap. 1. & cap. 1. Duplex ſacerdotium in veteri lege etiam inuenitur.

a Ex. 28. & 29. & 40. & totus Leuiticus & ſæpe alias.

b Num. 3. 10.

c 2. Par. 26. 18. 19.

Sacramentũ ordinis reſpectu externi ſacrificij inſtitutum.

Sacerdotis quæ ſit functio.

25 *Quæ ſint ſacerdotũ propriæ functiones.*

SACERDOTIS igitur munus eſt Deo ſacrificium facere, Eccleſiaſtica Sacramenta adminiſtrare, quemadmodum ex conſecrationis ritibus perſpicitur.

Cęremoniæ quæ in conſecratione ſacerdotũ adhibentur explicantur.

Nam Episcopus, cum sacerdotem aliquem instituit, primum quidē manus ei, vnà cum omnibus sacerdotibus, qui adsunt, imponit, deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur sacerdotem a virtute indui ex alto, qua posit crucem Christi Domini, & b iugum suaue diuinæ legis perferre, eamque non verbis solùm, sed vitæ sanctißimæ, & honestißimæ actæ exemplo tradere. Postea manus sacro oleo inungit: tum verò calicem cum vino, & patenam cum hostia tradit, dicens: *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, missasque celebrandi, tam pro uiuis, quā pro defunctis.* Quibus cæremonijs & verbis, interpres ac mediator Dei, & hominū instituitur, quæ præcipua sacerdotis functio existimanda est. Ad extremum verò, manibus iterum eius capiti impositis, *Accipe, inquit, Spiritum sanctū quorum remiseris peccata, remittūtur eis, & quorū retinueris retenta sunt*: eique cœlestem illam, quam Dominus Discipulis suis dedit, c peccata retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Hæc verò sunt sacerdotalis ordinis propria, & præcipua munera.

a Luc. 24. 49.

b Matth. 11. 30.

c Ioa. 20. 23.

Vnus est sacerdotij ordo, sed in plures dignitatis gradus distinctus.

Quamuis

26 *Quamuis unus sit sacerdotij ordo, non tamen unus est sacerdotum gradus.*

QVI tametsi vnus est ordo sacerdotalis, varios tamen dignitatis & potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui sacerdotes simpliciter vocantur, quorum functiones hactenus declaratæ sunt.

Primus gradus sacerdotum inferiorum.

SECVNDVS est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus præpositi sunt, vt non solũ cæteros Ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti, summa cum vigilantia & cura, prospiciant. Quare in sacris literis Pastores ouium sæpè appellantur: quorum munus & officiũ Paulus descripsit, a vt in Apostolorum actis legimus, in ea concione, quàm ad Ephesios habuit. Itemq; à Petro Apostolorum principe, b diuina quædam Episcopalis ministerij regula tradita est: ad quam si Episcopi suas actiones dirigere studeant, dubitandũ non erit, quin Pastores boni, & sint, & habeantur. Sed iidem Episcopi & Pontifices dicuntur, accepto ab Ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum Pontifices appellare consueuerunt.

Secũdus gradus est Episcoporum seu Pontificum.

a Act. 20. 28. 29. 30.

b 1. Petr. 5. 2. 5.

Tertius gradus est Archiepiscoporũ, qui pluribus Episcopis præsunt: qui Metropolitani etiã vocantur, quòd illarũ vrbiũ antistites sint, quæ tanquã matres habeãtur illius prouinciæ:

Tertius est Archiepiscoporum seu Metropolitanorum, qui licet iurisdictione, ordinatione tamen ab episcopis nõ differunt.

uinciæ: quare superiorē, quàm Episcopi, locū & ampliorē potestatem habent tametsi ab Episcopis ordinatione nil differunt.

Quartus gradus est Patriarcharū, qui quatuor olim in itota. Ecclesia numerabūtur, ijque dignitate impares.

In quarto gradu Patriarchæ collocantur, id est, primi supremique Patres.

27 *De sedibus antiquie Patriarcharam.*

Constatinopolitanus Patriarcha post Ro. primus c. Constantinopolitanæ. &c. renouantes. dist. 22. De reliquis sedibus Patriarchalibus. vide cōcil. Mic. can. 6. Chalc. Act. 16.

OLIM in vniuersa Ecclesia præter summum Romanum Pontificem, quatuor tantum Patriarchæ numerabantur. neque omnes tamen dignitate pares: nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperij maiestatem altiorem locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cuius Ecclesiam Marcus Euangelista iussu Principis Apostolorum fundauit. Tertius Antiochenus, vbi Petrus primò sede locauit. Extremum gradū habet Hierosolymitanus, quā Ecclesiam Iacobus frater Domini rexit.

28 *Romanus Pontifex omnium est Episcoporum maximus, idque iure diuino.*

Anacl. ep. 31. Leo. ep. 53. Gregor. lib. 6. ep. 37.

PRÆTER hos omnes Catholica Ecclesiam Romanum Pontificem Maximū, quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus, Archiepiscopū totius orbis terrarū patrem, & Patriarchā appellat, semper venerata est: cū enim in Petri Apostolorum principis cathedra sedeat, in qua vsque ad finē sedisse constat, summū in eo di-

gnitatis

gnitatis gradum, & iurisdictionis amplitudinem non quidẽ vllis Synodicis, aut alijs humanis constitutionibus, sed diuinitus datã agnoscit. quamobrem omniũ fidelium, & Episcoporũ cæterorũq; antistitũ quocũque illi munere & potestate præditi sint, pater, ac moderator, vniuersali Ecclesiæ, vt Petri successor Christiq; Domini verus, & legitimus vicarius in terris præsidet. Ex his itaq; Pastores docebunt, & quæ sint Ecclesiasticorum ordinum, ac graduum præcipua munera, & functiones, quis huius sacramenti minister sit.

Conferatu. hacc cũ. 10 &.11.sect. articuli noni simboli Apostolor. Primatus Romani Pontificis non humani sed diuin. est iuris Vide Anacl. ep.3. cap. 3. & habet. dist. 22. c. sacrosan. & Greg. lib.7. epis c. 3. & .64. hab. ea. c. de Constãtinopolitan. & Nico. Pap. ca. omnes. concil. Chalc. in epis. ad Leon. Bern. li.2. de considerar.

29 *Quis sit legitimus sacramenti Ordinis minister.*

CONSTAT enim ad Episcopũ eam administrationem pertinere: quod etiam sanctarum literarum auctoritate, certissima traditione, omniũ Patrũ testimonio. Cõciliorũ decretis, sanctæ Ecclesia vsu, & consuetudine facile erit cõprobare. Quamuis autem nonnullis Abbatibus permissum sit, vt

Minister sacramẽti ordinis est Episc. Trid. Syn. de ordine sessio: 23.c.3. decr. de reforma. c. 10. idq; docẽt. conc. Antioc. c.10. & Ancyran. 12. Epiph. hęr. 75. Hie. ep. 85. Damas. & leo ep. 88. vide itẽ de tẽpore ordinationũ & ca. nec Episcopi. Abbatib⁹ aliquãdo conceditur vt minores Ordines conferãt. sed is qui alicui⁹ Episc. iurisdictioni nõ subsunt, vt declaratur Trid. Syn. ses. 23. decr. de re format. c. 10. Episcoporũ consecratio à tribus Episcopis fiat. Cõ. Apost. 1. & Nic. conc. can. 4. Carth. 8. ca. 12. & .3. ca. 39. & 4. ca. 2. & 9. ca. 4. & Anecl. ep. 2. idque colligitur ex Paul. 1. Tim. 4. 14.

minores, & non sacros ordines interdum administrent: tamen hoc propriũ Episcopi munus esse nemo dubitat, cui vni ex omnibus, præterea nemini licet, reliquis ordinibus qui sacri, & maiores dicũtur, initiare. Nam Subdiaconos. Diaconos & Sacerdotes vnus tãtum Episcopus ordinat. Episcopi ex Apostolorum traditione, quæ perpetuò in Ecclesia custodita est, à tribus Episcopis consecratur.

Comparatio sacramẽti ordinis cũ alijs sacramentis. hęc ratio colligitur ex d. Tho. in sup. q.36.artic.1. quam etiam probat testimonio Dionys. libr. de Eccl. Hiera. cap. 3.

30 *Cur in promouendis ad ordines singularis probitas requiratur.*

Ordines cur statis diebus ieiuniorum pręcipuè instituantur. quę vero sint tempora à iure statuta habetur. d. 75. capit. fin. ex Gelas. ad episcop. per Lucaniam ep. 1. c. 13. & Gre. lib. 2. ep. 3. & de temporibus ordinationũ ety. c. de eo autem.

SEQVITVR nunc vt explicetur, quinam ad hoc sacramentũ, in primisque ad sacerdotalem ordinem apti sunt, & quæ in eis potissimũ requirantur. Ex hoc enim difficile non erit statuere, quid in alijs ordinibus dandis, pro cuiusq; officio, & dignitate, obseruare oporteat. Maximã autem in hoc sacramẽto cautionẽ adhibendã esse, inde colligitur, quod cætera gratiã ad illorũ sanctificationem, & vsum tribuunt, à quibus percipiuntur: at verò, qui sacris initiãtur, ob eã rẽ cælestis gratiæ participes fiũt, vt eorum ministerio, Ecclesiæ, atq; adeò omnium hominũ saluti consulatur. Ex quo factũ esse intelligimus, vt statis tantũmodo diebus, quibus etiam solemnia ieiunia ex vetustissimis

Cha-

Catholicæ Ecclesiæ more indicãtur, ordinationes fiant: vt scilicet fidelis populus eiusmodi sacrarum rerum ministros, pijs & sanctis precationibus à Deo impetret, qui ad tanti ministerij potestatem rectè, & cum Ecclesiæ vtilitate gerendam aptiores esse videantur.

31 *Quinta uitæ, & morum integritas in ordinando requiratur.*

PRIMVM itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, vitæ, & morum integritas commendetur magnopere oportet, non solùm quia, si mortiferi alicuius peccati conscius se initiari curet, vel etiam patiatur, nouo se, & maximo scelere obstringit, sed etiam quia virtutis, & innocentiæ lumen alijs præferre debet, ea de re quid Apostolus [a] Tito, & [b] Timotheo præcipiat, Pastoribus declarandum erit: & simul illud docendum, ea corporis vitia, [c] quæ in veteri lege ex Domini præscriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant, in Euangelica lege ad animæ vitia præcipuè transferenda esse. Quare sanctam illam consuetudinem in Ecclesia seruari animaduertimus, vt qui sacris initiandi sunt, prius pœnitentiæ sacramento conscientiam purgare diligenter studeant.

a Tit. 1. 7. 8. 9.
b 1. Tim. 3. per totum. c. Leuit. 21. 17. 18. 19. 2. Greg. p. 1. pastor. curę ca. 11.

32 *In ſacerdote quæ, & quanta doctrina requiratur.*

Rerum diuinarum duabus de cauſis ſint periti, quod etiam initio decalogi latius repetitur. vide Tho. in ſup. q. 36. q. 2.

PRÆTEREA in Sacerdote nō ſolū ea cognitio requirenda eſt qui ad ſacramentorum vſum & tractationē pertinet, ſed etiā ſacrarū literarū ſcientia ita inſtructum eſſe oportet vt populo Chriſtianæ fidei myſteria, & diuinæ legis præcepta tradere ad virtutē & pietatē excitare, à vitijs reuocare fideles poſsit. Sacerdotis enim duo ſunt munera: quorū alterū eſt, vt ſacramenta ritè cōficiat & adminiſtret: alterū, vt populum ſibi dei ſuæ commiſſum ijs rebus & inſtitutis, quæ ad ſalutē neceſſaria ſunt, erudiat Malachias enim ita teſtatur: a Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legē requirent ex ore eius quia Angelus Domini exercituum eſt. Vt igitur in horum altero, ſi mediocri cognitione ſit ornatus, præſtare, quod debet poſsit a: alterum certè non vulgarem, ſed exquiſitā potius doctrinā deſiderat: quamuis æque ab omnibus ſacerdotibus ſumma reconditarum rerum ſcientia non exigatur, ſed quæ ad ſuſcepti officij, & miniſterij functionem vnicuique ſatis eſſe poſsit.

Duo ſacerdotis munera.

a Malach. 2.7.

Qui ad ſacerdotium non ſint admittendi.

33 *Qui nam ad ſacerdotij dignitatem non ſint admittendi..*

PVERIS autem & furioſis, vel amentibus, quòd vſu rationis carent, hoc ſacramentum

Pueri ad ordines ſacros ...

mentum dandum non est: quamuis, si ijs quoque administraretur, sacramenti characterem in eorum animam imprimi certo credendum sit. Qui verò ætatis annus in singulis ordinibus sit expectandus ex sacri Tridentini Concilij decretis facilè erit cognoscere.

Excipiuntur etiam serui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui non sui iuris, sed in alterius potestate est.

Viri præterea sanguinum, & homicidæ, quia Ecclesiastica lege repelluntur, & irregulares sunt.

Spurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs non sunt procreati Decet enim, vt qui sacris addicuntur, nihil in se habeant, quo ab alijs meritò contemni, & despici posse videantur.

Ad extremum etiā admitti non debent, qui aliquo insigni corporis vitio deformes, aut manci sunt ea enim fęditas, & debilitatio tū offensionem habet, tum vero sacramētorū administrationē impediat, necesse est.

non debent promoueri. 75. dis. cap. vel non est. vide itē dis. 77. & 78. per totam. Furiosus & amens non ordinandus. 53. dist. cap. Maritū. Si quis ordinē ante ętatem susciperet, characterē quidem accipit, sed non vsum Tho. in sup. q. 39. art. 1. Trid. Syn. sess. 23 c. 12. reform. Serui prohibetur ordinari. dist. 53. c. 1. & 2. &c. qui ex familijs. item de seruis nō ordinādis per totū titulū. Homicida. dis. 50. c. clericū & c. sequitur, & cap. de his clericis & de homic. vol. cap. presbyterum. Spurij & illegitimi. de his vide dist. 56. per totum & tit. de filijs presbyter. non ordin. Quinto arcendi sunt corporibus de formati. vide tit. de corpore vitiatis, & dist. 55. per tot. Multi alij excluduntur ab ordinibus, vt bigami, & alij, de quibus vide doctores, dum de nota irregularitatis disputant.

34 *Qui sint præcipui huius sacramenti effectus.*

Primus effectus est, Sanctificatio illius, qui ordinatur, vide Thom. in supp. q. 55. ar. 1. Aug. libr. 2. Conc. Ciesc.

SED iam his rebus expositis, superest, vt Pastores doceāt, qui sint huius sacramenti effectus. Constat vero, quamuis ordinis sacramentum, vt antea dictum est, maximè ad Ecclesiæ vtilitatē & pulcritudinem spectet, tamen in eius quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere, qua idoneus, habilisque ad rectè munere suo fungendum, sacramentaque administranda reddatur: quemadmodum etiam baptismi gratia, quilibet ad alia sacramenta percipienda aptus efficitur.

Secundus Gradib⁹ quibusdam homines proue hi ad offerendum Domino noui testamenti sacrificium.

Quomodo Ordinis sacramentum characteré imprimat. Trid. Syn. ses. 23. de Ordine. c. 3. cano. 4. Tho, ea. a. 2.

Aliam quoque gratiam hoc sacramento tribui perspicuum est, præcipuam videlicet potestatem, quæ ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum refertur, in sacerdote quidem plenam, & perfectam, vt qui Domini nostri corpus, & sanguinem vnus potest conficere, in alijs verò inferiorum ordinum ministris, maiorem minorèm ve, quo quisque ministerio suo magis, minusue ad altaris sacramenta accedit. Atque hæc potestas, etiam character spiritualis dicitur, quòd qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota animæ impressa, ab alijs fidelibus distinguantur, ac diuino cultui mancipentur,

tur, ad quem Apoſtolus videtur ſpectaſſe, cum ad Timotheum ait: a Noli neglige re gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam, cũ impoſitione manuum presbyterij, & alibi: b Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. Hæc de ordinis ſacramento ſatis dicta ſint, potiora enim tantum rerum capita Paſtoribus tradere profeſsi ſumus, vt illis fidelis populi docendi, & in Chriſtiana pietate erudiendi, argumenta ſuppeditarent.

a. 1. Tim. 4. 14.

b. 2. Tim. 1. 7.

DE MATRIMONII SACRAMENTO,

CAPT. VIII.

SECTIO PRIMA.

1 *Cur Parochi ſedulò debeant inuigilare, ut populus Chriſtianus matrimonij naturam, & ſanctitatem cognitam habeat.*

QVONIAM Paſtoribus beata, & perfecta Chriſtiani populi vita propoſita eſſe debet, iis quidem maximè optandũ eſſet, quod Apoſtolus ſe cupere ad Corinthios ſcribebat his verbis: c Volo omnes homines eſſe, ſicut me ipſum, nimirũ vt omnes, continentiæ, virtutem ſectarentur:

c. 1. Cor. 7. 7.

Doctrina de sacramento matrimonij & canones subiectis de cē capitibus de eiusdem reformatiōne explicantur ini io sessio.24. Trid syn.a.1. Cor.7.7. Castitatis excellentia nō in omnes cadit. b.1.Cor.7.7. c.Ioā,2.2.3. Vtilitas doctrinæ de matrimonio. a.1.Cor.7. per totum. Eph.5.22. 23.24. Coloss.3.18.19 b.1.Pet,2.1. 2.3.

tur, nihil enim beatius in hac vita fidelibus potest contingere, quàm, vt animus nulla mundi cura distractus, sedataque, & restincta omni carnis libidine, in vno pietatis studio, & rerum cælestium cogitatione conquiescat. Sed quoniam, vt idē Apostolus testatur, b vnusquisque propriū donum habet ex Deo, alius quidem sic alius verò sic: & matrimonium magnis, diuinis bonis ornatum est, ita vt inter alia Catholicæ Ecclesiæ sacramenta verè, ac propriè numeretur, ac c Dominus nuptiarum celebritatem præsentia sua honestarit: satis apparet eius doctrinam tradendam esse, cum præsertim liceat animaduertere, tum sanctum a Paulum, tum Apostolorum b Principem, quæ non solum ad dignitatem, sed etiam ad officia matrimonij pertinebant, pluribus locis accuratè scripta reliquisse. Diuino enim spiritu af flati, optimè intelligebant, quāta, & quam multa commoda ad Christianam societatem peruenire possent, si fideles matrimonij sanctitatem cognitam haberent, & in uiolatam seruarent: contra verò, ea ignorata, vel neglecta plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Ecclesiam importari. Primum itaque matrimonij natura, & vis explicanda est, nam cum vitia sæpe

hone-

honesti simi'itudinem gerant, cauere oportet, ne fideles falsa matrimonij specię decepti, turpitudine, & nefariis libidinibus animã commaculẽt: cuius rei declarandæ causa, à nominis significatione ordiẽdũ est,

2 *Quapropter sancta illa copula Matrimonij, coniugij, aut nuptiarum nominibus exprimatur.*

Matrimoniũ vndedicatur Aug. lib. 19. cont. Faust. c. 26. Ambr. lib. 1. de Abraham c. 9. in fine. & 30. q. 5, ca. fœminæ: & 33. q. 5. cap. mulier & Isid. lib. 2. de Eccl. offic. c. 19.

MATRIMONIUM ab eo dicitur, quòd fœmina idcirco maximè nubere debet, vt mater fiat, vel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est. Coniugium quoque à coniungendo appellatur, quod legitima mulier cum viro quasi vno iugo adstringatur. Prætereà nuptię, quia, vt inquit Sanctus Ambros. pudoris gratia puellæ se obnuberent: quo etiam declarari videbatur, viris obedientes, subiectasque esse oportere.

3 *Quid sit matrimonium.*

Mag. in 4. dif 27. lib. 6. & Grat. 27. q. 2. in principio quæstionis, ex Instit. tit. de patria potest. lib. 1. & ff. de ritu nupt. l. 1. vide Tho. in supra. q. 44. ar. 3.

ITA verò ex communi Theologorum sententia definitur: Matrimonium est viri, & mulieris maritalis coniunctio, inter ligitimas personas, indiuiduam vitæ cõsuetudinẽ retinens, cuius definitionis partes, vt planius intelligantur, docendum est, quamuis hæc omnia in perfecto matrimonio insint, consensus videlicet interior, pactio externa verbis expressa, obligatio,

&

Quæ ad perfectũ matrimonium cõcurrant.

Matrimonij vis in quo præcipuè cõsistat.

Matrimoniũ inter illegitimas personas cõtractũ est irritũ, quę autem personæ non possint coniungi aut etiam coniunctæ separari debeant pluribus capitib[us] exponitur sess. 24. Conc. Trid. decret. de reforma. matri. Indissolubile est matrimonij vinculum.

& vinculum, quod ex ea pactione efficitur, & coniugum copulatio, qua matrimonium consummatur, nihil horum tamen matrimonij vim, & rationem propriè habere, nisi obligationem illam, & nexum, qui coniunctionis vocabulo significatus est. Additur verò, maritalis, quoniam alia pactionũ genera, quibus viri, & mulieres obligantur, vt sibi mutuam operam præst[e]nt, vel pretij, vel alterius rei causa, prorsus aliena sunt à matrimonij ratione. Sequitur deinde, inter legitimas personas: quoniam, q[ui] à nuptiarum coniunctione legibus omnin[o] exclusi sunt, ij matrimonium inire non p[os]sunt, neque si ineant, ratum est, exempli g[ra]tia: qui intra quartum gradũ propinquitat[is] coniuncti sunt, puerque ante decimũ qua[r]tum annum, aut puella ante duodecimu[m] quæ ætas legibus constituta est, ad matrimonij iusta fœdera ineunda apti esse no[n] possunt. Quod verò extremo loco posit[um] est, Indiuiduam vitæ consuetudinem retinens, indissolubilis vinculi naturam declarat, quo vir, & vxor colligantur.

Matrimonij natura nõ tã in consensu quàm in obligationis vinculo cõsistit. Cõsensus est matrimonij.

4 *Vbi præcipua uis matrimonij consistat.*

EX his igitur patet matrimonij naturam, & rationem in vinculo illo consistere. Nam quòd aliæ clarissimorum viro[rum] defi[nitiones]

definitiones hoc videntur consensui tribuē re, vt, cum dicunt, coniugium esse consensum maris, & fœminæ, hoc ita accipiendū est, consensum ipsum matrimonij causam effectricem esse: quòd Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non potest, nisi ex consensu, & pactione.

causa efficiens Conc. Floren. in epist. Eug. 4. ad Armę, idē habes. 27. q. 2. cap. matrimonium & ca. sufficiat & ca, oīs res & concor. ff. de reg. iur. l. nuptias, &. Mag. in. 4. dist. 27. lit. c.

5 *Qualis in motrimonio requiratur consensus, quàque ratione sit declarandus.*

SED illud maximè necessarium est, vt consensus verbis, quæ præsens tempus significant, exprimatur, neque enim matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio, atque ita fit, vt consensus alterius tantum, ad matrimonium coniungendum satis esse non posit, sed duorum inter se mutuum esse oporteat, atqui, ad declarandum mutuum animi consensum, verbis opus esse prespicuum est. Si enim ex interiori tantum consensu, fine externa aliqua significatione matrimonium constare posset, illud etiam sequi videretur, vt cùm duo qui disiunctisimis, & maximè diuersis in locis essent, ad nuptias consentirent, antequam alter alteri voluntatem suam vel litteris, vel nuntiis declarasset, veri, & stabilis matrimonij lege coniungerentur; quod tamen à ratione, & sanctæ

Consensus verbis temporis prçsentis exprimēdus est, isque mutuus esse debet. hab. desponsalib. & matrim. & ca. Tuę fraternitati. & consent. Mag. ibid. lit. c.

Interior consensus non sufficit ad matrimoni.

sanctæ Ecclesiæ consuetudine & decretis alienum est.

6 *Mutuus consensus uerbis futuri temporis expressus matrimonium non efficit.*

Concensus verbis faturi temporis expressus matrimonium non efficit. hoc habetur dē sponsal. & matri c. si inter virum &. Mag. vbi supra.

RECTE autem dicitur oportere, vt consensus verbis exprimatur, quæ præsentis temporis significationē habeant, nam quæ futurum tempus indicant, matrimonium non coniungunt, sed spondent: deinde quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est, quæ verò non sunt parum, vel nihil firmi, aut stabilis habere existimandum est. Quare nondum conubij ius in eam mulierem quisquam habet, quam se in matrimonium ducturum esse pollicetur, neque statim ab eo impletum est, quod se facturum promisit: tametsi fidem præstare debet: quod si non faciat, violatæ fidei reus esse conuincitur. At verò, qui matrimonij fœdere alteri iungitur, quamuis postea pœniteat, tamen quod factum est mutare, irritumue, & infectum reddere non potest. Cum itaque coniugij obligatio nuda promissio non sit, sed eiusmodi abalienatio, qua re ipsa vir mulieri, & vicissim mulier viro corporis sui potestatē tradit, idcirco necesse est, verbis, quæ præsens tempus designant, matrimonium contrahi: quorum verborum vis, etiam postquam enunciata

Quī quod se factur ū promisit, postea no prēstat, tametsi fidem violet, matrimonium tamen non dissoluit.

Qualis promissio requiratur ad perfectionē matrimonij.

ciata sunt, permanet, virumque & vxorem indissolubili vinculo constrictos tenet.

7 *Si pudore, aut alio impedimento consensus uerbis nõ exprimatur, nutus & signa uerborum locum habent.*

SED verborum loco, tum nutus, & signa, quæ intimum cõsensum apertè indicent, satis ad matrimonium esse possunt, tum ipsa etiam taciturnitas, cum puella propter verecundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur.

Verborũ loco nutus & signa satis esse aliquando possit.

8 *Ad uerum matrimonium concubitus non requiritur.*

EX ijs igitur Parochi fidelibus tradẽt, matrimonij naturam, & vim in vinculo, ac obligatione sitam esse, ac præter consensum, eo, quo dictum est, modo expressum, vt verum matrimonium existat, concubitùm necessariò nõ requiri: nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula intercesserat, vero matrimonio iunctos fuisse planè constat. Quare à sanctis Patribus dictum est, matrimonium non concubitu, sed consensu existere. Quod etiam à sancto Ambrosio in libro de virginibus repetitum legimus.

Matrimoniũ non concubitu, sed vincul. cõsensus consistere.
Adã & Eua in statu innocentiæ non concubuerunt.
Genes. 2.
S. Amb. de inst. virg, c. 6.
Chrysost. in oper imperf. hom. 32. Isi. lib. 9. etym. cap. 7.

9 *Quotuplex sit matrimonij consideratio.*

IAM verò hisce explicatis, illud docē dū erit, matrimonium duplicem rationem habere. Nam, vel vt naturalis coniunctio (coniugium enim nō ab hominibus inuē tum, sed à natura) vel vt Sacramentum, cuius vis naturalium rerum conditionem superat, considerandum est. Ac, quoniam gratia naturam perficit, (neq; prius, a quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale) rei ordo postulat, vt de matrimonio, vt natura constat, & ad naturæ offic pertinet, prius agēdum sit: tum verò, qu illi, vt Sacramentum est, cōueniunt, exp nanda erunt.

Duplex matrimonij ratio vt est officium naturæ & vt sacramentū. Matrimoniū est a natura ff. de iust. & iure. l. 1.

a 1. Corint. 15. 46.

De matrimonio vt ad naturæ officiū pertinet.

10 *Quis matrimonij, ut officiū naturæ signi ficat: sit auctor.*

IN primis itaque docendi sunt fideles, matrimonium à Deo institutum esse: scriptum est enim in Genesi: b Masculum & fœminā creauit eos: benedixitque illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini: &, c non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi. Ac paulo post: d Adæ verò nō inueniebatur adiutor similis eius. Immisit ergo Dominus Deus soporē in Adā: cumq; obdormisset, tulit vnam de costis eius, & repleuit carnē pro ea, & ædificauit Dominus, Deus costā quam

Matrimoniū vt naturæ officium diuinitus est institutum.

b Gen. 1. 27. 28.

c Gen. 2. 18.

d Ibi. 20. 21.

quam tulerat de Adam, in mulierem, & adduxitque Adam: Hoc nunc os, de ossibus meis, & caro de carne mea: * hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrē suum & * matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quæ ipso Domino auctore a apud sanctum Matthæum, ostendunt matrimonium diuinitus institutum esse.

11 *Matrimonium ut naturæ officium consideratum, dissolui non potest.*

NEQVE verò Deus matrimoniū tantummodo instituit, verū, vt sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuū etiā & indissolubilem nodū ei addixit: Siquidē Saluator ait: b Quod Deus coniunxit, homo non separet. Quamuis enim matrimonio, quatenus naturæ est officiū, conueniat, vt dissolui non posit: tamen id maximè fit, quatenus est Sacramentum. Qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege, eius propria sunt, summā perfectionem consequitur. Tamē & prolis educandę studio, & alijs matrimonij bonis repugnat, vt eius vinculum dissolubile sit.

12 *Omnibus hominibus lex contrahendi nō est imposita.*

QVOD vero à Dño dictū est, c Cres-

 cite,

* Hęc paren omasia in Hebræo venustior est.
איש
Is enim est vit, vnde fit Fœmina.
אישה
Issa, quid mulierē denotat.
* Septē MS. exēpl. Hæb. & Cal. addūt suum, textus tamen est, vt hic habetur.
a Matt. 19. 6.
Matrimoniū vt est natura lis coniūctio etiā nequit dissolui.
b Mar 19. 6.
Tridentina Synodus in principio sessionis. 24 & can. 5. 7. & c. fraternitatis 35 q. 10. & c. debitū de bigamis & de coniug. leprof. in prin
c Gen. 1. 28.
Sic interpr

tatur hunc locum Tertul. in lib de monogam. ante mediũ. Cypr. in lib. de habitu. virg. Hier. li. 1. in Iou. &. Aug. de san. virg. cap. 9.

cite, & multiplicamini: ideo spectat, vt cuius rei causa matrimonium institutum erat, declaret: non vt singulis hominibus necessitatem imponant. Nunc enim aucto iam humano genere, non solum vlla lex vxorem ducere aliquem non cogit, sed potius virginitas summoperè commendatur, & vnicuique in sacris literis suadetur, vt quæ matrimonij statu præstantior sit, maioremque in se perfectionem, & sanctitatem contineat: Dominus enim Saluator noster ita docuit: a Qui potest capere, capiat. Et Apostolus ait: b De Virginib' præceptum Domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consequatus à Domino, vt sim fidelis.

Matrimoniũ causa multiplicandi genus humanũ diuinitus est institutum.

Virginitas matrimonio est præstantior Trid. Syn. ses. 24. de matri. ca. 9. 10.

a Matth. 9. 12.

b 1. Cor. 7. 25.

13 *Vir & mulier coniungi cur debeant.*

SED quibus de causis vir & mulier coniungi debeant, explicandum est. Prima igitur ratio est, hæc ipsa diuersi sexus natura instinctu expetita societas, mutui auxilij spe conciliata, vt alter alteris ope adiutus, vitæ incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatẽ substentare queat.

Secunda. Causę hę pferuntur partim à D. aug. li. 7. de gen. a dilit c. 7. & lib 9. supra.

Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, vt bonorum, & diuitiarum hæredes relinquãtur, quàm, vt veræ fidei & religionis cultores educẽtur: quod quidem maxime sanctis illis Patriarchis

chis, cùm vxores ducerent, propoſitum fuiſſe, ex ſacris literis ſatis apparet. Quare Angelus, cum Tobiam admoneret, quo pacto mali dæmonis vim poſſet repellere, a Oſtendam inquit, tibi, qui ſunt, quibus præualere poteſt dæmonium. Hi nãque qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt Deũ à ſe & à ſua mente excludant, & ſuæ libidini ita vacent, b ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus, habet poteſtatem dæmonium ſuper eos. Deinde ſubiecit: c Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quàm libidine inductus, vt in ſemine Abrahæ benedictionem in filiis conſequaris. Atque vna hæc etiam cauſa fuit, cur d Deus ab initio matrimonium inſtituerit. Quare fit, vt illorum ſit ſcelus grauiſsimum, qui matrimonio iũcti, medicamentis, vel conceptũ impediũt, vel partum abigunt. Hæc enim homicidarum impia conſpiratio exiſtimanda eſt:

Gen. ca. & à Mag. in. 4. diit. 26. lit. b. partim à D. Tho. in ſup. q. 42. a. 2. vide item. 32. q. 2. per totá. a Tob. 6. 16. 17. b Pſal. 31. 9. c Tob. 6. 22. d Gen. 1. 23. Ius naturæ violant, qui partum impediũt. Aug. li. 1. de nup. & concup. ca 15. & hab. 32. q 2. cap. aliquando.

14 *Poſt peccatum cur matrimonium inſtitutum fuerit.*

TERTIA eſt, quæ poſt prima parentis lapſum ad alias cauſas acceſsit, cum propter iuſtitię, in qua homo cõditus erat, amiſsionem, appetitus reſtæ rationi repugnare cœpit, vt ſcilicet, qui ſibi ſuæ imbecil-

Tertia cauſa, vide Aug. 14. ciuit ca. 15. 16. & 17.

litatis conſcius eſt, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonij remedio ad vitãda libidinis peccata, vtatur: de quo ita Apoſtolus ſcribit: [a] propter fornicationem, vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virũ habeat. Ac paulo poſt cùm docuiſſet, interdum orationis cauſa à matrimonij debito abſtinendũ eſſe ſubijcit: [b] Et iterum reuertimini in id ipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiã veſtram. Hę igitur ſunt cauſæ, quarum aliquã ſibi proponere quiſque debet, qui piè & religioſè, vt ſanctorum filios decet, nuptias velit contrahere.

a 1. Cor. 7. 2.

b Ibid. 5.

Cauſę ſecundariæ matrimonij ſi eius ſanctitatem nõ impediãt minimè dãnandæ ſunt.

Quod ſi ad eas cauſas alia etiam accedant, quibus homines inducti, matrimonium ineant, atque in habendo vxoris delectu hanc illi præponant, vt hæredis relinquendi deſiderium, diuitiæ, forma, generis ſplendor, morum ſimilitudo, huiuſmodi ſanè rationes damnãdę non ſunt, cùm matrimonij ſanctitati non repugnent. Neque enim in ſacris literis [c] Iac. Patriarcha reprehẽditur, quod Rachelẽ eius pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de matrimonio, vt naturalis cõiũctio eſt, docẽda erunt.

c Gen. 29. 17. 18.

15 *Cur matrimonium Sacramenti dignitate per Chriſtum ſit auctum.*

VT autem Sacramentũ eſt, explicare oportę

oportebit, ei naturam multò præstantiorem esse, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim matrimoniũ, vt naturalis coniunctio ad propagandum humanum genus ab initio institutum est: ita deinde, vt populus ad veri Dei, & Saluatoris nostri Christi cultũ, & religionem procrearetur, atque educaretur, Sacramẽti dignitas illi tributa est. Cùm enim Christus Dominus vellet arctissimæ illius necessitudinis, quæ ei cũ Ecclesia intercedit, suæque erga nos immensæ charitatis certũ aliquod signum dare, tanti mysterij dignitatem hac potissimum maris, & fœminæ sancta coniunctione declarauit. Quod quidem aptissimè factũ esse, ex eo intelligi potest, quod ex omnibus humanis necessitatibus, nulla inter se homines magis, quàm matrimonij vinculum constringit, maximaque inter se vir, & vxor charitate, & beneuolentia deuincti sunt: atque idcirco fit, vt frequenter sacræ literæ nuptiarũ similitudine [a] diuinã hãc Christi, & Ecclesiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

De matrimonio vt sacramentum est. Finis instituti matrim. cũ in lege naturæ, tũ in lege gratiæ pulchre explicatur. vide Th. in supp. q. 42. art. 3.

Immensa Christi & Ecclesiæ per charitatẽ cõiunctio, matrimonij Sacramento altissimè significatur. vide cap. debitũ. de bigamis non ordin.

a Matt. 22. 2. & 25. 10. Apocal. 9. 67.

16 *Quomodo matrimoniũ sit uerum Euangelicæ legis sacramentum.*

IAM verò matrimonium sacramẽtũ esse, Ecclesia, Apostoli auctoritate confir-

mata, certum & exploratum semper habuit: ita enim ad Ephesios scribit: a Viri debēt diligere vxores suas, vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, se ipsum diligit, nemo enim vnquam carnē suam odio habuit, sed nutrit & fouet eā, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet, homo patrē & matrē suā, & adhærebit vxori suæ, & erūt duo in carne vna. Sacramentū hoc magnū est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Nam quod inquit, sacramentū hoc magnū est: nemini dubium esse debet, ad matrimonium referendum esse, quod scilicet viri & mulieris coniunctio, cuius Deus auctor est, sanctissimi illius vinculi, quo Christus Dominus cū Ecclesia coniungitur, sacramentum, id est, sacrum signum sit.

a Ephe. 5. 28. 29. 30.

Probatur matrimoniū esse sacramentum quod etiam veteres disertè tradiderunt vt Tertulia. in lib. de monag. Aug. de fid. & oper. cap. 7. lib. 1. de nup. & cō cup. cap. 10. & 21. Amb. in c. ep. ad Ephes. Pet. Dam. ser. 1. de dedicat. Eccl. Lucius Papa 3. vt hab. de hęreticis. c. ad abolendam. Trid. Syn. in princ. sessio. 24. de matrimon. & cā. 1. Florent. & Constant.

17 *Quomodo matrimonium sacramentum esse ex Pauli uerbis conuincatur.*

ATQVE hanc esse eorum verborum veram & propriam sententiam, veteres sancti Patres, qui eum locum interpretati sunt, ostendunt: idemque sancta Tridētina Synodus explicauit. Constat ergo, virum Christo, vxorem Ecclesia ab Apostolo cōparari, virum esse caput mulieris, vt

vt eſt Chriſtus Eccleſiæ, eàque ratione fieri, vt vir vxorem diligere, & viciſsim vxor virum amare, & colere debeat, a Chriſtus enim dilexit Eccleſiam, & pro ea ſemetipſum tradidit: rurſus verò, vt idem Apoſtolus docet, b Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto. Sed gratiam quoque hoc ſacramento ſignificari, & tribui, in quo maximè ſacramenti ratio ineſt, ea Synodi verba declarant. Gratiam verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indiſſolubilem vnitatem confirmaret, coniugeſque ſanctificaret, ipſe Chriſtus venerabilium ſacramentorum inſtitutor, atque perfector, ſua nobis paſsione promeruit. Quare docendum eſt, huius ſacramenti gratia effici, vt vir & vxor, mutuæ charitatis vinculo coniuncti, alter in alterius beneuolentia conquieſcat, alienoſque, & illicitos amores, & concubitus non quærat, ſed in omnibus ſit c honorabile conubium, & thorus immaculatus.

a Epheſ. 5. 25.
b Ibid. 14.
Quomodo matrimoniũ gratiã ſignificatam tribuat. Trid. Syn. ibid.
c Heb. 13. 4.

18 *Quantum matrimoniũ Euang. à legis naturæ uel Moyſi matrimonio differat.*

SED quantum matrimonij ſacramentum ijs matrimonijs præſtet, quæ ante, vel poſt legem, iniri ſolebant, ex eo licet cognoſcere, quod etſi gentes matrimonio diuini aliquid ineſſe arbitrabantur, atque ob

Gentes matrimoniũ vt rem ſanctam veneratæ ſunt, & concubitus vagos & inceſtas nuptias dãnarunt, vi d̃ iuris ciuilis

titulos ff. ritu nuptiarũ, & ad legẽ Iuliã de adulterijs & in.ff. & C. & de incestis & inutilibus nuptijs in. Cod. Inter infideles matrimoniũ nõ est sacramentum c. quanto tu. de diuort.

ob eam rem vagos concubitus, à naturæ lege alienos esse, itemque stupra, adulteria & alia libidinis genera vindicanda esse iudicabant, tamen eorum connubia nullã prorsus sacramenti vim habuerunt.

a Gen. 12. 3. & 18. 18. & 22. 18.

Apud Iudæos verò religiosius omnino nuptiarum leges seruari consueuerant: neque dubitandum, quin eorum matrimonia maiori sanctitate prædita essent. Cùm enim promissionem accepissent, fore aliquando, vt [a] omnes gẽtes, in semine Abrahæ benedicerentur, magnæ apud eos pietatis officium meritò esse videbatur, filios procreare, electi populi sobolem, ex qua Christus Dominus Saluator noster, quo ad humanam naturam attinet, ortum habituras esset, propagare: sed illæ quoque coniunctiones vera sacramenti ratione caruerunt.

b Gen. 4. 19. & 16. 2 3. & 26 22. 23. 24

c Deuter. 24. 1. Matth. 19. 7. 8.

19 *Matrimonium in lege naturæ post peccatũ, aut in lege Moysi, originis suæ, quã ex Deo habuit decorem non retinuit.*

Vxorum pluralitas à matrimonij natura est aliena, ac Christianis prohibita. c. apti.

HVC accedit, quòd siue naturæ post pecatum, siue Moysis legem spectemus, facilè animaduertimus, matrimoniũ à primi ortus sui decore & honestate decidisse: dum enim naturæ lex vigebat, [b] multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul vxores ducerent. De

inde

inde verò in lege a Moysis dato repudij libello, permissum erat, si causa fuisset, diuortium cum vxore facere: quorũ vtrumque ab Euangelica lege sublatum, matrimoniumque in pristinum statum restitutum est. Nam quòd polygamia à matrimonij natura aliena esse, (etsi aliqui ex priscis Patribus accusandi non sunt, quòd non sine Dei indulgentia plures vxores ducerent) Christus Dominus ostẽdit illis verbis [b] propter hoc dimittet homo patrẽ & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Deinde subiungit: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro.

Quibus verbis planum fecit, matrimonium ita à Deo institutum esse, vt duorum tantùm non plurium coniuctione definiretur. Quod etiam alibi apertissimè docuit, inquit enim: Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulteriũ committit super eam, etsi vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur. Nam si viro liceret plures vxores ducere, nulla omnino causa esse videretur, cur magis adulterij reus esse dicendus esset, quod præter eam vxorem, quam domi haberet, aliam ducere, quàm quod priore dimissa, cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, vt si infidelis

gaudemus. de diuort. imò etiam iure ciuili. C. de Iudæis. l: nemo Iudęorum. & C. de incest. nupt. lib. 2.
Trid. Syn. sess. 24 de matrimon. ca. 2
a Matt. 19.
Matrimoniũ duorum duntaxat coniũctione definitur.
Marc. 10. 11 Matth 5. 32. & 19. 9. Luc. 16 18.
Quid faciendum sit cum infideli ad fidem conuerso, qui prius plures vxores duxerit. vide cap. gaudemus, de diuortijs.
Matt. 5. 32.

quis-

a Matth. 19. Marc. 10. 4. Luc. 16. 18.

Sola mors matrimonij nexum potest dissoluere.

quispiā, gentis suæ m re, & consuetudine, plures vxores duxisset, cū ad verā religionē conuersus fuerit iubeat eū Ecclesia cæteras omnes relinquere, ac priorem tantū iustæ, & legitimè vxoris loco habere.

b 1. Cor. 7. 39. Ro. 7. 2.

* A lege non est in textu, sed MS. quædā habent.

c 1. Co. 7. 10. cōc. Tri. ses. 24. can. 5. & 7. conc. Item Milem. c. 17. citatum. 32. q. 7. cap. placuit.

Aug. libr. 1. de ser. Domi. c. 25. citatus ei Dominus & similiā multa in ea. q.

20 *Vinculum matrimonij diuortio disrumpi non potest.*

VERVM eodem Christi Domini testimonio facilè comprobatur nullo diuortio vinculum matrimonij dissolui posse: si enim post libellum repudij mulier à viri lege soluta esset, liceret ei sine vllo adulterij crimine alteri viro nubere. Atqui Dñs apertè denunciat: a Omnis qui dimittit vxoré suā, & alterā ducit, mœchatur. Quare coniugij vinculū nulla re, nisi morte disrumpi perspicuum est: quod quidem etiā Apostolus confirmat, cum inquit, b Mulier alligata est legi, quanto tēpore vir eius viuit: quod si dormierit vir eius, liberata est * à lege; cui vult, nubat, tantū in Domino. Et rursus: c His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxoré à viro nō discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut, viro suo reconciliari.

Nisi iusta causa societas vicæ inter coniuges est dirumpēda.

Eam verò optionem Apostolus mulieri, quæ iusta de causa virū reliquisset, detulit, vt innupta maneat, aut viro suo reconci-

reconcilietur. Neque enim sancta Ecclesia viro & vxori permittit, vt sine grauioribus causis alter ab altero discedat.

21 *Cur nulla ratione dissolui matrimonium expediat.*

AC ne forte alicui videatur durior matrimonij lex, quod nulla vnquam ratione dissolui posit, docendū est, quæ sint cum ea vtilitates coniunctæ. Primum enim homines in coniungendis matrimonijs virtutē potius, & morum similitudinē, quam diuitias, & pulchritudinem spectandam esse, hinc intelligent: qua quidem re communi societati maxime consuli nemo dubitare potest. Præterea, si diuortio matrimonium dessolueretur, vix vnquam dissidendi causę hominibus, quę ijs ab antiquo pacis, & pudicitiæ hoste quotidie obijceretur, deessent. Nunc vero, cùm fideles secum cogitant, quamuis etiam coniugij conuictu, & consuetudine careant, se tamē matrimonij vinculo constrictos teneri, omnemque alterius vxoris ducendæ spem sibi præcisam esse, ea re fit, vt ad iracundiā, & dissidia tardiores esse consueuerint. Quod si interdum etiam diuortium faciāt: & diutius coniugis desiderium ferre non possunt, & facilè per amicos reconciliati ad eius conuictum redeunt.

Vide Thom. in. 4. dis. 33. q. 2. art. 1. & sequent. & in supp. q. 47. artic. 1.

Per

22 *Per libellum repudij separati possunt rursum coniungi.*

Ob adulterium dimissi si pœniteant in gratiã possunt recipi ab altera cõiuge.

Sanct. Aug. li. 2. de adulter. coiugũ. capit. 6. & 9.

a Prouerb. 18 22.

SED hoc loco prætermittenda nõ est Pastoribus S. Augustini salutaris admonitio: is enim, vt ostenderet fidelibus, haud grauatè faciendum esse, vt cum vxoribus, quas adulterij causa dimisissent, si eas delicti pœniteret, in gratiã reducerentur: Cur inquit. vir fidelis non recipiet vxorẽ quã recipit Ecclesia? aut cur vxor viro adultero, sed pœnitenti, non ignoscat, cui etiam ignouit Christus? Nã quod a scriptura stultum vocat, qui tenet adulteram, de ea sentit, quæ cùm deliquerit, pœnitere, & à cœpta turpitudine desistere recusat. Ex ijs itaque perspicuum est, fidelium, coniugia perfectione & nobilitate, tũ gentilium, tũ Iudæorũ matrimonijs longe præstare.

Matrimonij triplicia sunt bona. Aug. libr. 5. cont. Iul. cap. 5. & de Gen. ad lit. lib 9. c. 7. Mag. in. 4. dist. 31. Tho. in. 4 31. 2. 1. & seq. & in supp. q. 49. per totam.

b 1. Cor. 7. 28.

23 *Quæ sint bona, quæ ex hoc sacramento ad coniugatos redeunt.*

DOCENDI præterea sunt fideles, tria esse matrimonij bona, prolem, fidem, sacramentũ: quorũ compensatione illa incõmoda leniuntur, quæ Apostolus indicat his verbis. b Tribulationẽ carnis habebunt huiusmodi. Efficiturque, vt coniunctiones corporum, quæ extra matrimonium merito damnandæ essent, cum honestate coniunctæ sint.

Primum

Primùm igitur bonū est proles, hoc est liberi, qui ex iusta, & legitima suscipiuntur vxore: in enim tanti fecit Apostolus, vt diceret: a Saluabitur mulier per filiorum generationem. Nec verò hoc de procreatione solum, sed de educatione etiam & disciplina, qua filij ad pietatem erudiuntur intelligendum est. Sic statim subdit Apostolus: b Si in fide permanserint. Monet enim scriptura: c Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Idem etiam d Apostolus docet, eiusq; institutionis pulcherrima exempla e Tobias, f Iob, & alij sanctissimi Patres in sacris litteris præbēt. Quæ verò sint parētum, & filiorū officia, in quarto præcepto latius explicabitur.

Primum matrimonij bonum est proles.

a 1. Tim. 2. 15.

Ibid. Porro quædā M S. legunt permanserint.

b Eccl. 7. 25. sed fusius. 30 fere per totū

c Prou. 13. 24. & Deut. 6. 7.

d Eph. 6. 4. Col. 3. 20.

e Tob. 4. per totum.

f Iob. 1. 5.

24 *Fides in matrimonio quid sit, & quomodo seruanda.*

SEQVITVR fides, quod est alterū matrimonij bonum, non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cum baptismum percipimus, sed fidelitas quædam, qua mutuo vir vxori & vxor viro se ita obstringit, vt alter alteri sui corporis potestatem tradat, sanctumque illud cōiugij fœdus nunquam se violaturū pollicetur. Id facilè colligitur ex illis verbis, quæ à primo parente enūciata sunt, cum Euam vxorem suam accepit: quæ deinde Christus Dominus

Secūdum bonum est fidelitas mutua.

in

in Euangelio comprobauit. a Quare relinquet homo patrem & matrem, & adherebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Item ex eo Apostoli loco: b Mulier sui corporis potestatem non habet sed vir, similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Quare optimo iure grauissimę animaduersiones à c Domino in adulteros, quòd hanc fidem maritalem frangant, in veteri lege constitutæ erant.

Postulat præterea matrimonij fides, vt vir, & vxor singulari quodam, sanctóque & puro amore coniūcti sint: neque vt adulteri inter se ament, sed vt Christus dilexit Ecclesiam. Hāc enim regulam Apostolus præscripsit, cum ait: d Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: quam certè immensa illa charitate, non sui commodi gratia, sed sponsæ tantum vtilitatem sibi proponens, complexus est.

25 *Quid sit sacramentum, dum inter matrimonij bona numeratur.*

TERTIVM bonum, sacramentum appellatur, vinculum scilicet matrimonij, quod nunquam dissolui potest. Nam, vt est apud Apostolum, e Dominus præcepit vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo recōciliari: & vir vxorem non dimittat. Si enim

a Gen. 2. 24. Matth. 19. 5. Eph. 5. 31.
b 1. Cor. 7. 4. Vide cap. sunt qui, & c. Multorū & c. Agathosa. & multa alia 27. q. 2. & titulum de cōuer. coiugat.
c Leuit. 20. 10. De. 22. 22
Vir qualiter vxorē diligere debeat Hie. li. 1. cōt. Ioan. & c ori go. 32 q. 4.
d Ephe. 5. 25 Col. 3. 16.
Tertiū matrimonij bonū est sacramē.
d 1. Cor. 7. 10. 11. Vide quę supra notauimus sect. 20. vide item Aug. lib. 1. de adult. coniu. ca. 21. & 22. & de bon. coniug. c. 7. & de nup. &

enim matrimonium, vt sacramentum est Christi coniunctionem cū Ecclesia signat, necesse est, vt Christus se nunquam ab Ecclesia disiungit, ita vxorē à viro, quod ad matrimonij vinculum attinet, separari nō posse. Verùm, vt hæc sancta societas sine querela facilius conseruetur, viri & vxoris officia quæ à [a] S. Paulo, & à [b] Principe Apostolorū Petro descripta sunt, tradenda erunt.

concu. li. 1. cap. 10.
a Ephes. 5. 22 23. & seq. Col. 3. 18. 19 1. Tim. 5. 14.
b 1. Pet. 3. 1. 2 & seq
Mariti officia præcipua.

26 *Quæ sint præcipua mariti officia.*

ERGO viri munus est, vxorem liberaliter & honorificè tractare. Qua in re meminisse oportet. Euam ab Adamo sociam apellatam esse, cùm inquit: [c] Mulier, quā dedisti mihi sociam. Cuius rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, vt ea non ex pedibus, sed ex latere viri formaretur: quemadmodum etiam ex capite condita non est, vt se viri Dominam non esse intelligeret, sed viro potius subiectam. Decet præterea virum in alicuius honesta rei studio semper occupatum esse, tum vt ea suppedite, quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt tum ne inerti otio languescat: à quo omnia ferè vitia fluxerunt. Deinde vero familiam recte constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere.

Primum mariti officium.
c Gen. 3. 12.
Cur mulier ex viri pedibus vel capite nō sit condita. Aug. li. 12. de ciuit. Dei cap. 29. Hugo de S. Vict. in annotat. sup. Gen.
Secundū officiū. vide c. si quis dereliq; rit dist 30. & cap. duo sun 23. q. 4. & ca no putes e dem. q. 5.

Vxoris quæ sunt præcipua officia.
1.Pet.3.12.

27 *Vxoris officium quid requirat.*

RVRSVS autē vxoris partes sunt, quas Apostolorum Princeps numerat, cum inquit: Mulieres subditæ sint viris suis, vt &, si qui non credunt verbo, per mulierem conuersationem sine verbo lucrificant, considerantes in timore * sanctam conuersationem vestram, quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis, homo in corruptibilitate quieti, & modesti spiritus, * qui est in conspectu Dei locuples, sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo, ornabant se, subiectæ proprijs viris, a sicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans. Earum quoque precipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare. Domi verò libenter se contineant, nisi necessitas exire cogat: idque sine viri permissu facere nunquam audeant. Deinde, in quo maximè maritalis coniunctio sita est, meminerint semper secundum Deum, magis quàm virum, neminem diligendum esse, eoue pluris faciendum esse neminem, cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non aduersantur, morem gerere, & obtemperare summa cum anim...

* Textus habet castā, cui Greca exēp. consentiunt, sed MS. habēt sanctam quæ secutus est auctor.
* Quod legunt M S. quædam.
a Gen. 18.12

animi alacritate oporteat.

28 *Quid de matrimonij ritibus sentiendũ sit.*

HARVM rerum explicationi consequens erit, vt Pastores ritus etiam doceãt, qui in matrimonio contrahẽdo seruari debeant. De quibus non est, expectandum, vt hoc loco pręcepta tradantur, cum à sancta Trid. Synodo, quæ in hac re maximè obseruanda sint, copiosè & accuratè constituta fuerint, neque illud decretum à Pastoribus ignorari possit. Satis igitur est eos admonere, vt quæ ad hanc partem attinent, è sacri Concilij doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponant.

29 *Clandestina matrimonia rata non sunt.*

IN primis autem, ne adolescentes, & puellæ, cui ætati inest maxima imbecillitas consilij, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorũ fœdera incautè ineãt, sæpissimè docebunt, ea neque vera neque rata matrimonia habenda esse, quæ præsente Parocho, vel alio sacerdote de ipsius Parochi, vel ordinarij licentia, certoque testium numero non contrahantur.

30 *Tradenda etiam esse matrimonij impedimenta docet.*

SED quæ matrimonium etiam impediunt, explicãda erũt: * in quo argumento

De ritibus matrimonij Trid. Synod. sess. 24. decre de refor. matrimonij. c. 1 Matrimonia occultè sine Parochi auctoritate cõtracta, sunt nulla.

Trid. Syn. ibidẽ. c. 1. vide itẽ. ca. aliter, & c. nullus & ca. nostrates & multa alia. 30 q. 5. itẽ ca. non omnis. & ca. honorãtur. 32. q. 2. & tit. de clandest. de sponsat.

* Intelligit doctores ca suũ consciẽtię, qui de impedimentis matrimonij multa scripserunt. De his etiam agunt Theologi post magist. ũ in 4. dist. 34. & sequen. & Tho. in supl. q. 50. & sequen.

plerique graues, & doctissimi viri, qui de vitijs, & virtutibus conscripserunt, adeo diligenter versati sunt, vt facilè omnibus futurum sit, quæ illi scriptis suis tradiderunt, in hunc locum transferre, cum præsertim necesse habeant Pastores, eos ipsos libros nunquam ferè è manibus deponere. Itaq; tum illas præceptiones, tum quæ à sancta Synodo sancita sunt de impedimento, quod vel à cognatione spirituali, vel à iustitia publicæ honestatis, vel à fornicatione oritur, attentè legent, & tradenda fidelibus curabunt.

Ibidem ca. 2. 3. & 4.

31 *Quo animo affecti esse debeant, qui ad matrimonium accedunt.*

EX quibus perspici potest, quo animo affectos esse oporteat fideles, cũ matrimonium contrahunt. Neque enim humanã aliquam rem se aggredi, sed diuinam putare debent, in qua singularem mentis integritatem, & pietatem, adhibendam esse, Patrum veteris legis exempla satis ostendunt: quorum matrimonia, tametsi sacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen semper maxima cum religione & sanctimonia, colenda esse existimarunt.

Filij consensum parentũ priusquã cõtrahant postulent.

32 *Parentum consensus ad matrimonij soliditatem requirendus.*

INTER cætera autem maximè hortandi

tandi sunt filij familias, vt parētibus, & iis, in quorum fide, & potestate sunt, eum honorē tribuant, vt ipsis inscientibus, nedum inuitis, & repugnātibus, matrimonia non in[e]ant. Nam in veteri testamento licet animaduertere, a filios à patribus semper in matrimoniū collocatos esse. Qua in re plurimū illorū volūtati deferēdū esse, Apostolus videtur etiā iis verbis indicarè, b Qui matrimonio iungit virginē suam, benefacit, & qui non iungit melius facit.

Tridēt. Syn. sess. 24. decret de reformat. matrimonij. c. 1.

a Gen. 24. per totum & 28. & 29. & 21. 21.

b 1. Cor. 7. 38.

33 *Quid nā de actu cōiugali sit præcipiendū.*

De matrimonij vsu,

EXTREMA illa restat pars, quæ ad matrimonij vsum pertinet: de quibus ita agēdū est à Pastoribus, vt nullum ex eorū ore verbū excidat: quod fideliū auribus indignum esse videatur, aut pias mentes lædere, aut risum mouere queat. Vt enim c eloquia Domini, eloquia casta sunt: ita etiā maximè decet Christiani populi doctorem eiusmodi orationis genere vti, quod singularem quandam grauitatem, & mentis integritatē, præseferat. Quare duo illa maximè docendi sunt fideles, primū quidem, non voluptatis, aut libidinis causa matrimonio operam dandam esse: sed eo vtendum intra illos fines, qui, vt suprà demostrauimus, à Dño præscripti sunt. Meminisse enim cōuenit, quod Apostol⁹ hortatur:

c Psal. 18. 7.

Duo in matrimonij vsu sunt præcipuè obseruāda.

Primū vt voluptatis causa matrimonio non vacetur.

a 1. Cor. 7. 29. S. Hier. li. 1. cõt. Iouin. in fine. & habetur. in ca. orig. 32. q. 4.

tatur: a Qui habent vxores, tanquam non habentes ſint. Tum verò à ſancto Hieronymo dictum eſſe: Sapiens vir iudicio debet amare coniugem, nõ affectu: reget impetus voluptatis, nec præceps feretur ad coitum. Nihil eſt fœdius, quàm vxorem amare quaſi adulteram.

Quibus tẽporibus à coniugij actu abſtinẽdum eſſe. Vide. 33. q. 4 per tota & c. omnis homo de cõſe. diſt. 2. Hier. in apol. pro lib. cont. Iouini. poſt mediũ & in cap. 12. Iud. In die planctus magn[9] erit. Fructus tori immaculati.

34 *Coniugibus aliquando ab officio matrimonij abſtinendum.*

SED quoniã bona omnia ſanctis precationibus impetrãda ſunt à Deo, alterũ eſt, quod fideles docere oportet, vt Deũ orandi, & obſecrandi cauſa, à matrimonij officio interdum obſtineant, in primiſque id ſibi obſeruandum ſciant, tribus ſaltem diebus, antequam ſacram Euchariſtiam percipiant, ſæpius verò cùm ſolemnia. Quadrageſimæ ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres noſtri rectè, & ſanctè præcepẽrũt. Ita enim fiet, vt ipſa matrimonij bona maiori indies diuinæ gratiæ cumulo augeri ſentiant, & pietatis ſtudia ſectantes, non modo hanc vitam tranquille & placidè traducant, ſed æternæ etiam Dei benignitate conſequendæ, vera & ſtabili ſpe; quæ non confundit, nitantur.

a Rom. 5. 5.

CATE-

CATECISMI ROMANI PARS TERTIA
DE DECALOGO DIVINISQVE LEGIBVS, CAPTVI. SECTIO. I.

1 *Decalogum omnium præceptorum summam esse demonstrat.*

DECALOGVM legũ omniũ summã, & epitomen esse S. Augustinus literis commẽdauit. Nã cũ multa locutus sit Dñs, duæ tamen a tantum tabulæ dentur Moysi lapideæ, quæ dicuntur testimonij futuri in arca: nimirum cætera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decẽ pręceptis, quę duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quæratur, vt rectè intelligãtur: quomodo hæc ipsa rursus decem præcepta, duobus illis nituntur dilectionis scilicet Dei, & proximi, b in quibus tota lex pendet, & Prophetæ.

Decalogus legũ omniũ, & pręceptorũ diuinorũ est epitome. S Aug. q. 140 sup. Exod.

Vide D. Thom. in. 1. 2. q. 100. art. 3. & 9.

a Ex 31. 18. & 32. 15.

Decẽ pręcepta ex duob⁹ caritatis præceptis pendent.

b Mat, 22. 40

2 *Cur pastores maxime decalogum diserte tenere, & explicare conueniat.*

ITAQVE cũ sit totius legis summa

Pastores oportet in eius contemplatione
a Psal.1.2. a die noctuque versari: non vt vitam suam
modo ad hanc normam componant, sed
etiam, vt populum sibi creditum in lege
b Mal.2.7. Domini erudiant. b Nam labia sacerdotis
custodiunt scientiam, & legem requirent
ex ore eius: quia angelus Domini exercituum
est: quod ad Pastores nouæ legis
c 2.Cor.3. 18. maximè pertinet, qui Deo propiores c à
d Matt.5.15. claritate in claritatem transformari debent,
e Rom.2.20 tanquam à Domini spiritu: & cum
eos d lucis nomine nuncupauit Christus
Dominus, propriæ sunt illorum partes, e
vt sint lumen eorum, qui in tenebris sunt,
f Gal.6.1. eruditores insipientium, magistri infantium:
f & si quis præoccupatus fuerit in aliquo
delicto, ipsi qui spirituales sunt, huiusmodi
instruant.

Sacerdotum præcipuũ officium.

Istud ostensum est supra de sacram. pœnitentiæ.

In confessionibus etiam iudicis personam
sustinent, ac pro genere, & modo
peccatorum sententiam ferunt. Quare nisi
suam sibi inscitiam, aliis etiam esse fraudi
velint, in eo sint, necesse est, quam vigilantissimi,
& in diuinorum præceptorum interpretatione
exercitatissimi, vt ad hanc
diuinam regulam, de quacumque & actione
& officij prætermissione iudiciũ facere
possint, & vt est apud Apostolum, g sanã
doctrinam tradant, id est, quæ nullum
con-

Decalogus est regula qua honestæ actiones ab improbis secerni debeat. 2. Tim. 4.16.

g Tim.4.3.

Conferatur hic locus cũ 4. sect.3. petitionis Dominicę oratio.

contineat errorem, & animorum morbis quæ sunt peccata, medeatur, vt a sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Iam verò in huiusmodi tractationibus ea pastor sibi, & alijs proponat, quibus legi parendum esse persuadeat.

3 *Quis Decalogi & legis naturæ auctor sit.*

INTER cætera autem quæ animos hominum possunt ad huius legis iussa seruanda impellere, illud maximam vim habet Deum esse huius legis auctorem. Quāuis enim b per angelos datā esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deū esse legis auctorem. Cuius rei satis amplū testimonium præbent, non solum ipsius legislatoris verba, quæ paulo post explicabuntur, c sed infinita penè scripturarum loca, quæ pastoribus facilè occurrent. Nemo enim est, quin sibi a Deo legem in animo insitam esse sentiat, qua bonum à malo, honestum à turpi, iustum ab iniusto, posit secernere. Cuius vis & ratio legis, cum ab ea, qua scripta est, diuersa non sit, quis est, qui vt intimæ, se scriptæ legis auctorem Deum negare audeat.

Hanc igitur diuinam lucē, penè iam prauis morib⁹, & diuturna peruersitate obscuratā, cum Deus Moysi legē dedit, eam potius illustriorem reddidisse, quàm nouam

a Tit. 2. 14.
Exhortand⁹ populus ad legis obseruationem.
Deus auctor est decalogi, vide Thom. 1a p. 2. q. 98. art. 2.
b Gal. 3. 19. Act. 1. 7. 28.
c Exo. 24. 12 Leu. 4. 22. 27. Isa. 33. 22.
Deus legis naturalis cōditor. Rom. 2: 14. 15. dist. 1. cap. ius naturale. & ff. de iusti. & iur. lib. 1. vide Tho. in 1. 2. q. 91. art. 2.
Lege naturæ diuturna peruersitate obscurata, per legem scripta renouatur ac Illustratur.

Thom. 1. 2. 98. art. 6. Legi Moſy. cur ſit parẽdum Thom. ead. ar. 5. vide itẽ Aug. lib. 3. cont. duas epiſt. Pelag. cap. 4.

tuliſſe docendum eſt, ne fortè populus cũ audit legi Moyſis derogatũ eſſe, putet his legibus ſe non teneri. Certiſsimum enim eſt, non propterea his præceptis parendũ eſſe, quod per Moyſen data ſunt, ſed quòd omniũ animis ingenita, & per Chriſtũ Dominum explicata ſunt, & confirmata.

4 *Quomodo ad legẽ ſeruandam ab ipſo legis auctore populus excitari poſsit.*

IVVABIT tamen plurimum, & ad perſuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum eſſe, qui legem tulit: de cuius ſapientiæ, & æquitate dubitare non poſſumus, neque eius infinitam vim, atque potentiam effugere. Quare cũ per Prophetas Deus iuberet ſeruari legẽ, [a] dicebat ſe Dominum Deum eſſe, & in ipſo Decalogi exordio, [b] Ego ſum Dominus Deus tuus, & alibi, [c] Si Domin⁹ ego ſum, vbi eſt timor meus?

a Leu. 18. 5. & 19. 3. 4. & 20. 8.
b Exod. 20. 2.
c Malac. 1. 6.

Gratiæ ſemper Deo agẽdæ, quia lege ſua nobis ſuã voluntatem notam fecit.

5 *Quantũ ſit beneficiũ legẽ à Deo accepiſſe.*

NON ſolum autem excitabit fideliũ animos ad ſeruanda Dei præcepta, ſed ad gratiarũ etiã actionem, quòd ſuam Deus, quæ ſalutem noſtrã contineret, voluntatẽ explicarit. Quare non vno loco ſcriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, vt ſuam dignitatẽ, ac

ac Dei beneficentiam cognoſcat, veluti in Deuteronomio, a Hæc eſt, inquit veſtra ſapientia, & intellectus coram populis, vt audiētes vniuerſi præcepta hęc, dicant: En popul⁹ ſapiēs, & intelligens, gens magna: & rurſus in Pſalmis b Nō fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua nō manifeſtauit eis.

a Deutur. 4. 6.

b Pſal. 147. 20.

6 *Quare tanta maieſtate legem ſuam Iſraeli tis olim Deus tradere uoluerit.*

Quanta maieſtate lex decalogi data

VERVM ſi Parochus pręterea rationem latæ legis ex ſcripturæ auctoritate demōſtrarit, facile intelligēt fideles, quàm pie ac ſuppliciter acceptam Dei legem colere oporteat: triduò enim antequam ferretur lex, Dei iuſſu dictum eſt omnibus, c vt veſtimenta lauarent, vxores non attingerent, quo ſanctiores ac paratiores eſſent ad accipiendam legem, vt ad diem tertium adeſſen. Deinde, cum ad montem eſſent adducti, vnde Dominus illis legē per Moyſen erat laturus, vni Moyſi dictum eſt, vt in mōtē aſcēderet: quò Deus maxima cū maieſtate venit, & locū tonitruis, fulgoribus, igne, denſis que nebulis circumfundit, ac loqui cū Moyſe cœpit, eique leges dedit: quod diuina ſapiētia nulla aliā ob cauſam factū voluit, niſi nos vt moneret caſto humilique animo, legē Domini accipiēdā eſſe, ꝙ ſi præcepta negligeremus paratas nobis à diuina iuſtitia pœnas imminere.

c Exod. 19. 10. 11. 12.

Hæc paulo poſt ſect. 7. diffuſius explicantur.

Quo-

Lex obseruatu nō modo possibilis, sed etiam facilis est. Tri. Syn. sess. 6. de iustifica-tione. c. 11. & can. 18. 19. 20.
* Vide item conc. Arauſ. can. 25. Hiero. in expoſ. Symbol. ad Dam. & ad Cteſtho. aduer. Pel. Aug. in ſer. 191. de temp. & de na. & Grat c. 43. l. 3. de peccat. meri. & remiſſ. c. 6. & de grat. & l. arb. c. 16. Chryſ. homil. 8. de pę. Leo ſer. 5. de quadrag.

7 Quomodo lex tanto terrore promulgata ab hominibus impleri poſsint.

QVIN etiā legis iuſſa difficultatem etiā non habere, oſtendat Parochus. quod vel vna hac ratione ex ſancto Auguſtino docere poterit, cum inquit: a Qui, quæſo, dicitur impoſsibile eſſe homini amare: amare, inquam, creatorem beneficum, patrem amantiſsimum, deinde etiam, & carnē ſuam in fratribus ſuis? at vero b qui diligit, legē impleuit. Quare Ioannes Apoſtolus c præcepta Dei grauia nō eſſe aperte teſtatur: * nihil enim iuſtius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore fructu ab homine, teſte beato Bernardo, exigi potuiſſet. Quamobrem ſummam Dei bonitatem admiratus eſt Auguſt. Deum ipſum ſic affatus: Quid tibi ſum ipſe, vt amari te à me iubeas? etſi non faciam ingentes minaris miſerias? paruà ne eſt ipſa miſeria, ſi non diligam te?

Quod ſi quis eam afferat excuſationem impediri ſe, quò minus Deum amet infirmitate naturæ, docendum eſt Deum, qui amorem requiſiuit, d amoris vim inſerere cordibus per Spiritum ſanctum ſuum: &

a Ser. 47. de ſactis. b. Ro. 13. 8. c. 1. Io. 5. 3. Mat. 11. 30. Bernar. Lib de diligē. Deo. Aug. lib. 1. confeſ. c. 5. Virtus perficiēdæ legis per Spiritū ſanctum homini etiā imbecilli pręſtatur. d Rom. 5. 5. e Luc. 11. 13. Auguſt. li. 10. confeſ. ca. 29. 31. 37. & de bono peſeuer. cap. 1.

autem

autem a spiritus bonus petentibus à patre cælesti datur: vt merito sanctus Augustinus precatus sit, Da quod iubes, & iube quòd vis. Quia igitur Dei auxilium præsto nobis est, maximè post Christi Domini mortem,[b] per quam princeps huius mūdi eiectus est foras: non est quod quispiam rei difficultate deterreatur: [c] nihil enim est, manti difficile.

a Ioā. 12. 31. b August. in Psal. 121. Bernad. in ser. de Domi. in rā. pal. & in ser. de Magdalena. & in 1 de cō secr. c. 30.

8 *Teneantur ne omnes homines necessario ad legis obseruationem.*

Quomodo omnes ad legis obseruationē teneantur. Sess. 6. conc. Tridē. ca. 10. & 11. & can. 18 & 19. idque docēt, ex Mat. c. 28. 18. Hieron. in 28. Mat. Beda in eun. Theophy in eum. Cypri. in li. de vnit Eccles. Augu. li. 83. quæst. c. 76. & de fide & ope. c. 15. & 16. c. Rom. 26. 7. 3. 9. & 1. Cor. 13. 29. 30. 31 32. & 2. Cor.

PRÆTEREA, ad eandem rē persuadendam plurimum valebit, si explicabitur, necessario legi obtemperandū esse, præsertim cùm nostris temporibus non defuerint, qui, siue facilis, siue difficilis lex sit, ad salutem tamen nequaquā necessariam esse, impiè, & magno ipsorum malo dicere non sunt veriti. Quorum nefariam, impiamque sententiam, [d] sacræ Scripturæ testimoniis Parochus confutabit, eiusdem maximè Apostoli, cuius illi auctoritate impietatem suam tueri conātur. Quid igitur ait Apostolus? [e] Non præputium, nòn circuncisionem quicquam esse, sed obseruationem mādatorū Dei. Quod vero eandem sententiā alibi repetit, & nouā creaturā in Christo tantū dicit valere, intelligimus planè cū nouā creatura in Christo

5.6.7.8.9.& 2.Ti.4.8.&. Heb.5.6.&. 2.Pet. 1. 10. a 1. Cor. 7. 10. b Gal.5.5.& 6.15. c.Ioa.14.21. d Ibid. 23. Ad Gal. 6. Que sit noua in Christo creatura.

sto dicere, qui mandata Dei obseruat. Is enim, a qui habet mandata Dei, ac seruat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Ioannem: b Si quis diligit me sermonem meum seruabit. Nam etsi iustificari potest homo, & ex impio fieri pius, antequam singula legis precepta externis actionibus impleat: tamen fieri non potest, vt qui per ætatem ratione vti queat, ex impio fiat iustus, nisi animum habeat paratum, ad omnia paræcepta Dei seruanda.

Quomodo potest iustificari homo etia sine operib⁹ legis. De legis diuinæ fructibus de quib⁹ Psal.18.per. tot agitur.

9 *Quos fructus consequuntur, qui legem diuinam obseruant.*

AD extremum verò, nequid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, vt legem seruet, quàm sint eius vberes, suauesque fructus, demonstrabit: quod facile poterit ex iis, quę Psalmo decimo octauo scripta sunt, probare: in eo enim legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc est vel maxima, quæ Dei gloriam, & maiestatem multo amplius explicat, quàm decore suo, atque ordine faciant ipsa e cælestia corpora: quæ, vt omnes quamuis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, d vt rerum omniũ opificis & conditoris gloriã, sapientiã ac potentiã agnoscant. Ac e lex quidẽ Domini conuertit animas ad Dei

d Psal. 18. 2.

e Ro. 1 20. f Psal. 18. 8.

Agno-

Agnoscentes enim vias eius, & Dei sanctissimam voluntatem per legem, conuertimus pedes nostros in vias Domini. At, quia soli a timentes Deum, vere sapientes sunt, hoc illi deinceps tribuit, vt sapientia præstet paruulis. Hinc veris gaudijs, & mysteriorum diuinorum cognitione, in gẽtibus præterea voluptatibus, & præmijs, & in hac vita, & in futuro sæculo illi cumulantur, qui Dei legem obseruant. a Iob. 28. 28.

10 *Cũ omnia uoluntatem Dei faciant, hominem eandem uoluntatem sequi æquissimum ostenditur.*

NEC vero tam nostræ vtilitatis gratia, quàm Dei causa, nobis est seruãda lex. qui suam hominum generi, in lege voluntatem aperuit: quam, cum b cæteræ creaturæ sequantur, hominem ipsum eandem sequi multo est æquius. b Psal. 102. 21. & 148. 8.

Ne id quidem silentio prætereundum est, vel in hoc maxime Deum suam in nos clementiam, & summæ bonitatis diuitias ostẽdisse, quòd cùm sine vllo præmio nos potuisset, vt suæ gloriȩ seruiremus, cogere, voluit tamen gloriam suam cum vtilitate nostra coniungere, vt quod homini vtile, idem Deo esset gloriosum. Quoniam igitur id maximum & præclarissimum est, docebit Parochus, vt à Propheta vltimo

loco

a Pſal. 18. 12 loco dictum eſt, a in cuſtodiendis illis retributionem multam eſſe. Non enim illa tantũ nobis benedictiones promiſſa ſunt, quæ ad terrenam fœlicitatem magis ſpectare videbantur, b vt benedicti ſimus in ciuitate benedicti in agro, ſed c copioſa merces in celis, & d menſura bona cõferta coagitata, & ſuperfluens propoſita eſt, quam pijs, & iuſtis actionibus meremur, diuinæ miſericordiæ adiumento. *Ego ſum Dominus Deus tuus, Qui eduxi te de terra AEgypti, de domo ſeruitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, &c.*

Benedictiones & temporales & æternas, qui obſeruant mandata, merentur.

b Deut. 28. per totum. Iſa. 1. 19.
c Matt. 5. 12.
d Luc. 6. 38.

21 *Quo pacto lex Moyſi omnium ætatum homines obliget, quaq; occaſione Iſraelitis promulgata fuerit.*

e Exod. 19. 20. & Exo. 20 Deut. 6. 2.
f Rom. 2. 15. 16.
g Deut. 5. 5. Gal. 3. 19.

QVAMVIS hęc lex Iudeis in e monte à Domino data fuerit, tamen quoniam f natura omnium mẽtibus multo ante impreſſa, & conſignata erat: atq; ob eam rem Deus vniuerſos homines illi parere perpetuo voluit plurimùm proderit verba illa, quibus g Moyſe miniſtro atque interprete, Hebræis promulgata eſt, & populi Iſraelitici hiſtoriam, quæ myſteriorum plena eſt, diligenter explicare.

h Deut. 4. 37. & 7. 6. 7. 8. & 24. & 14. 2. & 26. 18.

Principio narrabit ex omnibus nationibus, quę ſub cœlo erant h vnam Deum delegiſſe, quæ ortum habuit ab Abraham.

a quem

[a] quem peregrinũ eſſe voluit in terra Chanaam: [b] cuius poſſeſsionem cum ei pollicitus eſſet, tamen & ille, [b] & poſteri eius amplius quadringentos annos vagi fuerũt antequam promiſſam terram incolerent: in qua quidem peregrinatione nunquam curam eorum dimiſit, [c] tranſibant quidẽ illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum, ſed nunquam illis iniuriã fieri paſſus eſt, [d] imo vero, in reges animaduertit. Priuſquam autem in Ægyptum deſcenderent, [e] virum præmiſit, cuius prudentia & illi, & Ægyptij fame liberarentur. In Ægypto vero ea illos benignitate complexus eſt, vt repugnante, & ad illorum perniciem incumbente Pharaone, [f] mirum in modum augerentur, & cum valde affligerentur, ac tanquam ſerui duriſsimè tractarentur, [g] ducem Moyſen excitauit, qui eos in manu potenti educeret. Huius præcipuè liberationis in initio legis meminit Dominus, his verbis: *Ego ſum Dominus deus tuus, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo ſeruitutis.*

12 *Cur Iudæi in populũ à* Deo *delecti fuerint.*

EX his verò illud Parocho maximè animaduertendũ eſt: Vnã à Deo ex vniuerſis nationibus delectã eſſe quã populũ vocaret ſuũ, & cui ſe cognoſcendũ & colendum

a Gen. 12.
b Gen. 13. 14
c Gen. 15. 13
Ex. 12. 36.
d Pſal. 104. 13.

Hiſtoria populi Iſraelitici breuiter decurritur, & explicatur, vt ratio legis promulgãdę melius percipiatur. Abrahã auctor Iſraelitici generis in quãta Dei cura fuerit, videatur q. 6. cap. 9. de precat. Domin. Pſ. 104.

e Gen. 20. 3.
f Gen. 37. 36. & 29. 1.
g Ex. 1. 12. 13
h Ex. 3. & 4.

Cur Deus poſteritatem Abrahæ pauperẽ & neglectã præ cæteris potentioribus nationibus elegerit.

a Deut. 7. 7. & 9. 5. 6. vide Thom. in 1. 2. q. 98. art. 4.

præberet, a non quòd cæteras iuſtitia aut numero vinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus: ſed quòd ipſi Deo ſic placuit, potius vt gentem inopem, & exiguam augeret, & locupletaret, quo eius potentia, & bonitas notior apud omnes eſſet, & illuſtrior. Cum b ea igitur eſſet illorum hominum conditio, ijs conglutinatus eſt, & eos amauit, ita vt, cùm eſſet Dominus cœli, & terræ, & nō confunderetur vocari Deus eorum, c quo cæteras gētes ad æmulationem prouocaret, vt, perfecta Iſraelitarum felicitate, omnes homines ad veri Dei ſe cultum conuerterent: quemadmodum etiam Paulus teſtatur, ſe d gentium felicitate propoſita, & vera Dei cognitone, qua eas inſtruxerat, ad æmulationem carnem ſuam prouocare.

b Deut. 10. 15.

c Deu. 4. 6. 5.

d Ro. 11. 14.

13 *Cur Hebræi diu multùmque uexati ſunt, antequam legem acciperent.*

Cur Abrahā & eius poſteros Iſraelitas multis calamitatibus paſſus ſit De⁹ diuexari

DEINDE fideles docebit, Deum Hebræos Patres diu peregrinari paſſum eſſe, poſteros etiā duriſsima ſeruitute premi, diuexarique permiſiſſe, ob eā rem vti doceremur, e amicos Dei fieri, nō niſi mūdi inimicos, ac peregrinos in terris. Itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, ſi nihil omnino nobis ſit commune cum mundo: tum vero vt ad Dei cultum tranſlati intelli-

e Iacob. 4. 4.

telligeremus,quanto demũ fœliciores ſint ij qui Deo,quã qui mundo, ſeruiũt:cuius rei ſcriptura nos commonet. Inquit enim: a Verũtamen ſeruient ei, vt ſciant diſtãtiã ſeruitutis meæ, & ſeruitutis regni terrarũ. Præterea explicabit,poſt amplius quadringẽtis annis Deũ promiſſa prȩſtitiſſe,vt ille populus fide,ac ſpe ãteretur. Alũnos enim ſuos Deus à ſe perpetuo pudere vult, atque in eius bonitate omnẽ ſpẽ ſuã collocare, vt in primi præcepti explanatione dicetur.

a 2.Par.12.8

Cur Deus ſua promiſſa poſt tã lõga tẽpora Iſraelitis perſoluit.

14 *Cur tali loco & tempore lex data fuerit.*

POSTREMO, locũ,ac tẽpus notabit,quibus hãc lẽgẽ populus Iſrael à Deo accepit,nẽpe,poſtquã eductus ex Ægypto in deſertũ venit:vt beneficij recẽtis memoria allectus,& loci aſperitate,in quo verſabatur,deterritus,ad accipiẽdã legẽ redderetur aptior. Homines enim iis maximè deuinciuntur, quorũ beneficentiã experti ſunt,atque ad Dei prȩſidiũ confugiunt, cũ ſe ſpe omni humana deſtitutos eſſe agnoſcũt. Ex quo licet intelligere,fideles ad complectẽdã cȩleſtẽ doctrinã eo propenſiores eſſe,quò ſe magis à mũdi illecebris, & carnis volũptatibus abſtraxerint, ſicut per Prophetã dictum eſt: b Quem docebit ſcientiam, & quem intelligere ſcaiet auditum? ablactatos à lacte, auulſos ab vberibus.

Cur in deſerto poſt Aegyptiacam liberationem potius quà aliàs lex ſit tradita Quãdo ſit oportuniſſimũ prȩcepta viuẽdi populo inculcare.

b Eſai. 28.6.

DE PRIMO PRÆCEPTO, CAPVT. II.

SECTIO PRIMA.

Quid sibi istud exordium uelit.

Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſeruitutis.

Legiſlato. noſter eſt creator, & conſeruator noſter.

ENITATVR itaque Parochus, & quãtũ poteſt, efficiat, vt fidelis popul' hęc verba ſemper in animo habeat: *Ego Dominus Deus tuus*: ex quibus intelligẽt, legiſlatorem ſe creatorem habere, à quo & conditi ſunt, & conſeruãtur: iurè que illud vſurpẽt: a Ipſe eſt Dominus Deus noſter, & nos populus paſcuæ eius, & oues manꝰ eius. Quorum verborum vehemens, & frequens admonitio eam vim habebit, vt ad legem colendã fideles promptiores reddantur, & à peccatis abſtineant. Quod autem ſequitur, *Qui eduxite de terra Ægypti, de domo ſeruitutis*, etſi Iudæis tantũ videtur cõuenire, Ægyptiorũ dominatu liberatis, tamen, ſi interiorem ſalutis vniuerſæ rationem

a Pſal. 94. 7.

Legiſlator eſt vndex & liberator noſter.

nem ſpectamus, multo magis ad Chriſtianos homines pertinet: qui nō ex Ægyptiaca ſeruitute, ſed e peccati regione, & [a] poteſtate tenebrarum à Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis ſuæ tranſlati ſunt. Cuius beneficij magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud, [b] Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur vltra, viuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Ægypti: ſed viuit Dominus, qui eduxit filiis Iſrael de terra Aquilonis, & de vniuerſis terris, ad quas eieci eos, & reducam eos in terram ſuam, quam dedi Patribus eorum. Ecce ego mitam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos, & quæ ſequuntur. Pater enim indulgentiſsimus per filium ſuum filios, [c] qui erant diſperſi congregauit in vnum, vt iam [d] non vt ſerui peccato, ſed iuſtitiæ [e] ſeruiamus illi in ſanctitate & iuſtitia, coram ipſo, omnibus diebus noſtris.

a Col. 1. 13.

b Hier. 16. 14. 15. & 23. 7. 8.

c Ioã. 11. 25.

d Rom. 6.

e Luc. 1. 74. 75.

Quanta pietate Chriſtiani legē diuinā perficere debeant, ſuū que ſeruatorem redamare.

2 *Quomodo ex principio huius decalogi fideles affici debeant.*

QVARE fideles omnibus tentationibus opponent tamquam cylpeum, illud Apoſtoli, [f] Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? iam non ſumus noſtri [g] ſed eius, qui pro nobis mortuus eſt, & reſurrexit: ipſe eſt Do-

f Rom. 6. 2.

g 2. Cor. 5. 15.

a Act. 20. 2. minus Deus noster, qui nos [a] suo sanguine
b Gen. 39. 9. sibi acquisiuit, quomodo [b] peccare poteri
c Heb. 6. 6. mus in Dominũ Deum nostrum? [c] ipsum
que iterum cruci affigere. Vt igitur vere
d Gal. 4. 31. liberi, & [d] ea quidẽ libertate, qua nos Chri
e Rom. 6. 19 stus liberauit, [e] sicut exhibueramus mem
bra nostra seruire iniustitiæ, ita exhibea-
mus seruire iustitiæ in sanctificationem.

Non habebis Deos alienos coram me.

3 *Quid hoc primum præceptum obseruandum, fugiendum ue complectitur.*

Decalogi particio, & eius ratio.

PRIOREM in Decalogo locum obtinere quæ ad Deum pertinent, posteriorem verò, quæ ad proximum, docebit Parochus: quia eorum, quæ proximo præstamus causa Deus est, tũ enim ex Dei precepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea verò sunt in priori tabula descripta. Secundo loco in verbis iis, quæ proposita sunt, duplex contineri præceptum ostendet: quorum alterum iubendi, alterum prohibendi vim habet. Nam quod dicitur: *Nõ habebis deos alienos coram me*, eam habet sententiam coniũctam. Me verum Deum coles, alienis diis cultũ non adhibebis.

Cur, quæ ad Deum pertinẽt in primis homin. quætere debeat, declaratur etiam sect. 1. c. 10. de orat. Dominica.

Duplex. pręceptum primo Decalogi præcepto contineri.

Deus fide, spe, & charitate colitur. Aug. in Enchi. cap. 2.

4 *Quomodo hoc præcipto fides, spes, & charitas contineantur.*

IN

IN priori autem contiuetur præceptũ fidei ſpei, & charitatis. Nam cùm Deum dicimus, [a] immobilem, [b] incommutabilem, [c] perpetuo eundem manentem, [d] fidelem, rectum, ſine vlla iniquitate confitemur, ex quo oraculis eius aſſentientes, omnem ipſi fidem, & auctoritatem tribuamus, neceſſe eſt. Qui verò omnipotentiam, clementiam & ad bene faciendum facilitatem, ac propenſionem illius conſiderat, poterit ne ſpes omnes ſuas in illo non collocare? At ſi bonitatis [e] & dilectionis ipſius effuſas in nos diuitias contempletur, illum poterit ne nõ amare? Hinc eſt illud procemium, hinc illa concluſio, qua in præcipiendo, mãdandoque in Scriptura vtitur De⁹, [f] Ego Dñs.

a Mal. 3. 6.
b Iaco. 1. 7. 17.
c Pſ. 101. 28.
d Deut. 32. 4.
e Rom. 2. 4.
f Leu. 4. 5. 6. 28. & paſsim.

5 *Præceptũ hoc, ut negatiuũ eſt, exponitur.*

ALTERA autem præcepti pars illo eſt. *Non habebis deos alienos coram me.* Qua loquendi formula legislator vſus eſt, non quod ſatis explicata non eſſet hæc ſententia affirmatione precepti, in hunc modum, Me vnum Deum coles: ſi enim Deus eſt, vnus eſt: ſed propter cæcitatem plurimorum, qui olim verum ſe Deum colere profitebantur, multitudinem tamen Deorum venerabantur: cuiuſmodi inter Hebræos ipſos permulti fuerũt qui [g] vt Helias eis obijciebat, in duas par-

Negatiua præcepti parte multitudo Deorum prohibetur: & cur eã loquẽdi formulam legiſlator vſurparit. Vide Thom in 2. 2. q. 122. art. 2. & in opuſ. 5.

Cũ veri Dei cultu nõ ſunt Dei alieni admittendi.

g 3. Reg. 18. 21.

24. Re. 17. 27.28.29.

tes claudicabāt: ꝙ & a Samaritæ fecerunt, qui Deū Iſraelis, & Deos gentiū colebant.

Primum præceptum cœteris omnibus eſt digni⁹ & præſtantius.

6 *Quomodo hoc præceptum omnium maximum cenſendum ſit.*

Quanto amore Deū colere debeam⁹.

HIS explicatis addendum erit, hoc præceptum eſſe omnium primum, & maximum: non ordine tantum ipſo, ſed ratione, dignitate, præſtātia. Debet enim Deus obtinere apud nos infinitis partibus maiorem quàm Domini quam regis charitatē, & auctoritatem. Ipſe nos creauit, idemq; gubernat ab eo in vtero matris nutriti, atque inde hanc in lucē educti ſumus: ipſe nobis ad vitā victūq; res ſuppeditat neceſſarias.

b Vide cap. à recta, & cap. memor ſum. & ca. hæc eſt fides & multa alia di. 24. q. 1. & c. firmiter de sūma Trinitate, & Cod. eo. leg. cuncto populos, c Leu. 19.26. Deut. 18.10. Aug. in lib. de deuinat, dęmo. cap. 5. & habetur. 26. q. 4

7 *Qui præcipue ſint rei uiolati hui⁹ præcepti.*

PECCANT autem in hoc præceptum, qui fidem, ſpem & charitatem non habent: quorum peccatum latiſsimè patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæreſim labuntur, c qui non credunt ea, quæ ſancta mater Eccleſia credenda proponit, qui d ſomnijs, e augurijs, f cæteriſque vani-

cap ſciendum. d Deuter. 18.10. Iſ. 2.6. Ierem. 27. 9. Orig. hom. 5. in Ioſue. & habetur. 26. quęſt. 3. c. ſed & illud. Aug. li 2. de doctr. Chriſtia. c. 19. & 20. vt habetur eodē. c. illud quod eſt, & Cō. Carth. 4. c. 89. & hab. ead. quęſ. c. & multa alia. e De his agitur. 27. quæſt. 2, c. illud quod eſt, & c. illos planetarios & eadē. quæſt. 3. c igitur & 5. c. non liceat, & c. nec mirum. De cultu & veneratione ſanctorū reliquiarūque honore. Tridentino Synodus ſeſsione. 17. de ſacrificio miſſæ, ca. 3. & ſeſsione. 25. ſub princ. cap. de inuocatione ſanctorum.

ſsima

ſimis rebus fidē habēt, qui de ſua ſalute ſpē abijciunt, nec diuinæ bonitatis confidunt, qui diuitijs tantum, qui corporis veletudine, ac viribus nitūtur. Quæ fuſius ab ijs explicata ſunt, qui de vitis, & peccatis conſcripſerunt.

8 *Non aduerſatur huic præcepto cultus, qui ex recepto Eccleſiæ uſu ſancti tribuitur.*

VERVM illud etiā in huius præcepti explicatione accurrate docendum eſt, venerationem, & inuocationem ſanctorum angelorum, ac beatorum animarum, quæ cæleſti gloria perfruuntur, aut etiam corporum, ſanctorumque cinerum cultum, quem ſemper Catholica Eccleſia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis [a] enim adeo demens eſt, qui edicente rege, ne ſe pro rege quiſquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuo putet, nolle regem ſuis vt magiſtratibus honos deferatur. Etſi enim [b] angelos Chriſtiani adorare dicuntur exemplo ſanctorum veteris teſtamenti, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. Quod ſi legimus interdum angelos recuſaſſe, [c] ne ſe homines venerarētur, eo feciſſe intelligendum eſt, quod ſibi enim honorem haberi nolebant, qui ſoli Deo debebetur.

a Cuiuſmodi honoré Chriſtiani ſanctis eorumq; reliquijs piè deferre poſsint Vide Syn. 7. Acto.6 in fine. Agu. li. 8. de Ciuitat. Dei, ca. 27. & 10. c. 1. & lib. 21. cōt. Fauſ. c 21. Baſi. homil. 20. in 40 Mar. & 26. de mar. Mamā. Nazianzen. orat. in laud. S. Cypria. & alios.

b Gen. 18. 2. & 19. 1. & Num. 22. 31. Ioſ. 5. 14.

c Apoc. 19. 10. Apoc. 22. 9.

9 *Quomodo sanctos angelos colere liceat ex scripturis ostenditur.*

a 1. Tim. 17.
b Exo. 20. 22
c Leu. 19. 31. Deut. 5. 16.
d Gen. 33. 23 & 42. 6. 1. Re. 2. 49. & 25. 23 & 2. Reg. 9. 6. 8. & 4. 14 4. & 16. 18.

SPIRITVS enim sanctus, qui ait, a Soli Deo honor, & gloria, idē præcepit, vt b honore parentes, & c seniores afficere mus. Sancti præterea viri, qui Deum vni colebant, d reges tamen, vt est in diuinis li teris, adorabant, idest, supplices venera bātur. Quod si reges, per quos Deus mun dum gubernat, tanto honore afficiuntur, Angelicis spiritibus, quos Deus ministro suos esse voluit, & quorum opera non mo dò ad Ecclesiæ suæ, sed etiam ad reliquam rerum gubernationem vtitur, quorumque ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam si se no bis in conspectum non dent, tanto maio rem honorem nō habebimus, quāto beatæ illæ mentes dignitate regibus ipsis antecel lāt? Adde charitatem, qua nos diligūt, qua ducti, pro ijs prouincijs, quibus præsunt, vt ex e scriptura facile intelligitur, preces fun dunt; quod etiam præstare ijs, quorū sunt ipsi custodes ne dubitandum quidem est: nostras enim f preces Deo offerunt, & la crymas. Quamobrem in Euāgelio docuit Dominus pusillos scandalizādos nō esse: g quòd Angeli eorum in cœlis, semper vi dent faciem Patris, qui in cœlis est.

Quid sit ado rare.

Quātò angeli Reges digni tate antecel lat, Iust. in 2. Apolo. pro Chri memi nit honoris quē Christia ni angelis tri buebant. & Orig. li. 8. cō. Celsū Bas. or. in 40. mar.

e Dan. 10. 13. vide Gre. li. 17. mor. c. 8. Theod. in Dan. & Tho. in 1. p. 113. ar. 1

f Tob. 1. p. Apoc. 8. 3.

Quanto amo re angeli ho mines prose quantur.

g Matt. 18.

Inno-

10 *Inuocandos esse sanctos angelos ex scripturis probatur.*

INVOCANDI itaque sunt, quòd & perpetuo Deum intuentur, & patrocinium salutis nostræ, sibi delatum libentissime suscipiũt. Extãt diuinæ scripturæ testimonia huius inuocationis. a Iocob enim ab Angelo, qui cum luctatus fuerat, petit, vt sibi benedicat, imo etiam cogit: se enim non dimissurum illum profitetur, nisi bebenedictione accepta: neque solum sibi ab eo tribui, quem intuebatur, sed ab eo etiã, quem minime videbat, tũ cùm dixit: b Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis,

a Gen. 32. 27. 28.

b Gen. 48. 16

11 *Sanctorũ inuocatione & reliquiarũ ueneratione nihil honori Dei detrahitur*

EX quibus etiam colligi poterit, tantum abesse, vt sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, & sacris eorum reliquiis, cineribusque venerãdis Dei gloria minuatur, vt eo maximè augeatur, quo magis hominum spem excitat, confirmat, & ad Sanctorum imitationem cohortatur. Quod officium c Nicæno altero, & Gangrensi, ac Tridentino Concilijs, & sanctorum Patrum auctoritate comprobatur.

c Nicen. Cõ 2. Act. 6. Gãgren canon. 20. & hab. distin. 30. ca. si quis per superbia. Cõc. Trid. sessio. 25. Itẽ Cõc. chalced. sub finẽ. & Act. 2. & in 6. Syno. Ged. c. 7 & Gerũd. c. 5 Aurel. 1. c. 29 Damas. lib. 4 de Ortho. fide cap. 16.

Qui-

12 *Quibus potiſsimum argumentis Sanctorum inuocatio ſtabilienda ſit.*

Sanctorũ inuocatio ex apoſtolica tradit. manauit. Vt probari poteſt ex his quę đ ea ſcribũt Dio. c.7. Hierem. Eccleſ. Irē. lib.5. contra hær. c.19. Athan. ſermonc in Euãge. đ S. deip. Euſe. li.13. præpat. Euan. c. 7. Corn. Põt. epiſt.1. Hila. in Pſal. 129. Ambr. in lib. de viduis & innumerabiles alij.

QVOD autẽ ſit ad refutandos eos instructior Parochus, qui huic veritati aduerſantur, ſanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damaſcenum potiſsimum legat, ad quorum rationem, quod caput eſt, conſuetudo accedit ab Apoſtolis accepta, & in Eccleſia Dei perpetuò retenta, & conſeruata. Cuius rei quis firmius autorius requirat argumentum diuina ſcripturæ teſtimonio, quæ ſanctorum laudes celebrat admirabiliter, extant enim quorũdam ſanctorum diuina preconia: a quorum laudes cum ſacris celebrentur, qui eſt, quod illis ſingularem honorem non habeant homines? Etſi ob eam etiam cauſam magis colẽdi, & inuocandi ſunt, quod pro ſalute hominum preces aſsidue faciunt, multaq́ue eorum merito & gratia Deus in nos confert beneficia. b Si enim gaudium eſt in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, nõne etiam cęleſtes ciues pænitentes adiuuabunt: nonne rogati, & peccatorum veniam impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratiam? c

Sãctorũ laudes eſſe celebrandas ſcriptura docet.

a Eccl. 144. 45. & ſequẽtibus vſq; ad finem libri. c Hebr. 11. fere pertotum, & paſsim pertota biblia Sancti pro nobis intercedunt, ſuiſque meritis nos adiuant.

b Lu. 15. 7 10. Obiectionis tacitæ ſolutio, S. Augu. quæſt. 1.

13 *Illa sanctorum inuocatio, ux quadam auxilij diuini diffidentia, fideique imbecillitate non proficisci demonstratur.*

QVOD si dicatur, vt à nõnullis dicitur, superuacaneum esse sanctorũ patrocinium quod Deus sine interprete precibus nostris occurrat: has impiorum voces, illud sancti Augustini facile conuincit multa Deum non concedere, nisi mediatoris ac deprecatoris opera, & efficium accesserit. Quod illustribus a Abimelec & b Iob amicorum exemplis confirmatur: quorũ peccata non nisi Abraham, & Iob precicibus condonauit. Si verò etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, vt sanctos inter nuntios, & patronos adhibeamus: quid ad illud respondebunt Centurionis exẽplũ, qui vel in singulari illo fidei prçconio c quod Dominus impertiuit, d seniores tamen Iudæorũ ad Saluatorem misit, vt laborãti puero salutẽ impetrarent?

sup. Exo. & ser. 1. & 4. de sant. Stepha. Multa Deus nisi preces aliorũ interueniant non concedit. a Gen. 20. 7. 17. b Iob. 42. 8. Alterius calumnię retectio. c Matt. 1. 10. 11. d Luc. 7. 3. e 1. Timot. 2. 5. f. Rom. 5. 10. & 2. Corin 5. 18. f Heb. 9. 12.

14 *Doctrina de uno mediatore Christo non tollit sanctorum inuocationem.*

QVARE etsi fatendum est, d vnum nobis mediatorem propositum Christum Dominum, e qui scilicet vnus nos per sanguinem Patri cælesti reconciliauit, f & qui æterna redẽptione inuẽta, semel in san

cta

a Heb. 7.25.
b Roma. 15. 30. 3.
Eph. 6. 18. 19
2. Thes. 3. 1.
& 1. Thes. 5. 25.

Sanctorũ honor & inuocatio miraculis diuinitus editis sæpè sunt approbata. Vide præter cæteros Basil. in orati. in Mamantẽ. Gre. ĩ Cyp. Chryso. ĩ. li. cõtra Naz. in orat. gent. Hiero. cõtra vigil. Sulp. in vita S. Mar. Gre. Ro. in dial. Gre. Tur. in li. d glor. cõfes. & marty. amb. epis. 85 & ser. 91. Augu lib. 22. de ciuit. dei. c. 8 & epist. 137.

c 4. Reg. 1. 14
d Act. 19. 12.
e Acto. 5. 15.

cta ingressus, a pro nobis interpellare non cessat: ex eo tamen nullo modo sequi potest quo minus ad sanctorum gratiam confugere liceat. Nam, si propterea subsidijs sanctorum vti non liceat, quod vnum patronum habemus Iesum Christum, nunquam id commisset Apostolus, vt se Deo b tanto studio fratrum viuẽtium precibus a adiuuari vellet: neque enim minus viuorum preces, quàm eorũ, qui in cęlis sunt, sanctorum deprecatio, Christi mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent.

15 *Vnde nam reliquiarũ uirtus confirmetur.*

SED cui fidem non faciant, & honoris, qui sanctis debetur, & patrocinij quod nostri causa suscipiunt, mirabiles effectæ res ad eorum sepulchra, & oculis, & manibus, membrisque omnibus captis in pristinum statum restitutis, mortuis ad vitam reuocatis, ex corporibus hominum eiectis dæmonijsque non audisse, vt multi, non legisse, vt plurimi grauissimi viri, sed vidisse, testes locupletissimi sancti Ambrosius, & Augustinus literis tradiderunt. Quid multa? si c vestes, d sudaria, e si vmbra sanctorum, priusquam è vita migraren, depulit morbos, viresque restituit: quis tandem negare audeat, Deum per sacros cinneres, ossa, cæterasque sanctorum reliquia, eadem

dem mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer illud, quod forte illatũ in sepulchrũ a Elisei, eius tacto corpore subitò reuixit.

Sanctorũ reliquiarũ quãta sit virtus.

a 4. Reg. 13. 21.

16 *Verba sequentia non alterũ, sed unũ cum præcedẽtibus præceptum constituunt.*

QVOD vero sequitur, Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo, & quæ in terra deorsum, neque eorum, quæ sunt in aquis, sub terra, Non adorabis ea, neque coles. Quidam hoc alterum præceptum existimãtes, duo postrema ipsa, vnius præcepti vi contineri voluerunt: at sanctus Augustinus illa extrema diuidens, hæc ipsa verba ad primum præceptum pertinere voluit: quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur. Et si in promptu ratio est illa verissima, consentaneum fuisse, præmium, & pœnam cuiusque cum primo præcepto coniungi.

August. sup. Exo. q. 71. & in Psalm. 32. con. 2. Eccle. August. sententia in præceptorum distinctio. amplectitur libẽtius, vide Magis. in 3. dist. 37. Tho. in 1 2. q. 100. ar. 4

17 *Aduersus hoc præceptum non pugnat receptus in Ecclesia imaginum usus.*

NEC vero quis existimet, omnino pingendi, fingendi, aut sculpendi artẽ hoc præcepto prohiberi: nã in scripturis, iussu Dei,

Imagines fuerunt in legẽ naturæ. Gen. 28. 18. & 31. 45. & 35. 14. fuerunt etiã in lege scripta. Exo. 25. 18. Num. 21. 8. 9 & in lege Euangeli. ab Apostolorũ tẽporibus, vt imago Christ: fusilis. Euseb. li. 7. c. 14. & ea quam Nicodemus habuit. Athan in li. de pass. imag. Christi. & ad Agabata missa Euang. li. 4. hist. Eccl. c. 26. vnde imagines habere esse Apostolicam traditionem scribunt patres Nic. conc. 2. actio. 7.

simul

a Exo.25.18 b 3. Reg.6. 23. 24. & 2. Paral. 3. 7. Num.21. 8.9

simulacra, & imagines effectas legimus, a Cherubin, b serpentis ęnei: super est igitur, vt imagines ob eam rem vetitas interpretemur, nequid simulachris, quasi dies, colendis, de vero Dei cultu detraheretur.

Qua ratione vel admittantur vel prohibeantur imagines.

18 *Quibus præsertim modis per imagines dicuntur numen uiolari posſit.*

Duplici ratione imaginibus violari poteſt diuina maieſtas.

c Iſa 10.10.11. & 40.15.16.& 44.12.3.Sap. 13.16.17.18. Pſal.113. vel secũdũ Heb. 115.8.deDeu. 4.16. 17. Iſa. 40.18. Acto. 17.25.

DVPLICI autem potiſsimũ ratione quod ad hoc præceptum attinet, Dei maieſtatem vehementer lædi perſpicuum eſt; altera, ſi idola, & imagines, tanquam Deus, colãtur, aut credatur ineſſe in his aliqua diuinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab eis aliquid ſit petendum, vel quod fiducia ſit in c imaginibus figenda, veluti olim fiebat a gentibus, qui in idolis ſpem ſuam collocabant, quod paſsim ſacræ literæ reprehendunt.

Secũda ratio Damaſce. lib. 4. de orthodox. fide cap:17.

d Rom.1.23.

Altera, ſi quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus, aut figuris exprimi poſsit. Quis enim Deum, inquit Damaſcenus, qui ſub aſpectum non cadit, qui corporis expers eſt, qui nullis terminis circumſcribit, nec vlla figura deſcribi queat, poſsit exprimere? quæ res in altera Nicæna Synodo vberius explicatur. Præclarè igitur Apoſtolus, d eos mutaſſe Dei incorruptibilis gloriam in ſimilitudinem

incorru-

incorruptibilis hominis & volucrum, & quadrupedum, ac serpentium dixit: hæc enim omnia tanquã Deum venerabantur, cũ illi harum rerũ imagines ponerẽt. Quo circa Israelitæ, qui ante vituli simulacrum clamabant, [a] Hi sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti, idolatræ sunt appellati, quia [b] mutauerũt gloriã suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.

a Exod. 23.4
b Psal. 105.20

Posterioris partis præcepti scopus est idolatriã prohibere, nõ Ecclesiasticum vsum imaginum.

19 *Quis sit posterioris istius partis præcepti sensus.*

CVM igitur Dñs deos alienos coli prohibuisset, vt penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ære duci, aut cuiuis alia materia fieri prohibuit: quod Isaias declarans inquit, [c] Cui similẽ fecistis Deũ, aut quam imaginẽ ponetis ei? Atq; in hoc præcepto hanc sententiam contineri præter sanctorũ Patrũ scripta, qui eam, quemadmodum in septima Synodo expositum est, sic interpretantur. Illa etiam Deuteronomij verba satis declarant, [d] vbi Moyses populum ab idololatria auertere cum vellet, aiebat. Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est nobis Dñs in Horeb de medio ignis. Quod sapientissimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti diuinitatis imaginem fingerent, Deoq; debitum honorem rei creatę tribuerent.

c Isai. 40. 18. Acto. 17. 29, Syn. 7 Acto. 2. & 3. vide item concil. Trid. sess. 25. non procul à Princ.
d Deuter. 4. 16.

Christiani Trinitatis personas effingunt, non vt diuinitatẽ sed vt aliquas eius proprietates exprimant.

a Gen. 18. 2. Aug. lib. 2. de Trin. 11. itē Gene. 28. 13. Exo. 33. 23.
b Matt. 3. 16. & 17. 5. Dan. 7. 9.
Dei Patris imago.
c Dan. 7. 9.
Angelorum imago quid significet. Vi de Diony. li. de cęl. Hier. cap. vltim.
* In textu legitur capiēt. sed MS. quædam Rom. & Græc. exēpl. legūt, capiūt.
d Ad Heb. 1. 14.
Spiritus sancti imago. Matth. 3. 16. Marc. 1, 10. Luc, 3. 21. Ioan. 1. 32.
e Act. 2. 2.
Christi & sanctorū hominū imagines.
Imaginū vsus

20 *Hoc præceptum, qui Trinitatis personas effingunt, non uiolant.*

NEMO tamen propter ea, quæ nunc sunt dicta, contra religionem, Deique legem quicquam committi putet, cum sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, a quæ tam in veteri, quàm in b nouo Testamēto apparuerunt: nemo enim tam rudis est, vt illa imagine diuinitatem credat exprimi: sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas, ac actiones, quæ Deo tribuūtur; veluti, cū ex Daniele pingitur antiquus dierū in throno sedere, ante quē libri aperti sunt; Dei æternitas & infinita sapientia significatur quæ omnes hominū, & cogitationes, & actiones, vt de ijs iudicium ferat, intuetur.

21 *Angeli qua ratione pingantur.*

ANGELIS etiam tum humana species, tum alæ affinguntur; vt intelligant fideles quàm propensi sint in humanum genus, & tanquam parati ad ministeria Domini exequenda: d omnes enim administratorij spiritus sunt propter eos, qui hæreditatem * capiunt salutis.

22 *De columba, in qua Spiritus sanctus depingitur.*

COLVMBÆ verò species, & e linguæ tanquam ignis in Euangelio, & actis Apo-

Apostolorũ, quas Spiritus sancti proprietates significent, multo notius est, quam vt oporteat pluribus verbis explicari.

23 *Christi, & Sanctorum imagines pingi & honorari debent.*

AT verò cùm Christus Dominus eiusque sanctissima, & purissima mater cæterique omnes sancti, humana præditi natura, humanam speciem gesserint, eorũ imagines pingi, atque honorari, non modò hoc præcepto interdictũ non fuit, sed etiã sanctorum, & grati animi certissimum argumentum semper habitum est: quod & Apostolicorum temporum monumenta, & œcumenicæ Synodi, & tot sanctissimorum, doctissimorumque Patrum inter se consentientium scripta confirmant.

24 *Quis sit legitimus in Ecclesia imaginũ usus*

NON solum autem licere in Ecclesia imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, ostendet Parochus, cum honos, qui illis exhibetur, referatur ad prototypa, verum etiam maximo fidelium bono ad hanc vsque diem factum declarabit, vt ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, intelligitur. Verum quia sanctissimum quodq; institutum hostis humani generis suis fraudibus, & falla-

est Apostolicę traditionis Concil. Nic.2. Act.7. Hist.tripart. li 6.ca.41. Euseb.lib.9. hist. Eccl.c. 114. Cyril. lib. 9. con.Iul. Aug.l.1.de cõs. euãg. c. 20.vide item Syn 6.can. 82.& Rom. sub Greg. 3. & alia in villa gẽtiliaci & aliã Ro. sub Stephano. 3 & plurimas alias. Honos imaginibꝰ delatus ad prototypa refertur. Basil.c.18.l. de Spir. san. Dam.li.4.de fi.orth.c.17. Conc. Nic.2 passim. Siquis in populo circa

Imagines error obrepsit, vsu relicto ille corrigatur Tri. Syn. ses. 25. sub princ. ca. de inuocatione sanctorum.

cijs deprauare contendit, si quid fortè populo hac in re peccatum fuerit, Parochus Trid. Concilij decretum secutus, quoad eius fieri poterit, studebit corrigere: ac decretum quidem ipsum, cùm res tulerit, populo interpretabitur, tum rudes, & qui imaginum ipsarum institutum ignorant, docebit, imagine factas ad vtriusque testamenti cognoscendam historiam, atq; eius memoriam identidem renouandam: qua diuinarum rerũ memoria excitati, ad colendum atq; amandum ipsum Deũ vehementiùs inflammemur: sanctorum quoq; imagines in templis positas demõstrabit, vt & colantur, & exemplo moniti, ad eorum vitam ac mores non ipsos conformemus.

Quis sit legitimus imaginum vsus.

Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes visitans iniquitatem patrum in filios in tertiã & quartam generationem eorum, qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia ijs, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.

25 *Non pertinet hæc appendix duntaxat ad primum præceptum.*

Lex omnis aut pęna aut præmio res humanas moderatur dist. 3. cap. omnis aiunt.

DVO sunt in extrema parte huius præcepti diligẽter explicãda. Primũ est, quod, etsi ob summũ scelus præuaricationis primi pręcepti, atq; hominũ ad id committẽdũ propẽsionẽ, apte hoc loco pœna proponitur, communis tamen est omnium ap-

pendix

pendix præceptorũ. Omnis enim lex ad præcepta seruãda homines pœna, & præmio inducit. Hinc illæ tam frequẽtes in sacris litteris, & crebrę Dei promissiones. Vt enim innumerabilia pene veteris testãtenti testimonia prætermittamus, in Euãgelio scriptum est: a Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et alibi: b Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Tum illud: c Omnis arbor, quæ non facit fructum bonũ, * excidetur, & in ignem mittetur. Et. d Omnis qui irascitur fratri suo, * reus erit iudicio. Atque alibi: e Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

a Matth. 19. 17.
b Matt. 7. 21.
c Matt. 3. 10
* Exciditur & in ignem mittitur legunt. MS. Grę. & Syr. exempl. d. Matth. 6. 24.
* Sine causa addunt. MS. Gręc. & Syr. exemplar.
e Matt. 6. 15.

26 *An eodem modo pœna præuaricatoribus hic intentata, carnalibus, & perfectis inculcanda sit.*

ALTERVM est, quòd lõgè alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem edocendi sunt. Perfectis enim, f qui spiritu Dei agũtur, eique prompto, & alacri animo parent, instar est cuiusdam lætissimi nuncij, & magnum argumentũ propensæ in eos diuinę voluntatis: agnoscunt enim, sui amantissimi Dei curã, qui nunc præmijs, nũc pœnis ad sui cultũ

Alia ratione pfectis, alia carnalius hominibus pœna præuaricatorib⁹ proposita inculcari debet.
f Rom. 8. 14.

Perfecti quid in pœna hic propoſita cõtemplentur. Aug lib. 10. cõfeſ. ca. 29. Obſeruatores legis carnales quomodo ſint tractandi. a Rom. 8 15. Pœna primo præcepto ſubiecta poſt ſingula præcepta eſt refricanda. Duobus aculeis excitat Deus homines ad legis obſeruationem. Primo cũ auditur quod legiſlator ſit Deus fortis. carnalis præſumptio frágitur.

& venerationem homines prope compellat. Agnoſcunt immenſam eius in ſe beneuolentiam, qui ſibi imperare, ſuàq; opera ad diuini nominis gloriam vti velit. Neque ſolum agnoſcunt, ſed magna ſpe ſunt, illum, cùm, quod vult, iubeat, etiam daturum vires, quibus legi ipſius parere poſſint. At carnalibus, qui nondum a ſpiritu ſeruitutis liberati ſunt, magiſque metu pœnarum, quàm amore virtutis abſtinent à peccatis, eius appendicis ſenſus grauis, & acerbus eſt. Quamobrem ſunt pijs exhortationibus ſubleuandi: & quo lex ſpectat quaſi manu ducẽdi, Parochus autem, quoties alicuius explicandi præcepti occaſio inciderit, eadẽ hæc ſibi habeat propoſita.

27 *Quid uerba illa, Ego ſum Deus fortis, meditandum proponant.*

CARNALIBVS perinde tamen ac ſpiritualibus, duo in primis quaſi aculei ſunt admouendi, qui ad legem obſeruandam hac ipſa in appendice poſiti homines maxime incitent. Nam quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius eſt explicandum quò caro ſæpe, quę terroribus diuinæ comminationis minus commouetur, varias ſibi ipſa rationes fingit, quibus iram Dei effugere ac propoſitam pœnã vitare poſſit. Cui autẽ certo perſuaſum eſt, Deũ fortem eſſe,

esse, illud magni Dauidis vsurpat, a Quò ibo á spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Eadem quoque diuinis interdum diffisa promissis, tantas hostium vires esse credit, vt ad sustinendum minimè parem se esse existimet. At firma, & stabilis fides, b nihil titubans, cum diuina vi ac virtute nitatur, homines contrà recreat, ac confirmat: inquit enim: c Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo.

a Psal. 138.7

Carnalis timor retunditur.

b Iac. 1.6.

c Psal. 26. 1.

28 *Quod sibi uelit, quod Deus se etiam dicat zelotem.*

ALTER verò aculeos, zelus ipse diuinus est. Nonnūquam enim homines putant d Deum humana non curare ne illud quidem, legem ipsius seruemus, ac negligamus: ex quo sequitur magna vitæ confusio. Cum autem Deū zelotem credimus, eius rei meditatio facilè nos in officio continet.

Secundū ad legis obseruationē incitamētum est zel⁹ diuinus.

d Iob. 22, 13. 14.

Psal. 72. 11.

29 *Cuiusmodi zelus Deo sit, attribuendus.*

ZELVS verò, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed diuinū illum amorem & charitatem, qua Deus nullam á se animam patitur impunè fornicari: e quotquot autem ab eo fornicātur, perdit. Est itaque zelus Dei, tranquillissima eius, syncerissimaque iusticia, qua anima, falsis opinionibus, prauisq; cupiditatibus

zelus quid sit vide Tho. in. 1. 2. q. 28. art. 4.

e Ps. 72. & 27

tatibus corrupta, repudiatur, & a Dei coniugio tanquam adultera remouetur. At vero zelum hunc Dei suauissimum ac dulcissimum experimur, cum summa eius atque incredibilis in nos voluntas, zelo ipso demonstratur. Nec enim aut amor ardentior inter homines aut maior, arctiorque coniunctio, quàm eorum, qui coniugio copulati sunt, reperitur. Igitur, quàm nos valde diligat, ostendit Deus, cũ crebro se, vel sponso, vel marito comparans, zelotem vocat.

Quanto zelo diuini honoris studiosi homines esse debeant.

Quamobrem doceat Parochus hoc loco, sic diuini cultus, atq; honoris cupidos homines esse debere, vt zelãtes potius, quàm amantes, iure dici possint, illius exemplo qui de se ipse, [a] zelo, inquit, zelatus sum pro Domino Deo exercituum. Imo vero Christum ipsum imitentur, cuius illud est, [b] Zelus domus tuæ comedit me.

a 3. Reg. 19. 10.
b Psal. 68. 19
Ioan. 2. 18.

30 *Quæ sit comminationis hic intentatæ sententia.*

Deus transgressores mãdatorum nõ sinit impunitos.

EST autem comminationis explicanda sententia, non inultos peccatores passurum Deum, sed eos vel tanquã parentẽ castigaturũ, vel tanquã iudicẽ acriter ac seuere in eos animaduersurũ. Quod alio in loco significans Moyses, [c] Et scies, inquit, quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactum, & misericor-

c Deut. 7. 9.

sericordiam diligentibus se, & ijs, qui custodiunt præcepta eius, in mille generationes, & reddens odientibus se statim. Et Iosue, a Non poteritis inquit seruire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris, atque peccatis: si dimiseritis Dominum, & seruieritis Dijs alienis, conuertet se, & affliget vos, atque subuertet.

a Iosue. 24. 19. 20.

31 *Quomodo Deus uisitet peccata patrum in filios, in tertiam & quartam generationem.*

DOCENDVS autem est populus comminationis pœnam ad tertiā, quartamq; impiorum, & facinorosorum generationem pertinere: non quod posteriores maiorum scelerum pœnas semper luant, sed licet illi, liberique eorum impunè tulerint, non omnis tamen eorum posteritas iram Dei, vel pœnam euitabit. b Quod Iosiæ regi accidit: huic enim propter singularem pietatem cum pepercisset Deus, dedissetque, vt in pace in sepulchrum maiorum suorum inferretur, c ne videret consequentium temporum mala, quæ, d propter Manasis, aut impietatem Iudæ & Ierusalem erant euentura, eo mortuo, posteros eius est vltio Dei consequuta, sic, e vt ne filijs quidem Iosiæ pepercerit.

b 4. Reg. 22. 19. 20. & 2. Paral. 34. 27. 28.
c 4. Reg. 23. 30. 2. Paralip. 35. 24.
d 4. Reg. 21. 11. Iere. 25. 4.
e 4. Reg. 14. 3.

32 *Quomodo hæc uerba cum uerbis Ezechielis conueniant.*

QVA autem ratione hæc legis verba sententiæ illi, quæ est apud Prophetam, non aduersentur, a Anima quæ peccauerit, ipsa morietur, sancti Gregorij auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis patribus consentiens, aperte ostendit: inquit enim; Quisquis praui parētis iniquitatem imitatur, etiam ex eius delicto constringitur: quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam illius delicto grauatur: vnde fit, vt iniquus filius iniqui patris non solum sua, quæ addidit, sed etiā patris peccata persoluat, cum vitijs patris, quibus iratum Dominum non ignorat, suā etiam malitiam adiungere non formidat: & iustū est, vt qui sub districto iudice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita præsenti, etiam culpas parentis iniqui persoluere. Cōmemorabit deinde Parochus, quantum b Dei iustitiam superet eiusdem bonitas, ac misericordia irascitur tertiæ, quartæq; generationi Deus, misericordiam verò in millia impertit.

Obiectionis solutio.
a Ezech. 18. 4
Greg. lib. 15. mora. c. 31. Aug. ep. 75. ad Aui. vide itē. Tho. 1. 2. q. 87. art. 8. & 2. 2. q. 108. art. 4.
Dei misericordia lōgè eiusdem iustitiam superat.
b Iac. 2. 13.

33 *Quomodo diuinarum legum præuaricatores Deum odisse censeantur.*

IN eo autem quod dictū est, eorum, qui ode-

oderunt me peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac detestabilius, quàm summam ipsam bonitatem, summam veritatem odisse? Hoc verò ad omnes peccatores iccirco pertinet, quod quẽadmodum, a qui habet mandata Dei, & seruat ea, Deum diligit, ita, qui legem Domini contemnit, & mandata eius non seruat, Deum odisse merito dicendus est.

Odium Dei omnium est peccatorum maximum. Tho. in. 1. 2. q. 73. ar. 4. & in. 2. 2. q. 34. a. 1.

a Ioã. 14. 21.

34 *Quid sit illud: faciens misericordiam his qui diligunt me.*

QVOD vero extremum est, & iis qui diligunt me, seruandæ legis modum, ac rationem docet. Necesse est enim, eos qui legem Dei seruant, eadem charitate atque amore, quo in Deum sunt, ad eius obedientiam, adduci: quæ deinceps in singulis præceptis commemorabuntur.

Amore, & charitate lex Perficienda. Videatur ca. 18. Tridẽti. Syn. de iustifica. ses, 6.

DE SECVNDO PRÆCEPTO. CAPVT. III

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

1 *Cur Deus hanc legem de suo ipsius nomine honorando ferre voluerit.*

QVAMQVAM primo diuinæ legis præcepto, quo Deũ pie, sancteq; colere

Primũ præceptum ſua amplitudine ſecundum cōtinet. De hoc Præcepto vide D. Thom. in. 2.2q.100 ar.5. & 2.2. q. 122. ar. 3. vide item Mag. in 3. diſt. 39.
a Malach. 1.6.

colere iubemu ;hoc, quod ſecundo loco ſequitur, neceſſario continetur, (Nam qui ſibi honorem tribui vult, idē poſtulat, vt ſummo verborū honore proſequamur, prohibetque contraria, quod & illa Domini verba apud Malachiam apertè indicant: a Filius honorat patrem, & ſeruus dominum ſuum: ſi ergo Pater ego ſum, vbi eſt honor meus?) Deus tamē pro rei magnitudine hanc de ſuo ipſius diuino, & ſanctitatis pleniſsimo nomine honorando, legem ſeparatim ferre, idque nobis diſertis & perſpicuis verbis præſcribere voluit.

2 *Quantum niti parochi debeant in huius præcepti explicatione*

Quàm frequens ſit hominum in iurando tranſgreſsio.
b Pſal. 88. 8.

QVOD ſanè Parocho ipſi argumento in primis eſſe debet, nequaquam ſatis fore, ſi hac de re generatim loquatur, ſed eiuſmodi locum hunc eſſe, in quo diutius ipſe commorari, & quæcunque ad hanc tractationem pertinēt diſtinctè, dilucidè, accurateque apud fideles explicare, neceſſe ſit. Neque vero nimia hæc diligentia cenſenda eſt, cùm non deſint, qui adeo errorum tenebris obcæcati ſint, vt, b quem angeli glorificant, ei maledicere non vereantur. Neque enim lege ſemel lata deterrentur,

tur, quò minus Dei maieſtatem quotidie imminuere, imò ſingulis pene horis, ac momētis, impudentiſsimè audeant. Quis enim non videat, omnia iureiurando affirmari, omnia imprecationibus, & execrationibus referta eſſe: vſque adeò, vt nemo fere vel vendat aliquid, vel emat, vel negotium aliquod gerat, qui non iuriſiurandi religionem interponat, Deique ſanctiſsimū nomen millies, vel in re leuiſsima, & inani, temerè nō vſurpet, quo maior Parocho cura, & diligentia adhibenda eſt, vt ſæpe fideles admoneat, quàm graue hoc ſcelus ſit, & deteſtabile.

3 *Quid ſecundum iſtud præceptum imperet uel prohibeat.*

IAM verò, in huius præcepti explicatione id primum conſtet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem coniunctam eſſe, quas præſtare homines debent. Vtrumque autem ſeparatim docendum eſt, primum quidem, vt ea, quæ tradenda ſunt, faciliùs exponantur, quid iubeat lex, mox etiam quid vetet. Nam, quæ imperat, illa ſunt, nomen Dei eſſe honorandum, ac per illud ſanctè iurandum. Hæc rurſus, quæ prohibet: nemo diuinum nomen contemnat, nemo illud in vanum aſſumat, neue per ipſum aut

Sub præcepto negatiuo oppoſita affirmatio includitur.

Nomen tetragramaton. ἀνεκφώνητον vocari scribit Hier. ep. 136. Iudæosq; in hac parte multi Christiani sequũtur vide Geneb. lib 1. Chronol.

aut falso, aut frustra aut temerè iuret.

4 *Quid Dei nomine hic intelligatur.*

IN ea itaque parte, qua iubemur diuino nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei nomẽ ipsius in quã literas & syllabas; aut omnino per se nudum verbũ tantumodo attẽdendũ non esse, sed in eam cogitationẽ veniendũ, quid valeat illa vox, quæ omnipotentem, & sempiternã maiestatẽ vnius, & trini numinis significat. Ex his autem facilè colligitur, inanẽ esse nonnullorũ Iudæorum superstitionẽ qui, quod scriberent Dei nomẽ, pronunciare non auderẽt, quasi in quatuor illis literis non in re diuina vis esset. Sed quamuis singulari numero prolatum sit, Non assumes nomen Dei, id non de vno aliquo nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est, multa enim Deo imposita sunt nomina, vt, Domini, a omnipotẽtis, b Domini exercituum, c regis regũ fortis, & alia id genus, quæ in scripturis leguntur, quæ parem, eandemque venerationẽ habent omnia. Deinde docẽdum est, quo modo diuino nomini debitus honor adhibeatur, neque enim Christiano populo, cuius ore Dei laudes assiduè celebrandæ sunt, rem vtilissimam, & pernecessariam ad salutem, ignorare fas est.

a Ex. 15. 3. b Is. 6. 3. c Apoc. 19. 16. de his Dei nominibus vide Hier. ep. 136. De nomine vero Dei proprio Thom. in. 1. p. q. 13. ar. 11.

Diuinum nomẽ laudatur per ipsius confessionem. Matt. 10. 32.

Qua

5 *Qua ratione diuinum nomen uenerari, aut honorare censemur.*

QVAMVIS autem multiplex sit ratio laudandi diuini nominis, tamen in ijs de quibus deinceps hic dicetur, vis & pondus omnium videtur esse.

Primum igitur laudatur Deus, cùm in omniũ cõspectu Deum, ac Dominum nostrum fidenter confitemur, Christumque salutis nostræ auctorem, quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus.

Itemque cùm verbo Dei, quo eius volũtas enunciatur, sanctè & diligẽter operã damus, in eius meditatione assidue versamur, studiose illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde, vt cuiusq; personæ aut muneri aptũ & consentaneum est.

Et cũ eius sermones reuerenter tractamus. 2. Cor. 2. 17. Et cum ei de omnib[9] gratias agimus. Iob. 1. 21. & 2. 10.

Deinde diuinũ nomẽ veneramur & colimus, cũ officij, & religionis causa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus, tùm prosperis, tum aduersis, illi singulares gratias agimus: inquit enim Propheta: [a] Benedic anima mea Domino, & nolli obliuisci omnes retributiones ei[9]. Extantq; plurimi [b] Dauid psalmi, quib[9] egregia quadã erga Deũ pietate diuinas illi[9] laudes suauissime decantat. Extat admirabile illud patiẽtiæ exẽplũ [c] Iob, qui cum in maximas illas, horribilesque calamitates incidisset, Deum

a Psal. 102. 2.
b Psal. 9. & 30. & 34. & 65. & plurimi alij.
c Iob. 1. 21. & 2. 10.

Deū tamē excelso, & inuicto animo laudare nūquā intermisit. Nos itaq; cùm animi, corporisque doloribus cruciamur, cum miserijs & ærumnis torquemur, statim ad Deum laudandum omne studium, & animi nostri vires conuertamus, illud Iob dicentes: a Sit nomen Domini benedictum.

a Psalmo. itē 112.2.

Item, dum fideliter inuocatur.

6 Quomodo huic item præcepto aliàs paremus.

NEQVE verò minus Dei nomen honoratur, si fidenter opem eius imploramus, quo nos scilicet, aut ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda constantiam, & robur largiatur. Hoc enim fieri vult Dominus: b Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruam te, & glorificabis me. Cuius imploratronis cum multis alijs in locis, tum præcipuè in psalmis. 16 43. & 118. illustria exempla reperiuntur.

b Psal. 49.15

Per iusiurandū Dei nomē laudatur.

c Deut.6.13. vide itē. 22. q. 1. & 2. & 4. & 5. fere per totas, & de iure iurando in decretal. vide itrm quomodo sit licitum apud Tho. in 2. 2. q.89.art. 2. Quomodo autem no sit frequentadū vide ead c.5. & Eccl. 23. 8.9.10.

PRÆTEREA Dei nomen honore prosequimur, cum fidei faciendæ causa testamur Deum: qui modus à superioribus valde differt. Nam quæ supra memorauimus, ita suapte natura bona sunt, atq; expetenda, vt nihil beatius, nihil homini optabilius posit esse, quam si in illis sedulo exequendis, ipsum se noctes, & dies exerceat, c Benedicam, inquit Dauid, Dominum in omni tempore: semper laus eius

in

in ore meo. a At iusiurandum licet bonum sit eius tamē frequens vsus minime est laudabilis.

a Psal. 33. 1.

Cui fini iusiurandū seruiat, quisue iussit legitimus vsus.

7 *Quare iusiurandi frequentior usus non sit probandus.*

HVIVS autem discriminis ratio in eo posita est, quod iusiurādum ea tantum de causa institutum est, vt esset tanquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, ad probandum quod dicimus, necessarium instrumentum. b Vt enim corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit, eorundem vero frequentatio omnino perniciosa est: ita etiam, nisi cùm grauis & iusta causa subest, * iure iurando vti non est salutare: quod si sæpius adhibeatur, tantum abest, vt prosit, vt magnū detrimentum afferat. Quamobrem præclare docet sanctus Chrysostomus, non nascente, sed iam adulto mundo, cum mala longe lateque propagata vniuersum terrarum orbem occupassent, nihilque suo loco, & ordine consisteret, sed perturbata omnia, & permista sursum, deorsumque magna rerū confusione ferrentur, & quod malorum omnium grauissimum est, mortales fere omnes in fœdam idolorum seruitutem se ipsos abiecissent, tum denique longo sane interuallo iusiurandum in hominum

* Iurisiurādi consuetudo salutaris non est, habuit exēplar Venetum.

a Tho. hæc refert, loco sup. citato cō cordat. Aug. in ser. Dom. in mont. li 1. c. 3. & hab. 22. q. 1 cap. ita ergo, vide item ea. c. nō est Chry. hom. 26. ad po. Antioch.

minum conſuetudinem irrepſiſſe: nam cum in tanta hominum perfidia, & iniquitate nemo facilè ad credendum adduceretur, Deum teſtem inuocabant.

8 *In quo conſiſtat iuramenti ratio, quidque proprie eſt iurare.*

Iurare quid valeat apud ſcripturas. Aug. ſer. 28. d verb. Apo. Tho. 2. 2. q. 39. art. 1. & glo. 22. q. 1. in princ.

Cum per ré creata iuratur, Deus qui vim rebus addidit non excluditur. vide Thom. ead. art. 3. Vide cap. Si aliqua. 22. q. 1.

VERVM cùm in hac præcepti parte, præcipua illa ſit ratio docendi fideles quomodo iuſiurandum pie, ſanctéq; adhibere debeāt primum dicendum eſt *iurare* nihil aliud eſſe, niſi Deum teſtari, quacunque id verborū forma & conceptione fiat. Nam & teſtis eſt mihi Deus, & per Deū idem ſunt. Eſt etiam illud iuſiurandum cùm ad faciendam fidem per res creatas iuramus, vt per ſacra Dei Euangelia, per crucem, per ſanctorum reliquias, & nomen, & cætera id genus: neque enim *hæc* ipſa per ſe iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt, ſed Deus ipſe hoc præſtat, cuius diuinæ maieſtatis ſplendor illis in rebus eluceſcit: ex quo ſequitur, vt per Euangelium iurantes, per Deū ipſum iurent, cuius veritas Euangelio continetur, & declaratur: ſimiliter & per ſanctos, qui templa Dei ſunt, quique euangelicæ veritati crediderunt, eamque omni obſeruantia coluerunt, & per gentes, & nationes latiſsimè diſſeminarunt.

a 1. Cor. 3. 16. 17.

De

9 *De ea, iurisiurandi forma, quæ per execrationem fit.*

EADEM est ratio illius iurisiurandi, quòd per execrationem profertur: quale est illud sancti Pauli, a Ego testem Deum inuoco in animam meam: etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tanquam mendacij vltori subijcitur. Neque propterea negamus nonnullas ex his formulis ita accipi posse, quasi iurisiurandi vim non habeant: sed tamen vtile est, quæ de iureiurando dicta sunt, in his etiam seruare, atque ad eandem prorsus normam, & regulā dirigere.

De hac forma iurisiurādi Thom. in ea. q. art. 1.
a 2. Cor. 1. 23

10 *Quotuplex sit iuramentum.*

DVO autem sunt iurandi genera, primum quidem quod assertorium appellatur, nimirum cum aliquid de re præsenti, aut præterita religiose affirmamus, vt Apostolus in epistola ad Galatas, b Ecce coram Deo, quia non mentior.

Duo sunt iuramentorū genera. Thom. ibid. & doct. in ti. de iureiurando.
b. Gal. 1. 20.

Alterum verò promissorium dicitur, ad quòd etiam comminationes referuntur futurum tempus spectans cum aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus: cuiusmodi est illud Dauidis, c qui Bersabeæ coniugi iurans per Dominum Deum suum promisit Salomonem eius filium, regni hæredem fore, atque in ipsius locum successurum.

c 3. Reg 17.

Iuramentū tres habere comites scribit Hier. 4. 2. D. Hiero. in eundem locum, vt habetur. 22. q. 2. c animaduertendum & in 3. dis. 39 vide item c. etsi Christus, de iureiurādo, & Tho. in 2 2. q. 89. ar. 3. Primo exigitur vt quod iureiurando asseritur vel promittitu si verum. mi nime q, fraudulen um, vide Aug ser. 28. de verb. Aposto.

11 *Quot sint ad legitimum iuramentum requisita.*

VERVM enimuero, licet ad iusiurandum satis sit, Deum testem adhibere; tamen vt rectum, sanctumque sit, multo plura requiruntur, quæ sunt diligenter explicanda: ea vero breuiter, teste diuo Hieronymo, Ieremias enumerat, cum inquit. Iurabis, viuit Dominus, in veritate, & iudicio, & in iustitia: quibus sane verbis a breuiter, summatimque cōplexus est, quibus omnis iurisiurandi perfectio continetur, veritatē, inquā, iudicium, & iustitiam.

12 *Quomodo iuramentum præstetur in veritate.*

PRIMVM itaque in iureiurando locū veritas habet, nimirum, vt, quod asseritur, & ipsum verum sit, & qui iurat, id ita esse arbitretur, non quidem temere aut leui coniectura adductus: sed certissimis argumentis. Alterum vero iurisiurandi genus quo aliquid promittimus, eodem plane modo veritatem requirit: nam qui aliquid pollicetur, ita animatus esse debet, vt cum tempus aduenerit, id re ipsa præstet & promissum exoluat: neque enim vir probus id vnquam se facturum recipiet, quod sanctissimis Dei præceptis, & voluntati aduersari putet, sed quicquid promittere,

tere,& iurare licuerit, id semel promissum nunquam mutauit: nisi fortasse commutate rerum conditione, tale esse inceperit, vt iam fidem seruare, & promissis stare si velit. Dei odium & offensionem subiret. Veritatem autem iureiurãdo necessariam esse, Dauid quoque indicat illis verbis: a Qui iurat proximo suo, & non decipit.

Vide. 22. q. 4. vbi multa habes sanctorum dicta de iureiurando non seruado male prestito.

a Psal. 14. 4.

13 *Quis dicitur iurare in iudicio, quamque ob causam pueris iuramentum non sit deferendum.*

SEQVITVR secundo loco iudicium: neque enim iusiurandum temere, & inconsiderate, sed consulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque iuraturus primum quidem consideret, vtrum necessitate cogatur, nec ne, remque totam accurate expendat, an eiusmodi sit, vt iureiurando indigere videatur. Tenpus præterea spectet, locum attendat, aliaque per multa, quæ rebus adiuncta sunt, circumspiciat, nõ odio, nõ amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei vi, & necessitate. Etenim, nisi hæc consideratio, & diligens animaduersio accesserit, sane iusiurandum præceps, & temerarium erit: cuiusmodi est illorum religiosa affirmatio, qui in re leuissima, & inani, nulla ratione, aut consilio, sed praua quadã consuetudine iurãt.

Secundo requiritur, vt considerate & non præcipitanter, rei q̃ necessitate exigente iuretur.

Aduersus hãc conditionem peccauit Iephte

Temeraria quorunda iureiurādi consuetudo quā sit vitiosa.

Pueri ante anñū. 14. nō sunt admittādi ad iusiurādū præstādū

* can. 22. q. 5. c. honestū. habetur ex Cor. Pap cæteriq; collectores ex eo dē idē citat. sed hoc cap. in cap. in capli. 1. cap. 63. repertū est. Huic autē decreto cōcordant paruuli ex ijsdē, ca. de sūptū. &c. pueri, execō Euber. quæ habētur ead.

Tertio requiritur, vt iureiurādo interueniēt. qpromittit, sit honestū & iustū

a Mar. 6. 23.

b Act. 23. 12.

Id verò passim quotidie à venditoribus & emptoribus fieri videmus: nam illi, vt quā plurimo vendāt, hirursus vt quā minimo emāt res venales, vel laudare, vel vituperare iureiurādo non dubitant. Cum itaque iudicio, vel prudētia opus sit, pueri vero ita caute perspicere, ac distin guere nondum per ætatē possint: iccirco constitutum est * à sancto Cornelio Pontifice, ne à pueris ante pubertatem, hoc estante decimum quartum annum iusiurandum exigatur.

14 *Quo pacto in iustitia iuretur.*

RELIQVA est iustitia, quæ maximè in promissis requiritur: quare si quis iniustum aliquid, vel inhonestum promittit, & iurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat. Extat huius rei in Euāgelio exemplum Herodis regis: a qui temerario iure iurando obstrictus, puellæ saltatrici caput Ioannis Baptistæ, tanquā saltationis premium, dedit. Tale enim fuit Iudæorum iusiurandum, qui se ipsos, b vt est in Actis Apostolorum, ea cōditione deuouerunt, nihil gustaturos donec Paulum occidissent.

15 *Quibus præcipue rationibus intelligatur iusiurandum esse aliquando licitum.*

HIS ita explicatis, nulla planè dubitatio

tatio relinquitur, quin illi tutò iurare liceat, qui hæc omnia seruauerit, quique his cōditionib⁹ tāquā præsidijs quibusdā iusiu randū munierit: sed & argumētis multis id probare facile est: nam lex Domini, a quæ immaculata est, b & sancta, hoc præcepit Dominum inquit, Deum tuum timebis, & illi soli seruies: ac per nomen illius iurabis, & à Dauide scriptum est, c Laudabuntur omnes qui iurant in eo.

Præterea sacræ litteræ indicant, ipsa Ecclesiæ lumina, sanctissimos apostolos, iure iurando aliquādo vsos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet.

Adde, quod & angeli ipsi interdum iurant. Nam à sancto Ioanne Euangelista in Apocalypsi scriptum est, d Angelum iurasse per viuentem in sæcula.

Quin etiam, & e Deus ipse iurat angelorum Dominus: & in veteris testamento multis in locis Deus promissiones suas iureiurando cōfirmat, vt f Abrahę, & g Dauidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit: Iurauit, inquit, Dominus, & non penitebit eum: tu es sacerdos in eternum secundū ordinem Melchisedec.

16 *Iusiurandum rite præstitum, esse in laude reponendum probatur.*

a Psal. 18. 8. b Rom. 7. 12. 23. Deuter. 6. 13. c. Psal. 62. 12. Iurare licitū esse tradūt Patres in conc. Tol. 8. c. 2. vt. hab. 23. q. 1. ca 1. & Aug. sup. ep. ad Galat. c. 2. & in epi. 154. & multis alijs quæ habētur ead. q. itē ex c. & si Christus de iureiurando. d Apostoli iurant. Rom. 1. 9. & 1. Cor. 15. 31. 2. Cor. 1. Angeli iurant. e Apoc. 10. 3. Dan 12. 7. Deus ipse iurat. f Ad Heb. 6. 17. g Gen. 22. 10. & psal. 104. 9. Exod. 33. h Psal. 109. 4. & Psal. 13. 11.

Quod iusiurandum rite præstitũ sit laudabile. probat. D. Thom. in 2. 2.q.29.art.1. & 4.

NEQVE vero obscura est ratio ad explicandum, cur iusiurandum laudabile sit, si quis attentius totam rem consideret, & ipsius ortũ, finemque intueatur. Etenim iusiurandum a fide originem ducit, qua homines credunt Deum totius veritatis esse auctorem, qui nec decipi vnquam possit, nec alios decipere: cuius a oculis nuda sunt omnia, & aperta, qui b denique vniuersis rebus humanis admirabili prouidentia cõsulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum veritatis testẽ adhibent, cui fidem non habere, impium, & nefarium erit.

Iusiurandi vsurpãdi origo.

a Heb. 4. 13. b Sap. 8. 1. Matth. 16. 17. & 10. 19.

17 *Ius iurandi finis est, controuersiarum & litium finis.*

QVOD verò ad finem attinet, eò tẽdit iusiurandum, atque id omnino spectat vt hominis iustitiam, & innocentiam probet, finemque litibus, & controuersijs imponat. Quod etiam c Apostolus in epistola ad Hebræos docet.

Iusiurandi quis scopus esse debeat. vide. Thom. in 2. 2. q. 98. art. 1. c Heb. 6. 16.

18 *Quomodo Christus iuramentum prohibuerit.*

NEQVE huis sententiæ verba illa Saluatoris nostri apud sanctum Matthæum repugnẽt: d Audistis, quia dictũ est antiquis, Nõ periurabis, reddes autẽ Dño iuramẽta tua. Ego autẽ dico vobis, nõ iurare

Obiectionis tacitæ solũt. d Matt. 5. 34.

rare omnino,[a] neq; per cęlū, quia thronus Dei est, neque per terram, quia [b] scabellū pedem eius, neq; per Hierosolymam, quia ciuitas est regis magni, neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrum. [c] Sit autem sermo vester, est, est, non, non: quod autem his abundantius est, à malo est. His enim verbis iusiurandum vniuerse, & generatim damnari nō est dicendum, cum iam supra viderimus Dominū ipsum Apostolosque frequēter iurasse: sed peruersum Iudæorum iudicium Dominus redarguere voluit, quo sibi in animum induxerant, nihil in iureiurando cauendum esse, præter mendacium. Itaque de rebus leuissimis & nullius momenti, & ipsi iurabant frequentissimè, & ab alijs iusiurandum exigebāt. Hunc morem Saluator reprehēdit, atque improbat, docetque omnino à iure iurando abstinendum esse, nisi cogat necessitas.

a Matt. 23. 22
b Isa. 66. 1.
c Iac. 5. 12.

Falsa Iudæorum de iureiurando opinio.

Quomodo iuramentum permittat Christus.

19 *Quomodo Christus dixerit, illud quod ad simplicem ueritatis assertionem accedit esse à malo.*

Quomodo iuramentum sit à malo.

NAM propter humanam imbecillitatem iusiurandum institutum est, & re vera à malo prouenit: quandoquidem aut iurantis inconstantiam indicat, aut illius, cuius causa iuramus, cōtumaciam, qui, vt credat,

Aug. ita interpretatur. li. 1 de ser. Dom. cap. 30. & habe. 22. q. 1. c. ita ergo.

 dat,

dat, aliter adduci non poteſt. Sed tamen iurandi neceſsitas excuſationem habet Et quidem, dum inquit Saluator, [a] ſit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non, hac loquendi formula ſatis declarat, ſe iurandi conſuetudinem in coloquijs familiarium, & leuium rerum prohibere. Quamobrem illud præcipue à Dño admonemur, ne faciles nimium, & propenſi ad iurandũ ſimus. Idq; ſedulo docendũ erit, & fideliũ aurib' inculcandũ: infinita enim fere mala ex iurandi nimia cõſuetudine emanare, & ſacrarum literarum auctoritate, & ſanctiſsimorũ Patrum teſtimonijs cõprobatur. In Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt: [b] Iurationi non aſſueſcat os tuũ: multi enim caſus in illa. Item: [c] Vir multum iurãs, implebitur iniquitate, & non diſcedet à domo illius plaga. Plura hac de re legi poſsũt apud ſanctos Baſiliũ, & Auguſtinũ in libris cõtra mendaciũ. Et hactenus de iuſsis, nunc de vetitis dicatur.

a Matt. 5. 37.

Quanta mala iurandi cõſuetudo ſecũ trahat.

b Eccl 23. 8. & 27. 15.

c Eccl 23. 12.

S. Baſil. in illud Pſal. 14.

Qui iurat proximo ſuo

Vide cap. primũ eſt. 2. 2. q. 2. ex lib. de mend. ca 14.

20 *Cur iuramentum falſum & temerariũ, ſit tam grande peccatum.*

VETAMVR diuinum nomen in vanũ aſſumere apparet enim eũ graui peccato ſe obſtringere, qui non cõſilio, ſed temeritate ad iurandũ fertur. Grauiſsimũ autẽ delictum hoc eſſe, illa etiã verba declarant,

Nõ aſſumes nomen Dñi Dei tui in uanũ. Quaſi rationẽ afferret, cur hoc facinus ſceleſtum adeo, ac nefariũ ſit, nimirum propterea ꝙ eius maieſtas minuitur, quem nos Deũ, ac Dominum noſtrũ eſſe profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur, ne homines falſum iurent. Nam qui à tãto ſcelere non refugit, vt Deũ falſo teſtetur, hic inſignem Deo iniuriã facit, quippe qui, aut illi inſcitiæ notam inurit, dum ipſum alicuius rei veritatem latere arbitratur, aut certe impro bitatis, aut praui affectus, qui mendacium teſtimonio velit confirmare.

Peccant grauiter aduerſus hoc præceptum, primum illi, qui falſo iurant. vide Tho. in 22. q. 98. ar. 2

Quis falſo iuret, aut, peieret.

Aug. de ver. Apoſ. ſer. 28 & hab. 2. 2. q. 2. c. homines

21 *Quomodo peierent illi, qui iurant eſſe uerum; quod uerum eſt.*

IVRAT autem falſo nõ is ſolum, qui quod falſum ſcit, verum eſſe iurando affirmat, ſed ille etiã, qui iure iurãdo id aſſerit, quod cum verum ſit, tamen ipſe falſum pu tat. Nam cùm mendacium ea re mendacium, ſit, quod contra mentẽ, & animi ſententiam profertur, perpicuum eſt, hunc plane mentiri, & periurum eſſe.

Quid ſit mẽdacium.

Aug. in libr. cont. mẽd. c. 4. & Tho. in 2. 2. q. 100. artic. 1.

Qui iurat ſine animo adimplẽdi peccat 2. 2. q. 2. cap. 1. & 2.

22 *Iurans falſum, quod uerum eſſe putat, quo modo peccet.*

SIMILI quoque ratione peierat, qui id iurat, quod verùm exiſtimat, & tamẽ re uera falſum eſt, niſi quãtum potuit, curam & diligẽtiam adhibuerit, vt totã rem compertam

Qui non facit, quod promiſiſſe factarum peccat. ſi vero de iureiurãdo. & Tho. in. 2. 2. q. 89. art. 7.

pertam atq; exploratam haberet. Quamuis enim ipsius oratio menti consentiat, tamen huius preceti reus est.

4. Vota sacte seruanda traditur. Let. 27 per totum & Num. 6. per totum. Deut 23. 21. 22, & sequent. Iud 11. 3. Psal. 75 12. Eccl. 5. 3. & multis in alijs scripturę locis prætermitto reliqua quod esset immensum.

23 *Qui non seruat quod iurauit, aut noluit se factorum ut peccet.*

EIVSDEM verò peccati reus censendus est, qui se aliquid iureiurando facturum pro nit, cum tamen, aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promisisit, re ipsa non prestat. Quod etiam ad eos pertinet, * qui cũ se voti spõsione Deo obligarunt, non præstant.

Iusiurá dúdere mala prohibitũ. 2. 2. q 4. ca in malis &c. qui sacraměto &c. no semper &ca. necesse est.

24 *Peccatum mortiferum iurans, uel cõtra consilium Euangelicum ut peccet.*

PRÆTEREA in hoc præcepto peccatur, sid sit iustitia, quę ex tribus iurisiurandi comitibus vna est. Itaq; si quis iuret peccatum aliquod mortiferum commissurũ, exempli causa cædem hominis huius præcepti reus est, licet ille serio, atq; ex animo dicat, atque iusiurandum verita ẽ habeat, quam alio loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quæ i contemptu quodam proficiscuntur, cum quis iurat se nõ obtemperaturum consilijs Euangelicis: cuiusmodi sunt, quæ ad cælibatum, & paupertatem hortantur. Quãuis enim nemo ea necessario sequi debeat: n

Peccat qui iurat se nõ obtẽperaturum consilijs Euãgelicis Tho. in. 2. 2. q. 89. ar. 7. ad. 2.

Quarto, hic peccant leuiter verum iurantes.

quis

quis tamen iuret nolle se illis parere consilijs, is eo iureiurando diuina consilia contemnit, & violat.

25 *Leuibus coniecturis adductus iurans, peccat.*

PRÆTEREA hanc legem is violat, & iudicio peccat qui quod verum est, iurat, idque ita se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus, & longe petitis. Nam etsi eiusmodi iusiurandum veritas comitatur, sub est tamen aliquo modo falsum: namqui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo versatur.

26 *Qui per falsos Deos iurat, grauiter peccat.*

FALSO præterea iurat, qui a per falsos Deos iurat. Quid enim est à veritate alienus, quã mendaces & fictitios Deos tanquam verum Deum testari?

a Exod. 23. 13.

Per falsos Deos iurantes, grauiter peccant 2. 2, q. 1. c. mouet ex Aug. epist. 154. & inuit. Tho. in 2. 2. q. 15. ar. 1.

27 *Dei uerbum in honorans, uel mala interpretãdo, uel ad uana conuertendo peccat.*

VERVM quoniam scriptura, cum periurium interdixit, inquit: b Nec polues nomen Dei tui: neglectio prohibetur, quæ fugienda est in reliquis, quibus ex præcepti huius auctoritate honor debetur: quale est verbum Dei: cuius maiestatem non solum pij, sed impij etiam interdum reuerentur

b Leuit. 19. 12.

a Iud.3.20. rentur, a vt in Iudicum historia de Eglon Moabitarum rege memoriæ traditum est. Dei autem verbum summa iniuria afficit, quiccunq; sacram scripturā à recta & germana eius sententia, ad impiorum dogmata, & hæreses flectit. Cuius sceleris admonet nos Princeps Apostolorū illis verbis: b Sūt quædam difficilia intellectu, quę indocti, & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Præterea fœdis & inhonestis maculis sacra scriptura contaminatur, cùm eius verba, & sententias, quæ omni veneratione colenda sunt, ad profana quæque nefarii homines torquēt, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, assentationes, detrectiones, sortes, libellos famosos, & si quæ alia sint id genus: in quod peccatum sacra Tridentina Synodus animaduerti iubet.

Sexto, sacra scripturas ad hæresim inflectentes, & quomodocūq; deuiantes peccant

b 2. Pet. 3. & 2. Cor. 2. 17. & 4. c. 2. vide itē cap. hæresis. 24. q. 3. & Can. Syno. Trull. ca. 19 & ca. exijt d̄ verb. signifi. in. 6.

Trid. Syn. sess. 4. in fine.

28 *Qui Deum in suis calamitatibus non inuocant, ut peccent.*

DEINDE, vt ij Deum honorant, qui eius opem atque auxilium in suis calamitatibus implorant: ita debitum Deo honorem is negat, qui illius subsidium non inuocat, quos redarguit Dauid, cū inquit: c Deum non inuocauerunt: illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

Septimo, Deum nō inuocantes.

c Psal. 13. 5. & 52. 6.

Grassi-

29 *Grauissima omnium horum peccatorum est in Deũ, eiusque sanctos blasphemia.*

AT verò longè magis detestabili se scelere adstringunt, qui sacrosanctum Dei nomẽ ab omnibus creaturis benedicendũ, & summus laudibus extollendũ aut etiã sanctorum nomen, cũ Deo regnãtium, impuro, & cõtaminato ore blasphemare, atque execrari audẽt. Quod quidẽ peccatũ, vsq; adeo atrox, atq; immane est, vt interdũ sacræ a litteræ, si de blasphemia sermo incidat, benedictionis nomine vtantur.

Blasphemĩ. quantũ peccẽt. vide Leuit.24.25,16. 16. Num. 16. 30. Isa. 1, 4. & 37. 4.

a 3. Reg. 21. 13. Iob. 1. 11. 2. 9.

30 *Cur huic præcepto suæ quædã minæ sint subiectæ.*

QVONIAM verò pœnæ, & supplicij terror peccandi licenciam vehementer coercere solet idcirco Parochus, vt hominũ animos magis permoueat, atq; ad hoc præceptum seruandum facilius impellat, alteram illius partem, & quasi appẽdicem diligenter explicabit. b *Neque enim habebit insontem Dominus eum, quia assumpserit nomẽ domini Dei sui frustra.* Ad primum quidem doceat, summa ratione factum esse, vt huic præcepto minę adiungerentur: quo quidẽ & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur: c qui cũ hominum perditione non delectetur, ne ipsius iram, & offensionem subeamus, hisce salutaribus, minis nos

Cur huic præcepto sicut & primo minæ subiectæ sint declarat Diuus Tho. in 1. 2. q. 100. art. 2. ad. 3.

b Exo. 20. 7. Tob. 3. 22. Sap. 1. 13.

c Tob. 3. 22. Sap 1. 13.

nos deterret, nimirum, vt illum potius beneuolum, quàm iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, vt populus sceleris grauitatē agnoscat, & illud detestetur vehemētius, & in eo euitando, maiorem diligentiam, & cautionem adhibeat.

Hominū procliuitas ad hoc peccatū.

Ostendat præterea, quanta sit hominis procliuitas ad hoc peccatum committendum, vt non solum satis fuerit legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est quantum hæc cogitatio vtilitatis habeat. Nam vt nihil æque nocet, vt incauta quædam animi securitas, ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimum prodest. Tum illud etiam declaret nullum à Deo certum supplicium constitutam fuisse sed tantum vniuerse minari, quicunque se hoc scelere astrinxerit, non impune laturum. Qua propter diuersa supplicia, quib⁹ quotidie affligimur, huius peccati nos admonere debent. Hinc enim facilè licet conjicere, homines ea re in maximas calamitates incidere, quod huic præcepto non obtemperent. Quibus sibi propositis, cautiores eos in posterum fore verisimile est. Fideles itaque sancto timore perterriti, omni studio peccatum hoc fugiant. Nam si omnis verbi otiosi in extremo iudicio redenda

Supplicia varia quotidie nasci propter secūdi præcepti violationem.

a Mat. 12.39.

denda ratio est: quid de grauissimis sceleribus dicendum, quæ magnam diuini nominis despicientiam præ se ferunt?

DE TERTIO PRÆCEPTO

CAPVT. IIII.

Memento, vt diem sabbathi sanctifices.

Sex dieb⁹ operaberis, & facies oĩa opera tua.

Septimo autem die Sabbathum Domini Dei tui est.

Nõ facies omne opus * in eo, tu & filius tuus. & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua iumentum tuum, aduena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cęlum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo, idcirco benedixit Dominus diei Sabbathi, & sanctificauit eum.

1 *Quid tertio hoc præcepto fidelibus imperatur.*

HOC legis pręcepto externus ille cultus qui Deo à nobis debetur, recte, atq; ordine præscribitur: est enim hic veluti quidã prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus piè colimus, fide, & spe adducti, quã in eo positam habemus, nõ possumus eũ nõ externo cultu venerari, eidemque gratias agere. Et quoniã hæc ab ijs,

* In eo nõ reperitur in 12 MS. Ra. He. & Gręc. exep. at in Reg. & Gr. exẽpl. habetur.

Gen. 2. 2.

Deut. 5. 16.

Tertio præcepto externũ Dei cultũ iubemur intimo animi cultui adiungere. Tridẽ. Syn. suo finẽ vltimę sessionis decreto de ciborũ delectu & restis diebus. vide itẽ D. Th. in 2. 2. q. 122. arti. 4. de cõse. dist. 3. c. pronũciandũ, & c. irreligiosa &c. permouit & d ferijs c. 1. & 2. & 3.

ab ijs qui humanarum rerum occupationibus detinentur, nō facilè præstari possunt certum tempus statutum est, quo ea commode effici queant.

2 *Cur præcipue danda opera sit parrocho, ut quod hic præscribitur, perpetua fidelium memoria retineatur.*

Quanti referat tertiū præceptū diligēter obseruāre.

Festis diebus conciones sacræ sunt audiendæ.

Conc. Char. 4.c.2. & Tri. sel. 24.c.4. de refo. & potest. colligi ex Act. 13. 27. 42. 44. & 15. 21. & 18. 4.

a Psal. 118. 33. 34.

b Ex. 16. 23. 30. & 20. 7. 8. & 31. 13. 14. 15. 35. & 2.

ITAQVE cum hoc præceptum huiusmodi sit, vt fructum, & admirabilem utilitatem afferat, maximè interest Parochi, summam in eo explicando diligētiam adhiberi. Ad eius autem inflammandum studium, magnam vim habet, primum illud præcepti verbū, *Memento*. Nam quemadmodum fideles tale præceptū meminisse debent, sic Pastoris est, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo sæpe redigere. Quantum vero fidelium referat hoc præceptum colere, ex eo percipitur, quod eo diligenter colendo ad reliqua legis iussa seruāda faciliùs adducētur. Cum enim inter cætera, quæ diebus festis præstare debent necesse habeant, verbi Dei audiendi causa, ad Ecclesiam conuenire, cum edocti fuerint a diuinas iustificationes, illud etiam consequentur, vt ex toto corde custodiant legem Domini. Quamobrem sæpissimè sabbathi celebritas, cultusque præcipitur in sacris literis ut in

Exo-

Exodo,[a] Leuitico,[b] Deuteronomio, apud [c] Esaiam,[d] Hieremiam item,[e] & Ezechielem Prophetas videre licet: quibus omnibus in locis hoc de sabbathi cultu traditum est præceptum.

a Leuit. 16. 31. & 19, 3. 30 & 26. 2.
b Deut. 5. 12. 13. 4.
c Isa. 56. 2. 4. 5. & 58. 13.
d Hier. 17. 21 22. 24. 27.
e Ezech. 20. 13. 16. 20. & 22. 8. 26. & 23. 38. & 44. 24.
Exod 16. 20, 31.

3 *Quomodo principes ad Ecclesiæ præsidibus opitulandum hortandi sint.*

MONENDI verò, & hortandi sunt Principes, & Magistratus, vt in ijs maximè, quę ad hunc cultum Dei retinendum atque augendum pertinent, Ecclesiæ Præsides sua auctoritate iuuent, iubeãtque populum sacerdotum præceptis obtemperare. Quod autem ad huius præcepti explanationem attinet, danda est opera, vt fideles doceantur, quibus rebus hoc præceptum, cum cæteris conueniat, quibusue differat ab iis. Hoc enim pacto causam illæ, rationemque cognoscet, quare non sabbathum, sed diem Dominicum colamus, sanctumque habeamus.

Magistratũ etiã est cultũ Dei externũ promouere.

Tri. Syn. ses. vlt. decr. de reformatione. ca. 10. vide itẽ ca. nos ad fidẽ & ca. Cũ ad verũ & c. si. & multa dist. 96. inde etiã factũ est, vt pij principes legibus sanctitati sint, vt patet Cod de summa tri

4 *Qua ratione hoc præceptum à cæteris Decalogi legibus discrepet*

CERTA igitur illa differentia videtur, quòd reliqua Decalogi præcepta, naturalia sunt, & perpetua, neque vlla ratione immutari possint. Quo factum est, vt quãuis lex Moysis abrogata sit omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis cõtinentur,

Tri.&fid.Cath.& eod. de hæret.

Decalogi omnia præcepta sunt naturalia. excepto præcepto de Sabbathi obseruatiõe. Aug. epist.119 ad Ianuar.c. 12. Tho.in 2 2.q.122.ar.4 Etiã ante legẽ Moysi datam, præceptum colẽdi Sabbathum fuit. Ex,16.5 22.23.26 Cæterũ nonnulli à mũdi principio. Patri sabbathũ coluisse ferunt idq; ex Gẽ.2 3. colligunt Morte Christi cæremoniæ veteris legis sublatæ. Ro.3.20.21 27.28.&4.& 5.A 6.& 7.& 8. ad Galat.

populus Christianus seruet. Quod ideo fit, non quia Moyses ita iusserit, sed quia naturæ ita conueniunt, cuius vi ad illa seruanda homines impellunt. Hoc autem de sabbathi cultu præceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum, & constans est, sed mutabile neque ad mores, sed ad cæremonias pertinet, neque naturale, quoniam non à natura ad id docti, aut instituti sumus, vt illo die potius, quàm alio, externum Deo cultum tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus à Pharaonis seruitute est liberatus, diem sabbathum coluit.

5 *Tempore morti Christi legis cæremoni. sabbatis etiã sabbathũ qua parte fuit cæremoniale sublatum.*

TEMPVS autem, quo cultus tollendus erat, illud idem est, quo cæteri Hebraici cultus, cæremoniæque antiquandæ erant, morte scilicet Christi: nam cum illæ ceremoniæ, sint quasi adumbratæ imagines lucis, & veritatis, illud vtique necesse erat, vt a lucis, ac b veritatis, quæ Iesus Christus est, aduentu remouerentur: qua de re sanctus Paulus ad Galatas ita scripsit, cum Mosaici ritus cultores reprehenderet, c Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos: timeo vos, ne forte frustra

causa laborauerim in vobis: a in quā etiam sententiam scripsit ad Colossenses: & hæc de differentia.

6 *Quo pacto tertium hoc præceptum cum reliquis nouem consentiat.*

CONVENIT autem hoc præceptum cum reliquis, nō ritu, & cæremonijs, sed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæque ius attineat. Nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, à naturæ iure existit, cum illud natura comparatum sit, vt aliquot horas in ijs, quæ ad Dei cultum pertinēt, versemur: cuius rei argumento est, quod apud omnes nationes, statas quasdam ferias easque publicas fuisse cernimus, quæ sacris rebus, ac diuinis obeundis erant consecratæ. Est enim naturale homini, vt is certum quoddam tempus necessarijs rerum functionibus det, veluti corporis quieti, somno & alijs huiusmodi rebus: & quemadmodū corpori, ita eadem naturæ ratione factum est, vt menti etiam aliquid temporis concederet, quo in Dei cōtemplatione sese reficeret: atque ita cum aliqua temporis pars esse debeat, quo res diuinæ coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc sanè ad iuorum præcepta pertinet.

& Hebr. fere pertotam. Et decreto Apostolorū omnino abrogatę sunt. Act. 15. 28. 29. vide Itē Tho. in. 1. 2. q. 103 ar 3. & . 4.
a Ioan. 1. 5. & 3. 12.
b Ioan. 1. 17 & . 14. 6.
c Gala. 4. 10 11.
d Colloss. 2 16. 17.

Tertij precepti cum cęteris quę sit cōuenientia ex D. Tho. in. 2 2. q. 122, ar. 4

Dominici diei cōſecratio ab Apoſt. promanauit.

7 *Diem Dominicum pro die Sabbatho Apoſtoli colendum ordinauerunt.*

QVAM ob cauſam Apoſtoli ex illis ſeptem diebus, eum, qui primus eſt, ad diuinum cultum conſecrare ſtatuerūt, quem & diem Dominicum dixere: nam & ſanctus. Ioannes in a Apocalypſi Dominici diei meminit: & b Apoſtolus per vnam ſabbathi, quæ eſt dies Dominicus, vt ſanctus Chryſoſtomus interpretatur, collectas fieri iubet, vt intelligamus, iam tum in Eccleſia diem Dominicum ſanctum habitum eſſe. Iam vero, vt ſciā fideles, quid eo die agere, à quibuſve actionibus abſtinere debeant, non alienum eſt, vt Parochus totum præceptum, quod in quatuor partes recte diſtribui poteſt, ad verbum diligenter interpretetur.

a Apo. 1. 10. b 1. Cor. 16. 2. Act. 20. 7. Hunc locum S. Chryſ homil. 13. in. 1. Cor. Ambr. itē & Theophy. & plurimi alij interpretatur præter quos habemus, antiquiſsima de die Dñica teſtimonia. ca. Apoſt. Can. 67. Ignat. ep ad Magneſ. Iuſt. apol. 2. Tert. in apol cap. 16. & de Cor. mil. c. 3 & de idol. ca 14. Cypr. ep. 33. & 39. cle Ale. lt. 2. Str. Ori. hō. 7. in Exo. & alios

8 *Quid hoc uerbo, Memento, hic generatim præſcribatur.*

ITAQVE primum generatim proponat, quid ijs verbis præſcribatur, *Memento, ut diem Sabbathi ſanctifices.* Ob eam verò cauſam initio præcepti verbum illud. *Memēto*, appoſitè additum eſt, quod huius diei cultꝰ ad cæremonias pertineat: qua de re populus admonēdus eſſe videbatur, cū naturæ lex, etſi aliquo tēpore Deū religionis ritu colendū eſſe doceat, hoc tamē, quo potiſſi-

Cur hoc prę ceptū memo

potissimū die fieri deberet, nō præscripsit.

riæ cōmendādū tradatur. ex Tho.in 1, 2.q.100.ar.7 ad.5.

Præterea fideles docendi sunt, ex ijs verbis modum, & rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere cōueniat: ita scilicet, vt diem festum semper spectemus: quo die, cum actionū & operum nostrorum, Deo quasi reddenda ratio sit, eiusmodi opera efficiamus, necesse est, quæ neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, vt scriptum est, a in singultum sint, & in scrupulum cordis.

Omnes dies pijs operibus sunt trasigendi.

a 1. Reg. 25. 31.

Postremo id docemur, quòd certè animaduertere debemus non de futuras scilicet occasiones, quamobrem nos huius precepti capiat obliuio, vel aliorum, qui illud negligunt exemplo adductos, vel spectaculorum, ludorūque studio, quibus plerunque ab huius diei sancto, religiosoq; cultu adducimur. Sed iam ad id veniamus quod sabbathi significatione de

Nulla occasione à sabbathi sanctificatione abstinendum est.

10 *Quid sabbathum, & sabbathizare in sacris literis denotet.*

Quid sit sabbathū. Hier: in interpret. nom. Hebr. à verbo.

SABBATHVM Hebraicum nomen, si Latinè interpretaris, cessatio dicitur: sabbathizare propterea cessare, & requiescere Latino vocabulo appellatur: qua significatione factum est, vt sabbathi nomine dies septimus diceretur, b quoniā

שבת schabath, id est, quieuit vel cessauit.

b Gen. 2.3.

 absoluta,

absoluta, perfectaque mundi vniuersitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita hunc diem a in Exodo Dominus vocat. Postea vero, nō solùm septimus hic dies, sed ob eius dignitatem ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est: in quem sensum Pharisæus apud sanctū Lucam dixit: b Ieiuno bis in sabbatho. Atque hoc quidē de sabbathi significatione.

a Exod. 20. 12. & 31. 7. Deut. 5. 14.

b Luc. 18. 12

11 *Quomodo fideles sabbathum sanctificare dicantur.*

Quid sit sanctificatio sabbathi.

SANCTIFICATIŌ autē sabbathi sacris in litteris, cessatio est, quæ fit à corporis laboribus, & à negotijs, vt aperte ostendunt hæc, quæ sequuntur, præcepti verba, *Non facies in eo quicquā operis.* Neq; vero id solum significat, (aliter enim satis fuisset dicere, vt est in Deutero. *Obserua diē sabbathi*) sed cum eodem in loco addatur. *Vt sanctifices eum*, hoc verbo ostēditur, sabbathi diē religiosum esse, diuinisque actionibus, ac sanctis rerū officijs consecratum. Itaque diem sabbathi tum plene & perfecte celebramus cum pietatis, & religionis officia Deo præstamus: hocque plane sabbathum est, quod c Isaias delicatum appellat: quoniam dies festi sunt veluti deliciæ Domini, & piorū hominum. Quare si religiosi

Deut. 5. 16.

c Isa. 58. 13.

ligioso huic, sanctòque sabbathi cultui, misericordiæ adiunguntur opera, certè maxima sunt, [a] & multa præmia, quæ nobis eodem capite proponuntur. a Isa. 58. 6. 7

12 *Quæ sit germana superiorum uerborum sententia.*

ITAQVE verus, ac proprius huius præcepti sensus eo spectat, vt homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, vt statuto aliquo tempore, à negotijs corporisque laboribus feriatus, Deum piè colat, ac veneretur. Sensus tertij præcepti ex Thom. in 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3.

13 *Quid altera præcepti parte demonstratur.*

ALTERA vero præcepti parte demonstratur diem septimum Dei cultui diuinitus dedicatum esse: nam ita scriptum est. *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo autē die sabbathum* Domini *dei tui est.* Quæ verba ad eam sententiam referuntur, vt sabbatham Domino consecratū interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, septimùmque diem intelligamus, signum esse quietis Domini.

14 *Cur Iudæis expedierit certum diem, eumque septimū ad religionis officia præscribere.*

HIC vero dies diuino cultui dicatus est: quia rudi populo minus expediebat ha

bere eam facultatem temporis arbitratu suo diligendo, ne forte Ægyptiorum sacra imitaretur. Itaque ex septem diebus, vltimus ad Deum colendũ delectus est: quæ quidem res plena mysterij est. Quare Dominus [a] in Exodo, & apud [b] Ezechielem signum vocat: Videte itaque ille inquit vt sabbathum meum custodiatis quia signum est inter me, & vos in generationibus vestris, vt sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos.

a Exod. 31. 13.
b Ezech. 20. 12.

15 *Quarum rerum signum fuerit Sabbati celebritas.*

ITAQVE signum fuit, quod indicabat homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem præbere, cum diem ei dicatum videamus esse: siquidem ille dies sanctus est, quòd tum præcipuè sanctitatem & religionem homines colere debeant.

Vide Aug. ep. 119. cap. 12. Hieron. l. 15. in Isa. in cap. 56. & li. 16. in. c. 58. & in Ezech. 13. in ca. 44. Thom. in 1. 2. q. 110. art. 4. ad 2. & in 2. 2. q. 122. ar. 4.

Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ huius admirandæ vniuersitatis. Signum præterea fuit Israelitarum memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio à durissimo Ægyptiacæ seruitutis iugo solutos, ac liberatos esse meminissent, id quod Dominus ostendit, illis verbis: [c] Memento quod & ipse seruieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus,

c Deut. 5. 15.

tuus, in manu forti, brachio extēto: iccirco præcepit tibi vt obseruares diem sabbathi. Est signum item, tum spiritualis, tum cælestis sabbathi.

16 *Quod sit spirituale populi Christiani sabbathum.*

Spirituale verò sabbathū, in sancta quadam, & mystica quiete consistit, nimirum, cum [a] vetus homo, [b] Christo consepultus, ad vitam renouatur, atque iis in actionibus, quę Christianę pietati cōueniunt, se studiose exercēt, debent enim qui [c] aliquādo erāt tenebrę, nunc autē lux in Domino sunt, vt filij lucis in omni bonitate, iustitia & veritate ambulare, [d] neque communicare operibus infructuosis tenebrarum.

Aug. de Gē. ad lit. li. 4. c. 12. & ep. 119 ca. 11. Hier. 11. vbi supra & Thom.
a Rom. 6. 6. Eph. 4. 22.
b Ibid. 11.
Cyril. lib. 4. in Ioan. c. 51
d Heb. 4. 9.

17 *Quod sit beatis etiam suum sabbathum.*

CÆLESTE vero sabbathū est: vt ait D. Cyrillus, eū locū Apostoli tractans, [e] Relinquitur ergo sabbatismus populo Dei, illa vita, in qua omnib⁹ bonis cū Christo viuētes fruentur, peccato radicitus extirparto, secūdū illud, [f] Nō erit ibi leo, nec praua bestia illuc ascendet, sed erit ibi via pura, & via sancta vocabitur, omnia enim bona mēs sanctorū in visione Dei adipiscitur. Quare fideles hortādi erūt his verbis, & à Pastore incitandi: [g] Festinemus ingredi in illam requiem.

e Esa. 35. 8.
Augu. cont. Adimantū. lib. 1. cap. 2. & 22. de ciuit Dei cap. vltimo & alij.
f Sap. 7, 11.
g Heb 4. 11

Iudæis

18 *Iudæis alij dies, quā septim⁹ fuere festiui.*

PRÆTER diē septimum habebat populus Iudæus alios etiam festos, sacrosque dies a diuina lege cōstitutos, & quib⁹ maximorū beneficiorū memoria renouaretur.

19 *Quare apostoli nō septimum hebdomadæ diē, sed primū diuino cultui cōsecrarint.*

PLACVIT autem Ecclesiæ Dei vt diei sabbathi cultus, & celebritas in Dominicum transferatur diem. Nam, b vt die primum c lux orbi terrarū illuxit: d Redemptoris nostri, qui ad vitam æternam nobis aditum patefecit, resurrectione, quæ eo die fuit, è tenebris ad lucem vita nostra reuocata est: vnde & Dominicum diem e Apostoli dici voluerunt. Solemnem præterea hūc diem esse in sacris literis animaduertimus, f quòd eo die mundi creatio initiū habuit, quòd g Spiritus sanctus discipulis datus sit.

20 *Quamobrem ad diem Dominicum alia festa Christianis accesserint.*

ALIOS autem dies festos ab Ecclesiæ initio, & consequentibus deinde temporibus, Apostoli, & sancti Patres nostri

a Vide Ex. 12. 14. 15. & 23. 14. 15. 16. & 34. 18. 20. 21. & Leuit 23. fere per totū, & Numer. 29. fere pertotum. & Deut. 16. per totū, & ad intelligendam horū festorū moralē rationē vide, li. 17 Cyrillus de ador. spir. & verit. & Tho. in. 2. 2. q 102. ar. 4. ad 10.

b Cur Dominicus dies loco Sabbathi colatur. vide Aug. ep. 119 ca. 13. & ser. 154 de tēp. & Leo ep. 81 ad Dios. Iust. in 2. Apol.

c Gen. 1. 3. d Mar. 16. 2. e Apoc. 1. 10. f Gen. 1. 3. g Act 2. 2. De alijs diebus festis vide c. pronunciandū de consec. dist. 3 & c. questus de ferijs. Quomodo autē hæc festa è traditione Apostolica emanarint colligi potest ex Act. 20. 16. & 1. Cor. 16. 3. C. Apost. can. 7 Aug. ep. 118. cap. 1. Tertul. de cor. mil. & aliis.

instituerunt, vt piè & sancte Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis nostræ mysteria religioni consecrati sunt, deinde, qui sanctissimæ Virgini matri, tũ verò Apostolis, Martyribus, cæterisque sanctis cũ Christo regnãtibus dicantur: in quorum victoria Dei bonitas & potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur.

21 *Quomodo ex hoc præcepto ad otium fugiendum incitantur.*

ET quoniam ad hoc præceptum seruandum, magnam vim ea ipsius pars habet, quæ illis verbis expressa est. *Sex diebus operaberis, septimus autem dies sabbathum* Do*mini dei tui est.* Parochus debet illã partem diligenter explicare. Etenim ex his verbis colligi potest, fideles hortandos esse, ne otiosi, & desides vitã traducant: sed potius Apostolicæ vocis memores, [a] negotium suum quisque agat, [b] & operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dominus iubet, vt sex ipsis diebus opera nostra efficiamus, ne aliquid eorum, quæ aliis hedomadæ diebus fieri, agi ve oporteat, in diem festũ reijciatur, atque ita animus à rerum diuinarum

Christianis pretextu sabbathi non est otiandum.

a 1. Thess. 4. 11.

b Eph. 4. 28. 2. Thess. 3. 10.

Seruilia opera diebus festis sint phibita. vide. c. ieiunia, de cõsec. dis. 3 & c. omnes dies. de feriis, vide Itẽ D. Tho. in 2.2.q.122 &c. fin. de fer.

narum cura studioque auocetur.

22 *Quid maxime diebus festis agere sit prohibitum.*

TERTIA deinde præcepti pars explicanda est, quæ quodammodo describit, qua ratione Sabbathi diem colere debeamus, præcipue autẽ explicat quid illo die facere prohibemur. Quare inquit Dominus. Nõ *facies omne opus in eo, tu & Filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla, tua, iumẽtũ tuũ, et aduena, qui est intra portas tuas.* Quibus verbis ad id primum instituimur vt, quæcunque diuinum cultum impedire possunt, omnino vitemus. Facile enim perspici potest, omne seruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re quòd sua natura aut turpe, aut malum sit, sed quoniam mentem nostram à diuino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit. Quò magis a peccatis delictis vitanda sunt, quæ non solum animum à diuinarum rerum studio auocant, sed nos à Dei amore prorsus seiungunt.

a Diebus festis à peccatis maxime cauendum. Aug. tract 3. & in Ioan. in Psa. 32. cõc 1 & in li. de decem chordis c.3. sed hoc ẽ non ita accipiendũ est. vt nouũ peccatũ circunstãtia diei festi inducat. Tho. 2.2.q. 122. art. 4.

23 *Externæ actiones, quæ ad Dei cultum referuntur sabbatho non interdicuntur.*

NEQVE tamen eæ actiones, nec ea opera vetãtur, quę ad diuinum cultum attinent, etiam si seruilia sint, vt altare instituere, templa alicuius festi diei causa ornare, & reliqua huius generis. Ideoque a Do-

Actiones seruiles ad Dei cultu spectãtes exerceri possũt. Tho. in 2.2.q.122 art 4.

Domino dictum est, a Sacerdotes in templo sabbathū violare, & sine crimine esse.

24 *Quædam etiam seruilia opera ob necessitatem diebus festis conceduntur.*

SED neque earum rerum opera, hac lege prohiberi existimandum est, quarum iactura facienda sit, si die festo prætermittantur, quemadmodum sacris etiam canonibus permissum est. Multa alia Dominus in Euāgelio, festis diebus fieri posse declarauit, quæ facilè Parochus apud sanctos b Matthæum, & c Ioannem obseruabit.

a Matth. 12. 5 vide itē Leu. 24. 8. Num. 28. 9. & Ioā. 7. 22. 23.

Multa licent in diebus festis, vide ca. licet. de ferijs & cap. cō questus eod. in fine & 1. ſo let. ff eodē.

25 *Cur iumēta, quiescere Dominus uoluerit.*

SED vt nulla res prætermitteretur, cuius actione hic sabbathi cult⁹ impediretur, facta est iumenti mentio, quo animalium genere impediuntur homines, quo minus sabbathum diem colant. Si enim die sabbathi alicui operis actioni iumenti vsus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat. Itaque solùm per se opus facere non potest, sed hominē, qui illud molitur, adiuuat. Eo autem die nemini opus facere licet: ergo neque iumentis, quorum ad id opera homines vtuntur. Itaque huius præcepti lex eo etiam spectat, vt, si iumētorum laboribus Dominus parcere vult, eo certe magis

b Matt. 1. 3. 4 5. 11. 12. Mar. 3. 4. Luc. 6. 3. 4. 8. 9.

c Ioan. 5. 8. 9. 16. 17. & 7. 22. 23. & 9. 6. 7. vide item Deut. 22. 1. 2. 3. 4. & 1. Macha. 2. 41. 42. & 4. 2. 3. & c. discipulos. d cō secr. dist. 5.

Serui & ancillæ die festo nō sunt à cultu Dei auocandi.

ipsi

ipsi cauere debeant, ne inhumani sint in eos quorum opera, atque industria vtuntur.

26 *Quibus peæcipuè in operibus Christiani diebus festis se exercere debeant.*

Missa die festo integre audiēda. Cō. Agath. c. 47. & de consec. d. 1. c. Missas. item Conc. Aurel. can. 28. ibi. ca. cū ad celebrandas. item Tribur. can. 35. de cā. Apost. vt hab. ead. dist. cap. omnes fideles.

NEQVE vero Parochus illud prætermittere debet, vt diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere debeant. Illæ verò eiusmodi sunt, vt ad Dei templum accedamus, eoque loco pia sinceráque animi attentione sacrosanctæ Missæ sacrificio intersimus, diuina Ecclesiæ sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ vulnerum curationem crebrò adhibeamus.

Pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramentū diebus festis frequentandum. Aug. de Eccl. dogm. cap. 53. & habetur de consecr. dist. 2. c. quotidie.

Nihil verò est, quod oportunius, aut melius Christianis hominibus fieri possit, quàm si peccata sua sacerdotibus sæpe confiteantur, ad quam rem perficiendam poterit Parochus populum adhortari, sumpta huius probandæ rei ratione & copia ex ijs quæ de Pœnitentiæ Sacramento suo loco tradita, & præcepta sunt. Neque solum ad hoc Sacramentum populum excitabit, sed sedulo etiam, atque etiam ad illud adhortabitur, vt sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum crebro percipiant.

Concio frequentanda. Iust. Apol. 2. ex Actis. 20. 7.

Attente præterea, diligenterque sacra con-

concio fidelibus audienda est: nihil enim minus ferendum est, neque tam profecto, indignum, quàm Christi verba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio itē, & studium fidelium in precibus, diuinisque laudibus frequens esse debet, præcipuaque corūdem cura, vt, quę ad Christianæ vitæ institutionem pertinent, ea diligēter addiscant, seduloque se exerceant in ijs officijs, quæ pietatē continent, pauperibus, & egenis eleemosynam tribuendo, ægros homines visitando, mœrentes, quique dolore afflicti iacent, piè consolādo. Nam vt est apud sanctum Iacobum: a Religio mūda, & immaculata apud Deum & Patré, hæc est: visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. Ex his quæ dicta sunt, facilè erit cōlligere, quæ contra huius præcepti regulam committuntur.

Indignū est Christi verba contenere Aug. lib. 50. hom. ho. 26. & habetur. 1. q. 1. cap. interroga Pietatis opera diebus potissimum fest. exercēda. Sic faciebant veteres Christiani teste Iusti. Apol. 2. in fine. Tertul. in Apol. & in l. ad martyr. & in 2. ad vxoré prope finē, & colligi pot. ex Apost. 1. Cor. 16. 1. 2. a Iacob. 1. 27

27 *Cur necesse fuerit certos quosdam dies diuino cultui deputare.*

PAROCHI verò officium in eo item esse debet, vt certos quosdam locos in promptu habeat, vnde rationes, atque argumenta sumat, quibus populo illud maximè persuadeatur, vt huius præcepti legē summo studio, accurataq; diligētia seruet. Ad hoc plurimū valet, vt populus scilicet intelligat, ac planè perspiciat, quā iustū, ac

Legant ad hoc argumētum de consid. 2. & titulum de ferijs in Decret. & eod. Conc. Matis. 2. cap. 1 & 37. &.

Triburi.ca. 35. Ignat. in ep ad Phil. Leo. ser. 3. de quadrag. Aug. ser. 251 de temp.

rationi consentaneum sit, nos certos quosdam dies habere, quos totos diuino cultui tribuamus, Dominumque nostrũ, à quo summa, & innumerabilia beneficia accepimus, agnoscamus, colamus, ac veneremur. Si enim iussisset nos quotidie religionis cultum sibi tribuere, nonne pro suis erga nos beneficijs, quæ maxima & infinita sunt, omnis opera danda esset, vt prompto, alacrique animo eius dicto audientes essemus? nunc vero paucis ad eius cultum institutis diebus, non est, cur nos negligentes atque difficiles in eius officij functione simus, quod sine grauissima culpa prætermittere non possumus.

28 *Quæ utilitas ad eos redeat, qui sedulo huic præcepto obtemperauerint.*

Sic qui festa Mosaicæ legis Hierosolymis legitimè obseruabant in conspectum Domini venire dicebantur. Exo. 23. 17. & 34. 23. 24. & Deut. 16. 16.

Demonstret deinde Parochus, quanta huius præcepti virtus, vt ij, qui illud rectè seruauerint, in conspectu Dei esse, cumeoque colloqui videantur. Nam & precibus faciendis Dei maiestatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiendis, Dei vocem accipimus, quæ ad aures nostras eorũ opera peruenit, qui de rebus diuinis, piè sanctèque concionantur, tum in altaris sacrificio præsentē Christum Dominum adoramus, & his quidem bonis illi maximè fruuntur, qui hoc præceptum

ptum seruant diligenter.

29 *Quid contra de illis sentiendum sit, qui hãc legem omnino neglexerint.*

Huius præcepti transgressores quàm sint infelices.

Qui verò hanc legem omnino negligũt, ij, cùm Deo, & a Ecclesiæ non obediant, neque eius præceptum audiant, & Dei, & sanctarum legũ hostes sunt. quod animaduerti potest ex eo quod præceptum hoc eiusmodi est, vt nullo labore seruari queat, Cum enim Deus non labores nobis imponat, quos vel difficillimos eius causa suscipere deberemus sed quietos illis diebus festis à terrenis curis liberos esse iubeat, magnæ temeritatis iudiciũ est, huius præcepti legem recusare. Exemplo nobis esse debent suplicia, quæ de illis Deus sumpsit, qui illud violarunt, vt ex libro Numerorũ licet intelligere. Ne igitur in hanc Dei offẽsionem incidamus, operæ pretium erit, sæpe illud verbum *Memẽto*, cogitatione repetere, magnasque illas vtilitates, & commoda sibi ante oculos proponere. quæ ex festorum dierum cultu percipi supra declaratum est, & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus, & diligens Pastor vt occasionis ratio postulabit, copiosè latèque persequi poterit.

a Matth. 18. 17. Luc. 10. 16. Ioan. 20. 21. Heb. 13. 17.

Num. 15. 35. 36.

DE QVARTO PRÆCEPTO.

CAPVT V.

Honora Patrem tuum, & matrem tuam, vt ſis longeuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

1 *Quæ ſit huius præcepti dignitas, & quo modo cum ſuperioribus conueniat.*

In præceptis primæ tabulę magna dignitas, ſed in ſecundæ tabulę præceptis eſt magna neceſsitas vide Aug. in. Pſ. 32. cõc. 1 a 1 Tim. 1. 5. b Aug. lib. 1. de Doct. in. Chriſt. ca. 10 & l. 50 hom. ho. 38. Tho. in 22. q. 27. a. 8. c Matth. 22. 39 Mar. 12. 31 d 1. Ioã. 4 20

CVM in ſuperioribus præceptis ſumma ſit vis & dignitas, merito, quæ nunc perſequimur, quia maxime neceſſaria ſunt, proximum locum obtinent. Nam illa a finem, qui Deus eſt, continuo ſpectant: hæc nos ad proximi charitatem erudiunt: & longius progreſſa ad Deum, id eſt, illud extremum, b cuius gratia proximum ipſum diligimus perducunt. Quãobrem c Chriſtus Dominus præcepta illa duo de diligendo Deo & proximo, ſimilia inter ſe eſſe dixit. Hic autem locus, dici vix poteſt, quantas habeat vtilitates, cum, & ſuos fructus ferat, vberes quidem illos, & præſtantes, & ſit tanquam ſignum, ex quo primi præcepti obedientia, & cultus elucet. d Qui non diligit, inquit Diuus Ioannes, fratrem ſuum, quem

perducunt.

* quem videt, Deum quem nō videt, quomodo potest diligere? Ad eundem modū si parentes quos secundum Deum diligere debemus nō veneramur, & colimus, cum nobis in conspectu fere semper sint: Deo a summo parenti, & optimo qui nullum sub aspectum cadit, quem honorem, quem cultū tribuemus? Ex quo perspicuum est, vtraque præcepta inter se congruere.

*MS. 4. Ro. & Grę. exē. legunt vidit. Signū dilectionis Dei ex dilectione parentum elucet.

a Malach. 5. 6.

2 *Quam late pateat huius præcepti vis, & quātū parētes ex hoc præcepto adiuuentur.*

HVIVS autem præcepti vsus latissime patet. Nam præter eos, qui nos genuerunt, multi præterea sunt, quos in parentum loco colere debemus, vel b potestatis, vel, c dignitatis, vel d vtilitatis, vel præstātis alicuius muneris, & officij nomine. Parentum præterea, maiorumque omnium laborē leuat cùm enim id in primis curent vt, quos habent in sua potestate, ij recte, & diuinæ legi conuenienter viuant, erit hæc cura perfacilis, si omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, summum honorem parentibus tribui oportere. Quod vt præstare possimus, necesse est, nosse quādam differentiam, quæ est inter præcepta primæ, & secundæ tabulæ.

Parentis nomē cum late pateat, fit, vt illud pręceptū ad plures extendatur.

b vt. 4. Reg. 5. 13.

c vt. 1. Cor. 4 15.

d Eccle. 4. 10

Primę & secūdę tabulæ differētia latius exponitur.

3 *Præceptorum legis in duas tabulas quorsum facta sit distinctio.*

a Ex. 24. 12. &. 31, 18. &. 34. 1. Deut. 4. 13. & 5. 22. & 99. 10.

b Clem. Alexan. lib. 6, Strõ. Aug. in Exod. q. 17. & epiſt. 119. ca 11. Mag. in. 3. diſt. 37. & ſcholaſtic. ibid & Tho. in. 12. q. 100 art. 4.

ERGO hæc primum à Parocho ſunt explicanda: idque in primis moneat, a diuina Decalogi præcepta, fuiſſe in duabus tabulis inciſa: in quarum altera, quemadmodũ à ſanctis b Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ iam ſunt expoſita: reliqua verò, in alteram tabulam erant incluſa, atque hæc nobis perappoſita fuit deſcriptio, vt præceptorum rationẽ ordo ipſe diſtingueret: nam, quicquid in ſacris literis diuina lege iubetur, aut vetatur, id duorũ generũ oritur ex altero. Aut enim erga Deũ, aut erga homines charitas in omni officio ſpectatur. Et quidẽ charitatẽ in Deũ, ſuperiora tria præcepta docent: ꝙ verò ad hominũ coniunctionem, & ſocietatẽ pertinet, id reliquis ſeptem præceptis cõtinetur. Quo circa nõ ſine cauſa eiuſmodi facta eſt diſtinctio, vt alia ad priorem, alia ad alterã tabulam præcepta referantur.

Vide Aug. in Pſal. 32 con. 1, & Tho. in 2. 2. q. 122. ar 1. & 2, & in opuſ. 7. ca. de primo præcepto. Deꝰ per ſe amãdꝰ Bernar. in l. de diligendo Deo

4 *Quomodo charitas erga Deum tribus primis præceptis, & charitas erga proximum cæteris contineatur, & quæ ſit inter utrãque differentia.*

Quomodo omnes homines propter

NAM ſuperioribus tribus præceptis, de quibus dictum eſt, quaſi ſubiecta materies, quam tractent, eſt Deus, id eſt, ſummum bonum, cæteris verò proximi bonum, illis ſummus, his proximus amor eſt

est propositus, illa finem hæc autẽ ea quæ ad finem referuntur, spectant.

Præterea charitas Dei ex ipso pendet. Deus enim per se, non alterius rei causa, summè diligendus est: charitas autem proximi, a charitate Dei ortum habet atque ad eam tanquam ad certam regulam dirigenda est. Nam si parentes charos habemus, si dominis paremus, si dignitate antecedentes reueremur, id ea re maximè faciendum est, quòd eorum procreator est Deus, eosque alijs præesse voluit, quorum opera cæteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis auctor sit, vt eiusmodi personas reuereamur, idcirco id præstare debemus, quia à Deo hoc ipso honore dignantur. Ex quo fit, vt honor, quem parentibus habemus, Deo potius, quàm hominibus haberi videatur: sic enim apud sanctum Matthæum est, cum de obseruantia in superiorem agitur: a Qui recipit vos, me recipit: & Apostolus in Epistola ad Ephesios, seruos instituens: b Serui, inquit, obedite dominis carnalibus, cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed quasi serui Christi.

Deum diligẽdi Aug. in 3. de doct Christia. ca. 12. & in 4. Conf. c. 9. 10. 11. 12. & Prosp. l. 3 de vita contẽpl. cap. 13. vt habetur de pen. dist. 2. c. charitas est.

a Matth. 10. 40.

b Ephes. 6. 5. idem habetur. 1. Pet. 2. 18.

Augeri charitas in infinitum potest. Augustin.

5 *Quomodo charitas Dei nullo fine, charitas uero proximi ſuis finibus circumſcribatur.*

ACCEDIT quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus ſatis digne tribuitur, in quē amor augeri infinite poteſt: proptereaque noſtra erga illum charitas in dies fiat ardentior, neceſſe eſt, quem ex eius iuſſu, a ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus, amare debemus. At charitas, qua proximum complectimur, ſuis finibus circumſcribitur: b iubet enim Dominus proximos diligere, ſicut nos ipſos: quod ſi quis eos fines egreſſus fuerit, ita vt parem Deo, & proximis amorem tribuat; is maximū ſcelus admittit. c Si quis venit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem ſuum, & matrem ſuam, & vxorē, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. in quam ſententiam etiam dictum eſt: d Sine, vt mortui ſepelliant mortuos ſuos: cum quidam primum humare patrem vellet, poſtea Chriſtum ſequi: cuius rei dilucidior illa apud ſanctum Matthæū explicatio eſt: e Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus.

6 *Quomodo parētes ſint amandi, quaq; ex cauſa illis ſubinde non obtemperandū ſit.*

NEC tamen vlla dubitatio eſt, quin parentes

ſupra. Pſal. 62. & Th. in 2. 2. q. 24. ar. 7 & 8. & confirmatur ex ca. cū ſancta. de pœnit. diſt. 2. & Clé. ad noſtrum. de hœreticis & ex Apoſt. Phil. 3. 12.
a Deut. 6. 5. Matt. 22. 37. Mar. 12. 30. Luc. 1. 27.
b Leuit. 19. 18. Matt. 22. 39. De⁹ & proximus nequaquā pari amore diligédi vide Tho. in 2. 2. q. 26. art. 2.
c Luc. 14. 26.
d Matth. 8. 22. Luc. 9. 60
e Matth. 10. 37.
Secundum Deum parētes diligendi & colendi ſunt. vide Tho. in 2. 2. q. 1‍0‍1. ar. 4.

rentes vehemente amandi, obseruandique sint, sed ad pietatem in primis necessarium est Deo, a qui parens est, & effector omnium. præcipuum honorem, & cultum tribui; ideoque mortales parentes amari, vt ad celestem sempiternumque patrem tota amoris vis referatur: quod si interdum parentum iussa Dei præceptis repugnent; non dubium est, quin liberi parentum cupiditati; Dei voluntatem anteferre debeant, diuinæ illius sententiæ memores; b Obedire oportet Deo, magis quam hominibus.

a Deut. 32. 6. Isa. 63. 16. & 64. 8. Hiero. 41. 9. Mach. 2. 10. Parentibus filij quado teueantur non obedire. vide Th. vbi sup. & 2. 2. q. 189. ar. 6. & cap. puella. 20. q. 3. 2. ex conc. Trib. ca. 24. b Act. 5. 29. idē habetur. Act. 4. 19.

7 *Quid in huius præcepti sententia propriè honorandi uos denotet.*

QVIBVS rebus expositis, Parochus verba præcepti interpretabitur, atque illud primum. *Honorare* quid sit. Est enim de aliquo honorificè sentire, & quæ illius sunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia coniūcta sunt, amor, obseruātia, obedientia, & cultus. Scitè autem in lege posita est honoris vox, non amoris aut metus etiam si valde amādi, ac metuendi parentes sunt: etenim qui amat. non semper obseruat, & veneratur: qui metui, non semper diligit: quem verò aliquis ex animo honorat, item amat, & veretur. Hæc cùm Parochus explicarit, tum aget de pa-

Honorare quid sit. vide Tho. in 1. 2. q. 2. art. & in 2. 2. q. 63. art. 3. & Aris. in 1 Eth c. 5. Cur. hic honorādi verbū positū sit Tho. in 1. 2. q. 122. ar. 5 ad 3.

tribus, quique sint ij, qui vocentur hoc nomine.

Primò dicuntur patres secundũ carnẽ.

8 *Qui nam patris nomine hic intelligantur.*

NAM, etsi de ijs præcipue patribus lex loquitur ex quibus generati sumus: tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen: quos etiam complecti lex videtur quemadmodum ex pluribus diuinæ Scipturæ locis facilè colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia sunt in sacris litteris, quod antea attigimus, quibus singulis suus honor debetur: ac primùm Ecclesiæ Præsides, & Pastores, & Sacerdotes patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribens: [a] Non, inquit vt confundam vos, hæc scribo, sed vt filios meos charissimos moneo: nã si decem millia pedagogorum habeatis in Christo, sed non multos Patres: nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Et in Ecclesiastico scriptum est, [b] Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua sua.

Secundò Ecclesiæ Præsides & sacerdotes.

a 1.Cor.4.14 sic Iud. 17.10 & 18.19.& 4. Reg.2.12.& 13.14.& 6.21 & Isai.22,21. & Psal.44.17 & Gal.4.19.

b Eccl. 44.1.

Tertiò magistratus.

Deinde ij, quibus aut imperiũ, aut magistratus, aut potestas commissa est, qui rem publicã gubernant, patres appellãtur [c] Sic Naaman à famulis pater vocabatur.

c 4. Reg. 5. 13. Itẽ 1. Re. 24. 12. Saul.

Quartò tutores, curatores, pædagogi & magistri 1. Mach. 2. 65. & ff. per tot. tit. de auctor. tutor. & curat.

Præterea patres eos dicimus, quorum pro-

procurationi, fidei, probitati, ſapientiæque alij commendantur: cuiuſmodi ſunt tutores, & curatores, pædagogi, & magiſtri. Quare Eliam & Eliſeũ filij Prophetarum patrem vocabant.

Poſtremo patres dicimus ſenes, & ætatè confectos, quos etiam a vereri deuemus Atque hoc in Parochi præceptis maximũ ſit, vt doceat patres cuiuſque ſint generis, præſertim verò eos, ex quibus nati ſumus, à nobis honorandos, de quibus diuina lex præcipuè legitur. Quinto grãdeui. a Leuit. 19. 32. Sapi. 2. 10 & 4. 6.

9 *Cur parentibus ſecundum carnem Chriſtianorum filij præcipuũ honorem impendere debeant.*

SVNT enim immortalis Dei quaſi quædam ſimulacra, in ijſque ortus noſtri imaginẽ intuemur: ab iis nobis vita data eſt: ijs Deus vſus eſt, vti nobis animũ, mentemque impetiret: ab ijs ad ſacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, ciuilemque inſtituti, ad morum integritatem, & ſanctitatem eruditi ſumus. Doceat verò Parochus merito nomen *Matris*, in hoc præcepto expreſſum, vt eius beneficia, & merita erga nos conſideremus, quanta cura, quantoque ſollicitudine nos in vtero geſſerit, quãto cum labore Patres ſecundũ carnẽ ſunt Dei ſimulacra. Quod noſtri ſint alterũ principiũ Tho. in. 2. 2. q. 101. art. 2. Matribus quanta filij debeant. vide Tob. c. 3. 4. &. Eccle. 7 29. 30. &. 2. Matth. 8. 27.

labore, & dolore pepererit, ac educarit.

10 *Quibus rationibus honore afficiantur carnales parentes.*

Primus modus quo parẽtes debẽt honorari.

PORRO ita obseruandi parẽtes sunt, vt, quem eis tribuimus, honor, ex amore, atque intimo animi sensu depromptus videatur: quibus hoc efficium debetur maximè, cum erga nos sint ita affecti, nullum vt laborem nullam contentionem, nulla pericula nostra causa refugiant, nihilq; illis accidere possit iucũdius, quàm vt filijs se charos esse sentiãt, quos maxime diligunt Ioseph a cùm in AEgypto honore & amplitudine Regi esset proximus, b patrem, qui in Ægyptum venerat, honorifice excepit: & c Salomon matri aduenienti assurrexit, eamque veneratus, in regio solio, ad dexteram collocauit.

a Gene. 40. 39.40.
b Gene. 46. 29.30.&.47. 7.
c 3. Reg. 2. 19

Alia præterea sunt honoris officia, quæ in parentes conferri debẽt: nam eos etiam tum honoramus, cum à Deo supliciter petimus, vt eisdem bene, & fœliciter omnia eueniant, vt in maxima gratia, & honore sint apud homines vt ipsi Deo, ac sanctis, qui in cælis sunt, commendatissimi sint.

Pro eis Deus orandus.

Item parentes honoramus, cum nostras rationes, ad eorum arbitrium, voluntatemque conferimus, cuius rei suasor Salomon,

Eorum volũtati stãdum est vide. c. aliter 30. q. 5.

mon, a Audi, inquit fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo: cuiusmodi sunt etiam diui Pauli cohortationes: b Filij, obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim iustum est. Itē, c Filij, obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est Domino: et sanctissimorum hominum exemplis confirmatur. Etenim d Isaac, cum à patre ad sacrificium vinciretur, modeste sine recusatione paruit: et e Rechabitæ, ne à patris consilio vnquā discreparent, vino se in perpetuum abstinuerunt.

a Prou. 1. 8. vid̄ itē Eccle 3. fere per totum.
b Ephes. 6. 1.
Colo. 3. 20.
c Gene. 22. 9
d Iere. 35. 6. 7. 8.

Parētes studiose imitādi.

Item, parentes honoramus, cum eorum recte facta, moresque imitamur: ijs enim plurimum tribuere videmur, quorum esse volumus quàm simillimi. Item, parentes honoramus, quorum consilia non modò exquirimus, verum etiam sequimur.

Quomodo subueniādū parētibus, vide apud Bas. in hom. de honore parētū & in Hexa. ho. 9. itē Amb. l. 5. Hexa. c. 16. Cóc Gang cā. 16. & ca. est probanda. & ca. cæterū & ca. pasce dis. 86 vide itē Tho in 2 2. q. 101 art. 2. & 4.

11 *Quomodo parentibus in necessitate constitutis sit subueniendum, & maxime in mortis periculo.*

ITEM, quibus subuenimus, ea impertientes, quæ v ctus, cultusque desiderat: quod Christi testimonio cōprobatur, qui Pharisæorum impietatē redarguens Quare & vos, inquit, transgredimini mādatum Dei,

e Matt. 15. 4. 5. vide Hier. id li. 2. cōm. in Matth. August. libr. 1. quæst. Euange. ca. 14.

Dei, propter traditionem vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem, & matrem: &, Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri, vel matri munus, quodcunque est, ex me tibi proderit, & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus, sed tum maxime cùm periculose ægrotant. Danda enim opera est, ne quid prætermittant, quod vel ad peccatorem cõfessionem attinet, vel ad reliqua sacramenta, quæ à Christianis hominibus percipi debent, cũ mors appropinquat: idque nobis curæ sit? vt pij, religiosique homines, eos crebro interuisant, qui vel imbecillos confirment, & consilio iuuent, vel optime animatos, ad spem immortalitatis erigant, vt, cum mentem à rebus humanis excitarint, totam conijciant in Deum. Sic fiet, vt fidei, spei, & charitatis beatissimo comitatu, ac religionis præsidio muniti, mortem non modo non pertimescendam, cum necessaria sit, sed cum aditum ad æternitatem expediat, etiam appetendam censeant.

Quo-

12 *Quomodo mortuis parentibus honorem exhibeamus.*

POSTREMO vel mortuis parentibus honor tribuitur, ijs funus facimus, si exequias cohonestamus, si honorem sepulturæ impertimus, si iusta, & sacrificia anniuersaria curamus, si, quæ ab ijs legata sunt, diligenter persoluimus.

Vide Gen. c. 25. 8. 9. & 35. 28. 29. & 50. per totum.

13 *Quo pacto Episcopi, & sacerdotes sint honorandi.*

Vide ca. Admonere & c. cõsideratio. 16. q. 1. & de testamẽtis. c. si. Nos quidẽ & cap. si hæredes.

HONORANDI autem sunt non modo ij, ex quibus nati sumus, verũ etiam alij, qui Patres appellantur, vt Episcopi, & sacerdotes, vt reges, vt principes, vt magistratus, vt tutores, vt curatores, vt magistri, vt pædagogi, vt senes, & cæteri huiusmodi: digni enim sunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus percipiant, sed alius, alio magis. De Episcopis, & alijs Pastoribus ita scriptum est. a Qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur, maximè, qui laborant in verbo, & doctrina. Iam vero, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatæ dederunt. Quibus is præclarum illud beneuolentiæ testimonium tribuit. b Testimonium enim perhibeo vobis, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.

Patres honore & officio qui sint.

Episcopi, Pastores & sacerdores.

a 1. Timo. 5. 17. vide Ambr. in cõm. in eũ locum & Hie. in ep. ad Gerunt.

b Gal. 4. 15.

Sacerdotibꝰ suppeditãda sunt ad victũ necessaria.

Quo-

a 1.Cor.7.

* MS. 5. legũt & propugnato cũ brachijs. Sed in Græco exēp. hoc deſideratur, vide plura ibidē, & cõfirmatur ex Matt. 10.10. & 22. 21. & Luc. 10. 7. & 1. Tim. 5. 18. Ob quam rationem decimæ eis iure diuino debẽtur. Leuit. 27 31. 32. & Nu. 18. 21 22. & Deu. 12. 6. & 14. 34. & traditum eſt in Conc. Aurel. 1. cap. 17. Matiſcoenſi. 2. cap. 5. foroiul. cap. vltimo later. magno. cap. 53. 34. Trid. ſeſſ. 25. cap. 13. vide itẽm .a. cap. 16. q. 1 & 7. & titulum de Decimis. in Decretal. & Tho. in 2. 2. q. 87.

14 *Quomodo Sacerdotibus neceſſaria ad victum ſuppeditari debeant.*

QVIN etiã ſacerdotibus ea ſuppeditanda ſunt, quæ ad vitæ vſus neceſſarios requirũtur. Quare Apoſtolus a Quis, inquit, militat ſuis ſtipendijs vnquam? Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt b Honorifica ſacerdotes, & * propurgate cum brachijs, da illis partem, ſicut mandatum eſt tibi, primitiarum, & purgationis. Illis etiam obtemperandum eſſe, docet Apoſtolus: c Obedite, inquit, præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis, ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Quin potius à Christo Domino præceptum eſt, vt vel improbis Paſtoribus obtemperemus, cum dicat, d Super cathedram Moyſi ſederũt Scribę & Phariſæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, * ſeruate, & facite, ſecundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

15 *Magiſtratibus Politicis honor deferendus oſtenditur.*

IDEM de Regibus, de Principibus,

b Eccli. 7. 33. 34. c Heb. 13. 17. d Mat. 23. 2. 3.

* Græc & Sy. exe. habent, quæ dixerint vobis ſeruare, ſeruate, &c. Magiſtrat. Politici. e Rom. 13. 1 2. 3. 4. vide item Sap. 6. 2. 3. 4. & Titi 3. 1. & Tho. in 2. 2. quæſt. 105.

de

de Magistratibus, & reliquis quorum potestati subijcimur dicendum est. Ijs verò quod honoris, cultus, obseruantiæ genus tribuendũ sit, Apostolus ad c Romanos late explicat: a pro quibus etiam orandum esse monet, & Diuus Petrus, b subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum siue regi quasi præcedenti, siue ducibus tanquam ab eo missis. Nam si quem eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim venerationem hominũ excellens dignitatis gradus, quia diuinæ potestatis est instar. in quo etiam Dei prouidentiam ijs attribuit c quibusque vtitur tanquam potestatis suæ ministris.

a 1. Tim. 2. 2 Vide Tert. in Apoc. c. 32 & 39. & ad Scapulam.

b 1. Pet. 2. 13 vide ca. magnum, 11 q. 1 & cap. solite de maiorit. & obed.

c Vide Isa. 10 5. 6. & 45. 1. 2 Hier. 27. 6. 7. 8. Ezech. 29. 18. 19. Aug. li. 5. de ciui. c. 10. 11. 14. & 15.

16 *Cur magistratibus politicis etiã improbis, sit obtẽperandũ, & quando nõ sit.*

NEC enim hominum improbitatem aut nequitiam, si tales sunt Magistratus, sed diuinam auctoritatem, quæ in illis est, reueremur: vt quod permirum fortasse videtur, quamuis in nos sint inimico, infensoq; animo, quamuis implacabiles, tamen non satis digna causa sit, cur eos nõ per officiose obseruemus. Nam Dauidis magna in Saulem officia extiterunt, cum ei tamen esset offensior: quod innuit illis verbis. d Cum ijs, qui oderũt pacem, eram pacificus.

d 1. Reg. 17. & 18. & 19.

e Psal. 119. 7.

At verò, si quid improbe, si quid iniquè imperent, cum id non ex potestate, sed ex iniustitia, atque animi peruersitate agant, omnino non sunt audiendi. Vbi hæc Parochus sigillatim exposuerit, deinceps consideret, quodnam præmium, quamq; consentaneum ijs propositum sit, qui diuino huic præcepto obediunt.

17 *Quod præmium obedientiæ in parentes diuinitus sit propositum.*

NAM in eo fructus est maximus, vt diu viuant, propterea quòd digni sunt qui beneficio quamdiutissimè perfruantur, cuius memoriam perpetuo conseruan. Cum igitur qui parētes colunt, ijs, gratiam referunt, à quibus lucis, & vitæ vsurum habent, iure & merito vitam ad summam senectutem perducunt. Tum adiungenda est diuinæ promissionis illustris explanatio, neque enim solum sempiternæ, ac beatæ, sed huius etiam quam in terris agimus, vitæ vsus promittitur: cuius sententiæ interpres est Diuus Paulus, cùm inquit: a Pietas ad omnia vtilis est, habens promissionem vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

Cur filij parentibus morigeri diu viuat Tho. in 2.2.q.122.ar. 5. ad.4.

Vtriusque vitæ felix vsus promittitur. a 2. Tim. 4. 8.

18 *Diuturnæ uitæ promissio quam hic faciendasit.*

NEC vero hæc merces, aut exigua est, aut contēnenda, etiam si sanctissimis viri-

vt a Iob vt b Dauidi, vt c Paulo, mors fue rit optabilis, & ærumnosis, ac miseris ho minibus vitæ propagatio sit iniucunda. Nam illorum verborum adiunctio. *Quam Dominus Deus tuus dauit tibi.* Nō modo tem poris diuturnitatem ad viuendum, sed otium, quietem, incolumitatem, ad bene vi uendum pollicetur: nam in Deuterono= mio non solum inquit: d vt longo viuas tempore, sed illud etiam addit, & bene sit tibi: quod deinde ab e Apostolo repeti- tum est.

a Iob. 3. 3. & 10. 1.
b Psal. 119. 5
c Philip. 1. 23
d Deut. 5. 10.
e Eph. 6. 3.

19 *Quomodo qui parentes honorant, etiam si cito moriuntur, huius præcepti præ capiant.*

HÆC autem bona ijs suppetere dici- mus, quorum pietati Deus gratiam refe- rat: aliter enim diuini promissi fides, & constantia non erit, cùm interdum, qui maiorem pietatem parentibus præstite- runt, ijs vita breuior sit: quibus id qui- dem contingit, vel quod ijs optimè con sulitur, qui prius è vita excedunt, quàm à virtutis, & officij religione discedant: f rapiuntur enim ne malitia mutet intelle- ctum eorum, aut * ne fictio decipiat ani- mam illorum: vel quia dum pernicies, & rerum omnium perturbatio impen- det, è corporibus euocantur, vt commu-

Præmiū hic promissum non ta in diu turnitate quā incolumita- te vitę est re positum.
f Sap. 4. 11.
* Ne 2. M S. & excēp. Græ non habent.

 nium

nium temporum acerbitatem euadāt. a A facie enim malitiæ, inquit Propheta, collectus est iustus. Quod fit, ne eorum aut virtus, aut salus periclitetur, cū à mortalibus flagitiorum pœnas repetit Deus: vel ne tristissimus temporibus ex propinquorum, amicorumque calamitatibus, acerbissimos luctus sentiant. Quare metuendum est maiorem in modum, cùm bonis viris immatura mors accidit.

*Isai.57.1. Cū boni viri immatura morte tollū-tur, superstitibus superueniæ solēt plagæ. Ingratifilij grauiter puniendi.

20 *Quibus pœnis ij afficiantur, qui huius præuaricatores existunt.*

AC quemadmodum ijs, qui grati in parentes sunt, officij merces, & fructus est à Deo proposit⁹: sic ingrati & impij filij grauissimis pœnis reseruātur, scriptū est enim b Qui maledixerit patri suo, vel matri morte moriatur. Et c qui affligit patrem, & *fugit matrem, ignominiosus est, & infelix. Et d qui maledicit patri suo, vel matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris e Et oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eū corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ. Qui parentibus iniuriam intulerūt, f multos fuisse legimus, in quibus vlciscendis, Dei iracundia exarsit: non enim Dauidem inultū reliquit, sed sceleri debitas pœnas dedit g Absalon, quem, ob eius scelus, tribus

b Exo 21.16 Leuit.20.9. Matt 15.4. c Prou.19.26 *Heb. Chal. & Grę. exēp. legūt fugat. d Prou.20.20 e Prou.30.17 Quali pœna proterui filij digni sint. vide in Deu.21 18.19. & C. de pat. potest l. si filius. f Gen.9.22. 23. & 26.34. 35. & 35.22. & 49.4. g 2.Reg.18. 14 15.16.

tribus transfixum hastis puniuit.

De ijs verò, qui Sacerdotibus nō obtemperant, scriptum est, a Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tēpore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille.

a Deu. 17. 12. vide c. absit. 11. q 3. ex Hier. in epis. 1. ad Heliod. &c. per venerabilē. qui filij sint legitimi.

21 *Quibus potissimum rationibus parentes se dignos honore illo diuinitus praescripto redere posint.*

ET quēadmodum diuina lege sancitū est, vt parētibus filij honorem habeant, vt pareant, vt obsequantur: sic parentum propria officia sunt, atque munera, vt sanctissimis disciplinis, ac moribus filios imbuāt, ijsque optima dent viuendi praecepta, vt ad religionem instructi, & parati, Deum sanctè, inuiolateq; venerentur: b quod à parentibus Susannae factum esse legimus.

Quod sit Parentum in filios officiū, colligi potest ex Gen. 20. 19 Ex. 12. 26. 27 & 13. 8. Iob. 1. 5. Prou. 29 17. Eccl. 7. 26 & Proue. 13. 24. Eccli. 30. fere per totū

b Danie. 13. 3

Itaque sacerdos parentes commoneat, vt se liberis magistros praebeant virtutis, aequitatis, continentiae, modestiae, & sanctitatis, triaque praesertim declinent, in quibus offendere saepe consueuerunt: primum, nequid acerbius in liberos aut loquantur, aut statuant: quod Apostolus in Epistola ad Colossenses ita praecepit: c Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt nō pusillo animo fiant.

Tria parentibus in educatione liberorū vitanda.

Primū à Col. 3. 21. Ep. 6. 4.

 Nam

Nam periculum eſt, ne fracto, abiectoque animo ſint, dum omnia timent. Quare illud præcipiat, vt nimiam ſeueritatem effugiant, ma inq; liberos corrigerre, quàm vlciſci.

22 *Quomodo parentes erga liberos remiſſi eſſe non debeant, nec eis ut nimis ampla patrimoniũ relinquāt, nimis laborent.*

Secundũ Heli exemplũ nimiæ parentũ ĩdulgẽtiæ 1. Reg. 2. 22. 23. ſic & Dauid 2. Reg. 13 20. 22. & 3. Reg. 1. 6. Itẽ mater filiorũ Zebedei Math. 20. 21. vide Amb. li. 5. de fide ad Gratia

DINDE, ſi qua culpa commiſſa eſt, cum neceſſaria ſit caſtigatio, & obiurgatio, ne quid liberis per indulgentiam diſſolute remittant: ſępe enim filij parentum nimia lenitate, & facilitate deprauantur: quamobrem à diſſoluta indulgentia deterreat exemplo Heli ſummi ſacerdotis, qui quod in liberos indulgentior fuerat, a maximo ſupplicio eſt affectus.

a 1. Reg. 4. 18

Tertium. Præpoſtera parẽtũ cura. Huc referri poſſunt quæ habentur. Eccle. 2. 18. 19. & 5. 12. 13 & 6, 2. 3.

Poſtremo, ne, quod fœdiſsimum eſt in filiorum educatione, ac doctrina præpoſtera conſilia ineant. Etenim permulti in hac vna cogitatione curaque verſantur, vt opes, vt peccunias, vt lautum, amplũq; patrimoniũ liberis relinquāt quos non ad religionẽ nõ ad pietatẽ, non ad bonarũ artiũ diſcipline, ſed ad auaritiã, & ad rem familiarem augendam cohortantur, nec de filiorum exiſtimatione, aut ſalute ſunt ſolliciti, dummodo pecunioſi ſint, & prædiuites quo quid dici, aut cogitari turpius poteſt,

teſt, ita fit, vt ad illos non tam rerum copias, quàm ſua ſcelera, & flagitia transferant, quibus tandem non ad cælum ſe duces præbent, ſed ad inferorum ſupplicia ſempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parentes inſtituat, eoſque ad a Tobiæ exemplum ac ſimilem virtutē excitet, vt, cum filios ad Dei cultum, & ſanctimoniam probè erudierint, ab ijs etiā amoris, & obſeruantiæ, & obſequij vberrimos fructus capiant.

a Tob. 4. per totum.

DE QVINTO præcepto.

CAPVT. VI.

Non occides.

1 *Quæ ſit eius doctrinæ, quæ hoc præcepto includitur, fructus & utilitas.*

MAGNA illa, quæ pacificis hominibus propoſita eſt felicitas, b quoniā * filij Dei vocabuntur, Paſtores maxime cōmouere debet, vt huius præcepti diſciplinam fidelibus diligenter accuratèque tradant. Nam ad conciliandas hominum voluntates nulla melior ratio iniri poteſt, quàm ſi eiuſmodi præcepti lex, rectè explicata, ab omnibus, ita, vt oportet, ſanctè ſeruetur: quoniam tum ſperare licet, vt ſumma animi conſenſione coniuncti ho-

b Matth. 5. 9
* Duo, M S. & Reg. Græ. & Siriacum exēp. addūt.

mines, concordiam, & pacem maxime collant.

Deus etiam ante legẽ homicidium interdixit.

a De qua Gene.6.& 7.per totum.

b Gen.9.5.

Sed quàm præcesse sit præceptum hoc explicari, ex eo perspicitur, quod a immensa illa vniuersæ terræ inũdatione facta hoc vnũ in primis est, quo à Deus est, hominibus interdixit. b Sanguinẽ, inquit, requiram animarum vestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis, In euangelio etiam, quo primum veteres leges á Domino explicatæ sunt, in ijs hæc prima est, de qua apud S. Matthæum ita scriptum est, c Dictum est enim, *Non occides*: & reliqua, quę hac de re eo ipso loco de inceps commemorantur.

c Matt. 5.22.

Deus vitę nostræ hoc pręcepto consuluit.

Fideles præterea attentè, libenterque præceptum hoc audire debẽt. Si enim eius vis spectatur ad vitam cuiusque tuendam valet, quoniã ijs verbis, *Non occides*, homicidium omnino interdictum est. Itaq; singuli homines tanta cum voluptate animi illud accipere debent perinde ac si, ira Dei proposita, alijsque grauissimis pœnis, nominatim prohibitum sit, ne quis eorum lædatur. Ergo vt præceptum hoc auditu iucundum est, ita eius peccati cautio quod præcepto prohibetur, iucunditatem habere debet.

Quid

2 *Quid hoc præcepto cum uetetur, tum iubeatur.*

CVM autem huius legis vim a Domi nus explicaret, in eo dum contineri osten dit, alterum, ne occidamus, quod à nobis fieri vetitum est, alterum, b quod facere iu bemur, vt concordi amicitia, charitateq́ue inimicos complectamur, pacē habeamus cum omnibus, cuncta denique incommo da patienter feramus.

a Matth. 5. 22. 23. 24. vide Ex. 21. 12. 13. 14. Leuit. 24. 17.
b Col. 3. 8. 12. 13. Eph. 4. 26.

3 *Licet bestijs uesci & animalia occidere.*

IN eo autem, quo cædes prohibetur, illud primum docendum est, quæ cædes sint eiusmodi, quæ hac præcepti lege non vetentur. Nam c bestias occidi non est pro hibitum, quoniam si illis vesci, à Domino hominibus est concessum, fas item est illas occidi. Qua de re ita sanctus Augusti nus. Cum audimus, inquit, Non occides, non accipimus hoc dictum esse de frute tis, quia nullus est iis sensus, nec de irratio nabilibus animalibus, quia nulla nobis ra tione sociantur.

Bestiarū cædes non est prohibita vide Thom. in 2. 2. q. 64. art. 1.
c Gen. 9. 2. Exo. 12. per totū & passim. Aug. li. 1 đ ciuit. c. 20. vide eundem de morib. Manich. li. 2. ca. 13. 14. 15.

4 *Licet homines in iudicio uel morti adiudicare, uel interimere.*

ALTERVM permissum cædis genus est, quod ad eos Magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua, ex legū præscripto, iudicioq́ue, in facinorosos

Aug. epist. 154. ad publicola, & habetur. 23. q. 5. c. de occidẽdis & in ep. 54. ad Maced. & hab. ea. c. nõ est iniquitatis: & multa alia ibidẽ. vid. itẽ Thom. in 2. 2. q. 64. art. 2. & 108. ar. 3. & 3. cont. Gen. c. 140.

a Psal. 100. 8.

Bello iusto licere homin. occidere colligitur ex Gen. 14. 15. Ex. 17. 9. 10. 1. Reg. 14. 13. 14. & 15. 2. 3. & 17. 50. 51. & Luc. 3. 14. Aug. 1. Ciuit. ca. 26. habet 23. 45. c. miles. vid. dẽ bello Tho. in 2. 2. q. 40.

b Ex. 32. 26.

c Ibid. 29.

homines animaduertunt, & innocentes defendunt. Quo in munere cum iuste versantur, non modo ij cædis non sunt rei sed huic diuinæ legi, qua cædes vetatur, maxime obediunt: cum enim legi huic finis is propositus sit, vt hominum vitæ, salutiq; consulatur, magistratuum item, qui legitimi sunt scelerum vindices, animaduersiones eodem spectant, vt, audacia, & iniuria supplicijs repressa, tuta sit hominum vita. Quare Dauid, a In matutino, inquit, interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.

5 *Quomodo etiam, qui in bello iusto occidũt, rei cædis non sint.*

QVA ratione, ne illi quidem peccãt, qui iusto bello, non cupiditate, aut crudelitate impulsi, sed solo publicæ vtilitatis studio, vitam hostibus adimunt. Sunt pręterea eiusmodi cędes quę nominatim Dei iussu fiunt. b Leui filij non peccauerũt, qui vno die tot milia occiderũt. Qua cæde facta, sic ad eos locutus est Moyses: c Consecrastis manus vestras hodie Domino.

6 *Huius præcepti reus non est, qui hominem fortuito casu interimit.*

NEQVE verò hui' præcepti reus est, qui non sponte, nec meditatò, sed fortuito homi-

hominem occidit: qua de re in Deuteronomij libro ita est. a Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri, & nudiustertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, sed abijsse simpliciter cum eo in syluam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit manũ ferrumque lapsum de manubrio amicũ eius percusserit, & occiderit. Hæ cædes eiusmodi sunt, quæ, quia non voluntate neque de industria inferuntur, propterea nõ omnino in peccatis numerantur: quod sancti Augustini sententia comprobatur. Absit enim, inquit, vt ea, quæ aut propter bonum, aut licitum facimus, siquidẽ præter voluntatem nostrã quidquam mali acciderit, nobis imputetur.

Fortuita cędes culpam non habet, si in rei honestę & licitę occupatione ea cotingat. vid. dist. 50. c si quid. & ca. sępe. & ca. si duo. item de homic. volũt. vel casu, vel de iusu, ali. ca. labor. & continebat. & Tho. in. 2. 2. q. 64. art. 8. Videatur. Tridẽ. Syn. sess. 14. decret. de reform. cap. 6. S. Agu. epist. 154. ad publi. & hab. 23. q. 3. cap. de occidẽdis & Tho. vbi-

7 *Quomodo homicidij reus est, qui casu cædem fecit.*

IN quo tamen duabus de causis peccari potest, altera, si quis in re iniusta occupatus, hominẽ occiderit: exempli causa: si quis grauidam mulierem pugno, vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur,

supra. Vide Exod. 21 22. & c. consuluisti. 2. q. 5. & c. Moyses, 32 q. 2. & Tho. vbi suprà. licet etiam cum moderamine inculpatæ tutelæ alterum occidere, vt colligitur ex capitul. ius naturalæ dist. 1. & ca. significast. 2. de homicidio & ca. si vero, de sentent. exco. & ff. de iust. & iur. l. vt vim. ff. & vi & vi arm. l. 1. §. vt vim. & l. scientiam. ff. ad legem Aquiliã & Thõ. probat. 22. q. 64. ar. 7

fuisset,

fuisset quidem illud præter percussoris voluntatem, non tamē præter culpam, cum, illi non liceret vllo modo grauidam mulierem percutere. Altera, si non omnibus circumspectis, negligenter, & incautè aliquē occiderit.

8 *Licet etiam salutis suæ tuendæ causa alterum occidere.*

QVA iam ratione, si quis salutis suæ defendendæ causa, omnia adhibita cautione alterum iteremerit, hac lege non teneri satis apparet. Atque hæ quidem, quas modo cōmemorauimus, cædes sunt, quæ hoc legis præcepto nō continentur, quibus exceptis reliquæ omnes prohibentur, siue homicidam quis spectet, siue qui occiditur, siue modos, quibus cædes fit.

9 *Nemini licet priuata auctoritate cædem facere.*

NAM quod ad eos pertinet, qui cædem faciunt, nemo planè excipitur, non diuites, potentes, non homines, * non domini, non parentes: sed delectu omni & discrimine remoto, occidere vetitum est omnibus.

* Domini in seruos necis potestatē nō habēt. ff. de his q sui vel alieni. sunt. l. 2. & C. de emēdat seru. l. vnica neq;

10 *Nemo prorsus est, qui hac lege tutus esse non posit,*

Si verò ij spectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc lex pertinet, nec quisquam

c.

est tam humilis, & abiectæ conditionis homo, quin legis huius vi defendatur. Neque vero se ipsum interficere cuiquam fas est, cum vitæ suæ nemo ita potestatē habeat, vt suo arbitratu mortem sibi consciscere liceat: ideoque huius legis verbis nō ita præscriptum est, Ne alium occidas, sed simpliciter, Ne occidas.

parentes in liberos. C. de patr. potest. & l. fin. & C. de his qui parentes vel liberos occiderunt. leg. vnica. vide item Thom. in, 2. 2. q. 65. ar. 2.

11 *Quot modis hoc præceptum uiolari contingat.*

Vilissimum etiam, hominem non licet vlli occidere Nefas est sibi m . n° inferre aug. l 1. ciuit. c. 17 18. 19. 20. 22 23. 25. 26. & 23. q. 5. cap. si no licet & cap. placuit ex concili. Brach. c. 34. & Tho. in 2. 1. q. 64. ar. 5.

SI N autem multiplicem cædis faciendæ modum attendimus, nemo est, qui excipiatur: nō solum enim suis cuiquam manibus, aut ferro aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno, vitam homini eripere non licet, sed consilio, ope, auxilio, aut alia quacunque ratione, id fieri prorsus vetitū est: in quo summa tarditas, stuporque Iudæorum fuit, qui crederent se hoc præceptum seruare, si manus tantum à cæde abstinerent: sed homini Christiano, qui interprete Christo, didicit hanc legem spiritualem esse, nempe, quæ non manus solū puras, sed animum etiam castum, sincerumque nos habere iubet, illud non satis omnino est, quod illi satis cumulate se præstare arbitrabātur: nam, ne irasci quidem cuiquam licere, in Euangelio traditum est, cū dicat Dominus: Ego autem dico vobis: Omnis

Homicidiū mentale prohibitum.

Iudęorum quàm stupipidā fuerit de homicidio iudicium

* Addũt hic MS.&Grec. & Syr.exẽp. sine causa ꝗ ira autẽ vide Basil.hõ.10. Chry.hõ.29 ad pop. Ant. Tho.in 2.2. q.158. Mat.5 23. Interpretatio verborũ Christi ex Aug.li. 1. de ser. Dom. in monte. vide itẽ Tho.in ead. q. art.3. Iusta ira. a Psal.45. Ephes.4.26. b Videtur alludere ad l. quod ait lex.ff.ad.l. Iul.ꝗ adu. & ad.l.Grac-h⁹.C.eo. vel ad c.quid cru dele,&c. ea vindicta. 23. qu.3. cap. 1. Cor.6.19.

Omnis, irascitur fratri suo, * reus erit iudicio: qui autẽ dixerit fratri suo, Racha, reus erit consilio, qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

12 *Quomodo quis irascendo peccare, uel non peccare potest.*

Ex quibus verbis perspicuum est, eum culpa non carere, qui fratri succenseat, quiuis iram animo inclusam contineat, qui verò eius iræ significationem aliquam dederit, grauiter peccare: at multo grauius, qui non vereatur fratrem dure recipere, & ei conuitium facere. Et quidem hoc verum est, si nulla subsit irascendi causa: nam iræ causa que à a Deo, b legibusque cõceditur, ea est, cum in eos animaduertimus, qui nostro imperio, potestatique parent, si in eis sit culpa. Christiani enim hominis ira non à carnis sensibus, sed à Spiritu sancto profici sci debet, c cũ nos tẽpla sancti spiritus, d in quib⁹ Iesus Christus habitet, esse cõueniat.

13 *Quomodo homines perfecte hanc legẽ obseruẽt, & quã multi in eam peccent.*

MVLTA præterea sunt à Domino tradita, quæ ad perfectam huius legis rationẽ pertinent: qualia illa sunt, non resistere

c Eph.3.17. d Matth.5.39. Luc.6.29. vbi nõ habetur in dexterá, sed in maxillá, q etiã in quibusdã exẽpl. nõ hab. scribit Hier. in hũc loc. vid Aug. ep.5. ad Mar. & in i.l.ꝗ ser. D. in mõt. c.20. ar i.

malo:

malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere; & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: quicunque te angariauerit mille passus, vade cum illo * alia duo. Ex ijs quæ iam cõmemorata sunt, animaduerti licet, quàm procliues sint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto vetita sunt, quamq; multi reperiantur, qui si minus manu, animo saltem cædis scelus committunt.

* MS. 6. & Syr. & Gr. excẽpl nõ habẽt alia. De remedijs homicidijs & odij. Quàm graue peccatũ sit homicidium.

14 *Quantum in sacris litteris homicidium Deum detestetur.*

ET quoniam huic tam pericloso morbo remedia in sacris litteris adhibita sunt, Parochi est officium ea diligẽter fidelibus tradere: præcipuum autem illud est, vt intelligant, quam nefarium sit peccatum, hominis cædes: idque vel a plurimis, maximisque sanctarum litterarũ testimonijs perspici potest: vsque enim adeo homicidiũ detestatur Deus in sanctis litteris, b vt à bestijs cædis hominum pœnam se repetiturum dicat, c ac belluam, quæ hominẽ leserit, occidi iubeat: neque aliam ob causam à sanguine hominẽ abhorrere voluit, nisi vt omni ratione à nefaria hominis cæde, & animum, & manus abstineret.

a Gene. 4. 10 11 24. Leuit. 24. 12.
b Gen. 9. 5.
c. Exo. 21. 28. 29.

15 *Quantum sit scelus hominis cædes ratione demonstratur.*

Hanc rationem tangit D.Tho.in 2. 2.q.64.art.5.

SVNT enim homicidæ, humani generis, atque adeo naturæ hostes acerbissimi, qui quantum in eis est, vniuersum Dei opus euertunt, cum hominem tollunt, cuius causa is omnia, a quæcunque procreata sunt, se fecisse testatur: imo vero in Genesi, b cum prohibitum sit hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam & similitudinem creauit insignem Deo iniuriā is facit, quasique violentas illi manus afferre videtur, qui eius imaginē è medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauissimè de sanguinarijs hominibus conquestus est, illis verbis: c Veloces pedes eorum ad effundēdum sanguinem. Neque simpliciter dixit: Occidunt, sed, effundunt sanguinem: quæ verba ad detestabilis illius sceleris amplificationē, immanēq; illorū crudelitatē ostēdēdā, protulit. Vtq; declaret in primis, quā præcipites illi diabolico quodā impulsus ad hanc cianus ferātur, dixit: Veloces pedes eorum.

a Gen.1.26. vide. Tho. in 1.p.q.96. art.1. & 2.
b Gen.9.6.
c Psal.13.3. Prou 1.16. Isai.59.7. Rom.3.15.
Psal.13.

16 *Quid in hoc præcepto Deus faciendum imperat.*

Pax & dilectio mutua seruanda.

IAM verò, quæ in hoc præcepto seruanda esse Christus Dominus iubet, eo spectāt, vt d pacem cum omnibus habeamus inquit

d Ro.12.18. Heb. 12,14.

inquit enim cum hunc locum interpretaretur: a Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius * recōciliari fratri tuo, & tunc veniens, offeres munus tuum: & quæ sequuntur. Quæ ita à Parocho explicabuntur, vt doceat sine vlla exceptione, omnes charitate complectendos esse: ad quam maxime poterit, incitabit: quod in eo proximi diligendi virtus maxime elucet. Cùm enim odium hoc præcepto apertè vetetur, quoniam b qui fratrē suum odit, homicidia est: certè illud consequitur, vt amoris, & charitatis præceptum detur.

a Matth. 5. 24.

* MS. 6. & Græc. & Syr. exem. legūt reconciliare.

b 1. Ioā. 3. 15.

Dilectio proximi hic præcipitur, & virtutes, quæ hanc consequuntur.

17 *Quæ officia sint charitatis, quæ hoc præcepto continentur.*

CVMQVE hac lege de charitate, & amore præceptum sit, tum omniū etiā illorum officiorum, atque actionum, quæ charitatem ipsam consequi solent, præcepta traduntur. c Charitas patiens est inquit Diuus Paulus. Patientia igitur nobis præcipitur, d in qua nos animas nostras possessuros Saluator docet. Beneficētia deinde charitatis comes est, & socia: quoniā e charitas benigna est. Benignitatis autem, atque beneficētiæ virtus late patet, eiusque

c 1. Cor. 13. 5.

Quomodo charitas hæc omnia sit vide. Th. in. 2. 2. q. 23. art. 4. ad. 2.

d Luc. 21. 19.

Beneficentia & eius officiū. vid. Th. in 22. q. 3. ar. 1.

e 1. Cor. 13. 5

Te officium

officium in ijs rebus maximè verſatur, vt pauperibus ſuppeditemus res neceſſarias, cibum eſurientibus, ſitientibus potum demus, nudos veſtiamus, & quo quiſque opis noſtræ magis indiget, eo in illum plus liberalitatis conferamus.

Hæc pluribꝰ explicabuntur in octauo præcepto.

Inimicorum dilectio quo modo cadat ſub præcepto & quæ ſunt inimicis charitatis officia exhibēda, vide. Tho. in 2.2.q.25.art. 8.&.9.

18 *Quomodo omnium charitatis officiorū perfectiſsimum ſit inimicorū dilectio.*

HÆC beneficentiæ, & bonitatis officia, quæ per ſe ſunt illuſtria, eo fient illuſtriora, ſi inimicis præſtentur: ait enim Saluator: a Diligite inimicos veſtros: benefacite ijs qui oderunt vos. Quod etiā Apoſtolus monet illis verbis: b Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum ſi ſitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius: noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Deinde, ſi charitatis legē ſpectemꝰ, c quæ benigna eſt, omnia quæcunque ad manſuetudinē, lenitatē, aliasque id generis virtutes pertinēt, officia colere, ea lege præſcribi intelligemus.

a Matt. 5. 44. Rom. 12. 20. Et Prouer. 25. 21.

b 1. Cor. 13. 4

Manſuetudo, Lenitas.

19 *Qua præcipue re charitas proximi, quæ hic imperatur, eluceſcat.*

AT verò longe omnium præſtantiſsimū officiū, quod charitatis pleniſsimū eſt, in quo nos maximè exercere cōuenit, illud eſt, vt iniurias, quas accepimus, æquo animo remittamus, atque cōdonemus. Quo

Cōdonādas eſſe iniurias hæc loca ſcripturæ demōſtrant. Deut. 32, 35. & 1. Reg. 25. 32. 33. & 26. 6. 7. 8. & 14. 5. 7. 8.

vt planè afficiamus, sepè nos diuinæ litteræ, vt antea dictũ est, monent, atque hortãtur, cũ non beatos solum eos dicant, qui ita prorsus faciunt, sed erratorum etiam veniam iisdem à Deo datam affirment. Qui verò hoc ipsum facere negligunt, aut omnino recusant, illam non consequuntur. Sed quoniam vlciscendi libido hominum mentibus ferè insita est, Parochus maximam in eo diligentiam ponat necesse est, vt iniuriarum obliuisci, easque remittere Christianum hominem oportere, non doceat solum, sed penitus etiam fidelibus persuadeat. Cumque hac ipsa de re apud sacros scriptores multa fiat mentio, eos consulat, ad refellendam eorum pertinaciam, qui in vlciscendi cupiditate animo obstinato sunt, atque obfirmato, argumenta in promptu habeat quæ illi Patres grauissima, atq; ad eam rem maxime accomodata pie adhibuerunt.

Psal. 7. 5. &. Eccl. 28. per totum Isa. 58. 6. Mat. 6. 14. 15. &. 18. 33. Mar. 11. 25. 26. Luc. 6. 3?. &. 23. 34. &. Act. 7. 60.

Vid. Tertul. in Apolo. c. 31. &. 37. Aug. tract. 81. in Ioan. &. l. 50. hom hõ. 6. &. ser. 61. de tempore, &. 168.

20 *Quibus præsertim rationibus odium reprimẽdum sit, inducendique sint fideles ad iniuriarum obliuionem.*

Prima ratio reprimendi odij.

VERVM hæc potissimum tria explicanda sunt. Primũ est, vt, qui se iniuriã accepisse putat, ei maxime persuadeatur, illum detrimenti, aut iniuriæ præcipuam causam non fuisse, quem ipse vlcisci cupit.

Sic admirabilis ille Iob fecit, quia à Sabæis hominibus, à Caldæis, & à dæmone grauiter læsus, nulla tamē habita eorum ratione, vt vir rectus, & homo admodū pius, recte, pieque iis verbis vsus est: a Dominus dedit, Dominus abstulit. Itaque patiētissimi illius viri oratione, & exemplo, Christiani homines sibi persuadeant; quod verissimum est, omnia, quacunque in hac vita patimur, à Domino, qui iustitiæ omnis, misericordiæque parēs est, & auctor, proficisci.

a Iob. 1. 12. & 2, 10.

21 *Homines nos persequentes* Dei *ministri ac satellites sunt, quamuis id ex mala uoluntate faciant.*

Pœnas omnes & afflictiones diuinitus hominib⁹ immitti ad certam aliquam vtilitatē omnibus debet esse persuasissimū Amos. 3. 6.

Neque verò ille nos, quæ eius est immēsa beniguitatis, vt inimicos? punit, sed b vt filios corrigit, ac castigat. Nec profecto, si recte animaduertimus, in hisce rebus homines aliud omnino sunt, nisi ministri, & quasi satellites Dei: & quamquam homo potest male aliquē odisse, pessimeque ei cupere, tamen, nisi permissu Dei, nocere nullo modo potest. Hac ratione c adducti Ioseph fratrum impia consilia, sic d Dauid iniurias sibi à Semei illatas, æquo animo tulit Ad hāc item rem illud argumenti genus valde pertinet, quod S. Chrysostomus grauiter atque erudite pertractauit, nemi-

b Prou. 3. 11. Heb. 12. 6. Apoc. 3. 19.
c Gen. 45, 5. 6. 7.
d 2. Reg. 16. 10. 11. 12.

nem scilicet, nisi a se ipso lædi. Nam qui se inruriose tractatos esse opinantur, si rem recta secum via reputent, comperient, nullā profectò se ab aliis iniuriam, aut damnum accepisse. Etsi enim, quibus ipsi læduntur, ea extrinsecus eueniunt tamen se maxime ipsi offendunt, cum animum odio, cupiditate, inuidia nefarie contaminant. Chry. tō. 5. in ho. quod nemo læditur nisi à se ipso.

22 *Quæ ad eos commoda proueniant, qui iniurias libenter condonant.*

ALTERVM est, quod duo præcipua commoda complectitu, quæ ad eos pertinent, qui pio erga Deum studio adducti, iniurias libenter remittunt. Quorum primum illud est, a quod aliena debita remittētibus, promisit Deus fore, vt ipsi etiā peccatorū veniam impetrent. Ex quo promisso, quam gratū illi sit hoc pietatis officiū, facile apparet. Alterum commodū est, quod nobilitatem quādam, & perfectionē assequimur, quoniam, condonandis iniuriis, quodammodo Dei similes efficimur, b qui solē suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos & iniustos. Secunda ratio inducens ad iniuriarū obliuionē. a Matt. 6. 14. & 18. 23. b Matt. 5. 45 Luc. 6. 27.

23 *Quæ & quot incommoda ex odio inimicorum proueniant.*

POSTREMO explicanda sunt incommoda illa, in quæ nos tū incidimus, eum iniurias, quæ nobis illatæ sunt, condo- Tertia ratio.

nare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, vt inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odiũ non solum graue peccatum esse, sed etiam diuturnitate pecandi grauius inhærere. Cùm enim is in cuius animo hic affect⁹ insederit inimici sanguinẽ sitiat, illius vlciscẽdi spe plenus, dies, notesq; in perẽni quadã mala mẽtis agitatione ita versatur vt nunquã a cædis, aut nefariæ alicuius rei cogitatione cessare videatur. Quo fit, vt is vel nunquam, vel maximo negotio ad id impellatur, vt aut prorsus ignoscat, aut a liqua saltẽ ex parte iniurias remittat. Quare merito vulneri cõparatur, cui telum in fixũ hæret.

Odij peruersitas vide Thom. in 2.2.q.34. art.3 & 4.

24 *Multa peccata ex odio nasci demonstratur.*

MVLTA præterea incommoda, & peccata sunt, quæ hoc vno odij peccato, tanquam vinculo quodad coniuncta tenentur: ideoque D. Ioannes in hanc sententiam ita dixit: a Qui fratrem suũ odit, in tenebris est, & in tenebri: ambulat, & nescit, quo eat: quia tenebræ obcœcauerũt oculos eius, itaque sæpius labatur, necesse est. Etenim quo pacto fieri potest, vt dicta aliquis, aut facta illius probet, quẽ oderit? Hinc temeraria iniqua iudicia existũt, iræ, inuidiæ, obtrectationes, & alia eiusmodi, quibus illi quoque implicari solent, qui aut cogna-

a 1. Ioã. 2. 11.

cognatione, aut amicitia iuncti sunt. Itaque sæpè fit, vt ex vno peccato, multa existant. Neque iniuria dicitur a hoc peccatū est diaboli quandoquidem b ipse ab initio homicida fuit. Quamobrem Dei filius Dominus noster Iesus Christus cum sibi mortē afferre Pharisæi cuperent, c illos à patre diabolo genitos esse dixit.

a 1.Ioan.3: 10.11.
b Ioan. 8.44.
Diabolus homicidij & odij ver⁹ parens.

25 *Remedia aduersus peccatum odij.*

c Ioan. 8.44.
Christi exēplū valet ad reprimēdum odium.

SED præter hæc, quæ dicta sunt, vnde de sceleris huius detestandi rationes peti possunt, alia quoque remedia, ea profectò maximè opportuna, sanctarum literarum monumentis tradita sunt Ac primum omnium remedium, & maximum est, Saluatoris nostri exemplum, quod ad imitandum nobis proponere debemus. Is enim, cum d ne minima quidem peccati suspicio in eū cadere posset, virgis cæsus, spinis coronatus, & cruci denique affixus, eam habuit orationem plenissimam pietatis, e Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt. Cuius aspersionem sanguinis testatur f Apostolus melius loquētē, quā Abel.

d Isa. 53.9.
Ioan. 8.46.
1.Pet.2.2.
1.Ioan.3.5.
e Luc.23.4.
f Heb.12.24:

Alterum autem remediū ab Ecclesiastico propositū est, vt mortem, atque illum iudicij diem recordemur. g Memorare inquit ille, nouissima tua, & in æternum nō peccabis. Quæ sententia eodē spectat, ac si dicat.

Nouissimorum memoria ad odium reprimendū.
g Eccli.7.40.

illud sæpe etiam atque etiam cogita, breui fore, vt mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatissimum erit, & maxime necessarium, summam Dei misericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoque proponas, necesse est, ita enim fiet, vt immanis illa vlciscẽdi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad misericordiam Dei implorandam, nullum aptius maiusve remedium inuenias, quã obliuionem iniuriarum, & amorẽ in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione violarint.

DE SEXTO praecepto.

CAPVT VII.

Non mœcaberis.

1 *Quo pertineat istud præceptum, quaque ratione à Parochis tractandum sit.*

Quare post præceptũ de homicidio, illud ponatur, quod ad adulterium spectatur.

QVONIAM viri, & vxoris vinculũ arctissimũ est, & nihil vtriq; iucundius accidere potest, quã intelligere se mutuo quodã, & singulari amore diligi, contra nihil molestius, quam sentire à se debitum, & legitimum amorem alio transferri: recte quidem, atque ordine illam, quæ hominis vitam à cæde tuetur, legẽ hæc, quæ de mœchia siue adulterio est, consequitur, vt sanctam illam, & honorabilem matrimoni

monij coniunctionē, vnde magna charitatis vis existere solet, nemo vllo adulterij scelere violare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipsa re explicanda cautus admodum sit Parochus, & prudens, & tectis verbis rem commemoret, quæ moderationem potius desiderat, quàm orationis copiam. Verendum est enim, ne, dum is latè atq; copiose nimis explicare studet, quibus modis homines ab huius legis præscripto discendāt, in illarum rerum sermonem fortè incidat, vnde excitandæ potius libidinis materia, quàm restinguendæ illius ratio, emanare solet.

De adulterio recte & moderate est loquendum.

2 *Quæ in hoc præcepto iussa compræhendantur.*

SED quoniam hoc præcepto multa continentur quæ prætermittenda nō sunt, ea suo loco explicabuntur à Parochis. Eius igitur duplex vis est, altera, qua disertis verbis adulterium vetatur, altera, quę eam sententiam inclusam habet, vt animi, corporisque castitatem colamus.

Vide Tho. in 1.2.q.100.ar. 5.&.2.2.q. 122.art.6. ad 2.& ca. meretrices 32.q.4. ex Aug. ī Ex. q.71.

3 *Quid sub nomine Mœchiæ, seu adulterij hic prohibeatur.*

VT autem ab eo, quod prohibitum est, docendi initium sumatur, Adulterium est legitimi tori iniuria, siue alienus, siue proprius ille sit. Etenim si maritus cum mulie-

Quid sit adulterium. Gratia.36.q.1.c. 2.§.cū vero

Hoc præcepto omnē impuram libidinē prohiben

resoluta rem habet, suum ipse totum violat: si vero solutus vir alienam vxorem cognoscat, adulterij labe torus alienus inquinatur. Hoc vero adulterii interdicto omnia prohiberi, D. Ambrosius & Augustinus auctores sunt, quæcunque in honesta sunt, & impudica. In hāc sententiā hęc verba accipiēda esse, ex sacris literis tū noui tū veteris testamenti licet colligere: nam præter adulterium, alia libidinis genera apud Mosen puniuntur.

D.Ambr.li.1 off.c.50.in fi. D.Aug.q.71 super Exod. De varijs libidinū formis vide Grati. in c.2.§.cū ergo.36.q.1. adiuncto ca. mulier. 15.q. 1.& 1.epi.extra ordinaria & Tho.in 2. 2.q.154.ar.1

4 *Variæ libidinum species, quæ in Scripturis numerantur.*

EST Iude in [a] Genesi iudicium in nurum suam. Est præclara illa in [b] Deuteronomio Mosis lex, ne de filiabus Israel vlla esset meretrix. Extat præterea Tobiæ ad filium eiusmodi adhortatio. [c] Attende tibi fili mi ab omni fornicatione. Ecclesiasticus item. [d] Erubescite, inquit, à respectu mulieris fornicariæ. In euāgelio etiā Christus Domin⁹ inquit, [e] de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominē. Apostolus verò Paulus hoc vitiū sępè multis, grauissimisque verbis detestatur: [f] Hæc est, ait, voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione: & [g] Fugite fornicationem: &, [h] Ne commisceamini fornicarijs; [i] Fornicatio autem

a Gen.38.24
b Deu.23.16
c Tob.4.13.
d Eccles.42.25.
e Matt.15.19.
f 1.Thes.4.9
g 1.Cor.6.18
h 1.Cor.5.9.
i Ephe.5.3.

autem, inquit, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur, in vobis: & a Neque fornicarij, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, regnum Dei possidebunt. a 1. Cor. 6. 9

5 *Cur præcipue in hoc præcepto adulterij sit facta mentio.*

PRÆCIPVE verò ob eā rem adulterium diserte vetitum est, quia præter turpitudinem, quæ illi cum alijs intemperantiæ generibus communis est, iniustitię quoque peccatum non solum in proximū, sed etiam in ciuilem societatem adiunctum habet. Est illud item certum, qui se à libidinum cæterarum intemperantia non abstinet; eum ad hanc, quæ adulterii est, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulterij interdicto facile, intelligimus omne impuritatis, & impudititiæ genus, quo polluitur corpus prohiberi: imo vero omnem intimi animi libidinem hoc præcepto vetitam esse, tum ipsius legis vis significat, quam spiritualem esse constat, tum Christus Dominus docuit illis verbis: b Audistis, quia dictum est antiquis. Non mœchaberis: Ego autem dico vobis, quòd omnis qui viderit mulierē ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Hæc sunt, quæ fidelibus publice tradenda

Cur legis lator omnē impurā libidinē prohibitur⁹ peculiariter adulterij meminerit.

Volūtas pro facto hic habetur.

b Matth. 5. 28. 29.

Trid.Syn. sess.24.c.8.de refor. Castitas vnicuiq; pro diuersitate status necessario seruanda, art.2. Cor.7.1. Castitas in triplici hominũ genere inuenitur, vide de castita. Thomá in 2.2.q.151.& de virginitate.q.152.

Trid. Sy. se.24.de matri. can.9.&.sess.25.de regularibus ca.1.

Castitatis ratio in eo consistit, vt quis à vetita libidine se parũ & integrum seruet.

denda duximus, si tamen ea addãtur, quæ sacra Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui scorta, & pellices alũt, decreta sunt prætermissis multis, alijs, ac varijs impudicitiæ, & libidinis generibus, de quibus priuatim vnusquisque à Parocho ad monendus erit vt temporis, & personarum ratio postulabit. Sequitur nunc, vt ea explicentur, quæ iubendi vim habent.

6 *Quid præterea quæ prohibentur, hic necessario obseruandum præscribatur.*

DOCENDI igitur sunt fideles, ac vehementer hortandi, vt pudicitiam, & continentiam omni studio colant, a mundentque se ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficiẽtes sanctificationem in timore Dei. In primis autem admonendi sunt, quamuis castitatis virtus, in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac planè diuinum virginitatis propositum sanctè, & religiose colunt, tamen ijs etiam conuenire, vel qui cælibem vitam agunt, vel matrimonio iuncti, à vetita libidine se puros &, integros seruant.

7 *Quæ sint potissimum cogitanda uolenti libidines suas edomare.*

QVONIAM verò multa à sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere voluptates

luptates, ea Parochus studeat populo accu ratè exponere, atque in hac tractatione diligentissimè versetur, Hæc autem eiusmodi sunt partim quæ in cogitatione consistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positũ est, id in eo maxime versatur, vt intelligamus quanta sit huius peccati turpitudo, & pernicies, qua cognita facilior fiet eius detestandi ratio. Pernitiosum verò scelus esse: intelligi ex eo potest, quoniam propter hoc a peccatum è Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines, quod malorum omnium vltimum est.

Quibus cogitationibus remediũ aduersus libidines sit quęrendũ quaque perniciosa sit libido.

Prima ratio. a 1. Cor. 6.9. Apoc. 22.15 Gal. 5.19.20

Secunda. b 1. Cor. 6.18

Et hæc quidem calamitas omnium scelerum communis est: illud autẽ huius peccati proprium, quod qui fornicãtur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur, ex sententia Apostoli ita scribentis, b Fugite fornicationem: omne * enim peccatum, quodcũque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur in corpus suum peccat. Quod ob eã causam dictum est, quoniam illud iniuriose tractat, cum eius violat sanctitatem. Qua de re ad Thessalonicenses ita D. Paulus: c Hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisq; vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore,

* Vox hæc enim, non habetur in contextu sed M S. & Syr. habent,

c 1. Thes. 4. 5.6.

honore, non in passione desiderij, sicut & gentes, quæ ignorant Deum.

Tertia ratio Deinde id quod scelestius est, si homo Christianus meretrici se turpiter dedat, membra, quæ Christi sunt ea meretricis facit: ita enim Diuus Paulus ait: [a] Nescitis, quoniam corpora vestra mēbra sunt Christi, tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur.

a 1 Cor. 6. 15

Quarta ratio Est præterea homo Christianus, vt idē testatur, [b] templum Spiritu sancti: quod violare, nihil aliud est, nisi ab eo Spiritum sanctum eijcere.

b 1 Cor. 6. 17

8 *Quibus rationibus adulterij enormitatem intelligere liceat.*

IN adulterij autem scelere magna inest iniquitas. Si enim, vt vult Apostolus, [c] qui matrimonio iuncti sunt, ita eorum alter, alterius potestati mancipatus est, vt neuter sui corporis potestatem, iusque habeat, sed mutuo quodam sint inter se quasi seruitutis vinculo ita deuincti, vt vir ad vxoris voluntatem, contraque vxor ad viri nutum, voluntatemque se accommodare debeat, certe si alteruter corpus suum, quod est alieni iuris, ab eo, cui illud adstrictum est, disiūgit, is admodum iniquus est, & nefarius.

c 1. Cor. 7. 4.

Quod suum nō est alteri tradit adulter.

tur pitudinis notā inurit adulterium.

farius. Et quoniã infamiæ metus, & ad ea quæ iussa sunt, vehementer incitat homines, & á vetitis magnopere deterret: docebit Parochus, adulterium hominibus insignem turpitudinis notam inurere: nam sacris litteris ita proditum est: [a]Qui adulter est propter cordis inopiam, perdet animam suam, turpitudinem, & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. Verum huius sceleris magnitudo ex supplicij seueritate, facilè perspici potest: adulteri enim, [b] lege à Domino in veteri Testamento præscripta, obruebantur lapidibus.

a Prouerb. 6.31.33.

Lapidibus obruendi.

Triden. Syn. sess. 24. decre. de refor. matrimon. ca. 8.

b Leui. 20. 10 Ioan. 8. 5.

Ob libidinẽ integra ciuitas deletur.

c Genes. 34. 25. 26. 27.

Pentapoleos regia absorbetur.

d Gen. 19. 24

e Num. 25. 4.

f Iud. 20. per totum.

Israelitæ in deserto trucidantur.

Beniamitæ proprie delentur.

Homines mẽte obcęcãtur & ad omnia inepti efficiuntur.

9 *Cuiusmodi pœnæ impuras libidines ferè consequi soleant.*

QVIN etiam ob vnius libidinem, nõ solum, qui scelus admisit, sed vniuersa interdum ciuitas, [c] vt de Sichimitis legimus, deleta est. Multa diuinæ animaduersionis exempla in sacris litteris prodita sunt, quæ ad deterrendos à nefaria libidine homines Parochus colligere poterit, [d] vt Sodomæ, & reliquarum finitimarum vrbium interitus, [e] Israelitarũ, qui fornicati sunt cũ filiabus Moab in deserto suppliciũ, [f] Beniamitarũ deletio. Qui verò mortẽ effugiunt, intolerabiles tamen dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus sæpe plectuntur,

non

non effugiunt: nam mente cæci, quæ pœna grauissima est, ita fiunt, vt neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique vitæque suę rationem habeant: hocque pacto, adeo nequam & inutiles fiunt, vt nihil graue committi eis debeat, & an nullum fere officij munus idonei sint. Huius rei exempla à Dauide, & Salomone petere nobis licet: a quorum alter postquam adulteratus est, repente sui dissimillimus, ex mitissimo crudelis extitit, vt Vriam optimè de se meritum morti obtulerit: b alter cum se totum in mulierū libidinem profudisset ita à vera Dei religione se se auertit, vt alienos Deos sequeretur, c Aufert igitur, vt Oseas dixit, hoc peccatum cor hominis sæpeque excæcat: nunc ad ea remedia veniamus, quæ in actione consistunt.

a 2.Reg.11. & 12.per totū

b 3.Reg. 11. per totum.

c Ose.4.11.

10 *Quibus modis homines ad libidinem incitentur, quos illi euitare præcipuè debeat.*

De remedijs libidinum in actione consistentibus.

Otia fugiēda

Crapula vitāda.

d Ezec.16.49

e Hier.5.7. vide Hier. de custodia virg. ep.22.

QVORVM primum illud est, vt otium maxime fugiamus: in quo Sodomitæ homines, d vt est apud Ezechielem, cum hebescerent, in spurcissimum illud nefariæ libidinis scelus præcipites lapsi sunt.

Deinde crapula magnopere est vitanda. e Saturaui eos inquit Propheta, & mœchati sunt: quoniam venter expletus & saturatus, libidinem parit. Hoc ipsum illis verbis

verbis Dominus significauit: [a] Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate: hoc item Apostolus. [b] Nolite inebriari vino in quo est luxuria.

a Luc. 21. 34
Rom. 13. 13.
b Ephe. 5. 18.

Sed maximè animus ad libidinem oculis inflammari solet, quo pertinet illa Christi Domini sententia: [c] Si oculus tuus scandalizat te erue eum, & proijce abs te. Multæ præterea sunt Prophetarum de eadem re voces, vt est apud Iob, [d] Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Sed multa denique, ac pœne innumarabilia exempla malorum, quæ ex occulorum aspectu ortum habuerunt. Sic [e] Dauid, sic [f] rex Sichem peccauit, [g] hocque item pacto senes illi Susannæ calumniatores delinquerunt.

Obtutus.
c Matth. 5. 30
& 18. 9.
Mar. 9. 47.
d Iob. 31. 1.
Thren. 3. 5.
Eccle. 9. 5.
e 2. Reg. 11. 2
f Gen. 34. 2.
g Dan. 13. 8.

11 *Mulierũ exquisitus ornatus, sermonesq; obscœni, & alia luxuriæ incitamenta fugienda.*

ELEGANTIOR itẽ ornatus, quo oculorum sensus valde excitatur, occasionem libidini non paruã sæpe præbet: ideòque Ecclesiasticus monet: [h] Auerte faciem tuam à muliere compta. Cũ igitur mulieres in nimio ornatus studio versentur, non alienum erit, si Parochus aliquam in eo diligentiam adhibeat, vt eas interdum moneat, obiurgetq; verbis, quæ hoc de genere

Ornatus elegas & exquisitus.
h Eccl. 9. 8.

grauiſsima Apoſtolus Petrus ita protulit:
a 1. Petr. 3. 3. a Mulierum non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus. Diuus Paulus item, b 2. Tim. 2. 9 b Nō intortis inquit, crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa: multæ enim auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis & corporis perdiderunt.

Obſcœnus ſermo. Hoc autem libidinis incitamentū quod è veſtium exquiſito ornatu exiſtere ſolet, alterum ſequitur, quod eſt turpis, obſcœnique ſermonis: nam verborum obſcœnitate, quaſi face quadam ſubiecta, adoleſcentum animi incenduntur. c Currumpunt c 1. Cor. 15. 33 enim bonos mores colloquia mala, inquit Apoſtolus.

Saltationes & cātus moles. Hocque ipſum cùm maximè efficiant delicatiores, & moliores cantus, ac ſaltationes, ab ijs quoque diligenter cauendum eſt.

Libri obſœni Imagines fœde. Triden. Syn. ſeſsio. 25. in decret. de ſanctis imaginibus. Caſtitas Dei donū eſt. Quo in genere numerantur item libri obſcœnè & amatoriè ſcripti: qui ita vitandi ſunt, vt imagines, quæ aliquam turpitudinis ſpeciem præ ſe ferunt: cùm ad turpium rerum illecebras, inflammandoſque adoleſcentum animos vis in illis ſit maxima. Sed Parochus in primis curet, vt, quæ de ijs à ſacroſancto Tridentino concilio piè religioſeque cōſtituta ſunt, ea ſanctiſſimè

seruētur. Hæc verò omnia, quæ cōmemorata iā sunt, si magno adhibito studio, curaque vitentur, omnis ferè libidinis materia tollitur. Sap. 8. 21. Matt. 6. 16. a 1. Co. 10. 13.

12 *Confeßionis, & Eucharistiæ, & piarum rerum usus ad castitatem consequendā est necessarius.*

SED allius vim opprimendam maximè valet frequens Confeßionis, & Eucharistie vsus: tum aßiduæ, ac piæ quidem ad Deum preces, cum eleemosynis, atque ieiunio coniunctæ. Est enim castitas donum Dei, quod recte petentibus nō denegat, a nec patitur nos tētari supra id, quod possumus.

Castitas recte petētib⁹ non negatur Matt 19. 12. adde. Patres qui cōtinere in hominis potestate posuerūt, quod nō fecißēt. si à Deo petentibus denegaretur. Vide Tertu. in fin. li. de monog. Naziā. orat. 31. Basi. de virg. vltra med. Chris. & Hier. in ca. 19. Matt. Aug. li. 6. cōf. cap. 11.

13 *Corpus castitatem sectanti domandum.*

CORPVS autem non ieiunijs modo, & ijs præsertim, quæ sancta Ecclesia instituit, sed vigilijs etiam, pijs peregrinationibus, atq; alijs afflictationum generibus exercendum est, sensuumque appetitionis reprimendæ: in his enim, atque alijs huiusmodi rebus, maximè cernitur temperantiæ virtus: in quam sentētiam ad Corinthios Diuus Paulus ait: b Omnis qui in agono contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem in corruptam: & paulo post, c Castigo, inquit, corpus

b 1. Co. 9. 25.
c Ibid. 27.

corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et alio loco, a Carnis curam ne feceritis in desiderijs.

a Rom. 13. 14.

DE SEPTIMO præcepto.

CAPVT. VIII.

Non furtum facies.

1 *Quanta sit huius præcepti commendatio, & cum duobus præcedentibus connexio.*

VETEREM hunc Ecclesiæ morem fuisse, vt huius præcepti vis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum obiurgatio eorum, qui cęteros ab ijs vitijs maximè deterrerent, quibus ipsi cumulati reperiebātur: b Qui enim, inquit alium doces, te ipsum nō doces? Qui prædicas non furandum, furaris? Quo doctrinæ bono non solum frequens illorum temporum peccatum corrigebant, sed etiam turbas, ac lites sedabant, aliasq; malorum causas, quæ furto commoueri solēt. In ijs, & delictis, & delictorum incōmodis, atq; calamitatibus, cum nostra etiam hæc ætas misere versetur; ad exemplum sanctorum Patrū, & Christianæ disciplinæ magistrorum

b Rom. 2. 21

Vtilitas huius doctrinę.

rum, Parochi hunc vrgebunt locum, & assidue, ac diligenter huius præcepti vim, ac sententiā explicabūt. Ac primum, officiū & diligentiam suā conferent, ad declarandum infinitum Dei amorē erga genus humanum, qui non modo illis duobus interdictis. *Non occides*, *Non mœchaberis*, quasi præsidijs, & vitā, corpusque nostrum, & famam, existimationemque nostram tueatur, sed etiam hoc præcepto. *Non furtum facies*, tanquam custodia quadam externa, res, ac facultates muniat, ac defendat.

Quanta Deo sit cura vt homines tranquillā agat vitam & ab omnibus inimicis liberā.

2 *Quæ sit huic præcepto subiecta sententia.*

QVAM enim hæc verba subiectam habent notionem, nisi eam quam supra diximus, cum de aliis pręceptis loqueremur? vetare videlicet Deum, bona hæc nostra, quæ in eius tutela sint, à quoquam auferri, aut violari. Quod diuinæ legis beneficium quo maius est, eò nos in ipsius beneficij auctorem Deū gratiores esse oportet. Et quoniam & habendæ, & referendæ gratiæ nobis optima ratio proposita est, vt nō tantū præcepta libenter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi & inflāmandi sunt. Est autem hoc præceptū quēadmodum superiora, diuisum in duas partes: quarum altera, quæ furtum vetat,

Quid septimo pręcepto prohibeatur Tho. in. 1. 2. q. 100. ar. 5 & in 2. 2. q. 122. art. 6.

Hoc præceptū vt alia in duas partes diuiditur.

apertè eſt annuntiata, alterius ſententia, & vis, qua iubemur benigni, & liberales eſſe in proximos, in priore occulta eſt, & inuo luta. De priore igitur prius dicetur. *Non furtum facies*,

Furtum quid hoc loco designet. Aug. queſt. 71 in Exod. & 32. queſt. 4. cap. meretrices.

3 *Quid furti uocabulo hic legislator significatum uelit.*

IN quo illud animaduertendum eſt, furti nomine non id modo intelligi, cum occultè ab inuito domino aliquid aufertur, ſed etiam cum aliquid alienum contra voluntatem ſcientis domini poſsidetur. Niſi forte exiſtimandum eſt, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per vim & iniuriam non improbare, cum extet illud Apoſtoli, a Rapaces regnum Dei non poſsidebunt. Quorum omnem rationem, & conſuetudinem fugiendã eſſe idem scribit b Apoſtolus. Quanquã vero maius peccatum, rapinæ ſint, quã, furtũ quæ, præter rem, quam alicui adimunt, præterea vim afferunt, & maiorẽ imponunt ignominiã.

a 2. Cor. 6. 10

1. Corin. 5. 10.

Rapina furto eſt deterior. Vide Thom. in 2. 2. q. 60. ar. 4. & 9. & ca. pœnale. 14. q. 4.

Furtũ lauius pate qua rapina vide. ff. de furtis. l. 1. & inſtit. de obligation. quę ex delic. naſc.

4 *Cum omnem iniuſtam rei alienæ uſurpationem Deus hic prohibere uelit, cur potius furti quam rapinæ meminerit.*

Qui leuiora phibet, proculdubio grauiora non admittit.

MIRANDVM tamen non eſt, quòd leuiore hoc furti nomine notatum ſit diuina legis præceptum, non rapinæ; id enim ſumma ratione factum eſt; quia furtum

tum latius patet, & ad plura pertinet, quã rapinæ, quas tantummodo illi facere possint, qui potentia, & viribus præstant. Quamquam nemo nõ videt, exclusis eiusdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiam facinora prohiberi.

Quid pprie furtũ. De peculatu vide ff. ad Iul. peculatus & sacrilegij.

5 *Enumerantur furti latius sumpti species.*

VARIIS autẽ nominibus notatur iniusta possessio, & vsus rerum alienarum ex varietate eorum, quæ & inuitis, & inscijs dominis auferuntur. Nam si priuatum quid priuato adimitur, furtum dicitur, si surripitur publico, peculatus appellatur, * plagiũ vocãt si homo liber, vel seruus alienus in seruitutẽ abducitur, si vero sacra res eripitur nominatur sacrilegium: quod facinus maximè nefariũ, ac scelestũ adeo in mores inductũ est, vt bona, quæ necessario, & sacrorũ cultui, & Ecclesiæ ministris, & pauperum vsui piè, ac sapiẽter fuerant attributa, in priuatas cupiditates, perniciosasq; libidines conuertantur.

* Antea legebatur in Cod. quidẽ Veneto plagiatũ, & Antue. plagiarũ vtrũq; falsum. Nam plagium hoc crimẽ l. nõstatim ff. de l. fabia de plagiarijs dicitur, & C. eo. l. 1. & seqq. ibidem.

Quid sacrilegiũ. vide ca. qui rap. 17. q. 4. & ca. quisquis & cap. si quis contumax ea. q.

6 *Non illi duntaxat hoc præceptum transgrediuntur, qui de re ipsa aliena possident.*

Furãdi volũtas etiam prohibetur.

SED preter ipsum furtũ, id est, externã actionẽ, furãdi etiam animus, & voluntas, Dei lege prohibetur. Est enim spiritualis

Lex q̃ Christianis est proposita ẽt cogitationũ rationem habet.

 lex,

Quid sacrilegiũ. vide ca. qui rapit. 17. q. 4. & c. quisquis & cap. si quis contumax ea q.

Furandi voluntas etiã prohibetur.

Lex quæ Christianis est proposita & cogitationum rationẽ habet.

a Matt. 15. 19

lex, quæ animum, fontem cogitationum, & consiliorum inspicit. a De corde enim, inquit Dominus apud sanctum Matthæũ, exeunt cogitationes malę, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia.

Iustitiæ proprium. ff. de Iust. & iur. l. Iustitia est.

Bonorum distributio iure gentiũ introducta est, distin. 1. ca. ius gentium.

b 1. Cor. 6. 10

Mala quę furtum consequuntur.

7 *Vnde potissimum furti grauitatem metiri possimus.*

SED quam graue scelus furtum sit, ipsa naturæ vis, & ratio satis ostẽdit: est enim iustitiæ contrarium, quæ suum cuique tribuit. Nam bonorum distributiones, & assignationes iam inde ad initio iure gentium constitutas, diuinis etiam & humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet, vt vnusquisque nisi humanam societatem tollere velimus; ea teneat, quæ ei iure obtigerunt. Nam, vt Apostolus ait, b Neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neq; rapaces regnum Dei possidebũt. Et si huius sceleris importunitatem, & immanitatem per multa declarãt, quæ furtum consequuntur. Fiunt enim iudicia temere, & inconsultò, multa de multis: erumpunt odia: suscitantur inimicitiæ; existunt interdum acerbissimæ innocentium hominum damnationes.

Restitutio rei ablatæ

8 *Quomodo sint ablata necessario restituẽda.*

QVID dicemus de necessitate, quæ diui-

diuinitus imposita est omnibus, satisfaciēdi ei, cui aliquid ademptum sit? Nō enim, inquit Augustinus, remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: quæ restitutio, cū quis assueuerit ex alienis locupletari, quantam habeat difficultatem, præter id, quod vnusquisque & ex aliorum consuetudine, & de suo sensu iudicare potest, ex testimonio Abachuc Prophetæ licet intelligere: inquit enim, a Væ ei, qui multiplicat nō sua, vsquequo & agrauat contra se densum lutum. Lutum appellat densum, rerum alienarum possessionem, vnde emergere & expedire se homines difficile possint. Furtorum autem tam multa sunt genera, vt ea dinumerare sit difficillimū. Quare de his duobus, furto, & rapinis dixisso satis erit, ad quæ tanquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur detestanda, & ad fidelem populum à scelesto facinore deterrendum, conferent omnem curam ac diligentiam Parochi. Verum huius generis partes persequamur.

necessaria. S. Aug. epist. 54. ad Maced. hab. 14. q. 6. c. 1. & in 6. de vsuris. ca. cū & eod. de reg. iuris cap. peccatū.

a Aba. 2. 6.

Lutum densum.

9 *Quæ sint præcipua furtorum genera: quique furibus sint annumerandi.*

SVNT igitur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inuentas, occupatas, aut ademptas retinent: ait enim sanctus Augustinus: Si inuenisti, &

Res furto sublatas emere non licet.

Nec inuentas retinere: Aug. lib. 50. homil. 9. & de verb. Apo. ser. 19.

non reddidisti rapuisti. Quod si rerum domin⁹ nulla ratione inueniri potest, illa sunt bona in vsus pauperū conferēda: quę vt restituat, qui adduci non potest ea facile probat, se vndiq; ablaturū omnia si possit.

Inuenta merito pauperibus danda c. cum tu de vsuris. Mercatores, qui fraude & dolo vtuntur sunt fures.

Eodem se alligant scelere, qui in emendis, vendendisque rebus fraudes adhibet, & vanitatem orationis. Horū fraudes vindicabit Domin⁹. Grauiores, & iniquiores in hoc furtorū genere sunt ij, qui fallaces, & corruptas merces vendūt pro veris, & integris, qui ve pōdere, mensura, numero & regula decipiūt emptores. Est enim in Deuteronomio: a Nō habebis in sacculo diuersa pōdera: & in Leuitico: b Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura, statera iusta & æqua sint pōdera: iust⁹ modi⁹, ęquusque sextari⁹. Est & alio loco: c Abominatio est apud Dominū pōd⁹ & pōd⁹, statera dolosa nō est bona.

a Deut. 25. 17.
b Leu. 19. 35.
c Proue. 20. 23. item. Prou. 11. & 20. 10.

Operarij qui nō operatur, quantum debent sunt fures, & serui infidi.

Furtum etiam apertum est operariorū & artificium, qui totam, & integram mercedem ab ijs exigunt, quibus ipsi iustam ac debitam operam non dederunt. Nec vero distinguuntur à furibus serui dominorum, rerumque custodes infidi, quin etiā eo sunt detestabiliores, quam reliqui fures, qui clauibus excludūtur, quod furaci seruo nihil domi obsignatū, aut occlusum esse potest

Furtum:

Furtum præterea facere videntur, qui fictis, simulatisque verbis, quive fallaci mē dicitate pecuniam extorquent, quorū eo grauius est peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi sunt, qui cum ad priuatū aliquod, publicùmue officium conducti sunt, nullam vel paruam operam nauantes munus negligunt, mercede tantum, ac pretio fruuntur. Reliquam furtorum multitudinem à solerti auaritia, quæ omnes pecuniæ vias nouit, excogitatam, persequi longum est, & vt diximus diffillimum.

Fures etiam sunt ficti mē dici.

Qui muneri suo non satis faciunt.

10 *Quæ sint rapinarum genera, quique raptores dicendi.*

ITAQVE de rapinis, quod est alterum horum scelerum caput, dicēdum videtur, si prius monuerit Parochus Christianum populum, vt meminerint illius Apostoli sententia: a Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationē, & laqueum diaboli. Nec vllo loco sibi patiatur excidere præceptum hoc, b Quæcunque vultis, vt faciāt vobis homines, & vos facite illis. Et illud cogitent perpetuo: c Quod ab alio oderis fieri tibi? vide ne tu aliquando alteri facias.

a 1. Tim. 6. 9.

b Matth. 7. 12.

c Tob. 4. 16. Luc. 6. 31.

Rapinæ igitur patent latius: nam qui debitam operariis mercedem non persoluūt, sunt rapaces: quos sanctus Iacobus ad pœni

De rapinarū & raptorum generibus.

Primū gen⁹.

a Iac. 5. 1. b Ibid. 4. pœnitentiam inuitat his verbis: a Agite nunc diuites, plorare vlulantes in miserijs vestris, quæ aduenient vobis. Cuius pœnitentiæ causam subiũgit: b Ecce enim merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quę fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini sabbaoth introiuit. Quod genus rapinarũ in c Leuitico, in d Deutero nomio, & apud e Malachiam, & apud f Tobiam vehemanter improbatur. In hoc crimine rapacitatis includuntur, qui quæ Ecclesiæ Præsidibus, & Magistratibus debentur, vectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non dissoluunt, vel interuertunt, & ad se transferunt.

c Leui. 19. 13. d Deut. 24. 14. e Malac. 3. 5. f Tob. 4. 15.

Quid vsura. Vide ca. plerique &c vsura. 14. q. 3. & tota quęst. & sequẽtem & dist. 47. fere totam & titulũ de vsuris in ďcretalib. & Thom. in 2. 2. q. 78.

11 *Fœnerari est rapinam committere, & quam graue scelus illud sit.*

HVC etiã referuntur fœneratores, in rapinis acerrimi, & acerbissimi, qui miseram plebem compilant, ac trucidant vsuris. Est autem vsura, quidquid præter sortem & caput illud, quod datum est, accipitur, siue pecunia sit, siue aliquid aliud, quod emi, aut æstimari possit pecunia: Sic enim apud Ezechielem scriptum est: g ac vsurã non commodauerit, & superabundantiam non acceperit. Et Dominus apud Lucam: h Mutuum date, nihil inde sperãte

g Ezech. 18. 8. 13. 17. vide etiã Exo. 22. 25. Leuit. 25. 36. Deut. 23. 19. 20. psal. 14. 5 Prouer. 22. 16. & i. 28. 8.

Grau

Grauissimum semper fuit hoc facinus, etiã apud gentes, & maximè odiosum: hinc illud: Quid fœnerari, quid hominem inquit occidere? Nam qui fœnerantur, bis id vendunt, aut id vendunt, quod non est. Hier. 15. 10. a Luc. 6. 34. Catonis Cẽsorij sententia quam refert M. Tu. in 2. officiorũ extremo. vide item D. Amb. cap. 14. lib. de Tob.

12 *Iudices uenales, & creditorum fraudatores rapinas committunt.*

ITEM rapinas faciunt nummarij iudices, qui venalia habent iudicia, & prætio muneribusque deliniti optimas tenuiorum, & egentium causas euertunt. Fraudatores creditorum, & inficiatores, quique sumpto temporis spatio ad soluendũ sua, vel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem rapinarũ crimine: quorum etiam delictum, grauius est, quod mercatores, illorũ destitutionis, & fraudationis occasione, magno detrimẽto ciuitatis carius vendunt omnia: in quos illa a Dauidis sententia videtur conuenire: * multuabitur peccator, & non soluet. a Psal. 36. 21. * M.S. 1. Reg. He. Chal. excẽp. legunt mutuatur,

13 *Locupletes, qui ablatis pignoribus pauperes comprimunt, inter raptores numerantur.*

QVID de locupletibus dicemus iis, qui ab illis, qui soluendo non sunt, quod commodarunt, exigunt acerbius, & pignora etiam ea auferunt, contra Dei interdictum, quæ ad eorum corpus tuendũ sunt,

nece-

a Exod.22. 26. vid. Deu 24.6.10.11.12. de pignoribus multũ habes in decre. tit. de pignori. & aliis canonibus. Amb. lib. 3. offic. cap. 6.

necessaria, inquit enim Deus: a Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddas ei: ipsum enim est solum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiã eũ: quia misericors sum. Horũ exactationis acerbitatẽ, iure rapacitatẽ, atq; adeo rapinas appellabimus.

14 *Frumenta necessitatis tempore comprimentes sunt raptores.*

EX numero eorum, qui raptores dicuntur à sanctis Patribus, sunt, qui in frugum inopia comprimunt frumentum, faciuntque, vt sua culpa carior, ac durior sit annona: quod etiam valet in rebus omnibus ad victum, & ad vitam necessariis, ad quos illa Salomonis pertinet execratio: b Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. Quos suorum scelerum admonitos Parochi liberius accusabũt, ac propositas iis peccatis poenas explicabunt vberius. Hec de vetitis. Nũc ad iussa veniamus, in quibus satisfactio, vel restitutio primum locum habet: peccatum enim nõ dimittitur, nisi restituatur ablatum.

b Prouerbi. 11.26.

Quæ iubeat hoc præceptum.

De restitutione & qui ad illam teneantur. Aug. epist. 54. ad Macedo.

15 *Quosnam ad restitutionem obligari iudicandum sit.*

SED quoniã non is solum qui furtum fecit, ei, cui furatus est, id debet restituere,

ſed omnes præterea, qui furti participes fuerunt, hac lege reſtitutionis tenentur, aperiendum eſt, qui ſint illi, qui hanc ſatis faciendi, vel reſtituendi neceſsitatem effugere non poſsint.

De reſtitutione vid. Thom. in 2. 2. quæſ. 62. per totã, & tit. de reſtit. ſpoli. in decreta. Imperantes:

Sunt autem plura hominum genera: ac primum eſt eorũ, qui furari imperant: qui non modo ipſi ſunt furtorum ſocij, & auctores, ſed etiam in illo furum genere deterrimi.

Alterum genus par voluntate primis, poteſtate diſpar, in eodem tamen furum gradu bonendum, eorum, qui cum iubere non poſsint ſuaſores ſunt, atque impulſores furtorum.

Suaſores.

Tertium genus eſt eorum, qui cum furibus conſenciunt.

Cõſentientes & participantes.

Quartũ genus eſt eorũ qui participes furtorũ inde ipſi etiã lucrum faciunt: ſi lucrũ dicẽdũ eſt, qui, niſi reſipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus ſic loquitur Dauid: a Si videbas furẽ, curebas cũ eo.

a Pſal. 87. 18

Quintũ genus eſt furum, qui cum furta poſsint prohibere tantum ab eſt, vt illis occurant, & obſiſtant, vt eorum licentiam permittant, atque concedant.

Nõ obſtãtes

Sextũ genus eſt eorum, qui, cùm & furtum factũ, & vbi factum ſit certò ſciant, nõ indicant rem, ſed eam ſe ſcire diſsimulant.

Non manifeſtantes.

Poſtre-

Receptores & alios.

Laudatores. De operibus miſericordię per eleemoſynas in pauperes. Quomodo ſint fideles ad eleemoſynarum largitioně excitandi. Eleemoſinæ neceſsitas.

a Cypr. in li. de opere & eleemoſyn. b Chryſ. hõ. 32. ad pop. Antioch. & 33. & 34. in Matth. & 35. & 37. ad pop. Antioch. c Nazian. in orat. de pauperũ amore vid. itẽ. Aug. ſer. 50. & 227. de tẽp. itẽ hom. 18. 19. 29. 45. 50. hom.

Poſtremum genus eſt, quod omn[illegible] complectitur furtorum adiuto es, cuſto des, patronos, quique illis receptacul[illegible] præbent, ac domiciliũ: qui omnes & [illegible] facere debent ijs, quibus aliquid detra[illegible] eſt, & ad illud neceſſarium officium v[illegible] menter cohortandi ſunt.

Ne huius quidem ſceleris omnino ſu[illegible] expertes approbatores furtorum, & lau[illegible] tores. Nec vero etiam ab eadem culpa ſu[illegible] alieni, filij familias & vxores, qui pecun[illegible] a patribus, & viris ſurripiunt.

16 *Quid de eleemoſynis quæ inuolutæ [illegible] etiam præſcribuntur, ſentiendum.*

IAM vero huic præcepto & illa ſub[illegible] cta ſententia eſt, vt pauperum, & inopu[illegible] miſereamur, eorumque difficultates, & [illegible] guſtias noſtris facultatibus, & officijs ſu[illegible] bleuemus. Quod argumentũ, quia ſæpi[illegible] mè, & copioſiſsimè tractandũ eſt, pet[illegible] ea Parochi ex virorum ſanctiſsim[illegible] a Cypriani, b Ioannis, Chryſoſt. c Gre[illegible] Nanziazeni, & aliorum libris, qui de el[illegible] moſyna præclare ſcripſerunt, quibus [illegible] muneri ſatisfaciant. Sunt enim inflam[illegible] di fideles ad ſtudium, & alacritatem op[illegible] landi ijs, quibus aliena miſericordia viuen[illegible] dum eſt. Sunt verò etiam docendi, quan[illegible] habeat neceſsitatem eleemoſyna, vt vi[illegible] lice[illegible]

licet, re,& opera noſtra in egentes ſimus liberales, veriſsimo illo argumento, a quod ſummo illo iudicij die deteſtaturus ſit eos Deos, & ſempiternis ignibus addicturus, qui eleemoſynæ officia prætermiſerint,ac neglexerint:illos autem collaudatos in cæleſtē patriam introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. Eſt vtraque Chriſti Domini ore pronunciata ſententia: b Venite benedicti Patris mei, poſsidete paratum vobis regnum: & diſcedite á me maledicti in ignem æternum.

a Matt.25. 41.42.

b Ibid.34.

17 *Quibus modis populi ad eleemoſynam excitandi.*

VTENTVR præterea ſacerdotes accommodatis illis ad perſuadendum locis, c Date, & dabitur vobis: Proferent Dei promiſſum, quo nihil vberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem poteſt: d Nemo eſt, qui reliquerit,&c. Qui non accipiet centies tantùm nūc in tempore hoc, & in futuro ſæculo vitā æternā. Adijcient illud, quòd à Chriſto domino dictum eſt, e Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis: vt cum defeceritis, recipiãt vos in eterna tabernacula. Huius verò neceſſarij muneris partes exponēt, vt qui largiri nō poſſunt indigentibus, quo vitā ſubſtentent, ſaltem cōmodent pauperi iuxta Chriſti Do-

c Luc.6.

d Marc.10. 29.

e Luc.16.9.

Varię ſunt rationes eleemoſynæ exercendæ.

a Luc. 6. 34. mini præſcriptum: a Mutuum date, nihil inde ſperantes. Atque huius rei felicitatem b Pſal. 111. 5 beatus Dauid expreſsit. b Iucũdus homo, qui miſeretur, & commodat.

18 *Ad largiendas eleemoſynas, otijque uita di cauſa laborandum eſt.*

EST autem Chriſtianæ pietatis, niſi ſit aliunde facultas, bene merendi de ijs, qui bus ad victũ aliena miſericordia opus eſt, vitandi etiam otij cauſa, labore, opera, ac manibus ea quærere, quibus inopum indi gentiam leuare poſsint. Ad id omnes ſuo exemplo hortatur in epiſtola ad Theſſalo nicenſes Apoſtolus illis verbis. c Ipſi enim ſcitis, quemadmodum oporteat imitari nos. Item ad eoſdem: d Operam detis, vt quietis ſitis, & vt veſtrum negotiũ agatis, & operamini manibus veſtris, ſicut præce pimus vobis. Et ad Epheſios: e Qui fura batur, iam non furetur: magis autem labo ret operando manibus, quod bonum eſt, vt habeat, vnde tribuat neceſsitatẽ patienti.

Piũ eſt laborare vt habeas vnde tribuas neceſsitatẽ patienti.
c 2. Theſ. 3. 7.
d 1. Theſ. 4. 11.
e Ephe. 4. 28.

19 *Parce uiuendum eſt ad aliorum ſubleuan dam inopiam.*

EST etiam frugalitati conſulendum, parcendumque bonis alienis, ne cæteris graues, aut moleſti ſimus. quæ temperantia ſanè quàm elucet in omnibus Apoſtolis, ſed maximè eminet in diuo Paulo, cuius illud

Nimio ſumptu alijs non oportet eſſe graues.

illud est ad Thessalonicenses. a Memores estis fratres laboris nostri, & defatigationis, nocte ac die operãtes, neque vestrum grauaremus, prædicauimus in vobis euangeliũ Dei Atque idẽ alio in loco Apostolus, b In labore, & in fatigatione nocte, & die operãtes, nequem vestrũ grauaremus.

20 *Quibus rationibus populus Christianus in detestationem furtorum & studium benignitatis adducendus sit.*

SED vt ab vniuerso hoc genere nefariorũ facinorũ abhorreat fidelis populus. Parochis à Prophetis petere, & à reliquis diuinis libris parerit detestationẽ furtorũ, & rapinarũ, & horribiles minas à Deo propositas iis, qui illa scelera cõmittunt. Clamat Amos Propheta: c Audite hoc, qui cõteritis pauperẽ, & deficere facitis egenos terræ dicẽtes, quãdo transibit * mensis, & venundabimus merces, & sabbathum, & aperiemus frumentum, vt imminuamus mensuram, & augeamus siclum. & supponamus stateras dolosas? Sunt in eadem sententia multa apud d Iaremiam, in e Prouerbiis, & apud f Ecclesiasticum. Nec verò dubitandũ est, quin hæc malorum semina, quib⁹ malis opprimi? hæc ætas, magna ex parte in his inclusa sint causis. Verũ vt assuescãt Christiani homines prof qui omni

a 2. Thess. 2.9. item. Act. 21,34. 1. Cor. 4.12. b 2. Thess. 3.8.
Quàm detestãda sint furta & rãpinæ.
c Amo. 8.5.
* Messis est in contextu, sed. 1. M.S. Reg. Hiere. Gr. & Heb. exẽpl. habẽt mensis.
d Ierẽ. 5.26 & 27.28. & 21. 12. & 22. 13. 14. 15. 16. vide itẽ. Isa. 3. 12. 14. 15. & 10. 1. 2. 3. & Amos. 5.11. 12. Zach. 7. 10. 11. Mala. 3.5.
e Prou. 21.6. 13.16. & 22. 19.22.23.
f Ecl. 10. 6. 10 & 31.8.6. & 35.17.18.
Furta & rapinę nõ postre

 libera

ma sunt cau sa publicarũ calamitatũ.

omni liberalitatis, ac benignitatis officio egẽtes, & mendicos, ꝙ ad alterã huius præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficis, & largis, & in hac, & in futura vita daturum se Deus pollicetur.

Furtum, & rapina nulla ratione apud Deũ excusãtur. Primũ genus est nobilium quorũdã sua furta inani excusatione suisplẽdoris tegentium. Tridẽ. Syn sess. 22. decret. de reforma. c. 11. adde itẽ cõc Aurel. 3 c. 22. paris. 1. c. 1. Turõ. 2. c. 25. Aurel. 5. c. 15. Magũt. c. 6. & 11. cõ. Vuormacẽ. c. 75 conc. Aquisgran. c 88. vide itẽ cap. prædia. 12. q. 2. & c.

21 *Quid de illis sentiẽdum sit, qui uano prætextu, sua furta, & sacrilegia excusant.*

SED quia non desunt, qui etiam se furtis excusent, admonendi sunt fore vt nullã eorum peccati excusatione accipiat Deus, imo verò futurum, vt illa purgatione non modo non leuetur peccatum, sed mirum in modum augeatur. Ecce nobilium hominum nõ ferendæ deliciæ, qui culpam extenuare sibi videntur, si se affirmarint, nõ cupiditate, aut auaritia ad detrahendum alteri sua descendere, sed tuendæ causa amplitudininis familiæ, & maiorum suorum, quorum existimatio & dignitas rueret, nisi rerum alienarum accessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus est, simulque demonstrandum, vnam esse rationem conseruandi, & amplificandi copias, & opes, maioremque gloriam, si Dei voluntati paruerint si eius præcepta seruarint, quibus contemptis, fundatæ, & optimè constitutæ opes euertuntur, reges ex regio solio, & summo gradu honoris præci-

præcipites exturbantur, in quorum locum infimi interdum homines, & qui summo illis in odio fuerant, diuinitus vocantur, Incredibile est, quantopère his succenseat Deus: cui rei testis est Isaias, apud quem sunt illa Dei verba.[a] Principes tui * infideles socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones: propter hoc ait Dominus Deus exercituum, fortis Israel, Eheu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis, & conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam.

quicunque & reliqua omnia c. eiusdem quæst. Mandatorũ diuinorum obseruatione opes conseruantur & augentur. neglectu habĩtę etiã euertuntur. a Isa. 1.23. *Inobediẽtes, M. S. legunt & Hieron. declinantes. Hebr. rebelles. Chald. ἀπειθοῦντες Græc.

22 *Quomodo ijs respondendum, qui commoditate se ad aliena rapienda adigi compelluntur.*

NON desunt, qui non iam illam afferant causam splendoris, & gloriæ: sed victus, & vitæ commodiorem facultatem, & elegantiam: qui refellendi sunt, docendique, quàm impia sit eorum & actio, & oratio, qui vllam commoditatem anteferant Dei voluntati, & gloriæ, quam negligendo eius præcepta, offendimus mirandum in modum: etsi quæ potest esse in futuro commoditas, quod summa incommoda consequantur.[b] Super furem enim, inquit Ecclesiasticus, est confusio, & pœnitẽtia. Sed fac esse, vt cũ illis nõ agatur incõmodè: dede

b Eccli. 5.17

corat fur diuinū nomen: repugnat ejus sanctissimæ voluntati, salutaria ipsius præcepta contēnit: quo ex fonte omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas.

23 *Quid dicendum sit ijs qui locupletibus spoliandis, uel consuetudine sua furta obtegunt.*

QVID quod audire licet interdū fures, qui nihil se eò peccare contendāt, quod detrahāt aliquid locupletibus, copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ne sentiant quidem: misera sanè, & pestifera defensio. Putat alius satis factionē suam accipi debere, quod eam furandi consuetudinem cepit, vt non facilè possi ab illa mente, & actione desistere: qui nisi au-

a Ephes. 4. 18. dierit Apostolū dicentē: a Qui furabatur, iam nō furetur, velit, nolit, etiam consuetudinem capiet æternorū supliciorum.

24 *Quid rursus illis dicendum est, qui uel occasione uel ulciscendi libidine ad furandum iudici causantur.*

NONNVLLI sunt, qui excusant se, occasione data, alteri aliquid ademisse: est enim illud tritū sermone prouerbiū, fures, qui nō sint, fieri occasione: qui hac ratione sunt de nefaria sentētia deducēdi, resistēdū esse prauis cupiditatibus. Nā si cōtinuo est re perficiendum, id quod libido persuaserit,

ſerit, quis modus, quis finis ſcelerum, ac flagitiorum? Turpiſsima igitur eſt illa defenſio, & potius intemperantiæ, & iniuſtitiæ confeſsio: nam qui dicit, ſe non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occaſionem, idem propemodum fatetur ſe ſemper oblata occaſione peccaturum. Sũt qui furari ſe dicant vlciſcendi cauſa, quod ab alijs eadem iniuria ſint affecti: quibus ita reſpondendum eſt: primum nemini licerẽ iniurias perſequi: deinde non poſſe quemquam rei ſuæ iudicem eſſe: tum multò minus concedi, vt pœnas ab alijs repetant eorum, quæ alij in eum peccauerunt.

25 *Quid illis dicendum, qui ut ære alieno liberentur, furantur.*

POSTREMO, furtum quidam illa ratione ſatis defenſum, tectumque arbitrãtur, quòd, cùm ſint ære alieno oppreſsi, aliter eo liberari non poſsint, niſi illud furto diſſoluant: quibus cum ita agendum eſt, nullum eſſe grauius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quàm debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus, [a] Dimitte nobis debita noſtra. Quare illud inſaniſsimi hominis eſſe, plus velle Deo debere, id eſt, plus peccare, vt, quod debet hominibus, diſſoluat, multoque præſtare, conijci in

a Matth. 6, 21.

carcerem, quàm mandari supplicijs inferorũ sempiternis: longè etiam esse grauius, Dei, quàm hominum iudicio cõdemnari: porro autẽ supplices ipsos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, à quo quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera: quibus Parochi prudentes, ac sui officij diligentissimi, facilè poterunt occurrere, vt aliquando habeant a populum sectatorem bonorum operum.

a Tit. 2. 14.

DE OCTAVO præcepto.

CAPVT IX.

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

1 *Quam utilitatem, hoc præceptum comprehendat.*

QVANTAM non modo vtilitatẽ, sed etiam necessitatem habeat assidua huius, & præcepti explicatio, & officij admonitio, nos diui Iacobi monet auctoritas, illis verbis: b Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Et idem: c Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat: ecce * quãtus ignis quàm magnam syluam incendit: & quæ sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo monemur,

b Iaco. 3: 2.
c Ibid. 5.
* Quantulus legũt Græc. & Syr. exẽ. Linguæ vitium, quàm latè pateat & perniciosum sit.

monemur, primum latissimè patere hoc linguæ vitium: quod etiam illa Prophetæ sententia confirmatur,[a] Omnis homo mēdax, vt propemodum vnum hoc sit peccatum, quod ad omnes homines pertinere videatur. Alterum, inde proficisci mala innumerabilia, cum sæpe maledici hominis culpa, facultates, fama. vita, animæ salus amittatur, vel eius, qui læditur, quòd contumelias patienter ferre non possit, sed eas impotenti animo persequatur, vel eius qui lædit, quòd prauo pudore, & falsa cuiusdam existimationis opinione deterritus, adduci non possit, vt illi, qui offensus sit, satisfaciat. Quare hoc loco monendi fideles erunt, vt quātas possunt, maximas Deo gratias agant, de hoc salutari præcepto nō dicendi falsi testimonij, quo non solùm ipsi alijs iniuriam facere vetamur, sed etiam hac obedientia ab aliorū iniuria prohibemur.

a Psa. 15. 5. 11 Rom. 3. 4.

Vide item prou. 18. 21. Eccli. 19. 16. & 20. 8. 22. 33. & 28. 27.

2 *Quæ sit huic præcepto subiecta sententia.*

VERVM hoc præcepto, eadem ratione, & via progrediendum est, qua in cęteris progressi sumus, vt videlicet animaduertantur in eo duæ leges: altera, prohibens, ne falsum dicatur testimoniū: iubens altera, vt simulatione, fallaciſque sublatis, dicta, & facta nostra simplici veritate metiamur.

Duæ leges vno hoc præcepto vt in alijs comprehendūtur.

a Ephes.4.15 Zach.8.16.

tiamur. Cuius officij Apostolus Ephesios illis verbis admonuit: a Veritatē facientes in caritate, in illo crescamus per omnia.

Vide Tho.in 2.q.10.art.5. & 2.2.q.122. art.6.

3 *Quid maxime hoc præcepto caueatur.*

SED prior huius præcepti pars habet hāc rationem, vt, quamuis nomine falsi testimonij significetur, quidquid in bonam vel in malam partem de altero constanter dicatur, siue in iudicio, siue extra iudicium, tamen præcipuè prohibeatur illud testimonium, quod in iudicio falso dicitur à iurato. Iurat enim per Deum testis, quod ita testificantis, & diuinum nomen interponentis, oratio plurimum fidei habet, & ponderis. Itaque, quia periculosum est hoc testimoniū, iccirco præcipue prohibetur: iuratos enim testes, nisi legitimis exceptionibus excludantur, aut eorum aperta sit improbitas, & peruersitas, ne iudex quidem ipse potest reijcere, præsertim cum extet iussum diuinæ legis, b vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum. Sed, vt præceptum planè fideles intelligant, docendi erūt, quid significet hoc, *Proximi*, vocabulum, in quem falsum testimonium dicere minime licet.

Testis iurisiurandi religione interposita testatur Cod. de testibus, iurisiurandi, & ca. quoties, de testib. & attestat.

Iurati testes non possunt in iudicio reprobari.

b Deu. 19.15 Matt. 18.16. Ioan. 8.17. 2. Cor. 13.2. Heb.10.28.

4 *Quis proximi nomine hic designetur.*

EST autē proximus, vt ex Christi Dñi doctrina colligitur, c quicunq; eget opera nostra

c Luc.10.36. 37. vide Aug. ep.52. ad Maced. & lib. 1. de doctrin. Christ. ca.30 & locut. de ex. 55. & de catech. iud. cap. 26.

nostra, siue ille propinquus sit, siue alienus siue cuius, siue aduena, siue amicus, siue inimicus. Nefas enim est existimare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro testimonio, a quos iussa Dei ac Dñi nostri diligere oporteat. Quin etiã, quia sibi quisq; quadã ratione proximus est, nemini fas est falsum in se testimoniũ dicere, quod qui cõmittant: sibi ipsi notam inurẽtes ignominiæ, ac turpitudinis, & se ipsos, & Ecclesiã lædũt, cuius sunt mẽbra: quo modo etiam qui sibi mortẽ consciscũt, nocẽt ciuitati, ita enim est apud S. Augustinũ. Non recte intelligentibus poterat videri, non esse prohibitum, vt aduersus se ipsum quisq; falsus testis assisteret, eo quod in præcepto additum fuit, *Contra proximum tuum*. Sed non ideo, si aduersus se ipsum, quisquam falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum, quandoquidem regulam diligendi proximi, à semetipso dilector accepit.

a Matt. 5. 44. S. Aug. lib. 5. d ciuita. Dei ca. 20. & habetur. 23. q. 5 c. si nõ licet.

5 *Inutilitatem proximi falsum testari, aut mentiri non licet.*

VERVM, quia prohibemur proximũ lædere falso testimonio, propterea cõtrariũ permitti nobis arbitretur, vt peierando liceat cõciliare ei, qui nobiscũ natura, ac religione cõiunctus sit, aliquid vtilitatis, & commo-

Nõ licet amici gratia in iudicio præsertim mentiri vid Tho. in. 2. 2. q. 7. artio. 1. & . 110. art. 2. & 5.

commodi. Nemini enim mendacio, & vanitate, multo minus periurio studendum est. Quare S. Augustinus de mendacio ad Concentium docet ex Apostoli sententia, mẽdacium in falsis testimonijs numerandum esse, etiam si in cuiusquam falsa laude dicatur. Nam locum illum tractans, a Inuenimur autem & falsi testes Dei, si testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christũ, quem nõ suscitauit, si mortui non resurgent. Falsum, inquit, testimonium vocat Apostolus, si quis de Christo & quod ad eius laudem videtur pertinere mentiatur.

S. Aug. c. 12. 13. lib de mẽdacio. vide eundẽ ca. 14. eiusdẽ libri. & hab. 22. q. 2. c. primum est itẽ. conc. In. 5. Psal. & hab. ea. c. ne quis arbitretur & ca. faciat.

a 1. Cor. 15. 15.

6 *Quot mala falsum testimonium in gratiam alterius prolatum consequantur.*

SÆPISSIME vero etiam contingit, vt, qui alteri fauet, obsit alteri. Certè errandi causa affertur iudici, qui interdum falsis testibus adductus, contra ius secundum iniuriam statuit, & iudicare cogitur. Nonnunquam etiam fit, vt qui ob falsum alicuius testimonium causam iudicio vicerit, idque impune tulerit, exultans iniqua victoria assuescat corrumpere, & adhibere falsos testes, quorum opera sperat se posse ad id, quodcunque concupierit, peruenire. Est vero id & ipsi testi grauissimum, quod & ab eo, quem iureiurando subleuarit, & adiuuerit

Iudex falsis testibus adductus cõtra ius iudicare compellitur ca. pastoralis de offi. & potest. iudic. de leg. & l illicitas ff. de officio præsidis. Tho in 2. 2. q. 67. artic. 2.

adiuuerit falsus, & periurus agnoscitur: & ipse, quod ei è setētia succedit scelus, quotidie maiorem exercitationem, & consuetudinem capit impietatis, & audaciæ.

7 *Peccata eorum omnium, qui iudicia tractāt, & in uniuersum omne mendacium hoc præcepto prohibetur.*

VT igitur testium vanitas, mendacia & periuria prohibentur, sic accusatorum, & reorum, & patronorum, & cognitorum & procuratorum, aduocatorū & omnium denique qui iudicia cōstituunt. Postremò vetat Deus omne testimoniū non modo in iudicio, sed etiam extra iudicium, quod alteri incommodum, aut detrimētum possit afferre. Est enim in Leuitico, quo loco hæc præcepta iterantur, his verbis: a Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Vt nemini dubium esse posit quin à Deo omne mendacium hoc præcepto eiectum condemnetur: quod apertissime testatur Dauid in hunc modum: b Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Aduocatorū & procuratorum iniqua actio prohibita.

a Leuit. 19. 11.

Omne mēdaciū hoc pręcepto vetatur.

b Psal. 5. 7.

8 *Hoc præceptum, ad detractionis uitium etiā extenditur.*

PROHIBETVR autem hoc præcepto non modo falsum testimonium, sed detestabilis etiam libido & consuetudo detrahendi

Detractionis vitiū quā detestabile. vide cap. de

teriores &c. ſumma. 6.q. 1.& Tho. in 2.2.q.73.ar. 1.&.2.

trahēdi alteri: qua ex peſte incredibile eſt, quā multa & quàm grauia, & incommoda, & mala naſcantur. Hoc vitium maledice & contumelioſe dicendi occulte in alterum paſsim improbāt diuinę literę. a Cum hoc, inquit Dauid nō edebā. Et S. Iacobus. b Nolite detrahere alterutrū, fratres mei. Nec verò præcepta ſolum ſacrę literæ, ſed etiam exempla ſuppeditant, quibus ſceleris magnitudo declaratur. Nam & c Amā, confictis criminibus, adeo incendit in Iudæos Aſſuerum, vt is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Referta eſt huiuſmodi exēplis ſacra hiſtoria, quorum commemoratione ſacerdotes operam dabunt, vt fideles à rei improbitate deterreant.

a Pſal. 100.5.

b Iacob.4.11 Item Exod. 22.28.& Prouerb.4.24. Sap.1.11

c Eſther.13. pertotum.

9 *Quinam in obrectatorum numerum ſint referendi.*

De tractores ſunt, qui peccata aliorum vel augent, vel publicat.

VT autē peccati huius vis, quo de altero detrahitur, omnino perſpiciatur, ſciendum eſt, non tantum adhibenda calumnia offendi hominum exiſtimationem, ſed & augendis, amplificandiſq; criminibus: & ſi quod occultius ab aliquo cōmiſſum ſit, quod vbi reſcitum fuerit, graue, aut turpe ſit ad famam: eam rem qui, vbi, quando, quibus neceſſe non ſit, promulgarit, is obtrectator, & maledicus iure dicitur

Terùm

Verùm totius obtractionis nulla est capitalior, quàm eorum, qui Catholicæ doctrinæ, eiusque prædicatoribus obtrectāt. In simili culpa sunt, qui malarum doctrinarum, & errorum magistros extollunt laudibus.

Hæretici obtrectatorum genus pessimum.

10 *Qui audiunt detrahentes, uel inter amicos dissidia serunt, sunt detractores.*

NEC verò ab horum hominum numero, & culpa seiunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahere enim, vel detrahentem audire, scribunt sancti Hieronymus, & Bernardus, vtrum damnabilius sit, non facile constat. Nō enim essent qui detraherent, si non adessent, qui detrahentes audirent.

S. Hieron. in epist. ad Nepo. circa finē S. Ber. lib. 2. de consider. Euseb. in fin.

In eodem genere sunt, qui suis artificijs distrahunt homines, & inter se committūt, magnopereque serendis discordijs delectantur, vt summas coniunctiones, ac societates fictis sermonibus dirimentes, amicissimos viros ad immortales inimicitias, & ad arma compellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus: a Non eris criminator, neque susurro in * populo. Tales erant multi ex consiliarijs Saulis b qui eius voluntatem à Dauide alienare, & in illum

Hac parte nostri temporis heretici excellunt.

a Leuit. 19. 16.

* Populis legūt 19. MS. & Heb. excē.

b Vide 1. Ro. cap. 22. 6. 7. 8 & 24 10.

illum regem concitare conabantur.

Assentatores quàm sit reprehendẽdi, ac fugiendi.

10 *Assentatio hac lege etiam interdicta est.*

PECCANT deniq; in hanc partem blandi homines, & assentatores, qui blandicijs, simulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorum, quorum gratiam pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, vt est apud Prophetam, a Malũ bonum, & bonum malũ quos vt arceamus, & pellamus à consuetudine nostra, monuit nos Dauid oratione illa: b Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleũ autem peccatoris non impinguet caput meũ. Quamquã enim isti proximo minimè maledicunt tamen ei maximè nocẽt, qui vel laudandis eius peccatis afferũt ipsi causam perseuerandi in vitijs, quamdiu vixerit. Et quidem hoc in genere illa est assentatio deterior, quæ ad proximi calamitatẽ & perniciem adhibetur. Sic Saul cum Dauidem furori, & ferro Philistæorum obijcere cuperet, vt occideretur, ei blandiebatur his verbis: c Ecce filia mea maior Merob: ipsam dabo tibi in vxorem: tantũmodo esto vir fortis, & præliare bella Domini. Sic Iudæi insidiosa oratione sunt affati Christũ Dominum, d Magister, scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces.

a Isa. 5. 20.

b Psal. 140. 5

Genus assentationis perniciosissimũ.

c 1. Reg. 18. 17.

d Matt. 22. 16

A

11 *Amici quomodo amico periculosè ægrotanti pernitiosè assententur.*

LONGE autem perniciosior est oratio amicorum, affinium, & cognatorum, qua ad eos interdum vtuntur assentatoriè, qui mortifero morbo affecti, iam sint extremo spiritu, dum affirmant nullum esse tum ei à morte periculum, dum lætum, & hilarem esse iubent, eumque à peccatorum confessione, tanquam à tristissima cogitatione deterrent, dum denique eius animum auertunt ab omni cura, & meditatione extremorum periculorum, in quibus maximè versatur. Quare fugiendum est omne mendaciorum genus, sed illud in primis, quo graui damno quisquam affici possit. Plenissimum verò impietatis est mendacium, cum quis in religionem, vel de religione mentitur.

12 *Impingunt etiam in hoc præceptum libellorum famosorum auctores, ioco officij causa mentientes, & hypocritæ.*

SED illis etiam maledictis, & probris grauiter offenditur Deus, quæ committuntur libellis, quos famosos vocant, & alijs huius generis contumelijs.

Præterea ioco, vel officij causa fallere mendacio, & si nemo in illo damnum, vel lucrum fecerit, tamen omnino indignum est;

Marc. 12. 14. Luc. 20. 21. Moribūdum spe longioris vitę alere; & procrastinationē sacramentorū fouere species est falsi testimonij. Mētiri de religionis rebus perniciosissimū. Aug. lib. de mendacio, c. 14. & habetur 2. 2. q. 2. c. 1 est primū Tho. in 2. 2. q. 100. art. 4. Libelli famosi prohibiti, vide Cod. de libellis famosis & ff. de iniurijs & libellis fam. & 5. q. 2. c. qui in alterius & seq. & Bullā Pij V. quæ incipit Romani, & Greg. 13 quæ incipit ea est rerum

Mendaciũ iocosum & officiosum prohibetur vide Tho. in 2. 2. q. 110. cap. 3. & 4.
a Eph. 4. 25.
Desimulatione seu hypocrisi vide To. in 2.2. q. 111. per totam.
b Matt. 15. 7. & 23. & sępe alias.
c Rom. 14. 4.
Forensia iudicia, iuste & secundũ præscriptas leges exercenda. Iudicia extra cuiusq; iurisdictionẽ nõ sunt vsurpanda.
Iudex in primis non potest non subditum iudicare de priuilegijs in 6. c. 1. & c. postulasti de foro cõpe. & ff. de iurisdictione leg. extra & Cod. si à non competente leg. 1. Item ferre sententiam causa incognita vide Thom. 2. 2, q. 60. art. 3.
c Act. 7. 57. 58.

est: ita enim nos Apostolus admonet: a Deponentes mendacium, loquimini veritatẽ. Nam in eo ęst ad frequens grauiusq; mendaciũ magna procliuitas, & ex iocosis mendacijs capiunt homines mentiendi consuetudinẽ, vnde veniunt in opinionẽ, non esse veraces. Quamobrem, vt fidem faciat eorũ oratio, necesse habent iurare perpetuo.

Postremò, priore parte huius præcepti simulatio repudiatur: nec modo, quæ simulate dicuntur, sed quæ ita fiunt eum sc lere cõiuncta sunt. Tam enim verba quam facta, notæ, ac signa quædam sunt eorum, quę sunt in animo cuiusq;. Ob eamq; causam Dominus sæpe Phariseos arguens, b hypocritas appellat. Et hæc de priore præcepti lege, quæ ad vetandum spectat. Nunc explicemus quid in altera iubeat Dominus.

13 *Quid nã in altera legis huius parte verbis inuoluta, de iudicijs forẽsibus præscribatur.*

PERTINET autem hæc præcepti vis, & ratio, ad id, vt iuste, & ex legibus forensia iudicia exerceãtur, neue occupẽt homines, & vsurpent iudicia. c Non enim fas esse alienum seruum iudicare, vt scribit

Aposto-

Apostolus: ne, re, & causa incognita, sententiam ferant. Quo in vitio fuit sacerdotum, & scribarum consiliũ, qui de Sanctus Stephano iudicarunt. Quod item peccatum fuit magistratus Philippensiũ, de quibus inquit Apostolus: a Cæsos nos publicè indemnatos Romanos, miserunt in carcerem, & nũ occule nos eiiciũt. Ne b condemnent innocẽtes, & nocentes ab soluãt, ne pretio aut gratia, ne odio aut amore moueantur. Sic enim Moses seniores admonet, quos populi iudices constituerat: c Quod iustum est iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita paruum audietis, vt magnum: nec accipietis cuiusq; personam, quia Dei iudicium est.

a Act. 16. 37.

b Ex. 23. 4. Dan. 13. 3.

Iudices non debẽt moueri prauis ad iudicandũ affectibus. Vide c. quatuor modis. 11. q. 3.

c Deut. 1, 16. 17. & 16. 18. Ioã. 7. 24.

14 *Rei per ligitimum Magistratum interrogati, non possunt mentiri.*

DE reis autem, & sontibus, vult eos Deus verum confiteri, cum ex iudicij formula interrogãtur: est enim testimonium, ac prædicatio quædam, illa confessio laudis, & gloriæ Dei, ex ipsius Iosuæ sententia, qui Achan ad veri confessionem adhortatus inquit: d Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel.

Rei iuridice interrogati mentiri non possunt. vide c. quacũq; artic. 22. q. 5. Tho. in. 2. 2. q. 69. 1. ar. 2.

d Ios. 7. 19.

15 *Quod nam sit testium officium.*

SED quoniam hoc præceptum testes

potiſsimum attingit, de his etiam diligenter à Parocho agendum erit. Nam præcepti vis ea eſt, vt non ſolũ prohibeat falſum teſtimonium, ſed verum etiam dici imperet. Eſt enim in humanis rebus maximus vſus veri teſtimonij, q̃ ſunt innumerabiles res quas à nobis ignorari neceſſe ſit, niſi eas ex teſtium fide cognoſcamus. Quare nihil tam neceſſarium eſt, quàm teſtimoniorũ veritas in ijs rebus, quas nec ipſi ſcimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat il[la] S. Auguſtini ſententia. Qui veritatem occultat, & qui dicit mendacium, vterq; reus eſt, ille, quia prodeſſe non vult, hic, quia nocere deſiderat. Licet verò interdum verum tacere, ſed extra iudicium: nam in iudicio, vbi teſtis legitime interrogatus à iudice, vera omnino patefaciẽda ſunt. Quo loco cauendũ tamẽ eſt teſtibus, ne ſuæ memoriæ nimiũ confiſi, quod, exploratum [non] habẽt, id pro certo affirment. Reliqui ſunt patroni cauſarum, & aduocati, actores [pr]inceps, & petitores.

Teſtimonia falſa prohibẽda.

Teſtimonij veri maximus vſus, eſt Iſidori. libro 3. de ſummo bono c. 59. & hab. 11. q. 3. c. quiſquis & de crimine falſi. c. i. vide Tho. in 2. 2. q. 70. ar. 1.

Extra iudicium licet interdũ tacere verum. Non ſunt pro certis affirmanda, quę certo non ſciũtur. Tho. in 2. 2. q. 170. art. 4. ad 1.

16 *Qua ratione aduocati, & cauſarum procuratores ſuum officium explere po[ssint].*

ILLI igitur opera, ac patrocinio ſuo non deerunt neceſſarijs hominum temporibus, & egentibus benigne ſubuenient: [et] iniuſtas cauſas defendendas non ſuſcipi[ent,] neq;

Aduocatus tẽpore neceſſitatis pauperi debet patrocinari 86. diſt. c. paſce. Tho. 2. 2. q. 71. ar. 1.

Non debet maiorẽ iuſta

neque calumnia lites protrahent, nec alent auaritia. mercedē acci pere c. nō ſanè, 14. q. 5. & Tho. ead. q. art. 4.

Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ ſuæ, illa iure, & æquo metiantur.

17 *Petitores, & accuſatores, quo pacto ſuo officio non recte fungentur.* Petitores nō debēt malo animo reū in ius vocare. c. cū miniſter. 23. q. 5.

PETITORES verò, & accuſatores monēdi ſunt, ne cuiquam amore, aut odio aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creēt. Iuſſum hoc denique diuinitus præſcriptum eſt pijs omnibus, vt in congreſsibus, & colloquijs vere ſemper, atque ex animo loquantur, nihil dicant, quod alterius exiſtimationi poſsit officere, ne de illis quidem, a quibus lædi ſe, & exagitari intelligunt, cum illud propoſitum habere debeant, ſibi cum illis eam neceſsitudinem, & ſocietatem intercedere, vt membra ſint eiuſdem corporis

18 *Quibus rationibus Chriſtiani ad agnitionem fœditatis, quæ mendacio ineſt, perduci poterunt.* Diabolus pater mēdacij. a Ioan. 8. 44. vide Aug. tract. 42. in Ioan. & 11. 14. de ciuit. Dei cap. 3.

VT autem libentius hoc mendacij vitium caueant fideles, proponet eis Parochus ſummam huius ſceleris miſeriam, ac turpitudinē. Nam in ſacris litteris mēdacij pater Dæmō dicitur: a quod enim dæmon

in veritate non stetit, mendax est, & mendacij parens,

Adiunget ad eijciendum tantum flagitiũ ea mala quę mendaciũ consequũtur: & quoniã ea mala innumerabilia sunt: fontes, & capita incõmodorum, & calamitatum demonstrabit: ac primum in quantam cadat Dei offensionem, quantumue eius odium incurrat homo vanus, & mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco, a Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius, oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, veloces pedes ad currendum in malum, proferentem mendacia: testem fallacem: & quæ sequuntur. Quis igitur ei præstet incolumitatem, qui insigni in odio sit apud Deum, quo minus grauissimis afficiatur supplicijs?

Deus odit mendacium a Prouerb. 6. 16. 17.

Lingua ad mentiẽdum abuti quam graue sit.

19 Quæ incommoda mendacia humanæ societati inferant.

DEINDE, quid impurius, aut fœdius, vt inquit sanctus Iacobus, b quàm in eadem lingua, qua benedicimus Deum, & Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, & similitudinem Dei facti sunt, ita vt fons de eodem foramine emanet dulcem

b Iacob. 3. 9.

Chrys. hom. 14. episto. ad Ephes.

cem, & amaram aquam? Quę enim lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat, poſtea, quantum in ea eſt, eum ignominia afficit, aç dedecore, mentiendo.

Quare fit, vt a cæleſtis beatitudinis poſſeſsione mendaces excludãtur. Cum enim in hunc modum quæreret à Deo Dauid, a Dñe quis habitabit in tabernaculo tuo? reſpondit Spiritus ſanctus; Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolũ in lingua ſua.

Mendaces à cæleſti beatitudine excluduntur.

a Pſal. 14. 1. 2

Maximum verò etiam illud in mendacio incommodum eſt, quod ferè inſanabilis eſt is animi morbus. Cum enim peccatum, quod, inferendo falſo crimine, aut proximi famæ, aut exiſtimationi obtrectando, commiſſum ſit, non remittatur, niſi calũniator ei, quẽ criminatus fuerit, ſatisfaciat iniuriarum: id autem difficilè fiat ab hominibus, primò vt antea monuimus, pudore, & inani quadam dignitatis opinione deterritis: qui in eo peccato ſit, hunc addictum eſſe æternis inferorum pœnis, dubitare non poſſumus. Neq; enim quiſquam ſperet, ſe calumniarum, vel obtrectationis veniam conſequi poſſe, niſi prius ei ſatisfaciat, de cuius dignitate, & fama, aut publicè in iudicio, aut etiã in priuatis & familiaribus congreſsibus, aliquid detraxerit.

Mendacium morbus inſanabilis. Reſtituenda eſt fama quę per detractionẽ diminuta eſt c. quidã. 5. q. ex Greg. ep. 30. lib. 5.

Mendacia rebus humanis magnū detrimentum afferunt.

Præterea latiſsimè patet hoc detrimentum, & in cæteros diffunditur: quia, vanitate, ac mendacio, fides, ac veritas tolluntur, arctiſsima vincula ſocietatis humanæ: quibus ſublatis, ſequitur ſumma vitæ confuſio, vt homines à dæmonibus nihil differre videantur.

Loquacitas fugienda.

Docebit porro, vitandam eſſe loquacitatem, Parochus: cuius vitatione, & reliqua peccata fugiūtur, & eſt magna cautio mendacij, à quo vitio loquaces ſibi haud facilè temperare poſſunt.

20 *Vanæ mendaciorum excuſationes diluuntur.*

Ob nullam mentiendum eſt commoditatem.

POSTREMO ijs illum errorem eripiet Parochus, qui ſe in vanitate orationis excuſant, & mendacium, prudentiū exemplo defendunt: quorum eſſe aiunt, mentiri in tempore. Dicet id, quod veriſsimum eſt a prudentiam carnis mortem eſſe. Hortabitur auditores, vt in difficultatibus, & anguſtijs Deo confidant, neq; ad artificia mentiendi confugiant. Nam illo, qui vtuntur perfugio, facilè declarant ſe ſua magis niti prudentia, quàm in Dei prouidentia ſpem ponere.

a Rom. 8. 6.

Propter alterius mendacium, non eſt mentiēdum.

Qui cauſam ſui mēdacij conferūt in eos, à quibus ſunt mendacio decepti, hi docēdi ſunt, non licere hominibus ſe ipſos vlciſci, nequ-

a neque malum malo compensandũ esse, b sed potius vincẽdum in bono malũ: quod si etiam fas esset, hanc referre gratiam, nemini tamen vtile, se suo vlcisci detrimento, est autem id grauissimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus.

a Rom. 12. 17. & 1. Pet. 3. 9.
b Ro. 12. 2.

HIS qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem, & fragillitatem, tradendum erit hoc officij pręceptum, vt diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt, si mentiri cõsueuerunt, vt dent operam, vt contrariam consuetudinem capiant verè loquẽdi, præsertim, cum qui vsu & consuetudine peccant, grauius delinquant, quàm cæteri.

Contra eos, qui humanã fragilitetem opponunt, vel consuetudinem.

21 *Propter aliorum mendacium, non mentiendum.*

ET quoniam non desunt, qui se tegant excusatione cæterorum hominum, quos passim mentiri; & peierare contendunt, hac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos, & corrigendos, cũ autem ipsi mentimur, minus auctoritatis in reprehensione, & correctione alterius, nostram habere orationem. Alios se ita defendentes, quòd sæpe vera dicendo, incommodo sint affecti, sic refelleat sacerdotes, eam esse

Qui consuetudine peccant, grauius delinquunt, quàm cæteri vide Aug. l. de ser. dom. in monte. ca. 23. relatum in cap. sicut trib⁹ de pęn. dist. 2.

accuſationem, non defenſionem, cum ſit officium Chriſtiani hominis, quamuis potius facere iacturam, quàm mentiri.

22 *Mendacium neque iocoſum, neque utile admittendum.*

Vide Tho. In.2.2.q.110 art.2.&.3.

RESTANT duo genera eorum, qui ſe in mendacio excuſent: alteri, qui dicant ſe ioci cauſa mentiri, alteri, ſed idem facere vtilitatis gratia, quippe qui nec bene emerent, nec venderent, niſi mendacium adhiberent: vtroſque à ſuo errore Parochi auerteret ſtudebunt. Ac ſuperiores quidem illos à vitio abducent, & decendo, quantùm eo in genere peccandi conſuetudinem augeat vſus mentiendi, & illud inculcando, a omnis otioſi verbi reddendam eſſe rationem: proximos etiam hos acerbius obiurgabunt, quorum in excuſatione grauior inſit illorum ipſorum accuſatio, qui præ ſe ferant, ſe minime illis Dei verbis fidem, & auctoritatem tribuere, b Querite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.

a Matt,12,16

b Matt.5.33.

D E

DE NONO, ET DECIMO præcepto.
CAPVT. X.

Non concupiſces domum proximi tui: nec deſiderabis vxorem eius, nō ſeruū, nō ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia, quæ illius ſunt.

1 *Quo pacto nonum hoc, & decimum præceptum octo reliqua comprehendere videantur.*

IN HIS duobus præceptis, quæ poſtremo loco tradita ſunt, illud in primis ſciendum eſt, rationem fere conſtitui, qua cætera præcepta ſeruentur. Nam, quod his verbis præſcriptum eſt, eò ſpectat, vt ſi quis ſtudet ſuperiora legis iuſſa ſeruare, hoc maximè faciat. *Ne concupiſcat.* Quoniam qui non concupiſcet, ſuis contētus, aliena nō appetet, aliorū cōmodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, ſabbathum colet, id eſt, quiete perpetua fruetur, maioreſque venerabitur, neminem denique neque re, neque verbis, neque vllo alio modo lædet. Nam a ſtirps, ac ſemen omnium malorū eſt praua concupiſcētia, qua qui

Quomodo ex concupiſcentia oriatur tranſgreſſio omnium mandatorū indicat Paulus Roma. 7. 7. 8. 9. &. Aug. lib. 1. retract. c. 15. & ep. 200. & in. 9. ciui. ca. 4. & 5.

a 1. Tim. 6. 10. & Iaco. 4. 1. 2.

Semen omnium scelerũ est praua cõcupiscentia.

qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum, & scelerum genus. His animaduersis, & Parochus in ijs, quæ sequuntur, tradendis diligentior, & ad audiendu fideles erunt attentiores.

2 Quo pacto duo illa præcepta inter se differ.

Nono præcepto cupiditas inordinata lucri prohibetur. Decimo autẽ cupiditas impuræ voluptatis vetatur.

SED quamquam hæc duo præcep coniunxerimus, propterea quod cùm non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi viam habent. Parochus tamen cohortando, & monendo, poterit communiter vel separatim, vt commodius ipsi videbitur, ea tractare: Sin autem Decalogi interpretandi munus susceperit, demonstrabit, quæ sit horum duorum præceptorum dissimilitudo, quidve vna concupiscentia ab altera differat. Quam differentiam libro quæstionum in Exodum diuus Augustinus declarat. Nam ex iis altera solum spectat quid vtile sit, quid fructuosum: alteri propositæ sunt libidines & voluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiscit, is lucrum potius, & quod vtile est, consectatur, quam voluptatem: si vero alienam vxorem appetit, non vtilitatis, sed voluptatis cupiditate ardet.

Aug. q. 77. in Exo. vide itẽ D. Thom. in 2. 2. q. 122. art, 6. ad. 3. & 4.

3 Num sexto, & septimo præcepto satis fuerit explicatum, quod his duobus posterioribus comprehenditur.

VERVM

VERVM horum præceptorum duplex fuit necessitas: altera, vt sexti, septimique præcepti sententia explicaretur. nam etsi quodam naturæ lumine intellectum est, alienæ vxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, vetito adulterio, nam si concupiscere liceret, fas item esset potiri: tamen plerique ex Iudæis peccato obcæcati, in eã opinionem adduci non poterant, vt crederent, id à Deo prohibitum esse: imo vero lata, & cognita hac Dei lege, multi, qui se legis esse interpretes profitebantur, in eo errore versati sunt: id quod animaduertere licet ex illo Domini sermone apud sanctum Matthæum, Audistis, quia dictum est antiquis. Non mœchaberis: ego autẽ dico vobis, & quæ sequuntur. Altera est horum præceptorum necessitas, quòd aliqua distinctè, explicatèque vetantur, quæ sexto & septimo explicatè non prohibebantur, Nam, exempli causa, septimum præceptum prohibuit, ne quis iniuste concupiscat aliena, aut eripere conetur. Hoc autem vetat, ne vllo modo quis concupiscat, etsi iure, legeque assequi id possit, ex cuius adeptione proximo damnum importari videat.

Nonũ & decimũ præceptũ illustrãt sextum & septimum.

Legis Moysi quidã interpretes sexti pręcepti sententiam peruerterunt. Matth. 5.

Nono & decimo præcepto quędam explicatè vetantur q̃ sexto & septimo aperiè nõ vetabantur. Vide aliam rationem apud D. Tho. in 1 2. q. 100. art. 5. ad. 5. & 6.

4 *Quale, quantumque sit Dei beneficium, quo nobis legis huius mãdatũ est collatum.*

SED

Quomodo concupiscentia sit infinita, declarat Tho in. 1.2. q.30.art.4.

SED illud in primis, antequàm ad præcepti explicationem veniamus, docendi sunt fideles, nos hac lege non solum ad id institui, vt cupiditates nostras cohibeamus: sed etiam Dei erga nos pietatem, quæ immensa est, cognoscamus. Nam cum superioribus legis præceptis, nos quibusdam quasi præsidiis muniuisset, ne quis nos ipsos, aut nostra violaret; hoc adiuncto præcepto, illud maxime prouidere voluit, ne appetitionibus nostris nos ipsi læderemus: quod facile futurum fuit, si omnia cupere, atque optare, liberum nobis, atque integrum esset. Hæc igitur non concupiscendi lege præscripta, illud à Deo prouisum est, vt cupiditatum aculei, quibus ad perniciosa quæque incitari solemus, huius legis vi quodamodo excussi, nos minus vrgeant, maiusque propterea temporis spatium, nos, molestia illa cupiditatum sollicitudine liberati, ad ea præstanda pietatis & religionis officia habeamus, quæ Deo multa, maximàque debemus.

Quid duo postrema præcepta præstent.

5 *Quod discrimen hæc duo præcepta inter leges diuinas & humanas esse insinuent.*

NEQVE id solùm hæc lex nō docet, verùm etiam illud ostēdit, legem Dei eiusmodi esse, quæ nō externis solum muneribus fun-

Legē Dei esse spiritalē

functionibus, ſed etiam intimo animi ſenſu ſeruanda ſit. Hocque inter diuinas, & humanas leges intereſt, quod hæ rebus tantum externis contentæ ſunt, illæ vero, a quoniam animũ Deus intuetur ipſius animi puram ſincerámque caſtitatem, atque integritatem requirunt. Eſt igitur diuina lex, quaſi ſpeculum quoddam, in quo naturæ noſtræ vitia intuemur. Quamobrem dicit Apoſtolus: b Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret. Non concupiſces. Cùm enim concupiſcentia, id eſt peccati fomes, qui ex peccato originẽ habuit, perpetuo nobis infixus inhæreat, ex hoc agnoſcimus in peccato nos naſci: quapropter ſupplices ad eum confugimus, qui ſolas poteſt peccati ſordes eluere.

Leges humanæ inter non animi motus nõ reprimũt. vnde lex cogitationis. ff. de pœnis & de pœn. diſt. 1. cap. cogitationis.

a 1. Reg. 16. 7. Pſal. 7. 10. Hier. 11. 20. & 17. 10. 12.

Lex diuina ſpeculum eſt cum honeſtarum, tum vitioſarũ actionum.

b Rom. 7. 7.

6 *Quæ concupiſcentia hic non prohibeatur, quidue ſit concupiſcentia.*

HABENT autem hæc ſingula præcepta illud cum cæteris commune, vt partim aliquid vetent, partim iubeant. Quod ad prohibẽdi vim attinet, ne quis forte arbitretur, cõcupiſcẽtiã illã, quæ vitio caret, aliquo modo vitiũ eſſe, c vt cõcupiſcere ſpiritũ aduerſus carnẽ, vel d expetere iuſtificationes Dei in omni tẽpore, id quod Dauid ſummopere cupiebat. Parochus doceat, quæ concupiſcentia illa ſit, quam huius le-

c Galat. 5. 17

d Pſa. 118. 20

Quid ſit concupiſcentia. ex Ariſt. li. 1.

gis

Rhet. c. 31. & Tho. in 1. 2. q. 30. art. 1.

Concupiscẽtia nõ oĩs mala vide quæ notauimus in 2. p. ca. de Baptismo

Concupiscẽtiam à Deo partim esse partim non esse docet D. Tho. in ea. q. ar. 3. cum eã in naturalẽ, & non naturalẽ diuidit.

gis præscripto fugere oporteat. Quare sciẽdum est, concupiscentiam esse commotionem quandam, ac vim animi, qua impulsi homines, quas non habent, res iucundas appetunt. Et quemadmodum reliqui animi nostri motus, non perpetuò mali sunt: ita hæc concupiscendi vis non semper in vitio est ponenda. Neque enim propterea malum est, si cibum, aut si potum appetimus, aut cùm frigemus, si calescere, aut cõtrà, cum calemus, si frigescere cupimus: & quidem recta hæc concupiscendi vis Deo auctore, à natura nobis insita est, sed primorum parentum nostrorum peccato factum est, vt illa, naturæ fines transiliens, vsque adeo deprauata sit, vt ad ea concupiscenda sæpe excitetur, quæ spiritui, & rationi repugnant.

7 *Quas præcipue utilitates concupiscentia rectæ rationi conformis homini præstet.*

Concupiscẽtia rectæ rationi conformis homini etiã est vtilis. Prima ratio.

QVIN etiam hæc vis, si moderata est, suisque finibus continetur, sæpe etiam non mediocres vtilitates præbet. Nam illud primum efficit, vt assiduis precibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus, quæ maximæ cupimus. Oratio enim cupiditatis nostræ interpres est. Quod si recta hæc cõcupiscendi vis abesset, nõ tam multæ preces essent in Ecclesia Dei

Effic-

Efficit præterea, vt cariora ſint nobis Dei munera. Quo enim vehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo carior illa nobis res eſt, atque iucundior, cum eam adepti ſumus. Secũda ratio

Tum verò delectatio ipſa, quam ex re cupita ſentimus, facit, vt maiore pietate gratias Deo agamus. Itaque ſi concupiſcere aliquando licet, fateamur neceſſe eſt, nõ omnẽ cõcupiſcendi vim prohibitã eſſe. Tertia ratio

8 *Quomodo Apoſtolus cõcupiſcentia uocet.*

ET quamquam D. a Paulus concupiſcentiam peccatum eſſe dixit, id in eam tamen ſententiam accipiendum eſt in quam b Moyſes locutus eſt, cuius ille teſtimonium affert, id, quod ipſius Apoſtoli oratio declarat. Nam illam carnis concupiſcentiam vocat in epiſtola ad Galatas: c Spiritu, inquit, ambulate, & deſideria carnis non perficietis.

Quomodo Paulus dicat quod concupiſcentia ſit peccatum.
a Rom. 7. 20.
b Ex. 20. 16.
Trid. Synod. ſeſ. 5. ſub finem decreti de peccato originali.
c Gal. 5. 16.

9 *Quæ concupiſcentia hic omnino non prohibeatur, nec peccati rationem non habeat.*

NATVRALIS igitur illa cupiditatis vis, & moderata, quæ fines ſuos nõ egreditur, non vetatur, multoq; minus ſpiritualis illa recte mentis cupiditas, quã ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. Ad hanc enim ipſam ſacræ literæ nos adhortantur, d Concupiſcite ſer- d Sap. 6. 22.

a Eccl. 24.26 mones meos, & a Transite ad me, omnes qui concupiſcitis me.

10 *Quæ ſit concupiſcentia hic interdicta.*

Vſus prauæ cupiditatis no omnis cõcupiſcẽdi vis hic ꝓhibetur

ITAQVE hoc interdicto nõ ipſa concupiſcẽdi vis, qua tum ad bonum, tum ad malum vti licet, ſed vſus prauæ cupiditatis, quæ carnis concupiſcentia, & peccati fomes vocatur ac, ſi animi aſſenſionem adiunctam habeat, ſemper in vitijs numeranda eſt, omnino prohibetur. Ergo ea tantum concupiſcendi libido vetita eſt, quam carnis concupiſcentiam vocat b Apoſtolus, illi ſcilicet concupiſcendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus à Deo conſtitutis continentur.

Clare concludit quid hic vetetur.

b Gal. 5. 16. 19. & 1. Petr. 2. 11. & 1. Ioan. 2. 16.

11 *Quibus ex cauſis, agnoſcatur concupiſcentiam eſſe peccatum.*

Cõcupiſcentia eſt mala primo ob res quæ appetuntur.

HÆC cupiditas damnata eſt, vel quia malum appetit, veluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiuſmodi nefaria ſcelera. De quibus ita Apoſtolus, c Non ſimus, inquit concupiſcentes malorũ, quemadmodum & illi concupierunt.

c 1. Cor. 10. 6

Secũdo quia eſt rerũ prohibitarum.

VEL quia, etſi res natura ſua malæ nõ ſunt, cauſa tamen aliũde extat, quare illas concupiſcere nefas ſit. Quo in genere ſunt ea, quę ne poſsideamus, Deus, aut Eccleſia prohibet; non enim ea appetere nobis li-

cet, quæ poſsidere omnino nefas ſit, qualia olim veteri lege fuerunt, aurum, & argentum, ex quibus idola cõflata erant, quæ a Dominus in Deuteronomio vetuit, ne quis concupiſceret. Ob eam præterea cauſam hæc cupiditas vitioſa prohibetur, quoniam quæ appetuntur aliena ſunt, vt domus, ſeruus, ancilla, ager, vxor, bos, aſinus, & alia multa, quæ cum aliena ſint, ea concupiſcere vetat diuina lex, rerumque eiuſmodi cupiditas nefaria eſt, & in peccatis grauiſsimis numeratur, cum illis concupiſcendis animi præbetur aſſenſus.

a Deute. 7. 26. & 2. Macha. 12. 41.

Tertio quia eſt rerũ alienarum.

Quomodo conſenſus in peccatum ſit peccatũ mortale vid. Tho in 1. 2. q. 74. ar. 7. & 8. & Aug. li. 12. de Trin. c. 12. de delectatione moroſa. vide eoſdem ib.

12 *Concupiſcentiæ peccatum ubi maxime conſiſtat.*

NAM tum peccatum natura exiſtit, cum poſt cupiditatum malarum impulſum animus rebus prauis delectatur, atque his vel aſſentitur, vel non repugnat: id quod D. Iacobus cum peccati originem, & progreſsionem oſtendit, illis verbis docet. b Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus, deinde concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò cum cõſummatum fuerit, generat mortem.

b Iac. 1. 14. 15. vide item Aug. in. 1. li. de ſer. dom. in mõte c. 23 & habet de pœ. diſt. 2. c. ſicut tribus Greg. Hom. 16. In euang. & li. 4. Mora. c. 27. & in reſ poſ. 11. ad. interrog.

13 *Quæ ſit duorum extremorum præceptorum ſententia.*

CVM igitur lege ita cauetur, Non concupiſces,

Aug. Hiero.

tem in ca. 1. Amos. & hab. de pœ. diſt. 1. ca. ſuper tribus,

Quæ cupiditas hic vetetur.

a Eccli. 5. 9.
b Iſa. 5. 8.

cupiſces, hæc verba ad eum ſenſum referun tur, vt noſtras cupiditates à rebus alienis cohibeamus. Alienarum enim rerum cupi ditatis ſitis immenſa eſt, atque infinita, ne que vnquam ſatiatur, vt ſcriptum eſt a Auarus non implebitur pecunia: deco eſt ita apud Iſaiam. b Væ qui coniungi domum ad domum, & agrum agro copu latis. Sed ex ſingularum vocum explica tione facilius intelligetur huius peccati fœ ditas, & magnitudo.

Noni & decimi præcepti ſingula verba declarantur.

14 *Quid Domus uocabulo in huius præce pti formula intelligendum ſit.*

QNARE parochus docebit Domu vocabulo non locum modo, quem incoli mus, ſed vniuerſam hæreditatem ſignifica ri, vt ex diuinorum ſcriptorum vſu, conſue tudineque cognoſcitur. In Exodo ſcript eſt. c Obſtetricibus à Domino domus eſſe ædificatas. Semtentia eò ſpectat, vt illaru facultates ab eo auctas eſſe, atque amplifi catas interpretemur. Ex hac igitur inter pretatione animaduertimus, hac præcepti lege vetitum nobis eſſe, ne diuitias auide expetamus, neque alienis opibus, poten tiæ, nobilitati inuideamus, ſed ſtatu noſtro qualis ille ſit, ſiue humilis, ſiue excelſus, co tenti ſimus. Alienæ deinde gloriæ appe tionem vetitam eſſe intelligere debemus

c Exo. 1. 21.

nam hoc item ad domum pertinet.

15 *Quid Bonis & Asini uocibus contineatur.*

QVOD vero sequitur, *Non bouem non asinum*, id ostēdit, non solùm, quæ magna sunt, vt *Domus* nobilitas, & gloria, ea cũ aliena sint, nobis concupiscere non licere, sed etiam parua, qualia illa sint, siue animata, siue inanimata.

16 *De quibus seruis in hoc præcepto sit sermo.*

SEQVITVR deinceps, *Non seruum non ancillam*, quod intelligendum est, tam de capitiuis, quàm de reliquo genere seruorum, quos vt cætera alterius bona, concupiscere non debemus. Liberos verò homines, qui voluntate seruiunt, vel mercede conducti, vel amore, obseruantiáque impulsi, nullo modo, neque verbis, neq; spe, neque pollicitationibus, neque præmijs quis corrumpere, aut sollicitare debet, vt eos deserant, quibus se ipsi sponte ad dixerunt: imo vero, si, ante id tempus, quo se in illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, huius præcepti auctotitate admonendi sunt, vt ad eos ipsos omnino reuertantur.

Serui aliorũ per cupiditatem non solicitandi.

17 *Cur etiam in hoc præcepto mentio proximi fiat.*

QVOD autem in præcepto mentio

fiat Proximi id eo pertinet, vt hominũ vitiũ demonstretur, qui vicinos agros, aut proximas domus, aut aliam rem eiusmodi, quæ secum continens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis vitio, traducitur.

18 *Non prævaricantur istã legem, qui res venales proximi iusto pretio emere cupiũt.*

HOC verò præceptum ij minimè violant, qui res, quas proximi venales habẽt, emere de illis cupiũt, aut iusto precio emũt. Ij enim non modo proximum non lædũt, sed valde adiuuant, cùm ei pecunia maiori commodo, vsuiq; futura sit quàm res illæ, quas ipse venditat.

19 *Quomodo decimũ præceptum de nõ concupiscenda uxore proximi intelligendũ sit.*

Explicatur decimũ pręceptũ de nõ concupiscenda vxore proximi.

Libellus repudij tempore Mosis permissus.

NANC de re aliena non concupiscenda legem, altera sequitur, quæ prohibet ne alienam concupiscamus vxorem. Qua lege concupiscendi libido non ea quidem tantum prohibita censetur, qua adulter alterius vxorem appetit, sed etiam, qua affectus aliquis alterius vxorem in matrimonium ducere concupiscit. Eo enim tempore, a cùm repudij permittebatur libellus, illud facile euenire poterat, vt, quæ ab vno repudiata esset, eam alter vxorem accipe-

a Deu. 24. 1. 2

acciperet. At hoc Dominus vetuit: ne aut mariti ad vxores relinquendas sollicitarentur, aut vxores maritis difficiles se, ac morosas ita prębérent, vt eam ob causam, quasi quædam necessitas viris imponeretur, illas repudiandi. Nunc vero grauius est peccatum, cum mulierem, etiam si à viro repudiata sit, alteri in matrimonium ducere nō liceat, nisi marito mortuo. Itaque qui alterius vxorē cōcupiscet, facile ex vna in aliā incidet cupiditatem: aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet.

Vxorē etiā repudiatam ab alio ducere nō licet Mat. 5.33.& 19.7. Mar. 10. 11. 12. Luc. 16. 18. Rom. 7.3 & 1. Cor. 7. 10 11. & ca. placuit cū multis seq. 32. q. 7. & ca. gaudemus de diuortijs. Cōc. Mile vitanū cap. 17. conc. Aphri. ca. 69. Cōc. Tri. ses. 24. can. 7. de doctrina matrimonij.

Atque hoc idem de ijs mulieribus dicitur, quę alteri desponsatę sunt. Neq; enim has item concupiscere licet, cum ij, qui hæc pacta rescindere student, violent sanctissimum fidei fœdus.

Fœminam alteri despōsatā cōcupiscere nō licet.

Et quemadmodum, quæ alteri nupta est, eam cōcupiscere omnino nefas est: sic, quę ad Dei cultum, religionemque consecrata est, nullo pacto licet illam vxorem appetere.

Sanctimonialiū cōnubia appetere, omnino nō licet, l. si quis Cod. de episc. & cler. quę itē habet de pęn. dist. 1 cap. si quis, & hist. Tripar. li. 7. cap. 4.

20 *In hanc legem non peccat, qui mulierem, quam putat maritum amisisse, sollicitat ad matrimonium.*

SI verò quis mulierē, quę nupta est, cū eā innuptam esse opinetur, vxorem sibi dari concupiscit, neque, si in matrimonium alij collocatam intelligeret, eam nuptam sibi

 dari

a Gen. 12. 13. 16. b Psal. 61. 11.

dari cuperet, id quod a Pharaoni, & b Abmelech contigisse legimus, qui Saram in matrimonium habere concupierunt, cum eam minimè nuptam, Abrahæque sororem, non vxorem, arbitrarentur. Ille certè, qui eo animo est, eiusmodi præcepti legem violare non videtur.

21 *Quid præterea, quæ prohibentur, hoc præcepto facienda imperentur.*

c Matt. 19. 21. Paupertas ferenda. d Mat. 5. 3. 6. 24. & 23. 22 & 6. 21. 22. 23. 24. 27. 28. 29. Mar. 4. 18. 19. & 18. 21. 22. 23. 24. 28. 29. Luc. 6. 2. 20. 34. & 8. 14 & 14. 13. & 16 19. 20. 21. 22. & 18. 22. 23. 24. Actor. 4. 34. 35. & 5. 1. 2. 3. & sępe alias. Vide de laudibus Paupertatis voluntariæ. Hiero. ep. 1. ad Heliod.

SED, vt Parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc cupiditatis vitium accommodata sunt, explicare alteram præcepti rationem debet, quæ in eo consistit, vt, c si diuitiæ affluant, cor non apponamus, d easq; pietatis, & diuinarum rerum studio abijcere parati simus, & in subleuandas pauperum miserias libēter pecuniam erogemus, si desint facultates, egestatem æquo animo, & hilari feramus. Et quidem si rebus nostris dandis liberalitate vtemur, rerum alienarum cupiditates restinguemus. De Paupertatis autem laudibus, diuitiarumque despicientia, e in sacris literis, & apud sanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac itē lege præcipitur, vt ardēti studio summaq; cupiditate optemus id potissimū effici, nō quod nos cōcupiscimus sed quod

quod Deus vult, a quemadmodũ Dñi oratione exponitur. Volũtas autem Dei in eo maximè est, b vt singulari nos quodã modo sancti efficiamur, animumque nostrũ syncerum, atque ab omni labe purum, integrumque conseruemus, & exerceamus nos in ijs mentis, ac spiritus officijs, quæ corporis repugnãt sensibus, horumq; edomitis appetitionibus, ratione ac spiritu duce, rectum vitæ cursum teneamus, quiue præterea sensus materiã cupiditatibus nostris, libidinisque præbent, eorum vim maxime reprimamus.

22 *Quæ sint potissimum Christianis meditanda, ut uim concupiscentiæ refrenent.*

SED ad hunc cupiditatum ardorem restinguendum, plurimum etiam hoc potest, si, quæ incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum verò illud incommodum est, quod, quoniam eiusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati vis, ac potestas. Quamobrẽ monuit Apostolus, a Nõ regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Nam, quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccatis vires concident, ita, si ijs

& 8. ad Demetriadẽ, & 150. ad Hedibia & 26. ad Pamachium. Basil. in regul. fusius disputatis interrog. 9. Chrys. Hom. in ep. ad. Ro. super hæc verba saluta te Prisc am & Aquila Cessia. li. 4. de instit. monach. ca. 13. & 33. & collat. 24. c. 29. Greg. Hom. 18. in Ezech. Amb. in c. 6. Lucæ. Leo. magnus in ser. omn. Sãct. Aug. li. 17. ciuit. & in ep. 89. ad Hylariũ, & ep. 109. ad monach. & alios Nostra volũtas diuinę voluntati subijciẽ. d Matt. 6. 10. e Ro. 12. 2. & 1. Thess. 4. 3. Cupiditatũ prauarũ incomoda. Primũ est peccati in anima nr̃a regnũ. f Ro. 6. 12.

a 1. Cor. 5. 15 16. 17.

ſuccumbimus, a Dominum à regno ſuo expellimus, & in eius locum peccatum introducimus.

Secũdum eſt quod omnia mala a cupiditate manant.

Alterum præterea incommodum eſt, quod ab hac concupiſcendi vt veluti fonte quodam omnia peccata manãt. Vt b D. Iacobus docet D. item Ioãnes. c Omne, inquit, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & cõcupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ.

b Iacob. 1. 15 15. & 1. 4. 2.
c Ioã. 2. 16.

Tertium eſt quod per eã iudicium obſcuratur.

Tertium incomodum in eo eſt, quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obſcuratur. Homines enim ij, cupiditatum tenebris obcœcati, honeſta & præclara putant omnia, quæcunque ipſi concupiſcunt.

Quartum eſt quod verbũ Dei per eam opprimitur.
d Mar. 4. 17. 19.

Opprimitur præterea concupiſcendi vi verbum Dei, quod in animis noſtris à magno illo agricola Deo inſitũ eſt. Sic enim apum D. Marcũ ſcriptum eſt. c Alij ſunt qui in ſpinis ſeminantur: hi ſunt, qui verbum audiunt, ærumnæ ſæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiſcentiæ introeuntes, ſuffocant verbum & ſine fructu efficitur.

23 *Qui cupiditatum laqueis maximè implicentur.*

IAM verò qui præ cæteris hoc cupiditatis vitio laborant, quoſque propterea

Parochus

Parochus ad colendum hoc præceptum diligentius cohortari debet, illi sunt, qui lusionibus non honestis delectantur, aut qui ludis immoderate abutuntur: mercatorèsque item, qui rerum penuriam, annonæque caritatem expetunt, atque id ægre ferunt, vt alij præter ipsos sint, qui vendant, aut emant. Quo carius vendere, aut vilius emere ipsi possint. Qua in re itē peccat, qui alios egere cupiunt, vt aut venbendo, aut emendo ipsi lucrentur.

Lusibus deditì, & mercatores alienis rebus inhiant.

Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, vt furari ipsis liceat, medici item, qui morbos desiderant, iureconsulti, qui causarum, litiùm que vim, copiàmque concupiscunt: tum artifices, qui quæstus auidi, omnium, quæ ad victum, cultumque pertinent, penuriam exoptant, vt inde plurimum lucri faciant. In hoc præterea genere grauiter ij peccant, qui alienæ laudis, gloriæque auidi, atque appetentes sunt, non sine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præsertim, si, qui illam appetunt, ignaui, nulliusque pretij homines sunt: fama enim, & gloria, virtutis atque industriæ, non ignauiæ, aut inertiæ præmium est.

Milites, medici, & causidici in hoc peccant.

CATE-

CATECHISMI ROMANI PARS QVARTA DE ORATIONE eiusque in primis necessitate. Caput. I.

SECTIO. I.

1 *Quomodo Deus sit orandus.*

IN officio, & munere Pastorali cõprimis necessaria est ad salutem populi, præceptio Christianæ precationis, cuius vim, ac rationem necesse est multos ignorare, nisi pia, & fideli Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua Parochi cura versari debet in eo, vt pij auditores intelligant, quid à Deo, & quomodo orandum sit. Omnes autem necessariæ precationis numeros continet diuina illa formula, quã Christus Dominus Apostolis, & per illos, eorumque successores omnibus deinceps, qui Christianam religionem susciperent, notã esse voluit, cuius verba, & sententias, sic animo, ac memoria comprehendere oportet, vt in prom-

Dominica oratio inter omnes precãdi formulus est perfectissima.

De oratione prẹter scripturã, cuius nos locos sub inde proferemus, scripse runt. Tertuli. & Cypr, August. epst. 121. ad Prob.

ptu

ptu habeamus. Vt autem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituendi fideles auditores, quæ magis opportuna visa sunt, hic proposuimus, sumpta ab iis scriptoribus, quorum eo in genere doctrina, & copia maxime laudatur: nam reliqua si opus fuerit, Pastores ex iisdem fontibus haurire poterunt.

Chrystom. homil. 25. Cassia. lib. 9. collationum & Tho. in opusc & . 2. 2. q. 83. & innumerabiles alij.

2 *Vsus orandi ad salutem necessarius est.*

Orare ex præcepto Domini tenemur.

PRIMVM igitur docendum est, quàm sit oratio necessaria, cuius præceptũ non solum consilij causa traditum est, sed etiam necessarij iussi vim habet: quod à Christo Domino declaratum est illis verbis. a Oportet semper orare. Hanc orandi necessitatem ipsa, etiam illo Dominicæ precationis proœmio, ostendit Ecclesia, Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere. Itaque cùm esset necessaria precatio Christianis hominibus, & illud à discipulis ipse rogatus esset, b Domine doce nos orare, præscripsit eis orandi formam Dei filius, & spem attulit impetrationis eorum, quæ postularent: & ipse documentum fuit precationis, qua non solùm vtebatur asiduè, sed c in ea etiam pernotabat, cuius deinde officis, iis, qui se ad Iesu Christi fidem contulissent, Apostoli præcepta tradere

a Luc. 18. 1. Eccl. 18. 22. & 1 Thes. 5. 17. & Ephes. 6. 18. Colos. 4. 2.

Præfatio orationis Dominicæ in Missa vid. itẽ Tho. in. 2. 2. q. 83. art. 2. & . 3. ad. 2.

b Luc. 11. 1.

Christi exẽplo orandũ. & apostolorum præscripto.

c Luc. 6. 12.

non

a 1.Petr.3.7. 9.&.4.7. b.1,Ioan.3. 21.22.&.5. 14.15. cRom.12.13. & Phil.4.6. &,1.3.Timot.2.1.&. 5.5.&.Hebr. 4.16.

non destiterunt. Nam a sancti Petrus, & b Ioannes de ea re diligentissime pios ad monent. & eius rationis memor c Apostolus pluribus locis hortatur Christianos ad salutarem orandi necessitatem.

3 *Qua potissimum ratione homines adduci possint in cognitionẽ necessarij huius officij.*

PRAETEREA tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum corpusque tuendum necessariis, vt ad precationem confugere oporteat, tanquam ad vnam omnium optimam, & indigentiæ nostræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, d cum nihil cuiquam debeat Deus, reliquum profectò est, vt quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expetamus, quas preces, tanquam instrumentum necessarium nobis dedit, ad id, quod optaremus, consequendum.

d Rō.11.35.

Oratione necessaria consequimur.

4 *Non alia uia omni indigentiæ nostre satis facere licet, quam per orationem.*

Oratione dęmones fugamus.

e Matth. 17. 21.

Donorũ singularium facultatẽ sibi adimunt, qui orationi non vacant.

PRAESERTIM cum quædam esse constet, quæ nisi eius adiumento non licet impetrare. Habent enim sacræ preces præstantem iam virtutem, qua maximè dæmones eijciuntur. e Est enim quoddã dæmoniorum genus, quod non eijcitur nisi ieiuno & oratione. Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium, donorum,

norũ, qui hanc consuetudinẽ, exercitationemque non adhibent, piè, ac diligẽter orãdi. Petitione enim non solum honesta, sed etiam a asidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, vt inquit sactus Hieronymus, scriptũ est. Omni petenti datur. Ergo si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis: b petite ergo, & accipietis.

a Iac. 5, 16. Hierony. in cap. 7. Matt. b Matth. 7. 7. & 21. 22. Mar. 11. 24. Luc. 11, 9. Ioan. 14. 13. & 16. 23. 24.

DE VTILITATE ORATIONIS, caput secundum.

SECTIO I.

1 *Qui sit primus fructus, quem parit illa orãdi necessitas.*

HABET autẽ hæc necessitas iucundissimã vtilitatem, quæ fructus ex se edit vberrimos: quorũ copiam sument Pastores à sacris scriptoribus, cũ opus erit illos impertiri fideli populo. Nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tẽpori accõmodatos duximus. Primus autẽ fructus, quẽ inde capimus, est is, ꝙ orãtes Deo honorẽ habemꝰ: siquidẽ est quoddã religionis argumẽtũ oratio, quæ in diuinis litteris thymiamati comparatur. c Dirigatur enim inquit Propheta, oratio mea, sicut incensum in conspe-

Has orationis vtilitates persequitur. Isid. l. de summo bon. c. 7. & serm. 236. de tem. & ep. 121. ad Probam.
Perorationes Deũ primo honoramus.
c Psal. 140. 2.

conspectu tuo. Quare nos hac ratione Deò subiectos esse profitemur, quem bonorum omnium auctorem agnoscimus, & prædicamus, in quem solum spectamus, quod vnum incolumitatis, salutisque præsidiū, atque perfugium habemus. Huius fructus illis etiam verbis admonemur, a Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.

a Psal. 49. 15.

2 *Quæ sit altera utilitas, quam orando consequimur.*

Secūdus fructus.

SEQVITVR fructus amplissimus, & iucundissimus orationis, cū à Deo preces audiūtur. Est enim ex sancti Augustini sententia, cæli clauis oratio. Nā ascendit, inquit, precatio, & descēdit Dei miseratio. Licet alta sit terra, altum cælū: audit tamen Deus hominis linguam. Cuius orādi muneris tanta vis est, tanta vtilitas, vt ea re cęlestiū donorū amplitudinem consequamur. Nam & impetramus nobis, vt ducē, & adiutorem adhibeat Spiritū sanctum: & fidei assequimur conseruationem, & incolumitatem, & vitationem, pœnarū, & diuinū patrocinium in tentationibus, & ex diabolo victoriam: omnino inest in precatione singularis gaudij cumulus. Quamobrē sic loquebatur Dominus, b Petite, & accipietis, vt gaudiū vestrum sit plenum.

Aug. sermo. 226. de tempore.

Oratione amplissima dona consequimur.

Pacem, quæ secundum Deum parit oratio.

b Ioā. 16. 24.

Semper

3 *Semper pias preces exaudit Diuina Maiestas.*

NEC verò, quin huic petitioni pręsto ſit, & occurrat Dei benignitas, vllus relictus eſt dubitandi locus. Quod multa comprobāt diuinæ Scripturæ teſtimonia, quæ, quia ſunt in promptu, illa ſolum modo apud Iſaiam exempli cauſa attingemus. a Tunc enim, inquit vocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adſum. Et rurſus. b Eritque antequā clament, ego exaudiam: ad huc illis loquentibus, ego audiam. Exempla autem eorum, qui Deum exorauerunt, quia prope odum ſunt & infinita, & poſita ante occulos omittimus.

a Iſa. 58.9.
b Iſa. 65. 24. item Pſal. 90 15. & 144. 18. & Prouer. 15.29. & Eccle. 3.4. & 28.9.

4 *Qui fiat, ut quæ petimus, interdum non impetremus.*

AT interdum fit, vt quæ petimus à Deo non impetremus. Ita eſt: ſed tum maximè proſpicit vtilitati noſtræ Deus, vel quod alia nobis maiora & ampliora bona nobis impertitur, vel quod nec neceſſariū nobis eſt, nec vtile, quod petimus: imo verò fortaſſe ſuperuacaneum id futurum ſit, ſi dederit, atque peſtiferum. Quædā enim, inquit ſanctus Auguſtinus, negat propitius Deus quæ concedit iratus. Nonnunquā etiā fit, vt adeo remiſsè, ac negligen-

S. Aug ſerm. 33 de verbis Domini [illegible] tract. [illegible]

Quid sit oratio Damasc. lib. 3. de fid. orthod. cap. 24. August. li. 2. de serm. Domin. in monte. ca. 7. & ser. 130. de tempore.

ter oremus, vt ne ipsi quidem, quod dicimus attendamus. Cum autem sit oratio mentis ascensus ad Deum, si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur nulloque studio, nulla adhibita pietate, temere precationis verba funduntur, quomodo inanem huius orationis sonitū, Christianam precationem esse dicemus? Quare minime mirum est, si Deus nostræ non obsequitur voluntati cū vel ipsi nolle id nos ꝙ petimus, pene probemus nostra negligentia, & ignoratione precationis, vel postulem⁹ ea quę nobis sunt obfutura.

§ *Digne postulātes, plus impetrat, quā postulāt*

Sedulo orantibus Deus fere maiora præstat quā petant.

a Ephes. 13. 20.

b Luc. 15.

CONTRA verò sciēter, ac diligenter petētibus, multo plus tribuitur, quàm à Deo postulauerin. Quod & a Apostol⁹ testatur in epistola ad Ephesios, & b illa Prodigi filij similitudine declaratur, qui præclare secū actūm esse existimaturus fuit, si in loco mercenarij famuli habuisset eū pater. Et si recte cogitantibus, non solum postulātibus nobis, cumulat gratiā suā Deus, non modo munerum copia, sed etiam celeritate tribuēdi. Quod ostendunt diuinæ literæ, cum illa vtuntur loquendi formula, c Desideriū pauperū exaudiuit Dominus, intimis enim & tacitis egētiū studijs, ne expectata quidem eorū voce Deus occurrit.

Deus cogitationes nō expectata voce sepe exaudit.

c Psal. 9. & secundū Heb. 10. vid. 17. itē fere habes.

Quis

6 *Quis sit tertius orationis fructus.*

ADCEDIT eo etiam ille fructus, quòd orãdo animi virtutes & exercemus, & augemus, maxime vero fidem, Vt enim rite illi non orant, qui fidem Deo non habent. a Quomodo enim, inquit, inuocabũt, in quem non crediderunt? sic fideles, quo studiosius orant, eo maiorem ac certiorem fidem habent diuinæ curæ, & prouidentiæ, quæ potissimum id requirit de nobis, vt ad se de ijs, quæ nobis opus sunt, referẽtes, omnia postulemus.

Psal. 20. 3. & 202. 5. Prou. 10. 24. Tertiꝰ orationis fructus. Ex fide debet procedere oratio. a Rom. 10. 14 videité. Mat. 4. 21. 21. 22. Mar. 11 22. 23. Iac. 1, 6.

7 *Cur Deus, cum sciat quibus indigeamus, oratione nostra uelit sollicitari.*

POSSET verò Deus nõ petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia, dilargiri, quo modo & animantibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad vsus vitæ necessarios: sed beneficẽtissimus parens vult à filijs inuocari: vult nos quotidie rite petendo petere fidẽtius: vult, impetratis ijs, quæ postulamus, indies magis testificari, ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem.

8 *Quomodo nostra in Deum charitas per orationes exerceatur.*

AMPLIFICATVR etiam charitas: nam illũ auctorẽ agnoscẽtes omnium bodorum, vtilitatumque nostrarũ, quanta

eum possumus maxima charitate amplectimur: & vt amantes colloquio, & congressu magis ad amorem incenduntur: sic pij homines quo sapius Deo facientes preces, & eius implorantes benignitatẽ, quasi cum ipso colloquuntur, eo maiori in singulas preces affecti lætitia, ad eum amandum & colendum incitantur ardentius.

9 *Precationis assiduitate tum digni diuina gratia euadimus, tum humilitatem & arma contra diabolum comparamus.*

PRÆTEREA nos hac vti vult exercitatione precationis, vt flagrantes petendi studio, quod optamus, tantum ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, vt digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea ieiunus, & angustus noster animus capere non poterat: Vult præterea id quod est intelligere, ac præ nobis ferre, si cælestis gratiæ auxilio deseramur, nostra opera nihil consequi posse, propterea que toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maximè hęc tanquam orationis arma contra naturæ nostræ hostes acerrimos: inquit enim S. Hilarius, Aduersus Diabolum, armaque eius orationis nostrarum sonitu certandum est.

Aug. epist. 121. cap. 8.

Quarto vt humilitas crescat.

Quinto vt tanto generosiorem victoriã reportemus,

Hilar. in Psal. 63.

10 *Quæ sit quarta utilitas ex oratione in homines profluens.*

PRÆ

PRÆCLARUM præterea illũ orationis fructum consequimur, quod, cũ procliues simus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenitæ, patitur Deus se nostris cogitationibus concipi, vt, dum illum oramus, & mereri eius contendimus numera, accipiamus innocentiæ voluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemus.

Quartus orationis fruct⁹.

11 *Quis sit postremus orationis fructus.*

POSTREMO ex sancti Hieronymi sententia, iræ diuinæ resistit oratio. Itaque sic ad Moysen loquutus est Deus. a Dimitte me: cum quidem pænas eum ab illo populo petere volentem, precibus impediret. Nihil enim est, quod æquè Deum leniat iratum, aut etiam paratũ ad plagas sceleratis inferendas æque retardet, ac reuocet à furore, ac preces piorum hominũ.

Quintus orationis fruct⁹. Hier. in ca. 7 Iere. super illud. Non obsistas mihi. a Exo. 33. 10.

DE PARTIBVS ET GRADIBUS orationis, caput tertium.

SECTIO I.

1 *Quibus partibus constet Christiana oratio.*

EXPOSITA necessitate, & vtilitate Christianę prẹcationis scire præterea

oportet fidelem populum, quot & quibus partibus ea cōstet oratio: id enim ad huius offici perfectionem pertinere testatur Apostolus, qui in Epistola ad Thimotheum cohortans ad pie, sancteque orandum, orationis partes diligenter enumerat [a] Obsecro, inquit, primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Quod vero subtilis quædam est harum differentia partium, si eius explicationem auditoribus Parochi conducere existimabunt, cōsulent intercatores. S. Hilariū, & August.

a 1. Tim. 2. 2. 1.
Hilar. In. Psal. 140. ad vers. Dirigatur oratio.
Aug. Epis. 59. ad. Paul. in fol. q. 5. vide item Cass. collat. 9. c. 9. & sequentib⁹ & Tom. 2. 2. q. 83. art. 17. item cap. de hymnis de conc. d. 1.
* De duabus his precipuis orationis formis vide.
Basil. li. constit Monast. cap. 2.
b Psal. 49. 15

2 *De postulatione & gratiarum actione.*

SED quoniam duæ * sunt præcipuæ partes orationis, postulatio, & gratiarum actio, à quibus, tanquam à capite, manant reliquæ, minime eas prætermittendas duximus: Nam ad Deum accedimus, vt, cultum ei, ac venerationem adhibentes, vel ab eo aliquid impetremus, vel ipsi de beneficijs quibus asidue ab eius bengnitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Vtramque hāc, maxime necessariam, partē orationis, Deus ipse pronuntiauit, ore Dauidis illis verbis. [b] Inuoca me in die tribulationis eruam te, & honorificabis me. Quantū autem egeamus diuinæ bonitatis

ac liberalitatis, quis ingnorat modo summā hominū egestatem & miseriā intueamur.

3 *Dei in omnes homines benignitas, & liberalitas prædicatur.*

QVAM vero sit propensa Dei volūtas in genus humanū, quàm effusa in nos benignitas omnes intelligūt, qui sensu oculorum, & mentis præditi sint. Nam quocunque oculos conijcimus, quocunque nos cogitatione conuertimus nobis admirabilis lux diuinæ beneficentiæ, ac benignitatis oboritur. Quid enim a habēt homines, quod à Dei largitate profectum non sit? & si omnia sunt eius dona, ac munera bonitatis, quid est, quod non omnes pro viribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione prosequantur? Sed vtriusque officij, & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus: quorum alius alio est altior, atque perfectior. Vt igitur fidelis populus non solum oret, sed etiam optimè fungatur illo munere orationis, proponent ei Pastores summam, perfectamque orandi rationem, & ad eam, quam diligentissime poterunt, hortabuntur.

Quàm liberalis sit in gen⁹ humanum Deus.

a 1. Cor. 4. 7.

Alius orandi mod⁹ alio est perfectior.

4 *Quinam sit optimus orandi modus, summusque precationis gradus.*

SED quinam est optimus orandi modus,

dus, & ſummus precationis gradus, nempe is, quo pij, & iuſti homines vtuntur, qui freti veræ fidei ſtabili fundamento, quibuſdam optimæ mentis, orationiſque gradibus in illum locum perueniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immenſamque benignitatem, ac ſapientiam contemplari poſſunt: vbi etiam in ſpem certiſsimam veniunt, ſe, & quidquid petierint in præſentia, & illam inexplicabilium bonorum vim conſecuturos eſſe, quæ pollicitus eſt Deus largiturum ſe ijs, qui diuinum auxilium pie, & ex animo implorarint. His, quaſi duabus alis, elata in cælum anima, ardenti ſtudio peruenit ad Deum, quem omni gratiarum, & laudum honore proſequitur, quod ſummis ab eo beneficijs affecta ſit, tum verò ſingulari adhibita pietate, ac veneratione, quaſi vnicus filius chariſsimo parenti, quid ſibi ſit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modũ, effundendi voce, exprimunt diuinæ literæ: inquit enim Propheta, [a] Effundo in conſpectu eius orationem meam, & tribulationẽ meam ante ipſum pronũcio. Quæ vox eã vim habet, vt nihil reticeat, nihil occultet, ſed effundat omnia is, qui ad orãdũ venit, fidenter confugiens in ſinũ amãtiſsimi parentis Dei. Ad id enim nos doctrina cæleſtis

Quidnã orãtes ad præcipuam contẽplationis arcem euehat. vide Bernar. ſer. 4. de Quadrag. & in ſerm. de quatuor modis orãdi & Baſ. vbi ſupra.

a Pſal. 141. 3. vide item. 1. Reg. 1. 15. & Pſal. 100. 1.

cæleſtis illis verbis hortatur: a Effundite coram illo corda veſtra: & b Iacta ſuper Dominum curam tuam. Hunc autem precationis gradum ſignificat ſanctus Auguſtinus, cum inquit in eo libro, qui inſcriptus eſt Enchiridion. Quod fides credit, ſpes & charitas orat.

a Pſal. 61. 9.
b Pſal. 54. 23

S. Auguſt. Enchir. c. 7.
Secũdus orationis gradus.

5 *Quæ ſit altera orandi ratio.*

ALIVS eorum gradus qui mortiferis peccatis oppreſsi, fide tamen ea, c quæ mortua dicitur, nituntur ſe ſe erigere, & ad Deum aſcendere, ſed, propter inter mortuas vires ſummamque fidei imbecillitatem, ſe altius à terra tollere non poſſunt: veruntamen ſua peccata recognoſcentes, & eorum conſcientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demiſsè, ex illo maximè longinquo loco pænitentes ſcelerum à Deo veniam, & pacem implorant. Horum oratio ſuum obtinet locum apud Deum: nam eorum preces audiuntur, imo vero huiuſmodi homines liberaliſsimè miſericors Deus inuitat: d Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Ex horum hominum numero fuit ille e publicanus, qui cum oculos ad cælum tollere non auderet, exijt tamen inquit, de templo magis iuſtificatus, quàm Phariſæus.

c Iac. 2. 17. 26

Peccatores quomodo exaudiatur vide Aug. tracta. 44. in Ioan. & 73. & de verbo Dom. ſer. 53. & Tho. in 2. 2. q. 83. ar. 16

d Mat. 11. 28.

e Lucæ 18. 9. 10.

6 *Quo in gradu tertium genus peccatorum conſiſtat.*

EST præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt, veruntamen, diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, vehementer excitantur ad ſtudium, cupiditatemque veritatis, quàm vt doceantur, ſummis præcibus petunt. Qui ſi manent in voluntate, à Dei clementia eorum ſtudium non repudiatur. Quod exemplo a Cornelij Centurionis comprobatum videmus: nemini enim, id ex animo petenti, clauſæ ſunt fores diuinæ benignitatis.

a Act. 10. 2, 3 & ſequent.

7 *Qui nam inter deprecatores extremo in gradu hæreant.*

Quomodo Deus petenti ex animo gratia conferat vide Th. 1. 2. q. 112. artic. 3.

Quartus gradus.

POSTREMVS eſt gradus eorũ, quos nõ modo facinorum, & flagitiorum non pænitentes, ſed ſceleribus ſcelera cumulantes, tamen non pudet, ſæpe à Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perſeuerare: qui tali ſtatu ne ab hominibus quidem audere deberẽt, vt ſibi ignoſcerent, poſtulare: horum oratio à Deo non auditur. Sic enim de Antiocho ſcriptum eſt,[b] Orabat autem hic ſceleſtus Dominum, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus. Quare vehenter hortandi ſunt, qui in graui illa miſeria verſantur, vt, abiecta

b 2. Machab. 9. 13.

abiecta peccandi voluntate, verè & ex animo se conuertant ad Deum.

DE IIS, QVÆ PETENDA sunt.

CAPVT. IIII.

1 *Quæ nam à Deo petere liceat.*

QVONIAM in singulis petitionibus quid postulandum, quid nõ, suo loco dicetur, satis hic erit fideles vniuerse illud admonere, vt quæ iusta, quæque honesta sint, à Deo petãt homines, ne, si cõtra quàm deceat, postularint, illo responso repellãtur. a Nescitis, quid petatis. Quicquid autẽ recte optari potest, petere licet. Quod illa Domini vberrima promissa testantur, b Quodcunq; volueritis, petetis, & fiet vobis. Omnia enim se concessurũ pollicetur.

Quod iustũ & honestum est peti debet. vide inter alios. Tho. 2.2.q. 83.art.5. a Mat.20.22. Mar.10.38. Iac.3 3. b Ioan.15.7. & 14.13.&16.23.

2 *Quæ res, primò & per se à Deo petẽdæ sint.*

QVARE primum optatum, ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, vt ad Deum, qui summũ est bonum, summum studium, desideriumque referatur. Deinde cupiemus ea quæ cũ Deo maximè nos coniungant quæ verò nos inde seiungant, aut causam aliquã afferant disiũctionis, ab omni studio, & cupiditate nostra

Summa & pręcipua oratio nostra ꝑ summi boni consecutione esse debet Deinde pro ijs qui nos eo deducunt,

De his quomodo à Deo peti poſſunt vide Augu.ep. 12. & Tho. ea. ar. 6

ſtra remonēda ſunt. Hinc licet colligere ſecundum illud ſumum, & perfectum bonum, quomodo reliqua, qua dicuntur bona, & optanda ſint, & à parente Deo poſtulanda.

3 *Corporis & externa bona, quatenus à Deo petenda ſint.*

NAM hęc corporis, quæ vocant & externa bona, vt ſanitas robur, pulchritudo diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem, ac materiam ſępe dant peccato, (quare ñ. vt non omnino pie, aut ſalutariter petantur) erit illorum petitio his præſcribendis finibus, vt hæc vitæ commoda poſtulētur, neceſsitatis cauſa: quæ precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis præcibus ea petere, quæ & Iacob, & Salomon

a Gen. 28. 20

poſtularunt: ille enim in hunc modum, [a] Si dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, erit mihi Do

b Prou. 30. 8.

minus in Deum. Salomon his verbis, [b] Tribue tantum victui meo neceſſaria.

4 *Diuitijs, & alijs bonis corporis, quomodo utendum ſit, quando ea Dei benignitate poſsidemus.*

Ad diuitias cor nō apponendum.

c 1. Cor. 7. 30

CVM vero nobis Dei benignitate ſuppeditetur ad victum, & ad cultum: par eſt, nos illius Apoſtoli cohortationis recordari. [c] Qui emunt, tanquam non poſsidentes,

tes, & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur: præterit enim figura huius mundi: Item a diuitiæ si affluant, nolite cor apponere: quarum fructum tantũmodo, & vsum nostrum esse, sed ita vt cum cæteris communicemus b ab ipso doctore Deo didicimus: si valemus, si reliquis externis, & corporis bonis abundamus, eo illa nobis tributa esse meminerimus, vt & facilius Deo inseruire possimus, & proximo omnia eius generis commodare.

a Psal. 61. 11.

b Leui. 25. 35 36. & Deu. 15 78. 10. & Iib. 31. 15. 16. Prou. 19. 7. & 21. 13. & 18. 27. Mat. 1. 18. 19 Luc. 14. 13. & 16. 2. 3. 4.

Diuitiæ si habeantur aliis sunt communicandæ.

Corporis bonis quomodo vtẽdum.

Animi bona quatenꝰ sunt petenda.

5 *Ingenij & doctrinæ bona quomodo petenda sint.*

INGENII autem bona, & ornamẽta, cuius generis sunt artes, atque doctrinæ petere etiam licet, sed ea tantum conditione si nobis ad Dei gloriam, & ad salutem profutura sunt. quod autẽ omnino, & sine adiunctione aut conditione optandum quærẽdum, postulandum est, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est, & deinceps omnia, quæ summo illo bono coniungere nos queant, vt fides, timor Dei, amor de quibus plenius dicemus in explicatione petitionum.

(.·.)

PRO

PRO QVIBVS ORANdum ſit.

CAPVT. V.

1 *Nullum genus hominum in hoc mũdo eſt pro quibus non liceat Deum precari.*

Pro omnibus omnino hominib⁹ orãdũ Iac. 5. 16. & 1. Tim. 2. 1. vide Tho. in 2. 2. q. 83. artic. 7.

HIS autem cognitis quę petẽda ſunt, docẽdus eſt fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio, petitionem, & gratiarum actionem, quare prius de petitione dicamus. Orandum igitur eſt pro omnibus ſine vlla exceptione, vel inimicitiarum, vel religionis vel gentis: nam ſiue hoſtis, ſit ſiue alienus, ſiue infidelis, proximus eſt: quem quia Dei iuſſu amare debemus, ſequitur, vt preces quoque, quod amoris officium eſt, pro eo facere oporteat: nam eo pertinet illa Apoſtoli cohortatio, a Obſecro fieri orationes pro omnibus hominibus. Qua in oratione primum petenda ſunt, qua ſalutem animæ complectuntur, deinde, quæ corporis.

a 1. Tim. 2.

2 *Pro quibus præcepue orandum ſit.*

Primo pro Paſtorib⁹ animarum orandum eſt.

DEBEMVS autem hoc precationis officium primum Paſtoribus animarum tribuere, q͞d ab Apoſtolo eius exẽplo monemur: ſcribit enim is ad b Coloſſenſes, vt orent

b Coloſ. 4. 3.

orent pro se, vt sibi Deus aperiat ostium sermonis: quod item facit ad a Thesalonicenses. Est pręterea in actis Apostolorum; b Oratio fiebat ab Ecclesia sine intermissione, pro Petro. Cuius etiam officij a diuo Basilio in libris de moribus, admonemur: Pro ijs enim orandum esse inquit, qui præsuut verbo veritatis.

a Thes.4.3. Idem facit Ronc.30.31. & 2.Cor. 1. 15.& Eph. 6. 19.& i.Thes. 5.25.
b Act.12. 5. Basili. mor. Reg. 56. c.5. idem etiã affirmat hom. 3. in Isa.

Secundo loco pro principibus nos precari oportet, ex eiusdem c Apostoli sententia: quanto enim publico bono principibus pijs & iustis vtamur, nemo ignorat: itaque rogandus est Deus, vt tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus præsint.

Secundo pro principibus.
c 1. Tim. 2.2. vide Tert. in Apol. ca. 30. & ad Sca. c.2

Extant d exempla sanctorũ hominum quibus monemur, vt pro bonis etiã, pijsq; deprecemur. Egent enim & illi præcibus aliorum: quod diuinitus factum est, ne superbia efferantur, dum intelligunt se inferiorum suffragijs indigere.

Pro bonis, & pijs viris orãdum.
d 4. Reg. 19. 4.& 22.13.14

3 *Pro inimicis nostris, & hostibus Ecclesiæ idem præstandum esse monstratur.*

IVSSIT præterea Dominus e precari pro persequẽtibus, & calumniãtibus nos.

Illud etiam sancti Augustini testimonio celebratum est, hanc esse consuetudinẽ acceptã ab Apostolis pro ijs, qui ab Ecclesia sunt alieni, preces, & vota faciendi,

e Matt. 5.44. Luc. 23.24. Act.7.6. & 1. Cor.4,12. vide Tho. 2.2. q.83. art. 8.
Quarto pro hostibus nostris.

vt

Quinto pro Ecclesiæ hostibus.

Aug. ep. 107. ad Victalé ex D. Cypr. de ora. Domi. & Celest. Pap. epist. 1. c. ex quo hæc pene ad verbũ sumpta sunt. vide interim precũ antiqtatem quæ in die parasceues fieri in Eccl. solent.

a Col. 1 13.

b Ro. 9. 22. 23

vt infidelibus donetur fides: vt idolorum cultores ab impietatis errore liberentur: vt Iudæi, discussa animorum caligine, lucem veritatis accipiant, vt hæretici, redeuntes ad sanitatem, Catholicæ doctrinæ præceptis erudiantur: vt schismatici, à qua defecerunt sanctissimæ parentis Ecclesiæ communione, cum ea iterũ veræ charitatis nodo iuncti copulẽtur. Quantam autem vim habeant preces, pro huiusmodi hominibus factæ ex animo, constat, tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie [a] ereptos à potestate tenebrarum transfert Deus in regnum filij dilectionis suæ, & [b] ex vasis iræ, facit vasa misericordiæ: in quo plurimum valere piorum obsecrationem, nemo, qui rectè sentiat, dubitare potest.

Pro mortuis.

S. Dionys. a eo. li. de Eccl. Hier. ca. 7. Clemẽs ep. 1 & li. 8. cõstit. Apost. Tert. de coro. mil. & in exhort. ad Cast. & in li. d̃ monog. Cyp. ep. 66. & innumerabiles alij.

4 *Quomodo etiam ad mortuos extendi possit hoc beneficium.*

PRECES autem quæ pro mortuis fiunt, vt ab igne Purgatorij liberentur, ex Apostolorum doctrina fluxerunt: qua de re satis dictum est, cũ de sacrificio Missæ loqueremur.

5 *Non prodest illis aliena oratio, qui peccãt ad mortem.*

c 1. Ioan. 5.

IN ijs autem, qui [c] peccare dicuntur ad mortem, vix quicquam precibus votisq;

prot-

proficitur. Veruntamen est Christianæ charitatis, & præcari pro illis, & lacrymis contendere, an ijs possint reddere placatum Deum.

6 *Quomodo execrationes, quæ in scripturis leguntur, sint accipiendæ.*

EXECRATIONES verò sanctorum hominum, quibus in impios vtuntur, ex patrum sententia, constat esse vel prędictiones eorum, quæ illis euentura sunt, vel adhibitas contra peccatum, vt, saluis hominibus, peccati vis intereat.

7 *Quis sit usus gratiarum actionis.*

IN altera autem parte orationis, maximas Deo gratias agimus, pro diuinis eius immortalibusque beneficijs, quibus & semper affecit, & quotidie afficit humanū genus. Maximè autem fungimur hoc munere gratiarum actionis, sanctorum omnium causa, quo in officio singulares Deo laudes tribuimus, & eorum victoriæ & triumphi, quem de omnibus, & intimis, & externis hostibus, eius benignitate deportarunt.

8 *Inter eas gratulationes, quæ sanctorum causa Deo exibentur, quæ nam in Ecclesia primas partes obtineat.*

HVC pertinet prima illa pars Angelicę salutationis, cū ea ad precandū vtimur:

Execratiões sanctorū. vide Psal. 6. 11. & 78. 6. & 108. per totū Isai. 2. 25. & alibi. 9. Hie. 10. Quæ quomodo sint intelligēda. vide Augu. de ser. Dom. in mont. li. 1. c. 22. sub fin. & serm. 109. de tēp. & Tho. 2. 2. q. 83. ar. 8. ad 1. Gratiarū actionis maxime loc⁹ in honorib⁹ sanctorū vnde Aug sacrificia pro defunctis valde bonis gratiarū actiones vocat in Enchi. ad Laur. c. 110 & in 21. de ciui. c. 24. & in lib. de octo dulcit. q. q. 2 vidē eunde li. 20. con. Fau. c. 21

Salutatio angelica.

a Primas inter gratiarũ actiones obtinet De qua vide Iacobum in litur. Chrys. item in litur Aug. ser. 18. de sanctis Ambr. in 1. c. Luc. Ber. homil. 3. in missus est & Th. in opusc. 6. Luc. 1. 28.

a *Aue Maria, gratia plena: Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus.* Nam Deũ summis, & habendis laudibus, & gratijs agendis celebramus, quòd sanctissimam virginem omni cælestium donorum munere cumulauit; ipsique virgini singularem illam gratulamur fœlicitatem. Iure autem sancta Dei Ecclesia huic gratiarum actioni preces etiam, & implorationem sanctissimæ Dei matris adiunxit qua pie atq; suppliciter, ad eã confugeremus, vt nobis peccatoribus sua intercessione conciliaret Deũ, bonaque, tum ad hanc, tum ad æternam vitam necessaria, impetraret. Ergo nos exules filij Euæ, qui hanc lacrymarum vallem incolimus, assiduè misericordiæ matrem, ac fidelis populi aduocatam inuocare debemus, vt oret pro nobis peccatoribus, ab eaque hac prece opem, & auxilium implorare, cuius & præstantissima merita apud Deum esse & summam voluntatem iuuandi humanum genus, nemo, nisi impie, & nefariè, dubitare potest.

a Cur Ecclesia salutationi angelicæ preces adiungat, quàm ab omni antiquitate inuocatũ esse constat ex Iren. lib. 5. ca. 19. Athanas. in Euang. de S. Deipara. Au. ser. .. de annunc. Nazian. in orat. de S. Cyp. Chrys. in litur. & alijs.

QVIS ORANDVS SIT,

CAPVT. VI.

SECTIO. I.

1 *Ad quem dirigenda sit præcipue oratio.*

DEVM autem orandum esse, & eius nomen inuocandum, ipsa loquitur naturæ vis, insita in hominum mentibus: non solum tradunt diuinæ litter, in quibus licet audire imperantem Deum, a Inuoca me in die tribulationis, sed Dei nomine tres personas intelligi oportet.

Deus Inuocandus.

a Psal. 49 15.

Tres personæ inuocari debent.

2 *Sunt ne etiã sancti cum Christo regnantes inuocandi.*

SECVNDO loco confugimus ad auxilia sanctorum qui in cælo sunt: quibus etiam preces esse faciendas, ita certum est in Ecclesia Dei, vt pijs nulla de eo dubitatio possit accidere: quæ res quia separatim suo loco est explicata; eo Parochos, & cæteros transmittimus: sed vt tollatur omnis error imperitorum, operæ pretium erit docere fidelem populum, quid intersit inter hanc inuocandi rationem.

Sancti inuocandi, quod pluribus fuit explicatũ in primo præcepto. vide patres quos ibi citauimus, & Tho. in ead. q. artic. 4.

3 *Aliter Deum, & aliter sanctos imploramus.*

NON enim eodem modo Deum, &

Aliter Deus, aliter sancti inuocandi. Thom. ibid.

ſanctos eius imploramus. Nam precamur Deum, vt ipſe vel bona det, vel liberet à malis: à ſanctis autem, quia gratioſi ſunt apud Deum, petimus, vt noſtri patrocinium ſuſcipiant, vt nobis à Deo impetrent ea, quorum indigemus. Hinc duas adhibemus precandi formulas modo differentes: ad Deum enim propriè dicimus, Miſerere nobis, Audi nos: ad ſanctum, Ora pro nobis.

4 *Quomodo à ſanctis petere poſsimus, vt noſtri miſereantur.*

Sic Iob 19.21. & 33.24. teſte ipſo Aug. angeli vt miſereantur hominum rogãtur.

QVANQVAM etiã licet aliqua quadam ratione petere à ſanctis ipſis, vt noſtri miſereantur: ſunt enim maximè miſericordes: itaque poſſumus precari eos, vt conditionis noſtræ miſeria permoti, ſua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuuent.

Quo affectu oratio Dominica ad imaginem ſancti alicuius ſit recitanda.

Quo loco illud maximè cauendum eſt omnibus ne quod Dei propriũ eſt, cuiquam preterea tribuant: imo vero cùm ad imaginem ſancti alicuius quis Dominicam orationẽ pronunciat, ita tum ſentiat ſe ab illo petere vt ſecum oret, ſibique poſtulet ea quæ Dominicæ orationis formula continentur, & ſui denique ſit interpres, & deprecator ad Deum: nam eos, hoc fungi officio a docuit ſanctus Ioanes Apoſtolus in Apocalypſi.

a Apo 8.3.4

D

DE PÆPARATIONE adhibenda.

CAPVT. VII.

1 *Quibus maximè uirtutibus animus ad orationem sit præparandus.*

EST in diuinis litteris, a Ante orationẽ præpara animã tuam,& noli esse quasi homo,qui tẽtat Deum. Tentat enim Deũ is qui cum benet orat,male agit, & cũ loquatur cũ Deo, à precibus animus eius aberrat. Quare cum tanti intersit,quo quisque animo Deo præces faciat, tradent Parochi vias precationum piis auditoribus Primus igitur gradus ad orationem erit, vere humilis, ac demissus animus, scelerum quoque recognitio, quibus sceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, se non modo dignum non esse, qui quicquã impetret à Deo,sed, qui ne in eius quidem conspectum veniat oraturus. Huius præparationis sæpissimè faciunt mentionem diuinæ literæ, quæ & illud loquuntur, b Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum. Item, c Oratio humiliantis se nubes penetrauit. Sed occurent Pastoribus eruditis d loci innumerabiles, qui in eam sententiam conueniant:

a Eccl.18.13. Tẽtare Deũ quid sit vide Tho.in.2.2. q.97,art.7.

Primum requiritur. Vt sit humilis oratio.

b Psal.101. 18.

c Eccl.35.21

d Iud.9.16. Psal. 17.28. &.33.19. & Isai.57.15.& 66.2.

ueniant: quamobrem plurium non necessaria commemoratione supersedemus. Tamen vero, quas alias attigimus, neq; hac quidem parte, quæ sunt appositaad hanc rationem, duo ista exempla prætermittimus. a Publicanus est ille notissimus, qui longe consistens, oculos humo tollere non audebat. b Est etiam mulier illa peccatrix, quæ dolore permota, lacrymis pedes Christi Domini perfudit. Vtrque, quantum afferat orationi pondus humilitas Christiana, declarauit.

a Luc. 18. 13. 37.
b Luc. 7. 37. vide aliud de Achab. 3. Reg. 21. 27 28.

Sequitur angor quidem in recordatione delictorum, vel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quod dolore nō poßimus: quorum vtrumque, vel certe alterutrum, nisi à pœnitente adhibeatur, venia impetrari non potest,

Secūdo orationē præcat dolor comissorū peccatorum.

2 *Quæ potißimum scelera uolenti cum fructu orare, sint cauenda.*

SED quia sunt quædam scelera, quæ maximè obstant, quo minus in precatione Deus postulationi nostræ concedat, vt caedes, & illata vis, manus abstinenda sunt ab hac crudelitate & violentia. De eo facinore sic Isaiæ ore loquitur Deus: Cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: ma-

Tertio, Abstinendū cædibus & violentia.
c Isai. 1. 15. vide, plura apud eundē propheta c. 59. 23.

nus * enim vestræ sanguine plenæ sunt.

* Hāc vocem 8. MS. no habent Hier. & Heur. sed additum est à Græ. & Cha. exemp.

Fugienda est ira, ac dissidium, quæ magnoperè etiam impediunt, ne preces audiantur. De quibus est illud Apostoli,[a] Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione.

Quarto ira fugienda.

a 1. Tim. 2. 8.

Videndū est præterea, ne nos implacabiles cuiquam præbeamus in iniuria: nam sic affecti Deum precibus adducere nō poterimus, vt nobis ignoscat. [b] Cū enim stabitis, inquit ipse, ad orandum, dimittite, si quid habetis, &c, [c] si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

Iniuriarū adsit obliuio.

b Mar 11. 25

c Matt. 6. 15.

Eccli. 28. 7.

Sexto, Misericordiæ affectus inducendus.

Cauendum quoque est, ne duri simus, & inhumani egentibus. Nam in eiusmodi homines illud dictum est: [d] Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.

d Prou. 21. 13

Quid dicemus de superbia? quæ quanto pere Deū offendat, testis est illa vos, [e] Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiā.

Septimo Superbia euellēdo.

e Iaco. 4. 6.

1. Pet. 5. 5.

Prouer. 3. 34.

Quid de contemptione diuinorum oraculorum? In quam extat illud Salomonis: [f] Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quo tamen loco non excluditur deprecatio factæ iniuriæ, non cædis, non iracūdiæ, non illiberalitatis in pauperes, nō superbiæ, non

Octauo, Cōtēptus verbi diuini corrigendi.

f Prou. 28. 9.

deſpicientiæ diuinæ orationis, non diniq; reliquorum ſcelerum, ſi ignoſcendi venia petatur.

3 *De fide in Deum, quæ ad orationem neceſſaria cenſetur,*

Fiducia adhibenda.

EST vero ad hāc quoque præparatio nem animi, fides neceſſaria, quæ ſi deſit neque de ſummi Patris omnipotentia, neque de illius miſericordia, vnde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio. Quemadmodum docuit ipſe Chriſtus Dominus. a Omnia, inquit, quæcunq; petieritis in oratione, credentes accipietis. De huiuſmodi fide ſcribit ſanctus Auguſtinus de verbis Domini: fides deficit, oratio perijt. Caput igitur eſt ad rite orandum, quod iam dictum eſt, vt fide firmi, ac fixi ſimus. Quod Apoſtolus ex contrario oſtendit, c Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Itaq; credamus oportet, vt & orare poſsimus, & ne nos fides ipſa deficiat, qua ſalutaliter oramus. Fides enim eſt, quæ preces fundit. preces faciunt, vt omni dubitatione ſublata, ſtabilis ac firma ſit fides. In hanc ſentētiam. S. Ignatius hortabatur eos qui ad Deū adirēt oraturi Noli dubio eſſe animo in oratione: Beatus eſt, qui non dubitauerit. Quare ad impetrādū quod velimus à Deo, maximū ponde affe

a Mat. 21. 22.

S. Aug. ſerm. 3.6. de ver. domini.

c Rom. 10. 14

S Ignatius epiſt. 10. ad Heronem.

affert fides, & certa ſpes impetrādi. Quod monet Sāctus Iacobus, a Poſtulet in fide, nihil hæſitans. a Iaco. 1. 6.

4 *Quæ nos ad fidem impetrandi ea, quæ in oratione petimus inducere poſſunt.*

Multa ſunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio precationis. Eſt ipſa Dei in nos perfecta voluntas, ac benignitas, cùm iubet nos ſe b patrem appellare, vt eius nos eſſe filios intelligamus. Eſt prope infinitus numerus eorum, qui Deum exorauerunt. Eſt ſummus ille deprecator, qui nobis ſemper præſto eſt Chriſtus Dominus, de quo ſic eſt apud ſanctum Ioannē, c Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Item Paulus Apoſtolus: d Chriſtus Ieſus, qui mortuus eſt, imo qui & reſurrexit qui eſt ad dexteram Dei qui etiam interpellat pro nobis. Item ad Timotheum. e Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus. Tum ad Hebræos. f Vnde debuit per omnia fratribus aſsimilari, vt miſericors fieret, & fidelis Pōtifex ad Deum. Quare etſi nos indigni ſumus, qui impetremus, tamen optimi dignitate interpretis, & deprecatoris Ieſu Chriſti, ſperare, & magnopere confidere

Vnde fiducia excitetur.

b Matt. 23. 9.

Chriſtus pro nobis erat.

c 1. Ioan. 2. 1

d Rom. 8. 34.

Chriſtus noſter mediator.

e 1. Tim. 2, 5.

f Heb. 2. 17.

debemus, nobis omnia, quæ per illum rite petierimus, concessurum Deum.

5 *Spiritus sanct⁹ nostrarū orationū auctor est.*

DENIQVE nostræ auctor est precationis Spiritus sanctus: quo duce preces nostras audiri necesse est. a Accepimus enim Spiritum adoptionis filiorū Dei, in quo clamamus, Abba pater. b Qui quidē spiritus infirmitatem, quæ inscitiam nostram adiuuat in hoc orandi munere: imo vero, c inquit, ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

a Rom 8.15. Gal 4.15. b Rom.8.26. c Ibid.

6 *Quomodo in fide iuuari ad impetrand Dei beneficia debeamus.*

Quomodo imbecillitas fidei erigenda.

QVOD si qui titubant interdum, nec satis esse firmos in fide se sentiunt vtantur illa voce Apostolorū, d Domine adauge nobis fidem: & cæci illius, e Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maximè fide, & spe vigentes, omnia à Deo optata consequemur, cū ad ipsius Dei legē, ac voluntatē, omnē mētē, actionē, & orationē nostrā conformabimus. f Si manseritis enim, inquit, in me, & verba mea in vobis manserint, quodcūq; volueritis, petetis, & fiet vobis. Quanquā ad hanc impetrandi à Deo omnia facultatem, in primis necessaria est, vt antea diximus, obliuio iniuriarū, & beneuolētia, ac benefica volūtas in proximos.

d Luc.17.5. e Marc.9.28 nō est autē cæcus, qui hoc dicit, sed pater pueri à demonio vexati quem Christus spumantem expulit. f Ioan.15.7.

Bona intētio etiam necessaria, & conformitas voluntatis nostra cum diuina.

QVI

QVÆ RATIO IN ORANDO requiratur

CAPVT. VIII.

SECTIO I.

1 *De optima orandi ratione docendum esse populum, & quid sit orare in spiritu & veritate.*

MAXIME autem refert, quomodo sacris precibus vtamur: nam etsi precatio bonum est salutare, tamen, nisi recte adhibeatur, minime prodest. Quod a enim petimus, sæpe non assequimur, vt sanctus inquit Iacobus, ob eam causam quia male petimus. Ergo docebunt Parochi fidelem populum, quæ sit optima ratio bene petendi, ac priuatim ac publice orandi, quę precepta Christianæ rationis tradita sunt ex Christi Domini disciplina.

Est igitur orandum in spiritu, & veritate: b nam cælestis Pater tales quærit, qui adorent eum in spiritu, & veritate. Orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans animi studium adhibet: à qua spirituali precandi ratione vocalem non excludimus: verum tamen principatum iure tribuendum ducimus illi, quæ à vehementi animo

Oratio nisi rectè fiat nō prodest.
a Iac 4.3.
Primo.
b Ioan.4.23.
De adoratione in spiritu, & veritate sæ prędecem libros scripsit. D.Cyrillus Alexadrin9. qui nuper latinitate donati in lucē prodiernut. Duplex orandi ratio mētalis & vocalis, quarū mentalis est potior de hac autē sectione vide. Thom.22. q.83.art.12.

animo

a Deut. 31. 21. & 1. Reg. 2. 3. & 16. 7. Iob. 22. 12. 13.
b 1. Reg. 1. 16. 17.
c ibid. 13.
d Psal. 16, 8.

animo proficiscitur, obsecrationi: quam Deus, cui a patent occultæ hominum cogitationis, audit, etiam si ore non proferatur. Audiuit b Annæ, eius quæ mater fuit Samuelis, intimas preces, de qua illud legimus, c flentem orasse, & tantum labia mouentem. Orauit hoc modo Dauid, inquit enim. d Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea. Huiusmodi exēpla in diuinis literis passim legentibus occurrent.

S. Aug. epist. 121. cap. 9.
Quomodo ex redundātia cordis os loquatur vide. Psal. 15. 9
e Ioel. 14. 3.
f Act. 4. 25. 26. & 10. 9. 10. & 11. 18. & 12. 5. & 16. 25. 26.
g 1. Cor. 14. 14. 15. 16. & Ephes. 5. 15. & Col. 3. 16.

2 *Quis sit usus uocalis orationis præcipuus.*

HABET autem vocalis oratio propriam vtilitatem & necessitatem: nam incendit animi studium, & religionem orantis inflammat. Quod ad Probam S. Augustinus scripsit hoc modo. Nonnunquā verbis, & aliis signis ad augendum desiderium sanctum, nos ipsos acrius excitamus. Cogimur interdum vehementi animi cupiditate, & pietate, verbis afferre sententiam: nam exultāte animo lætitia, par etiam est linguam exultare: & edecet nos vere cumulatum illud sacrificium facere, & animæ & corporis, quem Apostolorum orandi morē fuisse, ex f Actis, & ex g Apostolo multis locis cognoscimus.

Quomodo in publica oratione necessaria sit

3 *Vocis officium perinde in priuata oratione ac in publica necessarium non est.*

SED quoniam duplex precandi ratio est

eſt priuata, & publica: priuatæ orationis pronuntiatione vtimur, vt intimum ſtudium, ac pietatem adiuuet in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem inſtituta eſt, certis, ſtatiſque temporibus linguæ officio ſuperſederi nullo modo poteſt. vocalis oratio docet Thom. vbi ſupra.

4 *Soli Chriſtiani ſpiritu orant, & longas orationes non debent refugere.*

HANC vero ſpiritu orandi conſuetudinem propriam Chriſtianorum hominum infideles minime colunt: de quibus ita licet Chriſtum Dominum loquentem audire. a Orantes nolite multũ loqui, ſicut Ethnici * faciunt: putant enim, quod in multi loquio ſuo exaudiantur: nolite ergo aſsimilari eis: ſcit enim Pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis eum.

a Matth. 6. 7
* Verbum faciunt non eſt in textu ſed MS. & Hieron. habent.

Cum autem prohibeat loquacitatem, longas tamen preces, quæ à vehementi, ac diuturno animi ſtudio proficiſcantur, tantum abeſt, vt reiiciat, vt etiam ſuo exẽplo nos ad eam rationem cohortetur. b qui nõ modò noctes in precatione conſumpſit, ſed c ter eundem ſermonem repetiit. Tantum igitur ſtatuendum eſt, inani verborũ ſono minimè exorari Deum.

Quomodo longas orationes produ cere liceat, d clarat Aug. ep. 121. ad Probam. ca. 10. & Tho. in ea. q. art. 13.
b Luc. 6. 12.
c Matth. 26. 41. 42.

5 *Orationes hypocritarum reiicit Dominus.*

NEC vero ex animo orant hypocri-

tæ: à quorum nos consuetudine deterret Christus Dominus in hanc sententiam. a Cùm oratis, nō eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis plateanū stantes, orare, vt videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperant mercedem suam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & b clauso ostio, * ora patrē tuum in abscondito, & Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. * Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cordis hominis referri potest, quod non satis est ingredi, sed præterea occludi oportet, ne quid erumpat, vel influat in animas extrinsecus, quo precationis integritas violari possit. Tum enim cælestis Pater, qui omnium mentes, & occultas cogitationis maximè perspicit, orantis postulationi concedit.

a Matth. 6. 5. 6.
b Sicut Heliseus fecit. 4. Reg. 4. 33.
* MS. Hier. Greç. & Syr. exem. addūt tuo.
* Græc. & Syre. exem. addūt in manifesto.
Quid sit intra cubiculū orare.
c Isa. 29. 15.

6 *Si diutius, quod postulamus, differtur, non ob hoc pietatis exercitio cessandum est.*

REQVIRIT præterea oratio assiduitatem: quæ quantam vim habeat, iudicis illius exemplo Dei filius ostēdit: qui cum nec timeret Deum, nec hominem reuereretur, victus assiduitate, ac diligentia viduæ, eius postulationi concessit. Itaque assiduæ Deo preces faciendæ sunt, nec imitandi illi qui semel, aut iterum orantes nisi, quod petunt, impetrarint, in oratione defa-

Assidue orādum vide. Aug. ep. 121 cap. 1. & Thom. ead. q. art. 14.
d Luc. 18. 2. 3

defatigantur Nulla enim officij huius lassitudo esse debet. a Quod nos Christi Domini, & b Apostoli docet auctoritas. Quòd si interdum in eo voluntas defecerit, precibus à Deo petamus perseuerandi vim. (a Luc 18.1. b 1. Thessal. 5.17.)

7 *Christus, si quid à cœlesti patre postulare velimus, illud in suo nomine postulandum iussit.*

VVLT etiam Dei filius orationem nostram ad Patre suo nomine peruenire: quæ eius merito, & gratia deprecatoris id pondus assequitur, vt à cælesti Patre audiatur: est enim eius illa vox apud S. Ioanē c Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Vsque modo non petistis quicquam in nomine meo Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenū Et iterum: d Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam. (Orandus Pater cœlestis per Christū. c Ioan. 16. 23. 24. d Ioan. 14 13)

8 *Feruor Sanctorū in oratione imitandus, & petitioni gratiarum actio adiungenda.*

IMITEMVR ardens sanctorum hominum studium, quod in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum precatione iūgamus, Apostolorum exemplo, qui hanc consuetudinem perpetuo seruauerunt: quemadmodum apud e Apostolorum licet videre. (Imitādus sanctoru feruor in orando. Gratiarū actio precationi iungenda. e 1. Cor. 14. 17. & Eph. 5. 19. 20. & Col. 2. 17. & 1. Tim. 2. 1.)

9 *Vt feruens, & efficax sit oratio, ieiunium adhibendum & eleemosyna est.*

a Tob. 12. 8. Aug. in Psal. 42. & lib. de perfect. iustit. resp. 17. Leo. ser. 1. de ieiunio sept. mens. Pet. Chrysol. in ser. 43. Bernar. in sentẽ. ser. 11.

IEIVNIVM a certè maximè est cum oratione sociatum. Nam, qui cibo & potu sunt onusti, horũ mens oppressa est sic, vt neque Deũ intueri, neque, quid sibi velit oratio, cogitare possint. Sequitur eleemosyna, quæ magnam & ipsa cum oratione societatem habet. Quis enim, cui facultas sit benignè faciendi ei, qui aliena misericordia viuat, nec opituletur proximo & fratri suo, se charitate præditum dicere audeat? Aut quo ore is, qui expers sit charitatis, Dei auxilium implorabit: nisi cum peccati veniã precatur, simul & à Deo suppliciter postulat charitatem? Quare diuinitus factum est, vt saluti hominum, triplici hoc remedio subueniretur. Cum enim peccando vel offendamus Deum, vel proximos violemus, vel nos ipsos lædamus, sacris precibus placatum reddimus Deum, eleemosyna redimimus hominum offensiones, ieiunio proprias vitæ sordes eluimus. Et quãquam singula prosint ad omnium scelerum genera, tamen proprie singulis ijs peccatis, quæ diximus apposita & accommodata sunt.

Oratione, ieiunio & eleemosyna placanda est ira diuina. Vide Thom. in 1. 2. q. 108. art. 3. ad 4. & 4.

D

DE ORATIONIS DOMINICÆ procemio, caput nono.

SECTIO I.

Pater noster, qui es in cælis.

1 *Cur in huius precationis initio Christus Patris nomen, potius quam Domini, aut iudicis nos usurpare voluerit.*

CVM hęc formula Christianę precationis, à Iesu Christo tradita, eam habeat vim, vt antequã ad preces postulationesque veniamus, certis verbis loco procemij nobis vtẽdũ sit, quib⁹ pie ad Deũ accẽdẽtes, fidẽtius etiã id facere possimus, Parochi officium est, illa distincte, dilucideque declarare, vt alacrior pius populus ad preces adeat, seque cum Patre Deo acturũ intelligat. Procemiũ autem, si spectes verba, breuissimũ est, si res æstimes, grauissimũ, mysteriorumque plenissimum. Ac prima quidem vox, qua Dei iussu, & institutione vtimur, in hac precatione, est. *Pater*. Nam etsi Saluator noster diuinam hanc orationem prætexere potuit aliquo verbo, quod plus maiestatis haberet, exempli causa, creatoris, aut Domini, tamen hæc omisit, quæ

Orationem Dominicam explicarunt. Tertul. in li. de orat. Cypr. ser. 6. de ora. Dom. Cyril. Hiero. Catech. 5. mystag. Chrys. ho. de orat. Dom. Hier. Theop. Luthi. in ca. 6. Math. Am. li. 4. de sacram. c. 4. Aug. ep. 121. ad Probam cap. 11. & de serm. Domini in monte lib. 2. cap. 5. 6. 7. 8. & 9. & hom. 42. 50. Hom. & de tempo. ser. 126. & 135. & 182. Cass. collat. 9. Cap. 18. 19. 20. & 21. Thom. in opus. & 22. q. 83. art. 9. & alij.

Procemiũ orationis Dominicę quã ſit fœcundũ.
Cur in Dominica oratione primũ verbũ ſit Pater. vid. Leõ. ſer. 6. de nat. Do. poſt ſupra citatos.
Quomodo autẽ Deus dicatur pater creaturarũ vide Thom. in 1. p. q. 33. ar. 1
Per creationẽ Deus omnium eſt Pater.
a Deuter. 32. 6.
Iſa. 63. 16.
Malach. 1. 6. & in nouo teſtamento paſſim per gubernationẽ Patrem etiã agit Deus.
Matt. 6. 26. 28. 32. & 7. 11. & 23. 9.

quæ timorem ſimul nobis afferre poſſet, illud autem adhibuit, quod orantibus, & aliquid à Deo petentibus, amorem, fiduciã que conciliat. Quid enim iucundius eſt Patris nomine, quod indulgentiam ſonat, & charitatem?

2 *Quæ ſit prima ratio, ob quam homines Deũ meritò patrem hic appellent.*

QVIBVS autem rationibus Patris nomen Deo conueniat, ſuppeditabit facultas docendi fidelem populum ex locis creationis, gubernationis, ac redẽptionis. Nam cum Deus creauerit hominẽ ad imaginem ſuam, nec illam cæteris animantibus in pertiuerit, ex hoc ſingulari munere quo hominem ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modo, ſed etiam infidelium. Pater [a] in diuinis Scripturis appellatur.

3 *Quæ ſit altera ratio, ob quam Deus Pater hominum dicatur.*

A gubernatione verò ſumere poterit argumentum, quòd, proſpiciendo & conſulendo vtilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & prouidentiæ modo nobis præſtat patriam charitatem. Sed vt in huius explicatione argumenti, paternam Dei de hominibus curam melius agnoſcat de cuſtodia Angelorum, in quorum tutela ſun

sunt homines, aliquid dicendum videtur.

4 *Dei prouidentia illud negotium Angelis datum est, ut custodiant humanū genus.*

E S T enim Dei prouidentia datum hoc negotium Angelis, vt custodiant humanum genus, singulisque hominibus presto sin, ne grauius a liquod detrimentum accipiant Nam, vt parētes, si infesta & periculosa via filiis iter faciendum sit, custodes adhibēt, & periculorum adiutores: sic cælestis parens in hoc itinere, quo ad cælestem patriam contendimus, singulis nobis proposuit Angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab ostibus laqueos vitaremus, & factos in nos horrobiles impetus repelleremus, ijsque ducib⁹ rectum iter teneremus, ne obiectus aliquis error à fallaci aduersario, nos de via posset deducere, quæ ducit in cælum.

Quomodo Deus Pater hominiangelos ad tutelā adiunxerit. Singulis hominibusdatū esse angelū custodē, scriptura aperte demonstrat. Gen. 48. 16. Tob 5. 21. Psal. 90. 11. & Matth. 18. 10. Act. 12. 15. Heb. 1. 14.

5 *Quibus argumentis clare intelligamus magnitudinē utilitatis, quæ ad homines ex custodia Angelorum redeat.*

QVAM verò habeat vtilitatē hæc de hominibus Dei cura, ac prouidētia singularis, cuius mun⁹ & administratio mādata est Angelis, quorū inter Deū, & homines media est, & interiecta natura, patet exēplis, quorū copiā suppeditāt diuinæ literæque testātur sæpe Dei benignitate factum esse,

Vtilitas custodiæ angelorum.

a Gen. 16.8. 9.&.19.10.11 12.13.&.21. 17.&.22.11. 12.&.24.7. &.28.12.&. ſicſępiſsimè b Tob.5.20. & per totum librum. c Tob.6.2.3 d Ibid.8. e Tob.8.3. f Tob.6.17. 18. g Tob.11.7. 8.15.

a vt inſpectantibus hominibus, Angeli mirabiles res efficerent, quibus moneremur innumerabilia eius generis, quæ ſub oculos non caderent, à cuſtodibus noſtræ ſalutis Angelis effici vtiliter, ac ſalubriter b Raphael Angelus Tobiæ comes, & dux itineris diuinitus adiunctus, illum duxit, & reduxit incolumem: c cui & adiumento fuit, ne ab immani piſce deuoraretur, & quanta eſſet in eius piſcis d iecore, felle, & corde, vis, demonſtrauit. Ille e dæmonium expulit, eiuſque impedita, & colligata poteſtate, ne Tobiæ noceret, effecit. Ille f verum, & legitimũ matrimonij ius, & vſum adoleſcentem edocuit. Ille g Tobiæ patri oculis capto, lumina reſtituit.

6 *De Angelo, per quem diuus Petrus è carcere liberatus eſt.*

h Act. 12. 7. 8.9.10.11. Quanta per Angelum De⁹ diuo Petro beneficia contulerit. vide itē Act. 5.19.20.& 27.23.&.24. Cōditi angeli ad hominũ tutelam.

ANGELVS itē ille principis h Apoſtolorum liberator, vberē præbeuit materiā ad erudiēdũ piũ gregē đ admirabili fructu curæ, cuſtodiæque Angelorũ, cum demōſtrabũt Parochi [Angelũ carceris tenebras illuſtrātem, & Petrũ tacto eius latere ex ſommo excitantē, ſoluētē catenas, dirumpentē vincula, monentē, vt ſurgeret, ſequi ſumptis caligis, & reliquo veſtitu ſequeretur, eũ docebũt ab eodem Angelo Petrum per cuſtodias liberè eductum è carcere, &

apert

aperta denique ianua, in tuto collocatum.

Huius generis exēplorū, quemadmodū diximus, referta est sactarū literarū historia, quibus intelligimus quāta sit vis beneficiorū, quæ confert in homines Deus, Angelis interpretibus, & internuntijs nec solum certa aliqua & priuata dere missis, sed à primo ortu nostræ curæ præpositis, & in singulorū hominum salutis præsidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa vtilitas consequetur, vt audientium menten erigantur, & ad agnoscendam, ac venerandam Dei paternam de se curam, ac prouidentiam excitentur.

Plura de angelorū creatione sunt explicata in primo symboli articul. Deus quantumuis offensus nūquā hominū obliuiscitur quātaque sit illius in nos misericordia ac prouidentia, vide Gene. 6. 13. 14. & 7. 1, 2. & 8 1. 2. & 12. 1. 2. 3. & 28. 12. 13. & 31. 29. & 32. 9. 12. & 39. 2. 3 & 45 5. 6. 7. Exod. 6. 2. 3. 4. & 9. 26. Num. 20. 8. 9. 10. Deut. 4. 29. & 5. 10. & sic sępe.

7 *Qua præterea ratione annoscant homines fideles paternā Dei de hominibus curant.*

COMMENDABIT autem hoc loco Parochus, & in primis prædicabit, diuitias benignitatis Dei erga genus humanum, quē cum à primo a parente nostri generis, & peccati, vsque ad hant diem offenderimus flagitijs, ac sceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatē, neque præcipuā illā de nobis curā deponit. Quē si quis existimat hominū obliuisci, amens est, & in Deū iacit indinissimā cōtumeliā. Irascitur Israeli Deus propter eius gētis blasphemiā, quæ se arbitrabatur cęlesti ope desertā esse. Est enim in Exodo.

a Gen. 3. 6. Conferatur hęc cum. 19. sect. art. 1. symboli, & cum sect. 7.

Tentauerunt Dominum, dicentes: Est ne
a 1. Decal. a Deus in nobis, an non? Et apud Ezechie
b Exod. 17. 8. lem succenset eidem populo Deus, quod
dixerat. b Non videt Dominus nos, dere-
c Ezech. 7. 12. vide item Psal. 93. 7. 8. 9. & Psal. 13. & 52. integros, & Iob. 22. 13. 14. & Eccl. 5. 3.
liquit Dominus Deus terram. Ergo fideles
his auctoritatibus, à nefaria illa opinione
deterrendi sunt, fieri posse, vt Deum ca-
piat hominum obliuio. In quam sententia
audire licet conquerentem de Deo apud
Isaiam Israeliticum populum, contràque
Deum stultā eius querimoniam benigna
similitudine refellentem, Est enim ibi. c Di
d Isai. 49. 14. 15. 16. xit Siō, Dereliquit me Dominus: & De
oblitus est mei: cui Deus Nunquid obliuis
ci potest mulier infantem suum, vt non mi
fereatur filio vteri sui? & si illa oblita fuerit,
ego tamen non obliscar tui. Ecce in mani
bus meis descripsi te.

8 *Exemplo primi parentis Dei in nos benig nitas demonstratur.*

Primorū parentū luculēto exemplo declaratur. Deum nullo vnquam tempore hominibus deesse. Exemplum iustæ in peccatores indignationis.

QVIBVS locis, quanquam id li-
quido confirmatur, tamen vt fideli popu-
lo penitus persuadeatur, nullum posse tē-
pus accidere, quo deponat Deus hominū
memoriam, quo eis nō tribuat patriæ cha
ritatis officia, Parochi clarissimo primo-
rum hominum exemplo comprobabunt:
quos, post neglectum, violatumque Dei
iussum, cū acerbius accusatos, & horribili
illa

illa sententia condemnatos audis, a Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: b cum vides è Paradiso expulsos, & vt omnis reditus spes adimeretur, cùm in aditu Paradisi collocatum legis Cherubim, flammeum tenentem & versatilem gladium: cùm ab vlciscente suam iniuriam Deo illos intimis, & externis molestijs conflictatos intelligis: an non actum de homine putes? an non credas nō modo diuino illum auxilio nudatum, sed etiam cuiuis iniuriæ propositum? Verumtamen in tantis diuinæ iræ, & vltionis iudicijs, oborta est lux quædam Dei in eos charitatis. c Fecit enim, inquit, Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: quod maximum fuit argumentum hominibus nullo vnquam tempore defuturum Deum.

a Gen. 3. 17. 18.

b Ibid. 23.

Exemplum diuinæ in homines etiam peccantes benignitatis.

c Gen. 3. 21.

9 *Nullis quantumuis magnis hominum sceleribus Dei benignitatem exhauriri posse probat.*

HVIVS etiā sententiæ vim, *Non exauriri dei amorem, ulla hominum iniuria*, Dauid expressit illis verbis: d Nunquid continebit Deus in ira sua misericordias suas? Hanc Abacuc, Deum affatus, ex-

d Psal. 76. 10 vide itē versus præcedētes, & Tob. 3. 22.

a Abacuc.3. 2.
b Mich.7.18.
* Textus habet transis, sed Bibl. Reg. habent transfers.

posuit, dum inquit, a Cùm iratus fuerit, misericordiæ recordaberis. Hanc ... Michæas aperuit, b Quis Deus similis tui qui aufers iniquitatem, & * transfers peccati reliquiarum hæreditatis tuæ: non immittet vltra furorem suum, quoniam volens misericordiam est. Omnino res ita se habet, cum perditos nos maximè, & Dei præsidio spoliatos arbitramur, tum maximè, pro immensa sua bonitate nos quærit, & curat Deus, sustinet enim in ira gladium iustitiæ, nec cessat effundere inexhaustos misericordiæ thesaurus.

10 *Quæ sit tertia ratio, qua patriæ charitatis beneficium in genus humanũ Deus cumulatè ostendit.*

Tertio per redemptionem Deus est hominũ parens.

MAGNAM igitur vim habent ad declarandam precipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere creatio, & gubernatio. Sed tamen illud opus redimendi hominem, ita eminet inter duo superiora, vt beneficentissimus Deus parensque noster summam in nos benignitatẽ c tertio hoc beneficio cumulatã illustrarit. Quare tradet spiritualibus filijs Parochus, & assidue eorũ auribus inculcabit hanc præstantissimam Dei erga nos charitatẽ, vt intelligant se, quia redempti sunt, mirabilẽ in modũ Dei filios euasisse.

c Vide Ioan. 3. 16. 17. & 10. 14. 15. & 15. 13. Rom. 5. 7. 8. Gal. 4. 4. & 1. Ioan. 4. 9. 10.

a Dedit

a Dedit enim, inquit Ioannes, eis potestatem filios Dei fieri, & ex Deo nati sunt. Quamobrem Baptismus, quod primum redemptionis pignus & monumentum habemus, b sacramentum regenerationis dicitur, inde enim nascimur Dei filij. Nam inquit ipse Dominus: c Quod natum est ex spiritu, spiritus est, & oportet vos nasci denuo. Item Petrus Apostolus, d Renati nõ ex semine corruptibile, sed incorruptibili, per verbum Dei viui.

a Ioan. 1.12: 13. Baptism⁹ redemptionis nostrę est pignus.
b Tit. 3.5.
c Ioan. 3.6.7.
d 1. Pet. 1.23.
Per gratiam Dei in numerum filiorum Dei adoptamur.

11 *Singulari Dei beneficio per redemptionem filij Dei effecti sumus.*

HVIVS pondere redemptionis, & spiritum sanctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Quo munere filij Dei adoptamur, quemadmodũ ad Romanos scripsit Apostolus Paulus, e Non accepistis spiritum seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Cuius vim, & efficaciam adoptionis explanat sanctus Ioannes ad hunc modum. f Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus.

e Rom. 8.15.
Galat. 4.5.
2. Tim. 1.7.
f 1. Ioan. 3.1.

12 *Quid Christiani filij Dei iam effecti, post tot accepta paternæ charitatis officia, uicissim patri præstare debeant.*

HIS expositis, admonendus est fide-

Non tantum ex secũdis rebus, verũ etiã ex calamitatibus immissis metiendã esse Patris cælestis benignitatem.

 lis

lis populus, quid ipse vicissim debeat amantissimo Patri Deo vn intelligat, quem amorem, ac pietatem, quam obedientiam, ac venerationem creatori, gubernatori, ac redemptori prestare, qua spe, ac fiducia illum inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiæ peruersitatem eorum, si qui tantummodò secundas res, & prosperum vitæ cursum argumēto esse existimant, Deum conseruare nobis amorem suum, rebus autem aduersis, & calamitatibus, cum à Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, & prorsus abalienatæ à nobis diuinæ voluntatis, demonstrandum

a Iob.19.21. erit, cum [a] tangit nos manus Domini, mi-

b Deu.32.39 nimè id hostiliter facere Dominum, [b] ve-

Quo fine adhibeatur castigatio. rùm percutiendo sanare, plagam à Deo venientem esse medicinam. Castigat enim peccātes, vt ea disciplina meliores faciat, & præsenti animaduersione redimat ab exi-

c Psal.88.34. 35. tio sempiterno. Nam [c] visitat quidem in virga iniquitates nostras, & in verberibus peccata nostra, misericordiam autē suam non aufert à nobis. Quare monendi sunt

d Iob.5.18. vide etiá ibi dé versus prę cedétes & subsequentes. fideles, vt in eiusmodi castigatione paternam Dei charitatē agnoscat, & illud apud patientissimū Iob, in memoria, & in ore habeant: [d] Ipse vulnerat, & medetur: percutit,

tit, & manus eius sanabunt. Vt illud vsur
pent, quod sub persona populi. Israelitici
scripsit Hieremias. a Castigasti me, & eru a Hier.31.18
ditus sum quasi iuuenculus indomitus. Cō b Tob.11.17
uerte me, & conuertar, quia tu Domi- vide eūdem
nus Deus meus. Vt Tobiæ exemplum c.13.5.6.7,8
sibi proponant, qui cum in illa plaga cæci 11.12.&.1.
tatis paternam Dei manum cædētem sen Reg. 2.6.&.
sisset, clamauit: b Benedico te Domine Iob.13.15.&
Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu Sap.16.13.
saluasti me. Deus clarè omniū afflictiones intuetur.

13 *Deum nunquam nostri oblitum esse fideli bus inculcandum.*

IN quo maximè cauendum est, fideli-
bus, ne etiam si quouis incommodo affe-
cti, quauis calamitate afflicti sint, Deum id
ignorare existimen, ait enim ipse: c Capil- c Luc.21.18.
lus de capite vestro non peribit. Imo vero d Apo. 3.19.
se ipsi illo diuini oraculi solatio consolen- Prou.3.11.12
tur, quo in Apocalypsi dictum est, d Ego, e Hebr. 12,5
quos amo, arguo, & Castigo. Conquie 6.7.8.
scant in Apostoli cohortatione ad He- * Latina bi-
bræos. e Fili mi, noli negligere disciplinā blia nostra&
Domini, neque fatigeris, dum ab eo argue M S. vulgata
ris: quem enim diligit Dominus, castigat, habēt adulte
Flagellat autem omnem filium, quem reci ri. sed greca-
pit: q si extra disciplinā estis, * adultetini legūt νόθοι.
estis, & nō filij. Patres quidē carnis nostrę quæ auctor
eruditores habuimus, & reuerabamus eos, sequi & inter
pretari hac voce, adulterini maluit.

num

mum multò magis obtemperabimus Patri spirituum, & viuimus.

Christiani pprie Deum suũ Patrẽ appellant nostrũ. Primũ vt donũ adoptionis, quæ beneficio Christi fidelibus contigit, ab omnibus agnoscatur.

Noster,

14 *Cur Deum pluralitatis uocabulo nostrum Patrem, hic apellare iubeamur,*

CVM Patrem inuocamus singuli, & nostrum appellamus, docemur, ex dono, ac iure diuinæ adoptionis consequi necessario, vt fratres sint fideles omnes, & inter se fraternè amare debeant. a Omnes enim, inquit, vos fratres estis. Vnus est enim Pater vester, qui in cælis est. Quare etiam in epistolis, fideles omnes, b Apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, vt eadẽ adoptione Dei, non solum inter se fideles vniuersi fraterna necessitudine coniungantur, sed, quia homo est vnigenitus Dei filius, fratres etiam eius & nominentur, & sint. Nam in epistola ad Hebræos, cum de Filio Dei loqueretur, scripsit Apostolus. c Non confunditur fratres eos vocare, dicens: d Nunciabo nomen tuum fratribus meis. Quod tanto antè Dauid de Christo Domino prędixerat. Ipse vero etiam Christus sic apud Euangelistam loquitur ad mulieres. e Ite, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam: ibi me videbunt. Quod tum ab eo dictum

a Matth, 23. 8.9.
b Rom. 1.13. & 1.7. & 10. 1. & 12.1. & 1. Corin. 1. & 10. & 2.1.

Christũ Christiani pter humanitatẽ fratrẽ habẽt

c Heb. 2. 11.
d Psal. 21. 23.
e Mat. 28. 10 Sic Ioã. 20. 17

Fraterna cũ Christo cognatio eius resurrectione non est dissoluta.

dictum esse constat, cum iam excitatus à mortuis immortalitatem consecutus esset, nequis existimet fraternam hanc cognatio nem, eius resurrectione, & in cælum ascen su dissolutam esse. Tantum enim abest, vt hanc cõiunctionem, & charitatẽ Christi re surrectio diremerit, a vt ex illa maiestatis, & gloriæ sede, tum cũ de omnibus omnis memoriæ hominibus iudicabit, b fidelium minimos ab eo, fratrum nomine appellan dos acceperimus.

15 *Qua ratione inter Christi fratres fideles censeantur.*

QVI autem fieri potest, vt Christi fa tres non simus, cuius c cohęredes dicimur? Est enim d primogenitus ipse, e constitu tus hæres vniuersorum, nos vero secundo loco geniti, cohærades eius pro modo cæ lestium donorum, pro ratione charitatis, qua præbuerimus nos ministros, & f co adiutores Spirit⁹ sancti quo auctore ad vir tute, salutarisq; actiones impellimur, & in cẽdimur, vt eius freti gratia, in certamẽ sa lutis fortiter descẽdamus, quo sapiẽter, cõ stãterq; cõfecto, g decursoq; huius vitę spa tio, iustũ boronæ præmiũ capimus à cæle sti parente, omnibus, qui eundem cursum tenuerint, constitutum. h Non enim, vt ait Apostolus, iniustus est Deus, vt obli uiscatur

a Mat. 25. 31
b Ibid. 40.
Quomodo Christiani sunt Christi coheredes.
c Rom. 8. 17.
d Col. 1. 18.
e Heb. 1. 2.
f 1. Cor. 3. 9. Gręce habẽt συνεργοι id est, coope ratores.
g 1 Co. 9. 15. 6
h Heb. 6. 10.
Chry. Hom. 14. op. imp. in Mat. Deus li benter audit Christianum ꝓ alij etiam orantẽ. Christiani nõ de bent se alij aliis prę ferre vide singula re modestię Cristinę exẽ plũ in Onesi mo. quẽ Apo stol⁹ etiã ser uũ & fugitiuũ hero suo phi lemo. vt sua viscera cõ[illegible] dat ibid. 1[illegible].

uiſcatur operis noſtri,& dilectionis.

16 Quomodo alij pro alijs orare, & omnes in uicem fratres æſtimare debeamus.

QVAM verò hanc ex animo vocem Noſter, proferre debeamus, S. Cryſoſtomi ſententia declaratur, qui Deum inquit libenter Chriſtianum audire, non ſolum pro ſe, ſed pro altero deprecantem. quod pro ſe orare naturæ eſt, pro altero gratiæ, pro ſe neceſsitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. Quibus illa ſubiunxit: Iucũdior eſt Deo oratio, quã fraterna charitas commendat, quam ea, quã neceſsitas rei pronuntiat. In hac tanta materia ſalutaris orationis, monere, & hortari debet Parochus omnes, omnis ætatis, generis, ordinis, vt cõmunis huius fraternæ neceſsitudinis memores, comiter, & modeſtè ſe gerant, neque ſe alijs alij præferant inſolentius. Nam etſi in Eccleſia Dei diuerſi ſunt officiorum gradus: tamen illa varietas gradum, & munerum, fraternæ coniunctionis neceſsitudinem minimè tollit, a quemadmodum in hominis corpore varius vſus & functio diuerſa membrorum, nihil agit, quamobrem, hæc, vel illa corporis pars, membri munus, & nomen amittat.

a Rom. 12. 4. 1. Cor. 12. 12. 13. Epheſ. 4. 7.

Mutuã fraternitatẽ Chriſtiani verbis & factis diligãt. Diuerſi hominum in Eccleſia Dei gradus nõ tollunt fraternæ neceſsitudinis nexũ.

16 Quibus de causis Christiani sint tanta necessitudinis coniunctione copulati.

PROPONE tibi eum, qui regia sit potestate: an is igitur, si fidelis est, frater nō est omnium, qui Christianæ fidei communione cōtinentur? Maximè, quid ita? Quia non est Deus alius is, ex quo diuites, & reges nati sunt, ab eo, à quo pauperes, & qui in regum potestate sunt, extiterunt, sed vnus Deus, & parens, & Dominus omnium. Itaque vna spiritualis ortus omnium nobilitas, vna dignitas, vnus splendor generis, cùm omnes a ex eodem spiritu, ex eodem fidei sacramēto nati sumus filij Dei, & eiusdē hæreditatis cohæredes. Nec vero alium Christū Deum habent copiosi, & potentes homines, alium tenuiores, & infimi, non alijs sacramentis sunt initiati, nec aliam hæreditatem regni cælestis expectant. Fratres sumus omnes, & vt, inquit Apostolus ad Ephesios, b membra sumus corporis Christi, de carne eius, & de ossibus eius. Quod item in Epistola ad Galatas significat Apostolus. c Omnes filij Dei estis per fidem in Christo Iesu: quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Iudæus, neque Græcus, non est seruus, neq; liber, non masculus, neq; fœmina. Omnes enim vos

Deus vnus & idem est diuitū & inopum cōditor. Sap. 6.8. & 7.6. & ex 4.11. Mal. 2.10. Nobilitas spiritualis omnium Christianorū vna est.

a Ioan. 3.5. & Rom. 6. 3.4. Col. 2.12.

b Eph. 5. 30.

c Gal. 3 26. vide itē Ioā. 17.21.22.23. Act. 4.32. 1. Cor. 10. 17 Col. 3. 11.

vnum estis in Christo Iesu. Hæc autem accuratè versanda res est Pastoribus animarum, & scienter illis in hac sententia commorandũ: est enim accommodatus locus non minus ad confirmandos, & excitãdos inopes, & abiectos homines, quàm ad coercendam, comprimendamque arrogantiã locupletium, atque potentium. Cui hominum incommodo, vti mederetur, vrgebat Apostolus fraternam hãc charitatem & inculcabat fidelium auribus.

Locis supra citatis & alibi pasim.

17 *Quid Christianus, ubi exordium precationis illud,* Pater noster: *pronũtiabit, meditari debeat.*

CVM igitur has Deo preces facturus es Christianæ, memineris te tanquam filium ad Patrem Deum accedere. Itaque cum precationem ordiris, & illud, *Pater noster*, pronuntias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non vt seruum ad dominum adire inuitum, ac timidum, sed vt ad patrem filium voluntarium, securumque confugere iusserit. Quarum in memoria, & cogitatione, quo vicissim studio, & pietate tibi orandum sit, considera. Danda enim tibi est opera, te vt talem præbeas, qualem esse decet Dei filium, id est, vt oratio, & actiones tuæ indignæ non sint a diuino genere, quo te dignari voluit benefi

a Acto. 17. 28 29.

beneficentissimus Deus. Ad hanc officij rationem cohortatur nos Apostolus, cùm ait, a Estote ergo imitatores Dei, sicut filij carissimi: vt verè de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thessalonicenses, b Omnes vos filij lucis estis, & filij diei.

a Ephes. 5. 1.
b 1. Thes. 5. 5

Qui es in cælis.

18 *Cum Deus sit ubique præsens, quomodo domicilium suum peculialiter in cœlo habere dicatur.*

CONSTAT inter omnes, qui rectè de Deo sentiunt, vbique locorum, & gentium esse Deum. Quod non ita intelligendum est, quasi ipse distributus in partes, vna parte locum vnū, alia alium occupet, ac tueatur. Nam Deus spiritus est, omnis expers diuisionis. Quis enim audeat Deum, tanquam in vestigio positum, loci alicuius finibus circumscribere, cum ipse de se dicat. c Nunquid non cælum, & terram ego impleo? Quòd rursum sic accipiendum est, Deum cælum ac terram, quæ que cælo, ac terra comprehensa sunt, vi sua, ac virtute complecti, non autem ipsum vllo loco contineri. Adest enim omnibus rebus Deus, vel creās ipsas, vel conseruās creaturas, nulla regione, nullis finibus, vel circumscriptus, vel ita definitus, quo

Quomodo Deus sit vbique. Deus est totus vbiq; & totus in singulis mundi partibus vide Tho. in 1. q 8. ar. 2. Au. lib. 1. Cofess. cap. 3.
c Hier. 23. 24.
Deˢ est in rebus omnibus Acto. 17. 28. Gre. in Ezech. ho. 8. Th. cap. q. ar. 3.

minus & naturã,& poteſtatem ſuam præſens vbique conſtituat. Quod B.Dauid expreſsit illis verbis,[a] Si aſcendero in cęlum, tu illic es. Verùm,etſi præſens adſit Deus in locis, & rebus omnibus, nullis, vt diximus, terminis definitus, tamen in diuinis ſcripturis ſæpe dicitur habere domicilium ſuum in cælo: quod ideo factum videmus, quod cæli,quos ſuſcipimus, ſunt nobiliſsima mundi pars,ijdemq; manent incorrupti, præſtantes vi, magnitudine,ac pulchritudine cæteris corporibus,ceteriſque ac ſtabilibus motibus præditi. Ergo, vt excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinitam ſuam poteſtatem, ac maieſtatẽ, [b] quæ maximè elucet in opere cælorum, ſe in diuinis ſcripturis habitare dicit in cælis: ſæpe etiam, quod res eſt,declarat nullum eſſe mundi partem, quæ nõ præſenti Dei natura, ac poteſtate comprehenſa ſit.

a Pſal.138.8. Amos.9.2.

Deus in diuinis ſcripturis in cælo ſæpe eſſe dicitur vt Pſal.2.4. & 10.4. & 113.3.122.1. & alibi. Deus in cęlo cur eſſe dicatur.

b Pſal.18.2.

19 *Quid fidelibus meditandum exhibeat illa particula.*

Qui es in cælis.

QVAMQVAM in hac cogitatione cæleſtis domicilij diuinæ maieſtatis, fideles non ſolum communis omnium parentis imaginem ſibi proponent, ſed etiam in cælo regnantis Dei, vt oraturi meminerint,

rint,mentem, animumque referēdum esse ad cælum,quantumque spei,ac fiduciæ affert eis Patris nomen , tantum Christianæ humilitatis , ac pietatis adiungat præstans illa natura,ac diuina maiestas Patris nostri *Qui es in cælis*. Quæ verba præfiniūt etiam orantibus, quid petēdum sit. Omnis enim postulatio nostra,quæ ad huius vitæ vsum ac necessitatem pertineat , nisi cum cælestibus sit coniūcta bonis,& ad illum finem dirigatur,manis est , & in digna Christiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & ad monitionem illam Apostoli auctoritate comprobabunt. a Si consurrexistis * cum Christo, quæ sursum sunt quærite , vbi Christus est in dextera Dei sedens , quæ sursum sunt sapite,non quæ super terram.

A Patre celesti cælestia duntaxat bona, aut quæ his coniucta sunt exoptāda.

a Colos.3 1.2

* In vno MS.Græco & Syr. exemp. nō est cum.

DE PRIMA PETITIONE orationis Dominicæ.

CAP. X.

SECTIO. I.

Sanctificetur nomen tuum.

1 *Cur a nominis diuini sanctificatione nostra desideria exordiamur.*

QVID à Deo petendū, quoue ordine id agēdum sit, Magister ipse, ac Dn̄s

Petitionũ ordo ſequi debet ordinẽ rerum expetendarum.
Tho. in. 2. 2. q. 83. artic. 9.
Deꝰ. 5. eſt in ſe ipſo ſũmũ bonũ. Au. in 1. de Trin. c. 2 & Th. in. 1. p. q. 6. art. 2. itẽ li. 1. cõc. Gen ca. 41. & . 74.
Dei honor interprecandũ ante oĩa etiã quęrendus.
Cur ante oĩa petendũ eſt, quod ꝓpriè ad Dei gloriã pertinet.
Deſiderãt & petũt ea qui bꝰ quiſcaret.
Deo nihil addi põt, quia eſt immutabilis Mal. 3. 6. vide Th. in 1 p. q. 9. art. 1.
Nihil petimꝰ Deo intrinſe

omnium docuit, & imperauit. Nam cum ſtudij, de & ſiderij noſtri nũcia ſit, & interpres oratio, tum rectè & ratione petimus, cum poſtulationum ordo ſequitur ordinẽ rerum expetendarum. Monet autem nos vera charitas, totũ vt animum, ac ſtudium conferamus in Deum: qui quoniam ſolus eſt in ſe ipſo ſummum bonum, iure eſt præcipuo quodam, ac ſingulari amore diligendus. Nec verò ex animo, & vnicè potelta mari Deus, niſi rebus omnibus, ac naturis, eius honor, & gloria præponatur. Bona enim, & noſtra, & aliena, & omnino omnia, quæcunque boni vocabulo nominantur, ab illo profecta ſummo ipſi bono cedunt. Quare vt ordine procederet oratio, Saluator petitionem hanc de ſummo bono principem, & caput conſtituit petitionum reliquarum, docens nos, prius quã ea, quæ nobis, aut proximo cuique opus ſint, poſtulemus, quę propria ſunt Dei gloriæ, petere debere, ipſique Deo ſtudium, & deſiderium eius rei noſtrum exponere. Quo facto manebimus in officio charitatis, qua docemur, & plus Deum, quàm nos ipſos diligere, & primum petere quæ Deo cupiamus, deinde, quæ nobis optemus.

Cum

2 *Cum diuina natura nulla re augeri, aut carere posſit, cur neceſſe fuerit ſanctificationem nominis Dei hic poſtulare.*

ET quoniam deſideriũ, & petitio ſunt earum rerum, quibus caremus, (nec vero Deo, id eſt, eius naturæ, ſi ria acceſsio poteſt, aut augeri vlla re diuina ſubſtantia, quæ in explicabilem in modum eſt omni perfectione cumulata) intelligendum eſt, extra hæc eſſe, quæ à Deo ipſi Deo petimus, & ad æternam eius gloriam pertinere. Cupimus enim, & petimus, vt Dei nomen notius ſit gentibus, vt eius regnum amplificetur, vt plures quotidie obediant diuino numini. Quæ tria, *Nomen, regnum obedientia*, non illo ſunt intimo Dei bono, ſed aſſumuntur extrinſecus.

Cus accedere quod antea non habuerit, ſed exterius aliquid fieri quo eius gloria inoteſcat ad hominum vtilitatẽ optamus.

3 *Quomodo intelligenda ſit hæc prima petitio nota hac petitione, Chriſtus nos Deo Patri offerre.*

VERVM vt hæc petitiones, quã vim habeant, & quid valeant, planius intelligatur, Paſtoris erunt partes, monere fidelem populum verba illa, *Sicut in cælo, & in terra*, ad ſingulas referri poſſe ſingularum primarum poſtulationum, vt, *Sanctificetur nomen tuum, ſicut in cælo & in terra*: item *Adueniat regnum tuum, ſicut in cælo & in terra*: ſimiliter, *Fiat uoluntas tua ſicut in cælo & inter-*

Verba illa, ſicut in cælo & in terra, ad tres primas petitiones referri poſſe docet Chriſoſt. ho. I op. imper. in Matt.

Quid ſibi velit prima petitio.

ra. Cum autē petimus, vt ſanctificetur nomē Dei, id ſentimus vt augeatur ſanctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Parochus animaduertet, ac docebit pios auditores, non id dicere Saluatorem, vt eodē modo ſanctificetur in terra, quo in cęlo, id eſt, vt amplitudine terreſtris ſanctificatio cæleſtem exæquet: hoc enim fieri nullo pacto poteſt: ſed vt ex charitate, ex intimo animi ſtudio id agatur.

4 *Quomodo Dei nomen per ſe ſanctum, ſanctificari à nobis poſſit.*

a Pſal. 110. 10 & 137. 2. b Leuit. 11. 44. & 19. 2. & 20. 7. & 1. pet. 1. 16. Ioſ. 24. 19. & 1. Reg. 2. 2. Dei nomen cū per ſe ſanctum ſit, quo modo illud ſanctificare petamus.

ETSI veriſsimum illud eſt, ſicuti eſt, diuinum nomen per ſe ſanctificatione nō egere cū a ſanctum & terribile ſit, quemadmodum ipſe Deus ſua pte natura b ſanctus eſt, neque ei vlla ſanctitas, quæ ab omni æternitate præditus non fuerit poſsit accedere: tamē, quod in terris longe minori honore afficitur, quàm par eſt, nonnunquam etiā maledictis, & nefariis vocibus violatur, propterea cupimus, ac petimus, vt laudibus, honore, gloria cœlebretur, ad exemplum, laudum honoris, & gloriæ, quæ illi in cælo tribuuntur, id eſt, vt ſic honor, & cultus in mente, in animo, in ore verſetur, vt omni veneratione, & interna, & externa proſequamur, omni cele-

britate

britate excelsum, purũ, & gloriosum Deũ ad imitationem supernorum, & cęlestium ciuium complectamur. Vt enim cælites summa confessione, gloria, & prædicatione efferũt Deũ: sic precamus, vt idẽ contingat orbi terrarum, vt omnes gentes Deum cognoscant, colant, & venerẽtur, vt nulli plane mortales reperiantur, qui nõ & suscipiant Christianã religionem, & se totos Deo dicantes, credant ex eo omnẽ sanctitatis fontem existere, neq; quicquã esse purum, aut sanctum, quod non à sanctitate diuini nominis oriatur.

Beati omnes Deum perpetuo laudant. Psal. 83. 5. & Apocal. 4. 8. Augu. in 22. de ciuitate Dei cap. 30.

5 *Quomodo fieri possit, ut Dei nomen in infidelibus sanctum esse possit.*

Testatur enim Apostolus a mundatã esse Ecclesiã in lauacro aquæ, in verbo vitæ. significat autem verbũ vitæ, b nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti, in quo baptizamur, & sanctificamur. Itaq; quoniã nulla cuiusquã expiatio, nulla munditia, & integritas esse potest, super quo nõ sit inuocatũ diuinum nomen, cupimus, & petimus à Deo, vt omne hominũ genus, relictis impuræ infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis illustratum, huius vim nominis agnoscat, sic, vt in eo verã quærat sanctitatẽ, & in nomine sanctę & indiuiduæ Trinitatis baptismi sacramentũ suscipiẽs, ipsius

a Ephes. 5. 26

b Mat. 28. 19. vide plura in 2. p. de sacra. baptismi. Secundo specia tim petitur, vt infideles per fidẽ & fidei sacramenta Deo se adiungant.

 Dei

Dei dextera, perfectam vim sanctitatis cõsequatur.

6 *Qua ratione Dei nomen in peccatoribus sanctificari possit.*

Tertio: petitur, vt Christiani in vitia relapsi resipiscant.

a Matt.22.12

PERTINET verò optatũ, & postulatio nostra non minus etiam ad eos, qui flagitijs, & sceleribus contaminati, puram baptismi integritatem, & [a] innocentiæ stolam amiserunt: quare factum est, vt in illis miserrimis suam iterum sedem impurissimus spiritus collocarit. Optamus igitur, & precamur à Deo, vt in ipsis etiam sanctificetur nomen eius: [b] vt ad cor, & sanitatẽ redeuntes, sacramento pœnitentiæ redimant pristinam sanctitatem, seq; ipsos purum, ac sanctum Deo templum, ac domicilium præbeant.

b Isa.46.8.

Quartò petitur, vt gratiæ suæ lumine corda tenebricosa perfundat.

7 *Quomodo omnes homines in se sanctificare Dei nomen poterunt.*

ORAMVS denique, lumen vt suum Deus præferat omniũ mentibus: quo videre possint, [c] omne datum optimũ, & omne donum perfectũ, descendens à Patre luminũ, ad nos diuinitùs esse delatũ: quo tẽperantiã, iustitiã, vitam, salutẽ, omnia deniq; animi, corporis, externa, vitalia ac salutaria bona illi accepta referant: à quo, quẽadmodũ prædicat Ecclesia, bona cũcta procedũt: si quid luce sua sol, si quid reliqua sydera

c Iaco.1.17.

Omnia bona cum animi, tum externa Deo referri debent accepta.

In oration. Dom. 5. post Pasch.

ra motu,& cursu prosunt hominū generi, si circūfuso hoc alimur spiritu, si terra frugū, & fructuum vbertate vitā sustinet omniū, si opera magistratuum quiete,ac tranquillitate fruimur: & hæc,& huius generis bona innumerabilia nobis suppeditat immensa Dei benignitas. Quin etiam, quas Philosophi secundas causas appellant, interpretari debemus mirabiliter effectas quasdam, & ad vsum nostrum accommodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit, ac lōgè, latèque diffundit.

Secundæ causæ sunt diuinæ potentiæ instrumenta. vide Tho. in 1.p.q.103.ar.5.& 6. Vide sect. 20. primi articuli symboli.

8 *Quomodo maximè per agnitionem, & venerationem Ecclesiæ Catholicæ Dei nomen sanctificetur.*

Quintò, optatur, vt catholica Ecclesia ab omnibus agnoscatur.

QVOD autem maximè rem continet in hac petitione, illud est, vt omnes agnoscant, ac venerentur, sanctissimam Iesu Christi sponsam, & parentem nostram Ecclesiam: in qua vna est [a] fons ille amplissimus, atque perpetuus ad eluendas, & expiandas omnes peccatorū sordes, vnde hauriuntur vniuersa salutis, & sanctitatis sacramenta: quibus quasi cælestibus quibusdam fistulis in nos à Deo ille sanctitatis ros,& liquor effunditur: ad quā solam, & ad eos, quos suo sinu,& gremio complexa est, pertinet diuini illius imploratio nominis, [b] quod vnū sub cælo datum est homi-

a Zach.13.1. Ezec.36.25.

Ecclesia prærogatiuæ.

Ad solam Ecclesiā pertinet diuini nominis imploratio. vide Aug. ser. 181. de tem. & Grego. li. 35.moral.ca. 6.

b Act.4.12.

Quid prima petitione maximè mediā dū. De Christianis qui

nibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

factis nomen Dei polluūt, & villius effi ciunt. Quod. sess. 6. seq. petit. etia per tractatur.

9 *Qua ratione nomen Dei a Christianis hodie polluatur.*

VERVM Parochi maximè hunc locum vrgere debebunt, boni esse filij, nō solum Patrem Deum orare verbis, sed re etiam, & actione conari, vt eluceat in ipso sanctificatio diuini nominis. Vtinam non essent, qui, cùm orationem hanc Dei nominis sanctificationem assiduè postulent, factis, quantum in ipsis est, illud violant, atq; cōtaminãt: quorũ culpa interdũ ipsi etiã Deo maledicitur: in quos dictum est ab Apostolo: a Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes. Et apud Ezechielem legimus: b Ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomẽ sanctum meum cum diceretur de eis, populus Domini iste est, & de terra eius egressi sunt. Qualis enim est vita, & vt sunt eorum mores, qui religionem profitentur: sic de religione ipsa, dèque eius auctore religionis multitudo imperita iudicare solet. Quare qui viuunt ex Christiana religione, quam susceperunt, & ad eius regulam, orationẽ & actiones dirigunt suas, magnam facultatem præbent alijs, laudandi nomen cælestis parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipse has partes imposuit

a Rom. 2. 24. b Ezec. 36. 20. vide item Isa. 52. 5. & Tit. 1. 16.

Quomodo ex fidelium sanctitate populi ad laudãdum Deum excitãtur. vide Deuter. 4. 5. 6. 7.

ſuit Dominus, vt illuſtribus virtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & prædicationem diuini nominis: ad quos loquitur in hunc modum apud Euangeliſtam. a Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificēt Patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Et princeps Apoſtolorum: b Conuerſationē veſtram inter gentes habentes bonam, vt ex bonis operibus vos conſiderantes, glorificent Deum.

Virtutibus ſunt excitandi homines ad Dei nominis ſanctificationem.
a Matth. 5. 17. Marc. 4. 21. Luc. 8. 16.
b 1. Petr. 2. 12, & 3. 16. 17.

DE SECVNDA PETItione.

CAPVT. XI.

SECTIO: I.

Adueniat regnum tuum.

1 *Regni Dei prædicatio in ſcripturis quam ſæpe commendata.*

REGNVM cæleſte, quod altera hac petitione poſtulamus, eiuſmodi eſt, vt eo referatur, ac terminetur oĩs Euãgelij prędicatio: nã inde exorſus eſt ad pœnitentiã hortari S. Ioannes Baptiſta, dum, c Pœnitentiam, inquit agite: * appropinquabit enim regnum cælorum. Nec alium de fecit initiũ ſuæ prædicationis d Saluator humani generis: & in illo ſalutari ſermone, quo

Cõiunctum eſt huius petitonis argumentum cũ vltimo ſymbolo articu.
c Matth. 3. 2. Marc. 1. 4. Luc. 3. 3.
* M S. 4. Reg. & Gr. & Syr. exemp. leguntappropinquauit.
d Matt. 4. 11. Marc. 1. 15.

a Matth. 5. & 6. & 7. per totum. a quo beatitudinis vias discipulis in monte monstrauit, tanquam proposito orationis argumento principium duxit à regno
b Matt. 5. 3. Luc. 6. 20. cælorum: nam, b Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit illam causam necessariæ profectionis. c Et alijs ciuitatis oportet me euangelizare regnũ Dei: quia ideo missus
c Luc 4. 43. d Matt. 10. 7. e Luc, 1. 9. 60. sum. Hoc idem d postea regnum prædicare iussit Apostolus: & illi, qui se iturum ad se peliendum patrem suum velle dixerat, respondit. Tu e vade, annuncia regnum Dei. Cũ verò resurrexisset à mortuis, per
f Act. 1. 3. illos quadraginta dies, quibus apparuit Apostolis, f loquebatur de regno Dei. Quare Parochi hunc secundæ postulationis locum, diligentissimè tractabunt, vt fideles auditores, quanta sit in hac petitione vis, ac necessitas, intelligant.

2 *Quid hæc secunda petitio comprehendat.*

PRIMVM autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque exaplicandam, magnam facultatem dabit ea cogitatio, quod, etsi hæc petitio coniuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi iussit à cæteris, vt, quod petimus, summo studio quæramus: inquit enim
g Matth. 6. 33. g Quærite primum regnum Dei, & iustitiã eius,

eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Et quidem tanta vis, & copia cælestium munerum hac postulatione continetur, vt omnia complectatur, quæ ad corpoream, & spiritualem vitam tuendam sint necessaria. Quem autē regio nomine dignum dicemus, cui ea curæ non sint, quæ regni salutem cōtineāt? Quod si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti: quanta regum omnium cura, & prouidētia tueri credendum est & vitam, & salutem hominū? Hac igitur regni Dei petitione, comprehensa sunt omnia, quibuscunque in hac peregrinatione, vel exilio potius indigemus, quæ concessurum Deus benigne pollicetur: nam statim illa subiunxit: a Et hæc omnia adiicientur vobis. Quibus omnino declarauit se eum esse regem, qui generi hominum copiose omnia largeque suppeditat: in cuius infinitæ benignitatis cogitatione infixus Dauid cecinit, b Dominus regit me, & nihil mihi deerit.

Quomodo omnia quę ad spirituale & corporale vitam pertinent, Deus suo regno prouideat, declarat sub parabola vinea. Isa. 5. 1. 2. 3. & Hierē 2 21. & Mat. 2. 33.

a Matt. 6. 33.

Deus rex est ditissimus valens omnia, necessaria nobis præstare.

b Psal. 22. 1.

3 *Quid his faciendum sit, qui huius petitionis fructum consequi cupiunt.*

Quomodo petendum Dei regnum

VERVM minime satis est, vehementer petere Dei regnum, nisi ad petitionem nostram adhibeamus omnia, tanquam instrumenta, quibus illud quæritur, & inuenitur. Nā & quinque fatuæ virgines studio se

se illę quidem petierunt ad hunc modum: a Domine, Domine aperi nobis: veruntamen, quod illius postulationis præsidia nō haberēt, exclusæ sunt, nec iniuria: est enim illa Dei ore pronunciata sententia: b Non omnis, qui dicit michi Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum.

a Matt. 25. ii.
b Matt. 7. 21.

Quam calamitosa sit prętentis vitę conditio. Quod pluribus etiam declarabitur duab⁹ postremis petitionibus. Cæterū de huius vitę miseria potissimū agūt ex libris sacris Iob & Ecclesiastes, & Tobias. pręter quos si lubet etiā hos peculiares sacrę Scripturæ locos Paroch⁹ adhibebit.

4 *Quibus rationibus regni Dei desiderium in hominibus sit excitandum.*

QVAMOBREM haurient animarum curatores Sacerdotes ex vberrimis diuinarū litterarum fontibus ea, quæ fidelibus desiderium, studiumque commoueāt regni cęlorum, quæ calamitosam status nostri conditionem, illis ob oculos ponant, quæ sic eos afficiant, vt respicientes, & colligentes se, in memoriam redeant summæ beatitudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus redundat æterna parentis Dei domus c Exules enim sumus, & plane eius loci incolæ, d in quo habitant dæmones: quorum odium in nos nulla ratione mitigari poteſt: nā sunt infestissimi & implacabiles in genus humanum. Qui domestica, e intestinaque

Gen. 3. 19. & 6 3. 19. pertotum & 47. 9. &. 2. Reg. 14. 14. &. 1. Paral. 9. 15. Psal. 38. 6. & 89. 5. 9. & 101. 4. 12 & 102. 15. & 108. 23 & 143. 4. Sap. 2. 5. & 5. 9 Eccle. 1. 14. 18. & 17. 31. 18. 8. & 406. 41 Isa 40. 6 & innumerabiles. a Omnes Patres se exules. hospit. & peregrinos esse cōfessi sunt. Heb. ii. 13. b Dęmones hic in terris agere indicat Paul⁹ Eph. 6 12. c Pręlia carnis & spirit⁹ Mat. 26. 41 Rom. 7. 18. 19. 20. Gal. 5. 17. d Rom. 7. 24. Omnes res creatæ insitam sibi à Deo vim retinent, Psal. 143, 6. 7.

ftinàque prælia, quæ inter ſe corpus & anima, caro & ſpiritus aſsidue gerunt: quibus perpetuo timẽdũ eſt, ne concidamus: timẽdũ autẽ, imo ſtatim cõcideremus, niſi propugnaculo diuinę dexterę defenderemur. Quam vim miſeriarum cũ ſentiret Apoſtolus: a Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? a Rom. 7. 24.

5 *Quanta ſit hominis miſeria per aliarum rerum cum homine collationem demõſtrat.*

HÆC infelicitas noſtri generis quamquã per ſe cognoſcitur, tamẽ ex cõtentione reliquarũ naturarũ, & creatarũ rerum faciliùs intelligi poteſt. In illis, ſiue rationis, ſiue etiam ſenſus expertibus, raro fieri videmus, vt aliqua natura à proprijs actionibus, à ſenſu, vel motu inſito declinet ſic, vt à propoſito, & conſtituto fine deflectat. Hoc apparet in beſtijs agreſtib⁹, natãtib⁹, volucrib⁹, vt res declaratione non egeat ꝙ ſi cælũ ſuſpexeris, nonne veriſsimũ id eſſe intelligis, ꝙ à Dauide dictũ eſt. b In ęternũ Domine, verbum tuum permanet in cęlo? Nempe illud continẽt motu, & perpetua cõuerſione fertur, vt ne minimũ quidem à præfinita diuinitus lege diſcedat. Si terrã & reliquã vniuerſitatem conſideres, facile videas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miſerrimũ hominũ genus ſæpiſsime labitur: raro, quæ recte ſunt cogitata,

Beſtiæ. Celum. b Pſal 118. 89. Terra.

Hominis quanta sit in rebus agẽdis inconstantia.

persequitur: plerumque susceptas bonas actiones abijcit, atque contemnit: qua modo placuerat optima sententia, subito displicet, & illa reiecta, ad turpia consilia, sibique perniciosa dilabitur.

Inconstatiæ humanæ & miseriarum quotidianarum causæ.

6 *Quæ sit omnium miseriarũ causa potissima.*

QVÆNAM igitur est huius inconstantiæ, miseriæque causa? Cõtemptio plane diuini afflatus. a Claudimus enim aures Dei monitis: oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina diuinitus præferuntur, nec cælestem Patrem salutariter præcipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, vt & miserias oculis subijciant fidelis populi, & commemorent causas miseriarum, & remediorũ vim ostendant. Quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex sanctissimis viris Ioanne Chrysostomo, & Augustino, maxime vero ex ijs, quæ in symboli expositione posuimus. Nam, illis cognitis, quis erit e facinorosorum hominum numero, quin adiumẽto Dei gratiæ præeuntis, lingua illo b Prodigi filij exemplo conetur exurgere & erigere se, atque in cælestis regis, Patrisque conspectum venire.

a Prou. 24. Is. 65. 11. & 66. 4. Hier. 7. 13. & 35. 15. Chrysost. in Psal. 118. & in 4. c. Isa. & Homil. 62. ad pop. Antioch. & 69. & in serm. de vanitate & breuitate vitæ & alibi. August. li. 10. conf. ca. 28. & 31. & li. 21. de ciuit. cap. 14. & lib. 22. cap. 22.

b Luc. 15. 18. 19.

7 *Quid nam Dei regnum sacris in litteris designet.*

HIS explicatis, quæ sit fidelium fru-

ctuosa petitio, aperient quid sit, quod his verbis à Deo postulemus, præsertim cùm vocabulũ regni Dei multa significet: quorum declaratio, & ad reliquam scripturæ intelligentiam non erit inutilis, & est ad huius loci cognitionem necessaria.

Communis igitur quædam regni Dei significatio, quæ frequens est in diuinis literis, est non solùm eius potestatis, quã habet in omnem hominem, rerũque vniuersitatem, sed etiam prouidentię, qua cuncta regit, & moderatur. a In manu enim eius, inquit Propheta, sunt fines terræ. Quibus finibus etiã intelligũtur, quæ occulta sunt, & abdita, in intimis terræ ac rerum omniũ partibus. In hanc sententiã Mardochæus loquebatur illis verbis: b Domine Deus, rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta sunt posita· & nõ est qui tuæ possit resistere voluntati. Dominus omnium tu es: nec est, qui resistat maiestati tuæ.

Dei regnum primò generalẽ in res vniuersas potestatem & prouidentiæ curã significat.

a Psal. 94.4.

b Est. 13. 9.

8 *Christi regnum in pios quale.*

ITEM Dei regno declaratur præcipua illa ac singularis prouidẽtiæ ratio, qua Deus pios & sanctos homines tuetur, & curat. De qua propria, & eximia quadam Dei cura, dictum est illud à Dauide: c Dominus regit me, nihil mihi deerit. Tum ab Isaia: d Dominus rex noster, ipse sal-

Secundo peculiarem illam beneficentiam qua pios gubernat & dirigit denotat.

c Psal. 22. 1.

d Isa. 33. 22.

uabit nos. In qua Dei regia potestate, etsi praecipua ratione sunt in hac vita ij, quos a Ioannis.18 36. diximus, pij ac sancti homines: tamen a monuit Pilatum ipse Christus Dominus, regnum suum non esse ex hoc mundo, hoc est minime ex hoc mundo, qui et conditus est, & interiturus, ortum habere. Nam eo, quem diximus, modo dominãtur imperatores, reges, respublicae, duces, omnesque ij, qui vel expetiti, ac delecti ab hominibus, praesunt ciuitatibus, atque prouincijs, vel per vim, & iniuriã dominatũ occupauerunt. Christus autem Dominus b constitutus est rex á Deo, vt ait Propheta: cuius regnum, ex Apostoli sententia, iustitia est. Inquit enim: c Regnum Dei est iustitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto.

Quomodo regnũ Christi non sit ex hoc mundo.

b Psal.2.6.

c Rom.14.15

9 Qua ratione Christus in suis regnet fidelib⁹.

REGNAT autẽ in nobis Christus Domin⁹, per virtutes intimas: fidẽ, spẽ, charitatẽ, quib⁹ virtutibus regni quodãmodo partes efficimur, & Deo peculiari quadam ratione subiecti, ad eius cultũ, ac venerationem consecramur: vt, quemadmodũ dixit Apostolus, d Viuo autẽ, iã nõ ego, viuit vero in me Christus, ita nobis dicere liceat, Regno ego, iã non ego, regnat verò in me Christus. Id autẽ regnum iustitia dicitur, quia Christi Domini iustitia constitutum est

Quomodo Christus in fidelibus suis regnet.

d Gal.2.20.

est. Ac de hoc regno sic loquitur apud S. Lucam Dominus. a Regnũ Dei intra vos est. Nã etsi Iesus Christus per fidẽ regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu sanctissimæ matris Ecclesiæ continentur, pręcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe, & charitate præditi, se tanquam pura quædam, et viua mẽbra Deo præbuerunt: et in his regnum gratiæ esse dicitur.

Quomodo regnũ Dei sit iustitia.
a Luc. 17, 21.

In quib' præcipuè regnes Christus.

10 *De regno gloriæ Christi Domini nostri.*

EX verò etiam Dei gloriæ regnũ illud, de quo Christũ Dominum apud S. Matthæũ loquentẽ audimus. b Venite benedicti patris mei, possidete paratũ vobis regnũ à cõstitutione mũdi. Quod idẽ ab eo regnũ, apud S. Luca, latro admirabiliter, sua scelera recognoscens, expetebat in húc modũ. c Domine, memento mei, cũ veneris in regnũ tuũ. Sanctus etiã Ioannes meminit huius regni. d Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et spiritu, * nõ potest introire in regnũ Dei. Meminit itẽ Apostolus ad Ephesios: e Omnis fornicator, aut immũdus, aut auarus, (q est idolorũ seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi, et Dei. Eodem f pertinẽt aliquod similitudines Christi Domini loquentis de regno cælorum.

Tertio gloriã & maiestatem designat quã Deus in cęlo obtinet.
b Matth. 25. 34.
c Luc. 23. 42.
d Ioan. 3. 5.
* M S. &. Aug. hic. ad dũ Sancto.
e Ephes. 5. 5
M S. & Græ. exẽpl. legũt. qui est idolorum seruus.
f Matt. 13. 31 32. 33. 44. & 22. 2.

11 *De regnis gratiæ & gloriæ Christi natura & diuersitate.*

a Ioan.4.14.
Quid gratia.
b Sic Apost. Rom 6.23. vitã æternam gratiã vocat
Regno gratię frequẽter excidimus.
c 2.Cor.5.6.

NECESSE est autem prius ponere regnũ gratiæ. Neq; enim fieri potest, vt in vllo regent Dei gloria, nisi eiusdẽ gratia in illo regnarit. Est verò gratia, ipsius sentẽtia Saluatoris, a fons aquæ salientis in vitã æternã. Gloriã autẽ quid esse dicemus, b nisi gratiam quandam perfectam, & absolutam. Quãdiu enim, fragili hoc, c & mortali corpore vestiti sumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio vagi, & imbecilles absumus à Domino, sæpe labimur, & cadimus, abiecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebatur: cùm autem regni gloriæ, d quod perfectum est lux nobis illuxerit, firmi, ac stabiles perpetuo cõsistemus, omnem enim, & vitium, & incommodum exaurietur: omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipse denique nostra in anima, & in corpore regnabit Deus: quæ res vberius in symbolo tractata est, cum de resurrectione carnis ageretur.

d 1.Cor.13.10.
Regnũ glorię semel si ab homine possideatur nunquam amittitur.

12 *Quid in primis igitur hac petitione Deū oremus.*

Quomodo maxime hic in terris regnũ Dei adueniat.

HIS igitur expositis, quæ cõmunẽ regni Dei sentẽtiã declarãt, quid sibi hęc petitio propriè velit, dicẽdũ est. Petimus autẽ à Deo, vt regnũ Christi, q; est Ecclesia, propagetur, vt se ad fidẽ Christi Domini, & ad

aci-

accipiendam veri Dei cognitionem conuertant infideles, & Iudæi, & schismacici, ac hæretici redeāt ad sanitatē, & ad Ecclesiæ Dei cōmunionē, à qua desciuerūt, reuertātur: vt cōpleatur, & ad exitū perducatur, quod Isaiæ ore dixit Dominus: a Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorū tuorum extende, ne parcas: longos facifuniculos tuos, & clauos tuos consolida: ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis: b quia dominabitur tui, qui fecit te. Et idē: c Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui: d leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi, filij tui de lōge venient, & filię tuæ de latere surgent.

a Isa. 54. 2.

b Ibid. 5.

c Isa. 60. 3.

d Ibid. 4. & 49. 28.

13 *Secundo quidnam hic postuletur.*

VERVM quia sunt iu Ecclesia, e qui verbis confitentes Deum, factis negantes deformatam fidē præferant, in quibus propter peccatū dæmon habitat, ac dominatur tāquā in propriis domiciliis, petimus etiam vt ad eos veniat regnū Dei, quo illi, peccatorū discussa caligine & radiis diuinę lucis illustrati, restituātur in filiorū Dei pristinā dignitatem, vt omnibus e suo regno, cælestis parens, sublatis hæreticis atq; schismaticis, eiectisque offensionibus, ac scelerū causis, f areā purget Ecclesiæ, quæ Deo

e Tit. 1. 16: In Christianis perperā viuētibus dominatur etiā diabolus.

f Matth. 3. 12

 cultum

cultum piè, ſanctèque adhibendo, quiet,
ac tranquilla pace perfruatur.

14 *Quid tertio loco eadē petitione quærimus.*

PETIMVS denique, vt ſolus in
nobis viuat, ſolus regnet Deus, ne ſit poſt
a 1. Cor. 15. 55. hac morti locus, ſed, vt illa a abſorbeatur
in victoria Chriſti Domini noſtri, qui, b de-
b 1. Col. 15. 24. 25. Col. c. 15. flecto, ac diſsipato omni hoſtium princi-
patu, poteſtate, & virtute, ſuo omnia ſubij-
ciat imperio.

15 *Quæ Chriſtianis huius petitionis occaſio-
ne præcipue agenda, & contemplanda
offerantur.*

ERIT autē curæ Parochis, vt, quod
poſtulat huius ratio petitionis, fidelem po-
pulū doceāt, quibus cogitationibus, & me-
ditationibus inſtructus has piè Deo preces,
facere poſsit. Ac primum hortabuntur, vt
vim, ac ſententiam intueantur illius ſimili-
c Matt. 13. 44 tudinis à Saluatore introductæ. c Simile
eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito
Chriſti regnum vt conſequamur, omnia terrena ſunt contemnenda. in agro, quē, qui inuenit homo, abſcondit
& præ gaudio illius vadit, & vendit vniuer-
ſa quæ habet, & emit agrum illum: nā qui
nouerit Chriſti Domini diuitias is præ illis
omnia contemnet, huic facultates, opes, po-
tentia ſordeſcent: nihil enim eſt quod illi
ſummo pretio comparari, imò verò, quod
in conſpectu eius ſtare poſsit, Quare, qui-
bu

bus id nosse contigerit, exclamabunt illi, vt Apostolus, a Omnia detrimentum feci & arbritor vt stercora, vt Christum lucri faciam. Hæc est illa insignis Euangelij b margarita, in quam, qui pecuniam ex omni bonorum venditione redactam erogarit, is beatitudine fruetur sempiterna.

Huc pertinere possunt quæ de Sapiētia scripsit. Iob. 28. 15. Salomon. Prou. 8. 10. 11 & Sap. 7. 8. 9. 10.
a Phil. 3. 8.
b Matth. 13. 45.

16 *Quam sit desiderabile regnum Christi hic per gratiam & in futuro per gloriam.*

O nos felices, si tantum luminis nobis præferret Iesus Christus, vt illam videre possemus diuinæ gratiæ margaritam, qua ipse regnat in suis: nam & nostra omnia, & nos ipsos venūdaremus, vt emptam illā tueremur. Tum enim denique nobis non dubitanter dicere liberet. c Quis nos separabit à charitate Christi? Præstantem verò regni gloriæ excellentiam, si quæ sit, scire volumus, eandem de illa, & d Prophetæ, & e Apostoli vocem, atque sententiam audiamus: Oculus non vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascēdit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum.

Quā pretiosa sit diuinæ gratiæ margarita.
c Rom. 8. 35.
Quam excellens sit diuinæ gloriæ thesaurus.
d Isa. 64. 4.
e 1. Cor. 2. 9.

17 *De humilitate, quam in hac petitione, & alijs præ nobis ferre debemus.*

PROFICIET autē ad impetrandū maximè, q petimus, si, qui simus, ipsi nobiscū reputem⁹, id est, Adā progenies, f iurè è paradiso eiecti, & exules, quorum in-

Cōsideratio nostri ipsorū ob oculos ponenda.
f Gen. 3. 23. 24.

Humiliter regnũ Dei petendum.
a Luc. 18. 13.
b Rom. 8. 15.

indignitas, ac peruersitas summum Dei odium, ac sempiternas pœnas postularet. Quare demisso tum, & abiecto animo simus oportet. Nostra etiam erit plena Christianæ humilitatis oratio: & omnino nobis ipsi diffidentes, a illius more publicani confugiemus in dei misericordiam, totumque eius benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suũ spiritum sit elargitus, b quo freti clamare audeamus, Abba pater.

Quid sequi, vel fugere debeamus vt simus beati sæpe cogitandum.
c Hoc docet parabola. Euangelica de vinea Matt. 20. 1.
Matt. 11. 12.
d Matth. 19. 17.

18 *Quanto studio nobis incumbẽdũ sit, ut tãdem cælorum regno potiamur.*

SVSCIPIEMVS etiam illam curam, & cogitationem quid agendũ, quid contra vitandum sit, vt ad celeste regnum peruenire possimus. Nõ enim à Deo c ad otium, & ad inertiam vocati sumus: quin imo inquit: d Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud: &, e Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Itaque non est satis petere regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium, & operam adhibeant homines: nam f adiutores sint oportet, & administri Dei gratiæ eo tenendo cursu, quo peruenitur in cælum. Nunquam nos deserit Deus, g qui nobiscum se futurum perpetuo pollicitus est: vnum vt nobis vidẽdum sit ne Deũ, & nos ipsos deseram⁹.

Diligẽtia adhibenda.
d 1. Cor. 9. 3.
Quomodo simus diuinæ gratiæ adiutores.
f Matth. 28. 20.
Quantis præsidijs homines instruxerit Deus ad cœlestis regni consecutionem.

Ac Dei quidem ſunt in hoc Eccleſię regno omnia, quibus & vitam tuetur hominum, & ſalutē perficit ſempiternā, & quæ ſub aſpectum non cadunt, angelorum copiæ, & pleniſsimum virtutis cæleſtis viſibile hoc munus Sacramentorum. In is tantum nobis præſidij eſt diuinitus conſtitutum, vt non modo ab acerrimorum hoſtium regno tuti eſſe, ſed ipſum etiam tyrannum, eiuſque nefarios ſatellites proſternere, & conculcare poſsimus.

19 *Concluſio huius petitionis, & breuis illius alia expoſitio.*

QVARE vehementer ad extremum petemus à * Deo Spiritu, nos vt omnia iubeat è ſua voluntate facere. Satanæ vt tollat imperium, nullam vt in nobis ſummo illo die poteſtatem habeat, vt vincat, & triumphet Chriſtus, vt vigeant eius leges toto orbe terrarum, vt decreta ſeruentur, nullus vt proditor, aut deſertor eius ſit, ſed tales ſe præbeant omnes, vt in regis Dei conſpectum non dubitanter veniant, & a conſtitutam illis ex omni æternitate poſſeſsionem adeant regni cæleſtis, vbi beati cum Chriſto ſempiterno æuo fruantur.

(·.·)

* à Dei Spiritū legūt alia exemplaria, nihil tamen mutauimus, eo quod Deꝰ Spiritus & Dei Spiritus vna eſt Trinitatis perſona quam inuocare omnes debent.

a Mat. 25. 34.

DE TERTIA PETITIONE.

CAPVT XII.

Fiat voluntas tua.

1 *Quare postulato Dei regno, statim subijciatur, ut eiusdem uoluntas fiat.*

CVM à Christo Domino dictũ sit: a Non omnis qui, dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorũ: sed, qui facit voluntatẽ Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnũ cęlorum: quicunque in illud cæleste regnum peruenire cupiunt, id à Deo petere debent, vt fiat voluntas eius. Quamobrem hæc hoc loco posita petitio est, statim post regni cælestis postulationem.

a Matt. 7.21. Multa quę in huius petitionis explicatione pertractãtur, his respondẽt, quæ duobus postremis præceptis de concupiscentiæ prauæ motib9 sunt in medium productæ. Præuaricatio Adæ quanta mala inuexerit.

2 *Qua methodo ad ueram huius petitionis intelligentiam perueniendum sit.*

VT autem intelligant fideles, quàm necessarium id nobis sit, quod hac prece postulamus, quantãq; salutariũ vim munerũ ex eius impetratiõe cõsequamur, demõstrabunt Parochi, quibus miserijs, & ęrumnis oppressum fuerit hominũ genus propter peccatum primi parentis.

Que

3 *Quæ mala, præuaricatio primi parentis, in humanum genus inuexerit.*

NAM à principio Deus propij boni appetitionem creatis rebus ingenerauit, vt naturali quadã propensione suum quærerent, & expeterent finem, à quo illæ nunquam, nisi obiecto extrinsecus inpedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine expetendi Deum suæ beatitudinis auctorem, parentemque eo præclarior, & præstantior vis, quòd is compos esset rationis, atque consilij. Sed hunc amorem sibi naturaliter ingenitum, cùm reliquæ naturæ rationis expertes conseruassent, quæ, vt initio procreatæ fuerunt, natura bonæ, sic in eo statu, & conditione manserunt, hodieque manent, miserum hominum genus cursum non tenuit: non enim solum bona iustitiæ originalis amisit, quibus à Deo supra naturæ suæ facultatem auctum, ornatùmque fuerat, sed etiam insitum in animo præcipuum virtutis studium obscurauit. a Omnes, inquit, declinauerunt, simul inutiles facti sunt: nõ est, qui faciat bonũ, non est vsq; ad vnum. Nam b sensus, & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua, vt inde facilè intelligi posſit, neminem

Quomodo animãtia suũ expetãt finẽ. vide Tho. in 1. q. 1, art. 8.

Homo in initio suæ creationis in Deũ tãquam suæ beatitudinis auctorẽ recta, ferebatur. Eccle. 7. 29. Aug in 14 de ciui. c. 10. Tho. in 1. p. q. 95. artc. 1. & 2. Peccato originali & amissa iustitia, & ad virtutẽ inclinatio corrupta est.

a Psal. 13. 3. & 52. 3.

b Gen. 8. 21. item. 6. 5.

Omnes ab adolescentia ad malũ sunt proclies Sess. 5. conc. Tridẽt de peccato originali.

per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos innumerabilisque esse hominũ prauas cupiditatis, a dũ procliues sunt, & flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem, ad omne ferè malorum genus.

a Ad Rom. 7. 11, 22. 23.

Homo cupiditatibus suis obcœcatus ne videt quidē suũ malũ. quin hoc ipsum bonum esse existimat.

4 *Homo & si multis misserijs obrutos sit, suũ tamen statum ignorat.*

QVIBVS in malis quamquam assidue versemur; tamen, quæ summa est nostri generis miseria, permulta ex illis sunt, quæ nobis minimè mala videantur: quæ res insignem arguit hominum calamitatē, qui cupiditatibus ac libidinibus obcœcati, non videant, quæ salutaria opinantur, plerunque esse pestifera, imo verò ad illa perniciosa mala, tanquam ad optabile: & expetendum bonum, rapiantur præcipites, ab ijs, quæ verè bona sunt, & honesta; tanquam à contrarijs rebus, abhorreant. Hanc opinionem corruptumq; iudicium detestatur Deus, illis verbis. b Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum; ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras; ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

b Isai. 5. 20.

Gustum spiritualē amisit homo.

5 *Quomodo nostram hanc miseriam sacræ litteræ nobis ob oculos subijciant.*

ITAQVE, nostris vt subijciant oculis

lis nostras miserias, comparant nos diuinę litterę ijs, a qui verum gustandi sensum amiserūt: quare fit, vt à salubri victu alieni sint: appetantque contrarium. b Cum ęgrotis pręterea nos conferunt: vt enim illi, nisi morbum depulerint, sanorum & integrorum hominum officia, ac munera obire non possunt: sic nos actiones, quę Deo gratę sint, suscipere sine diuinæ gratiæ adiumento nequimus.

a Isai.24.9. Hier.4.28.& 31.29. Ezech 18.1. Homines omnes post peccatū sunt ægrotis similes.

b Psal.6.3.& 26.2.&.106. 12.Isa.24.4. &.53.4.

6 *In statu naturæ corrupto quanta sit ad aliquid boni agendum hominum infirmitas.*

QVOD si quædam sic affecti assequimur; leuia illa sunt, & quæ ad consequendam cœlestem beatitudinem, parum, vel nihil momenti habēt. At Deum, vt par est, amare & colere, quod maius quiddā, & altius est, quàm vt nos humi strati id humanis veribus assequamur, nunquam poterimus, nisi adminiculo diuinæ gratiæ subleuemur.

Virtutes cælo dignas homo sibi relictus perficere nō potest.

Repetatur hic quæ prima sectione prefationis huiuis Catechismi sunt explicata, & quę sub si. q. 9. paulo post subijcientur. vide itē Cæiest.1.ep.1. can.4. Augu. ep.95.&.li.1 cōt.duas epi. Pela.c.2. Prosp.cōt.colla. c.22.cō. Tridēt.ses.6.c.1

7 *In rebus diuinis non omnino pueris esse persimiles.*

QVANQVAM aptissima etiam est illa comparatio ad significandam miseram humani generis conditionem, quòd similes esse dicimur puerorum, qui suo relicti arbitrio temere mouentur ad omnia: pueri, inquam, sumus, & imprudentes, ludicris

Homines p Adę peccatũ nunc sunt ipsis pueris insipientiores.

a Prou. 1. 22.

b 1. Cor. 14. 20.

Prudẽtiã m ſaluti necessãriã nisi Deo adiutore consequi nõ possumus.

dictis ſermonibus, et inanibus actionibus deditis, ſi à diuinu præſidio deſeramur. Sic enim nos obiurgat Sapientia. a Vſquequo paruuli diligitis infantiam, et ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia, cupient; Et in hũc modum hortatur Apoſtolus: b Nolite pueri effici ſenſibus: etſi in maiori inanitate, & errore verſamur, quam illa puerilis ætas: cui tantum abeſt humana prudẽtia, ad quam tamen per ſe tempore poteſt peruenire: cùm ad diuinam prudentiam, quæ ad ſalutem neceſſaria eſt, nos niſi Deo auctore, & adiutore ad ſpirare non poſsimus: niſi enim præſto nobis ſit Dei auxilium, relictis ijs, quæ vere ſunt bona, ad interitum ruimus voluntarium.

a Ro. 7. 23.

Omniũ actionũ & cogitationũ humanarum bonitas ex cõſensu, quẽ habẽt cũ diuina volũtate eſt metienda.

Suam antem voluntatem Deus manifeſtauit hominibus per decalogum.

8 *Quod nam hac petitione tantorum malorũ proponatur remedium.*

A C, ſi quis, diſcuſſa diuinitus animi caligine, has videat hominum miſerias, & ſublato ſtupore, ſentiat b legem mẽbrorum ac ſenſus cupiditates ſpiritui repugnantes recognoſcat, omnemque diſpiciat naturæ noſtræ propenſionem ad malum, qui poterit non ardenti ſtudio opportunum tanto huic malo, quo naturæ vitio premimur, remedium quærere, ſalutaremque illam regulam expetere, ad quam Chriſtiani hominis vita dirigenda, & conformanda ſit,

Hoc igitur illud est, quod imploramus, cùm ita precamur Deum, *Fiat uoluntas tua.* Cùm enim, a abiecta obedientia, & Dei voluntate neglecta, in has miserias incidimus, vnum illud tantorum malorum remedium nobis diuinitus propositum est, vt ex Deï voluntate, quam peccando contēpsimus, aliquando viuamus, omnesq́; cogitationes & actiones nostras ea regula metiamur: q̄ vt assequi posśimus, suppliciter illud à Deo petimus, *Fiat uolũtas tua.*

a Rom. 5, 19.

9 *Etiã à iustificatis, qui iam Deo parens, usurpanda hæc precatio est.*

Tridẽt. Syn. de iustific. sessio. 6. cap. 11. Cõc. Mileu. can. 7. & 8. Iustificati propter pronitatem ad malũ vita hac durãte semper periclitãtur. Conc. Trid. ses. 6. c. 12. & 3. vide Ezec. 8. 26. Hier. 16 2. aduer. Iou. & Aug. de hęres. hęre. 82.

ID verò illis etiam vehementer petendùm est, in quorũ animis iã regnat Deus, quique iam sunt radijs diuini luminis illustrati, cuius gratiæ beneficio, Dei obtemperent voluntati. Quibus licet ita comparatis, proprię tamen cupiditates aduersantur propter procliuitatem ad malum, insitam in hominum sensibus: vt, etiam si tales simus, magnum tamen hoc loco nobis periculum sit à nobis ipsis, ne b abstracti, & illecti, à concupiscentijs, quæ militant in membris nostris, iterũ de salutis via deflectamus: de quo nos periculo Christus Dominus admonuit illis verbis, c Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, ca

b Iacob. 4. 1.

c Mat. 26. 41.

ro autem infirma.

10 *In iustificatis adhuc uiget cõcupiscentia, quam quidem nemo penitus potest extinguere.*

NON enim est in hominis potestate, ne in eius quidem, qui per Dei gratiam est iustificatus, ita domitos habere carnis affectus, vt nunquam illi postea excitentur. Quippe cùm eorum, qui iustificati sunt, mentem sanet Dei gratia, non etiam carnē: de qua illud scripsit Apostolus: a Scio enim, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam vt semel primus homo iustitiam originalem, quo tanquam fræno quodam cupiditates regebãtur, amisit, minimè eas postea ratio continere potuit in officio, vt ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte b peccatum, id est, peccati fomitem habitare scribit Apostolus, vt intelligamus eum non ad tempus, quasi hospitē diuersari apud nos, sed quamdiu viuimus, tanquam incolam nostri corporis, in domicilio membrorum hærere perpetuo. Ergo domesticis, et intestinis hostibus assiduè oppugnati, facilè intelligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque, vt fiat in nobis voluntas eius. Illud verò faciendum est, vt sciant fideles quæ

Iustificatorũ mentē sanat Dei gratia, non etiã carnem. Iustitia originalis. fuit tanquam frenum, quo carnis cupiditates regebãtur, eoq; semel amisso nũquã ita regi potuerũt, quin identidē noxia appeterent.

a Ro.7.18. Fomes peccati, seu cocupiscentia perpetuo in mẽbris nostris latitat. vnde etiã perpetuo aduersus illam querēda sunt auxilia.

b Ro.7.20.

sit petitionis huius vis.

11 *Quomodo uoluntas Dei in hac petitione accipiatur.*

QVO loco multis omißsis, quæ à doctoribus scholasticis de Dei voluntate vtiliter, & copiosè disputantur, voluntatē hic accipi dicimus pro ea, quam signi appellare solēt, hoc est, pro eo quod Deus à nobis fieri, aut caberi iusserit, aut monuerit. Quare voluntatis nomine hoc loco cōprehensa sunt vniuersa, quæ nobis ad cælestē beatitudinem cōparandam proponuntur, siue illa ad fidem, siue ad mores pertineant: omnia denique, quæcunque Christus Dominus per se, vel per Ecclesiam suam facere, aut imperauit, aut prohibuerit: de qua voluntate ita scribit Apostolus: a Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei.

Vide magistrũ in 1. dist. 45. lit. g. h. & 1. & Tho. in 1. p. q. 19. & ipsũ & alios in 1. dist. 45.

a Ephe. 5. 17.

12 *Quam includat tertia petitio sententiam.*

CVM igitur illud precamus, *Fiat uoluntas tua*, petimus in primis nobis, vt Pater cælestis facultatem concedat obtemperandi diuinis iussis, & b inseruiendi ei in sanctitate, & iustitia omnibus diebus nostris: vt ad nutũ, & volũtatē eius omnia faciamus: vt ea colamus officia, de quibus in sacris literis admonemur: vt ipso duce, & auctore, reliqua omnia præstemus, quæ eos decent,

1. Thes. 4. 3. & Rom. 12. 2. 1. Pet. 2. 15. b Luc. 1. 74.

a Ioan. 1. 13. cent, a qui non ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi Domini secuti, b qui factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, vt parati simus omnia perpeti potius, quàm vel minimum ab eius voluntate discedere.

b Phil. 2. 8.

13 *Quibus potissimum datum sic eorum, quæ hic petuntur, studio, & amore ardentissime flagrare.*

Parere Deo, libertas est, inquit Seneca lib. de beata vi. c. 13. ex quo D. Ber. ser. 3. d S. Andre. hæc sumpsisse videtur seruire Deo regnare est.

NEC verò quisquam est, qui huius studio, & amore petitionis flagret ardentius, quàm is, cui concessum sit, vt summam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud verissimè dici intelligi, Seruire Deo, & illi obedire, regnare esse. c Quicunque, inquit Dominus, fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est, hoc est, cum illo sum omnibus amoris, & beneuolentiæ vinculis coniunctissimus. Nemo ferè est ex viris sanctis, quin præcipuum huius petitionis munus vehementer à Deo postularit: ac præclara quidem omnes, sed varia per sæpe oratione vsi sunt: in quibus mirificum, & suauissimum Dauidem videmus illud variè postulantem. Modò enim inquit d Vtinā dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. Interdum e De-

c Matt. 12. 50 Mar. 3. 35. Luc. 8. 21.

Omnes sancti diuinā voluntatē semper fieri optarūt, vt Christus Mat. 26. 42. & Paulus Acto. 21. 14. Heli. 1. Reg. 3. 18.

d Psal. 118 5.
e Ibid. 35.

duc me in semitam mandatorum tuorum. Non nunquam: a Gressus meos dirige secundũ eloquium tuum, vt non dominetur omnis iniustitia. Huc pertinent illa: b Da mihi intellectum. * vt discam mãdata tua. c Iudicia tua doce me: d Da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. Sæpè alijs verbis eandem tractat, versatque sententiam. Qui loci diligenter animaduertendi sunt, & fidelibus explicandi: vt, quanta sit, in prima huius petitionis parte vis, & copia salutarium rerum, omnes intelligãt.

a Ibid. 133.
b Ibid. 73.
* Et legũt. 6. MS. Græ. q. Heb. & Cha.
c Ibid. 108.
d Ibid. 125.
e Gal. 5. 19. 20. 21.

14 *Quia præterea hac petitione significemus.*

SECVNDO loco, cum illud precamur, *Fiat uoluntas tua*, detestamur opera carnis: de quibus scriuit Apostolus: e Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudic tia, luxuria, idolorum seruitus, beneficia, inimicitię, cõtentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissentiones, sectæ, inuidię, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia. Et, si secundum carnem vixeritis, moriemini. Petimusque ne sinat Deus ea nos perficere, quæ sensus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas nostra suaserit, sed vt nostram voluntatem sua voluntate moderetur. Alieni sunt ab hac voluntate voluptuarij homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione

Hic nõ tantũ petitur. vt bonam Dei volũtatẽ sequamur, sed etiã, vt ex animo opera carnis detestemur.
1. Rom. 8 13.

Voluptarij terrenisq; affectibus implicati, nisi illã cupiditatẽ exuat, non vere istud precantur.

tatione

tatione defixi ſunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiundum, quod concupierunt, & in illo fructu prauæ cupiditatis, felicitatem ponunt, vt beatum etiam eſſe dicant, qui, quodcumque optarit, cõſequatur. Nos contra petimus à Deo, vt ait Apo-
a Rom 13.14 ſtolus, a ne carnis curam faciamus in deſiderijs, ſed, vt fiat voluntas eius.

15 *Melius eſt, id optare fieri, quod Deus vult, quam id, quod cupimus.*

Difficile eſt aduerſus propriam cupiditatem precari, ſed tamen ſalutare & glorioſum.

ETSI non facilè adducimur, vt precemur Deum, vt cupiditatibus noſtris non ſatisfaciat. Habet enim difficultatem hæc animi inductio, quod ipſi quodam modo, id petentes, nos videmur odiſſe: quod etiã ſtultitiæ tribuunt ij, qui toti hærent in corpore: ſed nos ſtultitię famã ſubeamus libẽ-
b Mat. 6.24. Luc. 9.23. Mar. 8.34. ter Chriſti cauſa. Cuius eſt illa ſententia: b Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum. Præſentim cũ ſciamus multò præſtare, id optare, quod rectum, iuſtumq; ſit, quàm id aſſequi, quod à ratione, à virtute, à Dei legibus ſit alienum. Et certè deteriore loco is eſt, quicunque ad id peruenit, quod temerè ac libidinis impulſu cupiebat, quam qui, optimè quod optauit, non aſſequitur.

Etiam

16 *Etiam ea, quæ pietatis speciem non habent, à Deo petenda non sunt.*

QVANQVAM non id modò petimus, ne concedatur nobis à Deo, quod ipsi nostra spōte cupimus, cū studiū nostrū deprauatum esse cōstet, sed ne id etiam detur, quod, suasore, & impulsore dęmone, a simulato lucis angelo, tanquam bonum interdum postulamus. Rectissimum illud principis b Apostolorum studiū videbatur, pietatísque plenissimum, cùm Dominum à consilio proficiscendi ad mortem auocare conabatur: & tamen eum, qui humanis sensibus, non diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amantius in Dominum videbatur eo postulari potuisse, quod sancti viri c Iacobus, & Ioannes, illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere noluissent, ab eo petierunt, vti iuberet ignem è cęlo descendere, qui duros illos, & inhumanos absumeret. At à Christo Domino reprehensi sūt illis verbis: Nescitis, cuius spiritus estis: d Filius enim hominis non venit animas perdere, sed saluare.

Petitur hic etiam ne id Deus det, qđ suasore dæmone, simulato lucis Angelo, velut bonū esset postulamus seu ne imaginarium bonū si quando à nobis postulet, impetremus.
a 2. Cor. 11. 14.
b Mar. 16.22
Imaginariū bonū postulauit Petrus.
Imaginariū bonum postularunt. Iacobus & Ioannes.
c Luc. 9.54.
d Luc. 9.56. Ioan. 3.16.

17 *Cum quæ cupimus, ad naturæ conseruationem spectant, ea maxime, ut fiant si Deus uelit, petendum est.*

NEQVE verò solum, cum, quod cupimus,

In his etiam quæ per se mala nō sunt naturāq; cōseruant, rogādus est etiam Deus vt, eius fiat voluntas

mus, malum eſt, aut mali ſpeciem habet, Deum precari debemus, vt fiat voluntas eius; ſed etiam, cum re vera malum non eſt, veluti cum voluntas ſequitur primam illam naturæ inclinationem, vt appetat ea, quæ naturam conſeruant, & reijciat, quæ ei contraria videantur. Quo circa, cum in eum locum ventum eſt, vt aliquid petere velimus huius generis: tum vero dicamus ex animo, *Fiat uoluntas tua*: imittemur illū ipſum, à quo ſalutè, & ſalutis diſciplinam accipimus.[a] qui cum naturaliter inſitio cruciatu, & acerbiſsimæ mortis timore commoueretur, tamen in illo horrore ſummi doloris, ſuam, ad Dei Patris retulit voluntatem.[b] Non mea, inquit, voluntas, ſed tua fiat.

a Mat. 26. 37 38. Mar. 14. 33. qualis autē in Christo fuerit triſtitia & timor vide S. Tho. in 3. p. q. 15. 6. cap. 17.

b Luc. 22. 42

18 *Cum citra Dei auxilium peccatum uitare non poſsimus, id etiam hac petitione poſtulamus.*

Homines primi parentis peccato adeo imbeciles ſunt effecti, vt quanuis refrænēt ſuam cupiditatem, peccata euitare non poſſint, niſi diuinum accedat auxilium. Vide Aug. in lib. de nat. & gra. cap. 26. Tho. in 1. 2. q. 109. art. 9. & 10.

SED mirabiliter deprauatum eſt, hominum genus: qui cum vim ſuæ etiam attulerint cupiditati, eamque diuinæ voluntati ſubiecerint, tamē ſine Dei auxilio, quo à malo protegimur, & in bonum dirigimur, peccata vitare non poſſunt. Ergo confugiendum eſt ad hāc precationem, & petendum à Deo, vt in nobis ipſe inſtituta perficiat, vt exultātes cupiditatis motus comprimat,

primat, vt appetitus rationi obedientes efficiat, vt nos deniq; totos ad suam conformet voluntatem. Precamur etiam, vt a Dei voluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat, quo b diuinum mysterium absconditum à seculis, & generationibus, notum, ac peruulgatum sit apud omnes.

a 1. Tim. 2. 4.

b Col. 1. 26.

Sicut in cælo, & in terra.

19 *Quid sibi ista clausula uelit.*

FORMAM præterea & præscriptionem illius obedientiæ postulamus, vt videlicet ad eam regulam dirigatur, quam in cælo, & seruant beati Angeli, & colit reliquus cælestium animarũ chorus, vt quemadmodum illi sponte, & summa cum voluptate obediunt diuino numini, sic nos Dei volũtati, quo modo ipse maximè vult libentissimè pareamus.

Precamur etiã, vt promulgata apud omnes Dei voluntate eam totus mundus sequatur.

De hac particula quędam sectione. 3. primę petitionis explicata sunt.

20 *Deo non pretij alicuius causa, sed amore ipsius parendum est.*

ET verò in opera, & studio, quod Deo nauamus, summum à nobis amorẽ Deus, & eximiam charitatem requirit, vt, etiam si spe cælestium præmiorum totos nos ei dicauerimus, tamen ideo illa speremus, q̄ vt in eam spem ingrederemur, placuit diuinæ maiestati. Quare tota nitatur illo in Deũ amore nostra spes, qui mercedẽ amo-

Vide D. Ber. in lib. de diligendo Deo, fere in medio.

ri nostro proposuit æternam beatitudinem. Sunt enim, qui amãter alicui seruiãt, sed tamen pretij causa, quò amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo charitate, & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem, atque virtutem, cuius cogitatione, & admiratione se beatos arbitrantur, quod ei suum officium præstare posſint.

21 *Aliæ item eius clausulæ expositiones.*

ET hanc habet sententiam illa appositio, *Sicut in cælo, & in terra.* Maximè enim nobis enitẽdum est, vt Deo simus obedientes, quemadmodum beatas mentes esse diximus: quorum laudes in illo summæ obedientiæ munere obeũdo, eo Psalmo persequitur Dauid. a Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius, qui facitis volũtatem eius. Quod si quis sanctum Cyprianum secutus, sic illa interpretatur, vt dicat: *In cælo*, in bonis, & pijs, *In terra*, in malis & impijs. Nos verò etiam eius sententiam comprobamus, vt pro *Cælo*, spiritus, pro *Terra*, caro intelligatur, vt & omnes, & omnia in omnibus, Dei voluntati obediant.

a Psal. 102. 21
S. Cypr. in ser. de orat. Domin. Petitur etiam, vt mali sicut & boni caro sicut & spiritus tandem Deo obtemperẽt.

22 *Quomodo etiam gratiarum actionem cõtineat hæc petitio.*

GRATIARVM itẽ actionẽ cõtinet hæc

hæc petitio: veneramur enim Dei ſanctiſsimam voluntatem, & maximo perfuſi gaudio, ſummis laubibus & gratulationibus, omnia eius opera celebramus, qui certo ſciamus a eum omnia bene feciſſe. Cum enim conſtet, eſſe omnipotentē Deum, neceſſario ſequitur, vt omnia eius nutu facta eſſe intelligamus. Cùm verò etiam ipſum, ſicut eſt, ſummum bonū eſſe affirmemus, nihil ex eius operibus non eſſe bonū, cùm omnibus ipſe ſuam impertiuerit bonitatē, confitemur. Quod ſi in omnibus diuinam rationem non aſſequimur, in omnibus tamen, & ambigui cauſa neglecta, & reiecta omni hæſitatione, illud Apoſtoli profitemur, b in inueſtigabiles * eſſe vias eius. Sed ob id maximè etiam Dei voluntatem colimus, quod ab eo cæleſti lumine dignati ſumus. c Ereptos enim de poteſtate tenebrarum; tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ.

a Mar. 7. 37. Eccli. 39. 21.
b Ro. 22. 33.
* Omnes legunt inueſtigabiles, tamē hic codex tā vt homo nymia tolleret, quam vt vocem græcā. ἀνεξιχνίαστοι. Exprimeret ininueſtigabiles voluit legere.
c Coloſ. 1. 13

23 *Quid ex hac petitione ad contemplationem referendum ſit.*

SED, vt extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis, redendum eſt ad id, quod initio attigimus, debere fidelem populū in huius pronunciatione petitionis eſſe demiſſo, & humili animo, reputantem ſecū eam, quæ

in natura eſt inſita, cupiditatum vim diuinæ voluntati repugnantem, cogitantem ſe in eo officio vinci à naturis omnibus: de quibus ita ſcriptum eſt a Omnia ſeruiunt tibi: maximèque imbecillem eſſe, qui nullum opus Deo gratum, nō modo non perficere, b ſed ne inſtituere quidem poſſit, niſi Dei adiumento ſubleuetur. Quoniam verò nihil magnificentius eſt, nihil præſtantius, quam, vt diximus, Deo ſeruire, & vitam ex eius lege, ac præceptis agere, quid & optabilius eſſe poteſt homini Chriſtiano, quàm c ambulare in vijs Domini, quàm nihil agitare animo, nihil actione ſuſcipere, quod à diuina volūtate abhorreat. Vt verò eam exercitationē capiat, & illud inſtitutum teneat diligentius, petat ex diuinis libris exempla eorum, quibus, cùm illi conſiliorum ſuorum rationem non retuliſſent ad Dei voluntatem, omnia malè ceciderunt.

a Pſ. 118. 91. Nullū opus Deo gratum poteſt homo citra illius auxilium inſtituere. b Ioan. 16. 6. & 2. Col. 3. 5. c Pſal. 118. 1. Nihil optabilius, qua iuxta volūtatem Dei viuere. Infelices, qui ſua conſilia diuinæ volūtati nō ac cōmodant. Exēplum vide in Pharaone Ex. 4. 5. & 6. & ſequent. c.

24 *Quantū commodi ad uitam tranquillè agēdam ex huius petitionis meditatione conſequi poſsimus.*

Quiſque ſuæ vocationi acquieſcat.

MONEANTVR poſtremò fideles, vt in ſimplici, & abſoluta Dei volūtate acquieſcant, ferat æquo animo conditionē ſuā, qui ſibi inferiori loco videtur eſſe, quā eius dignitas poſtulet, ne deſerat ordinem ſuum,

suum, sed a in ea vocatione maneat, in qua vocatus est, & proprium iudicium subiiciat Dei voluntati, qui nobis melius consulit, quàm ipsi optare possimus. Si angustia rei familiaris, si corporis valetudine, si persecutionibus, si aliis molestijs, & angoribus premimur, certo statuẽdũ est, nihil horũ sine Dei voluntate, quæ summa omniũ ratio est; nobis accidere posse, ideoque nõ debere nos grauius commoueri, sed inuicto animo ferre, semper illud in ore habentes, b Domini voluntas fiat: & illud beati Iob, c Sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum.

a 1. Cor. 7. 20. &. Eph. 4. 1.

Volũtas Dei est ratio summa omnium quę sunt. vide Thom. in 1. p. q. 19. ar. 4

b Actor. 21. 14.

c Iob. 1, 21.

DE QVARTA PEtitione.

CAPVT. XIII.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

1 *Quænam in hac oratione Dominica ratio ordinis seruata sit.*

QVarta petitio, & reliquæ deinceps quib⁹ animę, & corporis subsidia ꝓpriè, ac nominatim postulamus, ad superiores petitiones referũtur. Habet enim hunc ordinem, ac rationem precatio Dominica, vt

Quatuor posteriores petitiões ad tres priores referuntur.

Quis ordo in precatione Dominica ſeruetur.

vt poſtulationem rerum diuinarum conſequatur earum petitio, quę ad corpus, & ad hanc vitam tuendam pertinēt. Nam vt ad Deum, tanquam ad vltimum finem, referuntur homines: ſic humanę vitæ bona ad diuina eadem ratione diriguntur.

2 *Cur humanæ uitæ bona à Deo licite optētur, & petantur.*

Quem in finē homo ſit conditus.

QVÆ quidem ideo optanda, ac petenda ſunt, vel quòd ita diuinus ordo poſtulat, vel quod illis adiumentis ad diuinorum bonorum adeptionem indigemus, vt iis adminiculis, propoſitū finem conſequamur, qui regno, & gloria cęleſtis Patris, atque iis pręceptis colendis, ſeruandisque continetur, quam Dei voluntatem eſſe non ignoramus. Quare omnē vim, & rationē huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus.

3 *Quo fine, & modo temporalia bona ſint poſtulanda.*

Temporalia bona iuxta Dei pręſcriptūm ſunt poſtulanda. vid Thom. in. 2. 2. q. 83. art. 6. a Rom. 8. 26.

PRÆSTABVNT igitur ſuū officium Parochi fidelibus, vt intelligant in iis petendis, quę ad vſum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, eſſe intendendum animum, ac ſtudiū noſtrum ad Dei pręſcriptionem, nec inde vlla ex parte declinandum. Nam in eo, quod ſcribit Apoſtolus,[a] Quid oremus, ſicut oportet, neſcimus: maxime

xime peccatur his postulationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo potenda sunt bona hæc, vt oportet, ne, perperam aliquid postulantes, responsum illud à Deo feramus, a Nescitis, quid petatis. Erit autem certa iudicandi nota, quæ praua sit, quæue recta petitio, consiliũ & propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, vt illa omnino bona existimet, & in illis tanquam in optato fine conquiescens, nihil præterea requirat, sine dubio non orat, sicut oportet. Non enim, inquit S. Augustinus, petimus temporalia hæc tanquam bona nostra, sed tanquam necessaria nostra. Apostolus etiam in Epistola ad Corinthios docet, omnia, quæ spectant ad vsus vitæ necessarios, ad Dei gloriam referri oportere. b Siue enim manducatis, inquit, siue bibitis, siue * aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

a Matth. 20. 22.

In petitione rerũ temporaliũ qualitas orationis ex proposito postulantis est metienda.

S. Aug. lib. 2. de serm. do. in mon. cap. 16. itẽ ep. 121 cap. 6.

b 1. Cor. 10. 31. Col. 3. 17.

* Vocẽ aliud duo M S. Amb. Græc. & Syr. exẽp. non habent:

4 *Quot quantisque commoditatibus in statu innocentiæ homo sit potitus.*

SED, vt videant fideles quantam habeat hæc petitio necessitatem, commemorabunt Parochi, quãta ad victum, & ad vitam colendam indigentia sit externarum rerum: quod magis intelligent si cõparatio fiet eorũ, quæ primo illi parenti nostri generis,

Primiparentes si in statu innocentiæ perseuerassent, necessario cibo vti debuissent.

vide Thom. in 1. p. q. 97. a. 3. Qua multis indigeamus, quibus in innocētię statu nō op⁹ fuisset. Homo in statu innocētię vsu fructuū arboris vitę immortalis permansisset. Aug. in li. de quęst. vet. & no. test. q. 19. & Thom. in 1. p. q. 97. a. 4 ex Gē. 3. 22. Labor omnis corporis in Paradiso iucūdus homini fuisset terraque semper fertilis. Tho. in 1. p. q. 103. art. 3. Posterorum Adę quanta miseria. a Gen. 2. 15. b Ge. 3. 17. 18.

neris, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad viuendum necessaria. Nam etsi ille in amplissimo innocentiæ statu, vnde & ipse, & eius culpa omnis posteritas corruit, necesse habuisset adhibere cibum ad reficiendas vires: tamen inter illius, & nostræ vitæ necessitates multum inter est. Non enim ei vestibus ad tegumentum corporis opus fuisset, non tecto ad perfugium, non armis ad defensionem, non remedijs ad valetudinem, non alijs multis, quorum subsidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus: satis ei fuisset ad immortalem vitam ille fructus, quem felicissima vitæ arbor nullo eius, aut posterorum labore præbuisset. Neque verò futurus erat homo in tantis paradisi delicijs otiosus, a quem ad agendum Deus in eo voluntaris domicilio collocarat: verùm nulla ei opera molesta, nullum officij munus non iucundum fuisset: tulisset ille perpetuò suauissimos fructus ex cultura felicium hortorum, nec eum vnquam opera, aut spes fefellisset.

Quanta mala Adæ præuaricationem sint secuta.

AT posterorū proles nō solùm fructu priuata vitalis arboris, verùm etiam horribili illa sentētia condemnata est. b Maledi-

ꝍta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, ſpinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in ſudore vultus tui veſceris pane * tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Nobis igitur contrà euenerunt omnia, atque illi, & poſteris contigiſſet, ſi Dei dicto audiens fuiſſet Adam. Itaque verſa ſunt omnia, & mutata in deterrimam partem. In quo illud grauiſſimũ eſt, quod maximos ſumptus, ſummum laborem, ac ſudorem ſæpiſsimè nullus fructus conſequitur: cùm fruges datæ in deteriorem ſegetem, vel ſuccreſcenti agreſtium herbarũ aſperitate opprimũtur, vel nimbis vẽto, grãdine, vredine, rubigine perculſæ, & proſtratę intercũt, vt omnis anni labor, exiguo tẽpore, aliqua cæli, vel terræ calamitate recidat ad nihilũ: quod accidit immanitate noſtrorũ ſcelerum, à quibus auerſus Deus noſtris minimè benedixit operibus: ſed horrenda manet ſententia, [a] quam de nobis initio pronuntiauit.

* 8. MS. & Reg. & Heb. & Chal. exẽ. nõ habẽt vocem tuo.

Opera noſtra & omnis labor ſæpe inanis propter ſcelerũ noſtrorũ immanitatẽ, vide Leuitic. 26.15.17. Deutero. 18.22.23. Pſal. 106.34.

a Gen. 3.17.18.

6 *Homines, ut ſuccurrant ſuis neceſſitatibus, laborare tenetur, qui tamen, niſi Deus faueat, fruſtra laborant.*

ERGO Paſtores in huius loci tractationẽ incumbẽt, vt ſciat fidelis populus ſua

culpa homines in has anguſtias, & miſerias incidere: & vt intelligat deſudandum quidem, & elaborandum eſſe in parandis ijs, quæ ad viuendum ſunt neceſſaria, verumtamen, niſi laboribus noſtris benedixerit Deus, fallacem ſpem, & inanem fore omnem contentionem. Nam a neque qui plantat, eſt aliquid neque qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus: & b Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborant, qui ædificant eam.

Curandū eſt, vt laboribus noſtris Deus benedicat.

a 1. Cor. 3. 7.

b Pſal. 126. 1.

7 *Deus rogandus, ut ea, quibus, indigemus ſuppeditet quòd prolixè facit.*

Multa ad hanc vitam ſuſtētandam ſunt neceſſaria, quæ Dei manu præſtatur.

DOCEBVNT igitur Parochi, eſſe res pene inumerabiles, quæ ſi nobis deſint, vel vitam amittimus, vel agimus in ſuauem. Hac enim cognita rerum neceſſitate, naturæque imbecillitate, Chriſtianus populus cæleſtem patrem adire cogetur, & ab eo terrena, & cæleſtia bona ſuppliciter petere. Imitabitur a Prodigum illum filium, qui, cùm in regione longinqua cœpiſſet egere, nec eſſet, cum eſurirer, qui ei ſiliquas daret, aliquando ad ſe rediens, intellexit, malorum, quibus premebatur, nuſquam niſi à patre eſſe expetendum remedium. Quo loco accedet etiam fidentiùs ad orandum fidelis populus, ſi in cogitatione diuinæ benignitatis recordabitur,

a Luc. 15. 16. 17.

Deus filios ſuos fidenter neceſſaria petentes exaudit.

tur paternas aures perpetuò patere filiorũ vocibus: nam dum hortatur nos vt panem petamus, eo se recte petentibus abunde largiturum pollicetur. Docẽdo enim quo modo petamus, hortatur, hortando impellit, impellendo spondet, spondendo nos in spem certissima impetrationis inducit.

Vid. Matt. 7. 9. 10. 11.

Panis nomẽ in scripturis multa significat.

8 *Quid panis nomine intelligatur, quæque huius petitionis sit sententia.*

EXCITATIS igitur, & inflammatis animis fidelis populi, sequitur, vt, quid hac petitione postuletur, declarandum sit: primum quid sit ille panis, quem petimus. Sciendum igitur est, in diuinis litteris hoc a panis nomine multa quidem significari sed illa duo præcipue, primum quicquid in victu, cæterisque rebus ad corpus, vitamque tuendam adhibemus: deinde quicquid nobis ad spiritus, & animę vitam ac salutem Dei munere tributum est. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, vitæ subsidia, sanctorũ b Patrum ita sentientium auctoritate.

a Gen. 18. 3. & 24. 33. & 31. 54. & 37. 25. & 43. 25. & alibi omne ciborũ genus significat. Eccle. 15. 3. doctrinam salutarem, & Luc. 14. 15. ipsam fœlicitatem.

b Tertul. lib. de orat. c. 6. Cypr. lib. de orat. Domin. Basil. in regu. breuior. inter. 252. Aug. li. 2. de serm. Do. in monte. c. 14. & ep. 121. & alibi.

9 *Temporalia à Deo beneficia peti posse demonstrat.*

QVAMOBREM minime sunt audiendi, qui dicunt, nõ licere Christianis hominibus à Deo petere terrena huius vitæ bona. Nã huic aduersantur errori, præ-

Quod terrena petere liceat.

ter consentientem Patrum sententiam, exempla permulta, tum veteris, tum noui testamenti. Iacob enim vouens, sic orabat. a Si fuerit * Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendũ, & vestimentum ad induendũ, reuersusque prospere fuero ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, cunctorumque, quæ dederis mihi decimas offerant tibi. Salomon etiam certum petebat huius vitæ subsidium, cum illud precabatur. b Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria, quid, quod Saluator humanis generis illa iubet petere, quæ nemo negare audeat ad corporis vsum pertinere. c Orate, inquit, vt non fiat fuga vestra * in hyeme, vel sabbatho. Quid dicemus de sancto Iacobo, cuius illa sunt. d Tristatur * aliquis vestrũ? oret: æquo animo est? psallat. Quid de Apostolo? qui sic cum Romanis agebat. e Obsecro vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem * sancti Spiritus, vt adiuuetis me in orationibus * pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa. Quare, cùm & diuinitùs concessum sit fidelibus, vt petant hęc subsidi-

Patres ijdem qui supra, & alij permulti. Votum Iacob.
a Genc. 28. 20.
* Deus legũt MS. Reg. Rab. Hebr. cod. Domin⁹ Deus. Græ. Verbũ Domini Chal. exemp.
b Prou. 30. 8.
c Mat. 24. 20.
* 2. MS. & Græ. exem. non habẽt in
d Iaco. 5. 13.
* autẽ hic addũt MS. quædam.
e Ro. 15. 30.
* Vocẽ Sancti 1. MS. nõ habet, nec Græ. & Syr. exem.
* Pro me nõ habent MS. quęd.

subsidia rerum humanarum, & perfecta hæc à Christo Domino tradita sit orandi formula, ne illud quidem dubium relinquitur, vnam ex septem hanc esse petitionem.

10 *Panis nomine quid hic ad corporis necessitatem pertinens intelligatur.*

PETIMVS præterea. *Panem quotidianum*, id est, victui necessaria, vt panis nomine, quod satis sit, & vestium ad tegendum, & cibi ad vescendum, siue panis is sit, siue caro, siue piscis, siue quodcunque aliud intelligamus. Videmus enim vsum esse hoc loquẽdi modo Eliseum, cum regem moneret, a vt præberet panem militibus Assyriis, quibus magna ciborum copia data est. Illud etiam de Christo Dominò scriptum scimus. b Ingressus est in domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbatho manducare panẽ: qua voce, quæ ad cibum, quæque ad potum pertinent, significari videmus. Ad huius petitionis absolutã significationẽ præterea animaduertẽdũ est hoc panis vocabulo nõ abundantem, & exquisitam ciborum, ac vestiũ copiam, sed necessariam, ac simplicem intelligi debere: quemadmodum Apostolus scripsit c Habẽtes alimẽta, & quibus tegamur his contenti simus. E Salomõ, vt diximus:

Petitionis sentẽtia illustratur. Panis nomẽ interdũ victum & amictũ significat.

a 4. Reg. 6. 22. 23.

b Luc. 14. 1. Panis sub inde cibũ & potũ significat. Panis nomẽ nõ delicias. sed necessaria vitę includit. Tertul. vbi supra.

c 1. Timot. 6. 8.

a Prouerb. 30.8. a Tribue tantum victui meo neceſſaria.

11 *Cur non ſimpliciter panem, ſed panem noſtrũ hic petamus.*

Quę primo panẽ noſtrũ hic dicamus.

HVIVS quoque frugalitatis hac voce, quæ proxime ſequitur, admonemur. Cum enim. *Noſtrum*, dicimus. *Panem*, illum ad neceſsitatem noſtram, nõ ad luxuriam petimus: non enim noſtrum dicimus, quia eum nobis opera noſtra, ſine Deo, parare poſsimus: eſt enim apud Dauidem. a Omnia à te expectant, vt des illis eſcam in tempore: dante te illis colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate: & alio loco. b Oculi omnium in te ſperant * Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno: Sed quia neceſſarius eſt, & à parente omniũ Deo, c qui omnes ſua prouidentia alit animantes, nobis atributus.

b Pſal. 103. 27.28,28.

c Pſal. 144. 15.

* Hęc vox Domine, nõ eſt in textu, ſed eam habent M S. q. Hil. Hier.

d Pſal. 146. 10.

12 *Labore noſtro parãdus eſt nobis panis, quẽ eſſe uolumus, ſi noſtrũ panẽ poſtulamus.*

Secundo, panis noſter dicitur iuſto labore parat9.

OB eam quoque cauſam panis noſter appellatur, quod iure eſt à nobis acquirẽdus, non iniuria, fraude, aut furto parandus: quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non noſtra ſunt, ſed aliena, ſæpiuſque illorum calamitoſa eſt vel adeptio, vel poſſeſsio, vel certè iactura. Contra verò honeſtis, ac laborioſis piorum homi-

minum lucris, ex Prophetæ ſententia, tranquilitas ineſt, & magna fœlicitas. a Labores enim, inquit, manum tuarum quia mãducabis, beatus es, & bene tibi erit. Iam vero iis, qui iuſto labore victum quærunt, fructum ſuæ benignitatis eo loco pollicetur Deus. Emittet Dominus benedictionem ſuper cellaria tua, & ſuper omnia opera manuum tuarum, benedicèque tibi.

a Pſal, 127. 2

Deut. 28. 8.

Poſtulatur etiam hic. vt, rectè partis, rectè vtamur.

Neque ſolum petimus à Deo nobis, vt illo vti liceat, quod noſtro ſudore, ac virtute peperimus eius adiumẽto benignitatis, id enim verè dicitur noſtrum, ſed etiam bonam mentem poſtulamus, vt rectè partis, recte item, ac prudenter vti poſsimus.

13 *Quare & hæc particula*, Quotidianũ, *adiiciatur*.

QVOTIDIANVM. Huic etiam voci ſubiecta eſt ea notio frugalitatis, ac parſimoniæ, quã proxime diximus. Non enim multiplicem, aut delicatũ cibũ poſtulamus, ſed eũ, qui naturæ neceſsitati ſatisfaciat: vt eos pudeat hoc loco, qui ſaſtidio communis cibi, & potionis, cõquiſitiſſima eſcarũ, ac vinorum genera perſequuntur. Nec minus hac voce. *Quotidiani*, improbantur ij, quibus horrendas illas minas proponit Iſaias. b Væ, qui coniungitis domũ ad domũ, & agrũ agro copulatis vſque ad ter-

Prima ratio ob quam panẽ quotidianum poſtulare iubeamur.

Deliciæ & habendi cupiditas reprehenſa.

b Iſai. 5, 8.

terminum loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terræ Etenim est inexplicabilis horum hominum cupiditas, de quibus illud scriptum est à Salomone. [a] Auarus non implebitur pecunia. Ad quos dictum etiam illud pertinet Apostoli. [b] Qui volũt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum * diaboli.

a Eccle. 5. 9 10.
b 1. Tim. 6. 9
* Vox diaboli nõ habetur in MS. Amb. & Grę. & Syr. exem.

Quotidianum præterea panem appellamus, quod viscemur eo ad reficiendum vitalem humorem qui quotidie consumitur vi naturalis caloris Est denique illa huius ratio nominis, ꝙ assidue petendus est, vt in hac cõsuetudine amãdi, & colẽdi Deũ retineamus, nobisq; omnino persuadeam⁹ id ꝙ est vitã ac salutẽ nostrã ex Deo pẽdere.

14 *Quid hæc duo uerba.* Da nobis, *sibi uelint*

DA nobis. Quantam hæc duæ voces materiam præbeant ad cohortandum fideles, vt infinitam Dei potentiam pie, sanctèque colant, ac venerentur, in [c] cuius manu sunt omnia & vt nefariam illã Satanæ sententiam detestentur. [d] Mihi tradita sunt omnia, & cui volo do illa nemo non videt. Nam vnius nutu Dei distributa cuncta & conseruantur, & augentur.

c Psal 23. 1. & 49, 12. & 94. 4. Est. 13. 9.
d Luc. 4. 5.
Dei nutu cũcta distribuũtur & cõseruantur.

15 *Cur diuites, etiam si rebus omnibus abundent, his uerbis uti debeant.*

SED quæ diuitibus hęc est imposita necessitas

cefsitas petēdi quotidianū panem, cùm re bus omnibus abūdent. Hæc illis necefsitas eſt orādi in hūc modū, nō vt dētur eis, quo rū Dei benignitate habēt copiā ſed, ne, quę abunde illis adſunt, amittant. Quamobrē, vt ſcribit Apoſtolus, a hinc diſcant diuites nō ſublime ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis omnia abunde ad fruēdū. Huius autē neceſſariæ petitionis affert hanc cauſam S. Chryſoſtom⁹, nō ſolū vt nobis ſuppetat cibus, ſed vt eum ſuppeditet nobis domini manus, quæ ſalubrem, atque adeo ſalutarē vim inſerens pani quotidiano, efficit, vt & cib⁹ corpori proſit, & corp⁹ animę ſeruiat.

Chryſ. hom. 14. opere imper. in Matt, hæc habet.

a 1. Tim. 6. 17.

Cur petim⁹, vt Deus det nobis panē. Chryſ. Homil. 14. ope. imperf. in Matth.

16 *Cur,* Da nobis, *non* Da mihi, *dicamus.*

SED quid eſt, quamobrem. *Da nobis,* numero multitudinis dicims, non autem mihi, quia proprium illud eſt Chriſtianæ charitatis, non b vt quiſque de ſe vno ſollicitus ſit, ſed vt præterea de proximo laboret, & in cura ſuæ vtilitatis, meminerit etiā aliorum. Accedit eo, quòd, quæ alicui munera diuinitus tribuuntur, non idcirco tribuuntur, vt ſolus ea poſsideat, vel in illis luxurioſe viuat, ſed vt cum alijs communicet, quæ neceſsitati ſuperfuerint. Nam, inquiunt ſancti Baſilius, & Ambroſius. Eſurientium panis eſt, quē tu detines,

b 1. Cor. 13. 5. vide item Cypr. in lib. de orat. & Thom. in. 2. 2. q. 82. ar. 7. ad. 1.

Baſil. hom. 6. variorum argum. qua de inde D. Amb. latinam fecit eſt que inter eius ſer. 81.

nudorum indumentum eſt quod tu recludis: miſerorũ redemptio eſt, & abſolutio, pecunia, quam tu in terram defodis.

Quomodo autem diuitũ bona pauperũ ſint vide Th. in 2. 2.q.32.art.5.

17 *Quid uocula: Hodie, hic appoſita inſinuet.*

Vocula Hodie, duo inſinua.

HODIE Admonet nos hæc vox cõmunis infirmitatis. Quis enim eſt, qui, ſi minus ſua vnius opera prouidere ſe poſſe ſperat in longinquum tempus neceſſarios vitæ ſumptus, ſaltẽ in diem victus ſubſidia paraturum non confidat. Sed ne huius quidem fiduciæ facultas nobis à Deo permittitur, qui nos ſingulorum etiam dierum cibũ à ſe petere iuſsit. Quæ ſententia habet neceſſariam illam rationem quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiã Dominica precatione ſingulis vtendum eſſe. Hæc de pane, qui ore perceptus, corpus alit, atque ſuſtentat, qui communis fidelium, & infidelium, piorum, & impiorum admirabili Dei bonitate, a qui ſolẽ ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos, omnib⁹ impertitur.

Oritio Dominica quotidie dicenda.

a Matt.45. Luc.6.27.

18 *Quid nam ſpiritali pane, qui amplitudine huius petitionis etiam includitur, hic intelligendum ſit.*

RELIQVVS eſt ſpiritualis panis, quẽ etiã hoc loco petimus, quo ſignificantur omnia quæcunque in hac vita ad ſpiritus, & animæ ſalutem, & incolumitatem requi-

Cib⁹ animæ, vt & corporis eſt multiplex.

requiruntur. Vt enim multiplex est cibus, quo corpus alitur, & sustentatur: sic non est vnius generis esca, quæ spiritus, & animæ vitam continet. Nam & verbum Dei cibus est animæ. Sapientia enim inquit, a Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis. Huius autem verbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere solet, cum grauius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. Sic enim est apud Amos, b Emittam famem in terram, non famem panis, neq; sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini. Vt autem illud est certum propinquæ mortis signum, cum non posint homines, vel cibū sumere, vel sumptum retinere: sic magnum est desperatæ salutis argumentum, cum vel non quærūt verbum Dei, vel si adsit, non sustinent, & eam impietatis vocem in Deum effundūt: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. In hoc furore animi, & mentis cæcitate versantur illi, qui neglectis ijs, qui legitime eis præsunt, catholicis, & Episcopis, & sacerdotibus, á sancta Romana Ecclesia desciscentes, corruptoribus verbi Dei hæreticis se in disciplinam tradiderunt.

Verbum Dei panis.

a Prou. 9.5.

Quādo Deus fame verbi sui homines premat.

b Amos. 8.11

Desperata est reipublicæ salus, in qua verbum Dei reijcitur.

Iob. 21. 14.

19 *De uero pane superstantiali, qui est Christus Dominus.*

IAM vero panis est Christus Dominus, animæ cibus: inquit enim ipse de se: c Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Incredibile, est quanta voluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis, tum, cum maximè terrenis molestijs, & incommodis conflictantur. Exemplo nobis est sanctus ille chorum Apostolorum, de quibus extat. d Illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Referti sunt huiusmodi exemplis libri de vita sanctorum hominum, & de intimis his bonorũ gaudijs ita loquitur Deus, e Vincenti dabo manna absconditum.

20 *Christus in Eucharistiæ sacramento uere continetur, atque ideo proprie panis noster dicitur.*

PRÆCIPVE autem panis noster est ipse Christus Dominus, qui in sacramento Eucharistiæ substãtialiter cõtinetur. Hoc inexplicabile pignus caritatis, dedit nobis rediturus ad Patrem, de quo dixit. f Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo, e Accipite, & mãducate, hoc est corpus meum. Ea petent Parochi, quæ ad fidelis populi vtilita

Qui relictis legitimis pastorib⁹, alijs adhærent dãnantur. vide ca. Arecta. & ca. cogamus &c. Aduocauit. 24. q. 1. & c. ad abolendã &c. Cum ex iniuncto. de hereticis.
c Ioan. 6. 51.
d Acto. 5. 41.
e Apoc. 2, 17.

Sacramentum corporis Christi panis est animę, sic hanc petitionem interpretatur Tertu. li. de ora. Cypria. item & Aug. & alij.
Matt. 26. 26.
f Ioan. 6. 56.
1. Cor. 11. 24
Mar. 14. 22.
Luc. 22. 19.

Quomodo Eucharistia proprie sit panis noster.

vtilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo separatim huius sacramenti vis, ac ratio continetur. Et vere dicitur hic *Panis noster*, quia fidelium modo hominũ est, id est, eorum qui charitatem cũ fide coniũgentes pænitẽtiæ sacramento sordes eluunt peccatorum, qui non dimittentes memoriam, se Dei filios esse diuinum sacramentum sumunt, & colunt, quanta maxima possunt sanctitate, ac veneratione.

Eucharistia etiã quomodo sit panis quotidianus

21 *Cur Eucharistia quotidianus noster panis dicatur.*

QVOTIDIANVS verò quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio est: altera, quod in sacris Christianæ Ecclesiæ mysterijs, quotidie & offertur Deo, & datur pie sancteque postulantibus: altera ꝙ quotidie sumendus est, vel certe ita viuendum, vt quotidie quo ad eius fieri possit, digne sumere queamus. Audiant, qui contra sentiunt, nisi longo interuallo salutaribus his epulis animæ vesci non oportere, quid sanctus dicat Ambrosius. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis.

prima ratio
Secũda ratio

Frequenter communicãdum.

S. Ambrosius in li. 5. de Sacramẽtis. c.4 vide c. peracta, & cap. si quotiescũq; & ca Nõ iste panis, alia & multa de cõs dist. 2.

22 *Quomodo affecti esse debeamus, si petitum panem mox non impetremus.*

SED in hac petitione ad illud præcipuè cohortandi sunt fideles, vt, cum rectè, & con

Exitꝰ petitionis Deo relinquẽdus.

& consilium, & industriam suam posuerint in comparandis rebus vitæ necessarijs, rei exitum Deo permittant, suumque desiderium ad eius referant voluntatem, [a] qui non dauit in æternũ fluctuationem iusto. Nam vel concedet Deus, quæ petuntur, & ita suum optatum consequentur: vel non concedet, & id erit certißimum argumentum nec salutare illud esse, nec vtile, quod piis à Deo negatur, cui magis curæ est de eorum salute, quã illis ipsis. Quem locum instruere poterunt, explicandis ijs rationibus Parochi, quæ à sancto Augustino in epistola ad Probam præclare colliguntur.

a Psal. 54. 23

S. August. in Epist. 121. ad Probã. c. 14.

23 *Cuius rei meditandæ occasio se hic exhibeat,*

EXTREMVM illud erit in huius tractatione petitionis, vt meminerint diuites facultates suas, & copias Deo acceptum referre, cogitentque se iccirco illis bonis esse cumulatos, vt illa distribuant indigentibus. In quam sententiam conueniunt, quæ in [b] prima epistola ad Timotheũ ab Apostolo disseruntur, vnde magnam vim Parochis petere licebit diuinorum præceptorum, ad hunc locum vtiliter, & salutariter illustrandum.

b 1. Tim. 6. 17. 18. 19

DE QVINTA PETITIONE.

CAPVT. XIIII.

Et demitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribuos nostris.

1 *Ex passione Christi omnium peccatorum nostrorum remissio emanauit.*

SECTIO. I.

CVM ita multa sint, quæ infinitam Dei potentiam, cum pari sapientia, ac bonitate coniunctam significent, vt quocūque oculos, cogitationemq́ue conuerteris, certissima signa immensæ potestatis, ac benignitatis occurrant, nihil profectò est, ꝙ summum eius amorem, & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quam inexplicabile mysterium Iesu Christi passionis: vnde perennis ille fons ad eluendas peccatorū sordes erupit, quo perfundi, & expiari, Deo duce ac largitore, exoptamꝰ, cum illud ab eo petimus *Dimitte nobis debita nostra.*

Nihil magis charitatē Dei erga hominē declarat, quâ Dei passio. vide Ioan. c. 3. 15. Rom. 5. 6. 7. 8. Heb. 9. 15. 28. 1. Ioan. 4. 9. Apoc. 1. 5.

2 *Quid hæc quinta petitio contineat.*

CONTINET autem hæc petitio summam quandam eorum bonorum, quibus per Iesum Christum cumulatum est

humanum genus. Id enim docuit Eſaias: a Dimittetur, inquit, iniquitas domus Iacob, & iſte omnis fructus, vt auferatur peccatum eius. Quod Dauid etiam oſtendit beatos prædicans eos, qui ſalutarem illum fructum percipere potuerũt his verbis: b Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Quare eſt accurate, ac diligẽter Paſtoribus huius poſtulationes animaduertenda, & exponenda ſententia, quam ad cæleſtem vitam conſequendam tantum valere intelligimus.

a Iſa. 27. 9. vide eundem 53. 4. 5. 6. Rom. 4. 29. & 1. Co. 15. 5

b Pſal. 32. 1. Rom. 4. 7.

Quomodo ante Chriſti aduentũ paſſio ſit operata remiſſionẽ noſtrorũ peccatorũ vide Tho. in 3. p. q. 49. ar. 1. & 3. diſt. 19. art 1. Diuiſio orationis Dominicę ex D. Tho. in 2, 2. q. 85. ar. 9. vide aliã apud Aug. in ench c. 115. & in 2. de ſer. Domi. in mont c. 17

3 *Quomodo hic non ſit eadem precandi ratio, quæ in ſuperioribus fuit.*

INGREDIMVR autem nouam precandi rationem. Nam hactenus à Deo non ſolum ęterna, & ſpiritualia bona, ſed caduca, & quæ ad hanc vitam pertinent, commoda petiuimus: nunc verò mala precamur, & animæ, & corporis, & huius, & ſempiternæ vitæ.

4 *Quæ in eo, qui ueniam peccati impetrare uelit, requirantur.*

Tria requiſita in eo, qui veniã peccati poſtulat. Agnitio peccati eſt prim⁹ ad pœnitẽtia gradus. Ber. ſerm. 4. de S Andrea.

SED, quoniam ad impetrandũ, quod poſtulamus, requiritur recta poſtulandi ratio, quomodo affectos eſſe oporteat eos, qui Deum hoc orare velint, dicendum videtur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primùm neceſſe eſſe, vt is, qui a...

ad hoc petēdum velit accedere, suum ipse peccatum agnoscat: deinde, vt eius sensu, ac dolore commoueatur, tum, vt sibi omnino persuadeat, Deum in hac esse voluntate, vt ijs, qui peccauerunt, ita vt diximus affectis, & comparatis, ignoscant: ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem ille veniæ desperatio consequatur, quæ olim a Cain, & b Iudæ animū occupauit, qui Deum modò vindicem, & vltorem, non etiam mitem, & misericordem existimarūt. Ergo in hac petitione sic affecti simus, oportet, vt dolenter peccata nostra recognoscētes, ad Deum, tanquam ad parentem, non quasi ad iudicem confugiamus, à quo, non vt ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus.

Dolor de Peccatis est ad peccati remissionē necessarius. Augu. epist. 48. ad Vic. & habe. de pœn. dist. 1. c. nemine. Tertium spes veniæ. Hæc etiā fuere tractata sect. 4. & sequentibus de Sacramento pœnitentiæ.

a Gen. 4. 13.
b Matt. 27 4. 5. Act. 1. 18.

5 *Quibus rationibus homo ad agnitionem peccatorum perducatur.*

FACILE autem adducemur, vt peccatū nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum, nos in sacris litteris huius rationis admonentem: Est enim illud apud Dauidem: c Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: nō est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. In eandem sententiam loquitur Salomon. d Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & nō peccet. Quò illud etiam pertinet, e Quis potest

Nemo est, qui se peccatorem esse agnoscere nó debeat, & egere Dei gratia

c Psa. 13. 3. & 50. Rom. 3, 12. 23.
d Eccle. 7. 21. & 3. Reg. 8. 46. & 2. Para. 6. 36.
e Prou. 20. 9.

a 1. Ioan. 1. 8 & Iob 14. 4. maxime iuxta versionem 70. & Iac. 3. 2 b Hier. 2. 35. sed legat Parochus totũ hoc caput, ex quo multa ad cocionandũ argumenta desumet. Mileuitanũ Cõc. c. 7. 8. & 9. Item. Cõc. Trid. Sess. 6. de iustifi. c. 11.

test dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato. Quod idem à S. Ioanne ad deterrendos homines ab arrogantia scriptum est. a Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et à Hieremia. b Dixisti, absque peccato, & innocens ego sum: & propterea auertatur furor tuus à me: ecce ego iudicio contendam tecum, eo quòd dixeris, non peccaui. Quorum sententias omnium idem, qui eas eorum ore protulerat Christus Dominus, hoc petitionis præscripto confirmat, quo iubet nos delicta nostra confiteri. Id enim secus interpretari prohibuit auctoritas Mileuitani concilij, in hunc modum. Placuit, vt, quicumque verba ipsa Dominicæ orationis, vbi dicimus, *Dimitte nobis debita nostra*, ita vult à sanctis dici, vt humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema sit. *Quis* enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labijs sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur debita non habere.

Vide ité Au. in Ench. c. 71 relatũ de pœni. dis. 3. c. de quotidianis & in libr. de cor. chor. 1. 11. Isid. lib. 2 de summo bono c. 18. Nõ simpliciter, sed cũ merore recognoscenda sunt peccata.

6 *Quo pacto post agnitum peccatum dolor ne mordens, & uera eiusdem de pœnitentia in animo excitetur.*

VERVM in necessaria recognitione peccatorum non est satis, illa leuiter recor-

dari. Nam vt acerba nobis ſit ea memoria, vt cor pungat, animum ſtimulet, dolorem inurat, neceſſe eſt. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, vt non ſolum facinorum, ac flagitiorum ſuorum meminerint fideles auditores, ſed vt moleſtè, dolenterque meminerint, vt, cum angantur intimis ſenſibus, cõferant ſe ad Patrem Deum, à quo, vt inhærentes euellat ſcelerum aculeos, ſuppliciter petant. Nec verò ſolum erratorum turpitudinem ſtudebunt ſubijcere oculis fidelis populi, verũ etiam indignitatem, ac ſordes hominũ, qui cum nihil ſimus, niſi putrida caro, niſi ſumma fœditas, incomprehenſibilem illam Dei maieſtatem, & inexplicabilem præſtantiam, incredibilem in modum audeamus offendere, præſertim à quo procreati liberati, innumerabilibus maximiſque beneficij aucti ſumus.

Vnde prouocãdi ſunt homines ad agnitionẽ turpitudinis & indignitatis peccati.

De hominũ vanitate lege Iſai. 40. 6. 7. Eccli. 14. 18. Iaco. 1. 10. 1. Pet. 1. 24. & Iob. 7. 5. 6. 7. & 10. 9. 10.

De Dei incõprehenſibili maieſtate. vide Iob 9. 4. 5. 6 & 12. 13. 4. 5. & ſæpe alibi & Hier. 10 6. 7.

7 *Quomodo per peccatum grauiſsime diaboli ſeruituti nos tradamus.*

VT, quid, Vt [a] abalienati à Patre Deo qui ſummum bonum eſt, turpiſsima peccati mercede, [b] Diabolo nos addicamus in miſerrimam ſeruitutem. Neque enim dici poteſt, quàm crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui repulſo ſuaui iugo Dei, ruptoq; charitatis amabiliſsimo nodo, quo

a Vide Hier. c. 3. per totũ & 5 per totũ 2. 13 14.

b Diabolo ſeſe per peccatum homines addi[...] Aug. in li. expol. ad Rom.

parenti Deo spiritus noster adstringitur, ad hostem accerrimum desciuerunt, qui eo nomine [a] princeps, & [b] rector mundi, & princeps tenebrarum, & [c] rex super vniuersos filios superbiæ, dicitur in diuinis litteris. In eos autem qui dæmonis tyrannide opprimuntur, verè conuenit illa vox Isaię, [d] Domine Deus noster possederunt nos Domine absque te.

a Ioā. 12. 32. & 14. 30.
b Eph. 6. 12.
c Iob. 41. 25.
d Isa. 26. 13.

8 *Quanta mala peccatum in animam inuehat.*

HÆC si nos minus mouent rupta fædera charitatis, moueāt certè calamitates, & ærumnæ, in quas per peccatum incidimus. Violatur enim sanctitas animæ, quā [e] Christo desponsam esse scimus. Profanum fit illud idem [f] templum Domini, quod, qui contaminant, in eos dicit Apostolus. [g] Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Innumerabilia sunt mala, quæ peccatum inuexit in hominem: quam pene infinitam pestem Dauid his verbis expressit. [h] Non est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ: non est pax in ossibus meis, à facie peccatorum meorum. Nimirum norat hanc plagæ vim, cùm nullam sui pártem pestifero peccato intactam fateretur. Peruaserat enim in ossa peccati virus: id est, rationem, & voluntatem, quę maximè solidæ sunt animi partes

e Anima est sponsa Christi Hier. 2. 2. Oseæ. 2. 19. 20. 2. Cor. 11. 2. 1. Co. 3.
f Est templū Domini 1. Spiritus sancti 1. Cor. 6. 19.
g 1. Cor. 3. 17
h Psal. 37. 4.

tes, infecerat. Hanc latè patentem pestem indicant sacræ litteræ, cũ peccatores [a] claudos, [b] surdos, [c] mutos, [d] cæcos, & omnibus membris captos, appellant. Sed, præter dolorem, quem ex peccatorum quasi scelere sentiebat, magis etiam angebatur Dauid ex ira Dei, quam in se propter peccatum cõmotam intelligebat. Bellũ enim est scelerotis cum Deo, quorum sceleribus incredibiliter offenditur, inquit enim Apostolus. [e] Ira, & indignatio, tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Nam etsi trãsierit actio peccati, tamen peccatum, macula, & reatus permanet, cui semper imminẽs ira Dei illud persequitur, tanquã vmbra corpus.

a Prou. 26. 6. Isai. 33. 23. Hier. 51. 8. Luc. 24. 15. b Is. 42. 18. 19 & 43. 8. 3. c Psal. 37. 5. & Isa. 56. 10. d Is. 42. 16. 18 19. & 43. 8. & 56. 10. & 59. 10. Bellum est sceleratis cum Deo Is. 59. 2. e Ro. 2. 2 8. 9 Peccato commisso remanet macula & reatus.

9 *Quomodo perspecta peccatorum calamitate ad pœnitentiam conuerti debeamus.*

CVM igitur Dauid his vulneraretur aculeis, ad petendã delictorũ vonia excitabatur: cuius, & exẽplum doloris, & doctrinę rationẽ, ex quinquagesimo eius Psalmo depromptam, proponent Parochi fidelibus auditoribus, vt Prophetæ imitatione, & ad doloris sensum, id est, ad veram pœnitentiam, & ad veniæ spem erudiri possint. Quantam habeat vtilitatem hæc docendi ratio, vt ex peccatis dolore discamus, illa Dei apud Hieremiam declarat

Exemplo Dauidis excitandus est anim[us] ad pœnitentiam.

Vtilitas veræ pœnitẽtię & contritionis.

oratio, qui cum Israelem ad pœnitentiam hortaretur, admonebat eum, vt malorum sensum perciperet, quæ peccatū cōsequntur. a Vide enim, inquit, quia malum & amarū est, reliquisse te Dominum Deum tuū, & non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum. Qui carēt necessario hoc recognitiōis, ac doloris sensu, ij apud Prophetas Isaiam, Ezechielem, & Zachariam, b cor durū, c lapideū; d & adamantinum habere dicuntur. Sunt enim instar lapidis nullo dolore molliti, nullum vitæ, id est, salutaris recognitionis sensum habentes.

a Hier. 2. 19.
b Isai. 46. 12. Ezech. 3 7.
c Ezech. 36. 26.
d Zachar. 7. 12.

Quomodo spes sit peccatoribus excitanda.

10 *Quibus meditationibus post peccati agnitionem, & detestationem spes impetrandæ ueniæ concipienda sit.*

SED ne peccatorum grauitate deterritus se populus veniam impetrare posse desperet; ipsum ad spem vocare Parochi debebunt his rationibus, quod & Ecclesiæ Christus Dominus e potestatem dedit remittendi peccata, quemadmodū sacrosancti symboli articulo declaratur: & hac petitione docuit, quāta esset Dei bonitas, ac liberalitas in genus humanū: nisi enim promptus esset, ac paratus Deus ad condonandum peccata pœnitentibus, nunquam nobis hanc precandi formulam præscripsisset,

e Matt. 16 19 & 18. 18. & Ioan 20. 23.
Promptus est Deus ad ignoscēdum si nos ipsi non defimus. vid. Hier. 3 1. Ezec. 18. 23. 30. 1. Ioel 2. 13. 14 Ioan 3. 9. 10 & in nouo testamēto passim.

ſet, *Demitte nobis debita noſtra.* Quamobrem illud fixum in animis noſtris tenere debemus, fore, vt is paternã miſericordiam nobis impetriat, qui ipſam his precibus iuſsit expoſcere.

11 *Quomodo ſi nos pœniteat, Deus, facile peccatis noſtris indulgeat:*

NAM omnino ſub hac petitione illa eſt ſubiecta ſententia, ſic eſſe in nos affectum Deum, vt verè pœnitentibus libenter ignoſcat. Eſt enim Deus is, in quem, abiecta obediẽtia, peccamus, cuius ordinem ſapientię perturbamus, quantum eſt ſitum in nobis, quem offendimus, quem factis, dictiſque violamus. Verùm idem eſt ille beneficentiſsimus parens, qui cum poſsit omnia cõdonare, non modo ſe id velle declarauit, ſed etiam impulit homines, vt à ſe veniam peterent, & quibus verbis id facerẽt, docuit. Quare nemini dubium eſſe, poteſt, quin, illo auctore, in noſtra poteſtate ſit, nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam hæc teſtificatio propenſæ ad ignoſcendum diuinæ voluntatis, fidem auget, ſpem alit, charitatem inflammat; operæ pretium eſt ornare hunc locum non nullis diuinis teſtimonijs, & hominum exemplis; quibus maximorum ſcelerum pœnitẽtibus Deus veniam conceſſerit. Quam ſentẽtiam quo-

Peccatũ propriè aduerſus Deũ pugnat.

Quã ſit prodẽſus Deus ad ignoſcẽdũ, exẽplis illuſtretur. Pęnitẽtię veræ exẽpla ſũt Iud. 10. 15. 16. & 1. Re. 7. 3. & 2. Reg 12. 13 & 24. 10 17. & 2. Paral. 12. 6. & 33 12. Ionæ. 3. per totum. Iud. 7. 4. 8. noui teſta. exẽpla notoria ſunt. Deo debem⁹ amorẽ ex toto corde. & ex tota anima, & ex tota mẽte. Deut. 6. 5. Matt. 22. 37. Mar. 12. 20. qđ debitũ non poť. remitti. Ro. 13 8. Deo itẽ debemus cultũ & honorẽ qđ itẽ remitti nõ debet. Gal. 5 3. Debitũ peccatũ ſignificat. Luc. 7. 41 a Luc. 11. 4.

niam perſecuti ſumus, quãtum res ferebat, in prooemio huius precationis, & in ea ſymboli parte, quæ eſt de remittendis peccatis; inde aſſument Parochi, quæ ad hunc locum inſtruendum pertinere videbuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus.

12 *Quid in illa petitionis ſententia debitorum nomine intelligendum ſit.*

TVM verò eodem vtantur inſtituto, quo in cæteris petitionibus vtendum duximus, vt intelligant fideles, quid hic Debita ſignificent, ne fortè decepti ambiguo, aliud ab eo, quàm quod petendum ſit, poſtulent.

Primum autem ſcire oportet, minimè petere nos nobis, vt remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente noſtra, quem omnino Deo debemus, & cuius debita ſolutio eſt ad ſalutem neceſſaria.

Neque vero, quia debiti nomine, etiam obedientia, cultus, veneratio, & cætera huius generis officia continẽtur, poſtulamus, vt non amplius ea debeamus.

Sed precamur, vt liberet à peccatis: ſic enim ſanctus a Lucas eſt interpretatus: qui peccata pro debitis poſuit, ob eam cauſam, quod illis comittẽdis rei efficimur Deo, & de-

& debitis pœnis propositi, quas vel satisfaciendo, vel patiendo pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Christus Dominus loquutus est ore Prophetæ. a Quæ nō rapui, tūc exoluebam. Qua Dei verbi sententia licet intelligere, non solum nos debitores esse, sed etiam non esse soluendo, b cum peccator per se satisfacere nullo modo possit.

a Psal. 68. 5.
b Luc. 7. 41.
c Psal. 100. 1.
d 1. Ioan. 2. 12.

13. *Cum peccator per se non sit soluendo, unde debito per peccatum contracto satisfieri possit.*

Christi implorandū patrocinium, vt ex thesauro passionis ei⁹ præstet, quo cōtracta per peccatū debita nobis dissoluantur.

QVARE confugiendum erit ad misericordiam, cui, quia c par iustitia respondet, cuius est retinentissimus Deus, vtendum erit d deprecatione, & patrocinio passionis Domini nostri Iesu Christi, sine qua nemo vnquam veniam delictorum impetrauit, à qua omnis & satisfaciendi vis, & ratio, tanquam ex fonte profluxit. Nam pretium illud in cauce à Christo Domino persolutum, & nobiscum per sacramenta, re, vel studio ac desiderio adhibita communicatum, tāti est, vt nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione postulamus, vt peccata nostra remittuntur.

Christi passio est fons omnis nostrę satisfactionis vide Thom. in 3. p. q. 48. art. 1. & 2.

Pro remissione peccatorū venialium. & capitaliū sit hæc oratio.

14 *Hic pro indulgentia, ac remissione culpæ uenialis, & mortiferæ oratur.*

QVO loco non id modò pro leuibus

Peccatũ mortiferũ non remittitur sine pœnitẽtiæ sacramẽto. vid̃ quæ de sacramẽto pœnitentiæ in 2. p. dicta sunt.

erratis, & facillimis ad impetrandam veniam sed pro grauibus, & mortiferis peccatis deprecamur, quæ precatio in scelerũ grauitate pondus non habebit, nisi id à pœnitentiæ sacramento re, vel certè desiderio suscepto, vt iam dictum est, assumpserit.

Aliter panẽ nostrũ, aliter debita nostra dicimus.

15 *Non eadem est ratio, cur* debita nostra *hic dicamus, quæ fuit, dum* panem nostrum *peteremus.*

Peccatũ omne volũtariũ Aug. li. 1 retract. c. 13. & 15. & li. de vera relig. c. 14. & sæpe alias. vid̃ Mag. in 2 dist. 41. lit. c. & f. & Tho. in 1. 2. q. 74. art. 1.

DICIMVS autem *Debita nostra* longè aliter, atque *Panem nostrum* antea diximus. Noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis: nam nostra voluntate suscipiuntur; quæ peccati vim non haberent, nisi essent voluntaria. Nos igitur eam culpam sustinentes & confitentes, ad expiandum peccata necessariam Dei clementiam imploramus. In quo non vtimur excusatione cuiusquam, nec causam in quenquam transferimus, vt primi homines a Adam, & Eua fecerunt, ipsi nos iudicamus, illam, si sapimus. Prophetæ præcationem adhibentes. b Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.

Non adferendę excusationes in peccatis.

a Gene. 3. 12. 13

b Psal. 140. 4.

16 *Cur in numero multitudinis* dimitti nobis debita *postulemus.*

NEC verò dicimus. *Dimitte mihi, sed nobis*: quod fraterna necessitudo & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, à nobis singulis postulat, vt de communi proximorū salute solliciti, cum pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem à Christo Domino traditum, deinceps ab Ecclesia Dei acceptum, perpetuoque seruatum, [a] ipsi & maximè tenuerunt Apostoli, & vt cæteri adhiberent, auctores fuerunt. Huius autem flagrantis studij, & cupiditatis in deprecādo pro salute proximorum, habemus in vtroque testamento sanctorum, Mosis, & Pauli præclarum exemplum: quorum alter sic Deum precabatur. [b] Aut dimitte eis hans noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo. Alter in hunc modum. [c] Optabā ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.

Alij pro alijs orare debemus.

a Rom 1.9. 2.Cor.11.28 2.Pet.1.15.

b Exod. 32. 31.

c Rom.9.3.

17 *Quomodo hæc uerba* Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, *sint intelligenda.*

ILLVD, *Sicut*, dupliciter intelligi potest: nam & similitudinis vim habet, cū videlicet à Deo petimus, vt quemadmodum non iniurias, & contumelias remitta-

Duplex acceptio particulæ, sicut, Primo.

mus ijs, à quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet. Est præterea conditionis nota: in quam sententiam Christus Dominus eam formulam interpretatur. a Si enim dimiseritis hominibus, inquit, peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra: si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis pecca vestra. Verum habet vterque sensus eandem ignoscendi necessitatẽ: vt, si volumus nobis Deum veniam concedere delictorũ, parcamus illis ipsis necesse sit, à quibus iniuriam accipimus. Sic enim Deus obliuionem iniuriarũ, mutuumque studium, & amore requirit à nobis, eorum, b qui in gratiam non sunt reconciliati, dona, ac sacrificia reijciat, & aspernetur.

Secundò. a Matt. 6. 14. 15. & 18. 35. Mar. 11 25. 26. Eccli. 28. 3. multa quæ ad hũc locũ facere possunt nos in expositione. 5. præcepti, & alibi notauimus.

b Matt. 5. 24. 25.

18 *Remissio omniũ iniuriarum probatur esse & naturæ præceptis, & Christi mandatis consentanea.*

EST etiam naturæ lege sancitum, c vt tales nos alijs præbeamus, quales eos in nos esse cupimus: verè vt impudentissimus ille sit, qui postulet à Deo, vt sui sceleris pœnam prætermittat, dum ipse in proximum, animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoscendum esse debent ij, quibus impositæ sunt iniuriæ, cũ & vrgeantur hac precandi formula: & apud

c Mat. 7. 12. Luc. 6. 31. Tob. 4. 16. quod esse iuris naturæ habes dist. 1 ca. 1. vide item August. in Enchir. & de serm. Dom. in mon. lib. 1 ca. 41. & 42.

apud S. Lucam id iubeat Deus. a Si pecca uerit * in te frater tuus, increpa illum, & si pœnitentiā egerit, dimitte illi, & si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, pœnitet me, dimitte illi. Et in Euangelio S. Matthæi sic. b Diligite inimicos vestros. Et c Apostolus, & ante eum. d Salomon scripserit. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitit, potum da illi; & sic apud S. Marcum Euangelistam. e Cùm stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis aduersus aliquem, & Pater vester, qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra.

a Luc. 17. 3. 4.
* 19. M S. & Syr. exē. non habent vocē in te.
b Matt. 5. 44.
c Ro. 12. 20.
d Prou. 25. 21.
e Marc. 11, 25

19 *Quibus rationibus flectendi sint hominum animi ad lenitatem, quam hic Deus exigit.*

Difficile est conceptū vindicādi appetitū deponere. Clemētiā in proximos Christianis est necessaria.

SED quoniam deprauatæ naturæ vitio, nihil ægrius fit ab homine, quam vt inferenti condonet iniurias, omnem conferant Parochi animi, & ingenij vim ad commutandos, & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatem, & misericordiam, Christiano homini necessariam. Commorētur in traditione f diuinorum oraculorum, in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoscendum. Prædicent id, quod verissimum est, magno esse argumento hominibus, eos esse Dei filios: si facilè remittāt iniu-

f Pręter superioria hæc illis indicanda duxim⁹. Ex. 23. 45. Leui. 16, 17. 18. Deut. 32. 35.

Reg.24.5.6. 10.11. & 26. 10.11. Iob.31 29.30. Psal. 7.7.&9.13. Prou.20.22. & 24.29. Ezech.25.12 13.

a Rom.5 8. 9. 10.

b Matt.5.44.

iniurias, & inimicos diligant ex animo: Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, similitudo quędam cum parēte Deo, a qui sibi inimicissimum, & infestissimum genus hominum, filij sui morte ab æterno exitio redemptum, reconciliauit. Si autem huius cohortationis, & præcepti clausula illud imperium Christi Domini, quod recusare non possumus sine summo dedecore, & pernicie. b Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, vt sitis filij Patris vestri, qui in cælis est.

10 *Quomodo cū iis agendū sit, qui ex animo omnem iniuriarum obliuionem delere nequeunt.*

Quanta obliuio iniuriarū requiratur à Christianis. vide Tho. in 2.2.q.25.ar. 9. vide itē de iniuriis vlciscēdis quæ habētur. 23.q. 4.ca. si is qui. & ca. est iniusta & ca. displicet & multis aliis.

c Matt.26.4. Rō.8.18.19. Gal 5 17.

VERUM hoc loco non vulgaris Pastorum prudētia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate, ac necessitate præcepti, salutem desperet. Sunt enim, qui, cum se debere intelligāt conterere iniurias obliuione voluntaria, & eos diligere, qui læserunt, id cupiunt, & pro viribus faciunt, sed vniuersam memoriam iniuriarum sibi exhauriri non posse sentiunt. Nam resident in animo quædam reliquæ si multatis: quamobrem magnis agitantur conscientię fluctibus, verentes, ne parū simplicites, & candidè positis inimicitiis, Dei iusso non obediant. Hic igitur Pastores c contraria

studia

ſtudia carnis, & ſpiritus explicabũt, quod illius ſenſus ſit ad vindicationem procliuis, huius ratio propenſa ad ignoſcendũ, hinc inter ipſos perpetuam turbam, ac rixã exiſtere. Quare ſaluti minime diffidendũ eſſe demõſtrabunt, reclamantibus, & aduerſantibus rationi, corruptæ naturæ appetitionibus, modo ſpiritus perſtet in officio, & voluntate remittẽdi iniurias, proximumque diligendi.

Qui ex corde obliuiſci Iniuriarũ nequit, non debet hui᾿ clauſulę precatione͂ intermiitere, Prima ratio. Orant Chriſtiani nomine toti᾿ Eccleſiæ: Tho. in 2.2. q.83. art. 16. Cum petiturali quid à Deo petitur etiã facultas perficiendi illud, quod homini alio qui eſſe videtur impoſsibile.

21 *Qui appetitũ uindictæ adhuc retinent, poſſunt & debent orationem Domipicam abſque culpa recitare.*

QVOD autem aliqui fortaſſ fuerint, qui, cùm nondum animum inducere poſſint, vt obliti iniurias, ament inimicos, propterea deterriti ea, quam diximus, cõditione huius petitionis, Dominica precatione non vtantur, duas has rationes afferen Parochi, quibus exitioſum hunc errorem illis eripiant. Nam quiuis vnus è fidelium numero preces has facit totius Eccleſiæ nomine, in qua pios aliquot eſſe neceſſe eſt, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur debita remiſerunt.

Accedit eò, quòd à Deo petentes, vna etiam petimus, quicquid ad illud impetrãdum in eam petitione͂ à nobis neceſſario conferendum eſt. Petimus enim, & veniã pecca-

peccatorũ,& domum veræ pœnitentiæ: pe
timus facultatem intimi doloris: postula-
mus, vt à peccatis abhorrere, & illa sacer-
doti verè, ac piè confiteri possimus. Itaque
cùm necesse etiam nobis sit parcere ijs, qui
damnum, aut malum aliquod dederint, cũ
vt nobis Deus ignoscat, precamur, simul
oramus, vt largiatur facultatem reconcili
di nos illis, quos odimus. Quare deterre
di sunt ab ea opinione, qui inani illo, & pra
uo timore commouentur, ne sibi Deũ red-
dant offensiorem hac precatione: contra-
que etiam cohortandi ad frequentem ora-
tionis vsum, quo à parente Deo postulēt,
vt sibi det eam mentem, vt ijs, qui læserint,
ignoscant, & inimicos diligant.

22 *Quid illi sit faciendum, qui orationem de remissione peccatorum sibi cupit esse fructuosam.*

SED vt precatio omnino fructuosa sit,
primum hæc in ea est cura, meditatioque
adhibēda, nos Deo supplices esse, & ab eo
veniam petere, quæ non datur nisi pœni-
tenti. Itaq; nos ea charitate & pietate præ
ditos esse oportere, quæ pœnitentibus con
ueniat, conuenire autem maximè ijs, subie-
cta quasi oculis propria flagitia, atque fa-
nora lachrymis expiare. Cũ hac cogitatio
ne coniũgenda est cautio in posterũ earum
rerum.

Pœnitere.

Lachrymari.

Occasionis peccatorũ euitare.

rerũ, in quibus fuit aliqua occaſio peccãdi, quæq́; nobis anſam dare poſsint ad offendendũ parentem Deũ. In his curis verſabatur Dauid, cum diceret. [a] Et peccatũ meũ cõtra me eſt ſemper. Et alio loco. [b] Lauabo per ſingulas noctes lectũ meũ, lachrymis meis ſtratũ meũ rigabo. Proponat ſibi præterea vnuſquiſque ardẽtiſsimum orãdi ſtudium eorum, qui à Deo precibus impetrauerunt veniam delictorum: [c] vt publicani illius, qui longè conſiſtens præ pudore, ac dolore, & oculis humi defixis, tantũ pulſabat pectus, eã habens orationẽ, Deus propitius eſto mihi peccatori: tum [d] illius peccatricis mulieris, quæ Chriſto Domino, retro ſtans, rigatos à ſe eius pedes, capillis etiã abſterſos oſculabatur. [e] Petri denique principis Apoſtolorum, qui egreſſus foras fleuit amare.

a Pſal. 50. 5.
b Pſal. 6. 7.

Exempla eorum proponẽda qui precibus veniã impetrarũt.

c Luc. 18. 13.
d Luc. 7. 38.
e Matth. 26. 75.

23 *Quæ ſint præcipua ad ſananda animæ uulnera remedia.*

DENIQVE, cogitandum eſt, quò infirmiores ſunt homines, & ad morbos animi, quæ ſunt peccata, propenſiores, eò pluribus, & fræquentioribus medicamentis indigere. Sunt autem ægrotæ animæ remedia, pœnitentia, & Euchariſtia. Hæc igitur ſæpiſsime adhibeat fidelis populus: deinde Eleemoſyna, quemadmodum tradũt

Remedia precipua ægrotantis animæ ſunt pœnitẽtia & Euchariſtia. Eleemoſynę virtus.

diuinæ

a Vide Deut. 15.7.8. Tob. 4.7. Psal. 4. c. 2. Prou. 14. 21. 22. & 19. 17. & 9. Eccli. 3. 33. Lu. 11. 41 & 12. 33. 34. & 16. 9. & sæpe alibi.

b Tob. 12. 8. 9.

* Vocē misericordiam & nō habēt. 10. MS. Reg. & Græc. exēp.

c Dan. 4. 24.

Optima eleemosyna est iniuriarum obliuio.

Indignū est venia à Deo postulare quam offensus alijs præstare nolis.

a diuinæ litteræ, medicina est accomodata sanādis animæ vulneribus. Quare qui pie hac prece vti cupiunt, pro viribus benigne faciant egētibus: quantā enim vim habeat ad delendas scelerum maculas, testis est in Tobia angelus Domini sanctus Raphael, cuius est illa vox. b Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, qua purgat peccata, & facit inuenire * misericordiam, & vitā æternā. Testis est Daniel, qui Nabuchodonosor regem sic admonebat. c Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.

Optima autem largitio, & impertiendæ misericordiæ ratio, est obliuio iniuriarum, & bona voluntas erga eos qui rem, vel existimationem, vel corpus tuum, tuorumue violauerit. Quicūque igitur cupit in se esse maxime misericordē Deū, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque om[...] offensionē, & pro hostibus libentissime d[...]tur omnē captans occasionē, de illis ipsis bene promerēdi. Sed quoniā hoc argumentū explicatū est, cùm homicidij loci tractauimus eo reijcimus Parochos. Qui tamen hác petitionē hoc fine concludāt, nihil [...]stius esse, aut fingi posse, quā cū, qui [...] minibus durus sit, vt nemini sedet ad[...]tatem, idem postulet, vt in se sit mitis [...] nignus Deus.

DE SEXTA PETITIONE, Caput. 15.

Et ne nos inducas in tentationem.

SECTIO I.

1 *Quantum periculum sit, ne post peccatorum remissionem perceptam iterum in peccatum relabamur.*

NON dubiũ est, quin filij Dei, cũ post impetratam delictorũ veniã, incensi studio adhibendi Deo cultum, & venerationem, celeste regnũ exoptant, & omnia diuino numini tribuentes pietatis officia, toti pendẽt à paterna eius volũtate, ac prouidentia: tum eò magis humani generis * hostis omnes aduersus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quibus oppugnentur sic, vt vere dum sit, ne labefactata, & mutata sententia, rursum, in vitia delabãtur, longeque deteriores euadẽt, quàm antea fuerint, de quibus illud principis Apostolorum iure dici posit. a Melius erat illis, non cognoscere viã iustitiæ, quàm post agnitionẽ retrorsum conuerti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato.

Qui recens sua vitá emẽdarũt, maioribus tentationibus sunt obnoxij Bern. ser. 4. de assump.

* Cod. venetus legit hostis artibus ac machinis propositi sunt

Quomodo dęmó eos maxime impugnet, qui ab eo defecerunt. Vide Luc. 11. 24. 25. 26.

a 2. Pet. 2. 21.

2 *Quomodo Christ⁹ nos hac oratione aduersus uaferrimi hostis insidias munire uoluerit.*

QVARE nobis à Christo Domino

datum est huius petitionis præceptum, vt quotidie nos Deo commẽdemus, eiusque patriam curam, & præsidiũ imploremus, minimè dubitantes fore, vt si deseramur diuino patrocinio, vaferrimi hostis laqueis irretiti teneamur. Neque verò solum in han orandi regula iussit à Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem, sed illa etiam oratione, quam ad sacros habuit Apostolus sub ipsum mortis tempus, cum quidem a ipsos mundos esse dixisset, eos huius officij his verbis admonuit. b Orate, vt nõ intretis in tentationem. Quæ iterum à Christo Domino adhibita admonitio, magnum diligentiæ onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequentem huius vsum precationis, vt, cùm tanta hominibus ab hoste diabolo in singulas horas pericu'a huius generis intendantur, à Deo, qui solus illa propulsare potest, petat illud asiduè. *Ne nos inducas in tentationem.*

a Ioan. 13. 10
b Matth. 26. 4. Mar. 14. 38 Luc. 22. 40.
Quare Christiani vehemétius ad frequenté huius precationis vsum sint excitandi.

3 *Quib⁹ præcipuè rationibus homines huius petitionis necessitatẽ intelligere possint.*

INTELLIGET autem fidelis populus, quantopere egeat diuini huius adiumenti, si suæ imbecillitatis, inscitiæque meminerit: si recordabitur illã Christi Domini sententiam. c Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: si ei venerit in mente

c Matth. 26. 41. Mar. 14. 33.

mentem, quam graues sint, & exitiales hominum casus impellente Dæmone, nisi sustineantur dexterę cælestis auxilio. Quod illustrius esse posit humanæ infirmitatis exemplum, quā sacer ille chorus Apostolorum, a qui magno antea animo cum essent, primo quoque obiecto terrore, relicto Saluatore, diffugerunt? Etsi illustrius etiā est illud Principis Apostolorū, qui in tanta professione singularis & fortitudinis, & amoris in Christum Dominum, cū paulo, ante, sibi benefidens, ita dixisset, b Si oprtuerit me mori tecum, non te negabo: statim vnius voce mulierculæ perterritus, se Dominū nō esse iureiurādo affirmauit. Nimirū illi in summa spirit⁹ alacritate nō respōdebāt vires. Quod si viri sāctissimi humanę naturę fragilitate, cui confidebāt, grauiter peccauerūt: quid nō timēdū est cęteris, qui ab eorū sāctitate absūt lōgissime.

Humanæ imbecilitatis exemplum in Apostolis.
a Matt.26. 35.56. Petri imbecilitas.
b Matth. 26. 35.70.71. Mar. 14. 29. 68. 69.
A maiori ad minus.

4 *Quot quantisque tentationum periculis hominum uita sit exposita.*

QVARE proponat fideli populo Parochus prælia, & pericula, in quibus assidue versamur, c dum anima est in hoc mortali corpore, quos vndique caro, mundus, & Satanas oppugnāt. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotusquisque est qui magno suo malo nō experiri cogatur. Quis

Pericula inter quę fideles versantur sępius ad memoriam sunt reuocanda.
c Iod.7.1. iuxta.70. Triplex est in hac vita tentatio. Matth. 4.3.5.9.& 1. Ioan.2.16. Aug. lib. de ver. relig. ca. 38. Vnde isti tres hostes sunt infensissimi. Hostes externi.

nõ his laceſsitur ſtimulis; quis hos nõ ſentit aculeos? quis ſubiectis nõ virtur ardẽtibus facibus? & quidem tam varij ſunt ictus, tã diuerſæ petitiones, vt difficilimum ſit grauem aliquam plagam nõ accipere. Ac præter hos inimicos, a qui habitant, & viuunt nobiſcum, ſunt præterea hoſtes illi accerrimi, de quibus ſcriptum eſt. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinẽ, ſed aduerſus Principes, & poteſtates, aduerſus mũdi rectores tenebrarũ harũ, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus.

a Matth. 10. 36.
b ad Epheſ. 6. 12.

5 *Quam graues ſint Dæmonũ in nos inſultus, ex ſententia D. Pauli exponitur.*

ACCEDVNT enim ad intimas pugnas externi impetus, & impreſsiones dæmonum, qui & apertè nos petunt, & per cuniculos influunt in animas noſtras, vix vt ab illis cauere poſsimus. Illos & principes Apoſtolus appellat propter naturæ excellentiam, (nam natura hominibus, & cæteris, quæ ſub ſenſum cadut, creatis rebus antecellunt) & poteſtates vocat, quod non ſolum naturæ vi, ſed poteſtate etiam ſuperant, & rectores nominat mundi tenebrarum: non enim clarum & illuſtrem mundum regũt, ideſt bonos, & pios, ſed obſcurum & calinoſum, nempe eos, qui flagitioſæ & facinoroſæ vitæ ſordibus

Ibid Dæmonũ poteſtas reliquis reb⁹ antecellit.
Iob. 41. 24. vide Greg. l. 34. mor. c. 17
Rectores mũdi tenebrarũ cur dicantur Dęmones.

ac tenebris obcæcati, duce tenebrarũ Diabolo delectantur. Nuncupat etiam Dæmones spiritualia nequitiæ: est enim carnis, & spiritus nequitia. Carnalis quæ dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines, & voluptates, quæ percipiuntur sensibus Spiritualia nequitiæ, sunt mala studia, & prauæ cupiditates, quæ ad superiorẽ pertinent animæ partem, quæ tanto peiores sunt, quàm reliquæ, quantò mens ipsa, & ratio altior est, atque præstantior. Quæ satanæ nequitia, quia maximè spectat illuc vt cælesti nos hæreditate priuet, propter ea dixit a Apostolus. In cælestibus. Ex quo licet intelligere magnas esse hostium vires, inuictum animum, immaniane in nos & infinitum odium. Bellũ etiã perpetũ eos gerere nobiscum, vt nulla pax esse cũ illis, nullę indutiæ fieri posśint.

Aug. in Psal. 54. Carnalis nequitia quę sit.

Spiritalis nequitia quę sit

a Ephes 6, 22

Quãta demonum sit audacia & inuidia.

6 *Quanta sit Diaboli ad tentandum audacia & peruersitas.*

QVANTVM verò audeant, declarat Satanæ apud Prophetã vox. b In cælũ conscẽdã. c Aggresus est primos hominũ in paradiso, d adortus est Prophetas, appetiuit Apostolos, vt, quemadmodum apud Euãgelistã loquitur Dominus, e cribraret eos sicut triticũ. f Ne ipsum quidẽ Christi Domini os ęrubuit, Itaque eius inexplebi-

b Isa. 14. 13.
c Gen. 3. 12.
d Iob. 1. & 2. Dauid. 1. Paral. 21. 1. Iesum sacerdotẽ magnũ Zach. 3. 1. 2.
e Luc. 22. 31.
f Matth. 4. 3.

lē cupiditatē, & immensam diligētiā S.Pe-
trus expressit, cū dixit. a Aduersarius ve-
ster Diabolus, tanquā leo rugiens circuit,
quærens, quē deuoret. Quanquā non vnus
modo tētat homines Satā, sed gregatim in-
terdū dæmones in singulos impetū faciūt,
quod ille confessus est dæmon b qui roga-
tus à Christo Domino, quod sibi nomē es-
set, respōdit, legio mihi nomē est, nēpè Dę-
monū multitudo, quæ miserū illū diuexa-
rat. E de alio scriptum est. c Assumit sep-
tem alios spiritus secum, nequiores se, &
intrantes habitant ibi.

a 1.Pet.5.8. Dæmones non singuli sed plures infestant interdum homines.

b Matth.8.18 19.Mar.5.9. Luc.8.30.

c Matth. 12. 45.Luc.11. 26.

7 *Cur peruersi minus, pij autem magis à Dæmonibus infestentur.*

Demones improbis infesti non sunt Aug. ser. 85. & 93. de tempore. Demones infestant probos, hoc autē ex odio fit quo Christianos omnes & maximè monach. insectātur. Athan. in vita S. Antonij vide item Cass. Coll. 7. c. 23. Ab exemplo sanctorum.

MVLTI sunt, qui quòd impulsus, atque impetus Dæmonū in se sentiunt, to-tā rem falsam esse arbitrantur: quos ipsos à dæmonibus impugnari mirū non est, qui-bus se sponte tradiderūt, non est in illis pie-tas, nō charitas, non virtus vlla Christiano homine digna, quare fit, vt toti sint in pote-state Diaboli, nec vllis tentationibus opus est ad eos euertendos, in quorū iam animis ipsis libētibus commorantur. At vero, qui se Deo dicauerūt, in terris cælestem vitam agentes, ij maximè omnium Satanæ in-cursibus petuntur, hos acerbissimè odit, his in singula temporis momēta struit in-sidias, Plena est historia diuinarum littera-

rum sanctorum hominum, quos præsenti etiam animo stantes, vel vi, vel fraude peruertit.[a] Adam, [b] Dauid, [c] Salomon, [d] alijque, quos enumerare difficile sit, experti sunt Dęmonum violentos impetus, & callidam astutiam, cui resisti non posit consilio, aut hominum viribus. Quis igitur se suo præsidio satis tutum existimet? Itaque piè, casteque petendum à Deo est, [e] ne nos tētari sinat supra id, quod possumus, sed faciat etiam cum tentatione prouentum, vt posimus sustinere.

a Gen. 3. 4. b 2. Reg. 11. 2. 3. 3. Regū. 11. 1 c Samson. Iud. 16. 4. 5. Saul. 1. Reg. 15. 8. 9. Ezechi. 4. Reg. 20. 13. d 1. Cor. 10. 13 2. Pet. 2. 9.

8 *Dæmones quantum aut quam diu uolunt, homines tentare non possunt*

Dæmonū in nos potentia limitata est. Apocal. 2. 10 & 20. 2. 3. vide Cassia. coll. 8. ca. 18. August. in Psal. 61.

VERVM hic fideles confirmandi sunt, si qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione dæmonum vim perhorrescunt, vt ipsi tentationum fluctibus agitati, in hunc precationis portum confugiant: non enim Satan in tanta & potentia, & pertinacia, in capitali odio nostri generis, nec quantum, nec quandiu vult, tētare nos aut vexare potest, sed omnis eius potestas Dei nutu, & permissu gubernatur. Notisimum est [e] exēplum Iob, de quo nisi diabolo dixisset Deus [f] Ecce vniuersa, quæ habet, in manu tua sunt, nihil eius Satanas attigisset: cōtra verò nisi addidisset Dominus. Tantū in eum ne extendas manū tuā, vno diaboli

e Iob. 1. 12.

f Ibid.

a Matt. 8. 31. Mar. 5. 11. Luc. 8. 32. vide item Caſſ. coll. 7. c. 22. Aug. in Pſal. 26. in Pſal. 31. & 34.

ictu cum filijs ipſe, facultatibuſque conciſſet. Ita autem alligata eſt dæmonũ vis, vt ne a in porcos quidem illos, de quibus ſcribunt Euãgeliſtæ, non permittente Deo inuadere potuiſſet.

9 *Quid tentandi uox nobis deſignet, quaque ratione à Deo tentemur.*

Tẽtare quid ſit, Tho. in 1. p. q. 114. art. 2. & 2. 2. q. 97. art. 1. & Aug. lib 2. de conſ. Euang. c. 72.

SED ad intelligendam huius petitionis vim dicendum eſt, quid hic tentatio ſignificet, quid item induci in tentationem. Eſt autem tentare, periculum facere de eo, qui tentetur, vt ab ipſo, quod cupimus, elicientes, verũ exprimamus. Qui tentandi modus in Deũ minimè cadit: quid enim eſt quod Deus? b Omnia enim, inquit, nuda & aperta ſunt oculis eius.

b Hebr. 4. 13. Pſal. 33. 16. Eccl. 15. 20.

Quomodo Deꝰ hominẽ tentet. vide itẽ Aug. epiſ. 146. & in ex. quæſtio. 58. & 74.

Eſt alterũ tẽtandi genus, cũ longius progrediẽdo aliud quæri ſolet vel in bonã, vel in mala partẽ: in bonã, cum ea re tentatur alicuius virtus, vt illa perſpecta, & cognita is cõmodis, & honoribus augeatur, eiuſq; exemplũ cæteris imitandũ proponatur, ac denique omnes ob idipſum ad Dei laudes excitẽtur: quæ tẽtandi ratio ſola conuenit in Deum. Huius exemplum tẽtationis eſt illud in Deuteron. Tentat vos Dominus Deus veſter, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an nõ. Quomodo etiam tentare ſuos dicitur Deus, cũ inopia, morbo, & alijs calamita-

Deut. 13. 3. Vide Aug. in Pſal. 5. & 6.

lamitatum generibus premit, quod probã dæ eorum patientiæ causa facit, & vt alijs documẽtum sint Christiani officij. In hãc partem [a] legimus Abraham esse tantatum, vt filium immolaret: quo facto, fuit is obedientiæ, & patientiæ exemplum singulare ad memoriam hominum sempiternã. In eandem sententiam dictum est de Tobia. [b] Quia acceptus erat Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te.

a Gẽ. 22. 1. vi de Aug. li. 16 de ciui. Dei cap. 32.

b Tob. 12, 13

10 *Quomodo dæmon homines tentet.*

IN malam partem tentantur homines, cùm ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium diaboli officium est. Is enim eo animo tentat homines, vt decipiat, agatq; precipites. Quamobrem [c] tentator in diuinis litteris appellatur. In ijs vero tentationibus modo intimos nobis admouens stimulos animæ affectiones, & cõmotiones adhibet administras: modo non exagitans extrinsecus, externis rebus vtitur, vel prosperis ad efferendos, vel ad frangendos aduersis, nonnunquam habet emissarios, & excursores, perditos homines, imprimisque hæreticos, qui [d] sedentes in cathedra pestilentiæ, malarum doctrinarum mortifera semina dispergunt, vt illos, qui nullum delectum, aut discrimen habẽt virtutis, & vitiorum, homines per se procli-

Tentatio deceptionis causa diaboli est propria. Au. ep. 146. & alibi.

c Matth. 3. 4.

Quibus dæmon in tentãdis hominib⁹ vtatur instrumentis.

Hæretici sũt ad homines decipiendos diaboli administri.

d Psal. 1. 1.

ues ad malum, nutantes, ac præcipitantes impellant.

Quid sit induci in tentationem, quodq; multipliciter fieri possit. vide Aug. in 1. de ser. Do. in mon. c. 14.

11 *Quibus modis dicatur quis in tantationem induci.*

DICIMVR autem induci in tentationem, cum tentationibus succumbimus. Inducimur vero in tentationem dupliciter, primum, cum de statu dimoti in id ruimus malũ, in quod tentãdo nos aliquis impulerit. At nemo quidem à Deo hoc modo in tentationem inducitur: quia nemini est peccati auctor Deus, imò verò a odit omnes qui operantur iniquitatem. Sic vero etiam est apud sanctum Iacobum. b Nemo, cùm tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est.

Deus peccati nõ est auctor sed illud odit a Exo. 23. 7. & 2. Paral. 19 7. & Iudith. 5 21. & Iob. 24 10. & Psa. 5. 5 7. & 44. 8. Prouer. 15. 8. 9. Sap. 14. 9. Eccl. 15. 21. Ose. 13. 9. & alibi. Tert. li. 2. in Ma. c. 14. Iré. li. 3. c. 12. Basil. in homi. quod Deus nõ sit auctor. malorum & omnes sancti.

b Iaco. 1. 13.

Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, qui etsi non tentat ipse, neque operam dat, quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia cùm posit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus pios, & bonos tentari quidem sinit, veruntamen sua gratis sustentatos non deserit. Nec non interdum iusto, & occulto Dei iudicio, nostris id sceleribus postulantibus, nobis ipsi relicti, concidimus.

Quomodo à Deo intentationem inducimur.

Bene-

12 *Beneficia Dei quandoque nos in tentationem inducunt.*

PRÆTEREA nos in tentationem Deus in ducere dicitur, cum eius beneficijs, quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & a patris substantiam, vt prodigus ille filius, dissipamus viuendo luxuriose, nostris cupiditatibus obsequentes. Quamobrem id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus. b Inuentum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem Opportunum rei exemplum est Hierosolyma, teste Ezechiele, quam Deus omni ornamentorum genere locupletarat, vt eius ore Propheta diceret Deus c Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te: & tamen illa ciuitas diuinis cumulata bonis, tantum abest, vt optime de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, cælestibus beneficijs ad beatitudinem consequendam, cuius gratia ea acceperat, vteretur, vt ingratissima in parētem Deum, abiecta spe, cogitatione cælestium fructum, tantùm præsenti abundātia luxuriose, ac perditè frueretur: quod d Ezechiel eodem capite pluribus verbis persecutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbitam sibi ab eo diuinitus vberem materiam recte fa-

De hac hominum nequitia vide Deuter. 32. 15. & 1. Reg. 2. 23. & 2. Re 12. 8. & 9.

a Luc. 15. 12. 13. 14.

b Ro. 7. 10.

c Ezech. 16. 14.

d Ibid. 19. 20 & sequent

Ingrati in Deum homines reprehēduntur.

ctorum

ctorum, ad vitia, illo permittent, conuertunt.

Mos loquẽdi ſcripturarum improprius quãdo verbis actiuis Dei permiſsio ſignificatur.

13 *Quomodo ſcripturæ uerba intelligẽda ſint, quæ de permiſsione Dei per uerba operationem ſignificantia loquuntur.*

SED oportet hunc diuinæ Scripturæ morem diligenter attendere, quæ Dei permiſsionem ijs interdum verbis ſignificat, quæ propriè ſi accipiantur, tanquam actionem in Deo ſignificant. Nam in Exodo ſic eſt: a Indurabo cor Pharaonis: & apud Iſaiam: b Excæca cor populi huius: & ad Romanos ſcribit Apoſtolus: c Traddid illos Deus in paſsiones ignominiæ, & in reprobũ ſenſum. Quibus in locis alijſq; ſimilibus, non id omnino eſſe actum à Deo, ſed permiſſum intelligendum eſt.

a Exo. 4. 21. & 7. 3.
b Iſa. 6. 10.
c Rom. 1. 26. 28. vide Irenęũ li. 4. cot. hære. 6. 48. Tert. li. 2. in Mar. c. 14. Cyri. Hie. catec. & Aug. li. de prẹd. & gratia. c. 15. & de præd. ſanct. c. 8. & lib. de gratia & lib. arb. c. 21. 22. & 23. & Th. in. 1. 2. q. 87. art. 2. & 2. 2. q. 15. art. 1.

14 *In hac precationis parte non poſtulatur, ut prorſus ab omni tẽtatione immunes ſimus, ſed ne in tentationibus à Deo deſeramur.*

HIS verò poſitis, nõ erit difficile, ſcire quid in hac precationis parte poſtulemus. Nec verò petimus, ne omnino tentemur. d Eſt enim hominum vita, tentatio ſuper terram. Eſt autem ea res vtilis, & fructuoſa hominum generi: nam in tẽtationibus nos ipſos, id eſt, vires noſtras cognoſcimus: quanobrem etiam e humiliamur ſub potẽti manu Dei, vtiliterque decertantes, f expectamus

Tẽtationũ vtilitas.
d Iob. 7. 1. ſecundũ 70.
e 1. Pe. 5. 6.
f 1. Pe 5. 4.

ctamus immarcescibilẽ coronam gloriæ. Nam, & a qui certat in agone, non * coronatur, nisi legitimè certauerit. Et vt inquit sanctus Iacobus, b Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam, cum probatus fuerit, accipiet cororam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Quod si vrgemur nonnunquam hostium tentationibus; magnæ nobis erit leuationi illa cogitatio, habere nos adiutorem pontificem, c qui possit compati infirmatibus nostris, tentatum ipsum per omnia. Quid hic igitur petimus? ne diuino præsidio deserti, tentationibus vel decepti assentiamur, vel cedamus afflicti, vt præsto sit nobis Dei gratia, quæ, cum defecerint nos propriæ vires, in malis recreet, ac reficiat.

a 2. Tim. 2. 5
* Coronabitur. habẽt. MS. quęd.
b Iac. 1. 12.
c Heb. 4. 15.
Quid in hac precationis parte postuletur

15 *Quomodo à Deo in nostris tentationibus opem implorare debeamus.*

QVARE & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus, & nominatim, cum singulis affligimur, ad precationem confugere oportet. Quod à Dauide factum legimus pene in vnoquoque tentationum genere. Nam in mendatio sit precabatur. d Ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaq;. In auaritia ad hũc modum. e Inclina cor meũ in testimonia tua, & non in auaritiam. In

Nõ modo generatim, sed speciatim postulandũ Dei auxiliũ in tẽtationibus.
d Psa. 118. 43
e Psa. 118. 36

rebus

a Psa. 118. 37 rebus verò inanibus huius vitæ, & illecebris cupiditatũ, ac prece vtebatur: a Auerte oculos meos ne videant vanitatẽ. Ergo postulamus, ne morem geramus cupiditatibus, neuè b defatigemur in tentationibus sustinendis, ne c declinemus de via Domini, vt tam in rebus incommodis, quam in prosperis, æquitatem animi, constantiamque seruemus, & nulla nostri partẽ Deus sua tutela vacuam relinquat. d Petimus denique, vt Satanam conterat sub pedibus nostris.

b Heb. 12. 3.
c Deu. 31. 29
d Rõ. 16. 20.

16 *Quomodo de tentatione uictoria reportari, & quo auctore illa obtineri possit.*

RELIQVVM est, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quę in hac precatione maximè cogitare & meditari oporteat. In qua erit illa optima oratio, si quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, viribus nostris diffidamus, & omni spe nostræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, vel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præsertim cogitantes, quàm multos hac spe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberarit Deus. An non e Ioseph vndique circundatum ardentibus insanæ mulieris facibus, e summo ereptum periculo, f ad gloriam extulit? Non

Victoriã ex tentatione possumus referre per fiduciam in Deum.

e Gen. 39. 7. 8. 9. Psal. 104 18.
f Gen. 41. 38. 39.

Non [a] Susannā, à Satanæ ministris obsessam, tum, cùm nihil proprius esset, quàm vt nefarijs sententijs interficeretur, seruauit incolumem? Neque mirum, [b] erat enim, in quit, cor eius fiduciam habens in Domino. Insignis est laus, & gloria Iob, qui de mundo, de carne, de Satana triumphauit. Plurima sunt eius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem, fiduciamque cohortari debebit.

16 *Nostri certaminis antesignanus Christus est, socij, sancti mones, qui non sequuntur. Ve cordes sunt.*

COGITENT etiam fideles quē in hostium tentationibus ducē habeant, nempè Christum Dominum, qui [c] victoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipse Diabolum. Est [d] is ille fortior, qui superueniens fortē superauit armatū, quem & armis nudauit, & spolijs. De eius victoria, quam de mundo reportauit, est apud S. Ioānem, [e] Confidite, ego vicimundum. Et in Apocalypsi dicitur [f] ipse Leo vincens. Et exisse vincens, vt vinceret: qua in victoria suis etiam cultoribus facultatem vincendi dedit. Est Apostoli ad Hebræos epistola plena victorijs sanctorum hominū, qui [g] per fidem deuicerunt regna, obturauerunt ora leonum: & quæ sequuntur. Ex his verò, quæ

a Dan. 13. 61 62.
b Dan. 13. De mūdo ob amicosāle sermonibus superatos de carne, ob vxorē fortiter repulsam, & de diabolo ob patientiā in rebus aduersis seruatam.
c Mat. 4. 4. 7. 10. Col. 2. 15
d Luc. 11. 22
e Ioan. 16. 33
f Apoc. 5. 5.
g Apoc. 6. 2.
Quomodo Christus nobis prostrato diabolo vicēdi facultatē dederit, & exēplū præbuerit vide Aug. in 4. de Cr. c. 13. Greg. hom. 16. in euang. Tho. in 3. p. q. 41. art. 1.
Heb. 11. per totum.

quæ sic acta legimus, eas victorias cogitatione complectamur, quas quotidie reportant ex intimis, & externis dæmonū prælijs, homines fide, spe, & charitate præstantes: quę tam multæ sunt, tamque insignes, vt, si sub aspectum caderent oculorum, nihil frequentius accidere iudicaremus, nihil gloriosius: de quorum hostium clade his verbis scripsit S. Ioannes. a * Scribo vobis, iuuenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.

a 1. Ioa. 2. 14
* 3. MS. & Gr. & Syr. ex le. scripsi vobis adolescẽtes. Labore, virtutibus, & vigilantia dęmones superantur.

17 *Quomodo diabolus à nobis superari possit.*

VINCITVR autem, Satanas, non otio, somno, vino, comessatione, libidine, sed oratione, labore, vigilia, abstinentia, continentia, castitate. b Vigilate & orate, inquit, vt iam diximus, vt non intretis in tentationem. Qui ijs armis ad illam pugnā vtuntur, in fugam conuertunt aduersarios: c qui enim resistunt Diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen sanctorum hominum victorijs, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se efferat insolentius, vt se suis viribus hostiles dæmonum tentationes, impetusque sustinere posse confidat. Non est hoc naturæ nostræ, non humanæ imbecillitatis.

b Mat. 26. 41
Marc. 14. 38.
Luc. 22. 46.
c Iacob. 4. 7.
Et si propriā infirmitatem in certamine agnoscamus.

Quo-

18 *Quomodo omnes nobis ad uincendum uires à Deo dentur.*

HÆ vires, quibus prosternimus Satanę satellites, dantur à Deo, a qui ponit, vt arcum æreum brachia nostra, b cuius beneficio arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore, qui c dat nobis protectionem salutis, d cuius nos dextera suscipit, e qui docet manus nostras ad prælium, & digitos nostros ad bellum: vt vni Deo pro victoria sint agendæ, & habendæ gratiæ, quo vno & auctore, & adiutore vincere possumus. Quod fecit Apostolus: inquit enim: f Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Eundem auctorem victoriæ prædicat illa cælestis vox in Apocalypsi. g Facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius, quia proiectus est, accusator fratrum nostrorum, & ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni. Testatur idem liber Christi Domini partam ex mundo, carneq; victoriam eo loco. h Hi cũ agno pugnabũt, & agnus vincet illos. Hæ de causa; & de modo vincendi.

Citra Dei auxilium nihil possumus.
a Psal. 17. 35.
b 1. Reg. 2. 4.
c Psal. 17. 36.
d Psal. 62. 9.
e Psal. 143. 1.

De victoria Deo semper agendæ gratiæ.
f 1. Cor. 15. 57.

g Apoc. 12. 10. 11.

h Apoc. 17. 14.

19 *Quæ sint in spiritali illo certamine uictorum præmia.*

HIS expositis proponẽt fideli populo

Parochi à Deo paratas coronas & constitutam victoribus sempiternam præmioru amplitudinem. Quorum ex eadem Apo-
a Apoc. 27. calypsi diuina proferēt testimonia, a Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Et
b Apoc.3.5. alio loco : b Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & nō delebo nomē eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram Patre meo, & corā Angelis eius. Et paulo post. Deus ipse, ac Dominus noster ita lo-
c Apoc.3.12. quitur ad Ioannem. c Qui vicerit, faciam illū columnā in templo Dei mei, & foras
d Apoc.3.21 non egredietur amplius. Tū inquit. d Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cū Patre meo, in throno eius. Denique cum sanctorum gloriam, & perpetuam illam bonorū vim, quibus in cœlo fruentur, exposuisset, adiu-
e Apoc.21.7. xit. e Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ipse erit mihi filius.

DE SEPTIMA PETITIONE. Caput xvj.

Sed libera nos à malo.

SECTIO I.

1 *Nihil continetur superioribus petitionibus, quod ista non includatur.*

POSTREMA hęc petitio est instar omnium,

omnium, qua Dei filius diuinam hanc orationem conclusit, cuius etiam vim, & pondus ostendens, ea vsus est orandi clausula, cum è vita migraturus, Deum Patrem pro hominũ salute deprecaretur: a Rogo enim inquit, vt serues eos à malo. Ergo hac precationis formula, quam & preceptor tradidit, & exemplo confirmauit, quasi quadam epitome summatim complexus est vim, & rationem cæterarum petitionum. Cùm enim id quod ea prece continetur, impetrauerimus, nihil, auctore S. Cypriano, remenet, quod vltra adhuc debeat postulari: cũ semel protectionem Dei aduersus malum petamus: qua impetrata, contra omnia, quæ Diabolus, & mundus operantur, securi stamus, & tuti. Quare, cum tanti sit hæc petitio, quanti diximus, debebit Parochus in ea fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quod illa vitationem culpæ, hac pœnæ liberationem postulamus.

a Ioa.17.1.

Postrema petitio vim sex superiorum sua amplitudine concludit.

Cyprianus ser.6.de orat Dominica.

Sextę & septimæ petitionis discrimẽ.

2 *Quid nos urgeat, ut hãc precationem corã Domino effundamus.*

Quantis malis & incõmodis hominũ vita sit obnoxia.

Quare non iã monẽdus est fidelis populus, quãtoperè, & laboret ex incõmodis, & calamitatibus, & cælestis egeat adiumenti. Nam quot, & quantis miserijs proposita

Videant quę in tertia sectione secundę petitionis & alibi sæpe notauimus.

ſit hominum vita, præterquam quod ſacri, & paofani ſcriptores hoc argumẽtum ſunt copioſiſsimè proſecuti, nemo ferè eſt, qui nõ intelligat, & ſuo & alieno periculo. Perſuaſum enim eſt omnibus, quod exemplũ

a Iob. 14. 1. 2 patientiæ Iob memoriæ prodidit. [a] Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs, qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & [b] fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Necverò vllum præterire diem, qui propria aliqua moleſtia, aut incommodo notari non poſsit. Teſtis eſt illa Chriſti Domini vox, [c] Sufficit diei malitia ſua. Et ſi conditionem humanæ vitæ declarat ipſius Domini monitum illud, [d] quo crucem quotidie ſumi, ſeq; docuit ſequi oportere. Vt igitur quiſque ſentit, quàm laborioſa ſit, & periculoſa hæc viuẽdi ratio, ita facilè perſuadebitur fideli populo, malorum liberationem à Deo implorãdam eſſe præſertim cum nulla re magis ad orãdum adducantur homines, quàm cupiditate, & ſpe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ impendet. Eſt enim hæc inſita ratio in animis hominum, vt in malis ſtatim ad Dei axilium confugiant. Qua de re eſt illum ſcriptum. [e] Imple facies eorum ignominia, & quærent

b Iob. 8. 9. & Pſal. 143. 4.

c Mat. 6. 34.

d Luc. 9. 23.

In calamitatibus propenſiores ſunt homines ad Deum inuocandum.

Naturæ idſitum eſt in malis ad Deum confugere.

e Pſal, 82. 17.

quærent nomen tuum Domine.

3 *Quanam ratione periculorum, & calamitatum depulsio à Deo postulanda sit.*

SED, si illud ferè sua sponte faciunt, vt in periculis, & calamitatibus inuocent Deum, certè, quomodo id rectè facere possint, ab ijs quorum fidei, & prudentiæ commissa est eorum salus, maximè docendi sunt. Non enim desunt, qui contra Christi Domini iussum præpostero vtantur ordine precationis. Nam, a qui iussit nos ad se confugere die tribulationis, idem orationis ordinem nobis præscripsit: voluit enim, vt prius quàm precaremur, vt nos liberaret à malo, peteremus, vti nomen Dei sanctificaretur, & adueniret regnum eius, & reliqua postularemus, quibus quasi gradibus quibusdam in hunc locum peruenitur. Sed quidam si caput, si latus, si pes condoluit, si rei familiaris iacturam faciunt, si minæ, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis medijs Dominicæ precationis gradibus, tantum petunt, vt ex illis eripiantur malis. At huic consuetudini repugnat Christi Domini iussum: a Quærite primum regnum Dei. Itaq;, qui rectè preces faciunt, cum deprecantur calamitates, incommoda, malorum depulsionem, id referunt ad

Quod non recte precetur, qui primis & medijs Dominicæ orationis gradibus omissis calamitatum depulsionē postulat.

a Mat. 6.

a Psal. 6. 2. Dei gloriã. Sic Dauid illi precationi, a Domine, ne in furore tuo arguas me, subiecit rationem, qua se Dei gloriæ cupidissimum ostendit: inquit enim: b Quoniam non est in morte, qui memor sit tui, in inferno autem, quis cõfitebitur tibi? Et idem cum oraret Deum, c sibi vt misericordiam imperti ret, subiecit illud: d Docebo iniquos vias tuas. & impij ad te conuertentur. Ad hanc orandi salutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi sunt fideles auditores, & simul docendum, quantum intersit inter infidelium, & Christianorum hominum preces.

b Ibidem. 6.
c Psal. 50. 2.
d Ibid. 15.

Quod in morbis & rebus aduersis pcipua spes in externis remedijs nõ sit ponẽda exẽplo tibi sit Asa rex Iuda, qui ob id 2. Paral. 16. 12. reprehẽdit vide itẽ c. illud quod 26. q. 2. ex lib. 2. de doct. Christi. ca. 19. 20. & 21. cõflatũ & ca. quisine ead. q. vide itẽ c. nõ liceat 26. quęs. 5. De⁹ summũ in calamitatibus debet hominibus esse perfugium.

4 *Infideles se liberari à malo, ac Christiani non perinde petunt.*

PETVNT vehementer illi quidem à Deo, vt possint ex morbis, vulneribusq; conualescere, sibi vt ex vrgentibus, vel imminentibus malis euadere liceat, sed tamẽ illius præcipuam spem liberationis ponũt in remedijs, natura, vel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datum à quouis medicamentum, etiam si cautionibus, si veneficijs, si dæmonum opera cõfectum sit, sine vlla religione adhibent, modo aliqua valetudinis spes ostẽdatur. Longè alia ratio est Christianorũ, qui in morbis, & in omnibus aduersis rebus, habent sum-

summum perfugium, & præsidium salutis Deum, vnũ illum omnis auctorem boni, & liberatorem suum agnoscunt, ac venerantur, remedijs verò, quæ inest ad sanandum vis, insitam à Deo esse pro certo habent, tantumque illa ægrotis prodesse existimant, quantum ipse voluerit Deus. Est enim à Deo data hominum generi medicina qua morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici vox, a Altissimus creauit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam. Itaque, qui Iesu Christo nomen dederunt, non in illis remedis summam spem reponunt recuperandæ valetudinis, sed ipsi medicinæ auctori Deo maximè confidunt.

6 *Quomodo in morbis soli Deo fidendum sit, qui plurimos à præsentissimis periculis liberauit.*

QVARE etiam in diuinis litteris reprehenduntur ij, qui medicinæ fiducia, nullum Dei auxilium requirũt: imò verò, qui vitã agũt ex diuinis legibus, c abstinẽt omnibus remedijs, quæcũq; ad curationem à Deo nõ adhibita esse constet. Quòd si etiã eorũ vsu medicamẽtorũ illis explorata sit spes sanitatis, tamẽ ab ijs, vt cautionibus, & dæmonũ artificijs, abhorrẽt. Ad id autẽ fideles cohortari oportet, vt Deo confidant.

a Eccl. 38.4. b Asa sicut dictũ est 2. Paral. 16. 12. & sine Deo nulla opem afferre medicamina indicat Ierem. c. 9. 22. & 46. 11. c Non est vtẽdũ remedijs à Deo nõ cõstitutis ad sanitatẽ recuperandã Leuit. 20. 6. vide. 1. Reg. 28. 7. 8. 9. & 4. Reg. 1. 2. 3. vide itẽ Cod. de maleficis & mathematicis. l. nullus aruspex & l. eorũ est, & l. nemo aruspicẽ & 26. q. 5. ca. Si quis ariolos, & ca. qui diuinationis & multa alia.

Ea enim re iussit nos beneficentissimus parens liberationem malorum postulare, vt in eo ipso quod iussit, spem etiam impetrationis haberemus. Multa sunt in sacris litteris huius rei exempla, vt qui minus rationibus adducuntur ad bene sperãdum, exemplorũ multitudine cõfidere cogãtur: a Abrahã b Iacob. c Loth d Ioseph, e Dauid, sunt in oculis locupletissimi testes diuinæ benignitatis. Sacræ noui testamenti literæ tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt piæ pondere precationis, vt res exemplorum commemoratione non egeat. Vna igitur illa Prophetę sententia contenti erimus, quæ vel infirmissimum quemque confirmare potest. f Clamauerunt enim, inquit, iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos.

a Gen. 12. 1. 2. & sequentib. & 15. 2. & 17. 2.
b Gen. 28. 14. 15. & 33. 3. 4. 5. & 35. 5.
c Gen. 14. 12. 16. & 19. 17. 18.
d Gen. 38. 23. 24. 27. & 41. 14.
e 1. Reg. 21. 14. 15. & 23. 26. 27. & 24. 4. 5. 6.
f Psal. 33. 18.

6 *Quid mali nomine hic intelligatur, & quæ huius petitionis sit sententia.*

Mala quædã sunt, à quib⁹ nos non liberari præstat.

SEQVITVR huius vis, & ratio petitionis: vt fideles intelligant, non omninò petere nos hoc loco, vt à malis omnibus liberemur. Sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur, quæ tamen sunt illis fructuosa, qui patiũtur, g vt ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, vt Dei gratia

g 2. Cor. 12. 7. 8. 9.

gratia adiuuante, virtus in infirmitate perficeretur. Hęc, si cognita sit eorũ, vis, summa voluptate pios afficiunt: tantum abest, vt à Deo petant, vt auferantur. Quare tãtùm ea mala deprecamur, quæ nullam animæ vtilitatem afferre possunt, reliqua minime, modo aliquis inde salutaris fruct⁹ existat.

7 *Quot & quanta sint malorum genera, a quibus liberari cupimus.*

OMNINO igitur huic voci ea subiecta vis est, vt à peccato liberati, à tentationis etiam periculo, ab intimis, externisque malis eripiamur, vt tuti sim⁹ ab aqua, ab igne, à fulgure, ne grando noceat frugibus, ne annonæ caritate, seditionibus, bello, laboremus: petimus à Deo, vt morbos, pestem, vastitatem arceat, vincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, cæteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maximè terreri, ac premi solet hominum vita, omnes denique flagitiorum, & facinorum causas aduertat, neque hæc solum, quæ omnium consentione mala sunt, deprecamur, sed illa etiam, quæ penę omnes bona confitentur, diuitiæ, honores, valetudinem robur hanc ipsam vitam, petimus, inquam, ne ad malum, & ad animæ nostrę exitium hæc conuertãtur. Oramus etiam Deum, ne morte oprimamur repē-

Mala à quib⁹ liberari cupimus quæ & qualia sunt.

Purgatoriũ ignẽ astruit. de quo etiam actũ est sect. 3. quinti articuli symbolo Apostolorũ.

tina, ne in nos iram Dei concitemus: ne, quæ impios manent, supplicia subeamus, ne igne purgatorij torqueamur, quo, vt alij liberentur, piè, & sancte precamur. Hāc petitionem & in Missa, & in Litanijs sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea præterita, præsētia, futura mala deprecari.

In can. Missæ post oratio. Domin.

8 *Deus & impendentia mala arcet, & à præsentibus quandoque mirabiliter eripit.*

NON vno autem modo Dei nos benignitas eripit à malis: nam impendentes prohibet calamitates: quo modo legimus magnum illū Iacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichimitarum cędes. Extat enim illud. a Terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes. Et quidem beati omnes, qui cum Christo Domino cælis regnant, b omnibus malis Dei ope liberati sunt, nos autem, qui in hac peregrinatione versamur, ab omnibus incommodis solutos esse minime vult, sed eripit à quibusdam. Etsi sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quę dat Deus interdum ijs, qui rebus premuntur aduersis. His se consolabatur Propheta, cùm illa dicebat. c Secundum multitudinem dolorū meorū in corde meo, consolationes tuæ lætificarunt animā meam. Præterea à malis

a Gen. 35. 8.

b Isa. 25. 8. Apoc. 7. 17. & 21, 4.

c Psal. 93. 1. 9

homines

homines liberat Deus, cùm illos in summum discrimen adductos integros seruat, & incolumes: quod & a pueris illis in ardentem fornacem coniectis, & Daniel a cõtigisse legimus, quem leones nihil læserũt, quemadmodũ neque pueros flamma violauit.

9 *Diabolus hic malus dicitur, quod mali culpæ auctor, & mali pœnæ exactor sit.*

MALVS verò etiã ex sententia sanctorum b Basilij magni, c Chrysostomi, & d Augustini, præcipue dicitur dæmon, quòd hominũ culpę, id est sceleris, & peccati auctor fuit: quo etiam ministro vtitur Deus in repetendis pœnis à sceleratis, & facinorosis. e Dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur. In quam sententiam loquuntur diuinę litteræ illis verbis. f Si erit malũ in ciuitate, quod Dominus non fecerit: itẽ, g Ego Dominus, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciẽs pacẽ, & creãs malũ.

Malus quoque dicitur dæmon ob eam causam, quod etsi eum nihil læserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, & capitali nos insectatur odio: quod si nobis & side armatis, & innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, & quacunque

potest

a Dan. 3. 49. 50.
b Dan. 6. 22. & 34. 59.
c Diabolus auctor est mali culpę. Basi in homilia quòd Deus nõ sit auctor malorũ non procul à fine.
d Diabolus malus dicitur per excellentiam. Chrys. hom. 20. in Mar. & est auctor mali. idẽ homil. 5. in Iob.
e Diabolus est malitiæ inuẽtor & auctor. Aug. de Eccles. dogma. c. 57. & Mag. in 2. dist. 35. litt. b. ex quo omnes sentẽtiarij.
g Deus est auctor mali pœnæ.
h Amos. 3. 6.
i Isa, 4. 5. 7.

poteſt ratione diuexandi. Quamobrem Deũ precamur, vt nos à malo liberare velit.

10 *Cur ſingulari, non autem multitudinis voce, à malo liberari petamus.*

DICIMVS autem. *A malo*, non à malis ob id, quod mala, quæ in nos à proximis proficiſcuntur, illi aſsinamus tanquam auctori, & impulſori, quo minus etiã proximis iraſci debemus, quoniam odiũ, & iracundiam in ipſum Satanam conuertere oportet, à quo homines ad iniuriam inferendam impelluntur. Itaque, ſi te aliqua re læſerit proximus, cum preces facis parẽti Deo, pete, vt non modò te liberet à malo, id eſt, ab iis, quas tibi proximus imponit, iniurijs, ſed illum ipſum eripiat proximum ex diaboli manu, cuius impulſu homines in fraudem inducuntur.

vide itẽ Deuter. 32. 23. & 3. Reg. 9. 9. & 21. 29. & Hier. 11. 11. & 32. 42. Dæmon nocere nobis non poteſt niſi permittẽte Deo. Auguſt. In Pſal. 96. Omnia mala quæ nobis inferunt proximi, à dæmone proficiſcũtur. vid. Aug ſerm. 85. de tempore.

11 *Quomodo in malis affecti eſſe debeamus, etiamſi continuo non liberemur.*

ILLVD denique ſciendum eſt, ſi in precibus, & votis non liberamur à malis, debere nos, quæ premant, ferre patientes, intelligẽtes placere diuino numini, vt toleranter ea patiamur. Quare minime nos indignari, aut dolere par eſt, quòd preces noſtras non audiat Deus, ſed omnia ad eius nutum ac voluntatem referre oportet, exiſtimãtes id vtile, id eſſe ſalutare, quod Deo placet,

Cum à malis non liberamur, ea nobis patienter ferenda ſunt.

placet, vt ita ſit, non autem id, quod ſecus nobis videatur.

12 *Quot & quanta commoda ex tribulationibus ad nos proueniant:*

DOCENDI etiam ſunt pij auditores; dum in hoc vitæ curriculo verſamur, eos ad omne incommodorum, & calamitatum genus, non ſolum æquo, ſed etiam gaudenti, animo ferendum paratos eſſe. a Omnes enim, inquit, qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. Item. b Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Rurſum. c Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Non enim æquũ eſt, d ſeruum eſſe maiorem domino ſuo, ſicuti turpe eſt, è ſententia ſancti Bernardi, membra eſſe delicata ſub ſpinoſo capite. Præclarum illud eſt exemplum Vriæ propoſitum ad imitandum, qui, adhortante Dauide, domi vt ſe contineret, inquit. e Arca * Dei, & Iſrael, & Iuda habitant in papilionibus, & ego ingrediat domum meã? His inſtructi rationib⁹, ac meditationibus, ſi ad orandũ veniemus, illud aſſequemur, vt, ſi * minis vndique cincti, maliſque circundati, f quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne, ſic nos inuiolati ſeruemur, certè, vt g Machabæi, caſus aduerſos con-

a 2. Timot. 3. 12.
b Act. 14. 21.
c Luc. 24. 26.
d Matt. 10. 24 Luc. 6. 40. Ioan. 13. 16. & 15. 20.
Bernar. ſer. S. de omnib⁹ Sanctis.
e 2. Reg. 11. 11.
* 6. M S & Hebr. & Gr. exẽpla. non habent vocẽ Dei, Chald. vero legit Domini.
* alia exemplaria habẽt minus.
f Dan. 3. 49. 50.

ſtãter, ac fortiter feramus. In contũmēliis, & cruciatibus ſacros imitabimur Apoſtolos, a qui cæſi verberibus, vehementer lætabantur, quod digni habiti eſſent, qui pro Chriſto Ieſũ contumelias paterentur: ſic nos ita comparati canemus illa ſumma cũ animi voluptate. b Principes perſecuti ſunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meũ: lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.

a 1. Macha. 2. per totum, & per totum librum.
b Act. 5. 41
c Pſal. 118. 168.

DE EXTREMA ORATIONIS Dominicæ.

PARTICVLA QVAE EST Amen.

CAPVT XVII.

SECTIO. I.

1 *Quis uſus & fructus ſit huius particulæ.*

HANC vocem, ſicuti eſt, ſignaculum orationis Dominicæ appellat ſanctus Hieronymus in Cõmentariis in Matthæũ. Quare, vt admonuimus antea fideles de pręparatione, quę adhibēda ſit priusquàm aggrediantur ad diuinam precationem, ſic nunc faciendum duximus, vt clauſulæ,

S. Hieron. in ca. 6. Matth.
Curandũeſt, vt preces & rectè inchoētur, & rectè abſoluãtur.

clausulæ, ac finis ipsius precationis causam, rationèmque cognoscant. Non enim [a] pluris est diuinas preces diligenter ordiri, quàm religiose absoluere. Sciat igitur fidelis populus multos esse, & eos vberes fructus, quos ex orationis Dominicæ fine percipimus: sed omnium vberrimus, ac lætissimus fructus est, eorum impetratio, quæ postulauimus: de quo supra satis dictum est. Non solùm autem consequimur postrema hac parte precationis, vt nostræ preces audiantur, sed quædam etiam maiora, ac præclariora, quam vt verbis explicari possint.

a Imo melior est orationis finis, quàm principium. Eccl. 7. 9. Vocula, Amen certa spem facit, nos, ea quæ oratione Dominica postulauimus, impetrasse: orationisque virtutẽ, ac fructũ insinuat. Orationis virtus, & vtilitas Cyprian. circa fin. serm. de orat. Domin. & Chrysost. oratio. 1. de orando Deo.

2 *Quanta bona ex oratione ad hominis pro manent.*

NAM cùm orando homines cum Deo colloquantur, vt sanctus Cyprianus ait, fit quodam inexplicabili modo oranti diuina maiestas propior, quàm cæteris, quem præterea singularibus ornat muneribus: vt qui piè Deum orant, quodammodo cum ijs, qui ad ignem accedunt, comparari possint: qui si algent, calescũt, si calent, æstuant, sic illi assistentes ad Deũ, pro modo pietatis, ac fidei ardentiores euadunt, inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriã, mẽs illustratur admirabilẽ in modũ omnino cumulãtur diuinis muneribus: est

enim

a Pſal. 20. 4. enim illud proditũ ſanctis litteris. a Præuenisti enim in benedictionibus dulcedinis. Exẽplo eſt omnibus magnus ille Moſes, b qui à Dei congreſſu, & colloquio digrediens, diuino quodam fulgore collucebat, ſic vt c Iſraelitæ eius oculos, & os intueri non poſſent. Omnino qui vehemẽti illo ſtudio preces faciunt, Dei benignitate, ac maieſtate admirabiliter perfruuntur. d Mane aſtabo inquit Propheta, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Hæc, quò magis noſcunt homines, eo Deum vehementiori cultu ac pietate venerantur: eo etiam ſentiunt iucundiùs, e quã ſuauis ſit Dominus & quàm verè beati ſint omnes, qui ſperant in eo: tum verò clariſſima illa luce circumfuſi, quanta ſit eorum humilitas, quanta ſit Dei maieſtas, conſiderant. Eſt enim illa ſancti Auguſtini regula. Nouerim te, nouerim me. Itaque fit, vt ſuis viribus diffidentes, totos ſe cõmittant Dei benignitat, minimè dubitantes, quin is ipſos paterna illa ſua, & admirabili charitate cõplexus, abũdãter ijs omnia ſuppeditet, quæ ſint ad vitam, & ſalutẽ neceſſaria, hinc ſe ad agendas Deo gratias conuertant, quãtas animo maximas capere poſſunt, quantas oratione complecti. Quod magnũ Dauidem feciſſe legimus; qui cùm ita precationem

b Exod. 34. 34. 35.

c 1. Cor. 3. 13

d Pſal. 5. 5.

e Pſal. 33. 9.

In Initio lib. 4 de Trin. habet ſenſum horũ verborum Aug. ſed nõ ipſa verb.

tionem instituisset: a Saluum me fac ex omnibus persequentibus me, sit eam absol uit, b Confitebor Domino secundum iusti tiã eius, & psallã nomini Domini altissimi. a Psal 7.2. b Ibid. 18.

3 *Qua ratione fiat, ut sanctorum preces à timore inchoatæ, lætitia concludantur.*

SVNT eiusmodi sanctorum preces innumerabiles, quarũ exordiũ est timoris plenum, clausula spei bonæ, lætitiæque referta, sed mirabile est, quàm eo in genere euiteant Dauidis ipsius precationes. Nam cum metu perturbatus sic orare esset exorsus. c Multis insurgunt aduersum me, multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo eius: confirmatus aliquando, gaudioque perfusus, subiunxit paulo post. d Non timedo millia populi circundantis me. Alio etiam e Psalmo, suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo confisus, incredibiliter lætatur spe sempiternæ beatitudinis: f In pace, in id ipsum, inquit, dormiam, & requiescam. Quid illa? g Domine ne in furoro tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, quanto cum tremore, & pallore Prophetam dixisse credendum est? Contrà, quæ deinceps sequuntur, quã fidẽti, ac lætãti animo? h Discedite à me, inquit, omnes, qui operamini iniquitatẽ, quoniam exaudiuit Dominus

Fiduciæ, & spei virtute efficitur, vt sanctorũ preces à timore inchoatæ, lætitia concludantur.

c Psal. 3. 3.

d Ibid. 7.

e Psal. 4. 2.

f Psal. 4. 9.

g Psal. 6. 2.

h Ibid. 9.

vocem fletus mei. Cùm verò Saulis iram furoremque pertimeſceret, quàm humiliter ac demiſsè Dei opē implorabat, a Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua iudica me. Et tamen hilarè ac fidenter in eodē Pſalmo ſubiecit. b Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Quare qui ſe confert ad ſacras preces, fide, ſpeq; munitus, parentē adeat Deum, vt ſe id cōſequi poſſe, quod ei opus ſit, nullo modo diffidat.

a Pſal. 53. 3.

b Ibid. 7.

4 *Quo ſenſu illa uocula Amē, in fine hic uſurpatur, & in Miſſa ſacerdoti pronuntianda reſeruatur.*

Quāta ſit virtus & dignitas vocis. Amen.

Amen in ore Chriſti ſeruatoris vox fuit frequentiſsima.

Cur in Miſſa peculiariter pronuntiatio particulæ, Amen, ſacerdoti, non autē miniſtro, vt fit in alijs orationibus reſeruetur.

SVNT autem, in extremo hoc diuinæ precationis verbo *Amen*, multa quaſi ſemina quædam earum rationum cogitationūque, quas diximus. Et quidē adeo frequens fuit hæc Hebræa vox in ore Saluatoris, vt Spiritui ſancto placuerit, vt in Eccleſia Dei retineretur. Cui voci illa quodā modo ſubiecta ſententia eſt. Scito tuas auditas eſſe preces. Habet enim vim reſpondentis, & illum, qui precibus, quod velit, impetrauit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc ſententiam perpetua Eccleſiæ Dei conſuetudo comprobauit, quæ in ſacrificio Miſſæ, cum pronunciatur oratio Dominica, nō rei ſacrę miniſtris, quorum

partes

partes sunt illa dicere. *Sed libera nos à malo:* attribuit hanc vocem, *Amen*: sed ipsi sacerdoti accõmodatam reseruauit, qui cũ Dei, & hominum sit interpres, Deum exoratũ esse populo respondet.

5 *Cur in alijs precationibus minister, in hac uero sacerdos* Amen, *respondeat?*

NEC tamen hic ritus communis est omnium precationum, quippe cùm in cæteris ministrorum sit munus respondendi, *Amen*, sed proprius Dominicæ orationis Nam in aliis precibus consensum modò, desideriumque significat, in hac responsio est; Deum orantis postulationi cõsensisse.

6 *Quomodo dictio* Amen, *uariò exponatur?*

AC varié quidem à multis est interpretatum hoc verbum, *Amen*. Septuaginta interpretes verterunt, fiat: alij reddiderunt, vere: Aquila, fideliter, conuertit. Sed parui refert, hoc, an illo modo sit redditum, modò habere intelligamus eã vim, quam diximus, confirmantis sacerdotis concessum id esse quod petebatur: Cuius sententiæ testis est Apostolus in epistola ad Corinthios. a Quotquot enim, inquit promissiones Dei sunt, in illo est, ideo & per ipsum, *Amen* Deo, ad gloriam nostram. Est etiam hæc nobis accõmodata vox, in qua inest confirmatio quædam earum petitio

Non vna est interpetatio nominis. *Amen.*

Septuaginta reddiderunt γένοιτο, id est, fiat vt Psal. 40, 14. πεπισομένως id est fideliter.

Isa. vero. 65. 16. vbi nos habemus.

Iurabit in Deo Amen, 70. legunt. ὁ μὴ γυνὴ ταιτὸν τε ὀντὸν ἀληθινον

vide Hiero. ep. 173. ad Marcellã & in Isa.

a 2. Cor. 1. 20

num,quas adhuc adhibuimus : quæ etiam eos reddit attentos, qui dant operam sacris precibus : fit enim sæpe, vt in precatione distracti homines variis cogitationibus aliò traducantur. Imò verò summo studio petimus hac ipsa voce, vt omnia fiant, id est, concedantur, quæ antea petimus: vel potius intelligētes nos iam impetrasse omnia, ac sentientes præsentem vim diuini auxilij, illud vnà cum Propheta canimus, a Ecce enim Deus adiuuat me, et Domin⁹ susceptor est animæ meæ. Nec est quod quisquam dubitet, quin & nomine filij sui, et verbo, quo sæpissime is vsus est, moueatur Deus, qui semper, vt ait Apostolus, b exauditus est pro sua reuerentia.

Amen, attentionem etia excitat.

a Psal. 53.7.
b Heb. 5.7.

Deo Iesu Christo æterni Dei æterno Filio laus, & gloria

BVLLA S. D. N. D. PII. Diuina prouidentia Papæ Quarti, Super forma iuramenti professionis fidei.

Pius Episcopus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

IN iunctum nobis Apostolicæ seruitutis officium requirit, vt ea quæ Dominus omnipotens, ad prouidam Ecclesiæ suæ directionem

rectionem, sanctis Patribus, in nomine suo congregatis, diuinitus inspirare dignatus est, ad eius laudē & gloriam incuuctanter exequi properemus. Cū itaque iuxta Concilij Tridētini dispositionem omnes, quos deinceps cathedralibus & superioribus ecclesiis præfici, vel quibus de illarum dignitatibus, canonicatibus, & aliis quibuscumque beneficiis ecclesiasticis, curam animarum habentibus, prouideri continget, publicam orthodoxæ fidei professionem facere, seque in Romanæ Ecclesiæ obedientia permansuros spondere, & iurare, teneātur: Nos volentes, etiam per quoscumque, quibus de monasteriis, conuentibus, domibus, & aliis quibuscumque locis Regulariū quorumcumque Ordinum, etiam Militiarum, quocumq; nomine vel titulo prouodebitur, idem seruari, & ad hoc, vt vnius eiusdem fidei professio vniformiter ab omnibus exhibeatur, vnicaque et certa illius forma cunctis innotescat, nostræ sollicitudinis partes, in hoc alicui minime desiderari, formam ipsam præsentibus annotatam, publicari, et vbique gētiū per eos, ad quos ex decretis ipsius Concilij et alios prædictos spectat, recipi et obseruari, ac sub pœnis per Concilium ipsum in contrauenientes latis, iuxta hanc et non aliam formam,

professionem prædictam solemniter fieri, auctoritate Apostolica tenore præsentium districtè pręcipiēdo mandamus huiusmodi sub tenore, Ego N. firma fide credo & profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo fidei, quo Sancta Romana Ecclesia vtitur, videlicet. Credo in vnum Deum patrem Omnipotentem, factorem cæli & terre, visibiliū omnium, & inuisibilium, & in vnum Dominum Iesum Christum Filium Dei vnigenitum, & ex patre natū ante omnia secula Deum de Deo, lumē de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstātialem patri, per quem omnia facta sunt: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descēdit de cœlis, & incarnatus, est de Spiritu sancto ex Maria virgine, & homo factus est, crucifixus etiam pro nobis sub Pōtio Pilato passus, & sepultus est, & resurrexit tertia die secundum Scripturas, & ascēdit in cęlum sedet ad dexterā Patris, & iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis: & in Spiritum sanctum Dominū & viuificantem, qui ex Patre, Filioque procedit: qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & cō glorificatur, qui locutus est per Prophetas & vnam sanctam Catholicam, & Apostolicam

ſtolicam Eccleſiam. Confiteor vnum baptiſma in remiſsionem peccatorum,& expecto rurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſçculi, Amen. Apoſtolicas & Eccleſiaſticas traditiones, reliquaſque eiuſdem Eccleſiæ obſeruationes & conſtitutiones firmiſsimè admitto,& amplector. Item ſacram Scripturam iuxta eũ ſenſum, quem tenuit,& tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu, & interpretatione ſacrarum ſcripturarum,admitto, nec eã vnquam niſi iuxta vnanimem conſenſum patrum accipiam,& interpretabor. Profiteor quoq; ſeptem eſſe verè & propriè ſacramenta nouæ legis à Ieſu Chriſto, Domino noſtro,inſtituta,atque ad ſalutem humani generis,licèt non omnia ſingulis neceſſaria, ſcilicet Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam Vnctionem,Ordinem,& Matrimonium, illaque gratiam conferre, & ex his Baptiſmum, Confirmationẽ, & Ordinẽ, ſine ſacrilegio reiterari nõ poſſe. Receptos quoque & approbatos Eccleſiæ catholicæ ritus,in ſupradictorum omnium ſacramentorũ ſolemni adminiſtratione recipio, & admitto. Omnia & ſingula,quæ de peccato originali: & de iuſtificatione in ſacroſancta Tridentina Synodo, definita & de-

clarata fuerũt, amplector, & recipio. Profiteor pariter in Missa offerri Deo verũ, proprium, & propitiatorum sacrificium, pro viuis, & defunctis, atq; in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento esse; vere, realiter, & substantialiter corpus, & sanguinem, vna cũ anima, & diuinitate Domini nostri, Iesu Christi, fieriq; conuersionem totius substãtiæ vini, in sanguinem. quam conuersionẽ Catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantũ specie, totum atque integrum Christum, verũque Sacramentum sumi. Constãter teneo Purgatorium esse, Animasque ibi detentas fidelium suffragijs iuuari. Similiter & Sanctos vna cum Christo regnantes, venerandos atq; inuocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorũ reliquias esse venerandas. Firmissime assero imagines Christi, ac Dei paræ semper virginis, necnon aliorum sanctorum habendas & retinendas esse, atque eis debitum honorẽ, ac venerationem impertiendam. Indulgẽtiarũ etiam potestatem, à Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque vsum Christiano populo maximè salutarẽ esse, affirmo Sanctam Catholicam, & Apostolicã Romanã Ecclesiam, omnium Ecclesiarũ matrem, & magistram agnosco, Romano

que

que Pontifici, beati Petri Apoſtolorum principis ſucceſſori, ac Ieſu Chriſti Vica=rio veram obedientiam ſpondeo, ac iuro. Cætera item omnia à ſacris Canonibus, & œcumenicis Cōcilijs, ac præcipuè à ſacro ſancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata, indubitáter recipio, atque profiteor, ſimulque contraria omnia, atque hæreſes quaſcumque ab Eccleſia dānatas, reiectas & anathematizatas, ego pariter dā no, reijcio, & anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, extra quā nemo ſaluus eſſe poteſt, quam in præſenti ſponte profi teor, & veraciter teneo, eādē integrā & inuiolatā, vſque ad extremū vitæ ſpiritū, con ſtātiſsimè (Deo adiuuante) & rettinere cō fiteri, atque à meis ſubditis vel illis, quorū cura ad me in munere meo ſpectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantū in me erit, curaturum. Ego idem N. ſpōdeo, voueo, ac iuro: Sic me De⁹, adiuuet, et hæc ſancta Dei Euāgelia. Volumus autem quod præ ſentes litteræ, in Cancellaria noſtra Apoſtolica, de more, legantur: Et vt omnibus facilius pateant, in eius Quinterno deſcriban tur, ac etiam imprimantur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam no ſtræ voluntatis & mandati infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem

 hoc

hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum, Petri, & Pauli, Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ, apud Sanctum Petrum, Anno incarnationis Dominicæ, Milleſimo quingenteſimo ſexageſimo quarto, Idibus Nouemb. Pontificatus noſtri Anno quinto.

Fed. Cardinalis Cæſius.
Cæ. Glorierius.

Lectæ, & publicatæ fuerunt ſupraſcriptæ litteræ Romæ, in cancellaria Apoſtolica, anno incarnationis Dominicæ, Milleſimo quingẽteſimo ſexageſimo quarto. Die vero Sabbati, nona menſis Decẽbris, Pontificatus Sanctiſsimi in Chriſto patris & Domini noſtri, Domini Pij Papæ Quarti, anno quarto.

A. Lomellinus Cuſtos.

F I N I S.

IN-

INDEX IN CATECHISMVM IIS LONGE COPIOSIOR, QVI HACTENVS EDITI SVNT: in quo litera, A, priorem paginæ partem, B, vero posteriorem denotat.

A

Adul-

Angeli

Bon

C.

Deus

Diuit-

aqua

torum

Miſſæ

O-

O

Deo Iesu Christo æterno Deo æternique Dei Filio laus & gloria.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm